

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

**DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU
BEYLİK VE DEVLETLERLE
MÜNASEBETLERİ (1337-1522)**

Samet ALIÇ

DOKTORA TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

NİSAN-2017

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU
BEYLİK VE DEVLETLERLE
MÜNASEBETLERİ
(1337-1522)**

DANIŞMAN: Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ

JÜRİ : Prof. Dr. Orhan DOĞAN

JÜRİ : Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

JÜRİ : Prof. Dr. İbrahim SOLAK

JÜRİ : Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

Samet ALIÇ

DOKTORA TEZİ

KAHRAMANMARAŞ

2017

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU
BEYLİK VE DEVLETLERLE
MÜNASEBETLERİ (1337-1522)**

DOKTORA TEZİ

Kod No :

Bu Tez/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ

Prof. Dr. Orhan DOĞAN

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası

Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası

Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Prof. Dr. İbrahim SOLAK

Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA

Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası

Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası

ÜYE

ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Abdullah SOYSAL

Enstitü Müdürü

Bu çalışma KSÜ BAP tarafından desteklenmiştir.

Proje No:2016/5-53D

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri kanundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU BEYLİK VE
DEVLETLERLE MÜNASEBETLERİ (1337-1522)**

Samet ALIÇ

Danışman : Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ
Yıl : 2017 , Sayfa: 308+11
Jüri : Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ (Başkan)
: Prof. Dr. Orhan DOĞAN (Üye)
: Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Üye)
: Prof. Dr. İbrahim SOLAK (Üye)
: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA (Üye)

Anadolu coğrafyası tarihin her safhasında siyasi ve sosyal açıdan oldukça hareketli bir coğrafya olmuştur. Orta Çağ'da özellikle XIII. yüzyılın başından XVI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar istikrarsız bir dönem geçiren Anadolu; siyasi, askeri, sosyal, kültürel, dini, mimari, ekonomik açıdan çok aktif bir dönem yaşadı. Moğollar 1220 yılından itibaren İslam ülkeleri üzerine baskı yapmaya başlayınca Türkistan, Maveraünnehir, Harezm ve Horasan'dan Anadolu'ya ciddi büyüklükte bir Türkmen göçü yaşandı. Orta Asya'dan gelen Türkmenler; Azerbaycan, İran ve Anadolu'nun muhtelif bölgelerine dağıldı. 1243 yılında Köseadağ'da Moğollar Selçukluları mağlup edince, Türkmenler Doğu Anadolu'yu da terk ederek İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya göç etti. 1308 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılması ve 1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han vefat etmesi üzerine Anadolu'daki Türkmen beyleri rahat hareket etme fırsatı buldu. Anadolu'nun güneyinde Halep'in kuzeyi ile Sivas'ın güneyi arasına yerleşen Bozokların; Bayat, Beydili ve Avşar

boylarına mensup olan Türkmenler Zeyneddin Karaca Bey isimli bir Türkmen beyinin etrafında toplandı. Diğer Anadolu Türkmen Beyleri gibi Zeyneddin Karaca da Ebu Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra rahat hareket etme fırsatı buldu ve 1337 yılında Memlûklere tâbi Dulkadir Beyliği'ni kurdu.

Dulkadir Beyliği stratejik konumu itibariyle Anadolu ile Suriye'yi birbirine bağlayan kavşak bir noktadır. Bu sebeple Memlûkler, Dulkadir Beyliği'ni Anadolu ile Memlûk toprakları arasında tampon olarak kullanmak istedi. Dulkadir Beyliği'nin kuruluşundan yıkılışına her dönem ilişki kurduğu tek devlet Memlûkler oldu. Dulkadir Beyliği XIV. yüzyılda özellikle Ramazanoğulları Beyliği, Eratna Beyliği ve Kadı Burhanettin Ahmet Devleti ile siyasi ilişkilerde bulundu. XV. yüzyılda Dulkadir Beyliği'nin siyasi ilişkileri Osmanlı Devleti, Akkoyunlu Devleti ve Karamanoğulları Beyliği üzerinde yoğunlaştı. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, Akkoyunluları ağır bir mağlubiyete uğrattınca Dulkadir toprakları Osmanlılar ile Memlûkler arasında üstünlük kurma sahası haline geldi. XVI. yüzyılda ise bu mücadeleye Safevî Devleti de katıldı. Osmanlılar 1514 Çaldıran savaşıyla Safevîleri mağlup ettikten sonra Dulkadir Beyliği'nin üzerine yürüdü. 1515 Turnadağ savaşıyla Dulkadir Beyliği'nin lideri Alaüddevle öldürüldü. Osmanlılar Alaüddevle'nin yerine Şehsuvaroğlu Ali Bey'i getirerek Dulkadir Beyliği'ni Osmanlılara bağladı. 1522 yılında Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesiyle Dulkadir Beyliği son buldu.

Anahtar Kelimeler: Dulkadir Beyliği, Anadolu, Türkmen, Memlûkler.

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

PhD THESIS

**DULKADIR PRINCIPALITY'S RELATIONS WITH
NEIGHBORING STATES AND PRINCIPALITIES (1337-
1522)**

Samet ALIÇ

Supervisor: Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ
Year : 2017 , Sayfa: 308+11
Jury : Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ (Chairperson)
: Prof. Dr. Orhan DOĞAN (Member)
: Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Member)
: Prof. Dr. İbrahim SOLAK (Member)
: Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA (Member)

Anatolian geography has become a very active geography in political and social terms at every stage of history. In medieval times, especially from the beginning of the 13th century until the first quarter of the 16th century, Anatolia had experienced a very unstable period in terms of political, military, social, cultural, religious, architectural, economical. As the Mongols began to pressurize the Islamic countries since 1220, Turkoman migrations happened from Turkestan, Maveräünnehir, Harezm and Horasan to Anatolia. The Turkmens from Central Asia spread to various regions of Azerbaijan, Iran and Anatolia. In 1243, when the Mongols defeated the Seljuks in Kösedag War, Turkmens left Eastern Anatolia and migrated to Central Anatolia and Southeast Anatolia. By the collapse of the Anatolian Seljuk State in 1308 and the death of the

Ilkhanid ruler Ebu Said Bahadır Khan in 1335, Turcomans had the opportunity to move freely in Anatolia. Turcomans, who was located between the northern part of Aleppo and the south part of Sivas in the south of Anatolia and belonging to Bayat, Beydili and Avşar districts of Bozoks, gathered around a Turkmen who named Zeyneddin Karaca Bey. Zeyneddin Karaca, like the other Anatolian Turkmen Beys, had the opportunity to move easily after the death of Ebu Said Bahadır Khan and founded the Dulkadir Principality depending on the Mamluks in 1337.

Dulkadir Principality was at the junction of Anatolia and Syria due to its strategic position. For this reason, the Mamluks wanted to use the Dulkadir Principality as a buffer between Anatolia and Mamluk territory. The only state that was in the relationship from the foundation of Dulkadirli Principalty until its collapse was the Mamluks. Dulkadir Principality was in political relations with the Ramazanoğulları Principality, Eretna Principality and Kadi Burhanettin Ahmed State in the 14th century. In the 15th century, the political relations of the Dulkadir Principality concentrated on the Ottoman State, the Akkoyunlu State and the Karamanoğulları Principality. In this century, when the Ottoman State defeated Akkoyunlu State, the Dulkadir lands became a place of supremacy between the Ottomans and the Mamluks. In the 16th century, the Safavid State also participated in this struggle. After defeating the Safavids in 1514 Çaldıran war, the Ottomans marched on the Dulkadir Principality. In 1515, Alaüddevle who the leader of the Dulkadir Principality was killed with the Battle of Turnadag. The Ottoman State brought Şehsuvaroğlu Ali Bey after Alaüddevle and Dulkadir Principalty was annexed to the Ottomans. Dulkadir Principality ended with the death of Şehsuvaroğlu Ali Bey in 1522.

Keywords: Dulkadir Principalty, Anatolia, Turcoman, Mamlûks.

ÖN SÖZ

Tarihin ilk siyasi teşekküllerinden günümüze kadar uluslararası ilişkilerin temeli karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Uluslararası ilişkilerin iki temel ayağı vardır: “diplomasi ve askeri güç”. Dolayısıyla siyasi teşekküller arasındaki münasebetler incelenirken bu iki kavram dikkate alınmalıdır. Türkiye Selçuklu Devleti, Kösedag savaşında mağlup olduktan sonra Anadolu'nun siyasi otoritesi bozuldu. Bu dönemde Moğol baskısıyla Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bir kısmı Memlûklerin idaresindeki topraklara girdi. Askeri meziyetleri olan bu konar-göçer Türkmenler buldukları bölgede bir hareketlilik meydana getirdi. Bu Türkmenler sosyo-kültürel yapıları itibarıyla birbirine bağıydılar. Ayrıca başlarına atanacak yabancı bir yöneticiyi de kabullenemezlerdi. Memlûkler topraklarında sayıları gittikçe artan bu Türkmenlerin Memlûk topraklarına zarar vermesini engellemek, onları idare etmek ve onların askeri gücünden yararlanmak istedi. Memlûk sultanı Baybars (1260-1277) bu amaçla Kuzey Suriye'de özellikle Franklardan alınan uç bölgelere bu Türkmenleri yerleştirdi. Biladü's-Şam'da etkili bir Türkmen kitlesi oluştu. Memlûkler 1298 yılında Maraş'ı Ermenilerden alarak buranın idaresini Türkmenlere bıraktı. Böylece Dulkadir Beyliği'nin kuruluş süreci başladı. Memlûklere bağlı Dulkadirli Türkmenler zamanla Maraş ve çevresinde güçlü bir Türkmen Beyliği halini aldı. Bu beylik XIII.-XVI. yüzyıl Anadolu tarihinde kendisine önemli bir yer edindi ve izleri günümüze kadar geldi.

Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve Devletlerle Münasebetleri isimli bu çalışmada genel olarak Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden faydalanılmıştır. Konuların sıralaması mümkün olduğu kadar kronolojik sıraya göre yapılmıştır. Çalışmanın oluşturulmasında sade Türkçe kullanılmaya özen gösterilmiş, olabildiğince karmaşık cümlelerden kaçınılmıştır. Çalışma tümünden gelim (genelden özele) metodu ile tasarlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın ilk bölümü olan Giriş bölümünde Oğuzların / Türkmenlerin genel özelliklerine ve Dulkadir Beyliği'nin adı, kuruluşu, beyleri ve halkıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. II. bölümde konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. III. bölüm Dulkadir Beyliği'nin komşu beyliklerle münasebetlerine ayrılmıştır. Bu bölümde Dulkadir Beyliği'nin beş ayrı beylikle olan siyasi münasebetleri anlatılmıştır. IV. bölümde Dulkadir Beyliği'nin komşu devletlerle olan münasebetlerine ayrılmıştır. Bu bölümde Dulkadir Beyliği'nin yedi ayrı devletle

olan münasebetleri anlatılmıştır. V. bölümde Dulkadir Beyliği'nin sosyal ve iktisadi münasebetlerine ayrılmıştır. VI. bölüm ise sonuç bölümüdür.

Bu çalışmanın her aşamasında bize destek olan XIII. ve XIV. yüzyıl Anadolu'sunun sosyal tarihi hakkındaki çok değerli çalışmalarından faydalandığımız Prof. Dr. Selahattin DÖĞÜŞ'e, tez konumuzun belirlenmesinde ve yine her ihtiyacımız olduğunda bize destek olan Maraş ve çevresiyle ilgili sayısız çalışmasından yararlandığımız Prof. Dr. İlyas GÖKHAN'a, yine değerli görüş ve tecrübelerinden yararlandığımız Prof. Dr. Orhan DOĞAN'a, Arapça eğitimimde bana oldukça fayda sağlayan Prof.Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN'a, harita ve görseller konusundaki yardımlarından dolayı Doç. Dr. Emin Toroğlu'na, son on yıldır sürekli kafa kafaya ders çalıştığım; hayatımın her alanında olduğu gibi bu tez çalışmasında da çok fazla desteğini gördüğüm eşim Tarih Öğretmeni Esra ALIÇ'a ve hayatımın her alanında yaptığım her işte bana güvenip destek veren annem Fatma ve babam Mehmet ALIÇ'a teşekkür ederim.

Samet ALIÇ

28/3/2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR.....	XI
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Oğuzlar / Türkmenler Hakkında Temel Bilgiler	1
1.1.1. Türkmenlerin Anadolu'ya Gelişi	7
1.1.1.1. Anadolu Türkmenlerinin Sosyo-Kültürel Yapısı	10
2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	14
3. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN TARİHÇESİ	16
3.1. Dulkadirlilerden Önce Maraş'ın Tarihçesi.....	16
3.2. Dulkadir Beyliği'nin Teşekkülü.....	29
3.3. Dulkadir Beyleri.....	39
3.4. Dulkadir İdaresi ve Dulkadirli Türkmenler.....	60
4. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU BEYLİKLERLE SİYASİ MÜNASEBETLERİ	72
4.1. Dulkadir Beyliği'nin Ramazanoğulları Beyliği, Eratna Beyliği ve Karamanoğulları Beyliği ile Münasebetleri	72
4.1.1. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları Beyliği Münasebetleri	72
4.1.1.1. Ramazanoğullarının Kuruluşunda Dulkadirlilerin Rolü	73
4.1.1.2. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemi.....	74
4.1.1.3. Dulkadir Beyliği ve Ramazanoğulları Beyliği'nin Memlûk İç Siyasetine Karışması	79
4.1.1.4. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları Beyliği İlişkilerinde Rekabet Dönemi.....	81
4.1.2. Dulkadir Beyliği-Eratna Beyliği Münasebetleri	85

4.1.2.1. Karaca Bey Döneminde Münasebetler.....	85
4.1.2.2. Halil Bey Döneminde Münasebetler.....	90
4.1.3. Dulkadir Beyliği-Karamanoğulları Beyliği Münasebetleri	93
4.1.3.1. İlk Münasebetler ve Karamanoğullarına Karşı Memlûk-Dulkadir İttifakı.....	93
4.1.3.2. Dulkadir Beyliği ile Karamanoğulları Beyliği Arasında İç Anadolu'ya Hâkim Olma Mücadelesi.....	94
4.1.3.3. Şikari'nin Karamanoğulları Tarihinde Dulkadirliler ile İlgili Kayıtlar	101
4.1.4. Dulkadir Beyliği'nin Diğer Beyliklerle Münasebetleri	106
4.1.4.1. Dulkadir Beyliği-Özeroğulları Beyliği Münasebetleri.....	106
4.1.4.2. Dulkadir Beyliği-Mutaharten (Erzincan) Beyliği Münasebetleri	107
5. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU DEVLETLERLE SİYASİ MÜNASEBETLERİ	108
5.1. Dulkadir Beyliği'nin Gayrimüslim Devletlerle Münasebetleri.....	108
5.1.1. Dulkadir Beyliği-Kilikya Ermeni Krallığı Münasebetleri	108
5.1.1.1. Zeyneddin Karaca Bey'in Kilikya Ermeni Krallığı Üzerindeki Baskıları	108
5.1.1.2. Kilikya Ermeni Krallığı'nın Sonu.....	110
5.2. Dulkadir Beyliği'nin Kadı Burhaneddin Ahmed ve Timur Devleti ile Münasebetleri.....	112
5.2.1. Dulkadir Beyliği-Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti Münasebetleri	112
5.2.2. Dulkadir Beyliği-Timur Devleti Münasebetleri	116
5.3. Dulkadir Beyliği'nin Akkoyunlu ve Safevî Devletleri ile Münasebetleri	118
5.3.1. Dulkadir Beyliği-Akkoyunlu Devleti Münasebetleri	118
5.3.1.1. Dulkadir Beyliği, Akkoyunlular, Karakoyunlular Münasebetleri ve Dulkadirlilerin Harput'a Hâkim Olması	118
5.3.1.2. Melik Arslan Bey Döneminde Münasebetler.....	120

5.3.1.3. Şehsuvar Bey ve Şahbudak Bey Dönemlerinde Münasebetler	122
5.3.1.4. Safevîlere Karşı Dulkadirîlilerin Akkoyunluları Desteklemesi ve Dulkadirîlilerin Doğu Seferi.....	124
5.3.2. Dulkadir Beyliği-Safevî Devleti Münasebetleri	128
5.3.2.1. İlk Münasebetler.....	128
5.3.2.2. Şah İsmail'in Dulkadir Seferi.....	130
5.3.2.3. Dulkadir Beyliği-Safevi Devleti Arasında Yakınlaşma Dönemi	139
5.3.2.4. Safevî Hizmetinde Bulunan Dulkadirîliler.....	140
5.4. Dulkadir Beyliği'nin Memlûk ve Osmanlı Devletleri ile Münasebetleri.....	142
5.4.1. Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri	142
5.4.1.1. Zeyneddin Karaca Bey Döneminde Münasebetler	142
5.4.1.2. Halil Bey Döneminde Münasebetler	148
5.4.1.3. Sevlî Bey Döneminde Münasebetler.....	154
5.4.1.4. Sadaka Bey ve Nasreddin Mehmet Bey Dönemlerinde Münasebetler	158
5.4.1.5. Süleyman Bey ve Melik Arslan Bey Dönemlerinde Münasebetler ..	172
5.4.1.6. Şahbudak ve Şehsuvar Bey Dönemlerinde Münasebetler	174
5.4.1.7. Alaüddevle Bey Döneminde Münasebetler	186
5.4.1.8. Osmanlı Himayesinde Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri.....	197
5.4.2. Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri.....	200
5.4.2.1. İlk Münasebetler ve Dulkadirîlilerin Çelebi Mehmet'i Desteklemesi	200
5.4.2.2. Dulkadir Beyliği, Osmanlı Devleti ve Karamanoğulları Beyliği Arasındaki Münasebetler	203
5.4.2.3. Osmanlı ve Memlûk Devleti Arasında Dulkadir Beyliği (1465-1480)	205
5.4.2.4. Alaüddevle Bey Döneminde Münasebetler	212
a. Turnadağ Savaşı ve Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Hâkimiyetine Girmesi	222

5.4.2.5. Osmanlı Hâkimiyetinde Dulkadir Beyliği: Şehsuvaroğlu Ali Bey Dönemi.....	239
a. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Katli ve Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılara İlhakı	
247	
6. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU BEYLİK VE DEVLETLERLE SOSYAL VE EKONOMİK MÜNASEBETLERİ	251
6.1. Sosyal Münasebetler	251
6.1.1. Akrabalık Münasebetleri.....	251
6.1.2. Sosyo-Kültürel Münasebetler	257
6.2. Ekonomik Münasebetler	261
6.2.1. Hayvancılık ve Tarım	261
6.2.2. Üretim, Madencilik ve Ticaret.....	265
6.2.3. Ganimet.....	267
6.2.4. Hediyeler.....	269
6.2.5. Diğer Ekonomik Münasebetler	272
7 SONUÇ.....	274
KAYNAKÇA.....	281
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR

AÜDTCFTAD	:	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi
bty.	:	Basım Tarihi Yok
byy.	:	Basım Yeri Yok
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
DGBİT	:	Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	:	Editör
EÜSBED	:	Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
GEFAD	:	Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi
Haz.	:	Hazırlayan
İA	:	İslam Ansiklopedisi
İÜEFD	:	İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
Sad.	:	Sadeleştiren
TOEM	:	Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası
TTEM	:	Türk Tarih Encümeni Mecmuası
vd.	:	ve diğerleri
Yay.	:	Yayınlayan

1.GİRİŞ

1.1. Oğuzlar / Türkmenler Hakkında Temel Bilgiler

Oğuzlar, Oğuz Yabgu Devleti'ni kurduktan sonra Subaşı Selçuk Bey idaresinde Karahanlı ve Gaznelilerle mücadele ederek Büyük Selçuklu Devleti'ni kurdular. Üç-Ok ve Boz-Ok olarak ikiye ayrılan Oğuzlar; İran, Irak, Suriye ve Anadolu gibi çok geniş bir coğrafyaya yayıldılar.¹ VII. yüzyılda Barlık bölgesinde yaşayan Oğuzlar X. yüzyılda Sir Derya suyu kenarlarına geldiler. Daha sonra XI. yüzyılda güneye inerek İran sahasına hâkim oldular. Güneye inen bu Oğuzlar, Selçukluların atasıdır. XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'ya gelen bu Selçuk Türkmenleri önce Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu. Bu devlet yıkıldıktan sonra Anadolu Beyliklerini ve ardından Osmanlıları kurdu.² Ciddi bir teşkilata sahip olan Oğuzlar; Orta Asya'nın batısında bulunan Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, Harzemşahlar, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Anadolu Beylikleri, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti, Balkan Türkleri vb. daha birçok Türk topluluk ve devletinin atasıdır.³ Faruk Sümer de Oğuzların günümüzdeki Türkiye Türklerinin doğrudan atası olduğunu vurgulamaktadır.⁴

VII. yüzyılda Barlık bölgesinde yaşayan Oğuzlar, altı boydan meydana gelmekteydi. VII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tula ırmağı kıyılarında bulunan Oğuzlar dokuz boydan meydana gelmekteydi. Bunların Üç Oğuz ve Altı Oğuz olmak üzere iki kola ayrıldıkları muhtemeldir.⁵ VII. Yüzyılda Oğuz boyları kendi arasında Tola-Selanga ırmağı civarında Dokuz-Oğuz birliğini kurdular.⁶ Dokuz boydan oluştuğu için Dokuz Oğuz budun denilen bu boylardan sadece ikisinin adı bilinmektedir. Bu boylar: Kunı ve Tonra boylarıdır.⁷ Başında Baz Kağan bulunan Dokuz Oğuzların sınırları ve teşkilatı hakkında bilgiye sahip değiliz.⁸

¹ Ergin Ayan, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Oğuz İsyanı*, İstanbul, 2007, s.XI

² Cemal Anadol vd., *Türk Kültür ve Medeniyeti*, İstanbul, 2002, s.77

³ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 2007, s.155-156

⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar'a Ait Destanı Mahiyetde Eserler*, Ankara, 1960, s.359

⁵ Faruk Sümer, "Oğuzlar", *Türkler C.2*, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal ÇİÇEK, Salim KOCA, Ankara, 2002, s.506-507.

⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*,...s.150

⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1992, s.16

⁸ Faruk Sümer, "Oğuzlar", *Türkler C.2*,...s.508

Oğuzlar X. yüzyılda kışlık merkezi Yeni-Kent olan bir devlet kurdular.⁹ X. yüzyılda Oğuzlar doğuda Oğuz çölünden, güneyde Hazar Denizi'ne, kuzeyde ise Etil (İtil) ırmağına kadar uzanıyordu. Oğuz Devleti Hazarlar, Kimekler, Karluklar ve Bulgarlar tarafından çevrelenmişti.¹⁰ X. ve XIII. yy. yazarları Oğuzların, doğuda Aral gölünden Sir Derya kıyıları ile Karaçuk Dağları arasında kalan bölgeden güneyde Maverâünnehir'den Mangışlak'a, batıda Hazar Denizi'ne ve kuzeyde Karakum'un üstüne kadar uzandığını belirtmektedirler.¹¹ Oğuz Yabgu Devleti'nin tam kuruluşu ve yıkılışı hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak onlar savaşçı ve göçebe bir millet idiler ve bu devlet tamamen müstakil bir devlettir. Bu devlet zamanında Kaşgarlı Mahmud'a göre; Oğuz boyları 22 kabileden oluşur. Reşideddin ise kabile sayısını 24 olarak göstermektedir.¹²

Oğuzlar, Harezm ve İtil'e komşulardı. Dolayısıyla bu dönemde Oğuzlar, İslam dünyası ile bağlantı sağlayan büyük ticaret yoluna sahiptirler. Bu münasebetle onlar Müslümanlarla ekonomik ve kültürel ilişkiler içine girdiler. Böylece İslam kültür ve medeniyetini yakından tanıma imkânı buldular. Şamanizm'e mensup olan Oğuzlar İslam dininden etkilenmeye başladılar. Özellikle Kur'an okunuşu Oğuzları oldukça etkilemekteydi.¹³ X. yüzyılın ilk yarısında Süt-kent'te Oğuzlardan oluşan bir topluluğun İslamiyet'i kabul ettiği bilinmektedir. Aynı dönemde Fârâb-Kence ve Taşkent arasında İslamiyet'i kabul etmiş 1000 çadırlık bir topluluk bulunmaktadır. 960 yılında İdil Bulgar Devleti'ndeki 200.000 çadırdan oluşan Müslüman halk da muhtemelen Oğuzlara aittir. X. yüzyılın ortalarında Talas, Sayram, Salçı, Atlıh, Süt-kent ve Sabran şehirleri Müslüman oldular. Ancak Oğuzların devlet olarak İslamiyet'i kabul etmeleri çok daha yavaş ve uzun vadede oldu. Son Samani emiri İsmail b. Nuh Maverâü'n-nehr'i Karahanlılardan almak için Oğuz yabgusuyla ittifak yaptı ve dönürlük münasebetiyle akrabalık bağı kurdu. Bu gelişmeyle birlikte Oğuz yabgusu 1002 yılında Müslüman oldu.¹⁴ Ancak Oğuzlarda hâkim dinin İslamiyet olması ancak X-XI. yüzyılda oldu.

⁹ Ahmet Taşağıl, "Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları", Ankara, 2004, s.93

¹⁰ Tufan Gündüz, "Oğuzlar", *GTT*, C.2,... s.455

¹¹ Sencer Divitçioğlu, *Oğuzdan Selçukluya*, İstanbul, 2005, s.16-17

¹² Reşîdü'd-din Fazlullah, *Cam'i ü't-Tevarih Selçuklu Devleti*, Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş, İstanbul, 2010, s.64; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*,..., s.154.

¹³ Cem Tüysüz, "Oğuzlar", *Türkler* C.2, Ed.: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.491

¹⁴ Osman Turan, "Türkler ve İslâmiyet", *Türkler*, C.4, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.518; Faruk Sümer, "Oğuzlar", *DİA*, C.33, İstanbul, 1992, s.327; Cem Tüysüz, "Oğuzlar"..., s.491.

Oğuzlar İslamiyet’i kabul ettikten sonra Müslümanlar onlara Müslüman Türk manasına gelen **Türkmen** adını verdi. Türkmen kelimesinin kökeni hakkında iki temel görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre Türk kelimesi ile Farsça mânend kelimesinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır ve bu teoriye göre Türkmen kelimesi Türk’e benzer manasına gelmektedir. İkinci görüşe göre ise Türkmen kelimesi Türkü’l-îmân kelimesinden gelmektedir.¹⁵ Oğuzların bu ismi benimsemeleri ve Türkmen Oğuz olarak anılmaları XIII. yüzyılın başlarından itibaren oldu. Zamanla Oğuz ismi yerini yerleşik Oğuzlar için Türk, göçebe Oğuzlar için Türkmen kelimeleri aldı. Oğuzlar XI. yüzyılın ortalarında Anadolu’nun doğusunda görüldüler. Bunlar Müslüman Oğuzlardı ve milli benliklerinin yanına İslamiyet’i de koyarak bu din için savaşacak kadar onu sahiplendiler.

Seyhun bölgesinde ticari hayat X. yüzyıldan itibaren gelişmeye başladı ve XIII. yüzyılda yüksek bir seviyeye ulaştı. Bu sayede şehir hayatı gelişti, şehir hayatının gelişmesi sosyal ve kültürel alandaki gelişmelere imkân verdi. Oğuzların İslamiyet’i kabulüyle beraber bazı Oğuzlar yerleşik hayata geçmeye başladılar. Yerleşik hayata geçen bu Oğuzlara “Yatuk” adı verilmektedir. Yerleşik hayata geçen Oğuzlar, göçebe Oğuzlara siyasi bakımdan genellikle destek vermediler. Moğol istilasına kadar yurt edindikleri topraklarda yaşamaya devam ettiler. Moğol istilasıyla Horasan ve İran topraklarına doğru kaydılar. Daha sonra ise Anadolu’ya gelerek burayı yurt edindiler.¹⁶

Oğuzlar bir siyasi teşkilatı belirtmek için il (el) kelimesini kullanmaktadırlar. Oğuz ilini meydana getiren yapıların her biri ise boy diye adlandırılır, bu boyların başında bulunanlara da boy beyi unvanı verilirdi. Aşağıda Oğuz baylarının tablosu verilmiştir.

¹⁵ Mehmet Neşri, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi*, Sad. Necdet Öztürk, İstanbul, 2011, s.26; Faruk Sümer, “Türkmenler”, *DİA*, C.41, İstanbul, 1992, s.608.

¹⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü...*, s.216-226; Faruk Sümer, “Oğuzlar”, *Türkler* C.2,...s.526-527; Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1992, s.54.

OĞUZLAR

Boz-Oklar

Gün-Han Oğulları

Kayı = Sağlam

Bayat = Mutlu yiyeceği bol

Alka-evli = Nereye varsa başarı gösterir

Kara-ivli = Kara otağlı

Ay-Han Oğulları

Yazır = Çok ülkeye sahip

Döger = toplanmak için

Dodurga = Ülke almak ve yönetmek

Yapar =

Yıldız-Han Oğulları

Avşar = Çevik ve avı seven

Kızık = Güçlü, düzene sokmada ciddi

Beg-Dili = Uluların sözleri gibi değerli

Karkın = Çok ve doyuran aş

Üç-Oklar

Gök-Han Oğulları

Bayındır = Daima yiyeceklerle dolu olan yer

Beçene = İyi çalışır

Çavuldur = şerefli, ünü yaygın

Çepni = Nerede yağı görürse hemen savaşır

Dağ-Han Oğulları

Salur = Nereye varsa kılıç ve çamağı iş görür

Eymur = Son derece iyi ve zengin

Ala-Yuntlu = Hayvanları iyi

Üregir = Daima iyi ve düzen kurucu

Deniz-Han Oğulları

Yıgdır = İyilik, büyüklük, yiğitlik

Bügduz = Herkese tevazu gösterir ve hizmet eder

Yıva = Derecesi hepsinden üstün

Kımık = Nerede olsa değerlidir.¹⁷

¹⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1992, s.170.

Kayı: Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Kayılar Batı Anadolu'da görülmektedirler. Anadolu'nun Türkleşme sürecinde erken dönemde Anadolu'ya geldiler. Osmanlı tarih yazarları Osmanlıları Kayı boyuna dayandırmaktadır. Faruk Sümer XVI. yüzyılda Anadolu'da Kayı adında 94 köy olduğunu belirtir ve günümüzde de 30 civarında Kayı isimli yerleşim yeri bulunmaktadır. **Bayat:** Bayatlar İran, Kuzey Suriye ve Anadolu gibi büyük bir coğrafyaya dağıldılar. İran yönetiminde bulundular ve Karabağ, Çukursa'd gibi bazı şehirlerin yönetimini üstlendiler. Kuzey Suriye'deki Bayatlar Moğol istilasıyla Akkoyun devletine sığındılar. Bir gurup Bayatlar ise Dulkadirli Türkmenlerine katıldı. XVI. yüzyılda Anadolu'da 42 tane Bayat isimli yerleşim yeri bulunmaktaydı. **Alka-Evli / Alka-Bölük:** Bu boy hakkında kayıtlarda bir bilgiye sahip değiliz ve Anadolu'da bu isimli bir yer adı bulunmamaktadır. **Kara-Evli / Kara-Bölük:** Bir kolu Türkmenistan'da bulunan Kara-Evliler, Sivas'tan Halep'e kadar olan bölgede görülmektedirler. Ayrıca Mersin, Bolu, Kastamonu ve Tokat bölgesinde de adlarına rastlanmaktadır. **Yazır:** Yazırlar Türkmenlerin siyasi faaliyetlerinin çoğunda rol oynamaktadırlar. XVI. yüzyılda Ankara, Antalya, Isparta ve Maraş bölgelerinde Yazır boylarıyla karşılaşılır. **Döger:** Büyük Türk göçüne katılan Dögerler XIV. yüzyılda Memlûklerin kuzey sınırlarında bulunuyorlardı. Önce Karakoyunlu sonra da Akkoyunluların hizmetine girdiler. Anadolu'da Halep, Dulkadir, Bozulus, Bozok ve Sis bölgelerinde bulundular. **Dodurga:** Dodurgalar XVI. yüzyılda Ankara bölgesinde bulunuyorlardı. Ankara haricinde Ulu-Yörük, Tarsus, Bozulus bölgelerinde yaşadılar. Anadolu'da bu Oğuz boyuna ait 24 yer ismi bulunmaktadır. **Yaparlı:** Kaşgarlı Mahmud'un gösterdiği 22 Oğuz boyunda Yaparlı adı bulunmamaktadır. Reşidüddin, Yaparları Ay-Han Oğuzları arasında göstermektedir. Anadolu'da Yaparlılara ait yer adı yoktur. **Avşar:** Avşarlar; İran, Kuzey Suriye ve Anadolu'da önemli rol oynadılar. Akkoyunlu ve Safevî Devleti'nin dayandığı önemli aşiretlerden biridir. Kozan, Aydın, Bolu, Uşak ve Bozok bölgelerinde göçebe olarak yaşadılar. Karamanoğullarını kuran ailenin Avşarlara dayandığı düşünülmektedir. **Kızık:** Kızık adı tarihi kaynaklarda geçmemektedir. Osmanlı Tahrir defterlerinde ve diğer arşiv belgelerinde Kızıklara ait 28 yer adı bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Halep Türkmenleri arasında bir Kızık oymağı bulunmaktadır. Anadolu'da Amasra, Ankara, Bolu, Bursa, Afyon, Kayseri, Kocaeli, Sivas, Malatya, Çankırı ve Eskişehir'de Kızık isimli yerleşim yerleri vardır. **Beğdili:** XVI. yüzyılda Halep, Yeni il, Bozulus, İçel ve Tarsus Türkmenleri arasında yer alırlar. Beğdili'nden bir kısım Türkler Safevîlerin kuruluşuna katıldılar. **Karkın:** Dulkadirli

Türkmenleri arasında önemli bir gurupturlar. Ayrıca Bozulus, Tarsus ve İçel Türkmenlerinin içinde de yer alırlar. **Bayındır:** Dede Korkut hikâyelerine göre Oğuzların başında yer alırlar. Akkoyunlu Hanedanı bu boya mensuptu. XVI. yüzyılda Halep, Dulkadir, Trablusşam, Yeni il, Bozok, Tarsus, İçel ve Hamid Yörükleri arasında yer alırlar. **Peçenek:** Karadeniz'in kuzeyinden batıya göç ederek Bizans ve Rus tarihinde önemli rol oynadılar. XVI. yüzyılda Halep, Adana, Tarsus ve Atçeken Türkmenleri arasında görülürler. **Çavuldur:** XVI. yüzyılda Bozulus Türkmenleri arasında ve Çorum bölgesinde görülürler. Çaka isimli bir Çavuldur Beyi'nin Anadolu'nun fethinde önemli rol oynadığı kabul edilir. **Çepni:** Karadeniz bölgesinin Türkleşmesinde önemli rol oynadılar. XIX. yy. ortalarına kadar göçebe olarak yaşadılar. Çepnilerin bir kısmı Safevîlerin kuruluşuna katıldılar. Anadolu'da geniş bir sahaya yayıldılar. Çepni ismiyle birçok yerde yerleşim yeri bulunmaktadır. **Salur:** İran'da Fars Atabeyliği'ni kurdular. Bir kolu Türkmenistan'da bulunan Salurlar XVI. yüzyılda Tarsus, Kadirli, Konya, Bozok ve Hamid bölgelerinde görülmektedirler. **Eymür:** Küçük bir kısmı Türkmenistan'da kalan Eymürler Akkoyunlu ve Dulkadirli devletlerinin siyasi faaliyetlerinde rol aldılar. Hama ve Humus bölgelerinin yanı sıra Anadolu'da geniş bir coğrafyaya yayıldılar. Anadolu'da XVI. yüzyılda 71 yerleşim yeri ismi vardır. **Ala Yundlu:** Anadolu'da; Konya, Ankara, Kastamonu, Menteşe ve Uşak bölgelerine yerleştiler. XVI. yüzyılda bu boya ait 44 yerleşim yeri ismi bulunmaktadır. **Yüreğir:** Ramazanoğullarının dayandığı önemli boylardan biridir. Özellikle Çukurova bölgesine yayıldılar. Tahrir defterlerinde Yüreğir'e ait 44 yer ismi bulunmaktadır. **İğdir:** Bazı kolları İran ve Türkmenistan'a bulunan İğdirler XVI. yüzyılda Tarsus, İçel, Teke, Hamid, Atçeken ve Menteşe Yörükleri arasında görülmektedirler. XVI. yüzyılda bu boya ait 43 yerleşim yeri bulunmaktadır. **Bügdüz:** Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuz beylerinden biri olan Bügdüz Emen, Hz. Muhammed'e (s.a.v) elçi olarak gönderilir. Ancak onların siyasi faaliyetleri hakkında bilgimiz yoktur. Bügdüzlere ait Anadolu'da 22 yer ismi mevcuttur. **Yıva:** Selçuklular devrinde isimleri sıklıkla geçmektedir ve Oğuzların siyasi tarihinde önemli role sahiptirler. Yıvalar geniş bir alana yayıldılar; bu yüzden nüfusları zamanla kayboldu. XVI. yüzyılda Halep, Dulkadirli, Yeni il, Tarsus ve İçel bölgelerinde göçebe olarak yaşadılar. **Kınık:** Selçuklu hanedanının kökeni Kınıklara dayanır. Kınıklar Türklerin Anadolu göçüne katıldılar. Halep, Ankara, Çukurova, Kayseri, Aydın bölgelerine yayıldılar. Kınıklara ait 81 yer adı mevcuttur.¹⁸

¹⁸ bk. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul, 1992; Tufan Gündüz, "Oğuzlar", *GTT*, C.2 ...

1.1.1. Türkmenlerin Anadolu'ya Gelişi

Malazgirt Savaşı'nın (1071) ardından çok kısa sürede Türkmenler, Marmara'ya kadar uzanan bütün Anadolu'yu fethettiler. Ancak bu fetih kalıcı olmadı ve aynı yüzyılın sonlarında başlayan Haçlı seferleri yüzünden Türkmenler, büyük kayıplar verdi. Haçlı seferlerinin ardından Türkmenler, Orta Anadolu'ya çekilmek zorunda kaldı. Ankara-Konya arasına yerleşen Türkmenler toplu halde yaşayıp hem Haçlı hücumlarına hem Bizans'ın saldırılarına karşı geçilmez bir set oluşturdular. Anadolu'nun ortasına yerleşen bu Türkmenlere Uç Türkmenleri adı veriliyordu ve Horasan'da "Diyâr-ı Rûm" denilince akla bu Uç Türkmenleri geliyordu. 1146'da Bizans'a karşı kazanılan Düzbel zaferinden sonra Türkmenler köyler kurarak ve terk edilmiş köyleri iskâna açarak bu köylere yerleşmeye başladılar. Türkistan ile Anadolu arasında kurulan göç kanalıyla güçlendiler. Şehirlerde yaşayan kozmopolit halk köylerde yerleşmiş Türkmenlere Türk diyordu. Türk adının uzun süre "köylü" anlamında kullanılması Türkmenlerin köyler kurarak yerleşmelerinden ileri gelmektedir. Moğol istilâsı yüzünden Türkistan, İran ve Arrân'dan Anadolu'ya pek çok Türk geldi. Bu Türkmenlerin bazıları göçebe bazıları ise yerleşik hayatı benimsemişti. 1275'lerden itibaren yerleşik hayat hemen her yerde gelişti ve Türkler şehirlerde de çoğunluğu teşkil etmeye başladı. Bununla birlikte hala kalabalık sayıda göçebe Türkmen toplulukları bulunuyordu. Bir fikir vermesi açısından göçebe Türkmenlerin sayılarına bakılacak olunursa Coğrafyacı İbn Saîd el-Mağribî'ye göre Antalya-Denizli Türkmenleri 200.000, Kütahya-Eskişehir Türkmenleri 30.000 Kastamonu Türkmenlerinin sayısını ise 100.000 çadırdan meydana geliyordu.

Türkmenler XIII. yüzyılda Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılarak gittikleri bölgelerde varlıklarını hissettirmeye başladılar. Çepnilerden kalabalık bir küme Sinop bölgesine yerleşti. Bunlar, 1277 yılında Sinop'u almak isteyen Trabzon Rum imparatorunu denizde karşılayıp mağlup ettiler. Çepniler daha sonra doğuya doğru ilerleyerek Ordu bölgesinde Bayramlı Beyliği'ni kurdular. Çepnilerden bir kol XIV. yüzyılın ikinci yarısında kuzeyde Kürtün, Giresun ve Görele arasındaki geniş yörenin fetih ve iskânında önemli rol oynadı. Karaman Türkmenleri ise Ermenek, Mut, Silifke, Gülnar ve Anamur şehirlerini içine alan bölgede hayat sürüyordu. Ağaçeriler (Orman Adamı)¹⁹, Malatya-Maraş bölgesinde gelerek özellikle ormanlık kesimlere yerleşti. Moğol baskısından kaçan bazı Türkmenler Güneydoğu Anadolu ve Suriye bölgesine

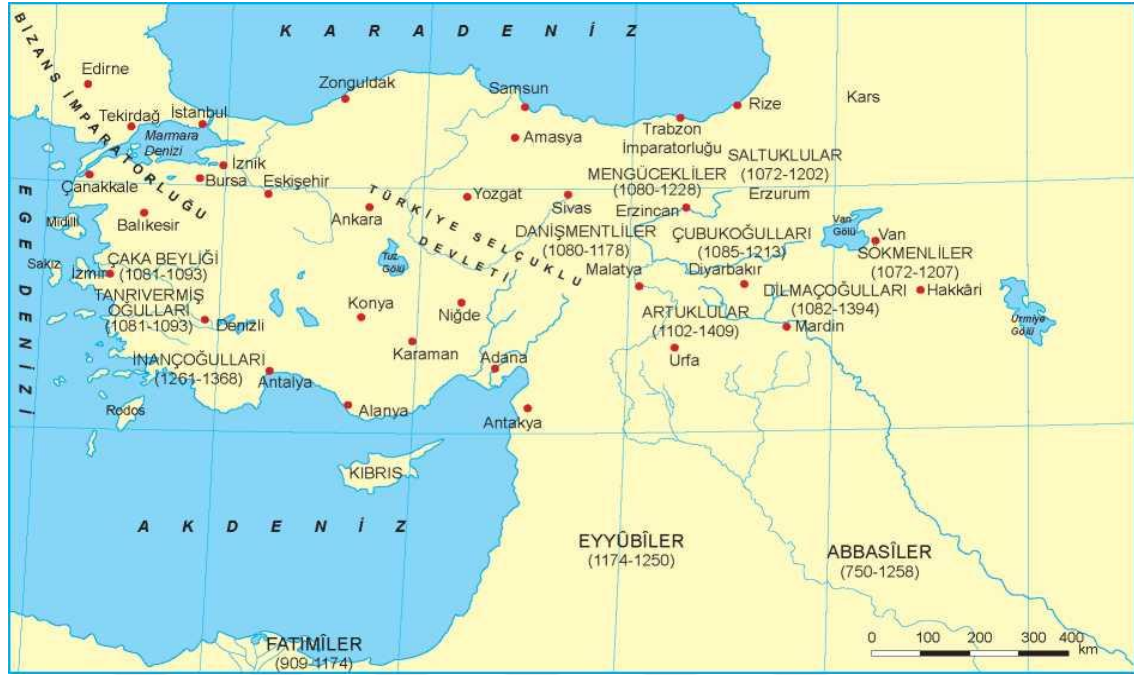
¹⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara, 1972, s.157.

yerleştiler ve bunlara Şam Türkmenleri denildi. Memlûk kaynaklarında bu Türkmenlerin 40.000 adır (yaklaşık 200.000 kişi) olduğu bildirilir. Bunlar Bozok ve ok adlı Oğuz ikili teşkiltını muhafaza eden son topluluktur. XV. yüzyıl Memlûk müelliflerinden Halil b. Őhin ez-Zhir bu Türkmenlerin 180.000 asker (süvari) ıkardıklarını belirtmektedir. Doğu Anadolu Türkmenlerinin temelini ise Karakoyunlular ve Akkoyunlular meydana getiriyordu ve bunlar XIV. yüzyılda kurdukları siyasi teşekküller ile tarih sahnesine ıktılar. Daha sonra bu beylikler kendi içlerinden biri olan Osmanlı Beyliği tarafından ilhak edildi. Mısır, Suriye ve İnan'da yazılmış eserlerde Osmanlı hanedanı Türkmen asıllı olarak anılır.

Orta ağ Anadolu'sunun belki de en önemli gelişmelerinden birisi Türklerin 1071 Malazgirt savaşının ardından Anadolu'ya yerleşerek Anadolu'yu yurt tutmalarındır. Bu tarihten itibaren günümüze kadar sürececek olan Türkiye Tarihi başlamıştır.²⁰ Türkler Anadolu'ya girdikten sonra zamanla bu bölgeyi siyasi, sosyal, ekonomik vb. birçok açıdan değiştirerek kendilerine ait bir coğrafya haline getirdi ve bu durum günümüze kadar geldi. Türkler, Malazgirt savaşından öncede defalarca Anadolu'ya akın yaptı; ancak bunların hiçbirinde bu coğrafyayı yurt edinme amacı gtmedi. Malazgirt savaşından sonra ise bölgeye akın akın gelen Selçuklu ve Oğuz Türkmen Beyleri sistemli bir Şekilde Anadolu'nun fethini başlatarak, bu beyler Doğu Anadolu'dan iç kesimlere doğru birer devletçik veya diğer adıyla beylik kurdular.²¹ Malazgirt savaşının ardından kurulan bu beylikler Doğu Anadolu Türkmen Beylikleri diye adlandırılmaktadır. Birinci Anadolu Beylikleri Anadolu coğrafyasının Türkleşmesinde, İslamlaşmasında ve bayındırlaşmasında çok büyük rol oynadı. Kuruldukları tarihten günümüze kadar yaklaşık 1000 yıl geçmesine rağmen Anadolu'da bıraktıkları maddi ve manevi miraslar hal etkisini göstermektedir. Ahlatşahlar (Ermen-Őahlar) Beyliği, Artuklu Beyliği, aka Beyliği, Danişmendliler Beyliği, Dilmaoğulları Beyliği, İnalğulları Beyliği, Mengckler Beyliği, Saltuklular Beyliği bunlardan bazılarındır.

²⁰ Salim Koca, "Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür", *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.II, Konya, 2016, s.15.

²¹ Salim Koca, "Sir Derya (Ceyhun) Boylarından Anadolu'ya: Oğuzlar (Türkmenler)", *Türkler*, C.4, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal iek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.960.

Birinci Anadolu Beylikleri haritası: Yasemin Okur, İlhan Genç, vd, *Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Kitabı*, Ankara, 2011, s.166'dan alınmıştır.

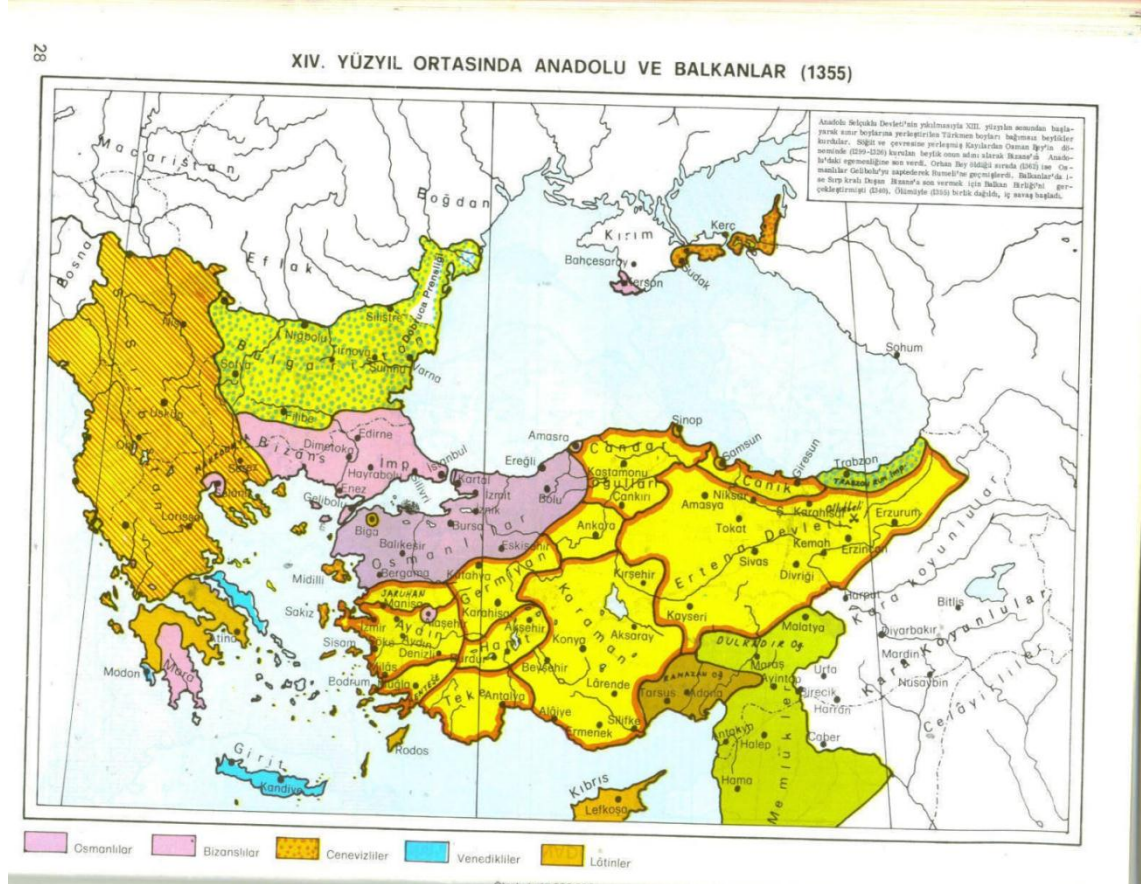
Birinci Anadolu Beyliklerinin büyük kısmı zamanla 1075 yılında Süleyman Şah tarafından kurulan Türkiye Selçuklu devletine dâhil oldular. Böylece Anadolu'da yaşayan Türkmenlerin büyük çoğunluğu tek bir siyasi çatı altında birleşti. 1240 Babaîler İsyanı ve hemen ardından gelen 1243 Köseadağ yenilgisinin ardından Türkiye Selçuklu Devleti dağılma sürecine girdi ve Anadolu'da bir otorite boşluğu meydana geldi. Bu durum Batı Anadolu Türkmen Beylikleri ismi ile bilinen Türk Beyliklerini ortaya çıkardı. Tevâif-i Mülûk adıyla da anılan bu beyliklerin sayısı yirmi civarındadır. Bu beylikler Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından hemen sonra birden bire ortaya çıkmış yeni siyasi teşekküller değildir. Aslında bu beylikler XIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra İlhanlıların otoritesinin zayıflamasıyla yavaş yavaş belirmiş mahalli kuvvetlerdir.²²

Anadolu Türk beyliklerinin temel amacı bağımsız olmaktır. Ancak hemen hemen hepsi etrafında bulunan güçlü devletlerin etkisi ve himayesi altına girmiştir. Neticede bu beyliklerden Osmanoğulları Anadolu'daki diğer bütün siyasi teşekkülleri hâkimiyeti altına alarak Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamıştır.²³ Türkiye Selçuklu

²² Selahattin Döğüş, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1999, s.53.

²³ Salim Koca, "Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür"..., s.16-17.

Devleti'nin devamı şeklinde nitelendirilen Anadolu Beylikleri birbirine düşmanmış gibi görünse de aslında onlar aynı sosyala taban ve kültürden gelen kardeşlerdir. Aralarındaki husumetin tek sebebi hür ve bağımsız yaşama arzularındandır.²⁴ Bu da Türk sosyal yaşantısının töreyle belirlenen yapısından başka bir deyişle Türk devlet geleneğinden kaynaklanmaktadır.

İkinci Anadolu Beylikleri haritası: *Özetli Tarih Atlası*, İstanbul, bty, s.28'den alınmıştır.

1.1.1.1. Anadolu Türkmenlerinin Sosyo-Kültürel Yapısı

Türkiye Selçukluları tarafından Anadolu'da fethedilmemiş bölgeler Türkmen Beylikleri tarafından alınarak bölgenin fethi tamamlandı. Bu dönemde Anadolu'nun her köşesinde Türk nüfusu ve kültürü hâkim oldu. Nitekim XVI. yüzyıla gelindiğinde İç ve Batı Anadolu'da Türk nüfusu %88,5 gibi çok büyük bir orana sahip olmuştur.²⁵

Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçuklular kendi dönemlerinde önemli bir siyasi üstünlük kurmalarına rağmen kültürel üstünlük kurmakta zorlandı. Sarayda, orduda ve

²⁴ Kazım Yaşar Koprıman, "Beyliklerden Türkiye'nin Siyasi Birliğine", *Makaleler*, Ed. Semih Yalçın, Altan Çetin, Ankara, 2005, s.310.

²⁵ Salim Koca, "Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür"..., s.30-31.

halk arasında Türkçe konuşulduğu halde resmi yazışmalarda, tarihte, edebiyatta ve diğer ilimlerde Farsça ile Arapça kullanıldı. Selçukluların bu eksikliğini Anadolu Beylikleri kapatarak Türklüğe ve Türk kültürüne büyük bir hizmet yaptılar. Türkiye Selçuklu Devleti'nde resmi dil olarak kullanılan Farsça ve Arapça yerine beylikler devrinde Türkçe kullanıldı. Bu noktada Karamanoğlu Mehmet Bey diğer beyliklere öncülük yaptı. 15 Mayıs 1277 günü yayınladığı fermanda “Bundan sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacak.” diyerek Türk dilini tekrar her alanda hâkim konuma getirmek istedi. Ancak Karamanoğlu Mehmet Bey'in resmi yazışmalarından günümüze ulaşan Türkçe belge yoktur. Anlaşılan Mehmet Bey, Türk diline önem vermesine rağmen onun idaresinde Türkçeyi hâkim kılacak eğitimli ve okur-yazar bir kadro yoktur. Buna rağmen Mehmet Bey, milli edebiyatın doğmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Mehmet Bey'in bu fermanından sonra Anadolu Türkmen beyleri kendi dönemlerinin en iyi edip, şair ve bilginlerini himaye ettiler. Bu edip, şair ve bilginler hem diğer dillerden Türkçeye tercüme yapıyor hem de Türkçe eserler yazıyor.²⁶

XII. yüzyılda şaşırılmış, huzursuz, anarşi, zulüm, haksızlık ve adaletsizlik altında ne yapacağını bilmeyen insanların ıstırabını dindiren “Tasavvuf” gelişmeye başladı. Taşkent havalisinde ve Doğu Türkistan'da yayılan bir Türk Sûfisi Hoca Ahmet Yesevi tarafından kurulan Yesevilik tarikatının etkisi zamanla Maverâünnehir, Harezm, Horasan, İran, Azerbaycan'a ve XIII. yüzyılda da Anadolu'ya geldi. Yesevi şeyhlerinin dervişleri Anadolu'da yerleştikleri bölgelerde İslami unsurlarla milli unsurları birleştirerek Dede Korkut hikâyeleri, Battal Gazi Menkıbeleri ve Danişmendname gibi halk tarafından benimsenen eserlerin ortaya çıkmasını sağladı. Diğer yandan bölgeye gelen dervişler buldukları bölgelerdeki yabancıları, garipleri kısacası bir derdi olanları kucakladılar. Ayrıca gezgin âşık ozanlar halk arasında dolaşarak halkın milli ve İslami duygularındaki yoğunluğu artırdılar. Bunlardan başka Anadolu'da Gâziyân-ı Rûm, Ahîyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm, Bacıyân-ı Rum gibi mücahit gazi teşkilatları

²⁶ Salim Koca, “Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür”..., s.30-31; Şehabettin Tekindağ, “Anadolu'da Türk Tarih ve Kültürü”, *Karadeniz Teknik Üniversitesinde 16.5.1966-31.5.1966 Arası verilen Konferanslar*, Trabzon,1967, s.19

ortaya çıktı.²⁷ Bahsettiğimiz bu dervişler ve gaziler gibi guruplar Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında çok etkili rol oynadı.²⁸

Dini hissiyatı ve fetih arzusu ile dolu olan Gâziyân-ı Rûm başka bir tabirle Alp-Erenler Anadolu'nun ilk fetih dönemlerinden itibaren sürekli Ermeni, Gürcü, Bizans ve Haçlılarla yapılan mücadelelerden dolayı mescitlere kapanmadı ve uç bölgelerde düşmana karşı cihat yaptılar. Gâziyân-ı Rûm meselesi oldukça detaylı tartışmaları içinde barındırmaktadır.²⁹ Biz burada Gâziyân-ı Rûm meselesinin tarihi süreç içindeki gelişimine değinmeyeceğiz. Bizim burada değinmek istediğimiz nokta dini duyguları güçlü olan bu gazilerin Beylikler döneminde Anadolu'ya yaptıkları kültürel katkıdır. Garipname'nin sahibi Âşık Paşa'ya göre Alp-Eren olmak için şu dokuz şart gereklidir: sağlam yürek yani, güçlü pazu, gayret, iyi bir at, özel bir elbise, ok-yay, iyi bir kılıç, süngü, iyi bir yoldaş. Ayrıca alp (kahraman) terimi ile gazi kelimesini birleştiren Âşık Paşa, Gâziyân-ı Rûm için Alpgazi tabini de kullanmıştır. Bu teşkilat hem yaptıkları gazalarla hem kültürel faaliyetleri ile Anadolu'nun uç noktalarında gittikleri bölgelerin Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında büyük rol oynadı.³⁰

Araştırmacılar Ahîyân-ı Rum zümresinin işlevi konusunda bir birliktelik sağlayamamışlardır. Farklı araştırmacılar tarafından Ahîyân-ı Rûm teşkilatı; meslekî-tasavvufî zümre, beledî hizmetler gören bir teşkilat, fütüvvetle ilgilenen zaviyeri bulunan bir tarikat, mahalli güvenlik sağlayıcılar, esnaf öğütü, genç ve bekarlardan oluşan sanatkarlar zümresi gibi çok farklı kalıplara sokulmaya çalışılmıştır.³¹ Ahîyân-ı Rûm teşkilatı özellikle büyük şehirlerde önemli bir teşkilatlanma oluşturdu. Anadolu'nun Sünni merkezlerinde devlet kontrolüyle Ahi Teşkilatları Sünni bir mahiyet almıştır. Bu teşkilat içinde ciddi bir hiyerarşi söz konusudur.³² Türkiye Selçuklularının döneminde ortaya çıkan Ahiler; Türk siyasi ve askeri faaliyetlerinin belirlenmesi, göçebe zümrelerin yerleşik hale gelmesi, halka dini ve mesleki eğitim verilmesi, Türkçe'nin gelişmesi ve devlet kademelerinde kullanılması gibi mevzularda Anadolu'nun Türkleşmesi açısından oldukça katkı sağladı. Örneğin Ahi teşkilatının ilk

²⁷ bk. Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, 1991; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 1976; Mikail Bayram, "Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", *Türkler*, C.6, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002.

²⁸ Mehmet Şeker, *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, Ankara, 1999, s.148-149.

²⁹ bk. Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu...*

³⁰ Selahattin Döğüş, "Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum'a (Anadolu bacılar Teşkilatı), Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S.1, Kahramanmaraş, 2015, s.130.

³¹ Selahattin Döğüş, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar...*, s.147.

³² Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu...*, s.91-93.

nizamnamesi olan Fütüvvetname Türkçe yazılmıştır. Genç Ahi çırakları resmi olarak devlet kademelerinde görevli olmamalarına rağmen yaşadıkları bölgelerde kendilerini bölgenin düzeni, güvenliği ve huzuru noktasında sorumlu görmüşlerdir. Bölge düzenini sağlamaya çalışan bu Ahi çırakları halk tarafından saygı görmüşlerdir. Merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde Ahi zümreleri devlet görevi üstlenerek toplumda meydana gelebilecek bozuklukları ve kopmaları engellemişlerdir.³³

Abdalân-ı Rum, XIII. yüzyılın ilk yarısında göç ederek Anadolu'ya gelen derviş, şeyh ve halifelerinin Yesevîye, Melamîye, Kalenderîye, Haydarîye ve Vefâîye isimleriyle tanınan halk İslâmî mensuplarının Anadolu'da hep birlikte yoğurup oluşturdukları Babaîlik-Kalenderîlik nihayet Bektaşîlik gibi sonradan Alevîlik adını alacak senkretik öğretilere inanlara verilen isimdir.³⁴ Anadolu'da genellikle uç bölgelerde ve köylerde görülen Abdalân-ı Rûm (Anadolu dervişleri) zümresi özellikle XIII. yüzyılın sonlarında Batı Anadolu'da bir dini yayılma sahası buldu. Bu zümre XIII. yüzyılda canlı bir hayata sahip olan dini ve tasavvufî düşünceleri özellikle Batı Anadolu'da yayarak bölgenin İslamlaşmasına katkı sağladı.³⁵

Türk kadınının kabiliyet ve cesareti Anadolu'da müesseseseleşerek Bacıyân-ı Rum diğer adıyla Anadolu Bacılar teşkilatını ortaya çıkarmıştır.³⁶ Türkiye Selçukluları döneminde bu teşkilatın adı Fakiregan idi. Teşkilata mensup kadınlar birbirine Bacı diye hitap ederdi. Bacıyân-ı Rum bazı çalışmalarda Ahilerin kadın koluna benzetilmiştir. Teşkilatın kuruluş tarihi ve kurucusu tam olarak bilinmemektedir. Bu teşkilatın bilinen ilk lideri Fatma Bacı'dır (Hatun Ana, Kadın Ana, Anacık). Bacıyân-ı Rum sosyo-kültürel bir teşkilattır. Hem dini faaliyetlerde bulunup zaviyeler açmışlar hem de askeri faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bacıyân-ı Rum özellikle Osmanlıların kuruluşunda, Anadolu ve Balkanların Türkleşip İslamlaşmasında önemli bir rol üstlenmiştir.³⁷

³³ Salim Koca, "Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür"..., s.33.

³⁴ Selahattin Döğüş, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar*...,s.105.

³⁵ Selahattin Döğüş, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar*...,s.205; Muhammet "Kemaloğlu, XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler", *Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4, 2011, s.151-152.

³⁶ Selahattin Döğüş, "Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum'a (Anadolu bacılar Teşkilatı), Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii"..., s.142.

³⁷ bk. Mikail Bayram, "Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı"..., s.611; Selahattin Döğüş, "Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum'a (Anadolu bacılar Teşkilatı), Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii"..., Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul, s.11.; Selahattin Döğüş, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar*..., s.285.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Refet Yinanç-Dulkadir Beyliği: Dulkadir Beyliği çalışması Refet Yinanç tarafından 1973 yılında Paris Sarbon Üniversitesi'nde Fransızca yazılmış doktora tezidir. Bu tez 1989 yılında düzenlemelerle beraber Türk Tarih Kurumu tarafından kitap haline getirilmiştir. Beş bölümden oluşan eser Dulkadir Beyliği'nin siyasi tarihini baştan sona ele alan şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı eserdir. Yazar bu eserini oluştururken vakfiyeler, tahrir ve evkaf defterlerinin yanında Arapça, Farsça ve Türkçe kaynaklardan yararlanmıştır.³⁸

Halil Edhem-Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri: Bu çalışma Lane Pole'nin İngilizce "Düveliye İslamiye" isimli çalışmasına ekler yapılarak Türkçeye çevrilmiştir. Eser 1926 yılında İstanbul Matba-i Amire'de Osmanlıca olarak yayınlanmıştır. Eserde on altı Anadolu Türkmen Beyliği hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Eser içinde altı sayfa Dulkadir Beyliği'ne ayrılmıştır.³⁹

Arifi Paşa-Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti: Eserin müellifi Arifi Paşa 1897-1899 yılları arasında Maraş'ta mutasarrıflık yapmıştır. Uzun yıllar Osmanlı devlet kademelerinde yöneticilik yapan Arifi Paşa aynı zamanda çeşitli yazılar yazmıştır. Hem gittiği bölgelerle ilgili hatıratlar tutmuş hem de görev yaptığı bölgelerin tarihine ilgi göstermiştir. Müellifin Dulkadir Beyliği ile yaptığı çalışma Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nda sekiz seri olarak yayınlanmıştır. Müellif eseri oluştururken önemli kaynaklar kullanmış ve eserde Dulkadirliler ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Arifi Paşa'nın Dulkadir Beyliği ile ilgili çalışması Selim Kaya tarafından transkript edilmiş ve bu çalışma *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I* isimli kitapta yer almaktadır. Daha sonra Arifi Paşa'nın bu çalışması müstakil olarak Yaşar Alparslan ve Serdar Yakar tarafından 2011 yılında Ukde Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.⁴⁰

İlyas Gökhan-Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi: İlyas Gökhan'ın Maraş ve çevresi ile ilgili sayısız çalışması bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Başlangıçtan Kurtuluş Harbine kadar Maraş Tarihi isimli kitap 2011 yılında Ukde

³⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, 1989, s.III; Mehmet Ersan, "Dulkadir Beyliği Refet Yinanç", *TTK Yay. VII. Dizi, S.108*, Ankara, 1989, s.259.

³⁹ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri*, İstanbul,1926.

⁴⁰ Arifi Paşa, "Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti", *TOEM, C.V-VII*, İstanbul, 1915; Selim Kaya, "Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti", *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Kahramanmaraş, 2008; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti*, Ed. Yaşar Alparslan, Serdar Yakar, Kahramanmaraş, 2011.

Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Kitapta otuz sayfa Dulkadir Beyliği'ne ayrılmıştır ve Dulkadir Beyliği ile ilgili kayda değer bilgiler bulunmaktadır.⁴¹

Dulkadir Beyliği Araştırmaları I-II: Editörlüğünü Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş ve Serdar Yakar'ın yaptığı *Dulkadir Beyliği Araştırmaları-I ve Dulkadir Beyliği Araştırmaları-II* kitapları 2008 yılında Ukde Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Birinci çalışmada on makalede, ikinci çalışmada ise on altı makale bulunmaktadır. Bu makaleler Dulkadirlielerin siyasi, askeri, sosyal ve iktisadi özellikleri hakkında değerli bilgiler vermektedir.⁴²

Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu: 29 Nisan-1 Mayıs 2011 tarihinde Kahramanmaraş'ta düzenlenen sempozyum bildirileri 2012 yılında üç cilt olarak basılmıştır. Birinci ciltte yirmi sekiz, ikinci ciltte yirmi beş, üçüncü ciltte on sekiz bildiri bulunmaktadır. Bu bildiriler Dulkadir Beyliği tarihi konusunda kıymetli bilgiler vermektedir.⁴³

Ayşe Güler-Memlûk-Dulkadiroğulları Münasebetleri: Bu çalışma 2014 yılında Gazi Üniversitesi'nde yapılmış doktora tezidir. Çalışmada Türkçe, Arapça ve Farsça kaynaklar kullanılmış ve Memlûk Devleti ile Dulkadir Beyliği ilişkileri detaylı olarak incelenmiştir.⁴⁴

⁴¹ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine kadar Maraş Tarihi*, Kahramanmaraş, 2011.

⁴² *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I-II*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Kahramanmaraş, 2008.

⁴³ *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I-II-III*, İstanbul, 2012.

⁴⁴ Ayşe Güler, *Memlûk-Dulkadiroğulları Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014.

3. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN TARİHÇESİ

3.1. Dulkadirlilerden Önce Maraş'ın Tarihçesi

Günümüzdeki merkezi 37° 34' 53.2" kuzey enlemi 36° 55' 39.0" doğu boylamında⁴⁵ bulunan Maraş, Ahir (Ahır) dağının güney etekleri ile Maraş ovası arasında yaklaşık rakımı 620-720 metre olan meyilli bir arazi üzerine kurulmuş bir yerleşim yeridir. Ceyhan nehrinin ana kollarından olan Aksu ve Ahir dağının yamaçlarından doğu-batı istikametinde akan Erkenez gibi önemli akarsular Maraş topraklarını verimli bir hale getirmektedir.

Maraş, bulunduğu stratejik konumu nedeniyle çok eski dönemlerden itibaren siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik bakımdan önemli olaylara sahne olmuştur.⁴⁶ Şehrin Akdeniz, Kuzey Suriye, Anadolu ve Irak'ı birbirine bağlayan kavşak noktada bulunması Orta Tunç Çağı'ndan itibaren bölgenin önemli bir ticaret güzergâhı olmasını sağlamıştır.⁴⁷ Orta Çağ'da Maraş şehrini incelerken bugün tamamen ortadan kalkmış olan el-Hades⁴⁸ şehri ile beraber incelemek gerekir. Şehir ayrıca şu güzergâhların kavşak noktasıdır:

1. Amanos Dağı'ndan Antakya'ya giden yol,
2. Maraş ovasını el-Hades⁴⁹ üzerinden Malatya'ya bağlayan yol,
3. Besni üzerinden Fırat'a ve Samsat'a giden yol,
4. Antep üzerinden Halep'e giden yol,
5. Adana'ya giden Kadirli-Anazarba-Misis yolu,
6. Göksun üzerinden Kayseri'ye giden yol
7. Elbistan-Gürün-Sivas'tan Karadeniz'e giden yol
8. Kısık-Elbistan-Afşin yolu.⁵⁰

⁴⁵ Google Maps.

⁴⁶ E. Honigman, "Maraş", *İA*, C.7, İstanbul, 1955, s. 310.

⁴⁷ Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Kahramanmaraş, 2010, s.79.

⁴⁸ Hades (Göynük) Çağlayancerit ile Pazarcık arasındaki ovada, şimdiki Bozlar köyü mevkinde bulunan tarihi bir şehirdir. Hades şehri İslam-Bizans çatışmalarına sahne olmuştur. Hades, Göynük, Hadesü'l-Hamra, Debü's-Selam, Adana, Mehdiye, Muhammediye, Saray gibi isimlerle anılmıştır. Maraş, Antep, Malatya ve Elbistan arasında önemli bir stratejik noktada bulunan Hades şehri günümüzde tamamen yıkılmıştır (bk. İlyas Gökhan, "İslam ve Bizans Sınırları Arasında Hades Şehri", *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S.2, Elazığ, 2013.).

⁴⁹ Toros Dağlarının en güneyindeki bölümdür. Ayrıca Nur Dağı veya Gavur Dağı olarak da bilinir.

⁵⁰ Besim Darkot "Maraş", *İA*, C.7, İstanbul, 1955, s. 313; Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi...*, s.80; bk. Emin Toroğlu, Yaşar Alparslan, *Kahramanmaraş'ın Tarihi Coğrafyasında Yollar*, Kahramanmaraş, 2016.

Coğrafi olarak yukarıda bahsettiğimiz gibi ciddi bir öneme sahip olan Maraş ve civarının bilinen tarihi 7000-7500 yıl öncesine kadar ulaşmaktadır. Ancak bölgede insan yerleşimlerinin tarihi on binlerce yıl öncesine kadar gitmektedir. MÖ 2000-1200 yılları arasında Hititler, daha sonra Geç Hititler, MÖ 720-612 yılları arasında Asurlar, MÖ 612-333 yılları arasında Medler ve Persler, MÖ 333-323 yılları arasında Makedonyalılar, MÖ 323-64 yılları arasında Selekoslar, MÖ 64-MS 395 yılları arasında Büyük Roma İmparatorluğu 395 yılında Bizanslılar Maraş'a hâkim oldu.⁵¹ VII. yüzyılda Müslüman Araplar, Suriye'ye akınlar yaparak bölgeyi Bizans'tan koparmaya başladılar. Bu dönemdeki akınlarda Müslümanlar Maraş'a kadar geldi. Hz. Ömer zamanında Halid b. Velid tarafından 637 yılında Maraş, İslam Devleti'nin sınırlarına dâhil oldu. Ancak Bizanslılar bölgeyi kolayca teslim etmeyi kabullenemediler. 960'lı yıllara kadar yaklaşık üç yüz yıl bölge İslam Devletleri ile Bizans arasında birçok kez el değiştirdi.⁵² 962 yılına gelindiğinde Maraş Bizanslıların eline geçti.

Yaklaşık yüz yıl Bizans hâkimiyetinden sonra 1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'da Türkmen fetihlerinin başlamasıyla Maraş Türklerin eline geçti. Bu tarihlerde Maraş'ın kim tarafından fethedildiği konusu tartışmalıdır. Genel olarak Çavuldur Bey'in ismi ön plâna çıksa da M. Halil Yinanç ve Osman Turan gibi önemli Orta Çağ tarihçileri bu bilginin yanlış olduğunu savunmaktadır. Maraş'ın fethinden 1085 yılına kadar bölge idaresi konusunda az ve çelişkili bilgi vardır. Bu kısa dönemin ardından Maraş, muhtemelen 1085-1086 yılında Türk komutanı olan Emir Buldacı tarafından fethedildi ve 1085-1097 yılları arasında Maraş, Emir Buldacı tarafından idare edildi. 1097 yılında I. Haçlı Seferi sonunda şehir Haçlıların eline geçti. Bu dönemde Maraş, Urfa Haçlı Senyörlüğüne bağlandı.⁵³ XII. yüzyılın ilk yarısında Haçlı hâkimiyetindeki Maraş; Danişmentliler, Selçuklular ve Ermenilerin saldırılarına maruz kaldı. Ara sıra bazı el değişiklikleri dışında Maraş 1097-1149 yılları arasında Haçlı Senyörlüğü idaresinde kaldı. 11 Eylül 1149 yılında Sultan Mesut, Maraş'ı haçlılardan

⁵¹ bk. İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*; Besim Atalay, *Maraş Tarihi ve Coğrafyası*, Kahramanmaraş, 2008.

⁵² İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.74; Tufan Gündüz, "Kahramanmaraş", *DİA*, C.24, Ankara, 2001, s.192; İlyas Gökhan, "Memluklar Döneminde Maraş", *GEFAD*, Özel Sayı I, Ankara, 2009, s.386.

⁵³ Reşidü'd-din Fazlullah, *Cam'i'ü't-Tevarih Selçuklu Devleti*, Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş, İstanbul, 2010, s.120; İlyas Gökhan, "XIII. Yüzyılda Maraş", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.13, Konya, 2015, s.1; Mehmet Şeker, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, c.1, İstanbul, 2005, s.441.

aldı.⁵⁴ Daha sonra ise Maraş, Danişmentliler ile Selçuklular arasında üstünlük mücadelesine sahne oldu. Nurettin Zengi'nin ölümünden sonra şehir Selçukluların idaresine geçti. Fakat bu kez ise şehir üzerinde Selçuklu-Eyyubi çekişmesi başladı. Daha sonra ise bu mücadeleye Antakya Haçlı Prenslığı ve Kilikya Ermeni Krallığı katıldı. I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1192-1196) zamanında Elbistan Konya'ya bağlanarak Selçuklu valileri tarafından yönetilmeye başlandı. Maraş'ın stratejik bir önemi olduğunu bilen Selçuklular, buradaki askeri birliklerini kuvvetlendirerek burayı bir uç beyliği haline getirdiler. Maraş Uç Beyliği'nin kurulmasından 1258 yılında Kilikya Ermeni Krallığı'nın Maraş'ı işgaline kadar bölge Selçuklular tarafından idare edildi. Ancak şunu belirtelim ki bu dönemde bölgede üstünlük mücadeleleri sürekli devam etti.⁵⁵

Maraş, XII. ve XIII. yüzyılda sabit veya değişken şekilde bir tımar sistemine bağlıydı. 1211 yılından 1233 yılına kadar Maraş melikü'l-ümera Nusretuttin Hasan Bey'in elindeydi.⁵⁶ Onun ölümüyle oğlu Muzafferüddin Hasan Bey, Maraş Emiri oldu.⁵⁷ 1234 yılından 1241 yılına kadar da Maraş'ın yönetimini o üstlendi. Onun döneminde Maraş ve çevresinde ortaya çıkan 1240 Babaîler isyanı, Türkiye Selçuklu Devleti'ni oldukça uğraştırdı ve devlete güç kaybettirdi. 1241 yılında Maraş Emirliği'nin başına İmameddin Bey getirildi ve 1258 yılına kadar İmameddin Bey Maraş Emirliği yaptı. Şüphesiz onun döneminin en önemli olaylarının başında 1254 yılında Ağaçeri Türkmenlerinin ayaklanması gelir. Bu Türkmenler muhtemelen Babaî isyanının bastırılması sırasında Malatya ve civarındaki ormanlık alanlara saklanan Türkmenlerin kalıntılarıdır.⁵⁸ Ağaçeriler, Maraş ve çevresinden Kuzey Suriye'ye kadar birçok bölgede kervanların yollarını kesip onları yağmalar hale geldiler. Maraş, Elbistan, Malatya ve Adıyaman bölgelerinde halka çok fazla zarar veren Ağaçeriler, Maraş Emiri İmameddin Bey tarafından tedip edildi. Ancak bu Türkmenler Maraş ve

⁵⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul, 2012, s.33; Mehmet Şeker, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları"..., s.441.

⁵⁵ bk. İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş*, Kahramanmaraş, 2013.

⁵⁶ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu...*, s.207; M. Halil Yinanç, *İbn Bibi Selçuknâme*, Haz. Refet Yinanç, Ömer Özkan, İstanbul, 2015, s.63.

⁵⁷ bk. İlyas Gökhan, "Selçuklular Zamanında Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, SÜ Basımevi, Konya, 2001.

⁵⁸ Faruk Sümer, "Ağaçeriler", *DİA*, C.1, Ankara, 1988, s.460; İlyas Gökhan, "Selçuklular Zamanında Maraş Uç Beyliği ve Nusretüddin Hasan Bey", *VII.XVI. Asırda Maraş Emirleri*, Ed. İlyas Gökhan, Selim Kaya, Kahramanmaraş, 2008, s.148-149; İlyas Gökhan, "XIII. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş", *I.Kahramanmaraş Sempozyumu*, İstanbul, 2005, s.350.

civar bölgelerde önemli tahribatlar yaptılar.⁵⁹ Mesela Ağaçeriler, sadece Adıyaman'un bir köyünden kırk beş bin koyun ve yedi bin sığır çaldılar.⁶⁰

Babaî isyanı, Köseadağ savaşı ve Ağaçerilerin başıbozuk davranışlarının üst üste gelmesi Selçuklu otoritesi ve idaresini zayıflattı. Bu durum Selçuklularda birtakım iç karışıklıklar da meydana getirdi. 1244 yılında Ermeniler, Moğolları metbû tanıdılar ve Selçuklulara karşı cephe aldılar.⁶¹ Kilikya Ermeni Prensi Hetum, 1252 yılında Mengü Kağan'ın yanına giderek onun hizmetinde olduğunu belirtti.⁶² Bu dönemde Moğollar tarafından işgal edilen Anadolu şehirlerinde bir huzursuzluk ve güvensizlik ortamı meydana geldi. Bu sırada Maraş Beyi Ağaçerilerin cezalandırılması için merkezden yardım istedi. Sultan II. İzzeddin Keykavus Ağaçerileri tedip için Ali Bahadır'ı bölgeye gönderdi. Ali Bahadır, Ağaçerileri 1257 yılında mağlup ederek onların reisi Cuti Bey'i Minşar kalesine hapsetti. Diğer taraftan Moğol kumandanı Baycu Anadolu'da Selçuklulara ait toprakları almak için Elbistan'a kadar geldi. Burada yapılan şiddetli muharebenin ardından Baycu, Elbistan'ı ele geçirdi. Bu savaşta Elbistan halkından altı bin kadar adam öldü; kadınlar, kızlar ve çocuklar esir düştü.⁶³

Kilikya Ermenileri bu dönemde Maraş üzerindeki baskılarını iyice arttırdı. İmamettin, Ermenilerin saldırılarına karşı koyamaz duruma geldi. Maraş'ı elde tutmak için Selçuklu sultanından yardım istediye de herhangi bir yardım gelmeyince Suriye Eyyubi Meliki Nasır Selahattin Yusuf'tan yardım istedi; ancak oradan da bir yardım göremedi. İsteddiği yardımları alamayan Emir İmamettin, Maraş'ı 1258 yılında Ermenilere bırakarak Anadolu'nun içlerine doğru kaçtı. Böylece Ermeni Prensi Hetum, Moğolların da yardımıyla Maraş, Merzuban, Raban, Besni ve Derbsak gibi şehirlere hâkim oldu.⁶⁴ Ermeni Prensi Hetum, Maraş'ı ele geçirdikten sonra İran Moğollarının başındaki Hülagü Han, Hetum'un Maraş'a sahip olmasını tasdik etti.

⁵⁹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 2013; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C.I, Ankara, 1970, s.46; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.115.

⁶⁰ Selim Kaya, "Selçuklular Döneminde Maraş Şehri", *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, Ed. Mehmet Özkarcı, İlyas Gökhan, Selim Kaya, Kahramanmaraş, 2008, s.91.

⁶¹ Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları", *DGBİT*, C.8, İstanbul, 1992, s.309.

⁶² *Abû'l Farac Tarihi*, C.II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara, 1987, s.555.

⁶³ Selim Kaya, "Ortaçağ'da Maraş'ın Sosyo Kültürel ve Etnik Yapısı Hakkında Bir Değerlendirme", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.I, İstanbul, 2005, s.341.

⁶⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu...*, s.255; M. Halil Yinanç, Selim Kaya, "Maraş Emîrleri", *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri*, Ed. İlyas Gökhan, Selim Kaya, Kahramanmaraş, 2008 s.54; Tufan Gündüz, "Kahramanmaraş" ..., s.192; ; Mehmet Şeker, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları"..., s.442; İlyas Gökhan, "Kilikya Ermeni Prensiyeti'nin Kuruluşu ve Türklerle Olan İlişkileri", *Kahramanmaraş'ta Ermeni Sorunu Sempozyumu*, Kahramanmaraş, 2002, s.75.

Ermeniler, Maraş'ın idaresini ele aldıktan sonra bölgedeki Türkmenler üzerinde baskı kurmaya başladı. 1261-1262 yıllarında Hülagü Han, Maraş'ın dağlık bölgelerinde yaşayan Ağaçerilerin üzerine yirmi bin kişilik kuvvet gönderdi. Ağır bir yenilgi alan Ağaçerilerin bir kısmı öldürüldü, bir kısmı Suriye'ye kaçtı ve bir kısmı da Anadolu'nun iç kesimlerine yöneldi. Bu olayın ardından Ağaçeriler bir daha toparlanamadı. Bir kısım Ağaçeriler Karakoyunlu Devleti'nin hizmetine girerken, Maraş bölgesinde kalanlar 1337 yılında kurulacak olan Dulkadir Beyliği'ne katıldı.⁶⁵

Memlûkler 1250 yılında kendi devletlerini kurduktan sonra Kuzey sınırları olan Biladü'ş-Şam⁶⁶ bölgesinin hâkimiyetini ellerinde bulundurmak için itina gösterdi. Özellikle Memlûk Sultanı Baybars Biladü'ş-Şam bölgesinde aktif rol oynadı. Baybars, Çukurova ile Antakya arasına defalarca akın yaptı. Biladü'ş-Şam'da ekseri Frenklerden aldığı yerlere kırk bin hane civarında Türkmen yerleştirdi ve bu Türkmenlerin Beylerine dirlikler tahsis etti.⁶⁷ Bu hamlesi ile Baybars Kuzey Suriye'yi Türkmenler vasıtasıyla kontrol almak istedi. Memlûklerin Kuzey Suriye'deki hamleleri sonucu Maraş, Memlûklerle Ermeniler arasında mücadele sahası haline geldi. Memlûk Sultanı Zahir Baybars (1260-1277), Kilikya Ermenilerine karşı birçok sefer düzenledi. Baybars 1265 yılında, Amanos'tan geçerek Kilikya'ya düzenlediği seferde Sis'e kadar ilerledi ve Sis Kralı Hetum'un oğlu Leon'u esir etti. Ermenilerin aldığı Besni, Derbsak, Merzuban, Raban, Şeyhu'l-Hadîd kalelerinin Memlûklere verilmesi ve Moğollarda esir bulunan Memlûk idarecilerinden Sungur el-Aşkar'ın serbest bırakılması şartıyla bir barış anlaşması yapıldı. Sungur el-Aşkar Ermenilerin araya girmesiyle serbest bırakıldı. Bunun üzerine Sungur el-Aşkar Besni'nin Ermenilere bırakılmasını arzu etti. Baybars onun ricası kabul etti ve Besni, Ermenilerde kaldı.⁶⁸ Ermeniler üzerine yaptığı seferler

⁶⁵ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.171; İlyas Gökhan, "Selçuklular Zamanında Maraş Uç Beyliği ve Nusretüddin Hasan Bey", *VII.XVI. Asırda Maraş Emirleri...*, s.151; Abdullah Kaya, "İlhanlıların Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası", *EÜSBED* 2013 [VI] 2, Erzincan, 2003, s.304.

⁶⁶ Biladü'ş-Şam; Kuzey Suriye ve günümüz Türkiye'sinde Güneydoğu Anadolu ile Çukurova bölgesine verilen isimdir. Suriye Kıptası olarak da bilinen bölge bugünkü Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye, Tarsus, Çukurova, Divriği, Darende, Kemah, Harput ve Birecik'ten Fırat Irmağı boyunca Arap Çölü'ne kadar uzanmaktadır (Kazım Yaşar Koprman, "Memlûkler Sahasında Oğuzlar, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri", *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015, s.364)

⁶⁷ İbn Şeddad, *Baybars Tarihi*, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara, 2000, s.155; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihinine Dair Araştırmalar", *AÜDTCTAD*, C.I, S.1, 1963, s.8; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9, İstanbul, 1964, s. 612.

⁶⁸ M. Halil Yinanç, Selim Kaya, "Maraş Emirleri", *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emirleri ...*, s.54; Fuad Köprülü, "Baybars I", *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.358; Kazım Yaşar Koprman, "Baybars I", *DİA*, C.5, Ankara, 1992, s.222; Selim Kaya, "Selçuklular Döneminde Maraş Şehri"..., s.93.

sırasında Maraş'ı da birkaç kez ele geçiren Baybars Anadolu'nun güneyinde bir otorite kurmayı hedefledi. Bu dönemde Maraş, Memlûkler ile Ermeniler arasında birkaç kez el değiştirdi. Ancak 1298 yılına kadar Maraş üzerindeki hâkimiyet genellikle Ermenilerin elinde kaldı.

1271 yılında Moğollar, Memlûklerin elinde bulunan Antep, Amik-i Harim, el-Merüc gibi yerlerde tahribat yaptı. Bunun üzerine Sultan Baybars, Moğollar üzerine kuvvetler gönderdi. Memlûk komutanlarından Alâeddin Taybars ve İsa b. Mehna, Maraş'a gelerek buradaki Moğolların çoğunu etkisiz hale getirdi. Memlûkler, Maraş ve çevresinde Moğolları mağlup etti; ancak bu kez de Ermeniler bölgede problem çıkarmaya başlar. Göynük ve çevresinde tüccarlara saldırıp mallarını yağmalayan Ermeniler, Halep ile Anadolu arasındaki bu önemli kervan yolundan tüccarların geçmesine de mani oluyordu. Memlûkler duruma müdahale etmesi için Ermeni Prensi'ne haber verdi; ancak bir netice alınamadı. Bunun üzerine Memlûklerin Halep Emiri Hüsametdin el-Ayintabî, Temmuz 1273'te Ermenilerin elindeki Göynük Kalesi'ni almakla görevlendirildi. Göynük üzerine yürüyen Emir Hüsametdin şehri ele geçirdi ve bölgede taşkınlık yapan Ermenilerin çoğu esir edildi. Göynük'teki başarısının ardından Emir Hüsametdin, Kilikya Ermenilerinin en önemli şehri olan Sis'e ve birkaç şehre daha akın yaptı. Maraş'ı almak için çaba gösteren Emir Hüsametdin buna muvaffak olamadı. Hatta Maraş'ın alınması için yapılan bu savaşta Arap ümerasından ben-i Kilab kabilesi reislerinden Reb'a b. Ez-Zahir, Ceyhan Nehri'nde boğuldu.⁶⁹

Türkiye Selçuklu Devleti'nde IV. Kılıçarslan öldükten sonra küçük yaştaki oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıktı. Bu dönemde Selçuklu devlet adamı Muîneddin Süleyman Pervane, Türkiye Selçukluların devlet kademelerine kendi adamlarını geçirmek suretiyle devlet idaresini ele aldı. Zayıf durumdaki Selçukluları aktif siyasetiyle çekip çevirmeye başladı. Pervane bir taraftan Moğollara tabiliğini bildirip bir taraftan da gizlice Baybars'ı Anadolu'ya davet ederek Moğolları Anadolu'dan çıkarmasını istiyordu. Baybars ile Abaka arasındaki üstünlük mücadelesi Pervane'nin de siyasetiyle Anadolu üzerinde yaşanmaya başlandı.⁷⁰

Pervane 1272-1273 yılında Baybars'a bir elçi gönderip onu Anadolu'yu Moğollardan kurtarması için Anadolu'ya davet etti. Baybars bu davet üzerine Pervaneye haber göndererek bu yıl ordusunun hazır olmadığını ancak Anadolu'ya gelecek yıl

⁶⁹ M. Halil Yinanç, Selim Kaya, Maraş Emîrleri, *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri...*, s.55; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.129-130; Fuad Köprülü, "Baybars I", *İA*, C.2..., s.359.

⁷⁰ *Abû'l Farac Tarihi*, C.II..., s.598; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.330-333.

gelebileceğini belirtti. Ertesi yıl Baybars hazırlıklarını yaptıktan sonra Pervane'ye haber göndererek Anadolu'ya geleceğini söyledi. Bu kez de Pervane, Anadolu'nun durumunun bu sefere hazır olmadığını belirterek Baybars'ın Anadolu'ya bir yıl sonra gelmesini istedi. Bu istek üzerine Baybars yönünü Kilikya Ermeni Krallığı'na çevirdi.⁷¹

Pervane, 1276 yılında Anadolu'dan ayrılarak Moğol hükümdarı Abaka'nın yanına gitti. O Anadolu'dan ayrılınca Beylerbeyi Hatiroğlu Şerafettin Mesut, Tacettin Giv ve Arslan Doğmuşoğlu Sinan yanlarına aldıkları birtakım Anadolu ve Moğol askeriyle beraber Selçuklu sınırını Memlûklerden koruma bahanesiyle Elbistan taraflarına geldiler. Hatiroğlu burada Baybars'a bir mektup yazdı ve Anadolu'nun ahvalini Baybars'a bildirerek Anadolu'yu Moğollardan kurtarması için Baybars'ı Anadolu'ya davet etti. Baybars bu mektup üzerine 1276 haziranında kumandanlarından Bektut'a bir miktar asker vererek Anadolu'da keşif yapması için onu Anadolu'ya gönderdi. Bektut, Anadolu'ya gelince onu birçok Türkmen Beyi karşıladı. Bektut'un yanında Baybars'ın Türkmen Beylerine yazdığı bir mektup vardı.⁷² Mektuptaki ifadeler şöyledir:

“Ey Müminler! Allah'a ve Allah'ın resulüne ve sizin içinizden iş sahibi olanlara itaat edin.”⁷³

Bana itaat eden dünyada canını ve malını kurtardığı gibi ahirette de cennete girer. Ve bana asi olan; karşı koyan cezasını bulduğu vakit kendi kendisini azarlamalıdır. Eğer bana itaat etmeyen kimseye ölüm cezası vermez isem o da benim ona karşı bir lütfumdur.”⁷⁴

Baybars Türkmen Beylerine yazdığı mektupta Türkmen Beylerini itaate davet ediyor ve aksi takdirde onları üstü kapalı bir şekilde tehdit ediyordu. Baybars'tan gelen bu mektuba karşılık Türkmen Beyleri, Elbistan'da bulunan Tatarları öldürüp sonra da Baybars'a iltica edebileceklerini bildirdiler. Türkmen Beyleri bu vaatlerinin boş laf olmadığını da ispatladı. Elbistan'daki Tatarları öldüren Türkmenler, Memlûk topraklarına iltica ettiler.⁷⁵ Diğer taraftan Baybars'ın mektubundan, cesaret alan Hatiroğlu da bazı Türkmen Beyleri ile istişare etti. Neticede Hatiroğlu, Pervane'nin de Anadolu'da olmadığını hesaba katarak 1276 yılında Moğolların Anadolu'yu işgaline

⁷¹ Faruk Sümer, “Anadolu'da Moğollar”..., s.40.

⁷² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu...*, s.273; Nejat Kaymaz, *Pervane Muinü-din Süleyman*, Ankara, 1970, s.147.

⁷³ Nisa (4. Sure) Suresi 59. Ayet.

⁷⁴ İbn Şeddad, *Baypars Tarihi...*, s.74.

⁷⁵ Nejat Kaymaz, *Pervane Muinü-din Süleyman...*, s.147.

karşı isyan etti. Baybars'a da haber göndererek isyanına destek istedi. Baybars, Hatiroğlu'na altı bin kişilik bir yardım kuvveti gönderdi. Bu kuvvetler Elbistan'a ulaştınca Anadolu beylerinde bir heyecan oluştu ve Moğolların Anadolu'dan çıkarılması ümidi arttı. Ayrıca Anadolu Türkmen halkı Baybars'ın Anadolu'ya geleceğine inanmaya başladı. Pervane, Anadolu'ya dönünce Hatiroğlu'nun isyanını duydu ve derhal isyanı bastırmak için harekete geçti. Neticede Moğolların gazabından çekinen Pervane, Anadolu'daki Moğol hâkimiyetine karşı yapılan Hatiroğlu isyanını bastırdı.⁷⁶ Sorguya çekilen Hatiroğlu korku ve şaşkınlıkla çelişkili cevaplar verdi. Devlete ihanetle yargılanan Hatiroğlunun, âleme ibret olsun diye elleri, ayakları ve bütün azaları parça parça edildi ve onun maktul bedeni çeşitli beldelerde dolaştırıldı.⁷⁷

Anadolu'daki Türkmen Beyleri Baybars'ın Anadolu'ya gelip Moğolları mağlup etmesini çok istiyordu. Hatiroğlu, Bişar, Pervane ve diğer Anadolu Türkmen Beylerinden davetler alan Baybars; Hatiroğlu'nun öldürülüp tüm Selçuklu ricalinin sorguya çekildiğini öğrenince Anadolu'yu Moğollardan kurtarmak için harekete geçti.⁷⁸ Bu dönemde Haçlılar ile Moğollar arasında oldukça zor günler geçiren İslam Dünyası'nın gözünde Baybars tam bir kurtarıcıydı. Yakınoğu'nun iki önemli gücü olan Memlûkler ve Moğolların savaşı artık kaçınılmaz hale geldi. Baybars gizlice Pervane ile anlaştıktan sonra, ordusunu Halep'te toplamak için 26 Şubat 1277 günü Kahire'den yola koyuldu. 15 martta Dımaşk'a gelen Sultan buradan Halep'e ilerledi. 6 nisanında Halep'e ulaşan Baybars ordusunu topladı. 7 Nisan 1277 Perşembe günü de Halep'ten ayrılarak Antep-Mercidabık-Göynük-Göksu-Akçaderbent yolu ile Elbistan'a doğru hareket etti.⁷⁹ Bu sırada Ermeniler sürekli olarak Moğollara Baybars'ın Anadolu'ya sefere çıktığını bildiren mesajlar gönderdi. Bunun üzerine Moğollar savaş hazırlıklarına başladılar. Muîneddin Pervane ise Baybars ile bir ittifakı yokmuş gibi Kayseri'de Moğolların yanında savaşa hazırlandı.⁸⁰

Kaynaklarda hem Memlûk ordusunun hem de Moğol ordusunun sayıları hakkında oldukça çelişkili ifadeler vardır. Nejat Kaymaz'ın tahminlerine göre Moğol ordusu yaklaşık on beş-on altı bin kişiden oluşurken Memlûk ordusu Moğolların

⁷⁶ *Abû'l Farac Tarihi*, C.II..., s.598; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.330-333.

⁷⁷ İbn Bibi, *Anadolu Selçukî Tarihi*, Terc. Nuri Gençosman, F.N. Uzluk, Ankara, 1941, s.285.

⁷⁸ Nejat Kaymaz, *Pervane Muînüd-din Süleyman*..., s.158.

⁷⁹ İbn Şeddad, *Baypars Tarihi*..., s. 85; Fuad Köprülü, "Baybars I", *İA*, C.2..., s.359; Faruk Sümer, *Yabanlu Pazarı*, 1985, s.64; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş*..., s.133.

⁸⁰ *Abû'l Farac Tarihi*, C.II..., s.598; 598; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'îye Fi'l Umuri'l-Ala'îye*, C.II, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara, 1996, s.186; Nejat Kaymaz, *Pervane Muînüd-din Süleyman*..., s.159; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.330-333.

yaklaşık iki katıdır.⁸¹ Claude Cahen Moğol ordusunun yaklaşık on bir bin kişi olduğunu belirtmektedir.⁸² İbn Kesir, Moğolların on bin kişi olduğunu belirtmektedir.⁸³ Osman Turan ise Moğol ordusunda sadece Toku ve Tudavun'un idaresinde otuz bin asker bulunduğunu bildirmektedir.⁸⁴

14 Nisan 1277 Perşembe günü Sungurü'l-Aşkar'ın idaresindeki Baybars'ın öncü kuvvetleri ile Giray idaresindeki üç bin kişilik Moğol öncüleri karşılaştı. Bu ilk karşılaşmada Moğollar mağlup oldu. Öncülerin ilk çarpışmasından bir gün sonra 15 Nisan 1277 Cuma günü Moğollar her biri bin atlıdan meydana gelen on bir alayı Huni Ovası'na indirerek savaş düzeni kurdu.⁸⁵ Moğol ordusunda Toku, Tudavun, Giray, Bahşi, Uruktu gibi önemli isimler vardı. Moğollar, Selçuklulara güvenmiyordu bu nedenle Gürcü ve Ermenileri ön saflara aldılar. 15 Nisan'da Baybars'ın hücum emri ile Memlûk ordusu ve Moğol ordusu Elbistan'da karşı karşıya geldi. Meydana gelen şiddetli muharebenin ardından Baybars büyük bir zafer kazandı. Moğol ordusu çok önemli zayıflar verdi. Savaşa dâhil olmayan Selçuklu askerlerinin bazıları Baybars tarafına geçerken bir kısım Selçuklu askeri de gönüllü olarak Baybars'a esir oldu.⁸⁶

Ebul Farac'a göre Pervane, Moğollara sürekli Memlûklerin Anadolu'ya gelmeyeceğini söyleyerek onların tam olarak hazırlanmasına izin vermedi. Hatta Memlûk ordusuyla Moğollar karşı karşıya geldiği 16 Nisan 1277 günü Moğolların yemekten karınları şişmiş, içkiden ayakta duramıyor ve atlarına dahi binemiyorlardı. Moğol ordusunda sadece İberyalılar mukavemet edecek durumdaydı. Neticede Baybars'ın kuvvetleri İberyalılardan iki bin kişiyi Moğollardan da beş bin kişiyi öldürerek Elbistan'da Moğolları mağlup etti.⁸⁷

Baybars'ın galibiyetine karşı Moğollardan çekinen Pervane, maiyetiyle birlikte Tokat'a çekildi. Baybars ise Elbistan'dan ilerleyerek Kayseri'ye kadar geldi. Kayseri yakınında Keykubat mevkiinde on beş gün kadar konakladıktan sonra Kayseri'ye girdi. Anadolu halkının bir kurtarıcı olarak gördüğü Baybars halk tarafından coşkuyla karşılandı. Kayseri'de Selçuklu tahtına çıkan Baybars, çeşitli yerlere fetihnameler

⁸¹ Nejat Kaymaz, *Pervane Muinü-din Süleyman...*, s.160.

⁸² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu...*, s.277.

⁸³ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.13, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, bty., s.463.

⁸⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye...*, s.562.

⁸⁵ İbn Şeddat bu savaşın Elbistan ovasında olduğunu belirtirken (İbn Şeddat, *Baybars Tarihi...*, s.85) İbn Abdüzzahir bu savaşın Huni ovasında meydana geldiğini kaydetmektedir (M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4, İstanbul, 1964, s.227); Nejat Kaymaz, *Pervane Muinü-din Süleyman...*, s.160.

⁸⁶ Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.333; Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.72.

⁸⁷ *Abû'l Farac Tarihi*, C.II..., s.599.

göndererek buradaki hâkimiyetini herkese ilan etti.⁸⁸ Ayrıca Baybars'ın adına para kesilip, hutbe okutuldu. Baybars, Pervane'ye haber göndererek onu Anadolu idaresinde önemli bir mevkiye getireceğini bildirdiyse de Moğollardan çekinen Pervane, Baybars'ın yanına gitmedi.⁸⁹ Baybars daha sonra Kızıl-su, Karacahisar, Yabanlu Pazarı, Elbistan, Akçaderbent, Göksu, Göynük ve Maraş üzerinden Halep'e döndü.⁹⁰ Baybars Kayseri'de kaldığı sürece yağma ve talan yapmadı. Baybars'ın askerileri kendi iaşelerini ve atlarının samanlarını parasını vererek satın aldı. Nitekim Baybars: "Ben bu memleketi harap etmek için gelmedim. Sultanı Tatarların esaretinden kurtarmak için geldim." diyerek Anadolu'ya yağma ve talan için gelmediğini açıkça ortaya koydu.⁹¹

Tokat'a çekilen Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev, vezir Pervane ve Emir Fahrettin Baybars'ın Anadolu'ya geldiğini ve Elbistan savaşını Abaka Han'a iletmeye karar verdiler. Elbistan'da Selçukluların Moğollara karşı işbirliği yaptığını ve Moğol ordusunun dağıldığını öğrenen Abaka derhal Anadolu'ya hareket etti. Erzincan-Divriği yoluyla Elbistan'a ulaşan Abaka, Sultan III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Pervane tarafından karşılandı. Abaka derhal savaşın yapıldığı Elbistan Ovası'na geldi. Savaş meydanını gezen Abaka, Toku ve Tudavun'un cansız bedenini görünce üzüntüsünden ağladı. Ayrıca ölenler içinde Selçuklu askerlerinin olmadığını gören Abaka çok sinirlendi. Pervane'ye de güveni kalmayan Abaka, Baybars'ın peşinden otuz bin asker gönderdi; ancak askerler Göynük'e ulaştınca Abaka bu kuvvetlerin Baybars'a karşı koyamayacağını düşünerek onları geri çağırdı. Abaka, Baybars'a karşı olan hırsını bölgedeki Türkmenlerden çıkardı.⁹² Elbistan'dan Kayseri'ye kadar gelen Abaka yolda yaklaşık 200.000 Türkmen'i katletti. Kayseri'den de Erzurum'a hareket eden Abaka yol üstünde 500.000⁹³ kişi öldürttü. Van Gölü'nün kuzeyindeki Aladağ'a gelince burada Pervane Muinettin Süleyman, Abaka tarafından idam ettirildi.⁹⁴

⁸⁸ İbn Bibi, *Anadolu Selçuklu Tarihi...*, s.286; Faruk Sümer, *Yabanlu Pazarı...*, s.59; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.333; Ahmet Sağlam, "Memlük Kaynaklarında Karamanoğulları", *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.I, Konya, 2016, s.423.

⁸⁹ Kazım Yaşar Koprıman, "Baybars I", *DİA*, C.5..., s.222; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.334.

⁹⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye...*, s.566.

⁹¹ *Abû'l Farac Tarihi*, C.II..., s.599.

⁹² İbn Şeddad, *Baybars Tarihi...*, s.91; İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l Umuri'l-Ala'ıye...*, s.196; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.140.

⁹³ Katledilen Türkmenlerin sayısı konusu tartışmalıdır. Kaynaklarda 200.000-600.000 arasında insanın öldürüldüğü belirtilmektedir. Aşağı yukarı bir o kadar da insan esir edilmiştir (Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye...*, s.568).

⁹⁴ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, C.13..., s.13, s.464; Fuad Köprülü, "Baybars I", *İA*, C.2..., s.360; Faruk Sümer, *Yabanlu Pazarı...*, s.60; İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.142.

Baybars, 1277 Elbistan (Huni) savaşında Moğolları ağır bir mağlubiyete uğratsa da Elbistan zaferi hem Selçuklulara hem de Memlûklere çok bir fayda sağlamadı. Selçuklular, Moğollardan çekindiği için Baybars'a gerekli ilgi ve alakayı gösteremediler. Baybars'ın amacı Anadolu'nun işgali olmadığı için Baybars ülkesine döndü.⁹⁵

Elbistan'da ağır bir yenilgiye uğrayan İlhanlılar, Elbistan'a çok büyük önem verdiler. İlhanlılar, Elbistan'a yirmi bin (herbiri on bin tûmeden iki tûmen) asker yerleştirerek burayı Moğolların önemli bir askeri üssü haline getirdiler. Ayrıca burada askeri teçhizat ve mühimmat depoları yapıldı. Çünkü Elbistan Suriye'den Anadolu'ya giriş kapısıydı. İlhanlılar, topraklarını Memlûklerden korumak için bu bölgeye hâkim olmak zorundaydı. Bu dönemde İlhanlıların Anadolu'da bulunan 5 tûmeninden ikisi Elbistan'daydı. Bu da İlhanlıların Elbistan'a verdiği önemi ortaya koymaktadır.⁹⁶

Elbistan savaşının ardından, Moğollarla Memlûkler 1281 yılında bir kez daha karşı karşıya geldi. İki devletin de amacı birbirlerine karşı mücadelelerinde üstünlüğü ele geçirmektir. Maraş üzerinden güneye inen Moğollar, Hama ile Humus arasında meydana gelen savaşta Memlûkler tarafından mağlubiyete uğratıldı. Böylece Memlûkler, Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da hâkimiyetini pekiştirdi.

Birbirlerine üstünlüklerini kabul ettirmek isteyen Moğollar ve Memlûkler her fırsatta karşı karşıya gelmekten çekinmediler. 1281 yılındaki mağlubiyetin ardından Moğollar, Abaka'nın kardeşi Mengü Timur komutasında bir orduyu Anadolu'ya gönderdiler. Mengü Timur, Kayseri ve Elbistan arasında karargâh kurdu. Memlûkler durumu fark edince bir keşif kolunu Elbistan'a gönderdiler. Bu keşif kolu Antep üzerinden Elbistan'a ulaştı. Burada Abaka'nın Emir-i Ahuru Çoltar Bahadır yakalanarak Dımaşk'ta Memlûk sultanının huzuruna çıkarıldı. Çoltar'ın verdiği bilgiye göre Kayseri ile Elbistan arasında konuşlanan Moğol ordusu yaklaşık seksen bin kişiden oluşuyordu.⁹⁷ 1281 yılının eylülüne gelindiğinde Moğol ordusu Elbistan'a geldi. Moğol ordusu Elbistan'dan da Rahbe'ye geçti. Memlûk ordusunun gönderdiği keşif kollarından gelen habere göre Moğol ordusunun bir kısmı Maraş'ta bulunuyordu. Ordunun diğer kısmı da Mengü Timur komutasında Hama yakınlarına geldi. Ordunun elli bin kişisi Moğol asıllı, otuz bin kişisi Gürcü, Rum ve Ermenilerden oluşmaktaydı. Hama ile Humus arasında yapılan savaş neticesinde Moğollar ağır bir yenilgi aldı.

⁹⁵ İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş*, Kahramanmaraş, 2013, s.136.

⁹⁶ İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.147.

⁹⁷ İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s.142.

Savaş sonrası Mengü Timur zehirlenerek öldürüldü. Rivayetlere göre Abaka'da kahrından öldü.

Kilikya Ermenileri 1289 nisanında Memlûk Sultanı Seyfeddin Kalavun'a elçi göndererek barış dileklerini ilettiler. Ancak sultan onlardan Maraş ve Besni'yi istedi. Ermeniler Maraş ve Besni'yi sultana vermek istemediler. Sultan Kalavun bunun üzerine Naibü'saltana Hüsamettin Toruntay'ı Halep'e gönderdi. Memlûklerin geldiğini öğrenen Ermeniler sultana her yıl daha fazla hediye göndereceklerini bildirerek Maraş ve Besni'nin kendilerinde kalmasını teklif ettiler. Sultan bu teklifi kabul etti ve Memlûkler, Ermeniler üzerine yürümediler.

Memlûk Devleti'nde Seyfeddin Kalavun'dan sonra yerine geçen oğlu Eşref Halil, Anadolu'nun güneyini ele geçirmek; Adana, Kayseri, Malatya, Harput, Elbistan ve Maraş'a kadar olan bölgelerde Memlûk izlerini artırmak istiyordu. Bu amaçla Memlûkler, 1292 yılında Ermenilerin elinden Kataligosluk Merkezi olan Rumkale'yi aldı. Rumkale'nin fethiyle yetinmeyen Memlûkler 1293 mayısında Maraş, Besni ve Tel-Hamdun'u⁹⁸ ele geçirdi. Ele geçirilen bu bölgelere Türkmenler yerleştirildi. Bu sırada Sultan Eşref Halil öldü ve yerine kardeşi Muhammet geçti.⁹⁹ Bu taht değişikliği ve onun getirdiği iç karışıklıklara ek olarak yeni yönetimin Maraş ve çevresine ehemmiyet vermemesi sebebiyle Ermeniler, Maraş'ı tekrar ele geçirdi.

Memlûk Sultanı Hüsamettin Laçin, Kilikya Ermenilerini tedip için ordusuna emir verdi. 1297 yılında Memlûkler, Amid (Diyarbakır)'i ele geçirdi. 1298 yılında ise Mısır ve Suriye askerlerinden oluşan Memlûk ordusu Ermeniler üzerine yola koyuldu. Amik Ovası'ndan çeşitli bölgelere dağılan Memlûk ordusu çeşitli kollardan Ermeniler üzerine yürüdü. Sis bölgesine Hama meliki Mansur ile Alemaddin Sencer ed-Davedari; Ayn-ı Zarbe (Anavarza) bölgesine de Bedrettin Bektaş el-Fahri, Hüsamettin Laçin, Bedrettin Kara Arslan ilerledi. Yol üstünde önlerine çıkan yerleri yağma ve talan ettiler. Memlûk ordusu Ermenileri tedip ettikten sonra komutanlar arasında bir anlaşmazlık çıktı. Bazı komutanlar Ermenilere ait bütün bölgelerin fethini arzularken bazı komutanlar sadece yağma ve talan yaparak gözdağı verip çekilmeyi istediler. Bu sebeple ordu Amik Ovası'na geri döndü. Sultan Memlûk ordusuna haber göndererek Maraş ve Tel-Hamdun'un alınmadan dönülmemesi emrini verdi. Bunun üzerine Memlûk ordusu önce Tel-Hamdun kalesini hemen ardından 7 Ramazan Çarşamba günü

⁹⁸ Günümüz Osmaniye sınırları içinde bulunan Toprakkale'nin eski adıdır.

⁹⁹ İlyas Gökhan, *Selçuklular Zamanında Maraş...*, s. 143-145; İlyas Gökhan, İlyas Gökhan, "Kilikya Ermeni Prensiği'nin Kuruluşu ve Türklerle Olan İlişkileri"... , s.76.

Haliliye'yi ele geçirdi. Buradan hareket eden Halep Emiri Seyfeddin Tabahi komutasındaki askerler Haziran 1298'te Maraş'ı fethetti.¹⁰⁰ Maraş'ın alınmasıyla bölge Türkmenlere ikta olarak verildi.¹⁰¹ Bölge bu tarihten Dulkadiroğullarının kuruluşuna kadar Halep valiliğine bağlı Türkmen Beyleri tarafından idare edildi.¹⁰² Memlûklerin Maraş'ı fethini müteakip Türkmenler Antep'ten Elbistan'a kadar olan bölgede hâkimiyet kurdu. Böylece Memlûkler Maraş, Antakya, Antep, Birecik, Besni ve Rumkale (Halfeti) şehirlerini ele geçirdiler.¹⁰³

Baybars döneminde (1260-1277) Memlûkler tarafından Biladü's-Şam bölgesine yerleştirilen Türkmenlerden bir kısmı Maraş'ın Memlûkler tarafından alınmasının ardından Maraş, Çukurova ve Amik ovasına dağıldı. Özellikle Türklerin Bozok koluna ait Avşar, Beydili ve Bayat Türkmenleri Maraş ve çevresine yerleşti.¹⁰⁴ Maraş, 1258-1298 yılları arasında yaklaşık kırk yıl Ermenilerin elinde kalsa da çevresinde yoğun Türkmen nüfusu olduğundan Memlûkler şehre hâkim olur olmaz Ermeniler şehri terk etmek zorunda kaldı. Elbette ki bu dönemde Maraş'ta bulunan Türkmen nüfusunu tahmin etmek imkânsızdır. Ancak bir fikir versin diye paylaşmak isterim ki: XIII. yüzyılın ilk yarısında Tuncer Baykara'nın tahminine göre Maraş'ta yaklaşık beş-altı bin kişilik Türkmen nüfusu vardır.¹⁰⁵ 1279 yılında Doğu Anadolu'dan geçen Marco Polo bu bölgeleri "Türkmenia" tabiriyle isimlendirir.¹⁰⁶

Memlûkler, Türkmenleri amaçsız şekilde başıboş olarak bu coğrafyaya bırakmadı. Bu Türkmenlerin Antakya'dan Gazze'ye kadar olan bölgeye yerleştirilmesi ve daha sonra Anadolu'nun iç kesimlerine kadar akınlar yapmaları tamamıyla Memlûklerin kuzey sınır politikalarının bir sonucudur. Memlûklerin amacı bu Türkmenleri Kuzey Suriye'ye yerleştirerek kuzey sınırlarını Anadolu'dan gelecek tehlikelere karşı kapamaktır. Memlûkler bu amaçlarını büyük ölçüde sağladı. Kuzey Suriye'deki Türkmenler, Memlûk topraklarını Ermeni ve Moğol tehlikesinden korudu.

¹⁰⁰ İbn Kesîr, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.14, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul, bty., s.39; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye...*, s.638; Tufan Gündüz, "Kahramanmaraş" ...

¹⁰¹ Memlûk Sultanı Baybars zamanında (1260-1277) Türkmenler özellikle Biladü's-Şam'a yerleştirildi. Bundan amaç kuzeyden gelecek tehlikelerin Türkmenler tarafından engellenmesiydi (bk. Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar" ...).

¹⁰² Mehmet Şeker, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları" ..., s.442.

¹⁰³ İlyas Gökhan, "Memlûklar Döneminde Maraş" ..., s.400.

¹⁰⁴ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar" ..., s.77; Tuncer Baykara, "Bir Selçuklu Devri Türkmen Şehri Olarak: Maraş", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2012, s.126,129; Selahattin Döğüş, "Maraş'ta Türkmen Aşiretleri", *I.Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005, s.459.

¹⁰⁵ Tuncer Baykara, "Bir Selçuklu Devri Türkmen Şehri Olarak: Maraş" ...,129.

¹⁰⁶ Selahattin Döğüş, "Maraş'ta Dulkadirli Türkmenleri ve İsyancıları", *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, Ed. Mehmet Özkarcı, İlyas Gökhan, 2008, s.116.

1303 yılında İlhanlı ordusu Rahbe üzerinden Memlûk topraklarına girince Suriye'nin kuzeyinde bulunan Müslümanlar telaşa kapıldı. Diğer yandan bir İlhanlı birliği de Güneydoğu Anadolu'dan Maraş'a ilerledi. Kutluşah komutasındaki Moğol ve Ermeni askerlerinin sayısı seksen bin civarındaydı. Moğol ordusu Şam civarındaki Şahkab'da Memlûklerle karşılaştı. 20 Nisan 1303 günü meydana gelen savaşta Memlûkler Moğolları mağlup etti. Bu mağlubiyetin ardından Moğollar Suriye'den ümidi kesti. 1315-1316 yılında Memlûkler, İlhanlıların elinde bulunan Malatya'yı almak için harekete geçti. Memlûklerin Dimaşk valisi Tengiz idaresinde Memlûk ordusu Halep-Antep- Merzuban-Araban-Göksu yoluyla Gölbaşına ulaştı. Daha sonra ordu Kamareddin Han'a uğrayıp Doğanşehir (Zibatra)'e ilerledi. Memlûkler Malatya'yı kuşatarak burayı fethetti. 1336 yılında Memlûkler, Eratnalıların elinde olan Darende üzerine yürüdü. Memlûklerin Besni naibi İzzeddin Özdemir en-Nuri ve ona katılan Türkmenlerle birlikte Elbistan'dan geçerek Darende'ye hareket etti. Bu ordunun içinde Dulkadirli Türkmenlerde bulunmaktaydı. 23-24 Ağustos 1336'da Darende bölgesi Memlûklerin idaresine geçti.¹⁰⁷

3.2. Dulkadir Beyliği'nin Teşekkülü

Dulkadir kelimesinin menşei hakkında çeşitli yorum ve görüşler bulunmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsça kaynaklarda da yazım şekilleri farklılık gösterir: Dulkadir, Dulğadır, Dürkadir, Dülkadir, Zulkadir, Zulğadır, Zilkadir, Züel-kadir, Züel-kâdir Tolğadır. Arap kaynakları ekseri beyliğin adını Dulğadır veya Tulğadır¹⁰⁸, Farsça kaynakları ekseri Zulkadir, Osmanlı kaynakları da yer yer Dulkadir, Dulkadriyye yer yer de Farsça'nın tesiri ile Zulkadir, Zülkadriyye şeklinde kaydetmektedir.

Richard Hartmann'a göre Dulkadir beyliğinin ilk çağdaş müverrihlerinden İbnü'l Verdi'nin kaydettiği imla ile son çağdaş İbn İyas'ın kaydettiği Dulğadır şekli birbirine oldukça benzemektedir. Maraş Ulu Camii kitabesine bu kelime Dulğadır olarak yazılmıştır. Bununla beraber bir diğer kitabede Dulkadir şeklinde yazılmıştır. Fakat zorlandığı takdirde kelimenin ilk harfi 'd'(د) yerine 'z' (ذ) olarak okunabilir. Böyle olursa Dulkadir yerine Zulkadir okunma ihtimali vardır. Baştaki 'z' harfi belki de

¹⁰⁷ İlyas Gökhan, "Memluklar Döneminde Maraş"..., s.405.

¹⁰⁸ Mesela Dulkadir kelimesi Arapça kaynaklardan Makrîzî'nin es-Sulûk'ünde "دُلْ غَادِر" (Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Diüvel el-Mulûk*, C.3, Tah. Muhammed Abdülkadir Ata, Dar al-Kütüb al-İlmiyah, Lübnan, 1997); İbn Furat'ta "دول غادر" (İbn Furat, *Tarih-i İbn Furat*, C.9/1, ed. Costi K. Zurayk, Beyrut, 1936; Aynî İkdü'l-Cüman'ında "ذلي ل غادر" (Aynî, *İkdü'l-Cüman Fi Tarihi Ehli'z-Zaman*, Tah. Mahmut Rızık Mahmut, Kahire, 2010) şeklinde kaydedilmiştir..

halk arasında yaygın olan Zulkadir etimolojisinden kaynaklanmaktadır. Bu fikir, dolaylı olarak kelimenin Yunanca yazılışı ile de teyit edilmiştir ki bu da baştaki harfin ‘z’ olmadığını doğrulamaktadır. Dulkadir ve Zulkadir kelimelerinde ‘k’ harfinin “g” şeklinde değişmesi iki harfin de “ga” sesi vermesinden kaynaklanmaktadır.¹⁰⁹

Dulkadir adının anlamı hususunda da tarihçiler ve dilciler arasında çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. R. Hartmann’a göre; Zulkadir kelimesi bir işaret sıfatı olan ‘zu’ ile ‘kadir’ kelimesi birleşerek “güçlü” anlamına gelmektedir. A. Von Gabain, bu kelimenin şapka veya şapkakalı anlamına gelen “tulga” ve “dar” kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiğini ileri sürmektedir. Turkolog Louis Basin de Dulgadır adının eski Türk dilinde acı çektiren, can yakan anlamını ifade eden “dolga” kelimesinden geldiğini tahmin etmektedir: tolamak dolgamak, dolgadı, dolgadır.¹¹⁰ Arifi Paşa’ya göre; Arap müverrihler bu kelimeyi ekseri Dulkadir şeklinde yazmışlardır ve eğer bu kelimenin yazılışı Zulkadir veya Zülkâdir olsaydı Arap müverrihler bunu değiştirmezlerdi. Dulkadir kelimesi Türkçedir ve sonradan Zülkadir şeklini almıştır.¹¹¹ Besim Atalay da Arifi Paşa gibi kelimenin Türkçe olduğunu belirtmektedir.¹¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Mısır ve Suriye tarihlerinde kelimenin Dulgadır şeklinde yazıldığını ve bu telaffuzun lehçemize yakın olduğunu belirtmektedir.¹¹³ Başka bir görüşe göre ise Dulkadir kelimesi bir şahıs ismi değil sıfattır. Örneğin Osmanlı devletinde bazı rütbeli devlet adamlarının şerefli ve haysiyetli manasında Zü'l-kadr sıfatı aldığı görülmektedir.¹¹⁴ Faruk Sümer’e göre; Dulkadir kelimesi Abdulkadir veya buna benzer bir adın Türkmen telaffuzuna uydurulmuş hali olabilir.¹¹⁵ Refet Yinanç da Faruk Sümer’in bu görüşünün akla en yakın izah olduğunu belirtmektedir. XVI. yüzyıl Maraş tahrir defterlerinde Dulkadir adını taşıyanlara rastlanmaktadır.¹¹⁶ Günümüzde de Türkiye’nin çeşitli yerlerinde bu kelimeyi soyadı olarak kullanan aileler bulunmaktadır. Bugün Kahramanmaraş ilinin Dulkadiroğlu isimli bir ilçesi bulunmaktadır. Günümüzde

¹⁰⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.6; Halil Edhem, *Kayseri Şehri*, Haz. Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1982, s.149; İsmail Altınöz, *Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi*, Kahramanmaraş, 2009, s.19.

¹¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.6.

¹¹¹ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.20-21.

¹¹² Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*, İstanbul, 1339, s.44.

¹¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 2011, s.169.

¹¹⁴ Arif Sarı, “Dulkadir Beyliği”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Ankara, 2016, s.348.

¹¹⁵ Faruk Sümer, “Anadolu’da Moğollar”..., s.103; Faruk Sümer, *Safevî Devleti’nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*, Ankara, 1976, s.18.

¹¹⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.6.

Dulkadiroğulları zoyundan geldikleri için Zulkadiroğlu, Şehsuvaroğlu vb. soy isimler kullanılmaktadır.

XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Moğolların Anadolu'daki faaliyetleri üzerine Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu'daki Türkmenlerin yer değiştirmelerine neden oldu. Bu Türkmenlerin bir kısmı Anadolu'nun güney ve kuzey kısmındaki dağlık ve kıyı bölgelerine göç ederken bir kısmı da Bizans uçları ile Memlûk topraklarına göç etti.¹¹⁷ Memlûk sultanı Baybars (1260-1277), XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'nun güneyine inen ve sayıları kırk bin haneden daha fazla olan Türkmenleri Antakya'dan Gazze'ye kadar uzanan sahaya yerleştirdi ve bu Türkmenlerin beylerine de dirlikler tahsis etti.¹¹⁸ Biladü's-Şam'a yerleştirilen bu Türkmenlere XIII-XV. yüzyıllarda Şam Türkleri (Türkmenleri) denilmiştir. Bu Türkmenlerin bölgeye yerleştirilmesindeki amaç Memlûk devletinin kuzey sınırlarının İlhanlılar ve Çukurova'daki Ermenilerden korunmasıydı. Yine Memlûk sahil şeridinden gelebilecek korsan saldırıları da bu Türkmenler vasıtasıyla engellenmek istendi. Anadolu'ya gelen bu Türkmenler, Memlûkler tarafından Anadolu ile Memlûk toprakları arasında bir nevi tampon olarak kullanıldı. Bölgede askeri ve siyasi açıdan çok etkin rol oynayan bu Türkmenler 1294 yılında Anadolu içlerinde Sivas'a kadar akınlar yaparak hem gazada bulundular hem de ganimetlerle geçimlerini sağladılar. Biladü's-Şam'daki bu Türkmenlerden Bozoklar Maraş ve çevresinde Dulkadir Beyliği'ni kurarken, Üçoklu Türkmenler de Adana ve çevresinde Ramazanoğulları Beyliği'ni kurdular.¹¹⁹

Biladü's-Şam bölgesi zamanla o kadar çok Türkmen'i içinde barındırmaya başladı ki bölgenin bu özelliği tarihi kayıtlarda kendine yer buldu. Mesela Solakzade Tarihi'nde bölge "Vilayet-i Türkman diyarı" olarak tabir edilmektedir.¹²⁰ 1432 tarihinde bölgeden geçen seyyah Bertrandon Antakya'dan Tarsus'a kadar olan bölgenin Türk nüfusu ile dolu olduğunu belirtmektedir.¹²¹ Memlûk ordu divanı kayıtlarına göre Gazze'den Diyarbakır'a kadar olan sahada Beğdililer, Bozcalular, Bozoklular, Doğancıoğulları, Kendiliyye ve Kancaliyye aşiretleri Dulkadiroğulları, Harbededliler,

¹¹⁷ Hasan Basri Karadeniz, "Dulkadir Beyliği Tarihine Bir Bakış", Dulkadir Beyliği Araştırmaları I, Kahramanmaraş, 2008, s.19.

¹¹⁸ İbn Şeddad, *Baybars Tarihi*..., s.155; Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.8; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s. 612; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu", *Akademik Bakış*, C.7, S.13, Ankara, 2013, s.210.

¹¹⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*..., s.166; Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları (1378-1608)", *Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara, 1987, s. 519; Cem Tüysüz, "Türkmenler", *Türkler*, C.4 Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.991.

¹²⁰ Selahattin Döğüş, "Maraş'ta Dulkadirli Türkmenleri ve İsyanları"..., s.116.

¹²¹ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.20.

İnallular, Kutlubekoğulları, Kopekoğulları, Maraşlılar, Özeroğulları, Ramazanoğulları, Sakalsızoğulları, Üçoklular, gibi Türkmenlerden oluşan 180.000 süvari vardır. Bu çok sayıdaki Türkmenler zaman zaman Memlûklere problem olsa da çoğu zaman onları İlhanlı, Ermeni, Akkoyunlu ve Karakoyunlu saldırılarına karşı korudular.¹²²

Moğol baskısıyla Anadolu'ya gelen Türkmenlerden, genel hatlarıyla Halep-Antep bölgesine Bozoklu Türkmenler, Antakya-Tarsus bölgesine de Üçoklu Türkmenler yerleşti. Bu Türkmenler bazen kendi başlarına bazen de Memlûk idaresinde Moğol hâkimiyeti altındaki topraklara sık sık akınlar yaptılar. Genellikle Çukurova bölgesindeki akınlar Üçoklu Türkmenlerden Yüreğir, Kınık, Bayat, Salur boyları tarafından; kuzey ve kuzeydoğudaki akınlarda Bozok Türkmenlerinden Bayat, Avşar ve Beydili boyları tarafından yapılmıştır.¹²³ Dulkadirli kitabelerinde kendilerini Horasanî olarak gösterirler bu da onların saf Türkmen olduklarını tasdikler.¹²⁴ Genel görüşe göre Dulkadirli Bozoklar Türkmenlerinden gelmişlerdir. Tufan Gündüz'e göre: Dulkadirli Bozoklulardan hangi boya veya aşirete mensup olduğu konusu aydınlatılamamıştır. Hatta Dulkadirli Türkmenleri tamamıyla Bozok koluna mensup boylardan da meydana gelmemiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki konar-göçer Türkmenleri de bunlara dâhil etmek gerekir.¹²⁵ Dulkadirli bazı kitabelerinde kendilerini "zulkadir es-sasani"¹²⁶ olarak gösterirler ayrıca bunu hutbelerinde de okuturlar. Fransız seyyah Bertrandon aslen Türkmen olan Zeyneddin Karaca'nın kendisini Pers kralı Nuşirevan'ın soyuna dayandırdığını belirtmektedir.¹²⁷ Ancak Dulkadirli kesinlikle Sasani soyundan gelmezler.¹²⁸ Bu Sasani kelimesinin kullanılması Dulkadirli İran üzerinden Anadolu'ya gelmesi ile bağdaştırılabilir.

¹²² Şehabettin Tekindağ, "XVI. Asrın Sonunda Memluk Ordusu," *İst. Üniv. Edeb. Fak. Tarih Dergisi* c.11 S.15, 1960, s.91; Barbara Kellner, "Memlûkler Döneminde Bilâd es-Şam ve Türkmenler" Çev. Alparslan Demir, *Prof. Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN'a Armağan*, Ankara, 2003, s.280-281.

¹²³ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.77.

¹²⁴ Selahattin Döğüş, "Maraş'ta Türkmen Aşiretleri"..., s.459.

¹²⁵ Tufan Gündüz, *Bozkırın Efendileri*, İstanbul, 2009, s.88; Ziver Hüseyinova, "Dulkadirli Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.106.

¹²⁶ Örneğin Maraş Ulu Cami'ndeki kitabe de "Ve'd-dîni hüsâm, Emîri'l-Mii'minîn 'Alâe'd-devle bin Süleyman bin Zülkâdir es-Sâsânî vâhiben sevâbehü li-rûhi ebîhi Süleyman bin Zülkâdir teğammedehü'llâhu fi sene seb'a ve tis'a mi'eh" yazmaktadır (Ahmet Ali Bayhan, "Güneydoğu Anadolu'da Memlûk Hakimiyeti ve Bunun Maraş'a Yansımaları", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1 İstanbul, 2005, s. 370)

¹²⁷ *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Ed. Ch. Schefer, Çev. İlhan Arda, İstanbul, 2000, s.83.

¹²⁸ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri*...,s.308

Fuad Köprülü saf Türkmen olan Dulkadirliilerin ve Osmanlıların kendilerini Sasani köküne dayandırarak nüfuz sahibi olmak istediklerini belirtmektedir.¹²⁹

Baybars zamanında Biladü's-Şam'a gelen Türkmen taifelerinden olan Bozok Türkmenlerinden oluşan aşiretlerin büyük kısmı Dulkadir isimli bir boy beyinin etrafında toplandılar. Bu göçebe Türkmenler kıl çadırlarıyla yaz aylarında otlakların ve sulakların bol, havasının temiz olduğu Elbistan, Adıyaman, Malatya ve Harput'u yaylak; kışın ise kar yağışının az olduğu Maraş ovasını kışlak olarak kullandılar.¹³⁰ Dulkadir Beyliği bu Türkmenler tarafından kuruldu. Dulkadir Beylerinin Bayat, Avşar ve Beydili boylarından hangisine mensup olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber Dulkadir Beyliği'ni oluşturan Türkmenlerin çoğunun Bayat Türkmenlerinden olması hesabıyla Dulkadir hanedanının da Bayatlardan gelmesi muhtemeldir.¹³¹

Dulkadir Beyliği ile ilgili bilinen en eski şahıs Dulkadir Bey'dir. Dulkadir Bey'in 1310-1311 yılında vefatının ardından Bozok Türkmenlerinin başına oğlu Zeyneddin Karaca et-Türkmani¹³² geçmiştir. Kaynaklarda adına ilk kez 1317 tarihinde rastlanır. Bu sırada Birecik (Birke/Birgi) civarında yaşayan Zeyneddin Karaca Bey, Memlûk sultanı Kalavun'dan bir emirlik beratı aldı.¹³³ Bu görüşe paralel olarak Ahmet Sağlam, Memlûk Sultanı Nasır Muhammed Nil kıyısında bulunan Cize bölgesinde avlanırken 1317 yılında bir Türkmen beyine emirlik tevcih ettiğini belirtir. Faruk Sümer bu beyin Zeyneddin Karaca Bey olabileceğini düşünmektedir.¹³⁴ 1317 yılında bugünkü Şanlıurfa sınırları içinde bulunan Birecik'te bulunduğu anlaşılan Zeyneddin Karaca Bey iyi ata binen akıncılarının¹³⁵ desteğiyle, Memlûkler ile beraber Ermeni ve Moğollara karşı akınlar yaptı. Bu akınlarda Memlûkler lehine çok fayda sağladı. Ermenilere ağır zayıatlar verdiren Zeyneddin Karaca'nın hem şöhreti hem de taraftarı arttı. 1298 yılında Türkmenler, Maraş'ı ele geçirdi ve bu bölge Zeyneddin Karaca'nın yurdu haline geldi.¹³⁶ Özellikle Ceyhan ve Tohma havzasında Binboğa, Akçadağ, Düldül Dağı ve Maraş arasını yaylak, Pazarcık'tan Antakya'ya uzanan geniş sahayı ve Amik ovasını

¹²⁹ Fuat Köprülü, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Ankara, 1984, s.172

¹³⁰ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.20; Yusuf Halaçoğlu, "Adıyaman", *DİA*, C.1, Ankara, 1988, s.377; Besim Darkot "Maraş"..., s.311.

¹³¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.8.

¹³² Büyük ihtimalle Bayat Türkmenlerindendir (Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.102).

¹³³ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.191.

¹³⁴ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.102; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Manisa, 2015, s.345.

¹³⁵ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.22.

¹³⁶ Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.214.

kışlak olarak kullanan¹³⁷ Oğuzların Bozok taifesine ait Bayat, Avşar, Beydili¹³⁸, Döğür¹³⁹ ve Ağaçeri¹⁴⁰ Türkmenlerinin bir kısmı Zeyneddin Karaca Bey etrafında toplandılar.¹⁴¹ 1335 yılında İlhanlı Devleti'nin güçlü lideri Ebu Said Bahadır Han vefat edince Anadolu'da diğer Türkmenler gibi Zeyneddin Karaca Bey ve taraftarları daha rahat bir şekilde hareket etmeye başladı. Bu tarihte beş bin atlı ile Çukurova'ya giren Karaca ve taraftarları Ermenileri zarar verdikten sonra büyük ganimet elde ederek Elbistan havalisine yöneldi.¹⁴²

Halep bölgesinde kışlayan ve Uzunyayla'da yaylayan Bozoklu Türkmenlerin Bey'i Zeyneddin Bey, Moğollarından elinden Elbistan'ı alarak burada sabit bir hükümet merkezi kurmak istiyordu.¹⁴³ Bu sırada başka bir Türkmen Beyi olan Taraklı Halil Bey (Halil el-Tarafî), Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü ile ortaya çıkan rahat ortamdan yararlanarak Elbistan ve havalisini ele geçirdi. Ele geçirdiği bu toprakları rakiplerinden korumak amacıyla Memlûklere yaklaştı. Dönemin Halep valisi Alaeddin Altınboğa'ya yedi yüz iğdiş hediye ile giderek Elbistan şehrinin hâkimiyet beratını aldı. Ancak Taraklı Halil Elbistan'ı elinde tutmaya muvaffak olamadı. Zeyneddin Karaca Bey, oğlu Halil'i, Elbistan'ın zaptı için Taraklı Halil'in üzerine gönderdi. Etrafı yüksek dağlarla çevrili kapalı bir havza özelliği taşıyan Elbistan çok önemli bir stratejik mevkiye sahipti. Karaca Bey, Malatya'ya 135 km, Maraş'a 155 km uzaklıkta olan Elbistan'ı alarak burayı Beyliğin merkezi haline getirmek istiyordu. Neticede Taraklı Halil'in üstüne yürüyen Dulkadirli Türkmenleri Elbistan'ı zapt etti.¹⁴⁴ Memlûklerin Halep valisi Altınboğa'nın Zeyneddin Karaca'ya muhalefetine rağmen Zeyneddin Karaca Şam valisi Tengiz'in desteğini aldı. Tengiz Kahire'ye gittiğinde Memlûk sultanı Nasır Muhammed'e Karaca Bey'in meziyetlerinden bahsederek bölgedeki Türkmenleri idare edebilecek kabiliyete sahip olduğunu belirtti. Maraş ve Malatya dolaylarına kadar ulaşan Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca Bey bölge Türkmenleri üzerinde nüfuzunu

¹³⁷ M. Halil Yinanç, "Dulkadir", *İA*, C.3, İstanbul, 1979, s.654.

¹³⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.8.

¹³⁹ Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *DGBİT*, C.10, Redaktör Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay. İstanbul, bty.. s.113.

¹⁴⁰ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C.9, Ankara, 1994, s.553.

¹⁴¹ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.189.

¹⁴² Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.214; Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C.9, ..., s.53; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.97.

¹⁴³ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti*..., s.22, Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.15; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.189.

¹⁴⁴ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*..., C.3, s. 230; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.103.

artırarak bu bölgeye liderlik edebilecek meziyetlere sahip olduğunu kanıtladı. Memlûk sultanı Nasır Muhammed, Karaca Bey'i Türkmenlerin Emiri olarak ilan etti. Böylece 1337 yılında Elbistan ve Maraş çevresinde Memlûk himayesinde Dulkadir Beyliği kurulmuş oldu.¹⁴⁵ Memlûk sultanı Karaca Bey'e para, bir kılıç, deve ve atlar hediye ederek, Karaca'nın idaresindeki otuz beye de emirlik verdi.¹⁴⁶

Dulkadir Beyliği'nin kuruluş tarihi ile ilgili çelişkiler vardır. Genel görüş Dulkadir Beyliği'nin 1337 yılında kurulduğu yönündedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Zeyneddin Karaca'nın 1317 yılında Memlûk sultanından aldığı tevcih ile Dulkadir Beyliği'nin temelini atmış olma ihtimali vardır. Bu tarihte Dulkadir Beyi Karaca Bey, Birecik civarında bulunduğu göz önünde tutulursa eğer beylik 1317 yılında kurulduysa merkezi de Birke olmalıdır. Maraş Tahrir Defteri'nde (1563) geçen "...Maraş kazası naibi Mevlana (...) ziyde ilmihu-dahi başka arz ve hicret-i seniyye-i sultanü'l enbiya aleyhi efdalü's salat ve's selâmın yedi yüz yirmi dördüncü senesi tarihiyle (1323-1324) müverrih sâbık selâtin-i Zülkadriyyeden ibraz eyledikleri bir kıt'a beratdan ..."¹⁴⁷ ifadesinden Dulkadir Beyliği'nin daha 1324 tarihinden daha önce kurulduğu ihtimali ortaya çıkmaktadır. Memlûk tarihi ile ilgili çok önemli çalışmaları bulunan Kazım Yaşar Kopruman'a göre Dulkadir Beyliği 1335 yılında kurulmuştur ve Karaca Bey 1337 yılında Memlûklerden naiblik beratı almıştır.¹⁴⁸ Anadolu Beylikleri konusunda önemli bir çalışma yapan Halil Edhem Bey'e göre Dulkadir Beyliği'nin kuruluşu 1339 (H.740)'dur ve beyliğin merkezi Maraş ve Elbistan'dır.¹⁴⁹ Dulkadirliler üzerine çalışma yapanlardan biri olan Arifî Paşa da Halil Edhem gibi Dulkadiroğullarının beylik oluşunu hicri 740 (miladi 1339/1340)¹⁵⁰ olarak göstermektedir. Makrizî, Karaca'nın Türkmen Emiri olma tarihini H.742-M. 1341 olarak göstermektedir.¹⁵¹ Hammer ise Dulkadir Beyliği'nin kuruluş tarihini 780 (1378) olarak gösterir¹⁵² ki kanaatimizce bu tarih Dulkadir Beyliği'nin kuruluş tarihinden uzaktır. Beyliğin kuruluş yerine bakacak

¹⁴⁵ M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4..., s.228; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.97-98; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.183; Mehmet Taşdemir, "Elbistan", *DİA*, C.11, Ankara, 1995, s.2; E. Honigman, "Maraş"..., s.311.

¹⁴⁶ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.II/3..., 921; Barbara Kellner-Hemkele, "Memlûk Döneminde Bilâd eş-Şam ve Türkmenler" s.286.

¹⁴⁷ Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, C.2, Ankara, 1988, s.835,836.

¹⁴⁸ Kazım Yaşar Kopruman, "Osmanlı-Memlûk Münasebetleri", *Makaleler*, Haz. Semih Yalçın, Altan Çetin, Ankara, 2005, s.164.

¹⁴⁹ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri*..., s.308.

¹⁵⁰ Arifî Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti*..., s.20; Abdurrahman Acar, "Memlukleri ile Dulkadirliler'in Maraş Üzerindeki Nüfuz Mücadelesi", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1 İstanbul, 2005, s.380.

¹⁵¹ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*..., c.3, s.364

¹⁵² Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2, Haz. Mümin Çevik, bty, s.419.

olursak eldeki kaynakların neredeyse bir kaçı hariç hepsi Dulkadir Beyliği'nin merkezi olarak Maraş ve Elbistan'ı gösterirler. Halil Edhem bu iki şehre Malatya ve Harput'u da ilave eder ve Dulkadir coğrafyasını Mısır ve Suriye nüfuz sahası olarak belirtir.¹⁵³ Eğer Beyliğin kuruluş tarihi 1317 kabul edilirse beyliğin kuruluş yerinin Maraş ve Elbistan olması pek mantıklı olmaz. Hammer, Hezârfen Hüseyin Efendi'nin "Dulkadirliiler Toros'un batı tarafında kuruldu" dediğini kaydeder.¹⁵⁴ Hezârfen şunu dikkate almış olabilir: Memlûkler, Karaca Bey'e Türkmen Emirliği'ni tevcih ettiğinde Karaca Bey Biladü'-ş-Şam'da yaşayan bütün Türkmenlerin beyi olmuştu. Dolayısıyla Çukurova'daki Türkmenlerin de beyiydi. Yani bu bilgi dikkate alınırsa Dulkadirliilerin kuruluş coğrafyası bütün Biladü'-ş-Şam'ı kapsamaktadır. Buna rağmen Dulkadirliilerin kuruluş coğrafyası Toroslar'ın batısı yani Çukurova bölgesidir demek kanaatimizce yanlış olacaktır. Çünkü bu bölgede yoğun olarak Üçoklu Türkmenlerin yaşadığını ve Zeyneddin Karaca'nın Çukurova'ya sık sık akın yapmasına karşın Maraş ve çevresinde yaşadığını biliyoruz. Peki Dulkadir Beyliği'nin kuruluş tarihi nedir? Bir siyasi teşekkülün meydana gelişi aslında olaydan çok olgulara dayanır. Dulkadir Beyliği'nin kuruluşunu bir olaya bağlamak eldeki mevcut verilerle çok zordur. Kanaatimizce Memlûklerin 1298 yılında Maraş'ı alıp buranın idaresini Türkmenlere bırakmasından Zeyneddin Karaca'nın Makrîzî'ye göre 1341 yılında Türkmen Emiri olmasına kadar geçen yaklaşık 43 yıllık süre Dulkadir Beyliği'nin kuruluş sürecidir. Kanaatimizce Dulkadirliilerin kuruluşu hakkında bir tarih verilecekse bu tarih 1337 daha uygundur.

Dulkadir Beyliği'nin sınırlarını günümüz Kahramanmaraş ili merkez olmak üzere doğuda Harput, batıda Kırşehir; kuzeyde Yozgat, Gemerek, Gürün ve güneyde Hassa olarak çizmek mümkündür.¹⁵⁵ Ankara, Antep, Antakya, Ayas, Çermik, Darend, Diyarbakır, Gerger, Harput, Adıyaman, Kayseri, Kırşehir, Kâhta, Kozan, Kadirli, Malatya, Urfa, Rumkale, Tufanbeyli Zamantı gibi şehirler Dulkadirliiler idaresine girmiştir. Dulkadirliiler en güçlü dönemlerinde topraklarını yüz bin kilometrekareye kadar genişletmiştir.¹⁵⁶

"Beyliğin kuruluşu ne manaya gelmektedir? Karaca Bey Türkmenlerin Emiri olarak "bağımsız" bir devlet mi kurmuştur?" soruları kısaca yanıtlanacak olunursa:

¹⁵³ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.308.

¹⁵⁴ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.132.

¹⁵⁵ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C.9..., s.553.

¹⁵⁶ Derviş Kanat, *Elbistan Şehir Coğrafyası*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2012, s.26; Ali Rafet Özkan, "Dulkadirliilerin Bozok-Çandır'daki İzleri ve Eserleri...", s.131

Memlûkler, kendilerine tabi Türkmenlerin hâkim oldukları bölgeleri Şam vilayetinin bir uzantısı olarak kullandı. Buralara merkezden atamalar yapılarak Türkmen bölgeleri kontrol altında tutuldu. Memlûkler, Karaca Bey'in idaresine geçen Elbistan'ı "Ebülüsteyni'l-Mahrûse" olarak nitelendirilip buranın Kahire'ye bağlı olduğunu resmen ilan etti. Bu bölge Memlûk devleti için oldukça önem ifade ettiğinden buraya binler emirliği payesi verildi. "Ûmerâu'l-mîîn" veya "mukaddemü'l-uluf" olarak da isimlendirdikleri emirler, Memlûk ordusundaki en üst rütbeyi sahipti. Savaş zamanı dışında emirlerinde en az yüz süvari bulunur, savaş sırasında ise "ecnadu'l-halka" denilen tımarlı askerlerden bin kişiyi emirleri altına alırlardı. Bu sebeple binler emiri "emiru mie" veya "mukaddemu elf" olarak da adlandırılır.¹⁵⁷ Bu izahtan anlaşılacağı üzere Memlûkler için Karaca'nın emrine verilen Elbistan ve havalisi çok önemlidir. Netice olarak Zeyneddin Karaca'nın siyasi bir teşkilatlanma içinde olduğu kesin olmakla beraber başlangıçta Memlûk himayesindeki Elbistan'ın idarecisi konumunda gibi görünmektedir. Daha sonra ise Zeyneddin Karaca bağımsız bir siyasi teşekkül oluşturdu. Bu durum Memlûklerin hoşuna gitmedi ve Zeyneddin Karaca Bey'in itaatten çıkışı üzerine Memlûkler onu öldürdü ve Türkmen Emirliği Ramazanoğullarına verdi. Ancak kısa süre sonra Zeyneddin Karaca'nın oğlu Halil Bey, Memlûklerin onayıyla Elbistan ve çevresinin idaresini tekrar Dulkadir hanedanına geçirdi.

Dulkadir Beyliğinin kuruluşuna etki eden faktörler kısaca değerlendirilirse: Şüphesiz ilk bahsedilmesi gereken nokta beyliğin kuruluş coğrafyasıdır. Maraş ve çevresinin Orta Çağ'daki değeri hakkında daha önce bilgi verilmişti. Burada o bilgileri tekrar etmek istemiyoruz. Maraş, Elbistan ve çevresi dağlarla çevrilidir ve dağların arasında Türkmenlerin yaşamını idame ettirecek ovalara sahiptir. Dulkadir halkı olağanüstü hallerde bu sarp dağlara çekilerek bölgeyi kolayca savunabilmişlerdir. Ayrıca konar-göçer bir yapıya sahip olan Türkmenler bu coğrafyada kendilerine uygun yaylak ve kışlaklar bulmuşlardır. Maraş 1298 yılında Memlûkler tarafından fethedilip Türkmenler buraya yerleştirildi. Bu tarihten 1337 yılına kadar geçen yaklaşık kırk yıllık sürede Türkmenler bu bölgenin imkânlarını keşfettiler. Dulkadir Beyliği tebaasının büyük kısmı aynı aşirete mensuptular. Kendi içlerinden çıkardıkları beyleri destekleyen ve onun etrafında toplanan Türkmenler, olağanüstü şartlarda birbirlerine kenetlenerek ayakta durmaktaydılar. Başlarına tayin edilen yabancı bir beyi de asla kabul etmezlerdi.

¹⁵⁷ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.26-27.

Örnek verilecek olursa Türkmen Emirliği payesi Zeyneddin Karaca Bey'den alınıp Ramazanoğullarına verilince Dulkadir halkı bunu kabullenemedi ve kendi istedikleri Halil Bey'i Memlûklere de kabul ettirdiler.

1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın vefatı tüm Anadolu Beyliklerine fayda sağladı. Dulkadirliler de mezkur beyin vefatından sonra rahat bir nefes alarak serbest hareket etme fırsatı buldu. Bu fırsatı iyi değerlendiren Dulkadirli Türkmenler, kendilerine ait bir beylik kurdular.¹⁵⁸ Dulkadirlilerin kuruluşunda şüphesiz Memlûkların de rolünden bahsetmek gerekir. 1298 yılında Memlûklar Maraş'ı fethedip buraların yönetimini Türkmenlere bırakmasa Türkmenler bu bölgede bir beylik kurabilir miydi bilinmez. Ayrıca Dulkadirlilerin, Memlûklere tâbi olarak kurulması onlara güven veriyordu. Dulkadirlilerin siyasi ilişkilerinde zaman zaman Memlûkların verdiği destekler onların başarılarına yardımcı olmuştur. Hemen şunu da belirtmek gerekir ki Memlûklar Dulkadirlilere sağladığı fayda kadar onlara zarar da vermiştir. Nitekim Dulkadirliler ne zaman itaatten çıksa Memlûklar derhal duruma el atmışlardır. On Dulkadir beyinden beşini Memlûkların katletmesi bunun en büyük kanıtıdır. Dulkadirli Türkmenlerin kuruluşuna fayda sağlayan faktörler arasına şüphesiz onların savaşçılıktaki üstün yeteneklerini de eklemek gerekir. Dulkadir askerlerinin çoğu süvarilerden oluşuyordu. Bu süvariler Orta Asya Türklerinden beri devam eden iyi ata binme, kılıç kullanma, ok kullanma ve hızlı hareket etme kabiliyetine sahipti. Bu da Dulkadirli Türkmenlerin akınlarla ganimetler kazanmasını sağlıyordu.

Dulkadir Beyliği'nin gelişmesini engelleyen ve yıkılışına etki eden faktörlere kısaca değinilirse: XV. yüzyılın ortalarına kadar Dulkadir Beyliği'nin gelişmesini etkileyen en önemli faktör şüphesiz Memlûklardır. Memlûklar, Dulkadir Beyliği'nin teşekkülüne olumlu etki etse de onların gelişmesini ve bağımsız olmasını engellemişlerdir. Hatta onların her türlü siyasi ve askeri faaliyetlerini kontrol altında tutmak istemişlerdir. Memlûklar, Dulkadir Beyliği meselesinde tam bir yaklaşma-kaçınma çatışması yaşamışlardır. Hem onların varlığına ihtiyaç duymuşlar hem de onların askeri başarıları karşısında onlardan kurtulmak istemişlerdir. Memlûklar, Dulkadiroğullarını kontrol altında tutmak için zaman zaman Anadolu'daki diğer siyasi teşekkülleri Dulkadirlilere karşı kışkırtmışlardır. 1375 yılında Kilikya Ermeni Krallığı'nın ortadan kalkmasıyla Dulkadirlilerin en büyük ganimet kapısı kapanmıştır. Ayrıca Dulkadirlilerin çevresinde Gayrimüslim bir devlet kalmayınca cihat yapma alanı

¹⁵⁸ Hasan Basri Karadeniz, "Dulkadir Beyliği Tarihine Bir Bakış"..., s.21-22.

kapanmış ve Dulkadirîliler gönüllü gazilerden mahrum kalmışlardır.¹⁵⁹ Dulkadirîlilerin kurulduğu coğrafya onlara fayda sağladığı gibi zarar da vermiştir. Dulkadirîliler askeri sahada güçlü olmalarına rağmen siyasi hamlelerde zayıf kalmışlardır. Ayrıca Dulkadirîliler komşularıyla daimi dostluklar da kuramamıştır. Stratejik bir öneme haiz bu coğrafya Osmanlı, Memlûk, Akkoyunlu, Safevî ve Karamanoğulları gibi güçlü siyasi teşekküllerin ortasında bir hâkimiyet sahası haline gelmiştir. Dulkadir topraklarına yapılan saldırılar halkın ve şehirlerin tahribatına neden olmuştur.

3.3. Dulkadir Beyleri

Dulkadir Beyliği'nin kurucusu Zeyneddin Karaca Bey, babası Dulkadir Bey'in H. 710 (M. 1310-1311) yılındaki vefatının ardından aşiretinin lideri oldu.¹⁶⁰ H. 717 (M.1317-1318) yılında Birecik bölgesinde bulunan Karaca Bey Memlûk sultanı Kalavun'dan emirlik beratı aldı.¹⁶¹ Yirmi yıl kadar aşiret reisliği yaptıktan sonra Dulkadir Beyliği'nin temellerini attı. Memlûkler ve Suriye'deki Türkmenler ile beraber çok fazla akına katılan Karaca Bey birçok ganimet elde etti ve bunların çoğunu silah arkadaşlarına paylaştırdı. Hüsameddin Hüseyin Karaca Bey hakkında "Bozok Türkmenlerinin beyi olup nüfuz ve kuvveti şâyân-ı ehemmiyetdi"¹⁶² der.

1337 yılında Dulkadir Beyliği'ni kuran Karaca Bey, çok iyi bir savaşçıydı; ancak siyasi hamleleri ustaca değildi. Besim Atalay'a göre; Karaca Bey'in siyasi hamleleri Osmanlıların ustaca hamleleri gibi olsa o çok daha iyi yerlere gelirdi. Kendinden sonra gelen Dulkadir Beyleri de iyi savaşan; ancak iyi siyaset yapamayan beylerdi. Karaca Bey 1343 yılında Memlûklerin Halep valisi Yelboğa'yı mağlup ettikten sonra Melik Kahir unvanıyla bağımsızlığını ilan etti. Bu hamlesi aynı zamanda onun sonunun gelmesine neden oldu.¹⁶³

Memlûk kuvvetleri Karaca Bey'in üstüne yürüdü ve Karaca Bey, Kayseri tarafına kaçtı. Eratna oğlu Mehmet'in komutanlarından Moğol asıllı Kutluşah onu yakaladı ve 22 Eylül 1353 tarihinde Halep'e gönderdi.¹⁶⁴ Oradan da Karaca Bey zincire

¹⁵⁹ Hasan Basri Karadeniz, "Dulkadir Beyliği Tarihine Bir Bakış"..., s.38.

¹⁶⁰ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*..., s.76.

¹⁶¹ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.191.

¹⁶² Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, Haz. Mesut Aydın, Güler Aydın, Amasya, 2004, s.12,13.

¹⁶³ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*..., s.76.

¹⁶⁴ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s. 28; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.18; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.101.

vurulup Kahire'ye gönderildi.¹⁶⁵ Memlûk sultanı Melih Salih'in emri ile Halep'ten Kahire'ye götürülen Karaca Bey, sultanın huzuruna çıkarıldı ve ona yaptığı hatalar tek tek hatırlatıldı. Sultan onu azarladıktan sonra zincire vurdurarak Kahire kalesine hapsettirdi. Karaca Bey'in oğlu babasını kurtarmak için Memlûklere karşı asi hareketler gösteren Arap kabileleri reislerinden Muhanna oğlu Cebbar ile anlaşarak Halep'e saldırdı. Halep'e saldırılmasının üzerine daha da çok sinirlenen sultan Melik Salih, naibi Kubilay'a haber göndererek Karaca Bey'in idamını emretti. Karaca Bey, 48 gün hapiste kaldıktan sonra 11 Aralık 1353 (14 Zilkade 754)¹⁶⁶ günü Kahire kalesinde işkence ile öldürüldü. Cesedi Züveyle kapısında üç gün asılı kaldı.¹⁶⁷ Halil Edhem Karaca Bey'in 1353 yılında öldürüldüğünün Arap kaynaklarında yazmasına rağmen onun 1378 yılında gayet yaşlı bir biçimde eceliyle öldüğü bilgisinin kabul edildiğini belirtmektedir.¹⁶⁸ Halil Edhem gibi Arifi Paşa da Zeyneddin Karaca'nın uzun müddet Memlûklere kafa tuttuğunu ve 1378-1379 yılında 100 yaşında vefat ettiğini kaydetmektedir.¹⁶⁹ Hezârfen, *Tenkîhu't-Tevârih* adlı eserinde Karaca Bey için Sultan Eratnanın evlatlarından olduğunu söyleyerek çok büyük bir yanılığa düşmüştür.¹⁷⁰

Karaca Bey, Memlûkler tarafından öldürüldükten sonra Türkmen Emirliği payesi Ramazanoğullarına verildi. Ancak Ramazanoğulları bölgenin idaresini ele alma konusunda Dulkadirli Türkmenlerinin direnişini kıramadı ve Dulkadirli idaresindeki Bozoklu Türkmenler üzerinde hâkimiyet kuramadı. Bu sebeple Memlûkler Dulkadir Türkmenlerini yatıştırmak için 1355 yılında Dulkadir Beyi Zeyneddin Karaca'nın büyük oğlu Halil'i Dulkadir Beyi olarak tanımak zorunda kaldı.¹⁷¹ Böylece Dulkadirlilerin ikinci Beyi Halil Bey oldu. Arifi Paşa Halil Bey'in tahta çıkış tarihini

¹⁶⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.II/3..., s.897; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.125.

¹⁶⁶ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.10, Kahire, 1949, s.294.

¹⁶⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.188; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.18; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.192; Abdurrahman Acar, "Memlukleri ile Dulkadirliler'in Maraş Üzerindeki Nüfuz Mücadelesi"..., s.382; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.218.

¹⁶⁸ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.309.

¹⁶⁹ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.26.

¹⁷⁰ Kerim Özdemir, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Tenkîhu't-Tevârih" Adlı Eserinin Selçukluların Zuhurundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Bölümlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2007, s.75.

¹⁷¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s. 221; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.19; Kazım Yaşar Koprman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri (1412-1421)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s.163.

1355 olarak değil H.780 (1388-1389) olarak göstermektedir.¹⁷² Ancak bu bilgi yanlıştır. Halil Bey'in Dulkadirliilerin başına geçme tarihi 1355'tir.

Halil Bey; Maraş, Malatya ve Harput civarlarını topraklarına kattı. Memlûklere muhalefet ederek bağımsızlığını ilan etti. Babası Karaca Bey gibi bağımsızlık arzusu Halil Bey'in hayatına sebep oldu. Memlûkler Halil Bey'in öldürülmesi görevini Bozok Türkmen Beylerinden biri olan Yağmur oğlu Sarımüddin İbrahim Bey'e verdi. Zaten İbrahim Bey ile Halil Bey rekabet içindeydi.¹⁷³ Nisan 1386'da Yağmur oğlu İbrahim kuvvetleri ile beraber Maraş ve Antep arasında yaylakta olan Halil Bey'e ulaşmak için Halep'ten yola çıktı. Sarımüddin İbrahim, Halil Bey'in çadırlarına yakın bir yere geldi. Bir görüşme yapmak bahanesi ile onu تنها bir bölgeye getirdi. Sarımüddin İbrahim'in adamları da bölgede pusu kurdular. Halil Bey istenilen bölgeye çekilince pusudakiler, maiyeti yanında olmayan Halil Bey'in üzerine atlayarak kılıçlarla başını kesip, gövdesini paramparça ettiler. İbn Tagrıberdi, Elbistan hâkimi Garsüddin Halil Bey'in 60 yaşını aşmış halde Maraş yakınlarında Emir Sarımüddin İbrahim bin Humur et-Türkmani ile yaptığı savaşta öldüğünü belirtmektedir.¹⁷⁴ Tagrıberdi gibi Makrizi de Elbistan ve Bozok Türkmenlerinin emiri Halil Bey'in Maraş'a yakın bir yerde Sarımüddin İbrahim bin Humuz ile yaptığı savaşta öldürüldüğü belirtmektedir.¹⁷⁵ Aziz b. Erdeşir, Halil Bey'i katleden kişinin Veled-i Umur olduğu belirtilmektedir. Veled-i Umur, Halil Bey'i öldürdüğü için Memlûkler tarafından ödüllendirilmiştir.¹⁷⁶ Hammer ise Halil Bey'in kendi maiyeti tarafından öldürüldüğünü kaydetmektedir.¹⁷⁷ Halil Bey öldürüldükten sonra onun başı Kahire'ye gönderildi. Halil Bey'in gövdesi Zamantı Kalesi'nin altında bulunan Melik Gazi türbesine defnedildi ve türbesi hala oradadır. Halil Bey, cesaretli ve kuvvetli bir bey idi. Aynı zamanda kibarlığı ile halkının saygısını kazanmıştır. Yaklaşık altmış yaşında vefat etmiş olmalıdır.¹⁷⁸ Halil Bey Memlûklere o

¹⁷² Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.27.

¹⁷³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.27.

¹⁷⁴ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.11, Kahire, 1950, s.344.

¹⁷⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.193

¹⁷⁶ Aziz b. Erdeşir Esterâbadi, *Bezm u Rezm*, Çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1994, s.344; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.166-167.

¹⁷⁷ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419.

¹⁷⁸ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.28; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.27; Halil Edhem, *Kayseri Şehri...*, s.149; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.194.

kadar uğraştırdı ki Makrizi onun faaliyetlerini anlatırken devlet düşmanı olarak tanımlar.¹⁷⁹

Halil Bey'in yerine kardeşi Sevli Bey Dulkadirîlilerin başına geçti. Tahta çıktığında Dulkadir beyliği sıkıntılı günler geçiriyordu.¹⁸⁰ Ramazanoğulları, Karamanlılar ve Memlûklere karşı önemli başarılar sağladı. Osmanlı-Dulkadirli ilişkileri onun döneminde başladı. Bir kızını Kadı Burhaneddin'e bir kızını da Çelebi Mehmet'e vererek siyasi ilişkilerini aynı zamanda akrabalık ilişkilerine çevirdi. Çelebi Mehmet'e verdiği kızı Emine Hatun, II. Murat'ın annesidir. Timur'un Anadolu seferi onun zamanında oldu ve Maraş, Elbistan, Malatya gibi Dulkadir toprakları büyük zarar gördü.¹⁸¹ Memlûkler önceki iki Dulkadir beyi Zeyneddin Bey ve Halil Bey'den kurtulduğu gibi Sevli Bey'den de kurtulmak istediler. Sevli Bey'in oğlu Sadaka'nın maiyetinde bulunan Ali Han, Sevli Bey'in katli için görevlendirildi. Ali Han, Mayıs 1398'de Maraş yakınlarında yaylakta olan Sevli Bey'i bir gece eşi ile çadırında uyurken hançerleyerek öldürdü. Hemen bölgeden uzaklaşan Ali Han, Sultan Berkuk'un övgülerine mazhar oldu. Yaptığı işten çok memnun kalan Sultan Berkuk onu Antakya'da Onlar Emiri (Emirü'l-aşare) görevine tayin etti. Refet Yinanç'a göre Ali Han ile Sevli Bey akrabadırlar. Ali Han ile Sevli Bey arasında bir husumet çıkar ve Sevli Bey Halep'e gider. Burada maiyetinden Ali Kassir ile beraber Sevli Bey'e karşı bir suikast planlar. Ali Kassir, Ali Han tarafından cezalandırıldığını söyleyerek Sevli Bey'in yanına gider. Sevli Bey'de onu maiyetine alır. Ali Kassir, Sevli Bey'in sarhoş olduğu bir gece onu çadırında hançerleyerek öldürdükten sonra Ali Han'ın yanına kaçar. Sevli Bey'in katlinden memnun olan sultan Berkuk, Ali Han ve Ali Kassir'i Kahire'ye çağırır. Ali Han Emirü'l-tabl, Ali Kassir de Onlar Emiri görevlerine getirilir.¹⁸²

Sevli Bey, Arap tarihçileri tarafından Heykelü't-Türkmen diye adlandırılmaktadır. Bezm u Rezm'de de Sevli Bey, Memlûk düşmanı olarak tabir edilmektedir. Yaşadığı dönemde çok büyük bir üne kavuşan Sevli Bey çok cesur biriydi. Kendi halkına oldukça adaletli davranan Sevli Bey düşmanlarına da bir o kadar sertti. Sevli Bey ile çağdaş olan tarihçi Aynî, Sevli Bey'in insanlara eziyetten

¹⁷⁹ El-Makrizî Takiyüddin Ahmet b. Ali, *Kitâb es-Sulûk li Marifet Düvel el-Mülûk*, c. III/II, Haz. M. Mustafa Ziyade, Kahire, 1970, s.518.

¹⁸⁰ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.28.

¹⁸¹ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.309; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.196; Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.78.

¹⁸² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.32-33.

çekinmediğini ve sürekli sarhoş gezdiğini nakleder. İbn Tagrıberdi'ye göre ise fitneci Elbistan hâkimi Emir Sevli bin Karaca bin Dulkadir'in yatağında suikasta uğradığını kaydeder.¹⁸³

Sevli Bey'in oğlu olan Sadaka Bey dördüncü Dulkadir Beyi'dir. Ancak onun dönemi uzun sürmedi, yaklaşık bir yıl üç aylık emareti oldu. Kahire'de beylik menşurunu alan Sadaka Bey Dulkadir topraklarına döndüğünde amcasının oğlu Nasreddin Mehmet Bey ile taht mücadelesine girmek zorunda kaldı. Yıldırım Bayezid'in müdahalesi ile 2 Ağustos 1399 günü Sadaka Bey, Dulkadirli tahtını Nasreddin Mehmet Bey'e bırakmak zorunda kaldı. Osmanlıların bu taht değişikliğine müdahalesi ile Dulkadirlielerin sonuna kadar devam edecek olan Dulkadirli üzerinde Osmanlı-Memlûk çekişmesi başladı.¹⁸⁴ Hammer muhtemelen Sadaka Bey'in beylik süresi kısa olduğu için Dulkadir Beylerini sıralarken Sadaka Beyi yazmaz.¹⁸⁵

Sadaka Bey'den sonra Nasreddin Mehmet Bey Dulkadir Beyliği'nin başına geçerken kardeşi Bengi Ali Bey Nasreddin Mehmet Bey'e bağlı olarak Niğde Bey'i oldu.¹⁸⁶ Dulkadirlielerde en uzun süre beylik yapan kişidir. Osmanlı desteği ile Dulkadir tahtına çıkan Nasreddin Mehmet Bey, başlangıçta Memlûklere karşı muhalefet etse de daha sonra onlara yaklaştı. Kırk üç yıllık beyliği döneminde Nasreddin Mehmet Bey Memlûkler, Osmanlılar, Karamanoğulları, Timur Devleti, Akkoyunlular, Ramazanoğulları gibi dönemin önemli siyasi teşekkülleri ile birçok münasebette bulundu. Nasreddin Mehmet Bey, Kadı Burhaneddin Ahmed'in kızı Hatice Hatun (Mısır Hatun) ile evlendi. Kendi kızı Nefise Sultan'ı da Memlûk sultanı Çakmak'a verdi. Nasreddin Mehmet Bey düğün için bizzat kızını Mısır'a götürdü. 31 Mart 1440 günü düğün alayı Kahire'de büyük bir törenle karşılandı. Bir hafta sonra muhteşem bir düğün yapıldı. Nasreddin Mehmet Bey'e sultan çeyiz olarak otuz bin dinar verdi.¹⁸⁷ Emir Nevruz sarayında misafir edilen Nasreddin Mehmet Bey'e bol ikramlarda bulunuldu. Nasreddin Mehmet Mısır'dan döndükten sonra 1442'de Elbistan'da vefat

¹⁸³ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.29; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.33; Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.337; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.12, Kahire, 1950, s. 166.

¹⁸⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.34; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.196.

¹⁸⁵ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.471.

¹⁸⁶ Osman Turan, *Tarihi Takvimler*, Ankara, 1984, s.39.

¹⁸⁷ bk. Akrabalık Münasebetleri

etti. Besim Atalay'a göre; Nasreddin Mehmet Bey vefat ettiğinde 83 yaşındaydı,¹⁸⁸ Arifi Paşa ise onun vefat ettiğinde 80 yaşında olduğunu belirtir. Nasrettin Mehmet Bey'in mezarının nerede olduğu bilinmemektedir. Nasreddin Mehmet Bey, oldukça zeki ve becerikli bir kişidir. Maraş'ta, Kayseri'de ve Antep'te medreseler yaptırmıştır. Kayseri'de yaptırdığı medrese günümüze kadar gelmiştir.¹⁸⁹

Nasreddin Mehmet Bey'den sonra 1442 yılında oğlu Süleyman Bey Dulkadirliilerin başına geçti. Tahta çıktı zaman olgun ve siyasi tecrübeye sahipti. Osmanlılar, Akkoyunlu ve Karamanoğullarına karşı Süleyman Bey ile ittifak yaptı. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun ile evlenerek Dulkadirliiler ile olan sıcak ilişkilerini daha da ileri taşıdı. Süleyman Bey'in on iki yıllık beylik süresinde Dulkadirliiler; Osmanlılar, Memlûkler ve Akkoyunlular ile yoğun siyasi ilişkiler yaşamışlardır.

Besim Atalay'a göre; Süleyman Bey'in şişman, obur ve şehvetperesttir. Hatta dörtten fazla nikâhlı karısı olduğu söylenir. Zevk ve safasına çok düşkün olan Süleyman Bey savaştan da kaçardı.¹⁹⁰ Diğer kaynaklarda da Süleyman Bey'in artık şişmanlıktan ata binemez olduğu, haremde sayısız kadının bulunduğu belirtilmektedir. Sofra lezzetine ve hayatın zevkine düşkün Süleyman Bey, arkasında sayısız çocuk bırakarak 27 Ağustos 1454 (3 Ramazan 858) tarihinde vefat etti. Adına yapılan muhteşem türbe, Kayseri Pazarören köyünün doğusunda bulunmaktadır. Zaman içinde sandukası tahrip olmuştur. Maraş Ulu cami onun devrinde yapılmıştır ve daha sonra Alaüddevle Bey camiye bazı ilaveler yapmıştır.¹⁹¹

Süleyman Bey'in vefatı üzerine Süleyman Bey'in oğlu Melik Arslan Bey Dulkadirli tahtına oturdu. Trablusşam'da bulunan amcası tahtı onun elinden almak istedi; ancak başarılı olamadı. Arslan Bey döneminde özellikle Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile mücadele edildi. Harput bu dönemde Akkoyunlulara verildi. Melik Arslan Bey Memlûklerle anlaşamayınca, Memlûkler ona bir suikast düzenletti. Melik Arslan Ekim 1465'te Elbistan'da camide ibadet ederken bir Karmatî tarafından

¹⁸⁸İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.25; Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.78.

¹⁸⁹ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.32; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.200.

¹⁹⁰ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.33 Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.79.

¹⁹¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.58; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.16, Kahire, 1972, s.172; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.201.

bıçaklanarak öldürüldü.¹⁹² İbn Tagrıberdi; Rebiyyülevvel 870'te Melik Arslan'ın Elbistan'da Cuma namazında fedailer tarafından öldürüldüğünü kaydetmektedir.¹⁹³ İlyas Gökhan'a göre mezarı Elbistan'da olmalıdır.¹⁹⁴ Arifi Paşa, Melik Arslan'ın Maraş camiinde öldürüldüğünün kayıt edilmesine rağmen onun Mısır'da katledildiğini iddia etmektedir.¹⁹⁵

Hadîf'de Melik Arslan'ın ölümü ve Şahbudak'ın Dulkadir tahtına getirilişi şu şekilde dile getirilir:

“Gurûr-ı saltanatda oldı tâğı

Olur gündən güne etrâfa yağı

Melik Aslan Beg'e saldı fedâyı

Ki vire cânına tenden cüdâyı

Alup himmet fidâyı çıkdı gitdi

İşit kim Zü'l-kadr-oğlı'na nitdi

Gelüp kondı piyâde bir müsâfir

Maraş'un cum'asmda oldı mücâvir

Gicede kâim ü gündüzde sâim

Geçer bir nice gün bu resme dâim

Meğer cum'ada fırsat buldı pür-kîn

Şehîd itdi Melik Aslân'ı bî-dîn

Melik Aslân karındaşı varidi

Mısır'da ana Budak Beg dirleridi

Mısır sultânı leşger koşdı göçdi

Melik Aslan'un ol tahtına geçdi

Bu fi'le incinüp begler tamâmı

Mutî' olmaz gönülden hâss ü âmu

¹⁹² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.62; M. Halil Yinanç, “Elbistan”, *İA*, C.4..., s.228; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, 1979, s.170; Besim Darkot “Maraş”..., s.311.

¹⁹³ İbn Tagrıberdi, *En-nücüm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve 'l-Kahire*, c.16, Kahire, 1972, s.292.

¹⁹⁴ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.202.

¹⁹⁵ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.35.

*Budag'un bir karındaşı varidi
Sahi vü hem bahâdur serveridi...¹⁹⁶*

Melik Arslan'ın ölümünden sonra kardeşi Şahbudak Dulkadirliilerin başına geçti. Melik Arslan'ın öldürülmesinde Şahbudak'ın da parmağı vardı. Bu durum Dulkadirliilerden bazı beylerin tepkisini çekti ve bu beyler Fatih'e başvurarak Şahbudak'ın tahttan indirilip yerine Şehsuvar Bey'in geçirilmesi hususunda telkinlerde bulundular. Aynı zamanda Osmanlılar ile Memlûkler arasında Hicaz su kuyuları meselesinden doğan bir gerginlik vardı. Bu nedenlerle Fatih Sultan Mehmet, Dulkadirliilerdeki taht meselesine dâhil olarak Şehsuvar Bey'i Dulkadir tahtına geçirmek için onu destekledi. Şehsuvar Bey, Şahbudak'ın üzerine yürüdü ve önce Elbistan'ı sonra da Maraş'ı alarak Şahbudak'ın Mısır'a kaçmasına neden oldu.¹⁹⁷

Şehsuvar Bey, Fatih Sultan Mehmet'ten aldığı destekle Dulkadirli halkının şikâyetçi olduğu Şahbudak'ın üzerine yürüyüp Memlûk destekli kardeşi Şahbudak'ı mağlup ederek Dulkadir tahtına geçince Memlûkler bu durumu hazmedemedi. Hadidi'de Şahbudak ve Şehsuvar'ın tahta çıkışı şöyle anlatılır:

*“Melik Aslân karındaşı varidi
Mısır'da ana Budak Beg dirleridi*

*Mısır sultânı leşger koşdı göçdi
Melik Aslan'un ol tahtına geçdi*

...

*Yazup mektûbı begler Şehsivâr'a
Hemân irsâl iderler ol diyara*

*Hemân-dem nâme-ber kim çıkdı gitdi
Kesüp menzil diyâr-ı Rûm'a yetdi*

*Gelüp mektûb erişdi Şehsivâr'a
Varup mektûbı virdi şehriyara*

*Demiş begler ki bizüm ile yağı
Getürüp tahta geçürdi Budag'ı*

¹⁹⁶ Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, Haz. Necdet Öztürk, Ankara, 1991, s.307.

¹⁹⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.63.

*Araduk istediük gönlin anun çok
Beg idinmekde anı hazzumuz yok*

*Gelesin şâh olasin bu diyara
Eğer gelmekliğe varise çâre*

*Çeri koşdı şehin-şeh Şehsüvâr'a
Menâzil kesdi irdi ol diyara*

*Budak leşger gelişini işitdi
Mukabil olmadı kaçdı gitdi*

*Giceyi gündüze katdı dürüşdi
Meğer bir subh irişdi Şam'a düşdi*

*Çeriyi Şehsüvâr ile getürdi
Atası tahtına geçdi oturdi*

*Budak sultân-ı Mısır'a irdi pür-gam
Adâvet oldı Osmân'ile muhkem*

*Mısır sultâmı def'âtile leşger
Ki saldı Şehsüvâr'a kırdı yek-ser"¹⁹⁸*

Şehsuvar Bey döneminde Dulkadirîliler siyasi olarak çok başarılı bir dönem geçirdi. Şehsuvar Bey Ramazanlıların hâkimiyetindeki Çukurova'yı ele geçirdi ve Halep'i fethetti. Kendisine yakın olan Ömer Bey'i de Ramazanoğullarına Bey olarak tayin etti.¹⁹⁹ Şehsuvar Bey'in bu başarıları onu cesaretlendirdi ve o kendisini el-Melik el-Muzaffer unvanını ile hükümdar ilan etti (5 Haziran 1469).²⁰⁰ Ancak onun bağımsızlık arzusu canına mâl oldu. Memlûkler büyük bir orduyu onun üzerine gönderdiler. Dönemin müverrihlerinden İbn İyas Dulkadir Bey'inin Memlûklere çok sıkıntı yaşattığını, onun yakalanmasının Kahire'yi çok sevindirdiğini ve Kahire'ye getirilişini geniş şekilde anlatmaktadır:

¹⁹⁸ Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman ...*, s.307-308.

¹⁹⁹ Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri", *İÜEFD*, S.30, İstanbul, 1976, s.79; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66.

²⁰⁰ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.185; Şehabettin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat. Fakültesi Tarih Dergisi*, S.25, 1971, s.31.

“Başkent sultanın talimatı gereğince muhteşem bir şekilde donatılmıştı. Şehir kayınıyordu, zira herkes Şehsuvar’ın geçişini görmek istiyordu. Geçit yolu üzerindeki evler dört Eşrefî’ye (Memlûk parası), dükkânlar ise bir Eşrefî’ye kiralandı. Haya etmelerine rağmen genç kızlar bile Şehsuvar’ı görmek istiyorlardı; bu Şehsuvar ki o kadar çocuğu öksüz bırakan ölüm ve yağmaların mesulü idi. Kumandan Yeşbek’in korteji 18 Rebiü’l evvel 877 (24 Ağustos 1472) tarihinde Kahire’ye girdi. Sadece emir Timraz²⁰¹ kenarda duruyordu; o Şehsuvar’ın yakalanış şeklinden utanç duyuyordu. Şehsuvar’ın üzerinde siyah bir elbise, başında büyük bir sarık vardı. Boynunda zincirli bir halka takılı idi. Yanında onun zincirine tutunmuş olarak Melik Zahir Çakmak’ın eski memlûklerinden Emirü’l-aşare Tenem Dad at üzerinde seyran ediyor, önünde ise hepsi 20 kadar olan beyaz giysili, başları sarıklı, her biri boğazlarındaki halkalardan zincirlerle muhafızlara bağlanmış kardeşleri, akrabaları ve adamları ilerliyordu. Bütün Kahire halkı Babü’n-Nasır’dan Babü’l-Maderrec’in merdivenlerine kadar yerleşmiş olan erkek ve kadın şarkıcıları seyrederek eğlenmek için dükkânların önünde toplanmıştı. Davul ve zurnacılar dükkânların önlerine dizilmiş, çalgıları ta kaleden işitiliyordu. Böyle fevkaledde bir olayı her zaman görmek mümkün olmadığından unutulmaz bir gün yaşandı. Şehsuvar Bey’in kardeşleri ve akrabaları da tamamen çıplak olarak develer üzerine bindirilmişti. Bu vaziyette Babü’z-Züveyle’ye kadar götürüldüler.”²⁰²

Bu merasimin ardından Yeşbek, Şehsuvar Bey’i Kalatü’l-Cebel’in iç kısmında bulunan bir salona götürdü. Burada Memlûk sultanı Kayıtbay Şehsuvar Bey’i azarladı. Şehsuvar Bey ise hiç ses çıkarmadı. Kahire valisine teslim edilen Şehsuvar Bey’in hilatı çıkartıldı ona beyaz bir elbise giydirildi ve onun boynuna siyah uzun demirlerle kaplı bir tasma takıldı.²⁰³ Memlûk sultanı Kayıtbay; Şehsuvar Bey, kardeşleri Erdivane, Hüdadad ve Yahya’nın asılması için Mısır’ın dört kadısından da fetva aldı ve bunlar Babü’z-Züveyle’de asıldılar. Şehsuvar Bey asıldığında kırk yaşlarındaydı. İbn İyas’a göre çok yakışıklı, gösterişli, orta boylu, yuvarlık yüzlü hafif pembemsi beyaz tenli, mavi gözlü ve siyah sakallıydı.²⁰⁴ Sehavi’ye göre; Şehsuvar Bey çokça Kur’an okur,

²⁰¹ Muhtemelen Şehsuvar’ın katledileceğini anlayan Timraz bir kenarda durup utanç duyuyordu. Çünkü Emir Timraz, Şehsuvar’ın hayatını garanti etmişti; ancak o sözünü tutamadı. İbn İyas’a göre: Emir Timraz, Şehsuvar’ın katlinden sonra çok üzüldü. Ayrıca Timraz Şehsuvar’ın mezarı yakınından her geçişinde utanç duyuyorum derdi (Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.76).

²⁰² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.75.

²⁰³ Fatih Yahya Ayaz, “Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi”..., s.46.

²⁰⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.76; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420.

Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Şehsuvar Bey güzel görünüşlü, saygı uyandıran bir kişiydi. Abdülbasit el-Malati'ye göre, Şehsuvar Bey kahraman, asil, gözü pek, basiret ve irfan sahibi bir kişidir. Cesareti, azmi ve izzeti bakımından Dulkadir beylerinin en büyüğüdür.²⁰⁵ Arifi Paşa onun sıfatlarına akıl, güç ve edebi de ekler. Şehsuvar Bey'in adına altın ve gümüş sikke bastırıldığı Ahbarü'd-Düvel ve Asaru'l-Evvel de kaydedilmesine rağmen bu sikkelerden günümüze ulaşan yoktur.²⁰⁶

*“...Yürürler ceng eyler gibi begler
Yanından Şehsüvâr'un tağlurlar*

*Görür kalmadı kimse ide yârî
Yakımdı Zamantı'nun hisarı*

*Hemân cân atdı irişdi hisâra
Nice itsün dahi kalmadı çâre*

*îrüp leşger kuşatdı ol hisârî
Kafese koydı gûya Şehsüvâr'ı*

*Salar sâlâr-ı leşger Şehsüvâr'a
Bir âdem kim gire vara hisara*

*Kim anımla ide ahd ü karârî
Ki elinde ola yine ihtiyân*

*Mısır sultânına ide itâ'at
Yerinde otura sâğ u selâmet*

*Bu resme söyleşüp sâlâr-ı leşger
Yemînile ider ahdin mukarrer*

...

*Dakup boynına zencir aldı gitdi
Kesüp menzil ki leşger Mısır'a yetdi*

²⁰⁵ Fatih Yahya Ayaz, “Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi”..., s.48.

²⁰⁶ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.41.

*Gelüp sultân kim itdiler âgâh
Hemân emr eyledi sultân seher-gâh*

*Alup zencirile am yederler
Mısır'da gezdürüp ber-dâr iderler*

*Ulularile itneşme bürâder
Helâk olmaya mikdârm bilen er*

*Muhammed Hân'a dinmişdi vilâyet
Senlin olsun ana itme inâyet*

*Çü kaydın Şehsüvâr'un kim görürler
Budag'ı yine tahta gönderürler*

*Sekiz yüz dahi seksen dördüdi yıl
Nebî'nün hicretinden târihi bil”²⁰⁷*

Şükrî-i Bitlisî'de geçen şu ifadeler Şehsuvar Bey'in yiğitliği ve onun katli hakkında bilgi vermektedir:

“...
*Ayruluk bi-gânelıktan dür olun
İttihad-ıla hemân mesrur olun*

*Padiîâhlardan bir murâd itdüm hemin
Ger kâbul eylerse dârâ-yı zemin*

*Bundan evvel Zulkadirlinin begi
Kendi zumında bahâdırlar yeği*

*Türk bin Türk adı ammâ Şehsüvâr
Zulkadirlüle iderdi iftihâr*

Rûm u Şâmun arasında bir zamân

²⁰⁷ Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman ...*, s.310-311.

Fitneye ol ba'ış oldu bi-gümân

Âkıbet bir hile birle ol eri

Tutdı çerkes iy erenler serveri

Mısrda Bâb-ı Züveyle adıla

Bir siyâset-gâhdur bi-dâd ile

Dikdiler ol kapu meydânında dâr

Salb olundu anda âhır Şehsûvar»²⁰⁸

Şehsuvar Bey Memlûkler tarafından yakalanınca Şahbudak Bey Elbistan'da Yeşbek tarafından Dulkadir Beyliği'nin başına getirildi. Dulkadirilerin önde gelen beylerinden Alaüddevle Bey, Âşık Bey, Mestan gibi bir takım Dulkadir beyleri Amasya'da bulunan Osmanlı şehzadesi Bayezid'e sığındılar. Osmanlıların desteklediği Şehsuvar Bey'in Memlûkler tarafından öldürülüp yerine Şahbudak Bey ikinci kez Dulkadir Beyliği'nin başına getirilmesi ve önemli Dulkadir beylerinin Şahbudak Bey'e tavır alması üzerine Fatih derhal harekete geçti ve Şahbudak'a karşı Alaüddevle'yi Dulkadir tahtına geçirmek için ona destek verdi. Osmanlılardan destek alan Alaüddevle Dulkadir tahtına çıkarıldı. Alaüddevle Beyliğin başına geçer geçmez Memlûklere karşı dostane bir politika izleyince Memlûkler Şahbudak Bey'i hapse attırdı.²⁰⁹

Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'in desteği ile Dulkadirilerin başına geçen Alaüddevle Bozkurt Bey²¹⁰ Fatih'in ölümünün ardından Memlûklere yaklaşarak Osmanlılardan uzaklaştı. Alaüddevle döneminde Dulkadiriler doğu sınırlarını genişlettiler; ancak Safevîlerin Alaüddevle üzerine yürümesi sonucu Dulkadiroğulları hem doğudaki önemli merkezlerini kaybetti hem de siyasi ve askeri açıdan zayıfladı. Osmanlıların 1514 senesinde Safevîler üzerine yaptığı sefer sırasında Dulkadiroğulları Safevîlere destek vererek Osmanlıların zahire kollarını vurdu. Bunun üzerine Çaldıran

²⁰⁸ Şükri-i Bitlisi, *Selim-name*, Haz. Mustafa Argunşah, Kayseri, 1997, s.203.

²⁰⁹ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.80-82; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.206.

²¹⁰ Asıl adı Bozkurt Bey olup lakabı olan Alaüddevle ile tanınmıştır (Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.311); İbn İyas'ta Alaüddevle ismi Ali Devlet olarak (bk. İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul, 2006), Anonim Osmanlı Kroniği'nde de Alaüddevle olarak zikredilir (Necdet Öztürk, *Anonim Osmanlı Kroniği*, İstanbul, 2000).

savaşının ardından Yavuz dedesi Alaüddeve'nin üzerine yürüdü. 1515 Turnadağ²¹¹ savaşıyla Alaüddeve öldürüldü.

Alaüddeve'nin öldürülmesi konusunda birkaç farklı bilgi bulunmaktadır: Genel görüş, Turnadağ savaşında Osmanlı seyislerinden birisi güzel elbiseler içindeki Alaüddeve'nin üzerine atılarak onu öldürdüğüdür.²¹² Bu seyis öldürdüğü kişinin Alaüddeve olduğunu anlayınca da hemen başını keserek Sinan Paşa'ya takdim etti. Solakzadeye göre; Alaüddeve Göksun'da öldürüldü. O ölünce arda kalanlar Turnadağ'a çıktı. Turnadağ'a kaçanların da tamamı öldürüldü. Hatta Alaüddeve'nin evladından ve nesebinden kimse kurtulamadı. Yavuz Göksun ovasında dinlenirken huzuruna getirilen Alaüddevenin başı ile Dulkadirli topraklarının alındığını işaret eden bir fetihnameyi Memlûklere gönderdi.²¹³ Zaim mir Mehmet Katib, Turnadağ savaşında Alaüddeve'nin başını kesen kişinin Şehsuvaroğlu Ali Bey olduğunu bildirmektedir.²¹⁴ Arifi Paşa ise Alaüddeve'nin başını alan kişinin Şehsuvaroğlu Ali Bey'in maiyetindeki Çingiloğullarından bir genç olduğunu belirtmektedir.²¹⁵ Hem Arap hem de Osmanlı kaynaklarında Alaüddeve'nin başını kesen kişi ile ilgili detaylı bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla Alaüddeve'yi öldüren şahsın kim olduğu konusu muammadır. Onun mezarının nerde olduğu konusu da tartışmalıdır. Kahire'ye gönderilen Alaüddeve'nin başı Kahire mezarlığına gömüldü. İlyas Gökhan'a göre; Alaüddeve'nin, bedeni Andırın'ın Çuhadarlı Köyü'nde Gökçekli (Gökçebel) mevkiine günümüzde Padişah Mezarlığı olarak bilinen yere defnedilmiştir. Ancak onun Kahramanmaraş Ulu Camii haziresine defnedildiği rivayeti de vardır. Elbistan Ulu Camii haziresinde de bir Alaüddeve mezarı vardır. Yine Kahramanmaraş'ın Aladan denilen mevkiinde de bir Alaüddeve mezarı bulunmaktadır. Ancak Turnadağ'da öldürülmüş Alaüddeve'nin bedeninin 60-70 km uzakta bulunan Maraş'ın merkezine getirilmesi biraz zor görülmektedir.²¹⁶ Nitekim Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de Turnadağ Savaşı

²¹¹ Cebel-i Zühal (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4..., s.239).

²¹² Âlemârâ-yi Şâh İsmâ'il'e göre Alaüddeve'nin atının ayağı bir fare çukuruna girdi ve Alaüddeve düştü. Bundan faydalanan Osmanlı askerleri onun etrafını sararak başını kesip mızrağa taktılar (Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.413).

²¹³ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2, Haz. Vahid Çabuk, Ankara, 1989 s.37; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2, İstanbul, 1971, s.19.

²¹⁴ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara, 1969, s.106.

²¹⁵ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.56 .

²¹⁶ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.214-215.

anlatıldıktan sonra Alaüddeve'nin ve yetmiş bin Türkmenin Göksun'da gömülü olduğu yazmaktadır.²¹⁷

Dulkadir Beyliği'ne en parlak devrini yaşatan Alaüddeve Bey halkına adaletli davranan ve imar faaliyetlerine önem veren biriydi. İdareciliği döneminde otuzdan fazla cami, medrese, zaviye gibi imarlar yaptırdı. Kendi döneminde hazırladığı bir kanunname ile topraklarının idaresini sağladı. Osmanlılar, Dulkadir Beyliği'nin idaresini ele aldıktan sonra bu kanunnameyi korudu. Alaüddeve adaletli davranmasıyla o kadar çok anıldı ki “Alaüddeve adaleti”, “Alaüddeve kanunu” gibi deyimler ortaya çıkmıştır. Safevî dönemi kaynaklarından olan “*Tarih-i 'âlemârâ-yı Şah İsmail (Tarih-i 'âlemârâ-yı Safevî)*”deki tasvire göre; Alaüddeve boyu minare gibi uzun olan yaşlı bir adamdır. Sakalı neredeyse göbeğine kadar uzundur ve mücevherler ile süslenmiştir. Başında yedi tane küngüre olan hükümdarlık tacı bulunmaktadır. Gayet şaşaalı bir tahtta oturmaktadır. Siyasi işlerinde ise oldukça becerikli, tedbirli ve akıllı davranmaktadır. Düzenbazlıkta, hilede ve kurnazlıkta Şeytan'a ders verebilecek kapasitesi vardır.²¹⁸ Osmanlı kaynakları da Alaüddeve'den bahsederken onu kötü sıfatlarla anarlar. Açıkça belli ki Osmanlılar Alaüddeve'den çok hoşlanmamaktadır. Hammer ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Dulkadirliileri Alaüddevenin ölümü ile sonlandırır. Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Osmanlılara tabi Bey olarak gösterirler.²¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Alaüddeve'nin ölümü ile Dulkadir topraklarının Beylerbeyliği statüsünü kazandığını kaydeder.²²⁰

Şehsuvar Bey, 1472 yılında Memlûkler tarafından idam edilince Şehsuvaroğlu Ali Bey, Osmanlı sultanı II. Bayezid'e sığındı.²²¹ Osmanlılar ona devlet işlerinde önemli görevler verdi. Yavuz Sultan Selim Osmanlı tahtına çıktıktan sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Çirmen sancak beyi yaptı. Daha sonra Ali Bey, Yavuz'un İran seferinde Osmanlıların öncü kuvvetler komutanı olarak görev yaptı. 1515 Turnadağ savaşıyla Osmanlılar Alaüddeve'yi öldürünce Dulkadir toprakları Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verildi. Şükrî-i Bitlisî, Ali Bey'in Dulkadirliilerin başına geçişini şöyle aktarır:

“ ...

²¹⁷ Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3/1, İstanbul, 2006, s.232.

²¹⁸ İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*; Namıq Musalı, “Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış”..., s.403.

²¹⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.471.

²²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri...*, s.174.

²²¹ Bazı kaynaklar Alaüddeve'nin Diyarbakır seferinden önce oğlu Şahruh'u veliht tayin ettiğini ve Ali Bey'in buna kızarak II. Bayezid'e sığındığını bildirmektedir (bk. Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, “Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyenlar”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Kahramanmaraş, 2008, s.112).

*Zülkadirlünün yirin yurdın tamâm
Şehsuvâr Oğluna viridi ve 's-selâm*

*Söyledi sen bir dil-âversin Ali
Haydarak sıdk-ıla Kanbersin Ali*

*Senden ihlâs olsun u menden nazar
Menden ihsân olsun u senden hüner*

*İstimaletle kulun şâd itdi şâh
Atıfet gösterdi ol âlem penâh*

*Bahtına bi-çâre itdi itimâd
İstimâlet aldı oldı ber-murâd*

*Bilmedi kim sıdk yolında kusür
Devlete noksân virür kalmaz huzür*

*Bu zaferden sonra biş gün tâc-dâr
Tutdı Göksünde hükümetle karar*

*Göçdi andan lik tünd ü hışm nak
Bir teemmül it buna iy zât-ı pâk*

*Uş bu menzilden yigirmi günde şâh
Girdi İstanbula şâh u bâr-gâh...»²²²*

Şehsuvaroğlu Ali Bey; 1516 Mercidabık, 1517 Ridaniye seferlerinde, 1519 Celali İsyanında ve 1521 Canberdi Gazali isyanında Osmanlılar lehine önemli fayda sağladı. Onun üstün başarıları Ferhat Paşa'nın kıskançlığına neden oldu ve fesat çıkarmaya başladı. Ali Bey'in halkına baskı ve eziyet yaptığı haberleri İstanbul'a kadar yayılınca Osmanlılar durumu gözden geçirmek için Dulkadir topraklarına bir teftiş

²²² Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.211-212.

heyeti gönderdiler. Ali Bey bu duruma sinirlenerek Dulkadir topraklarına gelen bir kadı ve iki çavuştan oluşan Osmanlı teftiş heyetini katletti.²²³ Neticede Şehsuvaroğlu Ali Bey Ferhat Paşa tarafından Tokat'ta maiyetiyle birlikte öldürüldü.

Tarihi kaynaklara bakıldığında Ali Bey'in itaatten çıkışı yüzünden mi yoksa Ferhat Paşa'nın kıskançlığı yüzünden mi öldürüldüğü konusunda ortak bir kaniya varılmadığı görülmektedir. Nişancı Mehmet Paşa'ya göre; Ali Bey görünüşte Osmanlılara itaat etmektedir; ancak aslında o Osmanlılara karşı bir ihanet içindedir. Ferhat Paşa, Artuk-Abad'da Ali Bey ile savaşmış ve onun başını keserek devlet kapısına göndermiştir.²²⁴ Peçevi İbrahim Efendi'ye göre; Ferhat Paşa görünürde Anadolu sınırlarını koruması için görevlendirildi; ancak asıl amaç Dulkadir ülkesinde bağımsız şekilde hüküm sürmekte olan Şehsuvaroğlu Ali Bey'i ortadan kaldırmaktı. Ali Bey padişah tarafından çok iltifata nail olmuş bir beydi. Bu nedenle Ali Bey'de bir büyülenme duygusu meydana geldi. Kendisi hakkında çok kez şikâyet geldi. Padişah onu uyardıysa da o bunu dinlemedi. Sivas yakınlarına gelen Ferhat Paşa bir görüşme bahanesiyle onu yanına çağırdı ve çadırında oğullarıyla beraber ortadan kaldırdı.²²⁵ Müneccimbaşı'na göre; Ferhat Paşa, sultanın huzuruna gelerek Şehsuvaroğlu Ali'nin halkına çok fazla zulüm yaptığını ve isyan etmek üzere olduğunu söyledi. Sultandan Şehsuvaroğlu Ali'yi öldürmek için izin aldı. Şehsuvaroğlu Ali Bey'e karşı düşmanlığı olan Ferhat Paşa yirmi bin kişilik bir ordu ile Artıkabad'a geldi. Buradan Şehsuvaroğlu Ali Bey'e "Acem savaşına memurum müşavere için geliniz." diye haber gönderdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey çocukları ile birlikte tuzağa düşürülüp öldürüldü.²²⁶ Solakzade'ye göre; Şehsuvaroğlu Ali Bey halkına fazlaca zulmediyordu. Ferhat Paşa bunu sultana arz etti ve İran Seferine giderken Dulkadir sınırına gelince Şehsuvaroğlu Ali ile onun oğullarını yakaladı.²²⁷ Hoca Sadeddin'e göre; Şehsuvaroğlu Ali'nin başarılarından dolayı kıskançlık yapan Ferhat Paşa, Kanuni sultan Süleyman döneminde fırsat buldu

²²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.104; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.66; Hasan Basri Karadeniz, "Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği'nin İlhakı", *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.911.

²²⁴ Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat*, Nşr. Ahmet Remzi Eser, İstanbul, 1983, s.197; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s. 60.

²²⁵ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi I*, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara, 1981, s.56-57; Hasan Basri Karadeniz; Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Osmanlı teftiş heyetini katlettirmekle Dulkadiroğullarının bağımsız bir siyasi teşekkül olduğunu kast etmek istediği fikrini öne sürmektedir. Peçevi'nin yukarıda belirttiğimiz "Dulkadir ülkesinde bağımsız şekilde hüküm sürmekte olan Şehsuvaroğlu Ali Bey" ifadesini bu görüşüne dayanak olarak gösterir (Hasan Basri Karadeniz, "Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği'nin İlhakı"..., s.912).

²²⁶ Müneccimbaşı Ahmet Dede, *Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sar*, C.2, Çev. İsmail Erünsal, byy., bty., s.516.

²²⁷ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.122-123.

ve onu hanedanıyla birlikte ortadan kaldırdı.²²⁸ Hammer'e göre; Ferhat Paşa eski kininden dolayı Dulkadir ocağını söndürmüş ve Dulkadir topraklarındaki halka zalimane bir şekilde davranmıştır. Kanunî Sultan Süleyman onun Anadolu ve Dulkadir topraklarındaki mezalimi yüzünden onu azletmiştir.²²⁹ Hazarfen Hüseyin Efendi'ye göre; Ferhad Paşa acem seferi bahanesi ile Anadolu'ya geçti. Ali Bey bazı umûr-ı müşâveresi için davet itti. Vardığı gibi kendisini ve Sarı Arslan Şah ve gayri cümle beş nefer oğlu ile ve nice Dulkadirli beylerini öldürdü. Vilâyet ayanından bir kimesne kurtulmadı. Oğulları şüpheye düşüp bir ugurdun varmayalım dedik de biz âl-i Osmanın dogrusuyuz, hain değılüz havf eyleyelim demeğın cümle evladı ve tevâbii dâm-ı siyasete düşmüştü. Egerçi hayır-hâh-ı devlet olduğu cihetinden doğruluğı mukarrer idi. Lâkin dürüst ve nâ-sezâ sözleri nakil olunmağın dili belasına uğradı.²³⁰ Arifi Paşa'ya göre; Şehsuvaroğlu Ali Bey Osmanlılara birçok hizmette bulunmasına rağmen Ferhat Paşa'nın iftira ve ilkaâtiyle Artukova ordugâhında Süleyman Kanuni'nin emriyle üç oğluyla beraber idam edildi.²³¹ İsmail Hami Danişment'e göre: Şehsuvaroğlu Ali Bey'in muvaffakiyeti şöhret ve teveccühünü artırdı. Ferhat Paşa bu durumu kıskanıp kin ve garazını kabarttı ve bu ahlaksız adam daha Yavuz devrindeki isyanın tenkilinden beri Ali Bey'e karşı diş bilemeye başladı. Ferhat Paşa Kanunî'yi aldatarak Ferhat Paşa'yı bütün maiyetiyle beraber katletti. İsmail Hami, Ferhat Paşa hakkında oldukça ağır ifadeler kullanarak Ali Bey'in öldürülmesindeki bütün sorumluluğı Ferhat Paşa'ya atfeder. Hatta Dulkadir ülkesinde öldürülen teftiş heyetinin sırf Ali Bey'in kötü gösterilmesi için Ferhat Paşa tarafından düzenlenmiş olabileceğini kaydeder.²³² Anonim Tevarih-i Ali Osman'a göre; Ferhat Paşa Ali Bey meselesini halletmek için Anadolu'ya görevlendirildi. Anadolu'ya gelen Ferhat Paşa bir hile ile Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ve dört oğlunun kaydın gördü.²³³ Nişancı Mehmet Paşa'ya göre; Şehsuvaroğlu Ali Bey ki, Zulkadriye Vilayetinin hâkimi tayin edilmişti. Daha sonra ihtilafli hıyaneti haber alınınca Ferhad Paşa asker ile üzerine yürüyüp Artuk-Abad'da yapılan savaşta başı kesilerek devlet kapısına gönderildi.²³⁴ Faruk Sümer, Şehsuvaroğlu Ali Bey ve beş

²²⁸ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.349.

²²⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.3..., s.578.

²³⁰ Kerim Özdemir, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Tenkîhu't-Tevârih" Adlı Eserinin Selçukluların Zuhurundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Bölümlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi...*, s.75.

²³¹ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.311.

²³² İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.82.

²³³ F. Giese, *Anonim Tevârih-iÂl-i Osman*, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, 1992, s.141.

²³⁴ Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat...*, s.197.

oğlunun Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile gizlice öldürüldüğünü belirtmektedir.²³⁵
Hadidi ise Şehsuvaroğlu Ali Bey'in katlini şöyle ifade eder:

“...Virürler nâmeyi kullara derhâl
İderler Şeh-süvâr-oğluna îsâl

Cemî'i leşgerin cem' idüp aldı
Göçüp andan sürüp Sivas'a geldi

Sürüp Ferhâd Pâşâ dahi leşger îrüp
Artug-ova'da oldu mukarrer

Turup bir kaç gün orada dolandı
Temârüz ma'nisile hastalandı

Hemâzî-kim Şeh-süvâr-oğlı işitdi
Göçüp pâşâyâ toğrı sürdi gitdi

...

Îrüp ta'zîm ü ikrâmile alurlar
Sürüp konağa dek bile gelürler

Ah Beg beglere idüp ziyâfet
Didi pâşâyâ idelüm iyâdet

Sürüp beglerle kim pâşâyâ geldi
înüp ta'zîmile otağa girdi

...

Dahi pâşâ kelâm feth itmemişdi
Kemend anlarun a'nâkına irişdi

Üşüp a'nâkına çeküp kirişi
Hemân-dem dördinün de biter işi...²³⁶

²³⁵ Faruk Sümer, Safevî Devleti...s,75.

²³⁶ (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.436-437)

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinin ardından Kırşehirli Ozan Kara Mıstıl şu ağıdı yakmıştır:

*“İkide bir üstümüze gelirsin
Neniz aldık Sultan bizde neniz var?
Dünya benim deyi dava kıalarsın
Neniz aldık Sultan bizde neniz var?”*

*Giden ordunuzu durdurmadık ya
Pusular kurup da kıdırmadık ya
Beyiniz paşanız öldürmedik ya
Neniz aldık sultan bizde neniz var?”*

*Beş bin atlı verdik çölleri aştın
Mısır'da kafirin tahtını yıktın
Düşmana yanaştın bize hor baktın
Neniz aldık sultan bizde neniz var?”*

*Size verdik koç yiğidin hasını
Talan ettin yurdunu obasını
Türkmenler eylesin onun yasını
Neniz aldık sultan bizde neniz var?”*

*Çıktı yaylamızda bile yayladı
Vardı padişaha bizi koğladı
Yıktı aşireti viran eyledi
Neniz aldık sultan bizde neniz var?”*

*Bizim tavlamızda atların bağı
Söz verdin durmadın ciğerim dağı
Sen Osmanoğlu'ysan ben Türkmenoğlu
Neniz aldık sultan bizde neniz var?”*

*Senin bu işlerin acep değil mi ?
Er üstüne gelmek hicab değil mi?
Senin anan bizim Colap değil mi ?
Neniz aldık sultan bizde neniz var?*

*Kara Mistil eydür sürün devranı
Bir gün geçer şu ömrüyün kervanı
Başı kızıl tuğlu sol Selim hani?
Neniz aldık sultan bizde neniz var”²³⁷*

Şehsuvaroğlu Ali Bey hakkında kaynaklarda çeşitli sıfat ve tasvirler kullanılır: Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâmesi'nde Şehsuvaroğlu Ali Bey merd-i meydan-ı dilaveri* (yiğitlik meydanının kahramanı), hizebr-i ‘arsa-ı hünerveri (ustalık alanının arslanı), sahib-i ray-ı metin (sağlam görüş sahibi) ve fikr-i güzün (seçkin düşünceli) olarak tasvir edilir.²³⁸ Ali Bey, Sultan Selim’in yolunda canla başla savaşmış, ziyadesiyle ona yoldaşlık etmiştir.²³⁹ Dulkadir oğullarından bahtiyar adam, iyi at binen, şanlı pehlivan, seçkin, anlayış eteğini yaymakla tanınan, namlı, sağlam akılla güçlü, heybette Ali prensipli Şehsüvar oğlu Ali Bey...²⁴⁰ ... seçkin melik Şehsuvaroğlu Ali Bey...²⁴¹ Sultanın yetiştirdiği bir hizmetkar olan ve yiğitlikte hedefi şaşmayan oklar gibi çağında parmakla gösterilen Şehsuvaroğlu Ali Bey...²⁴² Padişah tarafından çok sevilen ve takdir edilen Şehsuvaroğlu Ali Bey...²⁴³ Yaratılışı kutlu Ali Bey’in yanından ...²⁴⁴ Şirazi’nin Selimnamesinde Yavuz’un güney seferi anlatılırken Ali Bey için “ onun gibi başka usta binici yoktu” tabiri kullanılır.²⁴⁵

Abdurrahman Şeref Efendi, Şehsuvaroğlu Ali Bey’in idamından sonra Dulkadir hanedanının son buluşunu belirtir. Ancak günümüzde Dulkadirli hanedanından gelenler kendi sayılarını 7,5-8 milyon olarak gösterirler. Arifi Paşa bunların Alaüddevle Bey’in

²³⁷ Ahmet Dulkadiroğlu, “Kırşehir Tarihinde Dulkadiroğulları Beyliği”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.96-97.

²³⁸ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme*, Haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Ankara, 1990, s.160.

²³⁹ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme*..., s.389.

²⁴⁰ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme*..., s.375.

²⁴¹ İdris-i Bitlisi, *Selim Şah-Nâme*, Haz. Hicabi Kırilangıç, Hece Yay. Ankara, 2016, s.401.

²⁴² İdris-i Bitlisi, *Selim Şah-Nâme*..., s.368.

²⁴³ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*..., s.103.

²⁴⁴ Abdüsselam Bilgen, *Ada’i-yi Şirazi ve Selim-namesi*, Ankara, 2007, s.78.

²⁴⁵ Abdüsselam Bilgen, *Ada’i-yi Şirazi ve Selim-namesi*..., s.150.

oğlu Şahruh ve Süleyman Bey'in neslinden çoğaldığını belirtir.²⁴⁶ Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesi ile Dulkadir toprakları doğrudan Osmanlı topraklarına katıldı. Bu dönemde Osmanlı devletinin sınırları Mısır'a kadar ulaşmıştı. Anadolu'nun ortasında bağımsız veya yarı bağımsız bir beyliğin yaşamının devam etmesi çok da mantıklı değildi. 1522 yılında Osmanlı Devleti Rum İli, Anadolu, Karaman Rum, Diyarbekir, Şam ve Mısır olmak üzere yedi beylerbeyliğinden oluşuyordu.²⁴⁷ Dulkadirli toprakları Osmanlı idaresine girince önce beş sanacağa bölündü. Maraş sancağının yönetimi Koçi b. Halil Bey'e verildi; ancak sancak kısa süre sonra Rum vilayeti'ne bağlanınca Halil Bey'in yerine Maraş sancak beyliğine Kızıl Ahmet Bey getirildi. 1523 yılında Maraş ve Elbistan sancakları muhtemelen Karaman Eyaleti'ne bağlandı.²⁴⁸ 1531 yılında Trablus sancak beyi Süleyman Bey Dulkadir vilayetine sancak beyi olarak atandı ve Dulkadir Eyaleti kuruldu.²⁴⁹

3.4. Dulkadir İdaresi ve Dulkadirli Türkmenler

Dulkadirliler, Memlûk Devleti'ne tâbi olarak kuruldu ve XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar Memlûklere tabi olarak kaldı. II. Bayezid'den itibaren Osmanlıların güneye yönelmesi ile Dulkadir yönetiminde Osmanlıların etkileri görülmeye başlandı. Dulkadirliler kuruluşundan yıkılışına kadar bu iki büyük Türk devletinin etkisi altında kaldı. Dolayısıyla Dulkadir Beyleri para bastırmak ve hutbe okutmak gibi devlet alametlerini metbûları olan Memlûkler ile Osmanlıların adına yaptılar. Dulkadir Beyliği yöneticileri Orta Asya'dan getirdikleri Türk devlet telakkisini uyguladılar ve buna göre devlet hanedanının ortak malıdır. Devletin başkenti önce Elbistan yapılmış, 1507 de Şah İsmail Elbistan'ı talan edince başkent Maraş'a taşınmıştır. Beyliğin sınırları zamanla gelişince Dulkadir şehzadeleri Kars-ı Zulkadiriye, Kırşehir ve Bozok kazalarında hükümeti temsil ettiler. Olağan üstü hallerde bu şehzadeler maiyetlerindeki kuvvetlerinin başında merkeze yardım ettiler. Dulkadir Beyleri Emirü'l-Ümera, Melikü'l-Muzaffer, Melikü'l-Kahir ve Sultan gibi unvanlar kullandı. Maraş Ulu

²⁴⁶ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.61.

²⁴⁷ İbrahim Solak, "Dulkadirli Ülkesinde Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.212.

²⁴⁸ Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyenlar...", 114-115.

²⁴⁹ İsmail Altınöz, *Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi...*, s.83; Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Osmanlı Taşra Yönetimi ve 16. Yüzyılda Maraş Kazası Yöneticileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, Konya, 2003, s.30-31.

Camii'nde Alaüddeve için Emirü'l-Müminin, Hüsamü'd-din, Gavsü'l-Mille, Melikü'l-Adil ve Nurü'd-Devle gibi sıfatlar kullanılmıştır.

Vakıf, kitabe ve bazı kaynaklarda Dulkadirli hükümetine ait bazı divan üyelerinin adı geçmektedir. Dolayısıyla Dulkadirlielerde hükümet işlerinin yürütüldüğü bir divan vardır. Dulkadirlielerde divanın başkanı ve beylerden sonra en yetkili devlet adamı vezirdi. Eshabu'l Kehfteki mescidin kitabesinde Ali Bey'in veziri Minnet Celebi'nin adı yazmaktadır. Dulkadir beylerinin haberleşmesine ait bilgiler inşa divanının, vakfiyeler ise kayıt ve sicil sisteminin varlığını ortaya koymaktadır. Yine kaynaklardan Dulkadir Beylerine tabi birçok emirin olduğunu biliyoruz.²⁵⁰

Dulkadirlielerden günümüze hiçbir belge kalmamıştır. Ancak Osmanlılar bölgeye hâkim olmadan önce bölgede Alaüddeve Bey Kanunnamesi uygulanmaktaydı. Kanunnameye bakarak Dulkadirli Türkmenlerinin başında doğrudan Dulkadir Beyi tarafından atanan boybeyi olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen boybeyleri sancak, kaza ve nahiyelerin yönetimini üstlenmişlerdir. Dulkadirlieler, Osmanlı idaresine girdikten sonra Dulkadirli Türkmenlerinin boybeyi; boyu bir arada tutmak, vergileri toplamak, buldukları bölgenin asayişini temin etmek, gerektiğinde sefere katılmak ve halk ile merkez arasında iletişimi sağlamakla görevliydi. Muhtemelen bu sistem Dulkadir Beyliği zamanında da kullanılmıştır. Yine Alaüddeve Kanunnamesi'nde kethüdalar bahsedilmektedir ve bunlar boybeyleri tarafından atanmaktadır. Ancak anlaşılan o ki bir veya birden fazla aşiretin idaresinden sorumlu olan kethüdalar direk Dulkadir Beyi tarafından atanmıştır. Kethüdalar doğrudan boybeyinin emri altındadır. Kethüdalar sorumlu oldukları topluluklardaki kişilerle ilgili davalarda sanıkları yakalayıp mahkemeye çıkarmak, adli ve vergi işlerinde idarecilere yardımcı olmak, sefer sırasında gerekli askeri desteği sağlamak, gerekli mali işleri yürütmek gibi görevler üstlendiler. Kethüdalar, gördükleri işler karşılığında kardeşleri ve oğullarıyla birlikte farklı vergi muafiyetlerine sahip olurlardı.²⁵¹

Dulkadirlielerin bayrak veya sancaklarının biçimi konusuna elimizde bilgi bulunmamaktadır. Beyliğin başındaki Dulkadir Beyi Osmanlı ve Memlûklerden hangisine yakınsa onun sancağını döş süslemesi olarak kullanırdı.²⁵² Dulkadirlielerin Maraş'taki sarayları Kuyucak, Alaybeyi ve Şekerli mahallelerinin ön tarafında şimdiki

²⁵⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s. 106-107; İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri", *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 2003, s.224

²⁵¹ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.22-27.

²⁵² Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.67.

Sarayaltı caminin üst tarafında güneye nâzır bir tepedeydi. Günümüzde hiçbir belirtisi olmayan saray muhtemelen basit bir yapıdaydı.²⁵³ Dulkadirlielerin Elbistan'da bulunan sarayları ise Elbistan Ulu Camii yakındaki kale üstünde bulunuyordu.²⁵⁴

Şehsuvar Bey'in kendisini bağımsız ilan ettiği zaman adına hutbe okutup para kestirdiği tarihi kaynaklarda yazmaktadır; ancak günümüze ulaşmamıştır. Eski Erzurum mebusu Ahmet Ziya Efendi'nin telif-kerdesi olan *Meskukât-ı İslamiyye* Takvimi'nde; ön yüzünde “lâ ilâhe illâ'llâh Muhammedü'n-Rasûlullah” arkasında “el-Muzaffer Alaüddevle halled-Allâhü sultanehu” yazılı bir gümüş sikkenin kendi koleksiyonun mevcut olduğu kaydedilmiştir. Arifi Paşa bu sikkenin orijinalliği konusunda şüphelidir. Bu Alaüddevle'nin Dulkadirli Alaüddevle değil de Hamedan hâkimi Alaüddevle (1023-1024) veya Timur'dan Mirza Alaüddevle'nin (1460-1461) olabileceğini belirtmektedir.²⁵⁵ Dulkadirli vakfiyelerinde ücretler Osmanlı ve Memlûk paraları üzerinden tahsis edilmiştir. Dolayısıyla Dulkadirlieler döneminde Osmanlı ve Memlûk paralarının kullanımda olduğu anlaşılır.²⁵⁶ Neticede kayıtlarda Dulkadirlielerin para bastırdıkları aşikârdır; ancak bunlardan günümüze ulaşan yoktur.

Orta Asya Türk Devletleri'nde olduğu gibi Dulkadirlielerde de askerlerin ekseri süvaridir. Düzenli bir ordu yoktur. Eli silah tutan herkes gerektiğinde askeri işlere müdahil olmuşlardır. Konar-göçer bir kültürden gelen Dulkadirlieler askerlikte ustadırlar ve Dulkadirli ili adeta süvari ocağıdır. Zeyneddin Karaca'nın XIV. yüzyılın başında beş bin askerle Çukurova'ya sefer düzenlediği kaynaklarda kaydedilmektedir. XIV. yüzyılın sonlarında Dulkadir askerlerinin sayısı yirmi bini bulmuştur. XV. yüzyıldaki savaşların anlatımında Dulkadirlielerin otuz bin kişilik orduyla savaşa iştirak ettikleri kaydedilmektedir. Dulkadir Beylerinin mehterhaneleri ve tablhaneleri vardır. Genellikle Dulkadirli askerler Orta Çağ süvarilerinin genel olarak kullandıkları kılıç, kalkan, yatağan ve kargı gibi basit silahları kullanmışlardır. Orta Asya Türk toplumunda olduğu gibi Dulkadirli kadınların da eli silah tutuyordu.²⁵⁷ Fransız seyyah Bertrandon, Dulkadir tebasından bahsederken bir yerde otuz bin bir yerde de yüz bin silahlı kadın savaşçının

²⁵³ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.66.

²⁵⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.107.

²⁵⁵ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.67.

²⁵⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.106; İlyas Gökhan, “Dulkadir Beyliği'nin Kayseri Yöresinde Hâkimiyeti ve Eserleri”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Kahramanmaraş, 2008, s.183.

²⁵⁷ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.67; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.107.

bulduğunu ve bunların kalkan taşıdığını belirtmektedir.²⁵⁸ Fuat Köprülü ve Selahattin Döğüş bu kadın savaşçıları Bacıyan-ı Rum (Anadolu Bacı Teşkilatı) ile ilişkilendirmişler.²⁵⁹

Alaüddevle Bey'in hazırladığı hem ceza hükümleri hem de vergi usulleri anlatılan Dulkadirli'lere ait bir kanunname bulunmaktadır. Bu kanunname şeri hukuk ile örfi hukuku kaynaştırmaktadır.²⁶⁰

Dulkadir Beyliği dağıldıktan sonra Anadolu'da önemli bir nüfusu teşkil eden Dulkadirli Türkmenlerine de kısa değinmek gerekir. Burada Dulkadirli Türkmenleri detaylı olarak ele alınmamış; sadece bir fikir vermesi açısından Dulkadirli Türkmenlerin genel özelliklerine ve önemli olan aşiretlerden bazılarının isimlerine yer verilecektir. Türkmenler konusuna değinmeden önce şunu belirtmek gerekir ki Osmanlı belgelerinde kaydedilen Türkmenler yukarıdan aşağıya; boy, (kabile, taife), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır.²⁶¹ En üst birim olan boyun başında "boy beyi" bulunurdu. Aşiretlerin başında "aşiret ağaları" yer alırdı. Aşiretin bir alt kolu olan cemaat veya oymakların başında ise "kethüda" bulunurdu.²⁶²

Dulkadirli Türkmenlerin temeli Moğol baskısı üzerine XIII. yüzyılda Antep ve Suriye'ye göçen kırk bin çadırılık Türkmenlere (Şam Türkmenleri) dayanır. Bunlar büyük çoğunlukla Bozok kolunun kalıntısıdır. Halep Türkmenlerini teşkil eden büyük oymaklar Beydili, Bayat, Avşar, İnallı ve Harbendeli'dir. Bu Türkmenlerden önemli topluluklar daha önce Maraş, Elbistan, Malatya, Yozgat bölgelerine göç etmişler ve kalabalık gruplar halinde İran'a da gitmişlerdi.²⁶³ Maraş merkez olmak üzere yerleşen Türkmenler kuzeyde Kayseri, Ürgüp, Kırşehir, Yozgat, Gemerek ve Gürün, doğuda Besni ve Harput güneyde ise Antep, Hatay Kadirli ve Kozan'a kadar dağıldılar.²⁶⁴ Maraş'a ve çevresine yerleşen bu Türkmenlerden başka bir kol XVI. yüzyılda Bozulus'a ve Yeni İl'e (Sivas-Kangal bölgesi) yerleştiler. Harbendeliler bilhassa Malatya bölgesinde iskân faaliyetinde bulundular. XIII-XV. yüzyıllarda Türkmenlerin

²⁵⁸ *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati...*, s.163,190.

²⁵⁹ Fuat Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu...*, s.95; Selahattin Döğüş, "Kadın Alplardan Bacıyan-ı Rum'a (Anadolu bacılar Teşkilatı), Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii"..., s.145; Bertrandon Dulkadirli askerleri ile 1432'de Hama'da karşılaşmıştır (Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya", *Hatay Araştırmaları I*, Ed. Ahmet Akgündüz, Selim Kaya, byy, 2010, s.6).

²⁶⁰ Alaüddevle Kanunnamesi için bk. Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*

²⁶¹ Yusuf Halaçoğlu, "Aşiret", *DİA*, C.4, Ankara, 1991, s.9.

²⁶² bk. Faruk Söylemez, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi*, İstanbul, 2011.

²⁶³ Faruk Sümer, "Türkmenler", *DİA*, C.41..., s.610.

²⁶⁴ Refet Yinanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C.9..., s.553.

Anadolu'daki harekât sahasının incelenmesi oldukça zordur. XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun idaresi Osmanlılar tarafından ele alınınca buralarda yapılan tahrir kayıtları Türkmenlerin Anadolu'daki hareketlerini izlemeyi oldukça kolaylaştırmaktadır. Özellikle XVI. yüzyıldaki Dulkadirli Türkmenleri Oğuzların Bozok ve Üçok kollarının mensup olduğu aşiretlerin ortak olarak kurduğu bir konfederasyon gibi görünmektedir.²⁶⁵ Dulkadir Beyliği yıkıldıktan sonra bölgede 69.481 hane yani yaklaşık 350.000 kişilik bir nüfus vardı. Bu sayının 48.665 hanesi yani yaklaşık 245.000 kişisi konargöçer Dulkadirli Türkmenleriydi. Arda kalan 18.158 hanesi Müslüman yerleşikler, 2631 hanesi de Hristiyanlardı. Ayrıca vilâyet dâhilinde 523 köy, 3412 mezra, 62 çiftlik, 64 kışlak ve 35 yaylak vardı.²⁶⁶

Osmanlı idaresindeki konar-göçerlerin en büyüğü Dulkadirli Türkmenleridir. XVI. yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri elli taife ve bunlara bağlı yaklaşık bin beş yüz oymaktan meydana geliyordu. Tufan Gündüz'ün tabiri ile "Anadolu'da en fazla Türkmen oymağı ihraç eden Dulkadir ulusu" dur. Zaman zaman bu Türkmenler için "Yörükân-ı Maraş" tabiri de kullanılmıştır.²⁶⁷ Oğuzların yirmi dört boyunun on iki tanesi Dulkadirli Türkmenlerinin içinde kendine yer bulmuştur. Bayat, Eymir ve Peçenekler Dulkadirli Türkmen boyları arasında önemli bir yere sahiptir.²⁶⁸ Bu Türkmenler, Diyarbakır, Bozok, Halep, Adana, Aydın ve Kütahya'ya kadar yayılmışlardır.²⁶⁹ Dulkadir elini oluşturan Türkmenlerin büyük kısmı Çukurova bölgesine yerleşmiştir. Bunlar: Anamashlı (Karacalı), Dokuz (Bişanlı), Küreciler, Cerid, Peçenek, Kavurğalı, Elçi, Döngelili, Küşne, Yuvalı, Tekeli, Varsak, Akçakoyunlu, Eymir, Çimeli, Kızıllı, İmanlı Avşarı²⁷⁰, Çağırğanlı, Avcı, Gündeşli, Tecirli'dir. Dulkadirli elinin Kadirli (Kars) bölgesinde yaşayan oymakları ise şunlardır: Geçlik, Eşkinciler, Demircili, Varsak, Zakirli, Karamanlı, Kavurğalı, Selmanlı'dır. Kozan (Sis)

²⁶⁵ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, İstanbul, 2015, s.34-35; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.16 .

²⁶⁶ İlhan Şahin, "Dulkadir Eyaleti", *DİA*, C.9, Ankara, 1994, s.552

²⁶⁷ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, İstanbul, 2015, s.34-35; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.16 .

²⁶⁸ Arif Sarı, "Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri", *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015, s.122; Ersin Gülsoy, "XVII. Yüzyılda Yeni-İl Türkmenleri, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri", *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015, s. 221.

²⁶⁹ Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri...*, s.35.

²⁷⁰ Bunlar Dulkadir Beyliği kurulduktan sonra Suriye'deki Avşarlardan ayrılan Amanlı Avşarlı beyliğin kuruluşunda önemli bir rol oynadılar. XVI. yüzyılda bu aşiret Maraş'ta yirmi yedi obadan oluşuyordu. Ayrıca bunların bir kısmı İran'a göç etmişlerdir (bk. Selahattin Döğüş, "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri", *Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Kahramanmaraş, 2008).

bölgesinde ise Avşar, Ayru-Damlu, Eğlen-oğlu, Savcı-Hacılı, Kavurğalılar bulunmaktadır.²⁷¹

Dulkadirli elinin Oğuz Boy adlarını taşıyan Dulkadirli taife ve aşiretlerinden bazılarının değinilecek olunursa **Avşar**; Dulkadirli Beyliği'nin kuruluşunda çok etkin rol oynayan Avşarlar Kuzey-Suriye Avşarlarının bir koludur. Bunlar Avşar, Bidil Avşarı ve İmanlı Avşarları isimleri ile kaydedilmiştir. Avşarlar Dulkadir Eyaletinin her bölgesine dağılmış hatta Dulkadir Eyaleti dışında da birçok bölgede yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Maraş çevresinde kalan Avşar, İmanlı ve Bidil Avşarı obaları; Gündüzlü, Çukurova, Amik ve Yüreğir'de kışlamakta ve Niğde taraflarında yaylamaktaydılar. İskân olanlar ise Güvercinlik'te²⁷² Altıntop, Tumtuma, Karahayıt'ta İğdecik, Andırın'da Yeşil Depe köylerini kurmuşlardır. **Bayatlar**; Dulkadir Beyliği'ni oluşturan büyük aşiretlerden biridir. Kuzey Suriye'de kolları bulunduğu için bu Türkmenlere Şam Bayat'ı da denilmektedir. Maraş'ta yerleşen Bayat Türkmenleri Maraş'ta yaylayıp, Besni'de Korucu köyü ve Antakya'da Hacılar köyünde kışlamaktadırlar. **Bayındır**; Maraş havalisinde Bertiz taifesi içerisinde Bayındır Veledi ve Kara Bayındır adıyla iki cemaatte rastlanmaktadır. Ancak bunların doğrudan Bayındır boyu ile ilgisinin olup olmadığı bilinmemektedir. Nüfus bilgisi bulunmayan bu cemaat Yeni-İl Türkmenleri içerisinde yer alan Bayındır aşiretiyle ilgili olmalıdır. **Beğdili**; Gündeşli taifesine bağlı Beğdililer Besni'de iki haneden oluşmaktadırlar. Kemer nahiyesinde kışlayıp Maraş sancağında yaylamaktadırlar. Beğdililerden bir kol Bozok'ta Kızılkoca taifesi içinde yer almaktadır. **Çepni**; Dulkadirli Türkmenler içinde ilk defa 1580 yılında Eymirli taifesi içinde adlarına rastlanmaktadır. Dulkadirli Türkmenlerin yayıldığı sahalardan Adana Sarıçam'da Sakız Viranı ve İri Kendi mezarlarında Mesudlu taifesine bağlı bir Çepni aşireti bulunmaktaydı. **Dodurga**; Dulkadirli Türkmenleri içinde Dodurgalar Döngelili taifesine bağlı bir cemaati oluşturur. Bu Türkmenlerin yaylak ve kışlakları Diyarbakır'dadır. Dodurgalar muhtemelen Akkoyunlular zamanında Doğu Anadolu bölgesine gittiler. **Eymür**; ana kolları Maraş'tadır. Bazı kolları ise Kars, Bozok, Yeni İl, Bozulus ve İran'a kadar gitmişlerdir. Maraş havalisinde bulunanlar, Pazarcık, Güvercinlik, Tekak, Kemer, Andırın, Haruniye'de yerleşmişlerdir. **Kızık**; Dulkadirli Türkmenlerinin Çimeli, Kızıllu, Demircili, Cerid, Küşne ve Şam Bayadı taifeleri

²⁷¹ bk. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul, 1987; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)...*, s.176.

²⁷² bk. İbrahim Solak, XVI. Yüzyılda Güvercinlik Kazası, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.18, Ankara, 2005 .

içerisinde Kızıklar küçük şubeler halinde bulunmaktaydı. Bunlar Pazarcık ve Sis'te kışlamakta Niğde ve Kayseri bölgesinde yaylamaktaydılar. Bu Türkmenler Pazarcık'ta Girni ve Saylıca, Niğde'de İlköy köylerinde ziraat yapmaktaydılar. **Karkın;** Karkın cemaati, Eymir taifesi içerisinde bulunmaktaydı. Bunun yanında Göksun'daki Dede Karkın Zaviyesi'ne hizmet ettikleri için Dede Karkın adını alan haneler vardır. Bunlardan üç cemaat Küşne taifesi içerisinde yer almaktaydı. 1580 yılında Maraş dâhilinde yaylayan Karkın cemaati Antep'te Güllüce köyünde kışlamaktaydı. Kars-ı Maraş Sancağı'nda Berendi'de bulunan Karkın şubesi ise muhtemelen buradaki Karkınlı köyüne yerleşmişlerdi. Karkınların bazı kolları Urfa kazasının Araban nahiyesinde Elif ve Akviran bölgesine yerleşmişlerdir. İki Karkın cemaati de Kırşehir sancağına bağlı Çatal Meşhed ve Çetek İni köylerine yerleşmişlerdir.²⁷³ Dulkadirli iline bağlı olan Karkın şubesinin iki oymağı da Kars (Kadirli) sancağında yaşamaktaydı. Bunlardan birisi 82, diğeri 80 eve sahip oldukça büyük oymaklardı. 1530 ve 1572 tarihli Adana sancağına ait defterlerde, Berendi nahiyesinde bulunan Göl Pınarı isimli köyün diğeri adı Karkınlı'dur. Dulkadirli ulusunun Yeni İl'deki teşekkülleri arasında da Taklu Karkın adında küçük bir oymak bulunmaktaydı.²⁷⁴ **Peçenekler;** XVI. yüzyılın başlarında kendilerine ait kırk yedi cemaate ve bir taifeye isim vermişlerdir. Peçenek'e bağlı Türkmenler genellikle Bayındır bölgesinde kışlamaktadırlar ve Elbistan, Güvercinlik, Zamantı, Kınık, Göksun, Niğde, Köstere, Develi, Bozok bölgelerinde yaylamaktadırlar. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Peçenekler dağılmış ve Maraş çevresinde kalanlar Küşne taifesine dâhil olmuştur. **Salur;** Maraş Varsakları içinde bir tane Salur cemaati vardır. Adana'da Kara İsalu nahiyesinde Salur ve Şeyh Salur adıyla kaydedilen iki cemaat vardır. Bozok'ta bulunan Salur aşireti ise Kanak-ı Bâlâ nahiyesinde Dere Kışla ve Günde Kışla köylerinde yerleşmişlerdir. **Yazır;** Halep Türkmenleri içinde yer alan Yazırlar, Dulkadirli Türkmenleri içinde Anamuslu ve Küşne taifelerine bağlı olarak kaydedilmiştir. Bu Türkmenlerin Maraş'ta bulunan kısmı Elbistan'da yaylayıp Sof Dağı civarında kışlamaktadırlar. **Yüreğir;** XVI. yüzyılın sonunda Dulkadirli Türkmenlerinin Eymir taifesi içinde Suriye'de kışlayıp Binboğa'da yaylayan bir Yüreğir cemaati bulunmaktaydı. **Yıva;** Maraş, Bozok ve Yeni İl bölgelerine dağılmışlardır. Yeni İl bölgesindekiler XVI. yüzyılın sonunda bölgede önemli bir nüfusa ulaşmışlardır. Bunlardan bir kısmı Pazarcık'ta kışlayıp Elbistan'da

²⁷³ Arif Sarı, "Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri"..., s.124.

²⁷⁴ Ayhan Pala, *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuzların Karkın Boyu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.87 .

yaylarken başka bir kısmı Sarıçam'da kışlayıp Sis'te yaylamışlardır. 1580 yılında Maraş'ta Kara Yuvalı adıyla kaydedilen bir aşiret bulunmaktaydı. Gündüzlü, Haruniye ve Ceyhan nehri çevresinde yaylamakta olan aşiret Kemer'de Çeri Öyüğü, Dede Öyüğü, Tekak'da Hisarcık (Ak Mağara), Yenice Kala'da Tuşlani köylerinde kışlamışlardır.²⁷⁵

XVI. yüzyılda Halep Türkmenleri ile Bozulular tam anlamıyla göçebe hayatı sürdüren topluluklardır. Günümüzde Malatya bölgesindeki Türkmenlerin önemli bir kısmı Harbendeliler'in torunlarıdır. Harbendelilerden kalabalık bir kol İran'a gitti ve bu ülkede Hüdâbendeli adıyla anıldı. Onlardan bazı oymaklar Batı Anadolu'ya giderek orada Harmandalı ismini aldılar. Bu oymaklardan başka Karkın, Kızık, Acürlü, Peçenek, Dayer, Kınık, Eymür, Bahadırlı ve diğer bazı obalar da Halep Türkmenlerine dâhildi. Halep Türkmenlerinden başka Hama, Humus, Şam ve Trablus'ta Türkmen oymakları bulunuyordu. Dulkadirliilerden başka bir grup da Lazkiye, Şam ve Azez bölgesine yerleşti. Kırk bin çadırlık Türkmen kümesinin Üçok kolu ise Çukurova bölgesini yurt tuttu. Bozulus Türkmenlerinden doğuya gidenler Doğu Anadolu'da tam göçebe tazında yaşamlarını sürdürdü. Bunlar Mardin'in güneyindeki topraklarda kışlamakta, Erzincan-Erzurum arasındaki yerlerde yaylamakta olup Diyarbakır Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri ve Halep Türkmenleri olmak üzere üç koldan meydana gelmektedirler. Eski Akkoyunlu elinin kalıntısı olan Diyarbakır Türkmenlerinin başlıca oymakları Tabanlı, Oğulbeyli, Musullu, Hamza Hacı, Çavuldur (Çavundur), Dodurga, Karkın, Alpogut'dır. Dulkadir oymakları da Cevid Sultan Hacı, Köçekli, Avcı, Dodurga, Ceceli, Gündeşli, Çağıranlı, Kızılkocalı, Şam Bayatı, Karkın'dır. Halep Türkmenleri oymakları kolu ise Köpekli Avşarı, Gündüzlü Avşarı, Harbendeli, Beydili, Acürlü, İnallı Bayat ve Karakoyunlu obalarından oluşmaktadır. Sivas'ın güneyinde Mancılık, Gürün ve Hekim Hanı arasındaki yörede yaşayan oymaklar genelde Osmanlı tahrirlerinde Yeni İl Türkmenleri adıyla geçer. Ayrıca bu Türkmenlere Üsküdar Türkmenleri de denilmektedir. Yeni İl biri Dulkadirliye, diğeri Halep Türkmenlerine mensup olmak üzere iki koldan meydana gelmektedir. Halep Türkmenlerine mensup kola Yaban Eri deniliyordu. Dulkadirli kolu ise umumiyetle çiftçilik yapıyordu. Yaban Erilerden çoğunluğu Beydili boyuna mensup obalardan meydana gelmektedir. Dulkadirli eli başlıca Maraş, Elbistan ve Yozgat yörelerinde yerleşti. Dulkadirli elinin Bozulus ve Yeni İl arasında kolları olduğu gibi kalabalık bir grubu da İran'a gitti. Bu kol orada Zülkadr adıyla tanındı. En büyük

²⁷⁵ Arif Sarı, "Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri"..., s.123-125.

Dulkadir oymakları şunlardır: Akça Koyunlu (bazı obaları: Mûsâ Hacılı-Mûsâcalı-Çalışlı), Çağıranlı, Çimeli, Cerid (bazı obaları: Mamalı, Oruç Gazili, Kara Hasanlı), Döngeli, Dokuz Bişanlı (bazı obaları: Karkın, Hacılar, Dokuz Koyunlu, Karamanlı), Eymür, İmanlı Afşarı, Karacalı (bazı obaları: Yazır, Sevinçli, Oruç Beyli, Ulaşlı, Urcanlı, Kazancılı, Söylemezli), Kavurgalı, Gündeşli, Tecirli. Dulkadirli elinin Yozgat ve komşu yörelerdeki en önemli oymakları da şunlardır: Akçalı, Çiçekli Kızıl Kocalı, Sevgülen, Şam Bayat. Dulkadirli elinin Kadirli ve Kozan sancaklarında da kolları vardı.

XVI. yüzyıl sonlarında başlayan ve XVII. yüzyılın ilk on yılında devam eden Anadolu'daki Celâli hareketleri Orta Anadolu köylerine felâket getirdi ve Türkmenlerin düzeni bozuldu. Doğu Anadolu'da²⁷⁶ yaşayan Bozuluslar 1022 (1613) yılında Orta Anadolu'ya geldi. Bozulus'un bir kısmı eski yurdunda kalmıştı. Daha sonra bazı oymakları Batı Anadolu'ya ve Ege adalarına gitti. Osmanlı Devleti, 1102 (1691) yılında Türkmen oymaklarının harap durumdaki yerlere yerleştirilmesine girişti. Dört kola ayrılan Bozulus obaları evler yaptılar ve yerleşik hayata geçmeye başladılar. Dulkadirli eline mensup yirmi kadar oymak Çukurova'da Ayas, Berendi ve Kınık yörelerinde yerleştirildiyse de bu iskân başarılı sonuç vermedi. Çukurova'nın bilhassa doğu kısmı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar oymaklara kışlak vazifesini görmekte devam etti. Üçüncü iskân yeri olan Halep'in kuzeyindeki Menbic yöresine İlbeyli oymağı yerleştirildi. İlbeyliler günümüzde de bu yörede oturmaktadır. Fakat Halep Türkmenleri'ne mensup olarak Hama, Humus ve Trablus çevrelerinde dağınık şekilde yaşayan oymakların Hama-Humus arasındaki harap topraklarda iskânında başarı sağlanamadı. Osmanlı Devleti, Aneze Arapları tarafından bir kısım köyleri yıkılan, geri kalanları da haraca bağlanan Rakka bölgesini şenlendirmek için bir teşkilât kurarak Beydili'nin Halep Türkmenleri ile Yeni İl'e mensup bütün obalarını, Bozulus'un göç etmemiş kalıntısını Belih ırmağının Akçakale'den Rakka'ya kadar uzanan kıyısında yerleştirdi. Bütün bu oymaklar kısa süre sonra Anadolu'ya kaçtılar; ancak çoğu tekrar iskân yerlerine gönderildi ve kaçmamaları için bazı tedbirler alındı. Devlet bu iskânda ısrarcı oldu. Fakat Türkmenlerin yerleştirildiği yeni bölgeler Türkmen oymaklarının yaşamasına uygun değildi. Bundan dolayı Türkmenlerle urbân arasında çatışmalar çıktı. Rakka en sonunda problem çıkararak iskân dışı Türk oymakları için bir sürgün yeri haline geldi. Devletin aldığı tedbirlere rağmen Rakka ve Urfa bölgesine yerleştirilen

²⁷⁶ Faruk Sümer, "Türkmenler", *DİA*, C.41..., s.610; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri...*, s.114; Ersin Gülsoy, "XVII. Yüzyılda Yeni-İl Türkmenleri, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri"..., s.222.

oymaklardan çoğu ayrı ayrı zamanlarda Anadolu'ya tekrar döndü. Beydili obalarının ekserisi, Baraklar ve diğer bazı oymaklar XIX. yüzyıla kadar Rakka'da kaldılar, bu yüzyılda onlar da Rakka'dan ayrıldı. Rakka iskânında büyük zorluk çeken Beydililer ile Baraklar bir asırdan fazla bir zamandan beri Gaziantep yöresiyle ona komşu yörelerdeki köylere yerleştiler. XIX. Yüzyılda Çukurova'da ayanların hâkim olduğu dönemde Avşar, Bozdoğan, Cerid ve Tecirli oymakları öne çıktı. Tecirli Osmaniyeye, Ceridler Ceyhan kazası dâhilinde yerleşti. Bozdoğanlar da Kadirli ve Ceyhan kazalarında iskân edildi. Avşarlar ise Pınarbaşı, Tomarza, Sarız kazalarındaki yetmişden fazla köyde oturmaktadır.²⁷⁷

Dulkadir Türkmenleri ile ilgili bahsedilmesi gereken bir diğer mevzu da bu Türkmenlerin Osmanlı idaresine kolay uyum sağlayamadığıdır. Osmanlılar Şehsuvaroğlu Ali Bey'i öldürüp Dulkadirliilerin merkezini bir eyalet Bozok'u da bir sancak yaptı. Osmanlılar bir bölgeyi ele geçirdiğinde burada ilk olarak tımar sistemini uyguluyordu. Bu da bölge halkının eski ekonomik ve sosyal düzeninin değişmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca bölgeye gelen tımar heyetinin bazen halka karşı sert tavırlar sergilemesi veya fazla vergi yazması bölge halkını rahatsız ediyor hatta halkın isyanına sebep oluyordu. XV. yüzyıldan sonra Osmanlı devlet politikasında halkı yerleşik düzene geçirme söz konusuydu. Ancak göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesi o kadar kolay bir mevzu değildi. Osmanlılar göçebe halkı yerleşik hale geçirebilmek için vergilendirme sistemini kullandı. Bu durum da halkı rahatsız ediyor ve isyana götürüyordu. Bu sebeplerin üstüne Şah İsmail'in Anadolu'da yürüttüğü Şîlik ve Anadolu halkını yanına çekme politikaları Anadolu Türkmenlerinin Osmanlılara karşı olan huzursuzluklarını daha da artırdı. Nitekim Şah İsmail, Anadolu'daki konar-göçer Türkmenlere ıktalar, daha yeşil otlaklar ve daha iyi yaşam koşulları vaat ediyordu.²⁷⁸ Bu durum XV. yüzyılın sonunda ve XVI. yüzyılın başında Dulkadir, Avşar, Bayat, Ustaclu, Çepni, Varsak, Rumlu, Tekeli, Şamlu, Kaçar, Arapgirli, Turgudlu, Acirli, Alpagud, Karamanlu, Bayburtlu, Baharlı, Bozcalı, İspirli, Hınıslu, Sa'dlu gibi Türkmen oymaklarının Safevî topraklarına sığınmasına neden oldu. Şehsuvaroğlu Ali'nin katlinden sonra göç etmeyip Maraş ve çevresinde kalan Dulkadirli Türkmenler yukarıda bahsedilen sebeplerle 1526-1527 yılları arasında üç önemli isyana müdahil

²⁷⁷ Faruk Sümer, "Türkmenler", *DİA*, C.41..., s.611.

²⁷⁸ Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyenlar...", s.116; Ziver Hüseyinova, "Dulkadirliilerin Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları"..., s.109.

oldu. Bunlardan ilki Söklenoğlu Musa İsyanı'dır. 1526 yılında Bozok Sancağı'nın tahiriri yapılırken tahrir görevlileri hem halka karşı sert davrandı hem de fazla vergi yazdı. Buna karşılık Sökmen Oymağı beyi Musa, Sancak beyi Hersekzade Mustafa ile Kadı Muhittin'den kendi arazisine yazılan iki yüz akçe verginin fazla olduğunu ve bunun yüz akçeye indilmesini talep etti. Musa Bey'in isteği kabul edilmediği gibi onun maiyetindeki yaşlı bir birinin sakalları kesilip hakaret edilerek kovuldu. Bu duruma oldukça sinirlenen Musa; sancak beyini, onun oğlunu ve kadıyı öldürdü. Bu olay üstüne Musa'nın üzerine Karaman Beylerbeyi Hürrem Paşa gönderildi; ancak Musa onu da öldürdü. Daha sonra Musa'nın üstüne Rum Beylerbeyi Hüseyin Paşa gönderildi; ancak o da başarılı olamadı ve Musa tarafından öldürüldü. Musa'nın isyanı Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın büyük bir Osmanlı ordusuyla harekete geçmesiyle bastırıldı. Bu isyandan sonra Bozok Sancağı'nda Dulkadirli Zünnun Bey isyan etti. Rum Beylerbeyi Yakup Paşa'yı mağlup eden Zünnun Bey, Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile Pasin Ovası'nda girdiği mücadelede canını zor kurtardı. 1527 yılında da Amasya ve Dulkadir Türkmenlerinin büyük desteğini alan ve yaklaşık otuz bin kişiyi etrafında toplayan Hacı Bektaş soyundan Kalender Çelebi isyan etti. Osmanlılar derhal Kalender Çelebi üzerine büyük bir kuvvet gönderdi. Meydana gelen çarpışmalarda Anadolu beylerbeyi Behram Paşa Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa, Alaiye beyi Sinan Bey, Amasya beyi Koçi Bey, Birecik Bey, Mustafa Bey, Anadolu Tımar Defterdarı Nuh Bey ve Karaman Defter Kethüdası Şey Muhammet Bey öldü. Veziriazam İbrahim Bey Dulkadir Türkmenlerine haber göndererek ellerinden alınan dirliklerin tekrar verileceğini beyan edince Dulkadirli Türkmenlerin bir kısmı isyandan vazgeçti. Bunun üzerine İbrahim Paşa bu Türkmenlere hediyeler vererek onların gönlünü kazandı. Dulkadir Türkmenlerinin isyandan vazgeçmesiyle Kalender Çelebi'nin etrafında üç dört bin kişilik isyancı gurubu kaldı. Osmanlılar gücü düşen Kalender Çelebi'yi öldürerek isyanı bastırdı.²⁷⁹

Bölgedeki huzursuzluğun giderilmesi yaklaşık 1531 tarihine kadar sürdü. 1523 yılından itibaren bölgeye gönderilen fermanların içeriklerine bakılırsa bölgedeki huzursuzluğun temel sebebinin tımar problemleri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin bölgeye gönderilen 25 Temmuz 1523 tarihli fermanında; eski Dulkadirli sipahileri, subaşları veya boybeylerinden biri vefat ederse bunlarının

²⁷⁹ Selahattin Döğüş, "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri"... , s.82; İbrahim Solak, XVI. Asırda Maraş Kazası, Ankara, 2004, s.30.

tımarlarının kendi varislerine verilmesi istenmektedir. Yine 2 Mayıs 1526 tarihli bir fermada da içerik olarak benzer ifadeler kullanılmaktadır. Yine tarihi olmasa da muhtemelen bu tarihlerde gönderilen bir fermada bölge ile ilgili yapılması istenenler uzun uzun ifade edilmiş ve bunların neredeyse tamamı dirlik ve vergilerin düzenlenmesi ile ilgilidir.²⁸⁰

²⁸⁰ bk. İbrahim Solak, “Dulkadir Beyliği’nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyamlar...”

4. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU BEYLİKLERLE SİYASİ MÜNASEBETLERİ

4.1. Dulkadir Beyliği'nin Ramazanoğulları Beyliği, Eratna Beyliği ve Karamanoğulları Beyliği ile Münasebetleri

4.1.1. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları Beyliği Münasebetleri

Ramazanoğulları Beyliği'ni kuran Türkmenlerin de Dulkadirliiler gibi Moğol baskısı ile Orta Asya'daki yurtlarını terk ederek Biladü's-Şam'a yerleşen Türkmen topluluklarından biri olduğu tahmin edilmektedir. Solakzade, Aşıkpaşazade, Hammer, Nişancı Mehmet Paşa ve Şemsettin Sami'nin verdiği bilgilere göre; Osman Gazi'nin büyükbabası Süleyman Şah, Moğol baskısından dolayı Anadolu'ya yöneldi. Süleyman Şah bugün Suriye toprakları içinde bulunan Caber kalesi önünde boğulduğunda yanında değerli adamlarından Yüreğir, Kosun, Kış Timur, Uzun Varsak, Kara İsa, Üzeyir (Özer) ve Gündüz vardı. Bunlar Suriye'den kuzeye çıkarak Çukurova'ya yerleştiler. Oğuzların Üçok koluna mensup Yüreğir, Kınık, Bayındır, Salur, İğdir ve Karkın gibi boy beyleri Memlûklere tabi olarak Adana, Misis, Ayas, Payas havalisine yerleştirildiler. Memlûklerin XIII. ve XIV. yüzyılda yaptığı Anadolu seferlerinde²⁸¹ Memlûkler lehine önemli faydalar gösteren bu Türkmenler, Çukurova Bölgesi'nin Türkleşmesinde önemli rol oynadılar. Bu beylerin reisi olan Yüreğir Bey²⁸² Çukurova'ya geldikten sonra Misis, Adana ve Tarsus'u Ermenilerin elinden aldı. O öldükten sonra yerine oğlu Ramazan geçti.²⁸³

Ramazan Bey maiyetindeki adamlarına ayrı ayrı yaylak ve kışlak verdi. Buna göre Kara İsa'nın kışlağı Mille ve Vennakşı, yaylağı Bermüdek; Kusun'un kışlağı Eserlef, yaylağı ise Tekürbeli; Kuş Timur'un kışlağı Tarsus, yaylağı Bulgar Dağı;

²⁸¹ Memlûkler, Tarsus ve Adana yöresine 1261, 1266, 1273, 1275, 1297, 1320, 1322, 1334, 1335, 1360, 1373-76 yıllarında defalarca seferler düzenlemişlerdir (Cüneyt Kanat, "Memlûklerin Baybars Zamanındaki (1266-1277) Suriye -Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü", *III. Uluslararası Halk Kültürü Bilgi Şöleni Sempozyumu*, Adana, 1999, s.431; Kazım Yaşar Koprman, "Baybars I", *DİA*, C.5..., s.221).

²⁸² Kemalpaşazade'ye göre Yüreğir, Tatar serdarlarından Baçu Han'ın oğludur (bk Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1427), Nişancı Mehmet Paşa ise Yüreğir'i Ulu Han'ın dört oğlundan biri olarak bildirir (bk. Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat...*,s.99).

²⁸³ Mehmed Hemdemi Çelebi Solak-zâde, *Solak-zâde Tarihi*, Haz. Vahid Çabuk, Ankara, 400-401, Şemsettin Sami, *Kamus'ül-Âlâm*, C.III, 1891 s.2299-2300, Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, İstanbul, 1979, s.27-29 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1... s.70, Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz, Yekta Saraç, İstanbul, 2003, s.281, Mehmet Nüzhet, "Ramazanoğulları", *Tarih-i Osmani Mecmuası*, cüz.12, İstanbul, 1327, s.810.

Üzeyir'in kışlağı Pazar ve İskenderun yaylağı ise Çün [Çon, Çöz] Dağı; Gündüz'ün kışlağı Misis, yaylağı ise Sis Dağı'dır. Ramazan Bey ise Adana'yı yurt edinerek diğer beyler ona tabi oldu. Bu beyler ölünce de yerlerine oğulları geçti.²⁸⁴

4.1.1.1. Ramazanoğullarının Kuruluşunda Dulkadirliilerin Rolü

Yüreğir boyunun lideri Ramazan Bey 1350'li yıllarda Çukurova bölgesindeki faaliyetleri ile ön plana çıkmaya başladı.²⁸⁵ Diğer taraftan Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca, Halep emiri Beyboğa, Hama valisi Ahmet Saki, Trablus valisi emir Bükülmüş ittifak yaparak Memlûk sultanı Melik Salih'e karşı isyan girişiminde bulundular. Bunun üzerine Memlûk sultanı harekete geçerek ordusunu Halep'e gönderdi. Halep valisi Beyboğa, maiyeti tarafından ihanete uğrayınca sultanın ordusuna direnemeyeceğini anlayan Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca Bey ile Beyboğa birlikte Elbistan'a kaçtılar.²⁸⁶ Zeyneddin Karaca'nın itaatsiz tavırları üzerine Çukurova'da nüfuzunu artıran Ramazan Bey 1354 yılında Memlûkler tarafından Dulkadir Beyi Zeyneddin Karaca'nın yerine "Türkmen Emiri" olarak atandı.²⁸⁷ Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca'nın iktası da Ramazan Bey'e verildi.²⁸⁸ Ramazan Bey'in maiyetinde bulunan beylere de tablhâne ve Onlar Emirlikleri verildi.²⁸⁹ Memlûk kaynaklarında Ramazanü't-Türkmani el-Üçökî diye bahsedilen Ramazan Bey ile ilgili en eski kayıt budur.²⁹⁰

Halil Ethem, Ramazanoğullarının bidâyet-i ahvali meçhuldür diyerek Ramazanoğullarının kuruluş meselesindeki çelişkileri dile getirmiştir.²⁹¹ Gerçekten de Ramazanoğullarının kuruluş tarihi hakkındaki bilgiler oldukça çelişkilidir. Hammer Şemsettin Sami ve Gelibolulu Mustafa Ali, Ramazanoğulları Beyliği'ni 1378 tarihinden itibaren başlatırlar. Münecimbaşı da Ramazanoğullarından kısaca bahsederken Ahmet Bey'in 1378'de Adana'yı zapt ettiğini belirtir.²⁹² Ancak 1378 tarihi

²⁸⁴ Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*..., s.281.

²⁸⁵ Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*, C.34 Ankara, 2007, s. 442.

²⁸⁶ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.162; Kevser Göçen, *Ramazanoğulları*, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Tez, İstanbul, 1941-1942, s.10 .

²⁸⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.200; Tagriberdi, *En-Nücumu'z-Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013, s.217; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.16; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*..., s.271

²⁸⁸ Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*..., c.34, s.442; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s.613; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*..., s.124.

²⁸⁹ Çığır Doğu Zorlu, *Anadolu Beylikleri*, İstanbul, 2015, s.261; Faruk Sümer, *Ramazanoğulları*, *DİA*, c.34, s.442.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*... s.176.

²⁹¹ Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri*..., s.313.

²⁹² Kasım Ener, *Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış*, İstanbul, 1961, s.156; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*... s.28-29.

Ramazanoğullarının siyasi bir teşekkül olarak ortaya çıkışı değil, Ramazanoğlu Ahmet'in beyliğin başına geçtiği tarihtir. Muhtemelen kaynaklar Ahmet Bey'in Ramazanoğullarının en önemli reisi olmasına istinaden Ramazanoğulları Beyliği'nden bahsederken 1378 tarihi üzerinde durmaktadır. Bizce beyliğin teşekkül tarihi Ramazan Bey'in başa geldiği 1354 tarihi olmalıdır. Ayrıca iki yıl sonra bu beylik Memlûk sultanı tarafından tasdik edilmiştir. Ramazanoğulları 1354 yılında kurulduğunu kabul ediyoruz ancak bu beylikle ilgili 1380'lere kadar çok az bilgi vardır. Üstelik bu bilgiler oldukça çelişkilidir.

Ramazan Bey, Karaca Bey'in ortadan kaldırılmasından sonra Türkmen Emirliği'ni ele geçirip bir siyasi teşekkül kurmasına rağmen bu statüyü koruyamadı. Bozoklu Türkmenler Ramazanoğullarının idaresini kabul etmedi. Ramazanlıların Türkmenlerin emiri olmasına tepki göstererek bu karara karşı direnişe geçti. Ramazanoğulları bölgenin idaresini ele alma konusunda Dulkadirli Türkmenlerinin direnişini kıramadı ve Dulkadirli idaresindeki Bozoklu Türkmenler üzerinde hâkimiyet kuramadı. Dulkadirli ile Ramazanoğulları arasındaki bu rekabet Memlûklerin kuzey sınırlarında bir huzursuzluk meydana getirdi. Bu huzursuzluğun farkında olan Memlûk yönetimi muhtemelen Ramazanoğullarının bölgedeki tüm Türkmenler üzerinde hâkimiyet kuramayacağını anladı. Bu sebeple Memlûkler Dulkadir Türkmenlerini yatıştırmak için 1355 yılında Dulkadir Beyi Zeyneddin Karaca'nın büyük oğlu Halil'i Dulkadir Beyi olarak tanımak zorunda kaldı.²⁹³

4.1.1.2. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemi

Memlûklere siyasi varlığını kabul ettiren Halil Bey kısa zamanda çok fazla askeri başarı sağladı. Bu askeri başarılar ona o kadar cesaret verdi ki Halil Bey, Memlûklerin sahibi olduğu Halep'i bile tehdit eder hale geldi. Halil Bey'in başarılı akınları Ramazanoğlu İbrahim Bey tarafından da desteklendi. Dulkadirli 1360-1378 yılları arasında Malatya, Harput ve Halep'te defalarca Memlûklerle karşı karşıya geldi. Bunların çoğunda Memlûklere karşı başarı sağladı. Halil Bey'in bu başarıları Ramazanoğulları idaresindeki Üçoklu Türkmenlerin cesaretini arttırdı.²⁹⁴ Hatta Ramazanlı Türkmenlerinin cesareti o kadar arttı ki Üçoklu Türkmenler de Dulkadirli

²⁹³ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.220; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.19; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.163.

²⁹⁴ Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları", *Türkler*, C.6..., s.22 .

gibi Memlûk idaresine karşı isyankâr tavırlarda bulunmaya başladı ve Memlûklere karşı Dulkadirîliler ile ittifak yaptı.²⁹⁵

Memlûkler, XIV. yüzyılın ikinci yarısında Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları beyliklerine karşı söz geçiremez hale geldi. Yukarıda zikredildiği gibi bu dönemde bu üç siyasi teşekkül arasındaki ilişkiler gergindi. Ancak buna rağmen Üçoklu ve Bozoklu Türkmenler Memlûklerle beraber 1375 yılında Kilikya Ermeni Krallığı yıkılana kadar onların üzerine birçok sefer düzenledi. Bozoklu Türkmenler Andırın, Geben ve Göksun'daki Ermenileri; Üçoklu Türkmenler de Çukurova'daki Ermenileri baskı altında tutarak Ermenilerin yaşam alanını daralttı.²⁹⁶ Neticede Memlûk, Ramazanoğulları, Dulkadiroğulları ve diğer Türkmenlerin ittifakıyla 1375 yılında Kilikya Ermeni Krallığı'na son verildi.²⁹⁷ Bu hadise Türkmenlerin Anadolu'nun güneyine yayılmalarında çok önemli bir dönüm noktasıdır. Kilikya Ermeni Krallığı'nın yıkılmasıyla Anadolu'nun güneyi tamamen Türkmenlerin idaresine girdi.

Ermeni Krallığı'nın yıkılmasının ardından Halil Bey'in gittikçe güçlenmesinden ve bölgedeki geniş Türkmen kitlelerini etkisi altına almasından dolayı endişeye kapılan Memlûkler 1378 yılında Halil Bey'i görevden alarak yerine Mübarek Tazî'yi tayin etti. Halil Bey, bu atamayı kabul etmeyerek Mübarek Tazî ile savaştı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Memlûk sultanı Berkuk, Malatya naibi Yelboğa'ya haber göndererek onu Dulkadirîliler üzerine gönderdi. Ancak Halil Bey bu kuvvetleri de yenerek Memlûklere karşı gücünü gösterdi. Dulkadiroğlu Halil Bey'in Memlûklere karşı yaptığı bu askeri faaliyetler Ramazanoğlu İbrahim Bey tarafından da desteklendi.²⁹⁸ Çünkü İbrahim Bey, Dulkadiroğullarının Eratnalılara ve Memlûklere karşı çeşitli başarılar kazanmasından cesaretlenerek kendisinin de Memlûklere karşı başarı sağlayabileceğini hesap ediyordu. Bu hesaplarının bir neticesi olarak İbrahim Bey, Memlûklerin elindeki Sis (Kozan)'e göz dikti. Bu planını başarılı kılmak için de Dulkadiroğlu Halil Bey ile

²⁹⁵ Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*, C.34, Ankara, 2007, s.443; Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *İA*, C.9..., s.614; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.224.

²⁹⁶ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.63; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*..., s.248; İlyas Gökhan, "Türkiye Selçukluları İle Kilikya Ermenileri Arasındaki Siyasi İlişkiler", *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1*, Nevşehir, 2012, s.103-104; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, 2007 s.196.

²⁹⁷ Cüneyt Kanat, "Memlûklerin Baybars Zamanındaki (1266-1277) Suriye -Çukurova siyaseti Ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü"..., s.434; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.28; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.19.

²⁹⁸ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s. 50; Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.37.

ittifak yaptı. İbrahim Bey'in bu hamlesi Memlûkler ile Biladü's-Şam'daki Türkmenler arasında önemli bir husumete yol açtı.²⁹⁹

1388 yılında Sis nâibi ve Memlûk itaati altındaki Türkmenler, Dulkadir Bey'i Sevli Bey ile Mintaş'ı kovalayarak yanlarındaki pek çok askeri öldürdüler. Onların mallarını ve haremlerini ele geçirdiler.³⁰⁰ Buradaki Türkmenlerin büyük kısmını muhtemelen Ramazanoğullarının itaatinde bulunan Üçoklu Türkmenler oluşturmaktadır. Memlûkler, Dulkadirlielerin askeri başarılarına ek olarak Üçoklu Türkmenlerin de kendi başlarına hareket etmeye başlamasına ve Sis'e göz dikmesine karşılık Halep valisi Timurbay'ı 1379 yılında Anadolu'ya gönderdi. Türkmenler Memlûklerle ihtilafa düşmemek için Demirtaş'a birçok hediye ile kırk kişilik bir heyet göndererek Memlûklere itaatlerini arz ettiler. Demirtaş bu elçileri dinledi; ancak Timurbay onlara güvenmedi. Bu elçiler tutuklanarak onların obaları tahrip edildi, erkekleri zincire vuruldu, kadınlarına da tecavüz edildi. Halep valisi Timurbay, Hama ve Dımaşk askerleri ile beraber Ayas'a kadar geldi. Buraya ulaşana kadar yol üzerindeki Türkmen halka oldukça zalimane davrandı. Bunun üzerine Türkmenler Bab ül-Melik (Bab-ı Antakiya veya Beylan geçidi)'te Memlûkleri tuzağa düşürdü. Şubat 1379'da meydana gelen savaşta Dulkadiroğulları-Ramazanoğulları ittifakındaki Türkmenler Ayas (Yumurtalık)'ta Memlûk ordusunun neredeyse tamamını imha etti.³⁰¹ Bu savaş sonunda Türkmenler Memlûk ordusundan otuz bin deve, on üç bin kadar eyerli at ve kıymetli savaş aletleri ele geçirdi. Timurbay esir olmaktan zor kurtuldu.³⁰²

Timurbay'ın mağlup edilmesiyle Ramazanoğlu İbrahim Bey, Şubat 1379 yılında Dulkadiroğullarından aldığı destekle Ayas'ı ele geçirmiş oldu. Bu yenilgiden sorumlu tutulan Timurbay görevinden azledildi. Timurbay, kendisine çok zarar veren Ramazanoğulları ile Dulkadiroğulları ittifakını bozmak için bazı hamlelerde bulundu; ancak bunu başaramadı.³⁰³

²⁹⁹ Şehabettin Tekindağ "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, S.123, Ankara, 1967, s.1.

³⁰⁰ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.143.

³⁰¹ Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s.88; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s22; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.31.

³⁰² Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı...*, s.89; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi...*, s. 44.

³⁰³ Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı...*, s.88; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.31.

Ramazanoğulları idaresindeki Üçoklu Türkmenler, Ayas'ı alıp Memlûklere karşı itaatsizlik etmeye başlayınca³⁰⁴ Memlûkler, Halep'teki Türkmenlerin durumunu öğrenmek için 13 Haziran 1381 tarihinde Nevruz'u Kuzey Suriye'ye gönderdi. Nevruz bölgeye gelir gelmez Türkmenlerin itaatten çıktıklarını, Malatya'ya ve Halep'e hücum etmek için birleştiklerini haber aldı.³⁰⁵ Dulkadiroğullarından destek alan Türkmenlerin başıboş hareketleri üzerine Memlûkler bütün Suriye valilerini toplayarak Dulkadiroğulları üzerine sefere çıktı. Suriye naibi Işıktemür komutasında Halep naibi Yusuf, Trablusşam naibi Gümüşboğa, Hama naibi Taştemür el-Kasımî, Safed naibi Taştemür el-Ala'ive bunlara ek olarak Memlûk itaatindeki Türkmenler ile bazı Arap ve Kürt kabilelerinden oluşan Memlûk güçleri harekete geçti. Ramazanoğlu İbrahim Bey ise Dulkadiroğlu Halil Bey'i destekledi.³⁰⁶ Halil Bey'in kardeşi Sevlî (Süli) Bey'in emrindeki Dulkadiroğulları 6 Temmuz 1381 yılında meydana gelen büyük savaşta bozguna uğradı. Dulkadirliler en önemli iki şehri Maraş ve Elbistan'da hâkimiyeti kaybetti.³⁰⁷ Dulkadirlilerin ağır bir mağlubiyete uğradığını öğrenen Ramazanoğlu İbrahim, Memlûklerden korkusundan Adana'yı terk ederek sarp dağlara çekildi.³⁰⁸ Dulkadirlilerle aynı akıbete uğramak istemeyen İbrahim Bey, Dulkadiroğullarına verdiği desteği geri çekti ve Memlûkler'in Sis valisi Tanrıtay (Hüsamettin Torumtay) aracılığıyla Dulkadirlileri desteklediği için Memlûk sultanından özür diledi, sultan da onu affetti.³⁰⁹ Bir süredir itaatten çıkarak bağımsızlık hevesine kapılan, Memlûklerin kuzey sınırında huzursuzluk çıkaran Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları Memlûklerin bu seferiyle bir süre onlara itaat etmek zorunda kaldı.

Maraş ve Elbistan gibi en önemli iki merkezini kaybeden Halil Bey komşularından destek almak için yeni girişimlerden bulundu. Önce Kadı Burhaneddin, sonra da Ramazanoğulları Bey'i Ahmet Bey ile iletişime geçerek onlardan istediği desteği aldı. Bu desteklerle 1384 yılında Halil Bey Maraş ve Elbistan'a hücum ederek iki şehri de geri aldı. Halep valisi Yelboğa bu haberi alınca Maraş üzerine sefere çıktı.³¹⁰ Bu arada Halep valisi Yelboğa'ya, Sis emiri Taşbuğa tarafından bir mektup

³⁰⁴ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.30.

³⁰⁵ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.136.

³⁰⁶ Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s.98.

³⁰⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.124-125; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.24.

³⁰⁸ Kevser Göçen, *Ramazanoğulları...*, s.16-17.

³⁰⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.24; Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.38

³¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.26..

geldi. Mektupta Ramazanoğlu İbrahim'in, Karamanoğulları Türkmenleri ile beraber Sis vadisine indiği, burada Memlûk itaatindeki Türkmenlerin Ramazanoğlu İbrahim ile karşı karşıya geldiği ve Bayat Türkmenlerinin yanına kaçarak canını zor kurtardığı belirtiliyordu. Bu mektubun ardından Sis emiri Taşbuğa, Halep valisi Yelboğa'ya Ramazanoğlu İbrahim Bey ve onun kardeşlerinin yakalanarak öldürüldüğünü bildiren bir mektup daha gönderdi (Şubat 1384).³¹¹

Dulkadiroğlu Halil Bey'in müttefiki Ramazanoğlu İbrahim Bey ortadan kaldırıldıktan sonra onun yerine kardeşi Ahmet Bey geçti. Aynı yıl Dulkadiroğlu Halil Bey emrindeki Bozoklu Türkmenler ile Üçoklu Türkmenler birleşerek Maraş'a girdi. Buralardaki Memlûklere tabi Türkmenler onların gelmesiyle iskân ettikleri bölgeleri terk ederek kaçtılar.³¹² Bu haberden sonra Yelboğa 6 Temmuz 1384 tarihinde Harran ve Resû'l-Ayn Türkmenleri tarafından desteklenen Halil Bey'in kuvvetleri ile karşılaştı. Yelboğa, Halil Bey'in kuvvetlerini dağıttı.³¹³ Pek çok Türkmen öldürüldü, sağ kalan Türkmenlerin birçoğu da dağlara kaçtı. Halil Bey ise Sivas'a Kadı Burhaneddin'in yanına kaçarak burada kuvvet topladı. Halil Bey topladığı Türkmenlerle Darende ve çevresine akınlar yaparak ordusunu toparlamak için ganimetler topladı. Ordusunu toparlama fırsatı bulan Halil Bey, Yelboğa ile Elbistan'da tekrar karşı karşıya geldi. Savaş neticelenmeden Türkmenlerin Sultan Berkuk'tan af dilemesiyle ortam yatıştı.

Sultan Berkuk, Halil Bey'in sık sık Ramazanoğullarının da desteğini alarak sağa sola saldırmamasından bıktığı için onun öldürülmesi emrini verdi.³¹⁴ Makrizi'ye göre Elbistan ve Maraş emiri Halil Bey, Maraş'a yakın bir yerde Sarımüddin İbrahim bin Humuz ile yaptığı savaşta öldü.³¹⁵ Yerine Seveli Bey Dulkadir Beyliği'nin başına geçti. Halil Bey'in ölümünden, Nasreddin Mehmet Bey dönemine kadar (1386-1399) Dulkadiroğulları-Ramazanoğulları ilişkilerinde bir duraklama meydana geldi.

³¹¹ Kevser Göçen, *Ramazanoğulları...*, s.17.

³¹² Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar" ..., s.40.

³¹³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.26.

³¹⁴ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.142-143.

³¹⁵ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.193; Halil Bey'in Ölümü için bk. Dulkadir Beyliği Tarihçesi.

4.1.1.3. Dulkadir Beyliği ve Ramazanoğulları Beyliği'nin Memlûk İç Siyasetine Karışması

Memlûkler, XV. yüzyılın hemen başında Suriye valilerinde değişiklikler yaptı. Bu değişiklikler Suriye valileri arasında bir huzursuzluk çıkardı. Halep valiliğinden azledilen Demirtaş, kendisi gibi gözden düşen Şam valisi Tanrıverdi ile birlikte valiliklerini geri almak için Memlûk Devleti'ne karşı isyan etti. Tanrıverdi temmuz 1401'de hapse atılan Dulkadirli Halil Bey'in oğlu Alâeddin Ali Bey'in hapisten çıkarılması için Ramazanoğullarının destek verdiği Demirtaş'a müracaat etti. Tanrıverdi'nin amacı Alâeddin Ali Bey'in desteğini almaktı. Alâeddin Ali Bey hapisten çıkarıldı; ancak o beklenilen aksine Tanrıverdi, Demirtaş ve Ramazanoğlu Ahmet'e karşı yeni Halep valisi Tokmak'ı destekledi. Halep'i ele geçiren Alâeddin Ali Kahire'nin de onayıyla şehri Tokmak'a teslim etti. Bu başarısının karşılığında Alâeddin Ali Antep valiliğine getirildi. Dulkadirli Alâeddin Ali Bey'in Tokmak'ı desteklemesi Alâeddin Ali ile Ramazanoğlu Ahmet'in arasının açılmasına sebep oldu.³¹⁶

Memlûkler, 1404 yılında Tokmak'ın yerine Demirtaş'ı atayınca Memlûklerin Suriye topraklarında iç karışıklıklar yaşandı. Antakya hâkimi Doğançoğlu Faris ile Cekem, Memlûklere sıkıntı çıkardı. Faris, Halep'teki birçok işyerini ele geçirdi ve halka zarar vermeye başladı. Bunun üzerine Demirtaş; Faris ve Cekem'i tedip için harekete geçti. Demirtaş'ın ilk hamlesi Faris ve Cekem'e karşı Türkmenlerin desteğini almak oldu. Demirtaş yeğeni Korkmaz'ı Ramazanoğlu Ahmet'e göndererek Bayat ve İnâl boylarını bir araya getirmesi hususunda yardım istedi. Demirtaş, yeğeni Tagrıberdi'yi de Dulkadiroğlu Alâeddin Ali Bey'e göndererek ondan yardım istedi. Ancak bu sırada Ramazanlı Türkmenler ile Dulkadirli Türkmenler arasında büyük bir husumet söz konusuydu. Demirtaş araları açık olan Ramazanoğlu Ahmet ile Dulkadiroğlu Alâeddin Ali'yi barıştırdı.³¹⁷ Alâeddin Ali Bey'in yanlarında bulunan Bayat ve İnallar ile diğer Türkmen taifeleri de birbirleriyle dostluk kurmuş oldu. Hem Ramazanoğlu Ahmet hem de Dulkadiroğlu Ali, Sultan Ferec'e bağlılık yemini etti. Bu durumdan hoşlanan Sultan

³¹⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35.

³¹⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.72; Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.42; Tülay Koyuncuoğlu, *İbn İyâs'ın Bedai'ez-Zuhur fi Vekâi' ed-Duhûr Adlı Eserindeki Ramazanoğulları ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İzmir, 2004, 2004, s.15.

Ferec onlara bol ikramda bulundu.³¹⁸ Amik Ovası'nda yapılan savaşta Türkmenlerin desteğini alan Demirtaş, Faris'i mağlup etti. Amik'ten kaçan Faris Antakya'ya ilerledi, Demirtaş, Faris'i Antakya'da kuşattı. Fakat Sultan Ferec'ten gelen haber üzerine sultandan çekinen Alâeddin Bey ve Ahmet Bey kuşatmayı kaldırarak ülkelerine döndü.³¹⁹

1408-1409 yıllarında Sultan Ferec, Suriye toprakları konusunda önemli sıkıntılarla karşılaştı. Halep valisi Demirtaş, Şam valisi Şeyh ve Antakya taraflarında bulunan Nevruz, Suriye bölgesinde karışıklıklar çıkardı. Bunların amacı Sultan Ferec'i tahtından etmektir.³²⁰ Sultan Ferec önce Şeyh'in üzerine yürüdü ve onu Sefed hisarında kuşattı. Şeyh'i köşeye sıkıştıran sultan, kayınbabası Tangiberdi'nin tavsiyesi üzerine Şeyh'i affetti ve onu Trablus valiliğine getirdi. Sultan, Mısır'a dönünce Şeyh tekrar isyan etti. Şeyh'e karşı kullanmak için Sultan Ferec, Nevruz'u affetti ve onu Şam valiliğine getirdi. Bu haberi alan Şeyh, Hama'da Nevruz'u kuşattı. Demirtaş ile Nevruz kuvvetlerinden oluşan ordu Asi ırmağı kenarında Şeyh'in ordusuyla karşılaştı. Bu savaşta Ramazanoğlu Ahmet, Köpekliler, Döğerler ve Doğancılılar; Şeyh'in tarafında yer aldı. Bayatlar, Avşarlar ve Ali Bey'in emrindeki Dulkadirliler; Nevruz tarafında yer aldı. Savaş başladıktan sonra Şeyh'in savaşı kazanacağını düşünen Avşarlar Şeyh'in tarafına geçti. Bu durum Demirtaş ile Nevruz'un bozguna uğramalarındaki en önemli etken oldu. Bayat Türkmenlerinin başı Bozca Bey, Asi ırmağına düşerek şehit olunca Nevruz'un ordusunda bulunan Türkmenler ve Araplar Şeyh'in ordusuna geçti. Güç kaybeden Nevruz, Dulkadiroğlu Ali Bey ve Gündüzoğlu Gördü Bey ile Hama'ya çekildi. Bu arada Sultan Ferec'in Suriye'ye doğru geldiğini öğrenen Nevruz ve Şeyh anlaşma sağladı. Daha sonra ikisi de Anadolu'nun iç kısımlarına kaçtı. Faruk Sümer Suriye valilerinin bu iç çekişmelerine destek veren Dulkadiroğulları ve Ramazanoğullarını farklı saflarda gösterirken³²¹ Kevser Göçen, bu savaşlarda Dulkadiroğulları ile Ramazanoğullarının Şeyh'e destek verdiğini ve bu ittifakın 1409 yılı nisan ayında Antakya'yı zapt ettiğini belirtmektedir.³²²

³¹⁸ Kevser Göçen, *Ramazanoğulları...*, s.20; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)...*, 1972, s.223; Tülay Koyuncuoğlu, *İbn İyâs'ın Bedai'ez-Zuhur fi Vekâi' ed-Duhûr Adlı Eserindeki Ramazanoğulları ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar...*, s.15.

³¹⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.36, Tülay Koyuncuoğlu, *İbn İyâs'ın Bedai'ez-Zuhur fi Vekâi' ed-Duhûr Adlı Eserindeki Ramazanoğulları ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar...*, s.16.

³²⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.38.

³²¹ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.45.

³²² Kevser Göçen, *Ramazanoğulları...*, s.21.

4.1.1.4. Dulkadir Beyliği-Ramazanoğulları Beyliği İlişkilerinde Rekabet Dönemi

1418 yılında Karamanoğulları, Tarsus'u ele geçirdi. Memlûkler bu haber üzerine derhal harekete geçti. Memlûk Sultanı Şeyh Müeyyed'in oğlu İbrahim komutasındaki orduya Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey ve kuvvetleri de katıldı. Kayseri'yi ele geçiren İbrahim Bey 16 Nisan 1419 tarihinde Kayseri şehrini Nasreddin Mehmet Bey'e verdi.³²³ Ramazanoğulları bu hadisede, Memlûk ve Dulkadirli'lere karşı Karamanoğullarına destek verdi.³²⁴ Memlûk ordusunun dönüşünden kısa süre sonra Karamanoğlu Mehmet Bey, Kayseri'yi ele geçirmek için oğlu Mustafa ile damadı Ramazanoğlu İbrahim'i³²⁵ yanına alarak Kayseri üzerine yürüdü. Bunun üzerine Elbistan'dan harekete geçen Nasreddin Mehmet Bey Kayseri'ye geldi.³²⁶ Mısır'dan harekete geçen sultanın oğlu İbrahim de Nasreddin Mehmet Bey'e destek için Kayseri'ye geldi. 1421 yılında yapılan muharebede Karamanoğlu Mehmet Bey esir edildi, Mustafa öldürüldü ve Ramazanoğlu İbrahim Bey de kaçarak canını zor kurtardı.³²⁷ Mustafa'nın başı mızrağın ucunda Kahire sokaklarında dolaştıktan sonra Babü'n-Nasr'da asıldı.³²⁸

Karamanoğulları Kayseri şehrinden hiç vazgeçmedi, bu şehri alabilmek için hem Memlûklere başvurdu hem de Dulkadirli'lere karşı bir savaş hazırlığı yaptı. 1435 yılına geldiğinde Karamanoğlu İbrahim Bey; Ramazanoğlu, Özerli ve Gündüzlü Beylerine ilaveten bütün Varsak Türkmenlerini de toplayarak Kayseri'ye doğru harekete geçti. Nasreddin Mehmet Bey tarafında ise Dulkadiroğlu Süleyman, yeğeni Hamza ve Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynel Abidin vardı. Meydana gelen savaşta Dulkadirli'ler büyük bir hezimete uğradı. Karamanlılar, Memlûkler adına Karacahisar, Uçhisar, Develi ve

³²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s. 44-45.

³²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri...*, s.177, Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.31.

³²⁵ II. İbrahim 1417-1418 yılları arasında Ramazanoğullarının liderliğini yapmıştır. Karamanoğullarına yakınlığından dolayı Memlûk sultanı tarafından ağustos 1418 yılında Ramazanoğulları Beyliği'nin başından azledilmiş, yerine oğlu İzzettin Hamza Bey atanmıştır (bk. Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği...*).

³²⁶ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.507; Tagriberdi En-Nücümü'z-Zâhire'de Kayseri kuşatması sırasında Nasreddin Mehmet Bey'in Kayseri'de bulunduğunu ve o Kayseri'de iken Karamanoğlu Mehmet'in şehri kuşattığını belirtir. Tagriberdi, *En-Nücümü'z-Zâhire*, Çev. Ahsen ..., s.487.

³²⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.45, Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.49; Kazım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.168.

³²⁸ Tagriberdi, *En-Nücümü'z-Zâhire*, Çev. Ahsen..., s.431.

Ürgüp'ü ele geçirdi.³²⁹ Bu savaşta Ramazanoğulları, Dulkadirliilerin karşısında yer alırken bazı Arap kaynaklarına göre aynı yıl Dulkadirli Hamza Bey, Memlûklere karşı isyan ettiğinde Ramazanoğlu Mehmet Bey ona destek verdi.³³⁰ Ramazanoğlu Mehmet Bey, Dulkadirliilere verdiği bu destekle muhtemelen Hamza Bey'in gönlünü almaya çalışmıştır.

Memlûklerde 1435 yılında Barsbay ve Canibeg arasında bir taht mücadelesi meydana geldi. Bu olaya Ramazanoğulları da müdahil oldu. Ramazanoğulları Barsbay'a karşı Canibeg'i destekledi.³³¹ Ramazanlı Gündoğdu, Elbistan'a Nasreddin Mehmet Bey'in yanına gelerek Canibeg'in ele geçirilmesi durumunda Nasreddin Mehmet Bey'i, Canibeg'i kimseye teslim etmemesi konusunda yemin ettirdi.³³² Neticede Dulkadiroğulları Canibeg'i Sultan Barsbay'a karşı koz olarak kullandı ve Canibeg 26 Ekim 1437³³³ günü öldü.³³⁴

1467 yılına gelindiğinde Memlûkler, Şehsuvar'ın yerine Şahbudak'ı Dulkadir Beyliği'nin, başına getirmek istedi. Bu amaçla Memlûk ordusu harekete geçti. Turnadağ'nda Dulkadirliiler Memlûkleri büyük bir hezimete uğrattı, Şahbudak canını zor kurtararak Kahire'ye kaçtı. Ancak Memlûkler Şahbudak'ı Dulkadir Beyliği'nin başına geçirme isteklerinden vazgeçmeyerek 1468 yılında tekrar harekete geçti. Ramazanoğlu Hasan Bey bu mücadelede Şahbudak'ı desteklerken Ramazanoğlu Ömer Bey Şehsuvar'ın yanında yer aldı. Antep tarafından harekete geçen Şahbudak ve destekçileri 30 Mayıs 1468 günü Dulkadirliiler tarafından baskına uğratıldı. Memlûk komutanı Kulaksız esir düştü, Ramazanoğlu Hasan Bey ile Şam valisi Özbek zor kaçtı. Ramazanoğlu Hasan Bey'in bu savaşta Memlûklere yaptığı yardımlar Memlûklerin daha fazla zayıflama uğramasını önledi.³³⁵

³²⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.49, Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA...*, s.443; Yılmaz Kurt, "Çukurova'da Türkmen Beylikleri: Özeroğulları," <http://www.sanalbasin.com/cukurovada-turkmen-beylikleri-ozeroğullari-10055606/> (14/04/2016).

³³⁰ Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi...*, s.52.

³³¹ Şehabettin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"..., s. 28. bk. Makrizi, C.7, s.306

³³² Tagriberdi, *En-Nücumu'z-Zâhire*, Çev. Ahsen..., s.487; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s.615

³³³ Makrîzî bu tarihi 15 Rebiülahir 841 (14 Aralık 1437= olarak vermektedir (Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.7, s.366)).

³³⁴ bk. Sadaka Bey ve Nasreddin Mehmet Bey Döneminde Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri

³³⁵ Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.52-53; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.79; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s. 66.

1467 yılında Ramazanoğulları destekli Malatya naibi Korkmas es-Sagir, Dulkadirli Şehsuvar ile mücadeleye girişti. Malatya'yı kuşatan Şehsuvar tuzağa düşürüldü ve beş yüz kadar adamını kaybetti. Ramazanoğulları bu karışıklık içinde Sis kalesini de Şehsuvar'ın adamlarından aldı. Ramazanoğlu beyinin bu başarısından Memlûk sultanını çok memnun kaldı ve ona hilat gönderdi.³³⁶

1469 yılında Şehsuvar Bey'in kardeşi Yahya, Malatya üzerine yürüdü. Dulkadirli şehir kuşatırken Ramazan Bey'i Memlûklerin Malatya valisi Korkmas'a yardım için yetiştirdi. Ramazanoğullarının baskısıyla Yahya Bey esir düştü. Dulkadirlilerin bu müşkül durumundan faydalanan Ramazanoğulları ekim 1469'da Kozan'ı tekrar ele geçirdi.³³⁷

Şehsuvar Bey, 1460'lı yıllarda her fırsatta Memlûklere destek veren Ramazanoğullarını cezalandırmak için onlara ait kale ve şehirleri işgal etmeye başladı. Feke,³³⁸ Ayas, Sis kaleleri ile Bagras'a³³⁹ kadar uzanan Ramazanoğulları topraklarını alan Şehsuvar Bey Kozan'ı kuşattı. Şahbudak'a karşı yaptığı mücadelede kendi safında yer alan Ömer Bey'i de Ramazanoğullarına Bey olarak tayin etti.³⁴⁰ Ocak 1470'te Şehsuvar Bey Ayas, Adana ve Tarsus'u ele geçirdikten sonra haziran 1470'te Kozan'ı da tekrar aldı. Böylece Şehsuvar Bey Ramazanoğulları topraklarının önemli bölgelerini ele geçirdi.³⁴¹ Şehsuvar Bey Fatih'e bir mektup göndererek Ömer Bey'i Ramazanoğullarının başına atadığını bildirdi. Ayrıca bu zaferle cesareti artan Şehsuvar el-Melik el-Muzaffer unvanıyla kendi adına para kestirip hutbe okutarak bağımsızlık alametlerinde bulundu.³⁴²

Dulkadirli tarafından Ramazanoğulları Beyliği'nin başına getirilen Ömer Bey Memlûklerden çekindiği için Dulkadiroğlu Şehsuvar'a destek olmak yerine ona karşı Memlûk safını tuttu. Şehsuvar Bey'in Darende'yi ele geçirmesi üzerine Atabaetül Asakir Özbek komutasında harekete geçen Memlûk ordusu saflarında Ramazanoğlu Ömer Bey de bulunuyordu. Büyük bir savaşın ardından Memlûk ordusu Dulkadirliyi mağlup etti. Bu savaşın ardından Dulkadirlilerin müşkül durumundan yararlanan

³³⁶ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.53; Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *DİA*..., s.444; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s.617.

³³⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.69.

³³⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.66.

³³⁹ Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği*..., s.101.

³⁴⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.66; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.79.

³⁴¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.69-70.

³⁴² Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*..., s.186.

Ramazanoğlu Beylerinden Davut Bey, Sis'i Dulkadiroğullarının elinden aldı. Bu başarıya karşılık Sultan Kayıtbay Ömer Bey'e hilat gönderdi.³⁴³

Şehsuvar Bey'in Çukurova'da önemli bölgeleri ele geçirmesine ek olarak Akkoyunlularla işbirliği yapma ihtimali Memlûkleri harekete geçirdi. Yeşbek önderliğinde Şehsuvar'ın rakibi Dulkadirli Şahbudak, Ramazanoğulları Beyliği şehzadeleri Ömer ve Davut Beyler, Köpek ailesinden Sakalsızoğlu Mahmut, Eslemezoğlu Muhammet, Kenderoğlu, Bozca oğlu Halil ve İnal oğlu Hamza Beyler birleşerek Halep'te toplandı. Halep'te hazırlıklarını tamamlayan Memlûk ordusu Antep'e hareket etti ve şehri kuşattı. Dulkadirlilerin Antep komutanı Kanıbay teslimiyeti kabul etmedi; ancak Memlûk ordusunun kuşatmasına dokuz gün dayanabildi. Haziran 1471'de Memlûkler Antep'i ele geçirdi. Antep savunmasına yardım için geç kalan Şehsuvar önemli liderlerini kaybetti.³⁴⁴

Dulkadirli ağır bir mağlubiyet alınca Şehsuvar Bey, Maraş'a çekildi. Memlûkler ise Ramazanoğulları ile yeni bir işbirliği yaparak Dulkadirli Çukurova'dan çıkarmak için harekete geçti. Memlûk komutanı Yeşbek önce Ayas'ı ele geçirdi daha sonra ise Dulkadirli Adana'dan çıkartılması için Memlûk kuvvetlerini Ramazanoğullarına yardıma gönderdi. Kadirli'den hareket eden Şehsuvar, Savrun deresi ile Ceyhan'ın birleştiği yerde Yeşbek ile karşı karşıya geldi. 12 Kasım 1471 günü Şehsuvar mağlubiyete uğrayarak Çukurova'da ele geçirdiği bölgelerin tamamını kaybetti.³⁴⁵ Şehsuvar Bey bu mağlubiyetin ardından geriye kalan maiyetiyle birlikte Zamantı Kalesi'ne çekildi. Memlûk ordusu kışı atlattıktan sonra Nisan 1472'de Elbistan'a hareket ederek burayı ele geçirdi. Zamantı Kalesi'ndeki Şehsuvar Bey bir hile ile ele geçirilerek Kahire'de idam edildi.³⁴⁶ Memlûklerin özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Çukurova'da aldığı topraklar ve kazandığı güç Ramazanoğulları ve Dulkadiroğullarının nüfuzunu azalttı.³⁴⁷ Bölge ve buradaki Türkmenler açısından 1485-1491 Osmanlı-Memlûk savaşları önemlidir ki bu konuya sonraki bölümlerde değinilecektir.

³⁴³ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.53; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.68-69.

³⁴⁴ Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s.617; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.71.

³⁴⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.72-73; Memlûkler ve Ramazanoğulları, 1471 eylülde Antep'i, ekimde Bagras'ı, 8 kasımda Adana'yı, 22 kasımda Sis'i ve Tarsus'u zaptediler (Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*,s.187).

³⁴⁶ bk. Dulkadir Beyleri.

³⁴⁷ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.52.

Osmanlıların güç kazanmasıyla bölge Osmanlı ve Memlûkler arasında bir problem haline geldi. Hem Memlûklerin hem de Dulkadirîlerin tutarsız tavırları üzerine Yavuz Sultan Selim, Hadım Sinan Paşa komutasındaki kırk bin kişiyi Dulkadirîlerin üzerine gönderdi. Elbistan'ın güneyindeki Turnadağ'da Osmanlı ve Dulkadir kuvvetleri karşılaştı. Dulkadiroğulları mağlup oldu ve Alaüddeve Bozkurt Bey öldürüldü. Böylece Dulkadiroğulları Osmanlılar tarafından haziran 1515'te ilhak edildi.³⁴⁸ 1522 yılına kadar Osmanlı idaresinde Dulkadirli Şehsuvaroğlu Ali tarafından yönetilmiş olan Dulkadirli toprakları bu tarihten sonra tamamen Osmanlı toprağı haline geldi. Mısır'ın fethinden sonra Ramazanoğulları Beyliği Osmanlı idaresine girdi ve Osmanlılar buraya Piri Bey'i idareci olarak atadı.³⁴⁹

4.1.2. Dulkadir Beyliği-Eratna Beyliği Münasebetleri

4.1.2.1. Karaca Bey Döneminde Münasebetler

Eratna Beyliği, Konya ve Ankara havalisinden doğuda Erzurum, kuzeyde Samsun ve güneyde Malatya'ya kadar uzanan topraklarda, yarım yüzyılı aşkın hüküm sürdü.³⁵⁰ Eratnalılar bir taraftan Türkiye Selçuklularının diğer taraftan da İlhanlıların teşkilât ve müesseselerini aldılar ve bunlara imkânlar dâhilinde yenilerini ekleyerek geliştirdiler.

Eratnalıların güney komşusu Dulkadir Beyliği ile arasındaki ilişkiler daha kuruluş aşamasında başladı. Bozoklu Türkmenlerin başında bulunan Zeyneddin Karaca Bey, Elbistan'ı beyliğin merkezi yapmak istiyordu. Elbistan ise bu sırada bir Türkmen Bey'i olan Taraklı Halil'in elindeydi. Zeyneddin Karaca Bey'in oğlu Halil, Elbistan üzerine harekete geçerek Taraklı Halil'in elinden burayı aldı.³⁵¹ Böylece Eratnalılarla Dulkadir Beyliği komşu oldular.

Ebu Said Bahadır Han'ın vefatından sonra İlhanlı şehzadeleri taht mücadelesine yoğunlaşınca Zeyneddin Karaca bu durumu fırsat bildi. Hemen kuzeye yönelerek Eratna idaresinde bulunan bölgelere akınlar yaptı.³⁵² Eratna, İlhanlıların Anadolu emiri

³⁴⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2, Ankara, 2011, s. 273 .

³⁴⁹ Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyıllar)*, İstanbul, 2008, s.34.

³⁵⁰ Çığır Doğu Zorlu, *Anadolu Beylikleri...*, s.273.

³⁵¹ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.22.

³⁵² Salim Koca, "Anadolu Beylikleri", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1284; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.119.

Celâyirli Şeyh Hasan'a vekâlet ediyordu. Öteden beri, Karaca Bey'in Celâyirli Şeyh Hasan'ın rakibi Timurtaş oğlu Şeyh Hasan ile ittifak etmesinden endişelenen Eratna, Memlûk Sultanı en-Nâsır Muhammed'e itaatini arz eden mektubunda Bilâdu'r- Rûm'da sultanın nâibi olmak ve onun adına sikke kestirmek ve hutbelerde adını okutmak istediğini yazdı. Bunun üzerine kendisine Rum (Anadolu) ülkesinin sahibi olarak tanındığına dair bir menşur gönderildi. Emir Eratna, Memlûk sultanı Melik Nasır adına hutbe okutup para kestirdi.³⁵³

Memlûklere tabiliğini bildiren Eratnalıların topraklılarının Dulkadirliiler tarafından yağmaya uğratılmasına Memlûkler tepki gösterdi ve Dulkadiroğullarına bu akınların durdurulması hususunda uyarıda bulundu. Bir süre akınlarını durduran Dulkadiroğulları 1338 yılında Darende valisi Hadım Mercan'ın şehirden ayrılmasını fırsat bilerek harekete geçti. Zeyneddin Karaca'nın görevlendirdiği Türkmen Beylerinden Emir Ali Gergeri, İbrahim Gendeliki (Gündeliki, Gündüloğlu), İlbeyioğlu (Bunadaş) Kara Halil, Karaoğlu ve kırk kadar cengâver Darende üzerine yürüdü. Darende kalesi kuşatıldı. Kale içinden birini yanlarına çekmeyi başaran Dulkadir kuvvetleri kaleden atılan ipe gece yarısı kale içine sızdı. Kale muhafızlarını kılıçtan geçiren Türkmenler kaleyi zapt ederek burayı Zeyneddin Karaca'ya teslim etti (Ağustos 1338).³⁵⁴ Karaca Bey derhal desteğini aldığı Dımaşk nâibi Tengiz'e haber göndererek şehri teslim almak üzere birini göndermesini istedi. Bunun üzerine Tengiz, Emir Alâeddin Ali b. Sabbâh'ı gönderdi. Dârende'nin fethini haber alan Sultan en-Nâsır Muhammed bu durumdan memnuniyetini ifade için Karaca Bey'e bir hilat gönderdi. Hüseyin Hüsameddin'in yorumuna göre Memlûk Sultanı Darende'yi Karaca Bey'e işgal ettirmiştir.³⁵⁵

³⁵³ Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.344; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.215; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, S.25, 2014, s.85.

³⁵⁴ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 281; İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri"..., s.88; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*, Malatya, 2002, s.92; Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna*..., s.31; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.98; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*..., s.9; *Türkiye Tarihi*, C.1 Ed.Kate Fleet, Çev.Ali Özdamar, bty, s.122; Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende", *Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Kahramanmaraş, 2008, s.59; Kemal Göde, *Eratnalılar*, Ankara, 2000, s.48.

³⁵⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s.281; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.215, Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna*..., s.32; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.190; Ebü'l-Fida'yı kaynak gösteren Abdullah Kaya Darende'nin alınışını şöyle kaydeder: "Memlûklerin Besni naibi İzzeddin Özdemir en-Nuri, 1336 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında yanına aldığı Türkmenlerle birlikte (Dulkadir Türkmenleri dâhil) Eratna Bey'in elinde bulunan Darende üzerine sefer

Karaca Bey, Darende'yi alınca Emir Eratna, güzel hediyelerle birlikte bir elçiyi Memlûk sultanına göndererek Dulkadirlileri şikâyet etti. Bu hediyeler içinde içi ve dışı atlas ipekle yapılmış pervazı samur kürkü, döşemesi ipek bir çadır vardı. Bu çadırın değeri otuz bin dirhemdi. Ayrıca hediyeler içinde otuz iğdiş, dört sungur, on doğan, on çakır ve altmış ipek tefsile bulunuyordu.³⁵⁶

Darende'nin fethinden sonra Eratnalılar bu duruma hemen karşılık vermek istedi. Karaca Bey ile Eratna arasında 1339'da şiddetli bir savaş meydana geldi. Her iki taraftan da beş yüz civarında kayıp verildi.³⁵⁷ Karaca Bey, Eratnalıları mağlup ederek Eratna'nın oğlunu da esir aldı. Ayrıca pek çok ganimet ele geçirdi. Kuzey sınırlarında çok fazla problem istemeyen Memlûk sultanı Sultan en-Nâsir Muhammed araya girerek barış yapılmasını sağladı. Karaca Bey bu savaştan oldukça kârlı çıktı. Eratnanın oğlunu esir alan Karaca Bey Eratnalılardan yirmi bin baş hayvan elde etti; ancak yapılan anlaşmanın ardından bunların bir kısmını iade etti.³⁵⁸ Eratna'nın oğlu da serbest bırakıldı.³⁵⁹ Eratna Bey Anadolu Moğol kumandanı iken Karaca Bey'i yaptığı saldırılardan dolayı Memlûk sultanı Melik Nasır'a defalarca şikâyet etti.³⁶⁰

Emir Eratna 740 (1339/1340) yılında kendi adına hutbe okutup para kestirdi. Bunu öğrenen Memlûk sultanı Melik Nasır, Halep valisine emir vererek Eratna topraklarının yağmalanmasını emretti. Halep valisi ve ona katılan Dulkadirli, Sivas'a kadar olan Eratna topraklarına akınlar yaptı. Eratnalılar hemen Kahire'ye çok değerli hediyelerle birlikte bir elçi göndererek Türkmenlerin Eratna topraklarına yaptıkları akınlardan şikâyet etti.³⁶¹ Melik Nasır ise Emir Eratna'ya gönderdiği mektubunda Eratna Bey'in kendi adına hutbe okutup para kestirmesinden rahatsız olduğunu belirtti.

düzenledi. Darende kalesini kuşatınca şehir halkı âmân dileyerek şehri teslim etti" Abdullah Kaya, "Dulkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.88; Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3...,s.15,16.

³⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti", *Bellekten*, XXXII,-126, Ankara, 1968, s.167.

³⁵⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s.209

³⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti"..., s.167; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*..., s.93; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.216, Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna*..., s.32 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.98; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsir Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.343; İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri"..., s.88 .

³⁵⁹ İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri"..., s.89.

³⁶⁰ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.15.

³⁶¹ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.13; Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna*..., s.32; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsir Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.347.

Anlaşılan o ki Eratnalıların bağımsızlık arzusuna kızan Memlûkler Türkmenlerin Eratna topraklarını yağmalamasına oldukça destek vermiştir. Kanaatimizce Eratna topraklarına akınlar düzenleyen Türkmenlerin çoğunluğunu Dulkadirli Türkmenleri oluşturuyordu. Çünkü Dulkadirli hem buldukları coğrafya itibarı ile Eratna topraklarına çok kolay ulaşabiliyor hem de Eratnalıları zayıf bir rakip olarak görüyordu. Dulkadirli bu dönemde sık sık Eratna topraklarına akınlarda bulundular. Emir Eratna da buna karşılık onları sürekli Memlûklere şikâyet etti. Ancak şikâyetleri karşılık bulmadı ve Dulkadirlilerin, Uzunyayla ve Sivas'a kadar olan sahada gezinmelerine engel olamadı. Emir Eratna Memlûklerin ve Türkmenlerin baskısından sonra ciddi bir ikilem altında kaldı. Bir taraftan bağımsızlık arzusuna kapılırken diğer taraftan ise Memlûklerin ve Dulkadirlilerin, Eratna topraklarını yağmalamasından korktu. Uzun değerlendirmeler sonunda Emir Eratna Memlûklere tabi olmanın daha mantıklı bir karar olduğuna kanaat getirdi.³⁶²

Dulkadiroğullarının gittikçe güçlenmesi Halep valisi Taştemür'ün işine gelmiyordu. Zaten baştan beri aralarında bir huzursuzluk vardı. Taştemür, Dulkadiroğullarını Memlûk sultanına kötü göstermek için 1341 yılında Dulkadirlilerin Eratnalılar ile ittifak yaparak Halep'e saldıracakları iddiasını ortaya attı. Çok geçmeden bu iddianın doğru olmadığı ortaya çıktı. Dulkadirlilerin zayıflamasını isteyen Taştemür, zor duruma düşünce Karaca Bey'in yardımıyla Eratna topraklarına sığındı.³⁶³ *Darende Tarihi* isimli çalışmada yukarıda verilen bilginin aksine Karaca Bey'in gerçekten Eratnalılar ile ittifak yaparak onların bağımsızlığına destek verdiği yazmaktadır.³⁶⁴ Bu dönemde Karaca Bey'in Eratnalılara bağımsızlık için destek vermesi bize çok makul gelmemektedir. Çünkü Dulkadirli Türkmenler daha siyasi teşekkül haline gelmemişken bile Anadolu'nun iç kesimlerine gelerek yağmalar yapıyorlardı. Bu Türkmenler siyasi bir teşekkül haline geldikten sonra da Sivas, Kayseri, Malatya yörelerini ele geçirmek için çok çaba harcadılar. Nitekim Malatya şehri 1337 yılında Dulkadirlilerin, 1339 yılında Eratnalıların ve 1401 yılında Osmanlıların eline geçti.³⁶⁵

Diğer taraftan Çobanlı Şeyh Hasan ve Celayirli Şeyh Hasan arasındaki mücadeleden Çobanlı Şeyh Hasan galip çıktı. Bu başarının ardından Çobanlı Şeyh Hasan Anadolu'da hâkimiyet kurabilmek için çalışmalara başladı. Çobanlı Şeyh Hasan,

³⁶² Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna...*, s.33-34.

³⁶³ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.104; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99.

³⁶⁴ Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.93.

³⁶⁵ Mesut Doğan, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Malatya*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2011, s.18.

Eratna'ya haber göndererek kendisine tabi olmasını istedi. Memlûklere sırtını dayayan Emir Eratna, Çobanlı Şeyh Hasan'ın bu teklifi reddetti. Bunun üzerine Çobanlı Şeyh Hasan, Emir Eratna'nın üzerine yürüdü. Sivas'ın doğusunda Karanbük³⁶⁶ denilen yerde Memlûk destekli Eratna ordusu ile Çobanlı Şey Hasan'ın kuvvetleri karşılaştı. Yapılan muharebede Eratnalılar galip geldi. Hem şöhretini hem de kendine olan güvenini artıran Eratna 1343-1344 yılında Sultan Alâeddin unvanıyla bağımsızlığını ilan etti.³⁶⁷ Böylece Pasinler ovasından Ankara'ya, Samsun'dan Toros dağlarına kadar uzanan sahada Sivas, Kayseri, Niğde Tokat, Amasya, Erzincan, Niksar gibi Anadolu'nun önemli şehirleri Eratna Beyliği'nin idaresine girdi. Karanbük savaşının ardından Eratnalılar pek çok ganimet elde etti. Eratnalılar bu ganimetlerin bir kısmını Memlûkların Halep naibi Yelboğa'ya hediye olarak gönderdi. Dulkadiroğlu Beyliği topraklarından Yelboğa'ya giden bu ganimetlerin büyük kısmı Dulkadirli Türkmenleri tarafından yağmalandı.³⁶⁸ Bunun üzerine Halep naibi Yelboğa ile Dulkadirliilerin arası bozuldu. Yelboğa bizzat sefere çıksa da başarı sağlayamadı.³⁶⁹

Faruk Sümer Eratnalıların bağımsızlığını ilan ettikten sonra Dulkadiroğulları ve Eratnalılar arasında düşmanlığın devam etmediğini ve Karaca Bey'in yönünü Ermeni Krallığına çevirmiş olabileceğini düşünmektedir.³⁷⁰ Buna rağmen Makrizi'nin verdiği bilgiye göre Karaca Bey, Arap Emiri Feyyaz ile birleşerek 1344-1345 yılında Darende'yi Eratnalıların elinden aldı. İki beylik arasında önemli bir konuma sahip olan Darende'yi almak için her iki beylik sık sık karşı karşıya geldi. Aynı yıl Emir Eratna, İlhanlı valisi Şeyh Hasan ile mücadeleye girince bunu fırsat bilen Karaca Bey, Eratna topraklarına saldırarak Tohma Havzası'nı da ele geçirdi.

Memlûk Sultanı en-Nasır vefat edince Emir Eratna rahat bir nefes aldı ve güneyde kaybettiği Darende dâhil diğer birçok yeri geri aldı.³⁷¹ Alaeddin Eratna 1352-1353 tarihinde vefat ettikten sonra yerine geçen oğlu Sultan Mehmet geçti. Dulkadirliiler bu dönemde Eratna'nın güney topraklarını ele geçirdi. Mehmet Bey'den sonra Eratna

³⁶⁶ Sivas ile Erzincan arasında bulunan bölge Karanbük, Kerenbük, Gerenbük, Kesenbük (Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1398.

³⁶⁷ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.2..., s.241 Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eratna*..., s.39; ; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*..., s.201.

³⁶⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.13; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99.

³⁶⁹ bk. Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri.

³⁷⁰ Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.111.

³⁷¹ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 414; Abdullah Kaya, "Dulkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.90.

Devleti'nin başına Ali Bey geçti.³⁷² Eratna Bey'in 1339 tarihli kitabesinde onun Dulkadirli Seveli (Suli) Bey'in kızı veya Amasya Emirlerinden Tüli Bey'in kız kardeşiyle evli olduğu anlaşılmaktadır.³⁷³

1353 yılında Memlûk-Dulkadir savaşında on bin kişilik Memlûk ordusu Elbistan'ı yakıp yıktı. Karaca Bey, Kayseri civarına zor kaçtı. Karaca Bey kaçtıktan sonra Memlûkler Karaca'nın Eratna topraklarına kaçabileceğini düşündüklerinden Eratna oğlu Mehmet Bey'e haber göndererek Zeyneddin Karaca'nın görüldüğü yerde tutuklanması talebinde bulundu. Kayseri tarafına kaçan Karaca Bey, Eratna oğlu Mehmet'in komutanlarından Moğol asıllı Kutluşah tarafından yakalandı. Eratna oğlu Mehmet Bey, başta Karaca Bey'i teslim etmeyerek ona ikramlarda bulundu; ancak Memlûk baskısına dayanamayan Mehmet Bey, Memlûklerle arasının açılmasını istemediği için Karaca Bey'i Memlûklere teslim etmek zorunda kaldı. Bu nedenle kendisine sığınan Karaca Bey'i 22 Eylül 1353 tarihinde Halep'e gönderdi.³⁷⁴

4.1.2.2. Halil Bey Döneminde Münasebetler

1355 yılında Memlûkler tarafından Dulkadir beyi tanınan Halil Bey babasına yapılan ihaneti unutmadı. Bu dönemde Eratnalı Mehmet bir taraftan kardeşi Cafer ile taht mücadelesine girişmiş, diğer taraftan ise Moğolların ülke içinde çıkardığı huzursuzlukla uğraşıyordu. Halil Bey, Eratnalıların bu sıkıntılı durumunda faydalanarak Eratna topraklarına akınlar yaptı. Eratna oğlu Mehmet Bey derviş kılığına girerek Sivas'a kaçtı. 1360 yılına gelindiğinde Halil Bey ülkesinin topraklarını Zamantı'ya kadar genişletti. Bugün Kayseri Pınarbaşı sınırları içinde bulunan ve dönemin önemli kalelerinden olan Zamantı Kalesi Halil Bey tarafından ele geçirildi. Dulkadirli Mehmet Zamantı'yı alarak Pınarbaşı, Tomarza,³⁷⁵ Sarız ve Bünyan topraklarının idaresini ele geçirdi. Ayrıca bu kalenin alınmasıyla Kayseri'ye giden Halep-Elbistan ve Malatya

³⁷² bk. Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*, Ankara, 1970; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.90.

³⁷³ Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna...*, s.10; Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1402.

³⁷⁴ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.28; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.17; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti"..., s.178; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.90; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.576; *Türkiye Tarihi*, Ed.Kate Fleet ..., s.122; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.17.

³⁷⁵ Tomarza Dulkadirlielerin batıya açılan kapısıdır. O dönemki adı Kösi-dere (Kösdere) olan Tomarza stratejik bir öneme sahiptir (İlyas Gökhan, "Dulkadirlielerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri", *I. Tomarza Sempozyumu*, Kayseri, 2008, s.263).

ticaret yollarının kontrolü Dulkadiroğullarının eline geçti. Bu tarihten itibaren Tohma Havza'sı 1381 yılına kadar Dulkadirlielerin elinde kaldı. Halil Bey 1360 yılında Malatya'yı da ele geçirmek için harekete geçti.³⁷⁶ Ancak Memlûkler şehri Malatyalılardan teslim aldı ve Halil Bey'e vermedi.³⁷⁷

Halil Bey, her ne kadar kuzeydeki Eratna topraklarına hâkim olmak istiyorsa da zaman zaman onlarla ittifak yaptı. Dulkadirlieler ve Eratnalılar ağustos 1362 yılında Memlûklerin Malatya valisi Esentemür Tazı'ya karşı birleşti. Hatta onu ele de geçirdiler; ancak Esentemür kaçmayı başardı. Bunu öğrenen Memlûk sultanı derhal Şam valisi Yelboğa'yı Suriye valileri ile birlikte Dulkadir ve Eratna üzerine gönderdi. Yelboğa; yirmi dört bin asker, mancınıklar ve önemli teçhizatlarla harekete geçti. Eratna ve Dulkadir topraklarına saldırdı; ancak çok da önemli bir başarı sağlayamadan geri döndü. Bu problemin Dulkadir ve Eratnalılarının, Memlûk valisi ile yaşadıkları çekişmeden çıktığı anlaşılınca Memlûklerle bu iki beylik arasında ilişkiler düzeldi.³⁷⁸

Eratnalı Mehmet Bey, 1365 yılında vefat etti. Kemal Göde'ye göre Mehmet Bey 13 Ekim 1365 günü kendi maiyeti tarafından öldürülmüştür. Ancak Hüsamettin Hüseyin'e göre Mehmet Bey 1365 yılının ortasında Sivas civarında Dulkadiroğlu Halil Bey tarafından öldürülmüştür. Böylece Halil Bey babasının intikamını almıştır.³⁷⁹ Eratna tahtına küçük yaştaki Ali Bey geçti. Bu kargaşadan yararlanan Karamanoğulları 1366 yılında Eratnalılar üzerindeki baskısını arttırarak Konya'yı Eratnalılardan aldı. Eratnalıların bu zor durumunu fırsat bilen Dulkadiroğulları da boş durmadı ve Pınarbaşı bölgesini Eratnalılardan aldı.³⁸⁰

Eratna beyi Ali Bey merkezi otoriteyi sağlayamayınca idarede iç karışıklık çıktı. Eratnalı valiler ile Kayseri kadısı Burhaneddin Ahmed idarede nüfuz sahibi olmak için birbiriyle mücadeleye girişti. Ülkenin bu otorite boşluğundan yararlanan Karamanoğulları; Niğde, Aksaray ve Kayseri'yi ele geçirdi. Karamanoğullarının baskılarından kaçan Eratna beyi Dulkadirlielere sığındı. Ancak Eratnalıların bu zayıf

³⁷⁶ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.33; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.19; Kemal Göde, *Eratnalılar*..., s.104; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği'nin Kayseri Yöresinde Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.182; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.90; İlyas Gökhan, "Dulkadirlielerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.262.

³⁷⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*...,20; İlyas Gökhan, İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri"..., s.92.

³⁷⁸ Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1406; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti"..., s.179; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.93; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.576.

³⁷⁹ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.44.

³⁸⁰ Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1407.

halinden yararlanmak isteyen Dulkadirli Halil Bey de Eratnalıların elindeki Harput'a yöneldi.³⁸¹ Harput kale komutanı Eratnalılardan yardım istedi; ancak beklediği yardımı alamayınca kaleyi Halil Bey'e teslim etmek zorunda kaldı. Harput daha sonra Dulkadirli ile Eratnalılar arasında birkaç kez el değiştirdi.³⁸²

Eratna beyi Ali Bey 1379 yılında Erzincan Beyliği üzerine yürüdü. Ali Bey veziri Kadı Burhaneddin'in görüşü doğrultusunda Sivas üzerinden Erzincan'a yöneldi. İlk karşılaşmada Eratnalılar, Erzincan kuvvetlerine karşı üstünlük sağladı.³⁸³ Bu sırada Erzincan Beyliği Dulkadirli'den yardım istedi. Eratnalılar Dulkadirli'den gelecek yardımı engellemek için Kayseri valisi Cüneyd'i görevlendirdi; ancak Cüneyd Akkoyunlu tarafından yenilerek Erzincan yakınlarında esir edildi.³⁸⁴ İlk karşılaşmanın hemen ardından Dulkadirli İbrahim Bey çok sayıda askerle Erzincan ordusuna yardıma geldi.³⁸⁵ Uzun çarpışmalar sonun net bir sonuç alınmadı ve Erzincan Mutaharten'in elinde kaldı.³⁸⁶

Eratna Bey öldükten sonra onun varisleri Eratna topraklarının idaresinde başarılı olamadı. Eratna Devleti'nde kadılık, vezirlik ve naiblik yapan Kadı Burhaneddin Ahmed 1381 yılında Eratnalılara son verdi ve kendi devletini kurdu.³⁸⁷ Böylece Dulkadiroğulları ve Eratnalıların ilişkileri de son buldu. Eratna Bey ve onun oğulları döneminde hatta bu döneme Kadı Burhaneddin dönemi de dâhil hiç biri güneylerindeki komşuları olan Dulkadiroğullarının saldırıları karşısında duramadılar. Bu Türkmenlerin Sivas ile Uzunyayla arasındaki göçebe yaşam tarzına engel olamadılar.³⁸⁸

³⁸¹ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.46.

³⁸² Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.92.

³⁸³ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*..., s.40.

³⁸⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.22; Hasan Akyol, *Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadelesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004, s.30.

³⁸⁵ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm*..., s.158.

³⁸⁶ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*..., s.40; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*..., s.65; Kemal Göde, *Eratnalılar*..., s.122.

³⁸⁷ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, Ankara, 1991, s.22.

³⁸⁸ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.15.

4.1.3. Dulkadir Beyliği-Karamanoğulları Beyliği Münasebetleri

4.1.3.1. İlk Münasebetler ve Karamanoğullarına Karşı Memlûk-Dulkadir İttifakı

Dulkadiroğulları ile Karamanoğulları arasındaki ilişkiler Dulkadir beyi Sevli Bey döneminde başladı.³⁸⁹ Dulkadir beyi Sevli Bey 1387 yılında Nasreddin Mehmet Bey'e mağlup olunca Develi'ye kaçtı. Sevli Bey burada Karamanoğullarına başvurarak onlardan destek aldı ve Kadı Burhaneddin'e karşı başkaldıran Cüneyd'e yardım etti.³⁹⁰

Memlûk sultanı Ferec'e karşı Şeyh Müeyyed isyan edince Ferec bu isyanı bastırmak için Dulkadiroğulları, Karamanoğulları ve Akkoyunlulardan yardım istedi. Dulkadiroğulları ile Karamanoğulları ise Ferec'e yardım etmek bir yana aksine Şeyh Müeyyed'e destek vererek 1412 yılında onun Memlûk tahtını ele geçirmesinde önemli bir rol oynadı.³⁹¹

Dulkadiroğulları ve Karamanoğulları arasındaki en önemli mesele şüphesiz Kayseri'ye hâkim olma meselesidir. Kayseri iç kalesindeki kitabeye göre Dulkadirliiler 1411 yılında Kayseri'yi ele geçirip kaleyi tamir ettirdi. Dulkadirliiler için önemli olan Zamantı da bu tarihlerde Dulkadirliilerin eline geçti.³⁹² Ancak 1411 yılından sonra Kayseri tekrar Karamanoğullarına geçmiş olmalıdır. Çünkü eldeki diğer bilgiler, 1419 yılında Kayseri'nin Karamanoğulları elinde olduğunu göstermektedir. Nitekim Besim Darkot bu yıllarda Kayseri'nin Dulkadiroğulları ile Karamanoğulları arasında birkaç kez el değiştirdiğini belirtmektedir.³⁹³ İki siyasi teşekkül Kayseri için birbiriyle o kadar mücadele etti ki bu durum Kayseri kale kitabesine yansımıştır. Kayseri kale kitabesinde

³⁸⁹ Şikari'nin Karamanoğulları Tarihinde verilen bilgiler dikkate alınırca Dulkadiroğulları ile Karamanoğulları arasındaki ilk ilişkiler, XIII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde başlamıştır. Ancak Şikari'nin verdiği bilgilerin kronolojik bilgidен yoksun olması ve anlatım tarzı masalvari olduğu için araştırmacı tarihçiler Şikari'nin eserinden faydalanmakla beraber onu temel almaktan kaçınmışlardır. Bu nedenle bu çalışmada Dulkadiroğulları-Karamanoğulları ilişkileri Şikari'den bağımsız olarak incelenmiştir. Ancak Şikari'deki Dulkadiroğulları ile ilgili bilgilerin de görülmesi için aşağıda bu konu ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

³⁹⁰ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.356; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.29; Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.242; İlyas Gökhan, "Dulkadirliilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.263.

³⁹¹ Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.243.

³⁹² İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.224; Kayseri iç kalesi kitabesinin okunabilen kısımlarında tercüme olarak şunlar yazmaktadır:

Dulkadiroğlu Nasreddin Mehmet'in oğlu Büyük Emir Hüsami Hasan tarafından sekiz yüz on dört senesinde yapıldı (Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'de Kitabelerinden XV. ve XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları", *Vakıflar Dergisi*, S.XIII. Ankara, 1981, s.532).

³⁹³ Besim Darkot, "Kayseri", *İA*, C.6, İstanbul, 1977, s.486.

Karamanlılar Dulkadirli'lere hakarete bulunup onları “sapık Türkler” veya “zalim Türkler” olarak nitelendirmişlerdir.³⁹⁴

Karamanoğulları, Memlûklere tabi Ramazanoğulları üzerine akınlarını artırarak eylül 1418'de Tarsus'u ele geçirince Memlûk sultanı Şeyh Müeyyed harekete geçti. Aynı zamanda Şeyh Müeyyed, Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey'e de haber göndererek Kayseri'yi ona verdiğini bildirdi. Bu haberle birlikte Şeyh Müeyyed, Nasreddin Mehmet Bey'i 20 Şubat 1419 tarihinde Karamanoğullarına karşı yapılacak olan savaşa davet etti. Memlûk ordusu Elbistan'dan geçerken Nasreddin Mehmet Bey onlara katıldı. Kayseri civarına geldiklerinde Karamanlıların Kayseri valisi Şeyh Çelebi şehirden çıktı. Şehri teslim alan Memlûk sultanının oğlu İbrahim babası Şeyh Müeyyed adına hutbe okuttuktan sonra şehri 16 Nisan 1419 günü Nasreddin Mehmet Bey'e teslim etti.³⁹⁵ Nasreddin Mehmet Bey de Kayseri şehrinin idaresini oğlu Hasan'a verdi.³⁹⁶ Şeyh Müeyyed'in oğlu İbrahim Kayseri'yi aldıktan sonra Niğde üzerine yürüdü ve burayı da Mehmet Bey'in rakibi Karamanoğlu Ali Bey'e verdi. Memlûklerden böyle bir saldırı beklemeyen Karamanoğlu Mehmet Bey gafil avlandı.³⁹⁷ Orta Anadolu'nun önemli ticaret merkezi olan Kayseri'nin Dulkadiroğullarına geçmesiyle Karamanlılarla Dulkadirli'lilerin arasında husumet başladı. Aslında bu durum Memlûklerin işine yaradı; çünkü onların kuzey politikalarından birisi Anadolu'daki Türkmen Beylerini birbirine düşürerek bu durumdan yararlanmaktı.

4.1.3.2. Dulkadir Beyliği ile Karamanoğulları Beyliği Arasında İç Anadolu'ya Hâkim Olma Mücadelesi

Memlûkler Anadolu'da istedikleri başarıları aldıktan sonra Suriye'ye tekrar döndü. Memlûk ordusunun Suriye'ye dönüşünden birkaç ay sonra Karamanoğlu Mehmet Bey, oğlu Mustafa Bey ve Karamanoğlu Mehmet Bey'in damadı Ramazanoğlu

³⁹⁴ Mustafa Işık, *Kayseri'de Mimari Eserlerde Geçen Ayet ve Hadisler*, Kayseri, 2003, s.87; Mehmet Çayırdağ, “Kayseri'de XIV ve XV. Yüzyıllarda İki Emir Ailesi Emir Zahireddin Mahmud ve Emir Şeyh Çelebi”, *Vakıflar Dergisi*, S.27, Ankara, 1998, s.137.

³⁹⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.44; Faruk Sümer, “Karamanoğulları”, *DİA*, C.24, Ankara, 2001, s.458; Besim Darkot, “Tarsus”, *İA*, C.12, İstanbul, 1979, s.21; Bertrandon'a göre Şeyh Müeyyed'in oğlu İbrahim Larende ve Kayseri'den sonra 22 Mayıs 1418'de Konya'ya da alarak Nasreddin Mehmet Bey'i buraya vali tayin etmiştir (*Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati...*, s.80).

³⁹⁶ Yahya Başkan, *Orta Anadolu'da Hâkimiyet Mücadelesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.82.

³⁹⁷ Faruk Sümer, “Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar”..., s.49; Mustafa Cezar, c.2, s.648.

İbrahim Bey birleşerek Kayseri'yi Dulkadirlielerin elinden almak için 7 Ağustos 1419³⁹⁸ tarihinde Kayseri'ye geldi. Durumu öğrenen Nasreddin Mehmet Bey hemen Elbistan'dan Kayseri'ye hareket etti. Osmanlılar da Dulkadirlielere destek verdi. Şehri kuşatmış olan Karamanoğullarına karşı hücum eden Dulkadirlieler büyük bir muharebenin ardından Karamanoğullarını mağlup etti. Kayseri, Bozok, Tomarza, Zamantı, Develi ve Aksaray³⁹⁹ Dulkadiroğullarının eline geçti. Karamanoğlu Mehmet Bey esir düşerken oğlu Mustafa Bey öldürüldü. Ramazanoğlu İbrahim Bey ise çareyi kaçmakta buldu. Karamanoğlu Mehmet Bey, Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey'e özgürlüğü karşılığında otuz bin dinar para, beş yüz deve, elli samur, vaşak ve sincap kürkü ile dört cariye⁴⁰⁰ teklif etti. Ancak Nasreddin Mehmet Bey, bu teklifi reddetti. Muhtemelen Nasreddin Mehmet Bey hem kendi çıkarları için hem de Sultan Müeyyed'den çekindiği için bu teklifi reddetmiştir. Nasreddin Mehmet Bey Kahire'ye götürmesi için Karamanoğlu Mehmet Bey'i oğlu Davut'a teslim etti. 6 Ekim 1419 (16 Ramazan 822) günü Mustafa Bey'in Kahire'ye ulaşan başı, mızrak ucunda gezdirildi. Karamanoğlu Mehmet Bey ise, Kahire'de sorgulandıktan sonra hapsedildi. Onu Kahire'ye teslim eden Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu Davut Bey'e önemli hediyeler ve bir hilat verildi. Davut Bey, görevini yerine getirdikten sonra nisan 1420'de Dulkadirli topraklarına tekrar döndü.⁴⁰¹

³⁹⁸ İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"... , s.226; Faruk Sümer bu tarihi 8 Temmuz 1419 (17 şaban) olarak vermektedir.

³⁹⁹ Aksaray 1419 yılında Dulkadiroğullarının eline geçti. Kısa süre sonra da bölge Osmanlıların hâkimiyetine girdi. Melik Arslan Bey döneminde Aksaray bir kez daha Dulkadir idaresine girdi. Ancak bu süre de uzun sürmedi. Aksaray'da Dulkadirlielerden günümüze ulaşan herhangi bir yapı bulunmamaktadır (İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi*, C.1, İstanbul, 1974, s.454).

⁴⁰⁰ Nasreddin Mehmet Bey ile Karamanoğlu Mehmet Bey arasındaki konuşma şu şekildedir:

"-Gel beni bırak... Melik Müeyyed'e gönderme... sana otuz bin altınfilori, beş yüz deve, elli samur, vasak ve sincap kürkü vereyim dört cariye hediye edeyim... Gel beni bırak... Buna çark-ı felek derler, döner. Yarın aynı şeyler senin de başına gelebilir... Biz devlet kurmuş soylu aileleriz. Düşüncesizliklerimizle bu hallere düştük... Gel beni serbest bırak..."dedi. Nasreddin Mehmet Bey ise; "-Haklısınız bende düşüncesizlikte bulundum. Benim sizi hiç yakalamam lazımdı. Düşünemedim fakat yakaladım. Yakaladıktan sonra değil otuz bin altın filori dünya malına garketseniz bile bırakamam. Kendi basımdan korkarım..." şeklinde cevap vermiştir (Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"... , s.245-246).

⁴⁰¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk* i, C.7..., s.4-7; İbn Tagrıberdi, *En-nücum'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Kahire, 1970, s.88; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.45; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C2..., s.420; Kazım Yaşar Koprman, *Mısır Memlûkleri Tarihi ile Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri*..., s.178; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya, 1964, s.242 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.203; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara, 2011, s.285 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"... , s.32; Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C.6, İstanbul, 1977, s.324; Ayşegül Kılıç, "Karamanoğulları'nın Güneydoğu Komşusu Ramazanoğulları Beyliği İle Olan İlişkileri", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II*, C.1, Ed. Mehmet

Nasreddin Mehmet Bey Kayseri'nin idaresini ele geçirdikten sonra burayı oğlu Hasan'a verdi. Hasan ve Akkoyunlu Kara Yülük'ün oğlu birleşti, civar köylerde yağmalar yaparak, ticaret kervanlarının ve hacıların mallarına el koydu. Hasan'ın bu saldırgan tavırlarının arkasında Amasya ve Tokat yörelerinde yağma yapan Kızılkoca Türkmenleri vardı. Kızılkoca Türkmenleri, sürekli Hasan Bey'i yağma ve tahrip konusunda teşvik etti. Hasan Bey de Kızılkoca Türkmenlerinin her türlü faaliyetlerine katılmaktan hiç çekinmedi. Hasan Bey, Karamanlı Nasreddin Mehmet Bey'in ölümünün ardından Karamanlılara saldırdı. Develi, Tomarza, Ortaköy ve Ürgüp şehirlerini ele geçirdi. Bu dönemde Ayrıca Hasan Bey'in maiyetindeki kuvvetlerden bazıları Aksaray ve Niğde'ye yönelerek buralardan çok fazla ganimet elde etti. Hasan Bey Kayseri'ye dönerken yolda ganimetleri paylaşmak için maiyetiyle mola verdiği sırada yağma yaptığı bölgelerden toplanmış kuvvetlerin baskınına uğradı. Maiyetinden on tanesi maktul, iki yüz tanesi de esir düşen Hasan Bey kaçarak canını zor kurtardı.

Dulkadirli Hasan Bey'in Kayseri idareciliği döneminde Karamanlılar üzerindeki baskılarını arttırdı. Bu sırada Karamanoğlu Ali Bey kardeşi İbrahim Bey ile taht mücadelesine girip Niğde'yi ele geçirdi, Develi ve Aksaray'a kadar ilerledi. Karamanoğlu İbrahim Bey Niğde'deki durumu kontrol etmesi için Eminüddin Bey'i görevlendirdi. Eminüddin Bey Niğde'ye geldiğinde Dulkadirli Hasan Bey'in şehri yağmaladığını gördü. Eminüddin Bey hemen şehri terk eden yağmacıların peşine düştü. Kızılkocaoğulları, Ağca, Tenav, Süleyman ve Çiçek gibi yağmacılar Eminüddin Bey tarafından esir alındı. Diğer taraftan Osmanlılar da Tokat valisi Yörgüç Paşa'yı bölgeye göndererek Dulkadir akınlarını engellemek istedi. Durumu haber alan Hasan Bey 1426 yılında işgal ettiği yerleri terk ederek hemen geri çekildi.⁴⁰² Dulkadirli Hasan Bey'in Kayseri idareciliği döneminde Orta Anadolu'da yaptığı istila ve talan hareketleri Osmanlılar ve Karamanoğulları tarafından engellendi. Muhtemelen onun bu tavırları yüzünden Nasreddin Mehmet Bey oğlu Hasan Bey'i Kayseri valiliğinden azlederek yerine Süleyman Bey'i tayin etmiştir.⁴⁰³

Osmanlı sultanı II. Murat 1429 yılında Selanik'i almadan az bir zaman önce Karamanoğlu İbrahim ile Dulkadiroğlu Süleyman arasında bir kırgınlık meydana geldi.

Şeker vd. Konya, 2016, s.381; İlyas Gökhan, "Dulkadirli Hasan Bey'in Kayseri'deki Faaliyetleri"..., s.262; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti*..., s.31.

⁴⁰² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.47-48; Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.246; İlyas Gökhan, "Dulkadirli Hasan Bey'in Kayseri'deki Faaliyetleri"..., s.264.

⁴⁰³ İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.186.

Süleyman Bey'in asil bir atı vardı.⁴⁰⁴ Onun güzelliği Karamanoğlu İbrahim Bey'in kulağına gitti. İbrahim Bey bu atı Süleyman Bey'den istedi. Süleyman Bey atını İbrahim Bey'e vermedi. Bunun üzerine İbrahim Bey, Süleyman Bey'in atını çaldırdı. Süleyman Bey, kısa sürede atın Karamanoğulları tarafından çalındığını öğrendi. Sultan II. Murat'a haber göndererek sizin için yetiştirdiğim harikulade bir bineği Karamanoğlu çalmıştır diye İbrahim Bey'i şikâyet etti. Bunun üzerine Sultan II.Murat bir elçi göndererek "bineğim olması için yetiştirilen atı vermesi muradımdır" mesajını Karamanoğlu İbrahim Bey'e gönderdi. Bu durum üzerine İbrahim Bey elçiye atı vermedi ve üstüne II.Murat hakkında olumsuz sözler sarf etti. Daha önce de Karamanoğlu İbrahim Bey, Osmanlılara karşı olumsuz tavırlarda bulunmuştu. İbrahim Bey'in bu hamlesi bardağı taşıran son damla oldu. Sultan II.Murat derhal sefer hazırlığına girişti ve İçil hariç geriye kalan Karamanoğulları topraklarının tamamını ele geçirdi. Dulkadiroğlu Süleyman Bey, Karamanoğlu İsa Bey ve Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynel Abidin bu savaşta II. Murat'ın yanında yer aldı.⁴⁰⁵ Neticede Karamanoğlu İbrahim Bey, Mevlana Hamza'yı göndererek II. Murat'tan af diledi, sultan da onu affetti.⁴⁰⁶

Dulkadirlilerin 1435'teki iç karışıklıklarından yararlanmak isteyen Karamanoğlu İbrahim Bey, 1435 yılında Kayseri'nin Dulkadirlilerden alınıp kendisine verilmesi için Memlûklere yılda on bin dinar ve çeşitli hediyeler⁴⁰⁷ göndermeyi teklif etti. Sultan Barsbay, bu dönemde Dulkadir beyinin Memlûklere problem olan Canibeg'i yakaladığı halde kendisine teslim etmemesine kızdığı için Karamanoğullarının bu teklifini kabul etti. Nisan 1435'te Halep naibi Korkmaz'a haber gönderen Barsbay, Kayseri idaresinin Dulkadiroğlu Nasreddin Mehmet'in elinden alınmasını ve Karamanoğlu İbrahim Bey'in idaresine verilmesini emretti. Durumu haber alan Nasreddin Mehmet Bey, mayıs 1435'te hanımı Hatice Hatun'u Kayseri şehrinin anahtarları ve hediyelerle birlikte Kahire'ye

⁴⁰⁴ Hoca Sadeddin bu atın asilliğine ve hızına dikkat çekmiş, uzun zamandır II. Murat'ın böyle bir ata sahip olmadığını dile getirmiştir (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.2 ..., s.187).

⁴⁰⁵ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.2 ..., s.188-189; Münecimbaşı Ahmet, *Câmiü'd-düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*, Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul, 2014, s. 248-250; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., 224; Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul, 1956, 123; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi...*, s.97; Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C.6..., s.325; Faruk Sümer, "Ramazan-Oğulları", *İA*, C.9..., s.613.

⁴⁰⁶ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., 224; Doğan Yörük, "Karaman ve Dulkadir Beylikleri Bakıyyelerinin Osmanlı İlhak Sürecine Verdikleri Tepkeler", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.195.

⁴⁰⁷ Tagrıberdi, Karamanoğlu İbrahim Bey'in yıllık on bin altın, otuz buhti deve ve otuz at karşılığında Kayseri'yi almak istediğini belirtir. (İbn Tagrıberdi, *En-nücüm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.61), Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s. 52.

gönderdi. Sultan bizzat Hatice Hatun'u huzuruna kabul ederek onu bir müddet misafir etti. Hatice Hatun'a iyi davranan Sultan, Kalatü'l-Cebel'de tutuklu olan Hatice Hatun'un oğlu Feyyaz'ı serbest bıraktı⁴⁰⁸ ve Kayseri'yi Karamanoğullarına vermekten vazgeçti. Nasreddin Mehmet Bey'in Maraş naibliğini de teyit etti. Memlûk sultanı Barsbay, Hatice Sultan'a iyi davrandı; ancak muhtemelen onun bu tavrı bir aldatmaydı. Çünkü Karamanoğlu, muhtemelen Memlûk sultanının emriyle, kendisine katılan Ramazan, Özer, Gündüzoğulları ve Varsak Türkmenleri ile birlikte harekete geçerek Kayseri'ye yürüdü. Karamanoğulları bu seferi yaparken Memlûk ordusu Antep ile Amik'te olumsuz bir duruma müdahale etmek için pusuda beklediler. Nasreddin Mehmet Bey ise oğlu Süleyman, yeğeni Hamza, II.Murat, Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynel Abidin ve İsa Bey'den destek aldı. Meydana gelen muharebe neticesinde Karamanoğulları ve müttefikleri temmuz 1435'te Dulkadirliileri büyük bir mağlubiyete uğratarak Kayseri'yi Dulkadir Bey'i Nasreddin'in oğlu Süleyman'ın⁴⁰⁹ elinden aldılar. Ayrıca Karamanlılar, Memlûkler adına Kayseri'den başka Develi, Ürgüp, Karacahisar ve Uçhisar'ı da aldılar. Refet Yinanç, Memlûklerin, Dulkadirli-Karamanlı savaşına askeri bir müdahale etmemesinin sebebi olarak; ya Karamanoğlunun Memlûklere ödemeyi taahhüt ettiği meblağı arttırdığını ya da iki beyliğin çatışmasından istifade ederek Osmanlılara karşı Karamanoğullarının Kayseri'yi alarak güçlenmesini istemiş olabileceğini söyler. Nitekim bu sırada Osmanlı sultanı II. Murat'ın Karamanoğulları üzerindeki baskısı artmıştı. Aynı zamanda Sultan Barsbay, Dulkadiroğlunun kendisine isyan bayrağı açmış olan Canibeg es-Sufi'ye arka çıkmış olması sebebiyle Karamanoğulları'nın Kayseri'yi eline geçmesine göz yummuş olabilir.⁴¹⁰ Memlûkler askeri açıdan savaşa müdahale etmese de el altından Karamanlıları desteklediler. Buna karşılık olarak Karamanoğulları da 1436 yılında Sultan Barsbay'ın taht mücadelesi yaptığı Canibeg ve müttefiki Dulkadirliilere karşı Memlûklere destek verdi.⁴¹¹

⁴⁰⁸ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.62; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.7..., s.288-289.

⁴⁰⁹ Nasreddin Mehmet Bey Kayseri'de hâkimiyet tesis ettiğinde burayı oğlu Hasan Bey'e vermişti. Ancak onun idarede tavırlarını beğenmeyen Nasreddin Mehmet Bey muhtemelen onu azlederek Kayseri'yi Sleyman Bey'e vermiştir (İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.227).

⁴¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.49-50, Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.166-167; Yahya Başkan, *Orta Anadolu'da Hâkimiyet Mücadelesi...*, s.84; Kazım Yaşar Koprman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.170; Halil İnalçık, "Murad II", *İA*, C.8, İstanbul, 1979, s.606.

⁴¹¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.50,53.

Karamanoğulları ve Dulkadiroğullarının 1436 yılındaki mücadelesinde, Memlûkler Karamanoğlu İbrahim Bey'e Antep, Malatya, Kâhta ve Gerger'den silah ve teçhizat yardımı yaptı. Memlûklerin, Karamanoğullarına verdiği desteğe karşılık Nasreddin Mehmet Bey oğlu Süleyman'ı Osmanlılara göndererek onlardan yardım istedi. Osmanlı sultanı II.Murat Amasya'da bulunan kuvvetlerini Dulkadirililere yardıma gönderdi. Osmanlıların yardımıyla Nasreddin Mehmet Bey Kayseri'yi 1437 yılında ele geçirdi.⁴¹²

Karamanoğlu İbrahim Bey 1464 yılında vefat edince Karamanoğulları içinde karışıklıklar çıktı. Dulkadir Bey'i Melik Arslan bu karışıklıktan yararlanmak için harekete geçti. Amacı Kayseri'yi ele geçirmek olan Melik Arslan, Karaman ülkesine akınlar yaptı. Melik Arslan Bey, Aksaray da dâhil olmak üzere Karamanoğullarına ait birçok bölgeyi ele geçirdi ve Kayseri'yi kuşattı. Bunun üzerine Karamanlılar, Akkoyunlulardan yardım istedi. Uzun Hasan hemen harekete geçerek Melik Arslan'ı mağlup etti ve Dulkadirli topraklarını yağmaladı. Konya, Aksaray, Develi, Beyşehir, Akşehir, Kayseri'yi yağmalayıp Karaman'ın idaresini de İshak Bey'e verdi.⁴¹³ Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan'ın Karaman ile Dulkadir arasındaki mücadeleye karışmasına kızarak kendi taraftarı olan Pir Ahmet'i Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçirmek istedi. Osmanlıların bu hamlesine karşılık Memlûklerde Karamanoğullarının zayıflamaması için Dulkadir beyi Melik Arslan'dan Kayseri idaresine tevcih edilen İshak Bey'e destek vermesini istedi. Memlûkler ile Osmanlılar arasında sıkışan Melik Arslan Memlûklere bağlı olduğunu bildirmekle beraber İshak Bey'e destek vermedi. Karamanoğlu İshak ise Anadolu'daki bu karışık ortama dayanamayarak Uzun Hasan'ın yanına kaçtı.⁴¹⁴

⁴¹² Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C2..., s.420; İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.228; Besim Darkot, "Kayseri" ..., s.486; Halil İnalçık, "Murad II", *İA*, C.8..., s.606; Hasan Taşkıran, "Karamanoğlu II. İbrahim Bey ve Etrafındaki Dünya: Hristiyan Aktörlerle Münasebetler", *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.I, Erman Ofset, Konya, s.454; İlyas Gökhan, "Dulkadirliilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.262.264.

⁴¹³ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti*..., s.37; Ebu Bekir-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, 2014, s.241; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, 2006, s.416; Bekir Sıtkı Baykal, Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Katî Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması, *Belleten*, XXXI, S.82, Ankara, 1957, s.266; Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1326; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s 36; Öznur Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2011, s.13; Halil İnalçık, "Mehmed II", *DİA*, C.28, Ankara, 2003, s.400.

⁴¹⁴ Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.251; Mehmet Emin Üner, "Osmanlı-Akkoyunlu Hâkimiyet Mücadelesinde Karamanoğulları'nın Rolü"..., s.203.

Dulkadirliilerin başına 1466 yılında Şehsuvar Bey geçti. Şehsuvar Bey bu tarihte Fatih'e bir tebrikname göndererek onun Arnavutluk fethini tebrik etti. Ayrıca Şehsuvar Bey, bu tebrikname ile birlikte Fatih'ten Dulkadir-Karaman sınırında bir düzenleme ve Mihaloğlu İskender Bey'in affedilmesini istedi. Fatih, Amasya Kadısını görevlendirerek Dulkadir-Karaman sınırının Dulkadirli Melik Arslan ve Karamanlı İbrahim Bey dönemindeki Dulkadirli-Karaman sınırına göre yeniden bir düzenleme yaptırdı.⁴¹⁵ Aynı yıl Osmanlılar Karamanoğullarına son vererek Kayseri ve yöresini ele geçirdi. Besim Darkot, Osmanlıların şehri ele geçirmesinden sonra burayı Dulkadirliilere vermiş olabileceğini düşünmektedir.⁴¹⁶ Ancak Osmanlılar Kayseri'yi fethedince kendi idarelerinde tutmuşlardır. Hatta Osmanlılar bir ara Kayseri valiliğini Alaüddevle'nin yeğeni Şahbudak Bey'e vermişlerdir. Şahbudak Bey Osmanlılar adına şehrin idaresini üstlenmiştir.⁴¹⁷

1488 yılında Memlûkler ile Osmanlılar arasında gerginlik çıkınca Alaüddevle Osmanlılara destek verdi. Alaüddevle'nin amacı Memlûklerle savaşmaktan ziyade, Memlûk taraftarlığı yapan Karaman tahtı varisi Turgut oğlu Mahmut Bey'i bölgeden uzaklaştırmaktı. Çünkü Turgut oğlu Mahmut Bey bölgeye nam salmış ve nüfuzunu arttırmıştı. Osmanlılar Varsak ilini ele geçirince Turgut oğlu Mahmut Bey Halep'e kaçtı.⁴¹⁸ Böylece Alaüddevle emeline ulaştı. Aslında Dulkadirliiler Turgut oğlu Mahmut'u daha önce Tarsus'ta mağlup etmişti. Ancak kuvvetlini toparlayan Mahmut Bey tekrar ortaya çıktı.⁴¹⁹

1500 yılında Karamanoğulları soyundan gelen Mustafa Bey Varsak ve Turgutlulardan topladığı kuvvetlerle Larende ve çevresini kuşatarak buralarda yağma yaptı. Sultan II. Bayezid Amasya valisi Şehzade Ahmet ile Beyşehir valisi Mehmet Şah'ı Mustafa Bey'in üzerine gönderdi. Dulkadiroğlu Alaüddevle Bey de oğlu Şahruh'un komutasında bir kuvvet hazırlatarak bu kuvveti Osmanlılara yardıma gönderdi. Neticede Mustafa Bey ve kuvvetleri dağıtılarak Larende ve bölgesinde sükûnet sağlandı.⁴²⁰

⁴¹⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.64; Mehmet Çayırdağ, "Fatih Devrinde Kayseri'de Osmanlı-Dulkadirli Sınırı", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.259.

⁴¹⁶ Besim Darkot, "Kayseri" ..., s.186.

⁴¹⁷ İlyas Gökhan, "Dulkadirliilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri" ..., s.265.

⁴¹⁸ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.44.

⁴¹⁹ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, İstanbul, 1966, s.120.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.119; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.124 .

4.1.3.3. Şikari'nin Karamanoğulları Tarihinde Dulkadirliiler ile İlgili Kayıtlar

Karamannâme, Kitâb-ı Karamaniyye, Kitâb-ı Tevârîh-i Karamaniyye isimleriyle bilinen eserin yazarı Şikari'nin XVI. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmekle beraber kimliği hakkında bir mutabakat yoktur. *Karamannâme* isimli bu eser Karamanoğullarının tek kaynak eseridir. Eser karmaşık bir yapıya sahiptir ve kronolojik bilgidir yoksundur. Ayrıca eserde anlatılanlara bakılırsa yazar Karamanoğullarını yücelterek Osmanlıları ve dönemin diğer siyasi güçlerini küçümsemektedir.⁴²¹

Karamanoğulları tarihinde birkaç yerde Dulkadiroğullarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Ancak bu bilgileri vermeden önce belirtelim ki Dulkadiroğulları hakkındaki tek müstakil eserin sahibi olan Refet Yinanç'ın da belirttiği gibi Şikari'nin Karamanoğulları Tarihi'ndeki Dulkadirliiler ile ilgili bilgilerin gerçekliği tartışılır. Çünkü bu bilgiler tarihi bir kayıttan ziyade masalvari ve karmaşıktır. Aşağıda da görüleceği üzere Şikari'nin Dulkadirliiler ile ilgili verdiği bilgilere başka hiçbir kaynaktan rastlanmamaktadır. Örneğin Şikari birkaç yerde Karamanoğullarının Maraş'ı zapt ettiğini yazmaktadır. Bu bilgi başka hiçbir kaynak tarafından desteklenmemektedir. Yine Karamanoğullarının Dulkadir Bey'ini mağlup ederek onu kafese koyduğunu yazmaktadır. Bu bilgide hiçbir kaynaktan yazmamaktadır aksine tarihi kaynaklar Dulkadirliilerin Karamanoğlu Mehmet Bey'i esir ederek oğlu Mustafa'yı da öldürdüğünü yazmaktadır. Ayrıca Şikari Maraş'ın Karamanoğulları tarafından ele geçirildiğini ve şehrin idaresinin Karamanoğlu Musa'ya verildiğini yazmaktadır ki bırakın Maraş'ın Karamanlılar tarafından alınmasını Karamanlıların Maraş'a gelerek bir savaşta bulduklarına dahi hiçbir kaynaktan rastlanmamaktadır. Tarihi kaynaklarda genellikle Karamanoğulları-Dulkadiroğulları münasebetleri Kayseri üzerinden gerçekleşmiştir. Yine Şikari'de bu bilgiye çok rastlanmaz. Karamanoğulları ile Dulkadiroğulları arasındaki münasebetlerde Memlûklerin ve Osmanlıların ciddi etkileri olduğu tarihi kaynaklar tarafından belirtilmektedir. Bu bilginin de Şikari'de işlendiği söylenemez. Şikari'de Dulkadirliiler ile ilgili şu ifadeler geçmektedir:

“Zülkadir, oğlunu Mer'aş kavminden on dört bin er ile gönderdi. Yigirmi iki gün oturarak idüb, bir gün Kürdistan beylerin cemidüb, süvar olub, Sultanın çarhacılarına

⁴²¹ Sara Nur Yıldız, “Şikârî”, *DİA*, C.39, Ankara, 2010, s.162.

rast gelüb, azim cenk oldu. Sultan canibi sınıb, dönerken Zülkadir beyleri yörüyüb, iki asker karışub, hay huy sesi asümana çıkdı, anı, görüb Bulgarin sapan atıcıları, taşı öyle urdular ki, Sultanın askeri muhkem sındı ol halde iken dokuz bin er ile Teke kavmi irişti, Karaman beyleri sındılar, köprünün beri yüzüne geçtiler. Mehmed beye haber irişti, “Ne durursun askerin sındı” didiler. Mehmed bey buyurdu, Moğol beyleri, Devletşah. Babuk Han İsmail ağa ve Atabey yigirmi bin asker ile yürüdüler. Cenk verin gelicek gördüler ki, sahra kızıl kana garkolmuş küta küt cenktir, tiğler yıldırım gibi parlıyor, kelleler top gibi yuvarlanıyor. Heman tekbir götürüb, şöyle yürüdüler ki, Sultanın askerin bölük bölük, böldüler. Yerin tozu asümana çıktı, ol gün sekiz bin adem tobrağa düştü. Üç gün giçe günüdüz cenkeylediler. Sultan’ın askeri zebun oldu. Ol saat on altı bin er ile Germiyan⁴²² askeri irişdi, Karaman askeri üzerine yörüdü. Mehmed beye feryatçı irişdi emreyledi yedi bin tiğzen Türkmen askeriyle Turgud ve Bayburd ve Eşref ve İmadüddin ve Bahaeddin irişüp, Sultan’ın askerin zebun eylediler. Sultan buyurdu, İsfendiyar ve Sahi, beyleri onbeş bin merd ile Karaman askerin zebun eylediler.”⁴²³

“ ... Andan kalkub, Mer’aşa geldi, Zülkadir mükabik gelüb cenkeyledi. İki gün takat getürmeyüb, kaçub kal’aya düştü. Karaman oğlu, altmış bin er ile kal’ayı çevirüp yıkı. Zülkadir beyi tutub, kafese koyub, Mer’aşı Karındaşı Musa’ya viridi. Yiğirmi gün oturub, andan göçüb Kayseri’ye geldi. Ertane bey dilek eyleyüb, Zulkadiri azad eyledi, gene beyliğin virüb gönderdi. Mehmet Bey geçüb, Larendeye geldi, sarayların mamur idüb, iş-ü safaya başladı.”⁴²⁴

“ İbni Mehmet Meraş’a gelüb Zülkadir oğlundan yardım istedi. Zülkadir Oğlu on bin er viridi. İbni Mehmed’in başında yirmi yedi bin er cem oldu. Bir gün haber geldi ki: “Karaman oğlu azim asker ile Meraş’a geliyor” dediler. Esen eyder: “Biz bunda Karaman oğlu ile cenk iderken, sen on bin er ile varub Kayseriye’yi zabt eyle”

“Ertene’yi on bin er ile Kayseriyeye gönderdiler, Moğol beyleri Esen ve Bahtiyar yirmi bin Moğol ile, Zülkadir Oğlu yirmi sekiz bin Mer’aş askeri ile Karaman Oğluna karşı gelüb cenge başladılar”

“Sultana haber oldu ki; “ibn-i Mehmed, Kayseriyeye gitti Mer’aş askeri ile Moğol askeri karşı geldi, cenk ideyörür” didiler. Sultan, yirmi bin Kürd ve Türkmen⁴²⁵ askerin Mer’aş kavmi ile cenge koyub, kendi otuz bin Karaman ve Bulgar ve Moğol

⁴²² Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*, Konya, 1946, s.41.

⁴²³ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.42.

⁴²⁴ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.46.

⁴²⁵ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.121.

askerile gelüp, şehri Mer'aşı zabt idüb oturadıştü. Zülkadir Oğlu cenk iderken haber irişdi ki: Şehrünü Karaman Oğlu zabt eyledi" didiler. Can başına sıçrayub diledi ki, dönüb şehre gele. Sultan buyurdu, Eminüddeve, Mukbil ve Azududdeve yirmi bin Moğol askerile karşı varub Mer'aş'a koymadılar. Akıbet neylesün, dönüb İbni Mehmed'e Kayseriye'ye gitti."

"İbni Mehmed Kayseriye'ye gelüb, şehre karşı konub, Ercies Bey'i, Evran Bey yedi bin Türkmen ile gelüb, İbni Mehmed'e buluşub, hısara yöriyüş eylediler. Kayseriyede Karamanoğullarından Hızır Bey hakim idi. Dört bin kulu var idi. Ahvali duyub, kapuları bağlayub, burca cenge çıktışar. Nice gün cenk olub kala'ayı alamadılar. Elhasıl Zülkadir Oğlu Melik Nasır Mer'aş'dan kaçub Kayseriyeye geldi."

"İbni Mehmed karşılayub, buluşub ahvalin sordu. Zülkadir Oğlu eyder: "Karaman oğlu hile idüb biz beride beylerle cenk iderken o varub Mer'aş'ı zabt eylemiş Andan sonra kırk iki bin er ile üstüme gelüb cenk eyledi. Askerim takat getiremedi. Kaçub bunda geldim" didi. Esen ve İbn Mehmet ider: "Karaman oğlu Mer'aşda iken biz Kayseriyeyi alub karındaşım helak idelim" dediler. Cümle otuz yedi bin er oldu, Kayseri'nin etrafı çevirüb cenge başladılar.

"Şah Alaeddin yirmi gün Meraş'ı zabt idüb, bir bey nasb idüb, kendisi Kayseriye canibine teveccüh eyledi. Mukbil ve Rüstem ve Oğuz Han'ı otuz bin Kürd ve Türkmen askeri ile mukaddem gönderdi."

"İbni Mehmed ve Zülkadir Oğlu ve Bahtiyar ve Esen kal'a üstünde cenk iderken otuz bin Kürd ve Türkmen ile Mukbil ve Rüstem irişüb cenge başladılar. İbni Mehmed, asker geldiğin duyub dönüb Karamanileri ortaya alub, muhkem cenk eylediler. Mukbil⁴²⁶ ve Rüstem zebun oldu. Ol saat yirmi bin Moğol irişdi. Mer'aş askerinin giru bıraktılar. İbni Mehmed ikdam idüb cümle Ercies beyleri, Moğol beyleri, Mer'aş beyleri tiğ üryan idüb yürüdüler. Karaman askeri gene zebun oldu. Ol saat toz kopdu, nakkare sadası dünyayı tutdu, Tuğu Şahi göründü Yirmibin davudi zırhlı dilaver ile tiğ çeküb tekbir getirüb Karaman oğlu, Zülkadir beylerinin üstüne yürüdü. Yirmi altı bin Kürd ve Türkmen ile Mukbil ve Rüstem, Ercies beylerin iki bölüb kırmağa başladılar. Yirmi bin Moğol'u çevirüb ortaya aldılar. Bulgar'ın on bin cenk endazı Sultan'ın önünde taş atarak Mer'aş askerinin dört yanın bağlayub üç gün muhkem cenk eylediler. Dördüncü gün Mer'aş beylerin tutdular, Zülkadir Oğlun zencir ile bağladılar. Ercies bey Evran Beyi yirmi bin er ile Bulgar askerinin tutup zencire çekdiler. İbni Mehmed ve Esen ve

⁴²⁶ Mesud Koman, Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi..., s.122.

Bahtiyar kaçub gitdiler. Karamanlılar cümle rızkın yağma eylediler. Sultan emr eyledi; barigah kurub cümle beyler gelüb sağ ve sola oturdular. Kayseriye kapuların açub, Moğol beyi Hızır Bey gelüb Sultana buluşdu. Sultan divan idüb, altmış yedi bin er gelüb karar eylediler. Cümle ulema fudala fukahabeyler ve vezirler Süleyman Paşa, Mahmud Paşa, İsa Paşa, Halil Paşa, ve Emir Şah ve Kutlu Bey ve Oğuz Han, Mukbil ve Rüstem geldiler. Alaeddin emr eyledi, Mer'aş beylerin ve Ercies beyin götürdüler, Sultan eyder: "Ey Şahı Mer'aşı niçün Mehmed'in sözüne uyub benimle cenk eyledin? Melik Nasır ider: "Ey Şah! Hata benden ata senden" Sultan kerem idüb, gene mülkin kenduya teslim eyledi. Ercies beyi Evran Beyi de azad eyledi ve ahitnameler yazub Melik Nasırı gene Mer'aş'a gönderdi."⁴²⁷

"Osman oğlu Bursaya gidüb, Şah tahta geçüb, Oğlu Mehmed Bey ve Pir Ahmed Han kati gürbüz yiğidler idi. Bir gün karındaşı Davud Bey'e Mer'aş beyleri Dulkadiroğullarından kız istediler, onlar dahi verdiler. Düğün yarağı görüb iki taraftan düğüne ve iş-ü safaye başladılar."

"Davud Bey Sivas'da otururdu. Bir kethüdası var idi, Ali dirlerdi. Otuz bin akça ve kumaş virüb, Mer'aş'a gelüb, cümle kumaşı ve akçayı teslim itdi. Dulkadır Oğlu cümle cihazı düzüb, kızı viridi. Yüz yük cihazı ile iki bin er koşub Sivas'a girdiler."

Kız kati güzellerden idi, meşhur idi. Haramiler Ahsus Kal'ası dirler bir kal'ada olurlardı. Kızın bunca rızkıyla gelüb, geçeceğın duyub, beş yüz atlı tedarik idüb, Dızman bir sehar irişüb, iki bin eri kaçırub, kızı cümle rızkıyla, malile alub, kal'ai Ahsus'a gittiler, Zamanı Yunan'dan kalmış bir azim ve muhkem kal'a idi."⁴²⁸

"Kadı yirmi bin Ermeni askeri ile Niğde etrafın yağma idüb, andan geçüb, Develi ovasın yağma⁴²⁹ kıldılar, andan geçüb Kayseriyye'ye irişüb, anı gördüler ki, Frenk askeri Mehmed Han elinde zebun olmuş. Kadı buyurdu; yirmi bin Ermeni yürüyüb, iki gün muhkem cenk oldu. Mehmed Bey zebun oldu. Heman Sivas askeri ile Davud Bey irişüb, Karamaniler kuvvet buldu. Bir hafta cenk kıldılar. Heman on iki bin Moğol kavmi ile Teberrük irişdi, on dört gün cenk kıldılar. Karamaniler sınıb, kaçub Aksaray'a gelüb, Hasan Dağı'na çıkub, bir iki gün sakin olub, yaraların bağladılar. Hiç yarağları, bergahları kalmamışdı. Sultan'a mektub gönderüb, hali ilam kıldılar. Alaeddin duyub melül oldu. Aydın'a Saruhan'a Menteşe'ye, Germiyan'a, Hamid'e,

⁴²⁷ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.123.

⁴²⁸ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.168.

⁴²⁹ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi...*, s.175.

Eşref'e ve Zulkadirli'ya mektublar gönderüb yardım istedi. Cümlesi mikdarınca yardım virdiler."⁴³⁰

"Şam askerile Orhan Bey yirmi gün cenk idüb Şamlı yiğit gelüb Karaman askerin sıydılar. Orhan Bey şehid oldu. Asker kaçub giderken yedi bin er ile İbrahim Han irişdi. Ammüsi Orhan'ın şehid olduğun duyub, dönüb, yirmi dört bin er dahi cem idüb, Şamlı'ya mukabil irişüb, yedi gün muhkem cenk eyledi. Bir gice Zülkadir oğlu askeri ile Kököz oğlu irişüb, Şamlı'yı şebhun eyledi. Ol gice Şam askeri şöyle sındı ki kaçmağa başladı. Amik Ovası'na varınca muhkem cenk eylediler. Haleb Bey'i Çerkes askerinin cem idüb, Amik Sahrasın'na irişüb yedi cenk eylediler. Yahşi Bey ve Zülkadir Oğlu iki Şah'ın mabeynin sulh idüb, Haleb Beyi İbrahim Han'a kız verib, alub, Haleb'e geldiler. Kırk gün ziyaret eyledi. Ahdü aman eylediler, dosta dost, düşmana düşman olalar. Andan sonra Kızıl Boğa on bin Çerkes askeri ile önüne düşüb Şam'a gelüb, sulh idüb, doksan gün sakin oldular. Cümle peygamberleri ziyaret idüb, andan sonra geçüb, otuz yedi bin er ile Kudüs i Şerif'e gelüb ziyaret kıldılar, andan dahi geçüb Humus'da yirmi gün oturub Kızıl Boğa'yı diyarına gönderüb, Adana'ya gelüb, Tarsus'u Adana'yı, Yahşi Han'a virüb, Zükadir Oğlun alub, Larende'ye geldiler."⁴³¹

"Mesih Paşa'ya haber irişdi, "üstüne Karaman Oğlu geliyor"deyu. Mesih Paşa mukabil irişüb, Eğirdir önünde üç gün cenk kıldılar. İbrahim Han iki asker cenk iderken suret değişüb, bir Osmanlı çavuşu şekline girüb, bin yiğid ile Hamid'i alub, Mahmut Paşayı ve Kökez Oğlun ve Dulkadir Oğlun asker yanına koyub, kendisi bin yiğid ile Karahisar tarafından gelür gibi Osmanlı askerine doğru koşub, gelmeğe başladı. Mesih Paşa asker geldiğin görüb, yardımcı sanub, birkaç fersah yer istikbal idüb, alub, alem dibine götürdü. Heman İbrahim Han, Hamid Oğlu'na işaret eyledi. Hamid Oğlu bin yiğid ile Mesih Paşa'yı tutub katl eyledi. Osman askeri ol hali görüb, sunub kaçdılar..."⁴³²

"Dulkadir Oğlu ve İbrahim Han yirmi altı bin Karaman askeri ile Karahisar'dan göçüb, Sultan Dağı'nın dibinden geçüb İshaklı'ya geldiler. Gördüler ki: Osmanlı ile Karamanlı şöyle cenk iderler ki, sahra kızıl kanla boyanmış, kılıç yıldırım gibi şûle virir, ok yağmur gibi yağar, Bulgar askerinin sapan taşı tüfenk gibi işler..."⁴³³

⁴³⁰ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*..., s.176.

⁴³¹ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*...,s.187.

⁴³² Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*..., s.189.

⁴³³ Mesud Koman, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*..., s.190.

4.1.4. Dulkadir Beyliği'nin Diğer Beyliklerle Münasebetleri

4.1.4.1. Dulkadir Beyliği-Özeroğulları Beyliği Münasebetleri

Çukurova bölgesinde Hatay civarında kurulmuş olan Özeroğulları ile ilgili kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Dulkadiroğulları ve Ramazanoğullarının kuruluşunda bahsi geçtiği gibi Memlûk Sultanı Baybars, sayıları kırk bin haneden fazla olan Türkmenleri Biladü'ş-Şam bölgesine yerleştirdi. Süleyman Şah'ın Caber kalesinin önünde vefatı üzerine Üç-Ok'un oğlu ve Kusun Varsak, Kara İsa, Gündüz, Kuş Temür ve Özer Beyler Çukurova'ya geldiler.⁴³⁴ Ramazanoğullarının kurucusu Ramazan Bey öldükten sonra Özer Bey günümüzdeki Erzin Sarıseki bölgesine geldi. Zamanla Dört Yol, Payas, İskenderun ve Derbsak gibi bölgeler onların etki sahasına girdi. 1360 yılından sonra da Özer Bey Garirli kariyesi civarına yerleşti. Zamanla bölgede etkin bir güç haline gelen Özeroğulları, Ramazanoğulları ve Dulkadiroğulları gibi Kilikya Ermeni Krallığı'nı rahatsız etti.⁴³⁵

Esasen coğrafi yakınlıklarına ve Memlûklerle ilişkilerine bakılırsa Özeroğulları ile Dulkadiroğulları arasında sıkı ilişkiler olması beklenmektedir. Ancak bu iki beyliğin ilişkileri ile ilgili kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Hem Dulkadiroğulları hem de Özeroğulları Anadolu'ya aynı yolla gelmişlerdir. Muhtemelen bu beyliklerinin kurucularının ataları Suriye bölgesine aynı zamanda gelmişlerdir.

Elimizdeki bilgilere göre Dulkadir Beyliği ile Özeroğullarının en önemli siyasi ilişkisi 1375 yılında meydana gelmiştir. 1375 yılında Memlûkler kuzeydeki Türkmenlerden aldığı destekle Kilikya Ermeni Krallığı'na saldırdı. Bu savaşa Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları, Özeroğulları ve bölgedeki diğer Türkmen toplulukları da katıldı. Neticede Kilikya Ermeni Krallığı yıkıldı.⁴³⁶

Dulkadiroğlu Halil Bey 1381 yılında Memlûk ordusuna yenildikten sonra bölgedeki Türkmenlere yaklaşarak onların desteğini alma çabasına girdi ve bunu da büyük ölçüde başardı. Halil Bey, Amik ovası ve Amanos dağlarında yaşayan Özeroğullarına yaklaşarak onların da desteğini aldı ve Türkmenlerden aldığı bu destekle Halep'e saldırdı. Halep naibi Yelboğa nisan 1382 tarihinde Arslanbeli Geçidi'ne kadar gelince Halil Bey bölgeden uzaklaştı. Halil Bey kendi canını ve maiyetini kurtardı.

⁴³⁴ Faruk Sümer, "Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.33.

⁴³⁵ İsmail Yiğit, Özeroğulları Beyliği (1375-1516), <http://ismailyigit4.blogspot.com.tr/2012/12/ozerili-ozeroğlu-beyliği.html>; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.35; İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya"..., s.21

⁴³⁶ bk. Dulkadir Beyliği, Kilikya Ermeni Krallığı'nın Sonu.

Dulkadirli'lere destek veren Özeroğulları ise Memlûkler tarafından cezalandırıldı ve onların çadırları yağmalandı.⁴³⁷

1435 yılında Karamanoğulları; Özeroğulları, Gündüzoğulları ve Ramazanoğulları gibi Türkmen Beyliklerini yanına alarak Dulkadiroğullarının elinde bulunan Kayseri üzerine yürüdü. Neticede meydana gelen savaşta Karamanoğulları müttefikleri ile beraber Kayseri'yi Dulkadiroğullarından aldı.⁴³⁸

4.1.4.2. Dulkadir Beyliği-Mutaharten (Erzincan) Beyliği Münasebetleri

Anadolu'da İlhanlı hâkimiyetinin zayıflamasıyla sık sık el değiştiren Erzincan önce Temürtaş'ın ve ardından Eratna Bey'in itaati altına girdi.⁴³⁹ 1348 yılında şehir Ahî İne (Ayna) Bey'in idaresindeydi. Ayna Bey, Eratna Devleti ile bağlarını gevşetti ve başına buyruk hareket etti.⁴⁴⁰ Eratnaoğlu Ali Bey 1379 yılında Erzincan Beyliği üzerine yürüdü. Ali Bey veziri Kadı Burhaneddin'in görüşü doğrultusunda Sivas üzerinden Erzincan'a yöneldi. İlk karşılaşmada Eratnalılar, Erzincan kuvvetlerine karşı üstünlük sağladı.⁴⁴¹ Celâyirî soyundan Tuğrul Bey Dulkadirli'lere yardım istedi.⁴⁴² Bunun üzerine Dulkadirli İbrahim Bey çok sayıda askerle Erzincan ordusuna yardıma geldi.⁴⁴³ Uzun çarpışmalar sonunda net bir sonuç alınamadı ve Erzincan Mutaharten'in elinde kaldı.⁴⁴⁴

Erzincan Emirliği, Mutaharten döneminde Karakoyunlular ve Akkoyunlularla iyi ilişkiler içindeyken Kutlu Bey'in 1389 yılında vefatıyla Akkoyunluların saldırısına hedef oldu. Mutaharten, Timur ile de iyi ilişkiler içindeydi. 1401 yılında Yıldırım Bayezid Erzincan'ın idaresini önce Karakoyunlu Kara Yusuf'a verdiyse de daha sonra kendisine itaat etmesi şartıyla Mutaharten'e geri verdi. 1410 yılında tekrar Karakoyunlu idaresine giren beylik 1422 yılında Kara Yülük Osman tarafından alınarak Akkoyunlu topraklarına katıldı.⁴⁴⁵

⁴³⁷ İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya"..., s.6; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*,..., s.137.

⁴³⁸ bk. Dulkadir Beyliği ile Karamanoğulları Beyliği Arasında İç Anadolu'ya Hâkim Olma Mücadelesi.

⁴³⁹ Besim Darkot, "Erzincan Beyliği", *İA*, C.4, İstanbul, 1978, s.339.

⁴⁴⁰ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*..., s. 249.

⁴⁴¹ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*..., s.40.

⁴⁴² Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3...s.54.

⁴⁴³ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm*..., s.158; İsmet Miroğlu, "Erzincan", *DİA*, C.11..., s.319.

⁴⁴⁴ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*..., s.40; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.101.

⁴⁴⁵ İsmet Miroğlu, "Erzincan", *DİA*, C.11, Ankara, 1995, s.319.

5. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU DEVLETLERLE SİYASİ MÜNASEBETLERİ

5.1. Dulkadir Beyliği'nin Gayrimüslim Devletlerle Münasebetleri

5.1.1. Dulkadir Beyliği-Kilikya Ermeni Krallığı Münasebetleri

Dulkadirli ile Kilikya Ermenilerinin ilişkileri daha Dulkadirli Türkmenleri bir siyasi teşekkül haline gelmeden başlamıştır. Memlûklerin kuzey sınırında bulunan ve onlara tabi olan Dulkadirli Türkmenler Memlûklerin sürekli yaptıkları Çukurova akınlarına katılarak 1298 yılında Ermenilerin elinden Maraş'ı aldı. Bundan sonra Maraş ve çevresi Memlûk idaresindeki Türkmenler tarafından idare edildi.⁴⁴⁶

5.1.1.1. Zeyneddin Karaca Bey'in Kilikya Ermeni Krallığı Üzerindeki Baskıları

1335 yılında Zeyneddin Karaca Bey beş bin atlı ile Çukurova'ya inerek Kilikya Ermeni Krallığı'nın doğu bölgelerini tahrip etti. Bu seferden Türkmenler kayda değer ganimetler elde etti.⁴⁴⁷ XIV. yüzyılın başlarında Maraş ve civarına yerleşen Dulkadir Türkmenleri 1337'de Memlûklere bağlı olarak bir beylik kurmaya muvaffak oldu. XIV. Yüzyılın ortalarında da Adana ve yöresinde Memlûklere bağlı Ramazanoğulları Beyliği kuruldu. Dulkadir Beyliği ve Ramazanoğulları Beyliği'nin kurulmasıyla birlikte Anadolu'nun güneyinde Türkmenlerin sayısı ve etkinliği ciddi biçimde artış gösterdi. Bu dönemde Ermeniler de siyasi açıdan istikrarsız bir dönem yaşıyordu. Bu iki beylik, Ermeni Krallığı'nın sınırlarını oldukça daralttı. Ayrıca Konya ve yöresine sahip olan Karamanoğulları Beyliği de Kilikya Ermenilerine sürekli saldırmakta idi. Böylece bu beylikler ve Memlûkler, Kilikya Ermeni Krallığı'nı denetim altında aldı. Ermeni Devleti XIV. yüzyılın ilk yarısında İlhanlıların desteğini kaybetti. Ayrıca bu dönemde Türkmenlerin bölgedeki faaliyetleri Ermenilerin Çukurova'daki ehemmiyetlerinin ve nüfuzlarının azalmasına neden oldu. Ermeni Kralı V. Leon, kendisine destek verecek bir dost arayışına girdi. Bu arayış sırasında Fransa kralı ile iyi ilişkiler kurdu. Ermeni

⁴⁴⁶ İlyas Gökhan, "Kilikya Ermeni Prensligi'nin Kuruluşu ve Türklerle Olan İlişkileri"... , s.76; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*,..., s.246.

⁴⁴⁷ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*,..., s.113 İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılda Kilikya Ermeni Prensligi ve Memlûklarla İlişkileri", *Ermeni Araştırmaları 2. Türkiye Kongresi Bildirileri*, C.1, ASAM, Ankara, 2007, s.38.

Kralı, Fransa kralına güvenerek Memlûklere ödemesi gereken yıllık vergiyi ödemedi.⁴⁴⁸ Bunun üzerine Memlûk sultanı Ermeniler üzerine Ayas seferi için hazırlıklar yaptırdı. Memlûk ordusu Kahire'den yola çıktı ve 1337'de Kahire'den hareket eden kuvvetler ile Hama, Humus, Halep, Trablus ve Dımaşk naibleri Halep'te toplandı. Halep naibi Alâeddin Altunboğa komutasındaki Memlûk ordusu İskenderun'a geldi. Vaziyetin ciddi bir hal aldığı anlayan Ermeni Kralı V. Leon, Dımaşk naibi Tengiz'e haber göndererek Memlûk askerlerinin yağma hareketinde bulunmamaları karşılığında kendilerine kaleyi teslim edeceklerini bildirdi. Ancak Altunboğa komutasındaki Türkmenler Çukurova'yı yağmalamaya devam etti. Bu durum üzerine Ermeniler Memlûklere bir elçi gönderdi; ancak bu elçi kabul edilmedi. Kabul edilmeyen Ermeni elçisi önemli hediyelerle beraber Dımaşk naibi Tengiz'in yanına gitti. Elçinin barış teklifine karşılık Tengiz, sultana da danışarak saldırının durdurulması kararını verdi. Ancak Tengiz'i Ermenilerle ittifak ile suçlayan Türkmenler barış konusunda Tengiz'i dikkate almadı. Ayas'ı kuşatan Türkmenler sekiz günlük kuşatmanın ardından 11 Mayıs 1338 günü şehri ele geçirdi. Ayas şehri bu kuşatma sırasında oldukça tahrip oldu. Memlûkler Ayas'ı ele geçirdikten sonra Ceyhan nehri'nin sol tarafında yer alan ve stratejik açıdan çok önemli olan kalelerden Küvare, Nuceyme ve Serfendikar kalelerini de zapt ettiler. Karaca Bey zamanında Dulkadirliiler özellikle Sis Ermenilerine karşı oldukça büyük başarılar kazandı.⁴⁴⁹

Karaca Bey, Amik ovasındaki Türkmenlerle birleşerek 1343/1344 yılında Sis bölgesine defalarca akın yaptı ve bu akınlardan bolca ganimet aldı. Ermenilerin Karamanlılara yaptıkları kötülüklerin de intikamını aldı. Zeyneddin Karaca Bey 1345 yılında Yelboğa ile uğraştıktan sonra yönünü tekrar Sis'teki Ermeni Krallığı'na çevirdi.⁴⁵⁰ 1345 yılında Karaca Bey, Ermenilerin karışıklık içinde bulunmasını fırsata çevirerek Çukurova'nın kuzeyinde bulunan Geben Kalesi'ni ele geçirdi. Hemen ardından Ermeni Kırallığı III. Konstantin Geben'i tekrar almak için hücumla geçti; ancak Dulkadirliiler bu Ermeni birliklerini mağlup etti. Karaca Bey, Sultan el-Melik el-Kamil Seyfeddin Şaban (1345-1346)'a bu fethi müjdeleyerek onun ihsanına nâil oldu. Ancak Memlûklerin Halep valisi Arıktay'ın buraya hemen kendi muhafızlarını yerleştirmek

⁴⁴⁸ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.18,26.

⁴⁴⁹ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.76; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.18.

⁴⁵⁰ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 407; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.22.

istememesi, Dulkadiroğlu Karaca Bey ile arasının açılmasına sebep oldu. Durumdan faydalanan Ermeniler, 1346 ekiminde Geben Kalesi'ni geri aldı.⁴⁵¹

Dulkadiroğulları, Sultan en-Nâsır Hasan (1347-1351) zamanında oldukça güçlendi. Öyle ki 1348-1349 yılında, Dulkadiroğulları Memlûklerin dâhilî mücadelelerini fırsat bilip isyan etti ve Ermeni kralından, Memlûk sultanına gönderilen vergiyi kendilerine göndermesini isteyecek kadar ileri gitti.⁴⁵² Karaca Bey'in Ermenilerine karşı büyük başarılar kazanmasıyla Karaca Bey, Memlûk kumandanlarının bile isimlerini gölgede bıraktı. Karaca Bey'in karizması arttıkça onu çekemeyen Memlûk komutanları sürekli onun üzerine kuvvet yolladılar. Ancak gün geçtikçe güçlenen Karaca Bey'in kendisine güveni o kadar arttı ki Melik Zahir unvanıyla bağımsızlık çabasına girdi.⁴⁵³

5.1.1.2. Kilikya Ermeni Krallığı'nın Sonu

1360 yılına gelindiğinde Memlûkler ve onların çatısı altındaki Türkmenler Ermenilerin hâkim oldukları Tarsus ve Adana gibi önemli şehirlerin yanında diğer bazı kaleleri⁴⁵⁴ ele geçirerek, Ermenileri dağ kalelerine çekilmeye mecbur etti. Tarsus, Adana, Pilerga, Ayas gibi çok önemli şehirlerini Memlûkler ve Türkmen beylerine kaptıran Ermenilerin elinde Sis, Anazarba ile Geben, Pardserpet ve Gorigos (Kızkalesi) kaleleri kaldı. Hatta Karamanoğulları Gorigos kalesini ele geçirmek için 1359 yılından 1367 yılına kadar çabaladı; ancak kaleyi ele geçiremedi. Köşeye sıkışan Ermeniler Kıbrıs'tan yardım istedi. Ermeniler, Kıbrıs Kralı I. Pierre döneminde (1358-1368) Güney Anadolu'yu zapt etmek için bir hareketlilik gösterdi. Ancak bu girişimlerinin çok başarılı olduğu söylenemez.⁴⁵⁵

Ermeni Kırallığı IV. Konstantin zamanında Sis ve çevresinde yaklaşık onar bin kuvveti bulunan Ebu Bekir Bey ve Davut Bey⁴⁵⁶ bölgedeki etkinliklerini artırdı. 1374 yılında IV. Konstantin'in yerine V. Leon Ermeni Kralı oldu. V. Leon'un düşmanları

⁴⁵¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.41; İlyas Gökhan, Ortaçağın Başından Dulkadirli Zamanına Kadar Göksun, 100. Yılında Göksun Sempozyumu, s.100; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99; İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılda Kilikya Ermeni Prenslığı ve Memlûklarla İlişkileri"..., s.39.

⁴⁵² Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.216.

⁴⁵³ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*..., s.76; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri*..., s.18.

⁴⁵⁴ İsmail Yiğit, *Memlûkler*, İstanbul, 2008, s.89.

⁴⁵⁵ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri*..., 27-29.

⁴⁵⁶ Faruk Sümer bu kişinin Kınıkların başı Özeroğlu Ebu Bekir olabileceğini belirtmektedir (bk. Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"....).

Davut Bey'i Sis'i muhasara etmesi için teşvik ettiler. Davut Bey, Sis'i kuşattı ve üç ay şehri kuşatma altında tuttu. Ancak şehri ele geçirmeye muvaffak olamadı. Bu sırada Ermeni baronlarından Oşin'in Kahire'de bulunan oğlu Aşot Müslüman oldu ve Kral Leon'u istemeyenler onun etrafında toplandı. İktidarı ele geçirmek isteyen Aşot Türkmen beylerinden Ebu Bekir ile anlaştı. Ermenilerin vergilerini ödemediği bahanesiyle Ebu Bekir 15 Ocak 1375 günü on beş bin kişilik kuvvetle Sis'i kuşattı ve şehrin aşağı kısmını ele geçirdi. Ermeniler Halep valisi Işıktemür'e haber göndererek şehri gelip teslim almasını istedi. Bu haber üzerine Işıktemür Üçoklu ve Bozoklu Türkmenleri yanına alarak Sis'e yürüdü. Üç aylık kuşatmanın ardından 13 Nisan 1375 günü şehir teslim alındı ve Kral Leon Mısır'a götürüldü. Kilikya bölgesi Memlûkler ile onlara önemli bir askeri güç sağlayan Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları ve bölgedeki Türkmenlerin ittifakı Kilikya Ermeni Devleti'ne son verdi. Bölge Ayas, Sis ve Tarsus olarak üç valiliğe bölündü ve bu bölgeler Türkmenler yerleştirildi. Ayrıca bölgedeki birçok yer Türkmenlerin idaresine bırakıldı.⁴⁵⁷

İlyas Gökhan, Kilikya Ermeni Krallığı'nın sonun geldiği yeri Geben kalesi olarak gösterir. Ona Göre; Ermeniler Sis bölgesinde sıkışınca Tekir suyu üzerindeki sarp dağlarla çevirili Geben kalesine çekilirdi. 1375 yılındaki Memlûklerin bu taarruzunda da Kilikya Ermeni Kralı VI. Leon hazinesi ile birlikte Geben kalesine çekildi. Memlûkler dokuz ay boyunca Geben kalesini kuşattı ve sonunda VI. Leon esir düştü. VI. Leon maiyetiyle birlikte Kahire'ye götürüldü. Böylece Kilikya Ermeni Krallığı sona erdi. Bu önemli zaferin ardından Memlûkler Kahire'de yedi gün yedi gece kutlama yaptı.⁴⁵⁸ Ancak Geben'in doğusunda bulunan Ganci (Çukurhisar) kalesinde bir müddet daha Ermeniler varlıklarını devam ettirdi. Bu kale son Ermeni başkumandanı Hetum ve karısı Zarman'ın malikânesiydi. Bu kale ve çevresinin Dulkadir Beyliği tarafından alınması ile bölgedeki Ermenilerin siyasi varlığı tamamen sona ermiş oldu. Memlûklerle birlikte Dulkadirliler de Kilikya Ermenilerinin üzerlerine seferler düzenleyerek onları zayıflatmışlardı.⁴⁵⁹ Bu tarihten itibaren de Kilikya yani günümüz tabiriyle Çukurova, Türkmen yurdu oldu.

⁴⁵⁷ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.19; İlyas Gökhan, "Kilikya Ermeni Prenslığı'nın Kuruluşu ve Türklerle Olan İlişkileri"..., s.76.

⁴⁵⁸ İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılda Kilikya Ermeni Prenslığı ve Memlûklerle İlişkileri"..., s.40; İlyas Gökhan, "Memlûk Devleti'nin Kilikya Ermenileri ile Siyasî ilişkileri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.165, 2006, s.155.

⁴⁵⁹ İlyas Gökhan, "Türkiye Selçukluları İle Kilikya Ermenileri Arasındaki Siyasî İlişkiler"..., s.105.

5.2. Dulkadir Beyliği'nin Kadı Burhaneddin Ahmed ve Timur Devleti ile Münasebetleri

5.2.1. Dulkadir Beyliği-Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti Münasebetleri

Kadı Burhaneddin Ahmed ile Dulkadiroğulları ilişkileri daha Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti kurulmadan önce başladı. Eratnalıları ortadan kaldırmak isteyen Kadı Burhaneddin 1381 yılında Eratna emirlerine karşı Dulkadiroğulları ile ittifak yaparak ciddi bir dostluk kurdu. Dulkadiroğlu Halil Bey, kardeşi Osman Bey'i bir miktar kuvvetle Kadı Burhaneddin'in emrine verdi.⁴⁶⁰

Kadı Burhaneddin kendi iktidarını kurduktan sonra Anadolu'da bazı Türkmen Beylerini hizmetine almayı başardı. Bunlardan bazıları: Akkoyunlulardan Ahmet Bey, Pir Hüseyin Bey, Kara Yülük Osman Bey, Dulkadirli Osman Bey, Boz Doğan oğullarından Sa'du'l-Mülk ve Ziy'au'l-Mülk kardeşlerdir. Ayrıca Kadı Burhaneddin ile Dulkadirli arasında akrabalık bağı kuruldu. Kadı Burhaneddin, Dulkadiroğlu Halil Bey'in büyük kızını alarak onun damadı oldu. Halil Bey de oğlu Nasreddin Mehmet'e Kadı Burhaneddin'in kızı Hatice Hatun'u (Mısır Hatun)⁴⁶¹ aldı.⁴⁶² Böylece Kadı Burhaneddin Ahmed ile Halil Bey arasında ciddi bir akrabalık ve dostluk bağı kuruldu. Türkmenlerin desteğini alan Kadı Burhaneddin başta Moğollar olmak üzere düşmanlarına karşı önemli bir güç kazandı.⁴⁶³

Eratnalıların son döneminde Dulkadiroğulları ile Eratnalıların ilişkileri dirayetsiz Eratna Beyleri yüzünden iyi değildi. 1381 yılında Kadı Burhaneddin Ahmed, Eratnalılara son verip kendi devletini kurunca Dulkadirli yeni kuzey komşuları ile iyi ilişkiler kurdu. Aslında iki beylik birbirine arka çıkararak siyasi güçlerini artırdı. Kadı Burhaneddin Ahmed yeni kurduğu devlette çıkan çatlak sesleri susturmak için Dulkadirliye yaklaştı. Dulkadirli ise Memlûklerin artan baskısı altında bir destek olması için Kadı Burhaneddin ile iyi ilişkiler kurdu.⁴⁶⁴ Memlûklerin baskısından kaçan Dulkadirli beylerinden bazıları Kadı Burhaneddin'in yanına sığındı ve Kadı

⁴⁶⁰ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti...*, s.73; Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende"..., s.62.

⁴⁶¹ bk. Akrabalık Münasebetleri.

⁴⁶² İlyas Gökhan, "Dulkadir Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler..." s. 284; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadımlar"..., s.107.

⁴⁶³ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.127; Kerim Özdemir, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin "Tenkîhu't-Tevârih" Adlı Eserinin Selçukluların Zuhurundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Bölümlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi...*, s.72.

⁴⁶⁴ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti...*, s.69.

Burhaneddin de bu beyleri himaye etti. Kadı Burhaneddin'in bu beyleri himaye etmesi Memlûkler ile Kadı Burhaneddin'in arasını çıkıttı.⁴⁶⁵

Kadı Burhaneddin Ahmed, kendi hâkimiyetini kurduktan sonra muhalifleri ile karşı karşıya geldi. Kadı Burhaneddin Ahmed'in rakiplerinden Emir Ahmet askerilerini de toplayarak Kadı Burhaneddin Ahmed'e saldırmak için Turhal bölgesine geldi. İki ordu karşı karşıya geldiğinde Kadı Burhaneddin Ahmed'in emirlerinden Ahi Nevruz, Bayezid, Feridun ve Dulkadirli Osman Bey⁴⁶⁶ savaşı alanından kaçtı. Emirlerinin kaçması üzerine Kadı Burhaneddin Ahmed de Emir Ahmet'in kuvvetlerine mukavemet edemeyerek kaçmak zorunda kaldı.⁴⁶⁷ Bu olaydan hemen sonra Ahi Nevruz yönetimi eline geçirmek için Feridun, Dulkadiroğlu Osman, Bayezid (Kör), Mahmut Tugay Timur, Mevlana Seyfeddin, Mahmut Fic, Seyyid Ebubekir ve Seyyid Ali gibi beylerin de desteğini alarak Kadı Burhaneddin'e bir suikast düzenledi. Suikastı haber alan Kadı Burhaneddin Ahmed, cuma günü camide tedbir alarak namaz sonrası düşmanlarını yakalattı. Korkarak evine kaçan Dulkadirli Osman Bey, bir süre sonra Kadı Burhaneddin Ahmed'in huzuruna geldi. Bu sırada Kadı Burhaneddin Ahmed, kendisine suikast düzenleyenleri huzuruna çıkarmıştı. Dulkadirli Osman Bey, Kadı Burhaneddin Ahmed'in düşmanlarıyla ittifak yapmasına rağmen Kadı Burhaneddin Ahmed ona kızmadı ve Dulkadirli Osman Bey'in Kadı Burhaneddin Ahmed ile düşmanları arasında hakemlik yapmasını istedi. Neticede Kadı Burhaneddin Ahmed kendisine suikast düzenleyenleri hapsedtirdi. Ahi Nevruz ise idam edildi. Dulkadirli Osman Bey'in akıbeti hakkında ise kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.⁴⁶⁸ Bezm u Rezm'deki anlatım tarzına bakılırsa Dulkadirli Osman Bey'in herhangi bir cezaya çarptırılmadığı tahmin edilebilir.

1382 yılında Kadı Burhaneddin Ahmed, Orta Anadolu'da üstünlük mücadelesi kurmak isteyen beylerin tedibi için harekete geçti. Burhaneddin'in hükümdarlığını istemeyen beyler, Moğolları Kadı Burhaneddin'e karşı kışkırttı. Bunun üzerine Moğollar ile Kadı Burhaneddin arasında bir muharebe meydana geldi. Bu muharebede Dulkadiroğlu Halil Bey, Moğolların safında yer aldı. Savaş sonunda Kadı Burhaneddin mağlup oldu. Kaçarak canını zor kurtardı. Savaş sırasında düşman safında olan Dulkadiroğlu Halil Bey savaş sonrasında Kadı Burhaneddin'e katılarak onun askerlerini

⁴⁶⁵ Burhan Milli, *Osmanlı Öncesi Sivas ve Yöresi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007, s.163.

⁴⁶⁶ Zeyneddin Karaca'nın oğludur. bk. Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*

⁴⁶⁷ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.262.

⁴⁶⁸ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.267; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.101-102; Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.73.

toplamasına ve Sivas'a çekilmesine yardım etti. Kadı Burhaneddin de onu affederek ona hilat giydirip, ikta tahsis etti. Ayrıca ona Yoldaş (Nöker) Halil unvanını verdi.⁴⁶⁹ Halil Bey'e ilgi ve sevgi gösteren Kadı Burhaneddin: Sen bana bağlanıp dostluk ve arkadaşlığın gereklerini yerine getirdin. İnşallah bu iyiliğinin ve fedakârlığının karşılığını görürsün" dedi.⁴⁷⁰

Memlûk Devleti, 1381 yılında Halil Bey'in üzerine yürüyerek Elbistan ve Maraş'ı aldı. Dulkadiroğlu Halil Bey 1384 tarihinde harekete geçerek Memlûklerden Elbistan'ı ve Maraş'ı geri aldı. Halil Bey'in Halep valisi Yelboğa'dan Elbistan ve Maraş'ı geri almasında Kadı Burhaneddin Ahmed'in büyük desteği oldu. Hatta Maraş ve Elbistan'ın alınmasından sonra Halil Bey ile Kadı Burhaneddin birleşerek Memlûklere bağlı Darendede ve Divriği havalisine akınlarda bulunarak ganimetler aldılar.⁴⁷¹ 1384 yılında Kadı Burhaneddin, Dulkadirliilerden aldığı destekle Sivas'tan Akdeniz'e kadar uzanan sahada akınlar yaparak bölgedeki Türkmenleri itaati altına

⁴⁶⁹ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.67-69; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.99.

⁴⁷⁰ Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.253; Ayrıca Erdeşeri Dulkadirli Nöker Halil ile Kadı Burhaneddin arasında geçen bir olayı şöyle nakleder:

"Aradan bir süre geçince genç adam (Halil Bey) "Ben açım. Açlığa hiç tahammülüm yok. Eğer yiyecek bulmakta biraz daha gecikirsem, korkarım öleceğim, diye konuştu. Sultan ona nasihatte bulunup teselli etmeye çalıştıysa da fayda etmedi. Onun yatışmadığını gören Sultan, "Kalk şehre gidip sana yiyecek bulalım" deyince genç adam, "Moğol askerleri dağı ve ovayı tutmuşlar. Şehre giderken onların eline düşmemiz kuvvetle muhtemel" karşılığını verdi. Sözüün kısası gencin ne sabredecek gücü, ne de dışarı çıkacak cesareti vardı. Sonunda o bölgede bulunan bir köye gidip yiyecek aramaya karar verdi. Sultan, her ne kadar ona engel olmaya kalktıysa da başarılı olamadı. Kurt gibi acıkmış olan zavallı, diken üstünde duruyor, mide ve bağırsaklarının gurultusu göklere çıkıyordu. O sırada yanlarında bulunan yaya adam, bir parça ekmekle peynir çıkarıp Sultan'a uzattı. Sultan onun hepsini genç adama verdi. Onu yeyince gencin açlığı biraz yatıştı. Nefs-i emmare'si sakinleşti ve adam bir süre sızlanmayı bıraktı. Fakat aradan bir müddet geçince, "Benim işim bu kadar yiyecekle görülmez" dedi. Sultan, sözüün fayda etmeyeceğini ve durumun kötüleşeceğini anlayınca atına binip Seyyid Ebu Bekir'in oğlunun siperini ve okluğunu aldı. Ona yay ile birkaç ok bırakarak atını sürdü. Dar ve sarp bir yere varınca önden iki atlı ile birkaç piyadenin yol aldıklarını görünce geri dönüp durumu yanındakilere anlattı ve "siz peşimden gelin. Ben onlara saldıracağım. Eğer onlar Moğol askerleri iseler, iki atla birkaç silaha sahip oluruz, böylece gücümüz artar. Yok eğer bizim adamlarımız iseler, bu bizim için daha iyi olur dedi. Hiç vakit kaybetmeden onların üzerine yürüdü. Atlılar kaçmayı tercih ettiler. Orada kalan yayalar Sultan'ı tanıdılar. Sultan onlardan, atlıların kimler olduğunu sorunca "Emir Pir Ali'nin adamları" dediler. Onun üzerine Sultan, adları ne?" dedi. Onlar korktukları için değişik adlar söylediler. Sultan, onların söylediği isimle onları çağırınca onlar kaçmaya devam ettiler. Sultan geri dönüp yayalara, "Bana yanlış ad mı söylediniz?" diye sorunca, "Evet" cevabını verdiler. "Birinin adı Laçın biraz önce biz onun adını saklamıştık." dediler. Sultan, tekrar kaçanların arkasından at koşturdu. Yaklaşınca bu adla çağırdı. Kaçan kişi adını duyunca geri dönüp Sultan'a selam verdi. Arkadaşını da beraberinde getirerek Sultan'ın sağlığı için dualar etti.

...Kaleye girince her zaman açıklıktan şikâyet eden Halil'e Sultan, kendisine getirilen bütün yiyecekleri verdi. Halil, kör ördek gibi önüne ne konduyorsa tuzlu tatlı demeyip yedi"(Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.253-255). Burada bahsi geçen Halil Bey'in tam olarak kim olduğu bilinmemektedir. Kanaatimizce bu bey Dulkadirliilerin ikici beyi olan Garsüddin Halil Bey ile ilgisi yoktur.

⁴⁷¹ Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.93.

aldı.⁴⁷² Ancak Halil Bey'in başına buyruk ve yağmacı tavırları Memlûk sultanı Berkuk'un sabrını taşırdı ve Halil Bey Memlûkler tarafından öldürüldü. Halil Bey'in ölümüne üzülen ve bu durumu içine sindiremeyen Kadı Burhaneddin, Sultan Berkuk'a karşı düşmanca tavır aldı.⁴⁷³

Halil Bey'in ardından Dulkadirli tahtına oturan kardeşi Sevli Bey, 1388 yılında taht mücadelesinde kardeşi Nasreddin Mehmet Bey'e yenilince Develi bölgesine kaçtı. Sevli Bey burada Karamanoğullarının da desteğiyle Kadı Burhaneddin'e karşı isyan içinde bulunan Cüneyd'i destekledi. Kadı Burhaneddin, Cüneyd'e gelen desteklere rağmen inatla onu muhasara ederek 1388 sonbaharında Cüneyd'i mağlup etti.⁴⁷⁴

Memlûkler 1395 yılında Dulkadirli b. büyük bir mağlubiyete uğrattı. Bu mağlubiyetten sonra Memlûklerle uğraşmaktan korkan Sevli Bey Suriye topraklarına akın yapmayı bırakarak gözünü kuzeye Kadı Burhaneddin Ahmed'in devletine dikti. Dulkadirli halkından Ağaçeriler, Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ne çok fazla zarar verince Kadı Burhaneddin Ahmed, Dulkadirli b. ile olan sınırına iki tane kale inşa ettirdi.

Sivashlı birtakım tüccarlar 1397 yılından sonra Kadı Burhaneddin'e, Dulkadirli b. tarafından soyulduklarını bildirip onları şikâyet etti. Bunun üzerine Kadı Burhaneddin, Dulkadiroğullarına elçi göndererek; "Eğer Müslümanların mallarını geri vermez, inat ve zıtlama yolunu tutarsanız bütün gücümüzle bizi karşınızda bulur ve hak ettiğiniz cezayı alırsınız" diyerek çok sert çıkıştı ve tüccarların zararlarının temin edilmesini istedi.⁴⁷⁵ Mallarının zararının temin edilmemesi söz konusu olursa Sevli Bey'in üzerine sefer yapacağını da belirtti. Ancak bu konunun ne şekilde kapandığı meçhuldür.⁴⁷⁶ 1398 yılında⁴⁷⁷ Osmanlılar Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ni kendi topraklarına kattı. Aslında Sivas şehrini Dulkadiroğulları da ele geçirmek istiyordu; ancak 1398 yılında Dulkadirli b. taht mücadelesi olduğu için onlar Sivas ile ilgilenemedi.⁴⁷⁸ Sivas,

⁴⁷² Abdülkerim Özeydin, "Kadı Burhaneddin Devleti", *DİA*, C.24, Ankara, 2001, s.76.

⁴⁷³ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti...*, s.94; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.130; Abdülkerim Özeydin, "Kadı Burhaneddin Devleti"..., s.77; Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı...*, s.57; Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti...*, s.96.

⁴⁷⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.29; Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.356 Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.242.

⁴⁷⁵ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti...*, s.149; Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.487; Sadettin Baştürk, "Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005, s.404.

⁴⁷⁶ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.1..., s.310.

⁴⁷⁷ Mehmet Neşri bu tarihi, 1391/1392 olarak vermektedir. Ancak kanaatimizce bu tarih yanlıştır (Mehmet Neşri, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi*, Sad. Necdet Öztürk, İstanbul, 2011).

⁴⁷⁸ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.117,118; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.53; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.96; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi*

Kayseri, Bozok (Yozgat) Osmanlı topraklarına girince Dulkadirli-Kadı Burhaneddin Ahmed ilişkileri son bulurken Osmanlılar ile Dulkadirli komşu hale geldi.

1402 Ankara Savaşı'nda Osmanlılar, Timur tarafından ağır şekilde mağlup edilince bu bölgedeki Osmanlı otoritesi bozuldu. 1243 yılındaki Moğolların Anadolu'yu istilasından sonra Moğol kökenli Kara Tatarlar; Kayseri, Bozok ve Kırşehir'e yerleşerek burada Türkleşmişti. Ankara savaşından sonra Timur bu Kara Tatarları Türkistan'a götürünce bölgedeki yerleşim merkezlerinin çoğu boşaldı. Sivas'ın güneyi ile Kayseri'nin doğusundaki Uzunyayla'da yaylayan Dulkadirli Türkmenler, Yozgat ve çevresine hareket ederek buradaki boşluğu doldurdular. Bu Türkmenler Oğuzların Bozok koluna mensup olduğu için bölge Bozok adını aldı. Bir süre sonra bu Türkmenler Dulkadir Beylerinin itaatine girdi. Böylece Dulkadir hudutları Yozgat, Çekerek ve Boğazlayan'a kadar genişledi.⁴⁷⁹

5.2.2. Dulkadir Beyliği-Timur Devleti Münasebetleri

Timur Bağdat'ı aldıktan sonra Irak bölgesinde güçlendi. Daha sonra Anadolu'ya yönelerek Tekrit'e gelen Timur; el-Cezire Emirleri, Mutahharten, Karamanoğlu Alâeddin, Dulkadiroğlu Sevli Bey, Kadı Burhaneddin, Karakoyun ve Akkoyunlular'a haber göndererek kendisine itaat etmeye davet etti.⁴⁸⁰ Anadolu beyliklerinden Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları Timur'a olumlu cevap verirken Kadı Burhaneddin, Osmanlılar, Memlûkler ve Altınorda hanı Toktamış ona karşı ittifak yaptı.⁴⁸¹

Karamanoğlu Alâeddin Bey, Timur'u kullanarak Osmanlı'dan intikam almak amacıyla Timur'a yardım etti. Diğer taraftan Dulkadiroğlu Sevli Bey Memlûkler tarafından baskı altında tutulduğu için Timur'u Suriye'nin fethine teşvik ederek Memlûklere karşı Timur'u kullanmak istedi. Ayrıca Sevli Bey, Timur'u Suriye'ye

ve *İçtimai Tarihi*, C.1..., s.310; Mehmet İpşirli, "Kayseri", *DİA*, C.25, Ankara, 2002, s.97; Ahmet Yaşar Ocak, "Bozok", *DİA*, C.6, Ankara, 1992, s.321 Musa Çınar, *Su Şehri Tarihi*, Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2010, s.98.

⁴⁷⁹ İlyas Gökhan, *Dulkadir Beyliği'nin Kayseri Yöresinde Hakimiyeti ve Eserleri*, Dulkadir Beyliği Araştırmaları I, UKDE, Kahramanmaraş, 2008, s.182 Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.137; Yunus Koç, "Dulkadirli'den Osmanlı'ya Bozok"..., s.47.

⁴⁸⁰ İsmail Aka, *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, Ankara, 1994, s.17; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, Ankara, 1989, s.12; Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.122; İsmail Aka, "Timur", *DİA*, C.41, Ankara, 2012, s.174; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.161.

⁴⁸¹ İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara, 2000, s.20; Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyıllar)...*, s.14.

çağırırken ona bölgede rehberlik yapmayı da vaat etti.⁴⁸² Bu nedenle Memlûkler, Seveli Bey'e karşı tavrı aldı.⁴⁸³ İsmail Aka bu dönemde Timur'un Anadolu'ya gelmesinin Konya, Maraş ve Erzincan gibi bölgelerde sevinç havasının yarattığını belirtmektedir.⁴⁸⁴

1399 yılında Osmanlıların desteğiyle Dulkadir beyi olan Nasreddin Mehmet Bey, Seveli Bey'in aksine Timur'a karşı cephe aldı. Çünkü Nasreddin Mehmet Bey ile Osmanlıların ilişkileri gayet iyiydi. Nasreddin Mehmet Bey, Timur için Osmanlılar ile bozuşmayı istemedi. 1400 yılında Timur, Sivas ve çevresini kuşattı. Dulkadirli bu kuşatma sırasında Elbistan'ın kuzeyinde otlayan Timur'un atlarını çalarak onu zayıflatmaya çalıştı. Bu duruma çok sinirlenen Timur, 9 Ağustos 1400 günü Sivas'ı aldıktan sonra hemen Dulkadirliyi cezalandırmak için buraya bir kuvvet sevk etti.⁴⁸⁵ Timur'un oğlu Şahruh ve Kara Yülük Osman, Dulkadir topraklarına yönelerek önce Sivas'ı aldılar ardından Dulkadir topraklarında yağma ve talan yaptıktan sonra Elbistan'a yürüdüler.⁴⁸⁶ Timur'un kuvvetleri Elbistan'a yaklaşınca Türkmenler sarp dağlara çekildi. Şahruh uzaklaşınca Türkmenler, Timur'un kuvvetleri üzerine tekrar saldırdı. Bu sırada Sivas'tan Malatya ve Besni taraflarına geçen Timur; Dulkadirli bu düşmanca tavırlarına karşılık 1401 yılında Emir Mirza, Ebubekir, Süleyman Şah ve Şeyh Nureddin kumandasındaki Timur kuvvetleri o sırada Tedmur'da bulunan Dulkadirli üzerine gönderdi. Timur'un kuvvetleri Dulkadirli dağıttı ve Dulkadirli muazzam büyüklükte koyun sürüsüne el koydular. Dulkadirli aldıkları ganimetlerle oldukça önemli bir maddi gelir elde eden Timur, Malatya'ya elçi göndererek itaat etmelerini istedi. Timur'un elçisi hapsedildi ve bunun üzerine Malatya'ya yönelen Timur, burayı da ele geçirdi.⁴⁸⁷

⁴⁸² Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.418; Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.123; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara,2000, s.20; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları...*, s.14; Esra Çıplak, "XIV. Yüzyılda Süper Güçlerin Nüfuz Sahası Sivas", *Selçuklular Zamanında Sivas Sempozyum Bildirileri*, Sivas, 2006, s.158; M. Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979, s.374.

⁴⁸³ Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları...*, s.46.

⁴⁸⁴ İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara, 2000, s.19.

⁴⁸⁵ Ebu Bekir-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.43; M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4..., s. 228; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları...*, Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.1* ..., s.187; s. 82-83 Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.97; Esra Çıplak, "XIV. Yüzyılda Süper Güçlerin Nüfuz Sahası Sivas"..., s.166.

⁴⁸⁶ Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.21.

⁴⁸⁷ Nizamüddin Şâmi, *Zafernâme*, Çev. Necati Lugal, Ankara, 1987, s.262; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları...*, s.86; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.146; Esra Çıplak, "XIV. Yüzyılda Süper Güçlerin Nüfuz Sahası Sivas"..., s.166; Sadettin Baştürk, "Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri"..., s.406.

Timur 1400-1401 yılında Darende, Elbistan ve Malatya'dan geçerek buraları yerle bir etti. Timur yine aynı yıl Zabatra, Kâhta, Gerger, Adıyaman, Besni, Rumkale, Antep, Tell Başir, Azez, Halep, el-Bab, er-Ruha, Maaret en-Numan, Hama, Baalbek, Dımaşk şehirlerine de girerek buraları talan etti. Timur'un Suriye'de çıkardığı karışıklıklardan yararlanan Köpekoğlu Muhammet Memlûklerden Malatya'yı, Dulkadir beyi Nasreddin Mehmet de 1405 yılında Darende'yi ele geçirdi. Ayrıca Timur'un Anadolu'dan çekilmesi üzerine Dulkadiroğulları Nevşehir'e kadar ilerleyerek burada nüfuz sahibi oldu.⁴⁸⁸

5.3. Dulkadir Beyliği'nin Akkoyunlu ve Safevî Devletleri ile Münasebetleri

5.3.1. Dulkadir Beyliği-Akkoyunlu Devleti Münasebetleri

5.3.1.1. Dulkadir Beyliği, Akkoyunlular, Karakoyunlular Münasebetleri ve Dulkadirlielerin Harput'a Hâkim Olması

Dulkadiroğulları, Halil Bey döneminde Harput⁴⁸⁹ ve civarını ele geçirince Güneydoğu Anadolu'da nüfuzunu iyice artırdı. Dulkadirlielerin doğuya doğru ilerlemeleri doğudaki en güçlü komşuları olan Akkoyunlular ile karşılaşmalarına neden oldu. Bu dönemde Akkoyunluların başında ise Kara Yülük Osman bulunuyordu.⁴⁹⁰

Memlûklerde hükümete karşı isyan ederek Suriye'de hükümdarlığını ilan eden Cekem özellikle kuzeyde Türkmenlere aşırı baskıcı davrandı. Dulkadiroğulları bu dönemde Akkoyunlu ve Karakoyunlularla ittifak yaparak Cekem'e karşı bir cephe oluşturdu. Cekem bu üç cepheden oluşan ittifakı hafife aldı ve onları mağlup edebileceğini düşündü. Cekem, Urfa'da iken Kara Yülük burayı kuşattı. 25 Nisan 1407 tarihinde Kara Yülük, Cekem'i öldürdü ve onun kesilen elini Cekem'den yana çok dertli olan Dulkadir beyi Nasreddin Mehmet Bey'e gönderdi. Cekem'in kesik elini gören

⁴⁸⁸ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.1 ...*, s.215; Sadettin Baştürk, "Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri"... , s.406; 1468 yılında Nevşehir bir bölümü Dulkadiroğullarından bir bölümü de Karamanoğullarından olmak üzere Osmanlıların topraklarına dahil oldu (İlhan Şahin, "Nevşehir", *DİA*, C.33, Ankara, 2007, s.65;).

⁴⁸⁹ Dulkadirli Halil ve Seveli Bey zamanında Harput Dulkadirli idaresinde kaldı (Besim Darkot, "Harput", *İA*, C.5, İstanbul, 1987, s.297). Harput Kalesi kitabelerine göre Dulkadirli Halil ve İbrahim Bey Harput kalesinde önemli tamirat yaptılar. (Muhammet Beşir Aşan, "Dulkadiroğulları Döneminde Harput", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.308) Harput XIV. yüzyılın sonlarına doğru Dulkadirli, Kadı Burhaneddin, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri arasında sık sık el değiştirdi (Mehmet Ali Ünal, "Harput", *DİA*, C.16, Ankara, 1997, s.233).

⁴⁹⁰ İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri", *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, Kahramanmaraş, 2015, s.196.

Nasreddin Mehmet Bey rahat bir nefes aldı.⁴⁹¹ Cekem'in ölümü üzerine Dulkadirli bir kalabalık bir ordu hazırlayıp Halep'i işgal etmek istedi. Ancak Timurboğa buna engel olarak Halep'in hâkimi oldu.⁴⁹²

Akkoyunlular ile Dulkadirli birer arasındaki ittifak uzun sürmedi çünkü iki siyasi teşekkülün çıkarları aynı coğrafyada çakıştıyordu. Kara Yülük Osman Bey, 1426 yılından sonra Dulkadirli birer doğusundaki baskılarını arttırarak buraları idaresi altına almaya çalıştı. Rum İmparatorluğu ile ittifak kuran Akkoyunlular, Malatya civarlarına kadar akınlar yapıp 1428 yılında Harput'u kuşattı. Bir yıl gibi uzun bir sürenin ardından Kara Yülük, mayıs 1429'da Harput'u Dulkadirli birer elinden aldı ve burayı oğlu Ali Bey'e bıraktı.⁴⁹³ Akkoyunluların Harput'u almalarına kızan Nasreddin Mehmet Bey, mayıs 1433'te Memlûk sultanı Barsbay'ın Akkoyunlular üzerine yaptığı sefere katıldı. Ancak Amid kuşatması adıyla anılan bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlandı.⁴⁹⁴ Akkoyunlulara karşı alınan bu başarısızlığa rağmen Nasreddin Mehmet Bey, Harput şehrinde vazgeçmedi ve 1439 yılında Harput'u tekrar ele geçirmeyi başardı. Şehrin kendisinde kalması için Memlûkleri de razı etti.⁴⁹⁵

Nasreddin Mehmet Bey 1442 yılında ölünce Dulkadir Beyliği'nin başına Süleyman Bey geçti. Süleyman Bey; Karamanlılar, Akkoyunlular ve Karakoyunlulara karşı Memlûkler ve Osmanlılar ile iyi ilişkiler kurdu. Bu sırada Akkoyunluların kurucusu Kara Yülük ölünce Akkoyunlu şehzadeleri taht mücadelesine girişti. Yönetimi elinde bulunduran Kara Yülük'ün torunu Cihangir hem amcalarına hem de kardeşlerine karşı ciddi bir mücadeleye girişti. Cihangir'in amcalarının bir kısmı Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'a yaklaşırken Cihangir'in amcası Kasım ile bazı Akkoyunlu beyleri Dulkadirli Süleyman Bey'e yaklaştı. Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah, Erzincan'ı Akkoyunlulardan aldı. Komutanlarından Rüstem Tarhan'ı da Dulkadirli birer olaya müdahale etmesini engellemek için görevlendirildi. Bu sırada Cihangir, Diyarbakır'a kadar çekildi.⁴⁹⁶ Onu takip eden Karakoyunlular, Memlûk topraklarına geleceklerini ve amaçlarının Cihangir'i bulmak olduğunu beyan ettiler. Memlûk sultanı

⁴⁹¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.37.

⁴⁹² bk. Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri.

⁴⁹³ Faruk Sümer, "Akkoyunlular"..., s.271; M.Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, C.1..., s.258; Tülay Koyuncuoğlu, *İbn İyâs'ın Bedai'ez-Zuhur fi Vekâi' ed-Duhûr Adlı Eserindeki Ramazanoğulları ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar...*, s.VII.

⁴⁹⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.48; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.2..., s.145.

⁴⁹⁵ İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri"..., s.197.

⁴⁹⁶ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.270; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.125; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.56.

kendi topraklarına akın yapılmadığından emin olunca ekim 1450'de Dulkadirli Süleyman Bey'e haber göndererek Cihangir'in Memlûk topraklarına girmesi halinde Suriye'ye inmesinin engellenmesini istedi.⁴⁹⁷ Karakoyunlular aralık 1451'de Fırat'ı geçip Malatya'ya doğru ilerledi. Karakoyunluların kuvvetlerinden bir kısmı da Dulkadirlilerden Akkoyunlulara gidecek yardımı engellemekle görevlendirildi. Anadolu'daki bu karışık üstünlük kurma mücadelesinin yoğunlaşması üzerine Memlûk sultanı Çakmak bütün Suriye valilerini toplayarak kayınpederi Dulkadirli Süleyman Bey'e yardıma gitmelerini emretti. Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah bu haberi alınca Memlûklere düşman olmamak için Süleyman Bey'e saldırmaktan vazgeçerek sadece Akkoyunlular üzerine saldırdı. Bir yıl sonra da Akkoyunlular ile Karakoyunlular arasındaki gergin ortam düzeldi.⁴⁹⁸

5.3.1.2. Melik Arslan Bey Döneminde Münasebetler

Dulkadir Beyliği'nin başına Süleyman Bey'den sonra Melik Arslan Bey geçti. Diğer taraftan Akkoyunluların başında da Uzun Hasan bulunuyordu. Uzun Hasan döneminde Akkoyunlular gücünün zirvesine ulaştı. Akkoyunlular bu dönemde birçok Türkmen gurubunu da yanlarına çekmeyi başardı. Dulkadirlilerden Rüstem Bey de Melik Arslan'a karşı Akkoyunlu tarafına geçti. Bununla beraber Dulkadirlilerden Kara Bey, Bayat boyundan Abdi ve Hüseyin Beyler 1457 yılında Uzun Hasan'ın hizmetine girdi. Ancak Uzun Hasan'ın rakibi Cihangir'in kardeşi Rüstem Tarhan'ın Akkoyunlu topraklarına geldiğini öğrenen Türkmenlerden sekiz yüz kişi Suriye'ye göç etmek için harekete geçti. Uzun Hasan göç eden Türkmenlerin geri döndürülmesi için oğulları Halil Bey ve Uğurlu Muhammet Bey'i görevlendirdi. Halil Bey ve Muhammet Bey Türkmenlere yetişerek onları göçten döndürmeye çalıştı. Beş yüz kişilik bir grup göç etmekten vazgeçerek Uzun Hasan'ın hizmetine girdi. Bu dönemde Akkoyunlular, Rüstem Tarhan ile bir savaş yaptı. Muhtemelen bu savaşa Dulkadirlilerden Bayat ve Avşar boylarından Türkmenler de katıldı.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.57; Hasan Akyol, *Akkoyunlu- Karakoyunlu Mücadelesi...*, s.80; Abdullah Mesut Ağır, "Memluk Sultanı El-Melik Ez-Zahir Seyfed-Din Çakmak Döneminde Memluk-Dulkadir Münasebetleri (1438-1453)"..., s.158.

⁴⁹⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.57.

⁴⁹⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.58; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.166; İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri"..., s.198; M.Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, C.1..., s.253.

Melik Arslan Bey, 1464 yılında Karamanoğullarının elinde bulunan Kayseri'ye saldırınca Karamanoğulları Akkoyunlulardan yardım istedi. Bu durum Dulkadiroğulları ile Akkoyunluların arasını açtı. Uzun Hasan sürekli olarak Dulkadirlilerin elindeki Harput'u almak için fırsat kolluyordu.⁵⁰⁰ Nitekim Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Mayıs 1465'te Memlûk sultanına Dulkadirli elindeki Harput ile Gerger'i takas etmeyi teklif etti. Ancak Memlûk sultanı Harput'un Dulkadirlilere ait olduğunu belirterek bu teklifi kabul etmedi. Uzun Hasan hem Memlûklerin olumsuz cevabı hem de Karamanoğullarının yardım isteğine karşılık Dulkadirlilerin elindeki Harput'u kuşattı.⁵⁰¹

Melik Arslan, Harput'un kuşatılması üzerine otuz bin kişilik ordusuyla harekete geçerek Fırat'ı geçip Akkoyunlulara saldırdı. Bu ilk saldırıda Melik Arslan, Akkoyunluların ileri gelenlerinden Bişan oğlu Süleyman ve Halil Tavacı'nın kardeşi İbrahim'i ele geçirdi. Ancak çarpışmanın devamı Dulkadirlilerin aleyhine oldu. Uzun Hasan kuvvetlerini toparlayarak Melik Arslan'ın üzerine yürüdü. Akkoyunlular, Dulkadirli beyini önce Malatya sonra da Elbistan'a kadar kovaladı. Uzun Hasan'ın Elbistan'a doğru geldiğini öğrenen Melik Arslan, Esendere bölgesine kaçtı. Uzun Hasan, Elbistan'ı işgal ederek yağma yaptı. Akkoyunluların ciddi gücü karşısında dayanamayan Melik Arslan, Uzun Hasan'a elçi göndererek "Ben de size bağlı olanlardanım. Buyuracağınız her işi yerine getiririm." diyerek barış teklifinde bulundu. Uzun Hasan'ın veziri Yahya ve Çiçekoğlu; Melik Arslan'la barış şartlarını görüştü. Uzun Hasan gönderdiği elçiler vasıtasıyla Melik Arslan'a "Sevgi bağları güçlendiği zaman Harput kalesini bizim memurlarımıza teslim et. Çiçekoğlu ile Mevlana Yahya'yı da bu tarafa gönder." diye haber gönderdi. Ceyhan nehrine kadar çekilen Melik Arslan Eylül 1465'teki anlaşmaya göre aldığı esirleri serbest bıraktı ve dört bin eşrefi altın karşılığında Harput Akkoyunlulara bırakıldı.⁵⁰²

Memlûk sultanı Hoşkadem, Osmanlılara yakınlaştığı için Melik Arslan'a Harput savaşında yardım etmedi. Bunun farkında olan Akkoyunlular, Harput'un anahtarını

⁵⁰⁰ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.34; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.59; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.241.

⁵⁰¹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.1 ...*, s.556; İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri" ..., s.198.

⁵⁰² Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.432; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.60; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.242; Muhammet Beşir Aşan, "Dulkadiroğulları Döneminde Harput" ..., s.307; Halil İncik, "Mehmed II", *DİA, C.28...*, s.400; Fatma Akkuş Yiğit, *Akkoyunlu-Memlûk Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.109.

Memlûklere gönderdiler. Melik Arslan beyliğin başkenti Elbistan'ı da terk ederek kaçtı. Akkoyunlular Karaman topraklarını da Memlûklerden koruyarak Karamanoğullarının başına İshak Bey'i getirdi. Harput'u kaybeden Melik Arslan Bey'den sinirini alamayan Memlûk sultanı Melik Arslan Bey'e bir suikast hazırlattı. Neticede Kahire'den gönderilen bir fedai Melik Arslan'ı, Elbistan'da camide ibadet ederken 1465 yılında katletti.⁵⁰³

5.3.1.3. Şehsuvar Bey ve Şahbudak Bey Dönemlerinde Münasebetler

Şehsuvar Bey, 1466 yılında Fatih'in desteği ile Dulkadirli tahtına çıkarıldı. Şehsuvar Bey doğuya yönelerek Memlûklerin elindeki Besni, Birecik, Gerger ve Rumkale (Halfeti) şehirlerini ele geçirdi. Böylece Şehsuvar Bey'in Güneydoğu Anadolu'daki nüfuzu arttı. Bunun üzerine Uzun Hasan'a muhalif olan Akkoyunlu Ebu Tahir ve Egil Bey'i Şah Ali Dulkadirli'lere sığındı. Anadolu'da varlığını ispatlamak ve nüfuzunu genişletmek isteyen Uzun Hasan Anadolu'daki beylikler üzerinde baskı kurdu. Dulkadir topraklarına göz diken Uzun Hasan, Memlûk devleti üzerinden Dulkadirli Şehsuvar Bey'e saldırıyı planladı. Amacı hem Memlûklerin dostluğunu kazanmak hem de Şehsuvar Bey'i ortadan kaldırmaktı. Ancak bu planına muvaffak olamadı.⁵⁰⁴

Fatih Sultan Mehmet; Kastamonu, Sinop ve Trabzon'u Osmanlı topraklarına katmak için harekete geçince Koyunluhisar valisi Yar Ali, Diyarbakır hâkimi Bayındır Hasan'dan yardım istedi. Bayındır Hasan Bey, on bin kişilik Akkoyunlu ordusuyla harekete geçti. Hasan Bey, Osmanlılarla ittifak halinde olan Şehsuvar Bey ile karşılaştı. Şehsuvar Bey'in yanında Süleyman Bey, Ankara ve Bursa valisi, Ferhat Bey ve sancak emirleri vardı. Daşkirt'te meydana gelen savaş neticesinde Şehsuvar Bey ve Osmanlı emirleri mağlup oldu. Şehsuvar Bey'in maiyetinden iki yüz kişi öldü ve altmış kişi de esir düştü. Daha sonra Gedik Ahmet Paşa'nın yardıma gelmesiyle Akkoyunlular mağlup edildi.⁵⁰⁵

Ebu Bekir Tihrani bu savaşı şöyle zikreder:

⁵⁰³ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.416; Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.62; İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri"..., s.198; M.Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, C.1..., s.259-260; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.79.

⁵⁰⁴ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.38.

⁵⁰⁵ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.386; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.255.

“İki ordunun kaldırdığı toz iki kutup yıldızının başına kondu. Işığın kaynağı toz ve toprakla görünmez oldu.”

“Savaş vadisinin hayvanların tırnağından savaşçıların koşuşturma darbesiyle Ovanın ve çölün bütün taşı kumu, tozlaşıp gözlere sürme oldu. Öyle bir ateş düştü ki onun ıslısından yaş kuru yanıyordu.”⁵⁰⁶

Dulkadirilerde Şehsuvar Bey’e muhalif olanların Akkoyunlulara sığınması iki bey arasında gerginliğin artmasına neden oldu. Diğer yandan Dulkadiriler Memlûklere karşı arka arkaya yaptıkları savaşlarda başarılı oldu. Memlûklere yaklaşarak Dulkadirilere zarar veremeyen Akkoyunlular politika değiştirerek Dulkadirilere yakınlaşıp Suriye’ye saldırmak istediler. Akkoyunluların bu hamlesiyle birlikte Dulkadirilerin önemli tehlikeler yaratmaya başladığının farkında olan Memlûkler 1472 yılında Şehsuvar Bey’i yakalatarak onu Babü’z-Züveyle’de astırdılar.⁵⁰⁷ Onunla beraber kardeşlerinden de bazıları katledildi veya tutuklandı.

Şehsuvar’ın ve kardeşlerinin bertaraf edilmesinden sonra Memlûkler tarafından Dulkadir Beyliği’nin başına getirilen Şahbudak’ın taht mücadelesine gireceği çok kimse kalmadı. Sadece doğuda bir rakibi vardı. O da yeğeni Melik Arslan’ın oğlu Arslan Bey’di. Arslan Bey daha önce Uzun Hasan’ın hizmetine girerek Tebriz’e yerleşmişti. 1469 yılında Çağatay hükümdarı Ebu Said’e karşı yaptığı savaşta elde ettiği başarılar onun ön plana çıkmasını sağladı. Şehsuvar Bey’in Memlûklerle uğraştığı dönemde Arslan Bey, Karakoyunlular ile beraber Ahlat kuşatmasında bulundu. Şehsuvar idam edildikten sonra Akkoyunlu Uzun Hasan Venedik’ten Akkoyunlu topraklarına silah sevkiyatını kolaylaştırmak için Karaman tahtına Pir Ahmet ve Kasım beyleri yerleştirdi. Karamanlı topraklarına giden yol ya Osmanlı üzerinden ya da Dulkadir toprakları üzerinden geçiyordu. Akkoyunlu kuvvetlerinin başında Bektaş oğlu Ömer Bey vardı. Arslan Bey de bu kuvvetlere eşlik etti.⁵⁰⁸

Ömer Bey, Erzincan’a gelince Amasya valisi şehzade Bayezid’e mektup göndererek bir bahane ile Osmanlı topraklarından geçme izni istedi. Bu mektup Şehzade Bayezid’e ulaşmadan Tokat’ta Rumeli Beylerbeyi Şarabdar Hamza Bey’in

⁵⁰⁶ Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.255.

⁵⁰⁷ İlyas Gökhan, “Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri”..., s.198; bk. Dulkadir Beyleri.

⁵⁰⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.76; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.316; Dulkadirli Arslan Bey, Akkoyunluların Doğu ve Güneydoğu seferlerinde onlara hizmet etmiştir (Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.354,376; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’l-Tevarih...*, s.464,492,516).

eline geçti ve Hamza Bey şehzadeye sormadan Akkoyunlulara geçiş izni verdi. Akkoyunlular Tokat'ı tahrip ettikten sonra Karaman ülkesine girdiler. Öncü kuvvetlerinin geçişini öğrenen Uzun Hasan, Diyarbakır cihetinden saldırıya geçti. Kâhta ve Gerger'i ele geçirdi. Dulkadir topraklarının doğu sınırında üstünlük sağlayan Uzun Hasan, Şahbudak'ı itaate davet etti. Şahbudak hemen Memlûk sultanı Kayıtbay'a haber göndererek duruma acil müdahil olmalarını istedi. Bunun üzerine Kayıtbay, Yeşbek komutasında bir orduyu Akkoyunlular üzerine gönderdi. Yeşbek komutasındaki ordu Osmanlıların da Akkoyunlulara saldırdığı haberleriyle cesaretlendi. Neticede Memlûk kuvvetleri 1472 yılında Akkoyunluları Fırat'ın diğer tarafına kaçırmayı başardı.⁵⁰⁹

5.3.1.4. Safevîlere Karşı Dulkadirîlilerin Akkoyunluları Desteklemesi ve Dulkadirîlilerin Doğu Seferi

Akkoyunlular tarihi açısından 1473 Otlukbeli savaşı oldukça önemlidir. Uzun Hasan bu savaşta hem batılı devletlerden hem de Anadolu'daki siyasi teşekküllerden destek almaya çalıştı. Bu amaçla Osmanlı padişahının önünden kaçan beylere kucak açtı. Dulkadirîlilerden Şah Mehmet, Rüstem ve Süleyman Bey; Karamanoğullarından Pir Ahmet ve Kasım Bey, İsfendiyaroğlu Kızıl Ahmet Bey, Germiyanoglu, İnaloglu, Bozca emirleri, Pazarlı Beyoğlu, Tozanlı oğulları, Mehmet Çelebi gibi önemli isimleri yanına çekti. Bu kişiler Uzun Hasan'ın sayesinde tahtlarına tekrar döneceklerini umut etti.⁵¹⁰ Buna karşılık Fatih Sultan Mehmet de Uzun Hasan ile aynı politikayı izledi. Fatih, Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey'e yazdığı bir mektupta Uzun Hasan'dan kaçarak Osmanlı topraklarına sığınmış olan bazı boylardan ve kabilelerden duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir. Bunlar arasında Akkoyunlulardan Egil kalesi beyi, Karakoyunlulardan Abu Tahir ve Şah Ali Bey, göçebelere on bin çadır halkı ile Bozcaoğlu Susa Bey, Sevindik Bey ve İnaloglu İbrahim Beyler bulunmaktaydı. Daha sonra Uzun Hasan bunlardan Bozcaoğlu ile İnaloglu'nu tekrar kendi tarafına çekti.⁵¹¹ Neticede 11 Ağustos 1473 günü meydana gelen Otlukbeli savaşında Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan'ı

⁵⁰⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.77; Gökür Gögebakan, "Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş", *Türkler*, c.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.863.

⁵¹⁰ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II...*, s.121; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.89.

⁵¹¹ Bekir Sıtkı Baykal, "Uzun Hasan'ın Osmanlılara Karşı Katî Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması"..., s.270 ; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.90.

mağlup edince Dulkadirlilere doğudan gelecek tehlike de ortadan kalktı.⁵¹² Akkoyunlular, Dulkadirliler üzerinde nüfuz sahibi olmak istiyordu; ancak diğer taraftan Osmanlıların ve Memlûklerin de aynı düşünde olması Akkoyunluların Dulkadirliler üzerindeki emellerinden vazgeçmesine sebep oldu.⁵¹³

Otlukbeli mağlubiyetinin ardından 1478 yılında Uzun Hasan'ın da vefatıyla Akkoyunlular çok zayıfladı. 1501 yılından itibaren bölgede yeni bir güç ortaya çıktı. Erdebil kökenli Sûfi bir aileden gelen Şah İsmail çok kısa sürede Azerbaycan, Irak ve İran bölgelerini ele geçirdi. Şah İsmail'in ortaya çıkışı hem Dulkadirliler hem de Akkoyunlular için pek de iyi olmadı. Çünkü Şah İsmail, hem Dulkadir topraklarındaki hem de Akkoyunlu topraklarındaki Kızılbaş Türkmenleri kendi çatısı altına çekiyordu.

Safevî Devleti kurulduktan sonra bölgede kendisine rakip olabilecek Akkoyunluları oldukça yoğun şekilde baskı altında tuttu. Şah İsmail, Şerur savaşında Akkoyunlu şehzadesi Murat Mirza'dan Bağdat'ı alınca Murat Mirza, Maraş'a kadar gelip Alaüddeve'ye sığındı.⁵¹⁴ Alaüddeve, Murat Mirza'ya güzelliği dillere destan olan kızı Benli Hatun'u vererek onu damadı yaptı ve ona istediği askeri yardımı sağladı.⁵¹⁵ Şah İsmail'in tedbirsiz bir anında Mirza Alaüddeve'den aldığı yirmi bin kişilik kuvvetle Bağdat'ı tekrar ele geçirdi.⁵¹⁶ Ancak Murat Mirza burada kalıcı olamadı. Şah İsmail, Akkoyunlu hükümdarı Elvend Mirza'nın üzerine yürüyerek onu bertaraf ettikten sonra Murat Mirza ile mücadeleye başladı. Onu da mağlup etti ve Irak-ı Acem, Fars ve Kirman'ı da alarak Safevî topraklarına kattı. Diyarbakır bölgesini de ele geçiren Şah İsmail Akkoyunlu topraklarına tam anlamıyla sahip oldu. Murat Mirza ise önce Dulkadiroğullarına sığındı sonra da Yavuz Sultan Selim'in hizmetine girdi. Osmanlı ordusuyla Çaldıran seferine katılan Murat Mirza Çaldıran zaferinden sonra Yavuz Sultan Selim'den aldığı kuvvetlerle Diyarbakır üzerine yürüdü. Ancak Urfa valisi olan Eçe Sultan Kaçar'a yenildi. Onun kesilen başı Şah İsmail'e gönderildi.⁵¹⁷

⁵¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.101; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, 77.

⁵¹³ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.587.

⁵¹⁴ Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.403; Faruk Sümer, "Akkoyunlular"..., s.273; Behset Karaca, "Safevî Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri", *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel vd. Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002, s.764; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.108.

⁵¹⁵ İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar"..., s.106; Bu evlilikten Hasan ve Yakut Beyler dünyaya geldi (Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, İstanbul, 2015, s.37; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.434).

⁵¹⁶ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.49; Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.404; M.Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İA*, C.1..., s.162.

⁵¹⁷ Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.109.

Akkoyunlu hükümdarı Mirza Elvend Han 910 (1504-1505) tarihinde vefat edince devlet erkânı başa geçecek hükümdar konusunda ikiye bölündü. Bunlardan bir kısmı Emir Bey'i hükümdar yapmak istedi. Diğer kısım ise Dulkadiroğlu Alaüddevle'ye başvurarak Akkoyunlu Ahmet Beyzade Zeynel Bey'i⁵¹⁸ (Uğurlu Mehmet'in oğlu) hükümdar etmek istediklerini belirtti. Bunun üzerine Alaüddevle, kardeşi Abdürrezzak Bey'i, oğlu Ahmet Bey'i Zeynel Bey ile birlikte Diyarbakır'a gönderdi. Abdürrezzak Bey ve Ahmet Bey Diyarbakır'a gelince Emîr Bey'i hemen zincire vurdu ve Diyarbakır, Mardin ve Hasankeyf kalelerini de ele geçirdi. Dulkadirli Egil'i Abdal Bey'e, Selim kalesini de Selimoğluna teslim etti. Silvan, Abdürrezzak'ın oğlu Hudadad'a, Savur ise diğer oğlu Hamza'ya verildi. Dulkadirli bu harekât ile Urfa, Diyarbakır ve Mardin bölgelerinde ciddi bir baskı kurdu. Mardin şehrindeki Lala Murat, Lala Dilcan, Elvend Bey'in Lalası ve Keteoğlu Ali gibi şehrin ileri gelenleri Dulkadirliye bağlılıklarını bildirdiler. Mardin'e Kul Yunus idaresinde üç yüz kişilik bir Dulkadir garnizonu yerleştirildi. Mardin'i hâkimiyet altına aldıktan sonra Dulkadirli Karabey oğlu Abdi'yi günümüzde Irak'ın kuzeybatısında bulunan Sincar bölgesine gönderdi. Abdi Bey Cizre-i Mevsil'e kadar ilerledi ve burada fetih hareketlerinde bulundu.⁵¹⁹

Daha sonra Abdürrezzak Bey ve Ahmet Bey, Emîr Bey'i de yanlarına alarak Urfa'ya gittiler. Alaüddevle'nin oğlu Şahrüh Bey de Urfa kuşatmasında katıldı. Dulkadir öncü birliklerinden Yunus Bey, Mevsilli Türkmenlerinden Halil Sufioğlu Yusuf'u mağlup etti. Mevsilli Türkmenleri Halep'e çekilirken Alaüddevle'nin oğlu Ahmet Bey, Halep'e kadar Mevsilli Türkmenlerini takip etti. Şahrüh babası Alaüddevle'ye bir ferman göndererek Güneydoğu Anadolu'daki bütün bölgelerin ele geçirildiği haberini verdi.⁵²⁰ Zeynel Bey ise Diyarbakır hükümdarlığını alarak Diyarbakır'da kaldı. Abdülhay'ı da Diyarbakır'a vali yaptı. Dirayetsiz ve dünya malına düşkün Abdülhay, Diyarbakır'a gelip bölgeyi ele geçiren Emîr Bey tarafından

⁵¹⁸ Âlemârâ-yi Şâh İsmâ'il'i kaynak gösteren Namıq Musalı Zeynel Bey'den bahsederken "Alaüddevle'nin sarayında beslediği Akkoyunlu Şehzadesi Göde Ahmet oğlu Zeynel ifadesini kullanır."(Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.404).

⁵¹⁹ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*...s. 28-29; İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri"..., s.201; Senem Özdoğan, *Orta Asya'dan Diyarbakır ve Çevresine Göçler*, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007, s.37.

⁵²⁰ İlyas Gökhan, "Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri"..., s.201; V. Minorsky, "Mardin", *İA*, C.7, İstanbul, byy., s.319.

öldürüldü. Emîr Bey, Alaüddeve'nin intikam alacağını bildiği için Safevîlere yaklaştı.⁵²¹

Alaüddeve'nin amacı Akkoyunlulara yardımdan ziyade bölgenin hâkimiyetini ele geçirmektir. Bu sırada İran'daki hâkimiyetini güçlendirmekle uğraşan Şah İsmail, Alaüddeve'nin Akkoyunluları destekleyip Güneydoğu Anadolu'da yaptığı faaliyetleri öğrenince çok sinirlendi. Diğer yandan Dulkadirîlere gönderilen Safevî elçisi Ustaclu Oğlan Emet, Alaüddeve tarafından tutuklatılıp Gökçözü'de hapsedilince Şah İsmail Dulkadirîler üzerine büyük bir sefere çıktı ve Şah İsmail, Dulkadirîleri mağlup ederek onların en önemli iki şehri olan Maraş ve Elbistan'ı tahrip etti.⁵²²

Kış yaklaşınca Şah İsmail İran'a çekildi. Şah'ın İsmail Anadolu'dan ayrılır ayrılmaz Alaüddeve derhal doğuda kaybettiği yerleri tekrar ele geçirmek için harekete geçti. Akkoyunlu Emir Bey, Elbistan'a gelirken Diyarbakır'ın idaresini kardeşi Kayıtmaz'a teslim etmişti. Şah İsmail tarafından Diyarbakır valiliğine getirilen Ustaclu şehri teslim almak için Diyarbakır'a geldi. Ancak Safevîlere karşı içinde düşmanlık besleyen Kayıtmaz şehri ona teslim etmedi. Bölgenin bağımsız Kürt halkı da Safevîlere çok da meylenmedi. Kürtlerin sürekli tacizi altında kalan Ustaclu, Mardin tarafına gitmek zorunda kaldı. Ustaclu, Diyarbakır'ı terk ettikten sonra Kayıtmaz, Şeyh İbrahim Gülşenî vasıtasıyla Alaüddeve'ye bağlılığını arz etti. Kayıtmaz'ın bu tavrından çok memnun kalan Alaüddeve ona kızını vermeyi vaat etti ve kardeşi Abdürrezzak'ı nikâh yapılması için vekil tayin etti. Hemen ardından Alaüddeve, Kayıtmaz'a destek için oğlu Sarı Kaplan Kasım ile Erdivane idaresinde bir kuvveti Diyarbakır'a gönderdi. Bu gelişmeleri haber alan Ustaclu 1509 yılında sekiz yüz kişilik bir kuvvetle kardeşi Kara Bey'i Diyarbakır'a yönlendirdi ve kendisi de kardeşinin hemen ardından Diyarbakır önlerine geldi. Meydana gelen çarpışmada Alaüddeve mağlup oldu ve oğullarından Kasım ile Erdivane esir düştü. Şah İsmail bu iki kardeşin derhal huzuruna getirilmesini istedi. Ustaclu, Şah İsmail'e onları sağ göndermek yerine onların kesik başlarını gönderdi. Nihayetinde Diyarbakır şeriflerinden birinin yardımıyla Ustaclu şehri tamamen ele geçirerek direnişçileri ortadan kaldırdı.⁵²³ Bu tarihten sonra

⁵²¹ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.50.

⁵²² bk. Dulkadir Beyliği-Safevî Devleti Münasebetleri.

⁵²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.94; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.75; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.284; Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, c.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1448.

Akkoyunluların bölgede çok fazla bir etkisi kalmadı ve Dulkadirli-Akkoyunlu siyasi ilişkileri sona erdi.

5.3.2. Dulkadir Beyliği-Safevî Devleti Münasebetleri

5.3.2.1. İlk Münasebetler

Akkoyunlu Devleti, 1501 yılında Sultan Murat ile Elvend Bey arasında taksim edildi. Bu taksimde Irak-ı Arab, Irak-ı Acem, Fars ve Kirman bölgeleri Murat Mirza'ya kalırken, Azerbaycan, Erran ve Diyarbakır bölgeleri ise Elvend Mirza'ya kaldı. Şah İsmail, Akkoyunluların bu iç mücadelesinden faydalanarak Akkoyunlulara ait Erzincan'a geldi. Burada kolayca teşkilatlanma imkânı buldu. Osmanlı ve Dulkadiroğullarındaki müritlerini de etrafına toplamayı başaran Şah İsmail büyük bir siyasi güç haline gelmeye başladı. Şah İsmail, Akkoyunlu topraklarını işgale başlayınca Elvend Mirza, Safevî şeyhi üzerine yürüdü. Yapılan Şerur savaşında Elvend Mirza sayıca üstün olmasına rağmen Şah İsmail'e mağlup oldu. Şah İsmail Azerbaycan'ı da Akkoyunlulardan aldı.⁵²⁴ Bölgede etkinliği azalan Akkoyunlu Devleti'nin yerine, Safevî Devleti'nin taraftarları, gücü ve ünü gittikçe artmaya başladı. Dulkadirli topraklarındaki Türkmenlerden de Şah İsmail'in yanına gidenler vardı. Özellikle Bozok bölgesindeki Kızılbaş Türkmenlerin önemli kısmı Şah İsmail'e meyletti. Alaüddevle onların Şah İsmail'in yanına gitmesine hiçbir tepki vermedi. Ancak gücü artmakta olan Safevîler sadece Osmanlıların değil aynı zamanda Dulkadirli topraklarını da tehdit ediyordu.⁵²⁵

Maiyetindeki Türkmenlerin, İran'a gitmesindeki tehdidi önce fark edemeyen Alaüddevle sonradan Kızılbaşların İran'a gitmelerine engel olmaya çalıştı. Muhtemelen Alaüddevle'nin Şah İsmail'e karşı olumsuz politika izlemesi üzerine, Şah İsmail,

⁵²⁴ Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.108.

⁵²⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.90; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.433; Dulkadirli, Şeyh Cüneyd zamanında Safevîye tarikatına girdi. Bu dönemde Dulkadirli'den Safevîlere yaklaşık beş bin kişi katıldı. Safevîlerin içinde Camışlı, Çiçekli, Hacılı, Söklen, Kavurgalu, Eymir gibi Dulkadir oymakları vardır (Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.81). İsmail Hami Daniment, Alaüddevle'nin iki oğlunun veya iki yeğeninin Şah İsmail'in nezdinde bulunduğunu, bunların kaçarak Ahıska atabeyliğine sığındığını ve daha sonra bu iki kişinin Yavuz'a gönderildiğini aktarmaktadır (İsmail Hami Daniment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, C.2...*, s.10). Bu göçlerin tek sebebi Dulkadirli Türkmenlerinin Şiîlik'e olan meyilleri değildir. Şah İsmail maiyetine gelen Türkmenlere hem ikta verdi hem de onların yaşam şartlarını daha iyi hale getirmeye çalıştı. Bu da Türkmenlerin Şah İsmail topraklarına göç etmesinde etkili oldu (Ziver Hüseyinova, "Dulkadirli'nin Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları"..., s.109).

Alaüddevle'nin desteğini alabilmek için onun kızı Benli Hatun'u istedi. Alaüddevle Bey önce kızını Şah İsmail'e vereceğini beyan etti; ancak daha sonra Şifliğini bahane ederek kızını Şah İsmail'e vermedi. Bu olaydan sonra Şah İsmail, Alaüddevle'ye karşı düşmanlık beslemeye başladı. 1502 yılının ilkbaharında Akkoyunlu Elvend'in peşinden Tercan bölgesine kadar gelen Şah İsmail, Türkmenlerin kendi katına gelmesini engelleyen Dulkadir beyi üzerine de bir kuvvet sevk etti.⁵²⁶ Fakat bu kuvvet Elvend'in karşı saldırı ihtimali olduğundan geri çağırıldı. Safevî hükümdarı Elvend'le uğraştıktan sonra sırada Akkoyunlu şehzadesi vardı. Şah İsmail'in kuvvetleri haziran 1503'te Hemedan civarında Akkoyunlu şehzadesi Murat'ı mağlup etti. Murat Bağdat'a kaçtı⁵²⁷ ve burada Irak-ı Arap valisi Barik Beg Purnak'ın desteğiyle Akkoyunluların başına getirildi. Bunu haber alan Şah İsmail derhal Bağdat'a hareket etti.⁵²⁸ Murat önce Halep'e oradan da Dulkadir topraklarına kaçarak Alaüddevle'nin yanına sığındı.⁵²⁹ Şah İsmail Akkoyunlu Devleti'nin hem topraklarını ele geçirdi hem de halkına baskı uyguladı. Şah İsmail'in baskısından kaçan Akkoyunlu tebaası Memlûklere, Dulkadiroğullarına ve Osmanlılara iltica etti.⁵³⁰

Şah İsmail, Bağdat'ı zapt edip Güneydoğu Anadolu bölgesini tehdit etmeye başlayınca Alaüddevle derhal Osmanlı sultanı II. Bayezid'e durumu bildirip ondan yardım istedi. II. Bayezid ise bu dönemde Şah İsmail ile düşman olmak istemediğinden Alaüddevle'nin yardım talebine cevap vermedi. Aksine II. Bayezid, başarılarından dolayı Şah İsmail'i tebrik etti. Osmanlıların ve Safevîlerin bu tavırlarına kızan Alaüddevle, daha önce Şah İsmail'e vermeyi vadettiği kızı Benli Hatun'u Akkoyunlu Şehzadesi Murat ile evlendirdi. Daha önce bahsedildiği üzere Alaüddevle Akkoyunlulardaki taht mücadelelerine müdahil oldu ve Dulkadirli Doğu Seferi'ne

⁵²⁶Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.350; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.529; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.90; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.19,23; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.413; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar, Osmanlılar Safevîler*, İstanbul, 2015, s.45; M. Halil Yinanç, "Bayezid" II, *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.395.

⁵²⁷ Yaği-yi bi-dad aldı tahtını

Kendü Bağdad'a ilette rahtını

Yakdı canın hasret-ü-derd-ı diyar

Gözlerinün yaşı akdı Dicle-var (Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. İzmir, 1987, s.59)

⁵²⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.90; Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları"..., s.228.

⁵²⁹ Şah İsmail'den kaçanlar Dulkadirli bir sığınak olarak görmüştür. Nitekim ara ara bahsettiğimiz gibi Murat Miraza'dan başka Akkoyunlar'dan Ebu Tahir ve Egil Bey'i Şah Ali Dulkadirli sığınmıştır. Ayrıca Şam valisi Pürnek Barik Bey de Şah İsmail'den çekindiği için kaçarak Dulkadirli sığınmıştır (Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.37); Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail...*, s.85.

⁵³⁰ Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.109.

çıktılar. Kısaca Doğu Seferi hatırlatılacak olunursa: Abdürrezak'ın komutasındaki Dulkadirli kuvvetleri Diyarbakır'ı ele geçirerek Zeynel'in idaresine verdi. Diyarbakır'dan Ergani istikametine giden Dulkadirli Türkmenleri Ergani kalesini yıkarak bölgeyi tahrip etti. Egil, Atak ve Silvan bölgelerinde yaşayan Kürt beyleri Dulkadirlilere meylederek onlara katıldı. Kürt beylerinin de katılmasıyla Dulkadirli Türkmenler daha da kuvvet kazandı. Dulkadirliler Egil'i alarak Abdal Bey'e, Selim kalesini de Selimoğlu'na teslim ettiler. Abdürrezak'ın oğlu Hamza, Savur şehrinin başına; Hudadad ise Silvan şehrinin başına getirildi.⁵³¹

Diğer yandan Alaüddeve'nin oğlu Şahruh Mardin şehrini kuşatmaya aldı. Mardin şehrinin ileri gelenlerinden Lala Dilcan, Keteoğlu Ali Bey, Lala Murat, Elvend Bey'in lalası Dulkadirlilere itaatlerini bildirdi. Dulkadirliler idarelerine aldıkları Mardin'i de emrinde üç yüz kişiyle Kul Yunus'a verdi. Mardin'i de ele geçiren Şahruh Kara Bey oğlu Abdi'yi Sincar prensi üzerine gönderdi. Kara Bey oğlu Abdi, Cezire-i Mevsil'e kadar ilerledi. Şahruh ise Urfa'yı kuşatan Dulkadirli Türkmenlere derhal takviye kuvvet gönderdi. Urfa kuşatmasına yardıma giden Şahruh'un yönlendirdiği kuvvetler yolda Urfa halkına yardıma giden Mevsilli Türkmenlerinden Halil Sufi oğlu Yusuf'un kuvvetleri ile karşılaştı. İki kuvvet arasındaki çarpışmada Dulkadirli Türkmenleri galip geldi. Birecik'e doğru kaçan Yusuf Bey'in peşine Alaüddeve Bey'in oğlu Ahmet düştü ve onu Halep'e kadar kovaladı.⁵³²

5.3.2.2. Şah İsmail'in Dulkadir Seferi

Dulkadirliler yaptığı Doğu Seferi ile Güneydoğu Anadolu'da önemli merkezleri ele geçirdi. Ancak bu topraklar daimi olarak Dulkadirli idaresinde kalmadı. Dulkadir desteğiyle Diyarbakır'ın idaresini eline alan Zeynel idarecilikte çok başarısız bir tablo çizdi. Başa geçtikten sonra Elvend'in divan beyi Emir'i hapse attırdı. Yerine ise halka zulüm eden yönetimden pek de anlamayan Abdülhay'ı getirdi. Hapisten kaçan Emir Bey etrafında topladığı kuvvetlerle Abdülhay'ın üzerine yürüdü ve onu öldürdü. Zeynel'i de mağlup edip Diyarbakır'ı tekrar ele geçirdi. Emir Bey'den kaçan Zeynel tekrar Alaüddeve'nin yanına sığındı. Alaüddeve ise kendisine itaat etmesi için Emir Bey'e baskı uyguladı. Şah İsmail'in yok etmeye çalıştığı son Akkoyun şehzadesine

⁵³¹ Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal...*, s.59; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.91; Tufan Gündüz, "Safeviler", *DiA*, C.35..., s.452;

⁵³² bk. Safevîlere Karşı Dulkadirlilerin Akkoyunluları Desteklemesi ve Dulkadirlilerin Doğu Seferi

Alaüddevl'e'nin çok güçlü bir şekilde destek vermesi Şah İsmail-Alaüddevl'e düşmanlığını daha da artırdı.⁵³³ Şah İsmail İran'da hâkimiyetini sağladıktan sonra hızla yönünü batıya çevirdi. Çünkü bu sırada Diyarbakır karıştı ve ayrıca Kürtler Şah İsmail'in batı sınırında sorunlar çıkardı. Diğer taraftan Şah İsmail'in Alaüddevl'e'ye gönderdiği elçi Oğlan Emet Dulkadirli tarafından Közgülün'de hapse atıldı. Bu gelişmeler üzerine 1505 ve 1506 yılında Şah İsmail Diyarbakır'daki Kürtler üzerine iki sefer düzenledi.⁵³⁴ Kürtleri tedip eden Şah İsmail Alaüddevl'e'nin üzerine yürümek için hazırlık yaptırdı.

Şah İsmail, 1507 yılında Elbistan üzerine doğru yola koyuldu ve Erzincan-Suşehri üzerinden Kayseri'ye oradan da Sarız yolu ile Dulkadir topraklarına girdi.⁵³⁵ Aslında Şah İsmail, Diyarbakır üzerinden de Elbistan'a ulaşabilirdi. Şah İsmail, Erzincan ve Suşehri yolundan giderek hem bu güzergâh üzerinde yaşayan Kızılbaş toplulukların sevgisini ve desteğini almayı hem de karizmasını artırmayı amaçladı. Ayrıca Şah İsmail bu yolu seçerek Alaüddevl'e'ye beklenmedik bir yerden taarruz edip onu çaresiz bırakmayı da hesapladı. Şah İsmail Erzincan'da kırk gün kadar kaldıktan sonra Osmanlı sınırına geldi. Amasya valisi şehzade Ahmet derhal durumu babasına ilettili. Şah İsmail'in Erzincan tarafından gelerek Kızılbaşlardan yardım toplayacağını tahmin eden Osmanlılar, bunu engellemek için tedbirler aldı. Osmanlıların aldığı tedbirler sayesinde Şah İsmail'in Erzincan ve bölgesindeki Kızılbaşlardan istediği desteği alamadı.⁵³⁶ Kanaatimizce Osmanlıların Şah İsmail'e karşı aldığı bu tedbirlerin amacı Dulkadiroğullarına yardım etmek değil Osmanlı topraklarını güvence altına almaktır. Şah İsmail Osmanlı sınırında bir müddet bekledikten sonra II. Bayezid'den topraklarından geçerek Dulkadirli üzerine yürümek için müsaade istedi. Bu mektupta Şah İsmail: *“Düşümler çözen ve mülkü süsleyen düşünce sahibi şunu bildiriyor ki, reb'ü's-sânî ayının on ikinci günü Nahırburlu yurdunu nüzul ettik. Oradan göç ederek muhaliflerin üzerine yürüme kararı aldık. Daha önce aramızda olan muhabbet ve sulh*

⁵³³ M.Halil Yinanç, “Akkoyunlular”, *İA*, C.1..., s.262; Tufan Gündüz, “Safevîler”, *DiA*, C.35..., s.452.

⁵³⁴ Remzi Kılıç, “Şah İsmail'in Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi ve Sonuçları”..., s.414; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*...,s.92.

⁵³⁵ Hoca Sadeddin Şah İsmail'in Elbistan üzerine yürümesini 24 Aralık 1508- 24 Ocak 1509 olarak göstermektedir. C.3, s.350; Solakzade ise bu tarihi Ocak 1508 olarak gösterir (Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.432). Tufan Gündüz, “Şah İsmail”, *DiA*, C.38, Ankara, 2010, s.254; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.223; Qiyas Şükürov, “Şah İsmail ve Dulkadiroğulları”..., s.229; Tahsin Yazıcı, “Safevîler”, *İA*, C.10..., s.54; İsmet Miroğlu, “Erzincan”, *DiA*, C.11..., s.320; M. Halil Yinanç, “Elbistan”, *İA*, C.4..., s.229; Mustafa Eravcı, “Safevî Hanedanı”, *Türkler*, C.6..., s.1556.

⁵³⁶ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*..., s.29; Qiyas Şükürov, “Şah İsmail ve Dulkadiroğulları”..., s.229.

şimdi de aynı şekilde sağlamdır, halelpezir değildir. Bu kutlu saatli zamanda Dârüislam Rum vilayetlerinden geçiyoruz. Muzaffer askerlerime ve gazilerime bu memleketin reayasının mallarına dokunmamalarını ve taarruz da bulunmamalarını emrettim. Asker-i zaferpeykerin geçişi esnasında hezimete uğrayan bir topluluğa da kendi mahallerine dönmelerine izin verdik ve onlarla hiçbir işimizin olmayacağını bildirdik. Amacım dostluk ve muhabbet ilişkilerini sağlamlaştırmaktı. O yüzden sözü daha fazla uzatmam.” diyordu. Bu mektuba karşılık Sultan Bayezid, Şah İsmail'e ithafen “şehriyar-ı a'zam, tacdar-ı ekrem, Melik-i Memalik-i Acem, Noyan-ı bilad-ı Türk ve Deylem, Cemşid-i devran, Keyhüsrev-i zaman, el-müeyyed min indullah, el-Melikü'l-celil Şah İsmail” diye başladığı mektupta: “*Belâgat üsluplu mektubunuz en uğurlu zaman ve saatte ulaştı ve ordunuzun Kayseri'ye geldiğini haber verdi. O ülkenin ümerasına merasimi takdim etmesi için emir verdim ve aramızdaki ittihat ve safâ konusunda bir dakikayı bile öldürmemesini emrettim. Onlar dostluk yolunda iki tarafın rızası için çabalarlar. Adalet-menab ve saltanat-meab o zatın dostluğunun sağlamlığı olgunluk derecesine varınca ve bu olgunluk derecesi de açıklığa kavuşunca o ülkenin ahali de insaf rüsumlu o adımlardan incinmediler. Bizim her konuda birbirimizi tutma ve hatıra riayet etmemize saygı gösterdiler bunun gereklerini yerine getirmede bir parça dahi olsun geri kalmadılar. İnşallah bu konuda da razı olmuş bir şekilde gereği gibi davranacak, bunun hilafında hiçbir şey yapmayacaklardır. Bu nimet-i celilenin faydaları her iki ülkenin ahalisinin olacak, onun fazl ve şükrü amel sayfalarına dercedilecek ve büyük bir sevap olacaktır.”* diyerek Şah İsmail'in Osmanlı topraklarından geçmesine izin verdi.⁵³⁷

Osmanlılar, Safevîlere topraklarından geçiş izni vererek itaatsiz tavırlarda bulunan Dulkadirliilerin Şah İsmail tarafından cezalandırılmasına izin verdi. Aslında bu hareket bir planın parçasıydı. Bu plana göre Osmanlılar, Şah İsmail'in Dulkadirliileri yıpratmasını istiyordu. Dulkadirliiler yıprandıktan sonra Osmanlılar önce Dulkadirliilerin sonra da Şah İsmail'in üzerine yürüyecekti.⁵³⁸ Diğer taraftan Şah İsmail, Zekeriya Bey isimli bir elçiyi Memlûklere göndererek harekâtının sadece Dulkadirliiler üzerine olduğunu belirtti.⁵³⁹ II. Bayezid'in topraklarından geçiş izni verdiği Şah İsmail, Osmanlı sınırları içindeki halka zarar vermemeye özen göstererek 29 Temmuz 1507 günü Sarız

⁵³⁷ Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.74-75.

⁵³⁸ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.238.

⁵³⁹ Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal...*, s.63; Namıq Musalı, “Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış”..., s.405.

üzerinden Elbistan'a ulaştı. Tarih-i 'âlemârâ-yı Şah İsmail'i kaynak gösteren Namıq Musalı, Safevî kuvvetlerinin on iki bin kişiden oluştuğunu bildirmektedir. Ayrıca İtalyan kaynaklarının bu sayıyı altmış-yetmiş bin olarak gösterdiğini de belirtir. Alaüddevle, Şah İsmail'e oğlu Sarı Kaplan (Sarı Aslan) Kasım'ı göndererek ona şu teklifi iletti: *“Duymuşuz ki, mertlikten ve merdanelikten bir pay sahibisin. Şimdi huruç eylemişsin ve İran'ı Hasan Padişah'ın evlatlarından almışsın. Fakat sen yabancı değilsin ve (Akkoyunlularla) aynı hanedandansın. Mürüvvetsizlik iyi bir iş değildir. Eğer sen ve Sultan Murad iki kardeş gibi İran'ı kendi aranızda paylaşırsanız ve birlik olursanız, o zaman başka bir düşmanın sizinle savaşmaya kudreti ve kuvveti yetmez. Ben de 80.000 hanelik Dulkadir ulusuyla size destek olurum ve eğer sizin orduya ve askeri güce ihtiyacınız olursa, bana bildirirsiniz ki, ne yardım lazımsa yapayım. Bu iş barışla sonuçlanırsa çok iyi olur. Eğer benim sözümü dinlemezsen ve kabul etmezsen, o zaman senin başına öyle bir iş açarım ki, destanlarda söylenir ve diğer edepsizler için bir ibret olur.”* Buna karşılık Şah İsmail, Sarı Kaplan Kasım'a şunları söyledi: *“Git ve benim duamı babana yetir! Ona söyle ki, evvela, bugün devlet Hasan Padişah'ın ailesinden alınmış ve onun kızının oğluna geçmiştir. Ve saniyen, Akkoyunlulara felaket yüz vermiştir ve bu felaket onlara yaklaşan, onlara yardım eden her kese dokunacaktır. Ben, Cenab-ı Allah'ın ve tüm masum imam hazretlerinin tarafından yetki almışım ki, cihanı zulüm ve azgınlık ehlinin varlığından pak edem ve Allah'ın velisi olan Ali'nin doğru inancını yaygınlaştıram. Eğer Sultan Murad mübarek bir kelime olan “Aliyyen-Veliyullah”ı diline getirirse, ben onu bu devlete ve bu huruca ortak ederim ve fethettiğim her ülkeyi onunla paylaşıyorum. Eğer sen (Alaüddevle Bey) bu saadete erişersen (yani Şiîliğ'i kabullenirsen), Tanrı'nın amanında olacaksın ve gerek mirasın olan ülkede, gerekse de ele geçirdiğin topraklarda rahatlıkla hükmedeceksin. Benim seninle hiçbir savaşım ve kavgam olmayacaktır”.*⁵⁴⁰

Anlaşılan o ki Alaüddevle ile Şah İsmail barış konusunda anlaşamadı. Alaüddevle'nin oğlu Sarı Kaplan⁵⁴¹ Kasım'ın komutasındaki Dulkadir öncüleri ile Dede Bey komutasındaki Safevîlerin öncü kuvvetleri arasında yapılan ilk çarpışmada Sarı Kaplan Kasım, Dede Bey'i mağlup etti. Dede Bey adamlarından Halil Ağa'nın tedarik ettiği bir at ile kaçarken Safevî kuvvetleri üç yüz civarında kayıp verdi. İlk

⁵⁴⁰ Namıq Musalı, “Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış”..., s.406.

⁵⁴¹ Alaüddevle'nin oğlu Kasım Bey'in askeri başarıları ona Sarı Kaplan lakabının verilmesini sağlamıştır. Diyarbakır üzerine yaptığı akında ölmüştür (Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.31; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.22).

karşılaşmanın ardından Safevîlerin asıl ordusu Elbistan'a iyice yaklaşınca Kasım Bey geri çekilmek zorunda kaldı. Alaüddevle Bey ise Safevî kuvvetlerine karşı koyamayacağını anlayınca coğrafi şartları lehine kullanmak amacıyla dört bin kişilik kuvvetiyle sarp yamaçları olan Turnadağ'a çıktı. Hemen Memlûklere ve Osmanlılara haber göndererek onlardan askeri ve siyasi destek istedi. Memlûkler bu talebe olumlu ya da olumsuz hiçbir cevap vermedi. Osmanlılar ise Yahya Paşa komutasında göstermelik bir orduyu Dulkadirli'lere yardıma gönderdi.⁵⁴² Ankara'ya gelen Osmanlı kuvvetleri buradan daha öteye gitmeyerek Safevî kuvvetlerinin hareketlerini izlemekle yetindi. Turnadağ eteklerinde Alaüddevle'nin çarpışmak için meydana çıkmasını beklemekten sıkılan Şah İsmail, aşağılamak ve alay etmek için Alaüddevle'ye "Ala Dana" lakabını takarak geri dönme kararı verdi. Şah İsmail hırsını almak için Elbistan ve Maraş'ı yakıp yıktı. Elbistan kalesi ve sarayı da yerle bir edildi. Alaüddevle'nin bir oğlu ve iki torununu ele geçiren Şah İsmail önce onları öldürtüp sonra ateşte kızartıp köpeklere yedirtti. Sonra da bu köpekleri pisletmeleri için Dulkadir Beylerinin mezarlarına bıraktı.⁵⁴³ Bazı kaynaklar ise Şah İsmail'in Dulkadir mezarlarını açtırarak Dulkadirli'lerin atalarının kemiklerini yaktığını kaydetmektedir.⁵⁴⁴

Kışın yaklaşmasıyla Elbistan'ı terk eden Şah İsmail, Diyarbakır'ı zapt eden Emir Bey'e mühürdarlık verdi. Ustaclu Muhammet Han'ı da Diyarbakır veliliğine getirdi. Harput'taki Dulkadirli maiyetinde bulunanlar tutuklandı ve Harput kalesi Safevî kuvvetleri ile donatıldı. Alaüddevle ile çarpışa fırsatı bulamayan ve dolayısıyla kesin bir zafer kazanamayan Şah İsmail, Azerbaycan'a dönerken geçtiği Dulkadir topraklarını talan etti.⁵⁴⁵ İbn-i Kemal, Şah İsmail Dulkadir topraklarına verdiği zararı şöyle ifade eder:

Ne şehrü ne köyü ne ilü ne boy

⁵⁴² Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.22; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.694; Namiq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.405; Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal...*, s.64; Yahya Paşa komutasındaki ordunun amacı Dulkadiroğullarına yardım etmek değildi. Yahya Paşa, Şah İsmail'in Osmanlı topraklarından Dulkadir topraklarına geçmesini kontrol altında tuttu(Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.433).

⁵⁴³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.93; Hoca Sadeddin'e göre öldürülen şahısların etinden kebab yaptırılıp Şah İsmail'in müritleri bunları afiyetle yemiştir (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.351). Hammer de Alaüddevle'nin oğlu ve iki torununun Safevîler tarafından kızartılarak yenildiğini aktarır (Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.530). Solakzade tarihinde de Alaüddevle'nin oğlunun ve torunun etlerinde kebab yaptırılıp köpeklere yedirildiği belirtilmektedir (Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1 ..., 432). Anlaşılan o ki Şah İsmail Dulkadirli'lere oldukça sert davrandı.

⁵⁴⁴ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.693.

⁵⁴⁵ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.530; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar, Osmanlılar Safevîler...*, s.76.

Komadı harab itdi ol kine-cüy

İder şehrini nar-ı kahrle hark

Kılur köyün! cüy-ı şimşire gark⁵⁴⁶

Safevî tarihçilerinden Handemir ve anonim bir Safevî tarihi olan *Tarih-i 'âlemârâ-yi Safevî* kaynaklarını referans gösteren araştırmacılar bu savaşı Osmanlı Kroniklerinden ve günümüz araştırmacılarının yaptığı çalışmalardan biraz farklı anlatmaktadır. Yukarıda verilen bilgiler Osmanlı kronikleri ve günümüz araştırmacılarının çalışmalarından faydalanarak yazılmıştır. Safevî tarihçilerinden Handemir ve *Tarih-i 'âlemârâ-yi Safevî* kaynaklarının yukarıdaki bilgilerden farkları şunlardır:

Bu savaş üç gün sürdü ve Şah İsmail'in en büyük savaşlarından biriydi. İlk çarpışmada Alaüddevle Bey kuvvetleri mağlup olup Turnadağı'na çekilince Şah İsmail Lala Hüseyin Bey'i dört bin kişilik kuvvetle nehir kenarına mevzilendirdi. Sarı Kaplan Kasım ise on bin kişilik kuvvetiyle nehrin diğer tarafına konuşlandı. Ordular yaklaşık yirmi gün boyunca nehrin değişik yerlerinde nöbet tuttular. Neticede bir gece vakti Sarı Kaplan'ın kuvvetleri nehri sandallarla geçerek Kızılbaşların üzerine yürüdü. Bu ani baskının ardından Kızılbaşlar ağır bir yenilgi aldı. Bu savaşta yaklaşık iki bin Kızılbaş askeri öldü. Sarı Kaplan neredeyse Lala Hüseyin Bey'i de öldürecekti⁵⁴⁷; ancak o son anda kurtuldu. Durumu haber alan Şah İsmail dört fersah uzaklıktan hareket ederek nehir kenarına geldi ve Dulkadir askerlerinden bir kısmını öldürdü. Sarı Kaplan Kasım ise kaçmayı başardı. Şah İsmail bu hamlenin ardından Turnadağ'ı kuşattı. Ancak başı gökyüzüne kadar uzanan ve çok güçlü istihkâma sahip bu kaleyi fethetmek mümkün olmadı. Dağa çıkılabilecek tek bir yol vardı ve bu yol Dulkadirli taraftan iyi şekilde korunuyordu. Ayrıca Şah İsmail'in maiyeti erzak yetersizliği ve olumsuz hava koşulları yüzünden sıkıntıya girdi. Şah İsmail, Dulkadirli için iyiliği için barış yapma kararı verdi. Çünkü Şah İsmail Dulkadir halkının evsiz barksız kalmasını istemiyordu. Alaüddevle'ye elçi gönderen Şah İsmail barış şartı olarak Murat Mirza'nın kendisine teslim edilmesini istedi: “*Ey Alaüddevle! Bizim yüce dergâhımız karşısında günahkârlardan biri olan Sultan Murad-ı Na-murad mülazımlarımızın elinden ve zincirinden firar ederek sana sığınmıştır. Bu sebepten dolayı o Na-murad'ı sarmış*

⁵⁴⁶ Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal...*, s.63.

⁵⁴⁷ Çaldıran savaşında öldürülmüştür (Selahattin Döğüş, “Dulkadir Türkmenleri ve Safevîlik”..., s.376).

ateşten sizin de canınız biraz yandı ve daha da yanacaktır. Şimdi her takdirde o Na-murad'ın elini kolunu bağlayınız, zincire vurunuz, boynuna dizgin takınız ve onu bu şekilde cihanın sığınağı olan dergâhımıza yollayınız. O, bizim elimize geçtikten sonra biz sizi kendi halinize bırakacağız ve buradan çekip gideceğiz. Eğer buna aykırı bir tavır sergilemek aklınıza gelirse, şunu iyice biliniz ki, sizi ele geçirmeyince ve Sultan Murad-ı Na-murad'ın kafasını bedeninden ayırmayınca bu kalenin eteklerinden hiçbir yere gitmeyeceğim. Gerisi size kalmış. *Ve's-selam!*". Bu mesajı karşılık Alaüddevle barışa razı olduğunu belirterek Murat Mirza'nın affedilmesini istedi: "*Dünyayı fetheden, başkaldıranların boynunu kıran, Hz. Rabb'in lütfuna mazhar olan, Hz. Emiru'l-Muminin'in (Hz. Ali'nin) soyundan gelen hükümdara (Şah İsmail'e) gizli kalmasın ki, bugün ben bende etraftaki padişahlar arasında bir isim sahibiyim. Bazı müfsitlerin beni kandırması sonucunda sizin mülazımlarınıza karşı savaştım ve seksen bin Dulkadirli'yi ve Türkman'ı ölüme gönderdim. Ama sonunda anladım ki, Hz. Perverd-gar sizi halk içinden seçmiştir ve hiçbir kimse Âlemin Rabbinin yücelttiği şahsa galip gelemez. Şimdi bu dağ başındaki kaleye sığınıp, burada oturmuşum. Eğer şanı yüce olan hükümdarın (Şah İsmail'in) mülazımları bendeni kendi halime bırakırlarsa, yemin ederim ki, bundan böyle Durna (Fırat?) nehrinin kıyısından öteye geçmeyeceğim ve Diyarbakır vilayetini sizin kölelerinize pişkeş ederek elimi oradan çekeceğim. Fakat Sultan Murad'ı teslim etmem konusundaki talebinize gelince, bugün size bellidir ki, Hasan Padişah'ın evladından bir tek Sultan Murad kalmıştır. Bu hanedandan olan diğerleri şahın kılıcıyla katledilmişler. Sultan Murad ise bana sığınmıştır ve şimdi damadımızdır. İltimas ederim ki, kendi dedeniz olan Hasan Padişah'ın mezarı hatırına bu kez onun kusurunu affedesiniz ve onu bana bağışlayasınız. Ben kefilim ki, bundan böyle ondan (size karşı) bir hareket vuku bulmayacaktır. Eğer vuku bulursa, sizin dergâhınız karşısında ben suçlu olurum. Şimdi söz size kalmış. *Ve's-selam!*". Şah İsmail, bu mesajdan sonra Murat Mirza'nın teslimini istemekten vazgeçmiş⁵⁴⁸ ve iki taraf arasında anlaşma sağlanmıştır. Alaüddevle eski Akkoyunları topraklarına saldırmayacağı konusunda bir kasam-nâmeçe (yemin mektubu) imzalayarak şaha gönderdi. Şah İsmail, Alaüddevle'ye tarikat esbabı ve sufi eşyaları hediye etti. Bu hediyeler padişahane hilat, taç, tumar (taca veya külaha takılan süs), cıkka (taç veya sancağa takılan püskül), kemeriyle beraber kılıç ve hançer, kabâ' (cübbe), bâlâ-pûş (palto) ve kıymetli eşyalarla süslenmiş bir attan meydana geliyordu. Alaüddevle de*

⁵⁴⁸ Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri...*, s.114.

hediye olarak Memlûk sultanı Kansu Gavri'nin hediyesi olan değeri otuz bin tümen olan topuz, mızrak, kalkan ve daha başka eşyaları Şah İsmail'e gönderdi.⁵⁴⁹

Yukarıda verilen bilgilerle Osmanlı kronikleri ve günümüz araştırmacılarının çalışmalarında verilen ekseri bilgiler arasındaki en önemli fark Şah İsmail'in Dulkadir topraklarından gidişi noktasıdır. Osmanlı kronikleri ve günümüz araştırmacılarının çalışmalarında genel olarak Şah İsmail'in Dulkadir topraklarından çıkarken Dulkadir topraklarını önemli ölçüde tahrip ettiği hatta öldürülen Dulkadirli askerlerinin kebab yapıldığı kısacası Şah İsmail'in Dulkadirli topraklarından ayrılırken Alaüddeve'ye ciddi bir düşmanlık beslediği görülmektedir. Oysa Safevî tarihçilerinden Handemir ve *Tarih-i 'âlemârâ-yi Safevî* kaynaklarının verdiği bilgilere göre Şah İsmail Dulkadir topraklarından ayrılırken Alaüddeve ile oldukça dostane bir şekilde ayrılmıştır. Ancak biz biliyoruz ki Şah İsmail, Elbistan'ı o kadar tahrip etti ki bu savaşın ardından merkez Elbistan'dan Maraş'a taşındı. Nitekim Şah İsmail, Elbistan kalesi ile sarayını yerle bir etmişti.⁵⁵⁰ Ayrıca Şah İsmail'in ayrılışının ardından Alaüddeve Safevî topraklarına saldırdı. Eğer iki lider bir anlaşma yapmış olsaydı Alaüddeve, Şah İsmail'in çekilmesinin ardından Safevî topraklarına saldırmazdı.

Şah İsmail'in Anadolu'yu terk etmesini müteakip Alaüddeve, Safevîlere kaptırdığı yerleri zapt etmek için Urfa taraflarına doğru saldırıya geçti.⁵⁵¹ Şah İsmail, 1508 yılında Trabzon valisi Şehzade Selim ile problemler yaşadı. Şehzade Selim, İran topraklarına girerek Erzincan ve Bayburt'a kadar olan bölgede tahribat yaptı. Şah İsmail, II. Bayezit'e elçi göndererek Şehzade Selim'i şikâyet etti ve Şehzade Selim ile yaşanan son problemlerin Alaüddeve yüzünden çıktığını bildirdi.⁵⁵² Bazı kaynaklara göre Şehzade Selim, Şah İsmail ile yaşadığı problemler dolayısıyla Alaüddeve'nin oğullarına "*Niçin sizin haysiyetiniz yoktur? Sizin babanız artık yaşlanmıştır. Bu yüzden o, Seyhoğlu'ndan (Şah İsmail'den) korkabilir. Ama sizler daha gençsiniz, delikanlısınız. Neden kendi ülkenizi kılıçlarınızın gücüyle savunmuyorsunuz?*" yazılı bir mektup göndererek onları Şah İsmail'e saldırması yönünde teşvik etmiştir.⁵⁵³

⁵⁴⁹ Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.409-410.

⁵⁵⁰ İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.223; Remzi Kılıç, "Şah İsmail'in Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi ve Sonuçları"..., s.415.

⁵⁵¹ Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*..., s.65.

⁵⁵² Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.530; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar, Osmanlılar Safevîler*..., s.76.

⁵⁵³ Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.412.

Emir Bey, Diyarbakır'ı zapt ettiğinde buranın idaresini kardeşi Kayıtmaz'a teslim etmişti. Şah İsmail tarafından Diyarbakır valiliğine getirilen Ustaclu şehri teslim almak için Diyarbakır'a gelince Kayıtmaz şehri ona teslim etmedi. Bölgenin bağımsız Kürt halkı tarafından da sürekli rahatsız edilen Ustaclu, Mardin tarafına gitmek zorunda kaldı. Ustaclu, Diyarbakır'ı terk ettikten sonra Kayıtmaz, Şeyh İbrahim Gülşenî vasıtasıyla Alaüddevle'ye bağlılığını arz etti. Kayıtmaz'ın bu tavrından çok memnun kalan Alaüddevle ona kızını vermeyi vaad etti. Ayrıca Alaüddevle, Kayıtmaz'a destek için oğlu Sarı Kaplan Kasım ile Erdivane idaresinde bir kuvveti Diyarbakır'a gönderdi. Bu gelişmeleri haber alan Ustaclu 1509 yılında sekiz yüz kişilik bir kuvvetle kardeşi Kara Bey'i Diyarbakır'a yönlendirdi ve kendisi de kardeşinin hemen ardından Diyarbakır önlerine geldi. Meydana gelen çarpışmada Alaüddevle mağlup oldu ve Alaüddevle'nin oğullarından Kasım ile Erdivane esir düştü. Şah İsmail Alaüddevle'nin oğullarının derhal huzuruna getirilmesini istedi. Ustaclu, Şah İsmail'e onları sağ göndermek yerine onların kesik başlarını gönderdi. Nihayetinde Diyarbakır şeriflerinden birinin yardımıyla Ustaclu şehri tamamen ele geçirdi.⁵⁵⁴

Alaüddevle ağır kayıplar verdikten sonra onun Safevîlere olan kızgınlığı daha da arttı. 1510 yılında Şah İsmail'in Bağdat civarına yönelmesi üzerine Alaüddevle on dört bin kişilik bir kuvveti oğulları Şahrüh ve Ahmet'in komutasında Diyarbakır üzerine gönderdi. Ustaclu da Dulkadir harekâtına karşı derhal Mardin'den yola koyuldu. Rivayet odur ki Savaş düzeni kurulduktan sonra Dulkadirlilerin ve Ustaclu kuvvetlerinin köpekleri birbirlerine girdi. Dulkadirlilerin köpekleri kaçtı. Ne tesadüftür ki muharebenin sonunda da Ustaclu, Dulkadir kuvvetlerini mağlup etti ve Dulkadirliler ağır zayıat verdi. Ahmet ve Şahrüh ile beraber kırk kişi öldürüldü. Esirlerden Şahrüh'un

⁵⁵⁴ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.30-31; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.94; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.75; İsmail Hakkı, *Osmanlı*, c.2, s.223; Memlûklerin Divriği valisi Mamay, Şah İsmail'in İç Anadolu'daki faaliyetlerini Memlûklere iletmek için bir mektup yazdı. Bu mektubun birer kopyaları da Halep ve Konya valilerinin yanı sıra Alaüddevle'ye gönderildi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu mektubun bazı kısımlarını şu şekilde aktarmıştır:

“Maruz-ı bendegî oldur kî; elhaletü hazihi bundan akdem Erdebil oğlu'nun (Şah İsmail'in) ve Mehmed Ustaclu'nun iki nefer kaasitları hazret-i şehzade-i âlemyan Celâlüddevletü ve-d'din Şehinşah Bey kaasidiyle ellerinde mükâtebat ve merasim (hüküm) olup Divriği vilayetinden geçerken bu bende-i muhlis tutup hapsedip bazı mektupları Halep Melikü'l-ümerasına (Hayır Bey) irsal olundu öyle olsa zât-ı şerifleri ile iktiza etti ki mükâtebat-ı mezkûre Sultan-ı Mısır nasarahullahu hidmetine teçhiz olunup suretleri yazılıp bu bedenin âdemisiyle hidmet-i şerife irsal olundu. Haliyâ Erdebil oğlunun iki bayrağıyle baki mükâtebatın sureti irsal olundu. İmdi re'y-i şerifiniz muktezasınca dergâh-ı selâtin-penâh hizmetine (II. Bayezid'e) arz etmesi veçhile mutasavver ise fikr-i sâkıbınıza menut ve müfevvezdir... (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.245).

oğulları Ali ve Mehmet Bey⁵⁵⁵, Şah İsmail'e gönderildi. Maiyetinin ve özellikle oğullarının kaybına çok üzülen Alaüddeve karalar giyerek uzun süre yas tuttu.⁵⁵⁶

5.3.2.3. Dulkadir Beyliği-Safevi Devleti Arasında Yakınlaşma Dönemi

Ustaclu, Dulkadirlileri mağlup ettikten sonra Memlûk sınırlarını ihlal ederek Malatya'ya kadar yürüdü. Bu durumda Memlûklu-Safevî çatışması kaçınılmazdı. Ancak Alaüddeve'nin Ustaclu'yu geri çekilmeye mecbur etmesiyle Memlûk-Safevî çatışmasına gerek kalmadı. Öte yandan Şah İsmail de Memlûklere haber göndererek Ustaclu'nun⁵⁵⁷ bu harekâtından haberi olmadığını belirterek bu durumdan üzüntüsünü dile getirdi. Şah İsmail'in bu siyasi tavrı kısa süre sonra Safevî-Memlûk ve Safevî-Dulkadir münasebetlerinin iyiye gitmesini sağladı. Muhtemelen Dulkadirlilerin Safevîlerle arasını düzelteren Memlûkler olmuştur. 1511 yılında Alaüddeve'ye Şah İsmail'den gelen hediye bir çadırı Alaüddeve Memlûklere gönderdi. Anlaşılan bu tarihte Memlûk-Safevî-Dulkadir üçgeninde ilişkiler dostane bir şekil almaya başlamıştır. Alaüddeve, Safevî ve Memlûklere yaklaşırken Osmanlılardan gittikçe uzaklaşmıştır. Yavuz Sultan Selim, 1514 Çaldıran seferine çıkarken Alaüddeve'yi de Şah İsmail'e karşı sefere davet etti. Alaüddeve ise ihtiyarlığını bahane ederek Yavuz'a yardıma gitmedi. Yavuz Sultan Selim-Şah İsmail mücadelesinde Alaüddeve'nin tavrına bakılırsa muhtemelen Alaüddeve, Şah İsmail ile ittifak içerisindeydi.⁵⁵⁸ Aslında Alaüddeve, Şah İsmail'in mağlup edilip Osmanlı'nın doğu sınırlarının güvene alınması halinde sıranın kendisine geleceğini biliyordu.⁵⁵⁹ Nitekim Yavuz Çaldıran savaşında Safevîleri ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Dulkadirliler üzerine yürüyerek Alaüddeve'yi öldürdü.⁵⁶⁰

Alaüddeve'nin ölümünden sonra Osmanlıların desteğiyle başa geçen Şehsuvaroğlu Ali Bey, 1472 yılında babasının Memlûkler tarafından idamının ardından Osmanlılara sığınmıştı. Osmanlılara önemli hizmetler de bulunan Şehsuvaroğlu Ali Bey 1514 yılındaki Çaldıran Savaşı'nda Osmanlıların öncü kuvvetleri içinde yer almıştır ve

⁵⁵⁵

⁵⁵⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.95.

⁵⁵⁷ 1514 Çaldıran savaşında ölmüştür (Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.75).

⁵⁵⁸ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.31; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.95; Gökür Gögebakan, "Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş"..., s.865; *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, C.10, İstanbul, 2007, s.58.

⁵⁵⁹ Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları"..., s.233.

⁵⁶⁰ bk. Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri.

Safevîlerin mağlup edilmesinde önemli rol oynamıştır. Çaldıran muharebesinden sonra Şah İsmail, Diyarbakır valiliğine Karahan getirilmişti. Halk Karahan'ı istemeyerek onu şehre almadı. Karahan bunun üzerine şehri kuşatınca halk hemen Osmanlılardan yardım istedi. Bıyıklı Mehmet Paşa önderliğinde Osmanlı ordusuna ilaveten Dulkadir kuvvetleri Diyarbakır önlerine geldi. Osmanlı ve Dulkadir ittifakının karşısında duramayan Karahan Mardin'e kadar çekildi. Karahan kaçtıktan sonra Dulkadirliler, Çemişkezek hâkimi Pîr Hüseyin ile Arapkir hâkimi Pirçok'un Karahan'a karşı Nisan 1516'da yaptığı Koçhisar savaşına katıldı. Karahan öldürülüp Diyarbakır'ın fethi tamamlanınca Dulkadir kuvvetleri memleketlerine döndü. 1514 Çaldıran savaşından sonra Safevîlerin etkisi azalınca Dulkadiroğulları ile de siyasi ilişkileri kalmadı. Zaten 1522 yılında Dulkadir Beyliği tamamen Osmanlılara dâhil oldu.

5.3.2.4. Safevî Hizmetinde Bulunan Dulkadirliler

Dulkadirlilerden Safevî hizmetinde bulunanlara bakılacak olunursa: Dulkadirlilerden Velehdan Bey⁵⁶¹ ile birlikte İran'a giden Türkmenlerden bir kısmı Horasan'a bir kısmı da Şiraz'a⁵⁶² gönderildi.⁵⁶³ Dulkadirlilerden Şah İsmail'in maiyetinde olanlara örnek vermek gerekirse: Safevîlerin 1501 yılında Akkoyunlularla yaptıkları mücadelede Dulkadirli Dede Abdal, Dulkadirli Keçel (İlyas) Bey ve Karamanlı Bayram idaresindeki Dulkadirli Türkmenler, Safevîlerin yanında yer aldı. Dulkadirli Dede Abdal: Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın en iyi müritlerindendi. Safevî Devleti'nin kuruluşu tamamlandıktan sonra korucubaşılık görevine getirildi. Daha sonra Rey ve Bulağ şehirlerinin valiliğini yaptı. 1509-1510 yılında valilik görevinden azledilse de ertesi yıl Merv valisi oldu. 1513-1514 yılında Özbekler, Merv şehrine saldırdığında Dulkadirli Dede Abdal Bey şehri terk ederek kaçtı. Safevî hükümdarı Merv'i terk eden Dede Abdal'ı kadın kılığına sokarak bir eşeğe bindirdi ve ordugâhta dolaştırdı. Bu cezanın ardından Dede Abdal'a Merv valiliğine tekrar tayin etti. Tufan Gündüz'e göre Dede Abdal Bey, Şeyh Cüneyd zamanında Safevîye tarikatına girmiştir. Dulkadirli Keçel (İlyas) Bey: Safevîlerin kuruluşunda onlara hizmet

⁵⁶¹ Namıq Musalı, Velehdan Bey'in Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğlu olduğunu iddia etmektedir (Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.414).

⁵⁶² Dulkadir Türkmenleri Şiraz bölgesinin idaresini uzun süre ellerinde tuttu ve bu şehir İran'daki Dulkadir Türkmenlerinin merkezi oldu (Selahattin Döğüş, "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri"..., s.78).

⁵⁶³ Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.414.

etti. Şah İsmail 1503 yılında Fars bölgesini zapt ettikten sonra buranın idaresini Dulkadirli Keçel Bey'e bıraktı. Ancak ertesi yıl yaptığı bir hatadan dolayı Şah İsmail, Dulkadirli Keçel Bey'i öldürttü. Dulkadirli Emet Bey (Ümmet Bey)⁵⁶⁴: Sarı-Şeyhli obası reisi Dulkadirli Emet Bey, Şiraz valiliğe atanmış ve bu atamanın ardından ona "Halil Sultan" unvanı verilmiştir. Emet Bey, Çaldıran savaşında ihmâlkâr görüldüğü için öldürüldü. Dulkadirli Ali Sultan İzzetin: Safevîlerde korucubaşı olan İzzetin Bey, Şiraz valisi Emet Bey'in ölümünden sonra Şiraz valiliğine getirildi. Yine Dulkadirli İbrahim Han'ın da Şiraz hâkimi olduğunu bilmekteyiz.⁵⁶⁵ Dulkadirli Şahruh Bey'in oğulları Mehmet ve Ali Bey de Safevî hizmetinde bulundu. Şah İsmail Mehmet Bey'e emirlik verdi. Yirmi beş sene İran'da kalan Mehmet Bey sırasıyla Tarım, Khalhal ve Isfahan hanlıklarını idare etti. 14 Ekim 1534 günü Mehmet Bey ve kardeşi Ali Bey, Osmanlıların maiyetine girdi. Mehmet Bey Bayburt ve Kemah sancaklarında görev yaptıktan sonra 1535 yılında Erzurum Beylerbeyi oldu. 1539-1540 yılında Rumeli'ye atanan Mehmet Bey Niğbolu ve Köstendil sancaklarının ardından Rumeli Beylerbeyi yapıldı. Osmanlılara çok hizmetler veren Mehmet Han 1569 yılında Akçakızanlık kasabasında vefat etti.⁵⁶⁶ Şah İsmail Ali Bey'e emirlik verdi. 14 Ekim 1534'e kadar İran'da hizmet gören Ali Bey bu tarihte kardeşi Mehmet Bey ile beraber Osmanlı maiyetine girdi. 1535 tarihinde Pasinler sancak beyi olan Ali Bey, daha sonra Kars Beylerbeyi oldu. 1583 yılında da Ali Bey Tiflis beylerbeyliğine getirildi. Bir yıl sonra yani 1584 yılında Tiflis'te vefat etti.⁵⁶⁷ Turnadağ savaşında Alaüddeve'nin ölümünden sonra da Şehsuvaroğlu Ali Bey'i kabullenmeyen Dulkadirli Türkmenlerinden bazıları Safevîlerin hizmetine girdi.⁵⁶⁸ Tarihi Kızılbaşan'a göre;

⁵⁶⁴ Faruk Sümer, Oğuzlar, s.287; Ziver Hüseyinova, "Dulkadirli Türkmenlerin Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları"..., s.111; ayrıca bu çalışmada Dulkadir Türkmenlerinin 1530 yılından sonra Safevî Devleti'ndeki rolleri hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır.

⁵⁶⁵ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*..., s.21,48,49; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*..., s.81,41; Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları"..., s.226

⁵⁶⁶ Muhammed Dulkadiroğlu, Seher Tuğba Dulkadiroğlu, vd. "Osmanlı Devletinde İki Dulkadirli Şehzadesi: Dulkadiroğlu Mehmed Han Paşa ve Dulkadiroğlu Ali Mirza Paşa.... 271-273; Cevdet Küçük, "Erzurum", *DİA*, c.11, Ankara, 1995, s.328; Tufan Gündüz, "Kars", *DİA*, C.24, Ankara, 2001, s.516; Celâl-zade Mustafa, *Selîm-nâme*..., s.373.

⁵⁶⁷ Muhammed Dulkadiroğlu, Seher Tuğba Dulkadiroğlu, vd. "Osmanlı Devletinde İki Dulkadirli Şehzadesi: Dulkadiroğlu Mehmed Han Paşa ve Dulkadiroğlu Ali Mirza Paşa", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.273-274). Besim Atalay, Ali Bey ve Mehmet Bey'i Alaüddeve'nin oğlu olarak gösterir (Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*..., s.86).

⁵⁶⁸ bk. Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*...; Selahattin Doğuş, "Dulkadir Türkmenleri ve Safevîlik"..., s.380); Mustafa Eravcı, "Safevî Hanedanı", *Türkler*, C.6..., s.1154; Faruk Sümer, Oğuzlar, s.287; Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail*..., s.77 Arif Sarı, XVI.

bunlardan başka Dulkadirli soyundan gelen Şah Kulu Halife, Şahruh Han (Tahmasp zaminında sofracıbaşı idi), Ümmet Han, Yakup Han gibi isimler Safevî hizmetinde bulunmuşlardır.⁵⁶⁹ Tarihi-i Cihan-ara-yı Abbasi'de belirtildiğine göre Şah Tahmasp öldüğü sıralarda Dulkadirli Mühürdar Muhammet Kulu Halife, İbrahim Han'ın Amcaoğlu, Muhammet Kulu Halife, Kalhancı oğlu Velis Sultan, Cam hâkimi Tibet Ağa ve Şah Kulu Halife alem sahibi beylerdendir.⁵⁷⁰

Dulkadiroğulları yıkıldıktan sonra da Dulkadirli Türkmenlerin Safevîlerle olan ilişkileri devam etti. Faruk Sümer, Dulkadir Türkmenlerini Safevîlere en sadık Türkmen boyu olarak belirtir ve Dulkadir Türkmenlerinin büyük çoğunluğunun Fars'ta ikamet ettiğini bildirir. Dulkadir topraklarından İran'a göç eden oymaklardan bazıları şunlardır: Çiçeklü, Eymür, Kavurgalu, Akçakoyunlu (Çalışlu, Musa Hacılı, Kozanlı, Hamidli, vb.), Ceridler (Yabır-cerid, Kara Hasanlu, Oruç-gazılı, Mamalu, Sil-süpür vb.) bazı Avşar obaları, Yiva, Hacular, Şemseddünlü, Sarı Şeyhlü, Camuslu, Şadi Beğlü, Karacalu (Yazır, Seviçlü, Oruç-beğlü, Kazancılı, Söylemezli, Yol-basanlu, Kara Haytalu vb.), Peçenek, Bişanlı (Karkın, Karamanlu, Kürd-Mihmadlu, Avcı, Demrek, Hacılar, Neccarlu, Dokuz-koyunlu, Bazlamaçlı, Kara Göncülü vb.), Küreciler, Döngelölü, Elçi, Küşne, Kızıllı, Varsak, Tekelü, Gündeşlü ve Tecirlü, Söklen, Şam Bayadı.⁵⁷¹

5.4. Dulkadir Beyliği'nin Memlûk ve Osmanlı Devletleri ile Münasebetleri

5.4.1. Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri

5.4.1.1. Zeyneddin Karaca Bey Döneminde Münasebetler

Memlûkler 1298 yılında Maraş ve çevresini Ermenilerin elinden aldıktan sonra burayı Türkmen valilere bıraktı. Kısa zamanda Dulkadirli Zeyneddin Karaca Bey'in bölgedeki etkinliği arttı ve 1337 yılında Karaca Bey Memlûklere tabi olarak Dulkadir Beyliği'nin temellerini attı.⁵⁷² Memlûk Sultanı, Karaca Bey'i Türkmen emiri olarak

Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...; Yukarıda bazılarının isimleri verilen Dulkadirli Beyler, Safevî idaresindeki Dulkadirli Türkmenlere liderlik ettiler.

⁵⁶⁹ Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.82-83; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.38.

⁵⁷⁰ Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan...*, s.117.

⁵⁷¹ Selahattin Doğuş, "Maraş'ta Türkmen Aşiretleri"..., s.461; Faruk Sümer, "Türkmenler", *DİA*, C.41..., s.610; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.38.

⁵⁷² bk. Dulkadir Beyliği'nin Kuruluşu.

tanıdıktan sonra Memlûk sultanı Sultan Muhammed b. Kalavun, Karaca Bey'e para, bir kılıç, deve ve atlar hediye ederek Karaca'nın idaresindeki otuz beye de emirlik verdi.⁵⁷³

Beyliğin temelleri atıldıktan sonra Dulkadirli, Eratnalıların topraklarına akınlar düzenledi. Eratnalılar da bölgede önemli bir güce yaklaşmaları gerektiğini aksi takdirde Türkmenler tarafından sürekli rahatsız edileceğini anlayınca Memlûklere bağlılığını bildirdi. Memlûkler de bu nedenle Dulkadirli Türkmenlerine haber göndererek Eratna topraklarının yağmalanmamasını istedi. Memlûklerin bu isteği doğrultusunda Dulkadirli kısa bir süre akınlarını durdurdu. Ancak Eratnalıların Memlûklerin sözünden çıkıp başına buyruk hareket etmesi üzerine Dulkadirli Memlûklerin desteği ile Eratna topraklarına akın yaptı. Hemen ardından 1338 yılında Dulkadirli, Eratnalılardan Darende kalesini alarak kaleyi Memlûklere hediye etti. Sultan Nasır da durumdan memnuniyetini bildirerek Karaca Bey'e hilat gönderdi.⁵⁷⁴

Dulkadirli 1341 yılında Eratna üzerine akınlar yaparken Şam valisi Tengiz⁵⁷⁵ Dulkadirli Karaca Bey'e destek verdi. Tengiz ile Karaca Bey'in arasının iyi olması Memlûk sultanını tedirgin etti. İkinin birleşerek isyan etmesinden de çekindi. Bu nedenle Tengiz, İskenderiye'de hapsedildi ve hemen ardından öldürüldü. Tengiz'in öldürülmesine çok üzülen Karaca Bey, Memlûklere sırt çevirdi.⁵⁷⁶ Bu arada Memlûk Devleti'ne en parlak dönemlerinden birini yaşatan Nasır, 1341 yılında vefat edince Memlûklerde el-Melik en-Nâsır'ın oğulları ve torunları devri başladı.⁵⁷⁷ Karaca Bey de Memlûklerin bu durumundan yararlanarak bağımsızlık çabasına girdi. Eratnalılarla anlaşan Dulkadiroğulları Halep'i ele geçirmek isteyince Halep valisi Taştımur hemen Kahire'den yardım istedi. Bu sırada Kahire'de taht değişikliği oldu ve tahta Eşref Küçük çıkarıldı. Beş yaşındaki çocuğun tahta çıkarılmasına sinirlenen Taştımur, Memlûk Devleti'ne cephe aldı. Bunun üzerine Memlûk Devleti, Taştımur üzerine

⁵⁷³ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.II/3..., 921; Barbara Kellner, "Memlûk Döneminde Bilâd eş-Şam ve Türkmenler" s.286.

⁵⁷⁴ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 252; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.11; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.92.

⁵⁷⁵ Şam valisi Tengiz ile Karaca Bey'in arası gayet iyiydi. Daha önceleri Karaca Bey, oğlu Halil ile beraber Tengiz'e iki bin iğdiş altın göndererek Elbistan naibliğini isteyip buraları sultan adına idare etmek istediğini belirtmişti (Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)...*, s.36).

⁵⁷⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...* s.12.

⁵⁷⁷ Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.216 .

kuvvet gönderince Dulkadiroğlu Karaca'nın yardımı ile Taştımur Eratna topraklarına sığındı.⁵⁷⁸

Diğer yandan Memlûk Devleti'nde iç karışıklıklar yaşıyordu. Saltanat naibi Kosun öldürüldü ve yeni bir görev için Taştımur Kahire'ye davet edildi. Karaca Bey ve Taştımur, Kahire'ye gitti. Kısa süre sonra Taştımur'un tutuklandığını gören Karaca Bey hemen Maraş'a döndü ve Halep üzerindeki baskılarını artırdı. Halep'in tehdidine ek olarak Karaca Bey 1343 yılında Eratna'dan Memlûk'e giden hediyelere el koyunca Memlûk-Dulkadir ilişkileri iyice gerginleşti. Eratnalılardan gelen hediyelere el konulduğunu haber alan Halep naibi Yelboğa eşkıyalıkla değerlendirdiği bu soygunun hemen tazmin edilmesi hususunda Karaca Bey'e haber gönderdi. Karaca Bey'in umursamaz bir tavır içinde olduğunu gören Yelboğa bu duruma çok hiddetlendi ve hemen Karaca Bey'in üzerine kuvvet sevk etti. Karaca Bey, üzerine gelen Halep kuvvetlerini mart 1343'te bozguna uğrattı ve Antep⁵⁷⁹ şehrini de ele geçirdi. Bunun üzerine Yelboğa emrindeki bütün emirleri toplayarak Karaca Bey'in üzerine yürüdü. Bu kadar büyük bir ordu karşısında şansı olmadığını anlayan Karaca Bey, Düldül⁵⁸⁰ dağına çekildi. Dağın eteklerine kadar gelen Yelboğa ovadaki erzakları yağmalatarak kadın ve çocukları da esir aldı. Daha sonra Düldül dağına doğru hücum etti. Bölgenin fiziki coğrafyasına oldukça hâkim olan Karaca Bey dağa tırmanmakta olan Halep askerlerine saldırarak onları bozguna uğrattı. Savaş sırasında atına isabet eden okla çok müşkül duruma düşen Yelboğa askerlerinin yardımıyla canı zor kurtardı. Dulkadirliler esir edilen kadın ve çocuklarını da kurtardı. Bu hadisenin ardından Karaca Bey Memlûk sultanının kendisini cezalandıracağını düşündüğü için sultana haber göndererek bu

⁵⁷⁸ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s.335; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.12-13; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99

⁵⁷⁹ Antep (Ayıntab) Karaca Bey zamanında Dulkadirlilerin eline geçti. 1353 yılında Memlûkler şehri alırken şehir 1361 yılında tekrar Dulkadir hâkimiyetine girdi. Buna karşılık Memlûkler 1381 yılında ele geçirdi ancak 9 yıl sonra 1390 yılında Dulkadirliler tekrar hâkim oldu. 1400 yılında şehir Timur'un eline geçti. Timur'un Anadolu'yu terkinin ardından Antep şehri Memlûklere geçti. 1402'den 1467 yılına kadar şehir Memlûklerle Dulkadirliler arasında birkaç kez daha el değiştirdi. Özellikle 1435-36 yılları arasındaki Memlûk-Dulkadir mücadelesinde Antep şehri çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerden biri oldu. 1467 yılında Antep, Şehsuvar Bey tarafından zapt edildiyse de 1471 yılında Memlûkler tekrar buradaki üstünlüğü ele geçirdi. Daha sonra şehir Akkoyunlu-Memlûk çekişmelerine sahne oldu. Antep, Dulkadir Bey'i Alaüddeve zamanında (1479-1515) Dulkadirli hâkimiyetine girdi. Dulkadir Beyliği yılınca Osmanlılar 1531 yılında Antep'i Zülkadriye vilayetine bağlı bir sancak haline getirdiler (Besim Darkot, Hikmet Dağlıoğlu, "Ayıntab", *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.65-66 İlyas Gökhan, "Gaziantep ve Yöresinin Osmanlı Hâkimiyetine Geçmesi", *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu*, Gaziantep, 2000, s.60; bk. İsmail Altınöz, "Dulkadir Eyaletinin Kuruluşunda Antep Şehri", *Cumhuriyet'in 75. Yılına Armağan*, Gaziantep, 1999; İbrahim Etem Çakır, "Ayıntab Şehrinde Dulkadir İzleri", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.64-65; Hüseyin Özdeğer, "Gaziantep", *DİA*, C.13..., s.467-469).

⁵⁸⁰ Günümüzde Osmaniye sınırları içinde kalan Düldül dağı Amonosların en yüksek noktalarından biridir.

tatsızlığın Yelboğa tarafından çıkarıldığını bildirdi ve sultandan özür diledi. Ayrıca ele geçirilen esir ve ganimetleri de sultana gönderdi. Karaca Bey'in daha büyük problemler çıkarmasından çekinen sultan onun özrünü kabul etti ve beyliğini de tekrar tasdik etti.⁵⁸¹ Memlûk sultanı, Karaca Bey'in ailelerinden esir alınanları iade etti.⁵⁸² Savaşın ardından Karaca Bey, Memlûklardan af dilese de onun Memlûklere karşı kazandığı zafer bölgedeki hâkimiyetini ve karizmasını artırdı. Ayrıca bölgedeki Türkmenlerin ve Karaca Bey'in Memlûklere karşı özgüveni arttı. Bu galibiyetin ardından Karaca Bey, Memlûkların çekindiği bir düşman haline geldi.⁵⁸³

Karaca Bey 1345 yılında Ermenilerden Geben Kalesi'ni aldı ve kalenin fethini sultan Melik Kamil Şaban'a müjdeledi. Karaca Bey, Geben Kalesi'ni aldıktan sonra Halep valisi Arıktay yeni fethedilen yerlerin sultanlığa ait olması gerektiğini bahane ederek kaleye kendi askerlerini yerleştirmek istedi. Karaca Bey, Arıktay'ın bu hareketine karşı çıkınca Arıktay askeri birlik göndererek kalenin surlarını yıktırmak istedi. Bu karışıklıktan faydalanan Ermeniler 1346 yılında Geben Kalesi'ni geri aldı. Arıktay ile Karaca Bey arasındaki gerginlik neticesinde Geben kaybedilince Arıktay görevden alındı ve yerine Argunşah atandı.⁵⁸⁴ Halep valiliğine Argunşah gelince Dulkadirli-Memlûk ilişkilerindeki gergin ortam düzeldi. Argunşah daha önce Safad valisiydi ve bu dönemde Karaca Bey ile dostane ilişkileri vardı. Argunşah 1347 yılında Halep'e gelince Karaca Bey eski dostunu karşılamak için hemen Halep'e gitti. Argunşah ile Karaca Bey'in araları o kadar iyiydi ki onun döneminde Karaca Bey, Memlûk devletine hiç zarar vermedi. Argunşah, Karaca Bey'in oğlu Serimüddin İbrahim'i Emirü'l-tabl (nevbet emirliği) görevine getirdi. İbrahim Maraş'ta olmasına rağmen bu görevden oldukça ciddi bir gelir elde ediyordu.

Memlûklar 1348 yılında Halep valiliğine tekrar Arıktay'ı atayınca Dulkadirliyle Memlûklar arasındaki ilişkiler tekrar bozuldu. Karaca Bey yakın arkadaşı Argunşah'ın Halep valiliğinden alınmasına sinirlenerek Halep civarına akınlar yaptı. Bu dönemde Kahire'de sık sık yönetimin değişmesi Karaca Bey'e güven verdi. Karaca Bey, emir unvanını bırakarak Melik Kahir unvanı ile bağımsızlığını ilan etti.

⁵⁸¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s.407 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.13-14; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.22.

⁵⁸² Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.23.

⁵⁸³ Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.216.

⁵⁸⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.14-15.

Daha da ileri giden Karaca Bey Kilikya Ermeni Prenslığı'nin Memlûklere ödediği vergiye el koymak istedi. Karaca Bey'in dostu Argunşah 1349 yılında Memlûkler tarafından katledilince Karaca Bey'in Memlûklere karşı olan saldırgan tavırları daha da şiddetlendi.⁵⁸⁵ Bu dönemde Kahire'deki taht değişiklikleri ülke sınırları içinde çeşitli huzursuzluklar çıkardı. Beyboğarus ağustos 1352'de Suriye'de sultanlığını ilan ederek yanına çekmeyi başardığı Hama valisi Ahmet Saki ve Trablusşam valisi Beklemiş gibi Suriye valileri ile Mısır'da istedikleri gibi at koşturan Emir Taz ve Şeyhu'ya karşı isyan etti. Beyboğarus'un bu isyanına Karaca Bey de katıldı. Elbistan'dan Halep'e gelen Karaca Bey'i Beyboğarus karşıladı. Karaca Bey, Halep'ten Şam'a kadar gidip yağmalarda bulundu. İsyân ve yağma hareketleri Şam'a kadar ilerleyince Şam valisi Argun Kamil, Gazze'ye kaçtı.⁵⁸⁶

Aralık 1352'de Argun Kamil, Karaca Bey'i tedip etmek ve asileri dize getirmek için sultandan sefer izni istedi. Karaca Bey'e ve asilere düşman olan Türkmenlere verilmesi için yüz yirmi menşur istedi.⁵⁸⁷ Ayrıca sultana bizzat gelip isyan hareketlerini bastırması gerektiğini bildirdi. Sultan Melik Salih büyük bir ordu hazırlattı. Sultan dört mezhebin temsilcisi olan kadıları da yanına aldı. Büyük bir ordunun harekete geçtiğini öğrenen Karaca Bey hemen Maraş'a kaçtı. Onun kaçtığını gören asi Suriye valilerinin de cesaretleri kırıldı ve onlar da Elbistan'a kaçtı. Memlûk kuvvetleri Halep'e kadar gelerek kaçamayan Safed Naibi Altunboğa Burnak'ı, Beyboğarus'un taraftarlarını, yüz kadar memlûkü ve Karaca Bey'in akrabası Esenbay'ı cezalandırdı. Sultan, Karaca Bey'e haber göndererek onu affettiğini bildirdi ve asi valilerin yakalanıp kendisine teslim edilmesini istedi. Karaca Bey, beyliğinin teyit edildiği bir menşur ile iade edilecek asilerin hayatlarının garantisini istedi. Sultan onun şartlarını kabul etti. Ancak güven probleminden dolayı Karaca Bey asi Suriye valilerini sultana teslim etmedi.⁵⁸⁸ Bu sırada Halep'e davet edilen Karaca Bey'in tutarsız ve saldırgan tutumları Memlûk

⁵⁸⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.15; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.100; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.27; Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.76.

⁵⁸⁶ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.10, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1949, s.271; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.159; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.16.

⁵⁸⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.159-162; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.218.

⁵⁸⁸ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.10, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1949, s.276-277; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.163-164; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.16.

sultanının sabrını taşırdı. Sultan, Karaca Bey'e verilen Türkmen Emirliği'ni alarak Üçoklu Türkmenlerin başında bulunan Ramazan Bey'e verdi.⁵⁸⁹

Halep valisi Argun Kamil, bir taraftan Karaca Bey'e yaptığının yanlış olduğunu ve sultanın sefer hazırlığı içinde olduğunu bildirirken diğer taraftan onun üzerine yapılacak sefere hazırlandı. Karaca Bey'in düşmanı olan Türkmenlere yüz yirmi menşur dağıtıldı. Karaca Bey yapılacak bir seferin kötü sonuçlar doğuracağını; elindeki toprakları kaybedeceğini ve Türkmenlerin üzerindeki nüfuzunun kırılacağını düşünerek 1353 yılında Dulkadir topraklarına kaçan Suriyeli asileri tutuklayıp Halep'e gönderdi. Asiler Halep'e gelir gelmez idam edildi. Asilerin teslim edilmesine rağmen Mısır'da idareye yön veren Emir Taz ve Şeyhu, Karaca Bey'i ortadan kaldırmayı kafaya koydular. Vali Argun Kamil'e haber göndererek bir hile ile Karaca Bey'in yakalanması talimatını verdiler. Argunşah, Karaca Bey'i menşur verip hilat giydirmek bahanesi ile Halep'e çağırdı. Bu hileyi sezen Karaca Bey canının emniyette olmadığını belirterek Halep'e gelemediği için özür diledi. Bunun üzerine Mısır yönetimi Argunşah'a Karaca Bey üzerine sefer yapılması hususunda talimat verdi. Argunşah mültecileri teslim ettiği için Karaca Bey'e savaş açılmayacağı konusunda söz verdiğini hatırlatarak bu sefere çıkmayacağını dile getirdi. Emir Taz ve Şeyhu her ne pahasına olursa olsun Karaca Bey'in cezalandırılıp Elbistan'ın ise işgal edilmesini istiyordu. Neticede büyük devadar İzzettin Toktay'ın teşvikiyle Argunşah sefere ikna edildi. Bütün Suriye valilerine de Argunşah'a katılmaları için emir verildi. Bu kuvvetlere ek olarak Dulkadirlilere düşman olan Türkmenler de Memlûk ordusuna katıldı. On bin kişiyi⁵⁹⁰ bulan ordu Elbistan'a doğru harekete geçti. Memlûk ordusu Elbistan'a ulaşana kadar bu zorlu yolda binek hayvanların bir kısmını telef etti. Elbistan'a girdiklerinde Karaca Bey'in Düldül dağına çekildiğini anladı. Memlûk ordusu Elbistan'ı ve civar köyleri baştan sona tahrip edip ateşe verdi. Düldül dağına yerleşen Karaca Bey, Memlûk ordusunu burada karşıladı.⁵⁹¹

Yirmi gün kadar süren mücadelede Karaca Bey ağır kayıplar verdi. Memlûk ordusuyla başa çıkmayacağını anlayınca Düldül dağından kaçmak istedi. Karaca Bey'in oğlu Halil yirmi kadar adamıyla Memlûklerin sol kanadına saldırdı; ancak mağlup oldu ve Karaca Bey'in iki oğlu esir düştü. Ayrıca erzak ve teçhizatının büyük kısmını kaybeden Karaca Bey, Düldül dağından kaçarak canını zor kurtardı. Memlûkler

⁵⁸⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.16.

⁵⁹⁰ Çetin Varlık bu sayıyı 25.000 olarak vermektedir (Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.101).

⁵⁹¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.17.

geri de kalan çocukları, kadınları ve hayvanları ele geçirerek bunları Suriye ve Mısır'da sattı.

Zeyneddin Karaca Bey kaçtıktan sonra Memlûkler, Zeyneddin Karaca'nın Eratna topraklarına kaçabileceğini düşündüklerinden Eratna oğlu Mehmet Bey'e haber göndererek Zeyneddin Karaca'nın görüldüğü yerde tutuklanması hususunda talepte bulundu. Kayseri tarafına kaçan Zeyneddin Karaca Bey, Eratna oğlu Mehmet'in komutanlarından Moğol asıllı Kutluşah tarafından yakalandı. Eratna oğlu Mehmet Bey, babası gibi Memlûk Devleti'ne bağlıydı. Bu nedenle kendisine sığınan Karaca Bey'i 22 Eylül 1353 tarihinde Halep'e gönderdi.⁵⁹² Durumdan haberdar olan sultan derhal Halep valisi Argun'a Karaca Bey'in Halep'e gönderilmesini emretti. Karaca Bey zincire vurulup Kahire'ye gönderildi ve bu hizmetinin karşılığında Eratna oğlu Mehmet Bey'e beş yüz bin dinar hediye edildi.⁵⁹³ Memlûk sultanı Melih Salih'in emri ile Halep'ten Kahire'ye götürülen Karaca Bey, idam edildi.⁵⁹⁴

5.4.1.2. Halil Bey Döneminde Münasebetler

Karaca Bey'in vefatından sonra oğlu Halil Bey Dulkadirli topraklarının idaresini üstlendi. Halil Bey babası Karaca Bey gibi cesur, idare kabiliyeti olan cevval biriydi. Ancak Memlûk Devleti kuzeyde yaşayan Türkmenlerin idaresini 8 Haziran 1354 günü Kahire'ye giden ve sultana bin kadar at hediye eden İbrahim'e⁵⁹⁵ verdi. Böylece Ramazanoğlu İbrahim Bey Türkmenlerin emiri oldu ayrıca ona ikta da verildi.⁵⁹⁶ Ancak Ramazanoğulları bu fırsatı iyi kullanamadı. Dulkadirli Türkmenleri üzerinde de bir hâkimiyet kuramadı. Kuzeydeki bu nüfuz mücadelesinin kendilerine olumsuz yansıtacağını bilen Memlûk sultanı Melik Salih istemeyerek de olsa 1355 yılında Halil Bey'i Dulkadir beyi olarak tanımak zorunda kaldı.⁵⁹⁷

Halil Bey'in 1360 yılında Malatya'yı topraklarına katma arzusuna karşılık şehri Memlûkler alınca Memlûklerle Dulkadirliilerin ilişkilerinde gerginlik meydana geldi. Halil Bey sürekli Halep üzerine akınlarda bulundu. Memlûkler, Halil Bey'e karşı

⁵⁹² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.18; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.101.

⁵⁹³ Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.125.

⁵⁹⁴ bk. Dulkadir Beyleri.

⁵⁹⁵ Makrîzî Ramazanoğlu İbrahim'in adını zikretmez ibn Ramazan diye yazar sonraki gelişmelerden bu beyin Ramazanoğlu İbrahim olduğu anlaşılmalıdır (Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.200).

⁵⁹⁶ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4, s.200; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.218.

⁵⁹⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.4, s.220; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.19.

Malatya valisi Kuştimuroğlu Ahmet'i görevlendirdi. Kuştimuroğlu'nun amacı Elbistan'ı ele geçirmek ve buraya Memlûklerin Antep emirlerinden Muhammet bin Şehr'i yerleştirmektir. Halil Bey'in üzerine giden Kuştimur mağlup oldu ve Halep'e çekildi. Halil Bey bu galibiyetin ardından Malatya üzerindeki baskısını arttırdı. Eratna oğlu Mehmet Bey, Memlûklerin Malatya valisi Esendemir Tazî'ye destek için Malatya'ya hareket etti. Bu yardıma rağmen Halil Bey'i dize getiremeyen Esendemir Tazî ve Eratnaoğlu Mehmet şehir içinde savunmaya çekildiler. Durumu haber alan Memlûk sultanı Eşref Şaban bütün Suriye valilerini Halep valisi Kutluboğa'nın emrine vererek Halil Bey'in üzerine gönderdi. Büyük bir ordunun üzerine geldiğini öğrenen Halil Bey süratle kuşatmayı kaldırarak Elbistan'a çekildi. Halil Bey'in geri çekildiğini öğrenen Suriye kuvvetleri de geri döndü.⁵⁹⁸

Eratnalılar merkezi otoriteyi kurmakta zorlandı. 1364 yılında Eratna topraklarında Babuk ve Devletşah gibi Moğol reisleri isyanlar çıkarttı. Eratnalılar, bu isyanların bastırılması için Memlûklerden yardım talebinde bulundu. Bu karışıklık içinde Halil Bey uzun zamandır topraklarına katmak istediği Harput'u ele geçirmek için harekete geçti. Dulkadirliler Harput'u kuşattı ve şehrin Memlûk valisi Alaeddin Melikşahî şehri savunamayarak Dulkadirlilere teslim etti. Eratnalıların elindeki Harput'u da topraklarına katan Halil Bey, Besni ve Amid taraflarını da ele geçirerek Malatya üzerindeki baskılarına yeniden başladı. Bölgede gittikçe etkisini artıran ve Halep'i sürekli baskı altında tutan Halil Bey'i tedip etmek isteyen Memlûkler, mayıs 1366'da Halep valisi Seyfeddin Corcu komutasında bir orduyu Harput'a gönderdi.⁵⁹⁹ Memlûk kuvvetleri şehri dört ay kadar müddetle kuşattı; ancak Halil Bey'in şehri iyi savunması karşısında başarı sağlayamayarak Halep'e tekrar çekildi.⁶⁰⁰

Memlûk kuvvetlerinin çekilmesinden sonra Halil Bey, Sultan Melik Eşref Şaban'dan affedilmesini istedi.⁶⁰¹ Bu isteği kabul edilince Kahire'ye gitti ve Harput'u sultana vereceğini vaat etti. Sultan da ona bir hilat ve beyliğini tasdiklen menşur verdi. Kahire'den ayrılan Halil Bey sultana verdiği sözleri tutmadı. Sultan da onu cezalandırmak için 1366 sonbaharında Aydemir Şeyh ve Esendemir komutasında bir

⁵⁹⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.20.

⁵⁹⁹ Memet Yetişgin, "Besni Coğrafyası ve Tarihi Gelişimi", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.33; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.20.

⁶⁰⁰ İbn Dokmak ve Makrîzî'yi kaynak gösteren Fatma Akkuş YİĞİT'e göre; dört aylık Memlûk kuşatmasının ardından Halil Bey aman dilemiştir ve Memlûkler ona aman verip Halep'e dönmüştür (Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.223).

⁶⁰¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.4..., s.292

orduyu Harput muhasarasına gönderdi. Halil Bey bu büyük orduya karşı koyamadı ve şehri Memlûklere teslim etti. Memlûk kuvvetleri tarafından Halep'e kadar getirilen Halil Bey, burada hapsedildi. Muhtemelen Suriye naibi Tagriberdi'nin araya girmesiyle Halil Bey serbest bırakıldı.

Halil Bey, Harput'u teslim etti; ancak oradan vazgeçmedi. Harput'u teslim etmesinden on yıl sonra 1376 yılında tekrar ele geçirdi. Halil Bey'in bu hareketi Kahire'de iktidarı elinde tutan Emirü'l-asâkir Berkuk'u çok kızdırdı. Merkezden çıkarılan bir kanunname ile Halil Bey azledilerek yerine Mübarekşah Tazî getirilmek istendi. Elbistan'a naib olarak atanan Mübarekşah Tazî önderliğinde Halep ordusu temmuz 1378'de Halil Bey'i Elbistan'dan çıkarmak için harekete geçti. Halil Bey ile Halep ordusu 5 Eylül 1378⁶⁰² günü Elbistan yakınlarında karşılaştı. Halil Bey mağlup olarak geri çekildi. Maiyetinin ihtilafına rağmen Mübarekşah, Halil Bey'i takibe koyuldu. Aniden geri dönerek saldırıya geçen Halil Bey eylül 1378'de Mübarekşah'ı yakalayarak öldürdü. Mübarekşah'ın yenildiği haberi Mısır'a ulaşınca Malatya valisi Hattat Yelboğa Elbistan'a vali olarak atandı ve Halil Bey'e karşı mücadele ile görevlendirildi; ancak Yelboğa da Halil Bey'e karşı başarılı olamadı.⁶⁰³

Halil Bey'in Memlûklere karşı art arda kazandığı başarılar Ramazanoğullarının da cesaretini artırdı. Halep valisi Timurbay emrindeki Şam askerleri komutanı Çintemur⁶⁰⁴ ile beraber Dulkadirli ve Ramazanlı Türkmenlerini tedip için harekete geçti. Türkmenler kırk kişiden oluşan bir elçilik heyetini Timurbay'a göndererek Memlûklere itaatlerini bildirdiler. Timurbay bu elçilerin ayağına bukağı⁶⁰⁵ vurarak onları hemen tutuklattı. Türkmenlerin hayvanları yağmalandı, erkekleri öldürüldü ve kadınlarına da tecavüz edildi. Bunun üzerine Bozoklu ve Üçoklu Türkmenler harekete geçerek Bab ül-Melik (Demirkapı)'te Memlûklere karşı bir tuzak hazırladı. Neticede Dulkadirli ve Ramazanlı Türkmenlerden oluşan ordu şubat 1379'da Ayas'ta Memlûk ordusuna çok büyük bir darbe vurdu.⁶⁰⁶ Böylece Dulkadirli Amik ovasını ve Tizin'i ele geçirip Halep'e kadar ilerledi.⁶⁰⁷ Bu savaşta Memlûkler ağır zayıatlar verdi ve

⁶⁰² Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.223.

⁶⁰³ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.50; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.21; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.102.

⁶⁰⁴ Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.37.

⁶⁰⁵ Bukağı:1. Eskiden mahkûmların ayaklarına takılan ve ucuna pranga bağlanan demir halka, künde
Bukağı: 2. Kaçmalarını, çifte atmalarını önlemek için atların ayağına vurulan demir halkalı köstek (Kubbealtılugati.com).

⁶⁰⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.22, Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s.37.

⁶⁰⁷ İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya"..., s.6.

onların otuz bin devesi, on üç bin eyerli atları ve daha bilumum eşyaları Türkmenlerin eline geçti. Mağlubiyetin müsebbibi sayılan Timurbay görevinden azledildi.⁶⁰⁸

Halil Bey 1379 yılında Üçoklu Türkmenlerin de desteği ile bir taraftan Memlûklere diğer taraftan Eratnalılara üstünlük sağlayarak bölgede ciddi bir güç haline geldi. Bir taraftan güneyde Halep'e kadar Memlûk topraklarını yakıp yıkan Halil Bey diğer taraftan kuzeyde Malatya'yı baskı altında tuttu. Memlûkler, Halil Bey'in bu hareketlerine karşılık 1379 yılı sonralarına doğru Baydemir Harezmî komutasında bütün Suriye valilerini bir araya toplayarak Halil Bey'in üzerine gönderdi. Ayrıca Memlûk hükümeti bazı valiliklerde değişiklik yaptı. Elbistan valiliğine de Halil Bey'in yerine Altunboğa⁶⁰⁹ tayin edildi. Birecik valisi Sudun Muzafferî ve Malatya valisi Mintaş da Memlûk ordusuna dâhil oldu.⁶¹⁰

Büyük bir Memlûk ordusunu Maraş önlerinde karşılayan Dulkadirli, Memlûkleri mağlup ederek büyük bir zafer kazandı. Memlûk komutanlarından Mintaş canını zor kurtardı, Hacıp Çöken savaş alanında öldü ve Elbistan'a vali olarak tayin edilen Altunboğa diğer komutanlarla beraber Halep'e kaçtı. Bu büyük zafer Bozok Türkmenlerini iyice cesaretlendirdi. Dulkadirli Memlûk kontrolündeki Kuzey Suriye'de akınları arttırdı. Amik, Tizin ve Halep'e kadar inen Türkmenlere karşı Memlûkler yeni bir ordu oluşturdu. Bu ordunun düzeni için Emirü'l-asâkir Berkuk devadarı Yunus'u görevlendirdi. Şam valisi Aşık Timur Merdanî, Halep valisi İnal Yusufî, Hama valisi Taştımur Kasımî, Safad valisi Taştımur Alayî ve Trablus valisi Gümüşboğa Yelboğavî idaresindeki askerler Halep'te toplandılar. Bunlara ek olarak Ziyaü'l-Mülk komutasında bazı Türkmen, Arap ve Kürt kabileleri de Memlûk ordusuna katıldılar. Bu kalabalık ordu 3 Temmuz 1381 tarihinde Antep'i ele geçerek Maraş'a ulaştı. Halil Bey kardeşi Seveli Bey'i sarp dağlara yerleşerek Memlûk ordusunu karşılama görevini ona verdi. Memlûk ordusu yaklaşınca Seveli Bey saldırıya geçti. Bu ilk karşılaşmada Seveli Bey'in kuvvetleri Kürt kuvvetlerinin lideri Şerefeddin Hezebanî'yi öldürdü. Ancak Memlûk ordusu bu çarpışmada Dulkadirliyi bozguna uğrattı. İlk çarpışmadan iki gün sonra büyük bir muharebenin ardından Memlûkler Dulkadiroğullarını mağlup etti. 6 Temmuz 1381 yılında Memlûkler Maraş'ı ele geçirdi. Seveli Bey, Elbistan'a çekilerek dağılan birliklerini toplamaya çalıştı; ancak Memlûklere

⁶⁰⁸ Nihal Gezen, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.30-31.

⁶⁰⁹ Altunboğa; Karaca Bey'in Taraklı Halil, Eratna ve Ramazanoğulları ile mücadelelerinde Karaca Bey'e karşı diğer beyleri destekledi (Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)...*, s.192).

⁶¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.22.

karşı direnemeyeceğini anlayarak Harput'a kardeşi Halil Bey'in yanına kaçtı. Bu sırada Halil Bey, Malatya üzerine akınlar yapıyordu. Memlûkler, Elbistan'da bir ay kaldıktan sonra Malatya'yı sıkıştıran Halil Bey'in üzerine yürümek istedi. Ancak Fırat nehrini geçmek zor olduğundan Halep'e döndü.⁶¹¹

Bu savaşın ardından müşkül duruma düşen Dulkadiroğlu Halil Bey ve kardeşi Seveli Bey Memlûk komutanlarına haber göndererek onlara itaat ettiklerini bildirdi. Ancak bu özür ve itaat geçiciydi. Elbistan ve Maraş'ı kaybeden Halil Bey'in elinde sadece Harput ve civarı kaldı. Memlûkler, Maraş ve Elbistan'a vali olarak Alaeddin Altunboğa'yı tayin etti. Memlûk ordusu Suriye topraklarına dönünce Halil Bey tekrar harekete geçti. Amanoslar ve Amik ovasında göçebe bir hayat tarzı yaşayan Türkmenlerin lideri Özeroğlu'nun desteğini alan Halil Bey, Halep üzerine akınlara girişti. Halep valisi Yelboğa Nasırî nisan 1382'de Halil Bey üzerine hareket etti; ancak Halil Bey erken davranarak kaçmayı başardı. Yelboğa, Halil Bey'e yetişemedi; fakat ona yardım eden Özeroğullarının çadırlarını yağmalayarak onları cezalandırdı. Daha sonra Yelboğa, Maraş'a oradan da Halep'e döndü.

Emirü'l-asâkir Berkuk 1382 yılında Kahire'de Sultan Hacı'yı tahttan indirerek kendini sultan ilan etti. Bu hadise üzerine onun tahtı ele geçirmesini istemeyen Suriye valileri şiddetli itiraz ve isyanlar çıkardılar. Aslında problem Türk asıllı Memlûklerin yerine artık Çerkez Memlûklerin idareye gelmesinden kaynaklanıyordu. Bu taht değişikliğini istemeyen valilerden olan Elbistan valisi Alaeddin Altunboğa da Dulkadirlilerden destek alarak Darende'yi ele geçirme teşebbüsünde bulundu; ancak şehri ele geçiremedi. Bunun üzerine Halep valisi Yelboğa, Alaeddin Altunboğa'yı cezalandırmak için harekete geçti.⁶¹² Altunboğa kaçarak Kadı Burhaneddin'in yanına sığındı. Onun yerine Elbistan valiliğine Şeyh Ali Kazvinî getirildi.

Önemli şehirlerini kaybeden Halil Bey, Memlûklere karşı güç kazanmak amacıyla komşu beyliklere yaklaştı. Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti ve Ramazanoğulları ile dostluk kurdu.⁶¹³ Komşularının desteğini sağladıktan sonra Halil Bey, en önemli şehirleri olan Maraş ve Elbistan'ı Memlûklerin elinden tekrar almak için 1384 yılında harekete geçti. Halil Bey Maraş ve Elbistan'ı tekrar ele geçirip Memlûk

⁶¹¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5, s.120-124; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.23; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.103.

⁶¹² M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4..., s.228; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.24; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*; s.94; s.142; Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende"..., s.62.

⁶¹³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.25.

tarafdarlığı yapan Türkmenleri cezalandırdı. Çok geçmeden Maraş ve Elbistan'ın Halil Bey'in eline geçtiğini öğrenen Halep valisi Yelboğa, Halil Bey'in üzerine yürüdü. Maraş civarında bozguna uğrayan Halil Bey kuzeye doğru çekildi. Kadı Burhaneddin ve onun itaatindeki Tatarlardan destek alan Halil Bey, Memlûklere tabi Darende ve Divriği bölgelerini yağmaladı. Maraş'ta bulunan Yelboğa, Halil Bey'in ardından Darende'ye hareket etti. Harran ve Resü'l Ayn'da yaşayan Türkmenler Dulkadirli'lere destek verdi. Memlûkler ve Dulkadiroğulları 6 Temmuz 1384 tarihinde Arslantaş'ta karşılaştı. Memlûkler, Dulkadirli'lere mağlup etti. Halil Bey koyun sürülerini ve çadırlarını savaş alanında bırakarak kaçmak zorunda kaldı.

Dulkadirli'lilerin üst üste aldığı bu mağlubiyetler Dulkadir beyleri arasında ihtilafa sebep oldu ve Halil Bey ile kardeşi Sevli Bey'in arası açıldı. Beyliğin başına geçme planları yapan Sevli Bey nisan 1385'te Halep'e giderek Yelboğa Nasırî'ye bağlılığını bildirdi. Bunun karşılığında da can güvenliği teminatı aldı. Sultan Berkuk, Halil Bey'in Halep'te olduğunu öğrenince onun derhal yakalanarak Kahire'ye gönderilmesini istedi. Yelboğa gönülsüz bir şekilde Sevli Bey'i Halep'te hapsedti. Muhtemelen Yelboğa, Sevli Bey'in affedilmesi hususunda sultana rica bulundu. Çünkü Sultan Berkuk, vali Yelboğa'ya gönderdiği haberde Sevli Bey'in hayatını Yelboğa'nın hatırına bağışladığını bildirdi. Ayrıca Sevli Bey'in Kahire'ye gönderilmesini de emretti. Yelboğa, Sevli Bey'i Kahire'ye götürmesi için Hacıp Sudun Alayı'yi görevlendirdi. Sevli Bey aynı gün Yelboğa'nın yardımıyla kaçtı. Yelboğa yaptığı yardımın anlaşılmasında için Sevli Bey'i aramaya çıktı; ancak bilerek Sevli Bey'den ters yöne doğru gitti. Yelboğa'nın Sevli Bey'e yaptığı yardım fark edildi ve Yelboğa İskenderiye'de hapsedildi.⁶¹⁴

Sevli Bey'den sonra kardeşleri İbrahim, Osman ve İsa da beyliğin lideri olan ağabeyleri Halil Bey ile anlaşamayarak Memlûklere bağlılıklarını bildirdiler. Kardeşler arasında çıkan ihtilafı Memlûk sultanı çok iyi şekilde kullandı. Kendisine sığınan Dulkadir Beylerini ilerde kendi lehine kullanmak için çok iyi karşıladı. Diğer taraftan Memlûk sultanı, Halil Bey'den kurtulma zamanının çoktan gelip geçtiğini düşünüyordu. Çünkü onu tedip için birçok sefer düzenletti; ancak Halil Bey her defasında bildiğinden geri kalmadı. Bu sebeple sultan onu bir suikastla öldürmek için harekete geçti.⁶¹⁵ Bozok Türkmen beylerinden biri olan Yağmur oğlu Sarımüddin İbrahim Bey, Halil Bey ile rekabet içindeydi. Memlûkler bunu bildiği için -Halil Bey'i öldürme görevini zevkle

⁶¹⁴ M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4..., s.228; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.26; Tufan Gündüz, "Kahramanmaraş" ..., s.193; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.95.

⁶¹⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.27.

kabul edeceğini bildikleri- Yağmur oğlu Sarımüddin İbrahim'i Halil Bey'in katli için görevlendirdi. Nisan 1386'da Yağmur oğlu İbrahim kuvvetleri ile beraber Maraş ve Antep arasında yaylakta olan Halil Bey'e ulaşmak için Halep'ten yola çıktı. Halil Bey'in çadırlarından uzak bir yerde konaklayan Sarımüddin İbrahim, Halil Bey'i bir görüşme yapmak bahanesi ile تنها bir bölgeye getirdi. Sarımüddin İbrahim'in adamları da bölgede pusu kurdu. Halil Bey istenilen bölgeye çekilince pusudakiler, maiyeti yanında olmayan Halil Bey'in üzerine atlayarak kılıçlarla başını kesip, gövdesini paramparça ettiler.⁶¹⁶ Halil Bey'in ölüm haberi Kahire'ye ulaşınca Sultan Berkuk, yanında bulunan Halil Bey'in kardeşleri İbrahim ve Osman Bey'i tutuklattı. Böylece Berkuk, Dulkadir tahtını kontrol altında tuttu. Ardından Sarımüddin İbrahim ve maiyeti çok hızlı şekilde bölgeden uzaklaştığından Halil Bey'in adamları onları yakalayamadı. Öldürüldüğünde altmış yaşlarında olan Halil Bey kuvveti, cesareti, kibarlığı ve saygısıyla tanınırdı. Kaynaklara göre Halil Bey'in türbesi Zamantı Kalesi'nin eteklerinde, Melik Gazi türbesinin yakınlarındadır.⁶¹⁷

5.4.1.3. Sevli Bey Döneminde Münasebetler

Sultan Berkuk, Halil Bey ölünce onun bütün topraklarını ele geçirmek istiyordu. Bu amaçla Halil Bey'in kesik başı Kahire'de huzura getirilince hemen kendisine daha önce itaat etmiş olan Dulkadir beylerini tutuklattı.⁶¹⁸ Beyliğin başına ise Maraş ve çevresinde bulunan Sevli Bey geçti. Sultan Berkuk, Dulkadirliilerin yeni beyi Sevli Bey'in alt edilmesi halinde Dulkadirliileri ortadan kaldıracığını düşünerek Sevli Bey üzerine bir ordu hazırlattı. Hama ve Humus kuvvetlerinden oluşan Memlûk ordusu Elbistan'a doğru harekete geçti. Sevli Bey ile Memlûk ordusu Gökşun'da karşı karşıya geldi. Çok çetin bir muharebenin ardından Hama valisi Sudun Alayi, Besni valisi Sudun ve Suriye'nin önde gelen komutanlarından on yedi tanesi Dulkadirliiler tarafından öldürüldü. Bu haber üzerine sultan taht kavgası çıkartmak amacıyla Kahire'de tutuklu bulunan Sevli Bey'in kardeşleri Osman ve İbrahim Bey'i serbest bırakarak Sevli Bey'in üzerine gönderdi. Osman Bey, Sevli Bey ile mücadeleye girişmekten ziyade ona itaat

⁶¹⁶ Bezm u Rezm'de Halil Bey'i katleden kişinin Veled-i Umur olduğu belirtilmektedir. Veled-i Umur, Halil Bey'i öldürdüğü için Memlûkler tarafından ödüllendirilmiştir (Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.344). Hammer, Halil Bey'in kendi maiyeti tarafından öldürüldüğünü kaydetmektedir (Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419).

⁶¹⁷ Bk. Dulkadir Beyleri.

⁶¹⁸ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.184; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.27.

etmeyi tercih etti. İbrahim Bey ise Sevli Bey'e muhalefet etti; ancak mayıs 1387 yılında mağlup oldu ve herhangi bir kazanım elde edemedi. Taht kavgası siyaseti tutmayan Sultan Berkuk, Halil Bey'in katili Yağmur oğlu Sarımüddin İbrahim'i Sevli Bey'e rakip olarak çıkardı. Sarımüddin İbrahim Bey, Suriye komutanlarından da destek alarak 1387 yılının mayıs ayında Maraş'a geldi. Sevli Bey ile Sarımüddin İbrahim Bey arasında yapılan muharebede Sevli Bey Sarımüddin İbrahim'i mağlup etti. Sevli Bey'in bu başarıları üzerine Sultan Berkuk, onunla anlaşma yoluna gitti. İstemeyerek de olsa Sevli Bey'in Dulkadir liderliğini tasdik etmek zorunda kaldı. Çünkü bu sırada bir taraftan Timur'un kuvvetleri Anadolu'yu sıkıştırıyor, diğer taraftan Malatya valisi Mintaş, Sultan Berkuk'a karşı bir cephe oluşturuyordu. Bir taraftan da Sultan Berkuk'un devletin üst kademelerine sürekli Çerkesleri ataması Türkmenler arasında huzursuzluk yarattı. Malatya valisi Mintaş, Kadı Burhaneddin'den yardım isteyince Kadı Burhaneddin ona tereddütsüz yardım etti.⁶¹⁹ Çünkü Kadı Burhaneddin'in müttefiki Halil Bey'in Memlûkler tarafından öldürülmesi aradaki gerginliği arttırmıştı. Bu nedenle Sultan Berkuk bir taraftan Mintaş'la Dulkadirlilerin arasını açmaya çalıştı, diğer taraftan Sevli Bey'e rakip olabilecek beyleri desteklemeye devam etti. Mesela Kahire'ye giden Sevli Bey'in kardeşi Davut Bey'e Sultan Berkuk, haziran 1388'de Onlar Emirliği verdi. Sevli Bey'e bir diğer rakip ise Halil Bey'in oğlu Nasreddin Mehmet'ti. Nasreddin Mehmet babasının ölümünden sonra Dulkadirlilerden kendisine yandaşlar toplayarak amcasına itaati kabul etmedi. Sevli Bey, yeğeni Nasreddin Mehmet Bey'e karşı Memlûklere sırt çeviren Malatya valisi Mintaş'tan yardım aldı. İsteddiği taht kavgasının oluşması üzerine Memlûkler hemen Nasreddin Mehmet Bey'e destek verdi. Sultan Berkuk'un desteklediği Nasreddin Mehmet Bey'e özellikle Kozan valisi önemli destek verdi. 1388 yılı yazında Nasreddin Mehmet Bey ile Sevli Bey karşı karşıya geldi. Nasreddin Mehmet Bey, Sevli Bey'i ve ona destek veren Mintaş'ı bozguna uğrattı. Sevli Bey, Develi taraflarına kaçtı.

Dulkadirlilerin iç çekişmeler yaşadığı bu dönemde Memlûklerin de siyasi otorite konusunda sıkıntıları vardı. Halep valisi Yelboğa Nasırî, 1388 yılında sultan Berkuk'a

⁶¹⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.28; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.105; Said Öztürk, "Göksun'un İktisadi ve İçtimai Tarihi", *100. Yılında Göksun Sempozyumu*, Ed. Lütfü Alıcı, 2010, s.17.

karşı isyan etti. Nasreddin Mehmet Bey'e yenilerek Dulkadir tahtından inen Seveli Bey ise asi Malatya valisi Mintaş Yelboğa'ya destek verdi.⁶²⁰

Yelboğa Nasırî, Han-ı Laçın'de Mısır kuvvetlerine karşı önemli bir zafer kazandı. Daha sonra ise Yelboğa Şam'a yöneldi. Seveli Bey ise Mardin hâkimi Melik Zahir Mecdeddin İsa ile birleşerek Yelboğa'ya karşı Sultan Berkuk'u desteklemek için harekete geçen Karakoyunlu Mehmet Bey'i mağlup ederek Yelboğa'yı rahatlattı. Nasreddin Mehmet Bey ise bu karışıklık içinde bağlı bulunduğu Sultan Berkuk'u destekledi. Nasreddin Mehmet Bey, Yelboğa'nın isyanına katılan Kozan valisi Sungur'a saldırarak onu esir etti ve mart 1389'da Kozan'ı ele geçirdi. Memlûklere karşı itaat göstergesi olarak Sungur'un kılıcını Sultan Berkuk'a gönderdi. Neticede Türkmenlerden önemli bir destek alan Yelboğa, Sultan Berkuk'u Memlûk iktidarından düşürmeyi başardı. Yelboğa'nın desteğiyle Memlûk tahtına Kalavun soyundan Hacı tekrar tahta çıktı. Yelboğa da Emirü'l-asâkirlik görevini üstlendi. Birkaç ay sonra Yelboğa ittifak yaptığı Mintaş'ın ihanetine uğrayarak yakalandı ve İskenderiye'de hapse atıldı. Yelboğa'nın hapsedilmesiyle Memlûklerdeki bu iç mücadele daha da karışık hale geldi. Halep valisi Gümüşboğa Hamevî, Kahire yönetimine karşı isyan etti. Bu isyanı Dulkadirlilerin düşmanlarından Sarimüddin İbrahim destekledi. Buna karşılık Seveli Bey isyancılara karşı Arap kabilelerinden Muhanna Emiri Nuayr ile ittifak yaparak Halep civarına akınlar yaptı. Bu sırada Berkuk, Kerek'te hapsedildiği yerden kurtularak kuvvetlerini topladı. Şam civarındaki Şakhab mevkiinde Berkuk, eski Malatya valisi Mintaş'ı bozguna uğrattı. Mintaş'ın asıl amacı Memlûk tahtındaki karışıklıktan yararlanarak Suriye'de bağımsız bir devlet kurmaktı. Seveli Bey, bu çekişme içinde Mintaş'a olabildiğince destek verdi. Berkuk taraftarı olan Nasreddin Mehmet ve amcası İbrahim, taht değişikliğinden sonra Besni valisi olan Toman Timur⁶²¹ üzerine yürüdü.⁶²² Nihayetinde Berkuk 1390 yılında Kahire'deki yönetimi tekrar ele geçirdi.

Berkuk tahtı ele geçirdiği sırada Seveli Bey, Antep'i sıkıştırıyordu. Seveli Bey kuşatma sırasında ittifak yaptığı Mintaş'ın Suriye'de başarısız olduğunu öğrenince, Antep kuşatmasını kardeşi Osman Bey'e bırakarak Mintaş'la beraber Maraş'a döndü.

⁶²⁰ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.209-215; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.29; Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.337; Kazım Yaşar Koprman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.173.

⁶²¹ Toman Timur, Malatya valisi Mintaş'ın kardeşidir.

⁶²² Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s. 218,251; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s 30; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.11, Matbaa-ı Daru'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kahire, 1950, s.

Osman Bey bir ay kadar muhasara ettiği Antep'i ele geçiremedi ve o da Maraş'a döndü. Antep'in zaptından vazgeçmeyen Sevli Bey on bin kişilik bir kuvvetle harekete geçti. Mintaş da bin kişilik kuvvetle Sevli Bey'e destek verdi. Sevli Bey ve Mintaş Eylül 1390'da Antep'i işgal ederek şehrin kalesini kuşattı. Kaleyi mancınıklarla döven Sevli Bey ve Mintaş, Antep halkını ciddi bir baskı altında tuttu.⁶²³ Kuşatma uzayınca Berkuk'un intikamından korkan Sevli Bey, Mintaş'ı Antep'e bırakarak kendisi Maraş'a döndü. Sevli Bey'in Maraş'a dönmesiyle Mintaş-Sevli ittifakı bozuldu. Sevli Bey, Memlûk sultanına haber göndererek ondan af diledi. Bu durum Memlûk Sultanı Berkuk'un hoşuna gitti ve Berkuk, Sevli Bey'e kasım 1390'da bir hilat göndererek onun Elbistan naibliğini tasdik etti. Mintaş, Antep'i ele geçirdi; ancak burada kalıcı olamadı. 1391 yılında Yelboğa, Kara Temürdaş, Ahmet b. Mihman ve İyâs b. El-Cercâvî gibi önemli Suriye valilerinden oluşan bir ordu Antep üzerine harekete geçti. Bu ordu karşısında Mintaş, şehri terk ederek Maraş taraflarına kaçtı. Sevli Bey, Elbistan kalesinde tuttuğu Nasreddin b. Salar, Sudun Osmanî ve Hasan Küçük isimli Memlûk kumandanlarını Yelboğa'ya göndererek sultandan özür dilediğini beyan etti. Memlûk sultanı da Mintaş ile Dulkadirlilerin arasını bozmak için ustaca bir siyasetle hemen bu teklifi kabul etti ve ocak 1391'de Sevli Bey'in emirliğini tanıdı.⁶²⁴

Mintaş, Antep muhasarasına devam ederken Sultan Berkuk büyük bir orduyla harekete geçti. Kozan'ı ele geçiren Sevli Bey bu seferin kendi üzerine olabileceğini düşünerek devâdarı Muhsinî'ye sultana hediye olarak sunulması için iki yüz ve at iki yüz kumaş vererek onu 7 Ekim 1391 günü Şam'a gönderdi.⁶²⁵ Ayrıca Kozan kalesinin anahtarının Halep valisine verildiği ve şehrin teslim edilmesi için bir Memlûk komutanın gönderilmesini istediğini sultana bildirdi.

Sevli Bey, Timur'un Anadolu beylerini itaate davetine kadar Memlûkleri metbû tanıdı. Timur Anadolu beyleri üzerinde baskı kurmaya başlayınca Sevli Bey, Timur'u Suriye'nin fethine yönlendirdi. Sultan Berkuk, Sevli Bey'in bu hareketini öğrenince hemen onu tedip için harekete geçti. Mart 1395'te Halep valisi Çolpan komutasındaki Memlûk ordusu Dulkadirlileri büyük bir mağlubiyete uğrattı ve Sevli Bey canını zor kurtardı. Bu mağlubiyetten sonra Memlûklerden çekinen Sevli Bey güneye akın yapmayı bırakarak yönünü kuzeye Kadı Burhaneddin Devleti'ne çevirdi. Sultan Berkuk,

⁶²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.31.

⁶²⁴ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.12, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1950, s. 17-18; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.27,31.

⁶²⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.311

Memlûk ordusunun Sevli Bey'i mağlup etmesine rağmen bu neticeden tatmin olmadı. Sevli Bey'in her an bir tehlike oluşturabileceğinin farkında olan Sultan Berkuk, Sevli Bey'in katline karar verdi. Bu görev için de Sevli Bey'in oğlu Sadaka'nın maiyetinde bulunan Ali Han'ı seçti. Ali Han, mayıs 1398'de Maraş yakınlarında yaylakta olan Sevli Bey'i bir gece eşi ile çadırında uyurken hançerleyerek öldürdü. Hemen bölgeden uzaklaşan Ali Han, Sultan Berkuk'un övgülerine mazhar oldu. Yaptığı işten çok memnun kalan Sultan Berkuk onu Emi'l-Aşere unvanıyla Antakya'nın idaresine memur etti. Ayrıca Ali Han'a Emirü't-Tabl (emrinde 40 Memlûk bulunan komutan), çocuğuna da Onlar Emiri görevi verildi.⁶²⁶

5.4.1.4. Sadaka Bey ve Nasreddin Mehmet Bey Dönemlerinde Münasebetler

Sevli Bey'in vefatından sonra oğlu Sadaka Bey Kahire'ye giderek beyliğin menşurunu aldı; ancak beyliğin tek varisi o değildi. Sadaka Bey Elbistan'a gelince amcasının oğlu Nasreddin Mehmet Bey ona muhalefet etti. İki bey arasında şiddetli bir taht mücadelesi başladı. Bu mücadelede hem Sadaka Bey hem de Nasreddin Mehmet Bey önemli kayıplar verdiler. Bu sırada Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid, Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nin topraklarını Osmanlı topraklarına katınca, Dulkadirli ile Osmanlılar komşu oldu. Muhtemelen Nasreddin Mehmet Bey'in Yıldırım Bayezid'den destek istemesi üzerine Osmanlılar bu taht mücadelesine müdahil oldu. Yıldırım Bayezid bu mücadelede Nasreddin Mehmet Bey'i destekledi. Yıldırım Bayezid'in bu desteği Sadaka Bey'in 2 Ağustos 1399 yılında Elbistan'ı terk etmesiyle sonuçlandı. Böylece Nasreddin Mehmet Bey, Dulkadir Beyliği'nin başına geçmiş oldu. Memlûkler, Yıldırım Bayezid'in Dulkadirli ile iç işlerine karışmasından oldukça rahatsız oldu.⁶²⁷

Memlûkler, Osmanlıların Dulkadir iç işlerine karışmasına ciddi bir tepki veremedi. Çünkü bu tarihte Sultan Berkuk vefat etti ve yerine çocuk yaştaki Sultan Ferec tahta çıktı. Yeni sultanın otorite sağlayamaması nedeniyle Suriye'nin kuzeyindeki Türkmenler serbest hareket fırsatı buldu.⁶²⁸ Ayrıca bu dönemde yani 1400-1401 döneminde Timur Anadolu'nun güneyinde birçok bölgeyi talan etti. Bu durum Anadolu'da karışıklıklar çıkardı ve Memlûklerin istediği gibi hareket etmesini de

⁶²⁶ Bk. Dulkadir Beyleri.

⁶²⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya"..., s.6.

⁶²⁸ Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları", *Türkler*, C.6..., s.1428.

engelledi. Memlûkler zor günler geçirmesine rağmen Osmanlı destekli Nasreddin Mehmet Bey'in tahta çıkarılışı Anadolu'nun güneyinde Osmanlı-Memlûk rekabetinin başlamasına neden oldu. Bu tarihten sonra bu iki devlet Dulkadirli ve Ramazanlıları himaye etme yarışına girdi. Timur Anadolu'dan çekildikten sonra Memlûkler, Maraş, Elbistan ve Besni'yi ele geçirerek buraları kendilerine tabi Dulkadiroğullarına tekrar verdi.⁶²⁹

Dulkadirli Halil Bey hayattayken Sultan Berkuk onun oğulları Alaeddin Ali (Ali Bâk) ve Mehmet Bey'e Halep civarında arazi verip onları himaye etmişti. Bilinmeyen bir sebepten Halep valisi Demirtaş, Alaeddin Ali'yi 1401 yılında maiyetindeki elli kadar adamla Halep'te hapsedti. Bu sırada Halep valisi Demirtaş ile Şam valisi Tanrıverdi Memlûk hükümetine karşı isyan etti. Ramazanoğulları da bu isyana destek verdi. Demirtaş ve Tanrıverdi Ramazanoğlu Ahmet'in isteği üzerine kendilerine müttefik kazandırmak amacıyla Alaeddin Ali'yi serbest bıraktı. Ancak Alaeddin Ali, Kahire'ye karşı isyan eden bu ittifaka katılmadı. Aksine Kahire'ye bağlı kalan Ali Alaeddin, Halep'i ele geçirerek burayı Memlûk komutanı Tokmak'a⁶³⁰ teslim etti. Onun bu bağlılığından ziyadesiyle memnun kalan Kahire yönetimi Alaeddin Ali'yi temmuz 1402'de Antep valiliğine getirdi.⁶³¹ Alaeddin Ali'nin desteğiyle muhalifleri bastırarak Halep'i ele geçiren Tokmak ile Kahire yönetiminin arası açıldı. Tokmak, Halep valiliğinden alındı ve yerine Akboğa getirildi. Halep'teki görevinden azledilerek Kahire'ye çağırılan Tokmak, Kahire'ye gitmek yerine 1403 yılında Antep'te bulunan dostu Alaeddin Ali'nin yanına geldi. İki ay sonra Halep'in yeni valisi Akboğa vefat edince Alaeddin Ali'nin desteğiyle Tokmak Halep'i tekrar ele geçirdi. Ancak Tokmak'ın bu valiliği de uzun sürmedi 1404 yılında Tokmak'ın yerine Halep valiliğine Trablusşam valisi olan Demirtaş getirildi.

Suriye valilerinin sürekli yukarıda bahsedilen iç mücadelelerle uğraşması bölgede bir otorite boşluğu ortaya çıktı. Bu boşluktan faydalanmak isteyen Antakya hâkimi Baz oğlu Faris, Halep üzerindeki akınlarını arttırdı. Halep valisi Demirtaş, Halep'i sıkıştıran Baz oğlu Faris ve ona destek veren Cekem'in hakkından tek başına

⁶²⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.584; M.Halil Yinanç, "Besni", *İA*, C.2, İstanbul, 1972, s.571.

⁶³⁰ İbni Tagrıberdi Ali Bey ile Tokmak'ın Halep'e aynı anda gittiklerini ve Tokmak'ın Halep'e sahip olduğunu belirtmektedir. (İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.12, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1950, s.302).

⁶³¹ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s. 79; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.12, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1950, s. 290.

gelemedi. Demirtaş çare olarak Alaeddin Ali ve Ramazanoğlu Ahmet'ten yardım istedi. Bu sırada Demirtaş araları bozuk olan Alaeddin Ali ve Ramazanoğlu Ahmet'i de barıştırdı. Cekem ve müttefiki Baz oğlu Faris'in üstüne yürüyen Demirtaş ve müttefikleri Amik ovasında düşmanı yenilgiye uğrattı. Daha sonra Demirtaş ve müttefikleri asi hareketlerde bulunan Cekem ve Baz oğlu Faris'i Antakya kalesinde kuşattı. Kuşatma sırasında Memlûk sultanı Ferec, Demirtaş'a Cekem'i affettiğini bildiren bir haber gönderdi. Bu haber üzerine Alaeddin Ali Bey, maiyetindeki Bayat ile İnalboyları ve Ramazanoğlu Ahmet Bey kuşatmayı bırakarak geri döndüler. Suriye'deki bu karışıklıklar Köpekoğlu Muhammet ve Dulkadir beyi Nasreddin Mehmet'in işine yaradı. Köpekoğlu Muhammet Malatya'yı, Nasreddin Mehmet Bey ise haziran 1405'te Darende'yi ele geçirdi.⁶³² Yaklaşık on yıl Darende Nasreddin Mehmet Bey'in elinde kaldı.⁶³³ Makrizî'ye göre Nasreddin Mehmet 1404 yılında Malatya'yı Köpek oğlu Muhammet'ten aldı.⁶³⁴ Bu bilgi kronolojik açıdan çelişkili olmakla beraber, Dulkadir Türkmenleri ile Köpekoğlu Muhammet'in 1404-1405 yıllarında Malatya ve Darende'yi Memlûklerden almak için mücadeleler verdiklerini ortaya koymaktadır.

Memlûk sultanı tarafından affedilen Cekem gittikçe güçlendi. Halep valiliğini ele geçirdi ve Dulkadirli Alaeddin Ali'nin oğlunu da yakalayarak Halep'te hapsedirdi. Antakya'yı da Farisi'nin elinden alan Cekem çok kısa sürede Suriye'ye tamamen hükmetmeye başladı. Suriye'deki otoriteyi sağladıktan hemen sonra da Kuzey Suriye'deki Türkmenlere karşı mücadeleye girişti. Önce Alaeddin Ali'nin üzerine yürüyerek onu Antep'ten kaçmaya zorladı. Daha sonra ise Nasreddin Mehmet Bey'in üzerine Elbistan'a hareket etti. Nasreddin Mehmet Bey'i kuşatma altına alan Cekem, kuşatma sırasında Sultan Ferec'in haziran 1406'da büyük bir orduyla Suriye'ye geldiğini öğrendi. Bunun üzerine kuşatmayı kaldıran Cekem, Suriye'ye hareket etti. Memlûk Sultanı Suriye'den Kahire'ye döndükten sonra Cekem, Suriye'de kendini sultan ilan etti. Bölgedeki Türkmenlere düşmanca tavırlarda bulunan Cekem'in karşısına bu kez ciddi bir güç çıktı. Dulkadirli, Akkoyunlu ve Karakoyunlu ittifakıyla karşı karşıya kalan Cekem bunların üstesinden geleceğini düşündü. Kara Yülük, Cekem'i Urfâ'da kuşattı ve Cekem 25 Nisan 1407 tarihinde öldü. Kara Yülük, Cekem'in elini keserek Nasreddin Mehmet Bey'e gönderdi. Cekem'in kesik eli

⁶³² Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s118,135; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.36; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.97.

⁶³³ Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende"..., s.67.

⁶³⁴ Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.134.

Nasreddin Mehmet Bey'in huzuruna getirilince Nasreddin Mehmet Bey rahat bir nefes aldı. Cekem, Alaeddin Ali'yi Antep'ten uzaklaştırdıktan sonra yerine Alaeddin Ali'nin düşmanı Akmul'u getirmişti. Urfa kuşatmasında hem Cekem'in hem de Akmul'un öldüğü haberini alan Alaeddin Ali hem oğlunu kurtarmak hem de Halep şehrini ele geçirmek için Halep'e yöneldi. Alaeddin Ali şehri kuşattı. Bu sırada Urfa kuşatmasından kaçmayı başaran Cekem'in taraftarlarından Timurboğa Meştub ve ona destek veren bir gurup Moğol birliği Halep'e geldi. Alaeddin Ali bu kuvvetlere karşı koyamayarak Antep'e çekildi. Halep ise Timurboğa Meştup'a kaldı. Bu olaydan yaklaşık iki ay sonra Alaeddin Ali, haziran 1407'de büyük çoğunluğunu Bayatların oluşturduğu beş bin kişilik bir Türkmen kuvvetiyle Halep'e hareket etti. Halep kalesinin yöneticileri de Dulkadirli Alaeddin Ali'ye destek verdi. Hem içerden hem dışarıdan iki ateş arasında kalan Timuboğa Meştub, Alaeddin Ali'nin oğlunu azletmek zorunda kaldı.⁶³⁵ Alaeddin Ali oğlunu kurtardıktan sonra civar beldeleri yağmaladı. Daha sonra şehrin güneyine inerek Halep'i muhasara altına aldı. Şehri düşürmeye çok yaklaşan Alaeddin Ali; Şam valisi Nevruz ve Arap emiri Nuayr oğlu Acil'in Halep'i kurtarmak için harekete geçtiğini öğrenince kuşatmayı kaldırarak Antep'e döndü.⁶³⁶

Suriye'deki iç karışıklıklar yüzünden Şam valisi Nevruz, Alaeddin Ali'yi Halep'ten kaçmaya mecbur ettikten yaklaşık bir yıl sonra Dulkadirli sığınmak zorunda kaldı. Nevruz burada kendine yeni kuvvetler topladı. Sultan Ferec'in düşmanı Şeyh ile de ittifak yaptı. Sultan Ferec Nevruz'un Şeyh ile ittifak yaptığını duyunca derhal Halep valisi Demirtaş'ı Nevruz'un üzerine gönderdi. Kendisi de bizzat sefer hazırlığı başlattı. Alaeddin Ali, Nevruz'a askeri destek vererek kendisi de maiyetiyle Amik ovasına geldi. Yapılan muharebede Nevruz 24 Mart 1409'da Antep civarında Halep kuvvetlerine yenildi. Memlûkler Antep'i ele geçirdi ve Nevruz, Maraş'a kaçtı. Aynı yıl Halep valisi, Sultan Ferec'e başvurarak Nevruz'un affedilmesi hususunda fikir beyan etti. Sultan Ferec, Nevruz'u affetti ve onu Şam valiliğine getirdi. Şeyh müttefiki Nevruz'un Şam valiliğine getirilmesini hazmedemedi ve Nevruz'un üzerine yürüdü. Bu muharebede Alaeddin Ali, Avşarlı Kurtoğlu Muhammet, Bayatlı Bozca, Gündüzoğlu Gördü Bey ve Köpekoğlu gibi bazı Türkmen beyleri Nevruz'a destek verdiler. Muharebe sırasında Türkmenler ve Arapların bir kısmı Şeyh'in tarafına geçince savaşın

⁶³⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6, s.189; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.36-37.

⁶³⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.38; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.56.

seyri değişti. Nevruz yenilerek Hama'ya kaçtı. Alaeddin Ali de müttefikinin ardından Hama'ya gitti.⁶³⁷

Şeyh ile Nevruz'un mücadelesinden çok kısa süre sonra bu iki düşman ittifak yapıp Avşarlar, Doğançoğulları, Köpekoğulları, Döğerler, Üçok ve Bozoklardan yardım alarak Memlûk sultanına karşı isyan etti. Bunun üzerine Sultan Ferec bizzat 8 Ağustos 1410 günü hareket ederek Halep'e yürüdü. Sultanın Halep'e hareket ettiğini duyan Şeyh ve Nevruz, Maraş'a kaçtı. Ancak Dulkadirli onları muhafaza etmedi. Bu sebeple Şeyh ve Nevruz, Maraş'tan da kaçarak Kayseri'ye gitti. Sultan Ferec onların ardından Elbistan'a kadar geldi. Şeyh ve Nevruz'a haber göndererek ya itaat edip kendisinin hizmetine girmeleri veya topraklarından çıkıp giderek memleketin harap olmasına meydan vermemelerini, kendisinin onları ele geçirmeye azimli ve kararlı olup, Elbistan'da yıllarca bekleyebileceğini bildirdi. Onlar da sultana itaat ettiklerini, ayrıca Elbistan, Malatya ve Antep valiliklerinin kendilerine verilmesini istediler. Sultan, Elbistan'da yaklaşık bir buçuk ay kaldıktan sonra Şeyh ve Nevruz'un isteklerini reddederek, Dulkadiroğlu Muhammet ve Ali Bey'e Şeyh ve Nevruz'un yakalanması görevini vererek eylül 1410'da Halep'e döndü. Sultan Ferec'in Elbistan'dan ayrıldığını öğrenen Şeyh ile Nevruz iki yüz atlı ile Dulkadirli topraklarına geldi. Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey ve Alaeddin Ali komutasında Dulkadirli Türkmenleri Şeyh ve Nevruz'u bozguna uğrattı. Kuvvetleri dağılan Şeyh ve Nevruz Elbistan'dan Suriye bölgesine kaçtı. Halep valisi Korkmaz, bilinmeyen bir sebeple 1410 yılında Dulkadirli en büyük boylarından Bişan ailesi emrinde bulunan Dokuz cemaatine saldırmak için Köpekoğulları ile Gündüzoğullarından Gördü Bey'i yardıma çağırdı. Köpekoğulları ve Gündüzoğulları, Halep valisi Korkmaz'ı bu sefere çıkması için Bişanlılara karşı kışkırttı. Dulkadirli topraklarına giren Korkmaz Göynük'te Türkmenlere saldırdı.⁶³⁸

Korkmaz Dulkadirli topraklarına girdiğinde Köpekoğulları ve Gündüzoğulları yetişemediler. Savaş sırasında Köpekli Aydoğmuş ve Hüseyin Bey iki yüz atlı ile Korkmaz'a desteğe geldiler. Savaş sırasında Aydoğmuş, Korkmaz'ın yüzüne ok attı.

⁶³⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.250-251; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.38; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.84; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; İlyas Gökhan, "Memlûkler Döneminde Antakya"..., s.23.

⁶³⁸İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.13, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısıriyye, Kahire, 1956, s. 107; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.265-269; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)...*, s.267; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.39; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.84,89.

Bunun üzerine Korkmaz, Antep civarında Hüseyin Bey'i ve maiyetini yakalayarak Halep'e gönderdi. Ancak Türkmenler Hüseyin Bey'i nakleden kuvvetlere pusu kurarak onu kurtardılar.

Halep valisi Korkmaz Bişan seferinden döndükten sonra Sultan Ferec onu görevden aldı. Yerine daha önce isyan eden Şeyh getirildi. Ancak Şeyh'in Suriye'de bağımsız olma isteği geçmemişti. Bu amaçla kendisine müttefik arayan Şeyh, ekim 1411'de Dulkadiroğullarına Antep'i vermeyi teklif ederek onları yanına çekmeye çalıştı. Tedbiri elden bırakmak istemeyen Dulkadiroğulları bu teklifi reddetti. İsyanı kafasına koymuş olan Şeyh'e, Nevruz da destek verdi. Şeyh taraftarlarını artırmak için Dulkadiroğullarına hilat ve kamili kumaştan bir takım elbise göndererek ittifak teklifini tekrarladı. Şeyh'in amacı Dulkadirliyi yanına çekerek Suriye'nin kuzeyini emniyete almaktı. Bu ikinci teklif Dulkadirli beylerinden Nasreddin Mehmet Bey ile Alaeddin Ali Bey'in arasını açtı. Alaeddin Ali, Memlûklere tabi olmayı savundu onun fikri kabul edilmeyince de Osmanlılara sığındı. Nasreddin Mehmet Bey ise Şeyh'in teklifini kabul ederek Antep'e yürüyüp kasım 1411'de şehri ele geçirdi. Durumu haber alan Sultan Ferec isyanı bastırmak için Şam'a doğru harekete geçti. Sultan bir taraftan da durumu öğrenmek için Kamanlı, Akkoyunlu ve Dulkadirliyle irtibata geçti. Nasreddin Mehmet Bey'in Şeyh'i desteklediğini öğrenen sultan onu bu karardan vazgeçirmek için çok çalıştı. Sultan Ferec, Türkmenler bir yana kendi maiyetindeki adamlarının bile doğru düzgün desteğini alamadığı için 1412 yılında Şam surları önünde öldü.⁶³⁹

Sultan Ferec öldükten sonra yerine Memlûk tahtına Halife Müstain çıkarıldı. Şeyh 1413 yılında Halife Müstain'i düşürdü ve yerine kendisini sultan ilan etti. Şeyh sultan olunca ona her isyanında destek veren Nevruz, -muhtemelen karşılanmayan vaatler yüzünden- Şeyh'e karşı bir cephe oluşturdu. Nevruz bütün Suriye valilerini Şam'da topladı. Tagribirdi ile Alaeddin Ali 2 Ocak 1413 günü Dımaşk'ta bulunan Nevruz'un yanına geldiler. Nevruz bizzat şehrin dışına çıkararak Tagribirdi ve Alaeddin Ali'yi karşıladı. Onlara ikramlarda bulunarak maiyetlerine uygun tahsisat bağladı. Nevruz'dan maddi gelir de elde eden Alaeddin Ali her zaman Nevruz'un emrinde olacağını bildirdi ve Nevruz tarafından hilatlanmış olarak 9 Şubat 1413 günü

⁶³⁹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.296-301; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.40; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.98-99.

Dımaşk'tan ayrıldı.⁶⁴⁰ 1399 yılında Sultan Berkuk ölmüş ve yerine çocuk yaştaki⁶⁴¹ oğlu Ferec geçmişti. Onun tahta çıkışıyla hem Maraş ve çevresindeki Türkmenler hem de Çukurova bölgesindeki Türkmenler yani Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları serbest hareket etme fırsatı bulmuşlardı.⁶⁴² Ancak o tahttan inince tahta çıkan Şeyh Türkmenlere göz açtırmadı.⁶⁴³

Nasreddin Mehmet Bey ise bu dönemde Osmanlılarla ilişkilerini iyileştirdi. Osmanlıların Ankara Savaşı'ndan sonraki taht mücadelesinde Çelebi Mehmet'e destek verdi. Hatta Çelebi Mehmet'e kızını verecek kadar Osmanlılarla iyi ilişkiler kurdu. Nasreddin Mehmet Bey'in Osmanlılarla iyi ilişkiler kurması üzerine Memlûk sultanı Şeyh Müeyyed eski müttefiki Nevruz'un isyanını bastırdıktan sonra Dulkadirliilerin tavır ve davranışlarını gözlemlemek ve onların itaatinden emin olmak için 1414 yılında Elbistan'a gitti. Dulkadirliilere verdiği Antep ve Darende'yi Dulkadirliilerden, Malatya'ya da Köpekoğullarından alarak Mısır'a döndü. Şeyh'in bu davranışından sonra ona sinirlenen Nasreddin Mehmet Bey intikam almak için fırsat kollamaya başladı. Şam valisi Kanibeg, Kahire'ye karşı isyan edince Nasreddin Mehmet Bey Memlûklere zarar vermek için tereddüt etmeden oğullarından birini Kanibeg'e desteğe gönderdi. Kanibeg isyanında başarılı olamadı ve Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu yakalanarak Kahire'ye götürüldü. Bir yıl boyunca oğlundan haber alamayan Nasreddin Mehmet Bey'in hanımı Hatice Hatun, Kahire'ye gitti. Burada çok iyi karşılanan Hatice Hatun, Dulkadirliilerin daima Memlûklere karşı itaatkâr kalacağı sözünü vererek ocak 1417'de oğlunun azledilmesini sağladı. Hatice Hatun ülkesine döndükten sonra Dulkadirliiler sözünde durmadı. Diğer Türkmen beylerinin taşkınlıklarına ayak uyduran Nasreddin Mehmet Bey, Besni⁶⁴⁴ ve Darende'yi topraklarına kattı. Türkmenlerin Anadolu'da Memlûk topraklarına saldırmasına çok sinirlenen Sultan Şeyh büyük bir ordu hazırlatarak

⁶⁴⁰ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1970, s.5; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.41; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.138,139.

⁶⁴¹ Ferec tahta çıktığında 10 veya 13 yaşında idi (bk. İsmail Yiğit, *Memlûkler...*, s.106).

⁶⁴² Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları", *Türkler*, C.6..., s.1428.

⁶⁴³ Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları (1378-1608)", *Tarihte Türk Devletleri II...*, s. 520.

⁶⁴⁴ Mustafa Alican, Besni'nin Dulkadirli kontrolüne geçme tarihini 1353 (Halil Bey dönemi) olarak göstermektedir. Bu dönemden sonra Memlûklerin bölgedeki etkisi azaldı ve Türkmenlerin bölge üstündeki nüfuzları arttı. Hammer de Halil Bey döneminde Besni'nin Dulkadir Beyliği idaresine girdiğini belirtir; ancak bu konuda bir tarih vermez (Mustafa Alican, "Ortaçağ'da Besni", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 27, Hatay, 2014, s.78; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419). Besni, XIV-XVI. yüzyıllar arasında Dulkadirliiler, Memlûkler, Timur ve Osmanlılar arasında birkaç kez el değiştirdi. Yavuz'un İran seferinin ardından Osmanlı hakimiyetine girdi (Mustafa Alican, "Ortaçağ'da Besni"..., s.79; Memet Yetişgin, "Besni Coğrafyası ve Tarihi Gelişimi"..., s.37).

Darende ve Malatya bölgesindeki karışıklıklara son vermek için nisan 1417'de Anadolu'ya yöneldi.⁶⁴⁵

Sultan Şeyh Müeyyed, Tarsus'u fethettikten sonra Alaeddin Ali Bey, sultana hediyelerle beraber Darende Kalesi'nin anahtarını gönderdi. Alaeddin Ali Bey'den başka Gündüzoğlu Gördü Bey ve Sakalsızoğlu Tuğrul Bey de sultana elçi göndererek ona itaat ettiklerini bildirdiler. Sultan onlara cevaben "bu sözlerinde samimi iseler huzuruma gelsinler; aksi takdirde ya yerde bir delik, ya da göğe çıkacak bir merdiven bulsunlar" şeklinde cevap vererek elçileri geri gönderdi. Sultan, Dulkadirli Ali Bey'in itaatini samimi bulmuş olacak ki ona Maraş ve Elbistan naibliğini verdi.⁶⁴⁶ Sultan Şeyh'in oğlu İbrahim, Dulkadirli Alaeddin Ali ve Gördü Bey'den yardım alarak Elbistan'a doğru hareket etti. Büyük bir ordu toplayan Memlûkler karşısında Nasreddin Mehmet Bey, Kayseri istikametine doğru kaçtı. Sultan Şeyh'in oğlu İbrahim de Gül Dede ve Sultan Hanı'nda Dulkadir karargâhlarına baskın yapıp Elbistan'ı işgal etti. Daha sonra Nasreddin Mehmet Bey'in peşinden Kayseri cihetine yöneldi. 2 Haziran 1417 tarihinde Sarız'da bulunan Nasreddin Mehmet Bey'in maiyetinden bir kısmı yakalanarak esir edildi. Nasreddin Mehmet Bey ise kaçmayı başardı. Bu sırada Sultan Şeyh; Maraş, Aksu, Pazarcık ve Göynük'ten geçerek Elbistan'a gelip burada ordugâh kurdu. İbrahim Bey ise ele geçirdiği her biri fil gibi yüz beserek (damızlık deve), beş yüz lök (erkek deve), iki yüz at ve daha birçok kumaş ve değerli eşyalar ile Elbistan'a tekrar döndü. Sultana karşı başarı sağlayamayacağını anlayan Nasreddin Mehmet Bey, topraklarının bir kısmını kurtarmak için oğlu ile Memlûk sultanına haber göndererek Darende karşılığında Dulkadir topraklarından çekilmesini istedi. Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca'nın torunu Davut Bey, Darende'nin Memlûklere bırakılmasına şiddetle muhalefet etti. Sultan Darende'yi teslim almak için Elbistan'dan hareket etti. Bu sırada Dulkadirli Alaeddin Ali Bey, sultana haber göndererek kardeşi Nasreddin Mehmet Bey'in Darende teklifini kabul etmemesi gerektiğini bildirdi. Nasreddin Mehmet Bey de bu hamleye karşılık Sultan Şeyh'e Harsanos (Handeros) kalesinin anahtarını gönderdi. Neticede Sultan Şeyh Darende önlerine kadar geldi. Dulkadirli

⁶⁴⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.423 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.42, Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.156; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.98.

⁶⁴⁶ Kazım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.153; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.156.

İbrahim Bey'in oğlu Davut, Memlûk kuvvetlerine dayanamayarak teslim oldu. Sultana itaat etti ve sultan onun itaatine karşılık Davut Bey'e bir hilat verdi.⁶⁴⁷

Sultan Darende ile uğraşırken bir taraftan da Memlûk kuvvetlerinin bir kısmı Malatya, Harput ve Besni'yi kuşattı. Şam naibi emir Akbay ve Halep naibi Emir Car Kutlu; Hama ve Dimaşk askerleri Malatya'nın ele geçirilmesi için görevlendirildi ve bu kuvvetler Malatya'yı ele geçirmeyi başardı. Dulkadirli Harput kalesinde ise Memlûk kuvvetlerine çok fazla mukavemet edemedi ve Memlûklere boyun eğdi. Harput'u müdafaa eden Türkmenlerden on kadarı Darende'ye gönderildi ve bunlar sultanın emriyle idam edildi. Besni kuşatmasında ise Nasreddin Mehmet Bey'in yeğeni Tuğrak⁶⁴⁸ kaleyi teslim etmemek için direniyordu. Darende'nin alınmasından sonra Elbistan'a dönen Sultan Şeyh, Besni'nin alınamaması üzerine buraya doğru hareket etti. Sultan Şeyh, daha Besni'ye gelmeden hayatını garanti altına alınan Tuğrak şehri Şam valisi Akbay'a teslim etti. Tuğrak ise Adıyaman'a ulaşmış olan Sultan Şeyh'in yanına gönderildi.⁶⁴⁹ Sultan Şeyh onu çok iyi karşıladı ve ona bir hilat verdi. Ancak Besni valiliği elinden alındı. Onun yerine 10 Ağustos 1417 tarihinde Besni valiliğine Memlûk kumandanlarından Gümüşboğa Rükni getirildi. Sultan buralardaki düzeni sağladıktan sonra Kahta ve Gerger'e hareket etti. Dulkadirli Ali Bey'in oğlu Hamza'yı da babasına göndererek ona sancak ve para hediye etti.⁶⁵⁰

Sultan Şeyh, Dulkadirli ülkesine yaptığı seferle Nasreddin Mehmet Bey'in elinden Antep ve Darende gibi önemli şehir ve kaleleri aldı. Nasreddin Mehmet Bey'in mağlubiyetinden sonra Dulkadirli Alaeddin Ali, Memlûklere itaat etmenin karşılığını aldı. Sultan Şeyh, Alaeddin Ali ve oğlu Hamza'ya Maraş ve Elbistan'ın yönetimini bıraktı. Ancak sultan Kahire'ye döndükten sonra Nasreddin Mehmet Bey hemen harekete geçerek kardeşi Alaeddin Ali'yi beylikten uzaklaştırdı ve beyliğin başına tekrar geçti. Alaeddin Ali Bey ise Halep valisi Yeşbek'in yanına sığındı. Kısa bir süre sonra Nasreddin Mehmet Bey kardeşi Alaeddin Ali ile barışarak Maraş'ın idaresini ona bıraktı. Sultan Şeyh, Nasreddin Mehmet Bey'in idareyi ele geçirmesini tanımak zorunda

⁶⁴⁷ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1970, s. 50-51; 436-437; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.43; İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.183; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.98; Kazım Yaşar Koprman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.176,172; İlyas Gökhan, "Dulkadirlilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.264.

⁶⁴⁸ Tuğrak Bey, Dulkadirli Davut Bey'in oğludur.

⁶⁴⁹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.439-443; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.43.

⁶⁵⁰ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1970, s.52.

kaldı. Sultan Şeyh'in Dulkadirli topraklarındaki bu karışıklığa el atmamasının sebebi Karamanlıların tehlike oluşturmasındandı. Çünkü Karamanlılar, Memlûklerin kuzey sınırında akınlar yaparak Eylül 1418'de Memlûklerin elinden Tarsus'u aldı. Ayrıca Karamanlılar, bir taraftan da Memlûklere bağlı Ramazanoğullarını baskı altında tutuyordu. Sultan Şeyh ustaca bir siyasetle Karamanlılara karşı Dulkadirli kulları kullanmak için Nasreddin Mehmet Bey'in beyliğini tanıdı ve Kayseri'yi de ona tevcih etti.

Sultan Şeyh, Tarsus'un Karamanlılar tarafından alınması üzerine sefer hazırlıkları başlattı. 20 Şubat 1419 tarihinde Nasreddin Mehmet Bey'e haber göndererek onun da sefere katılmasını istedi. Topraklarını genişletmek isteyen Nasreddin Mehmet Bey, Elbistan'da Sultan Şeyh'in oğlu İbrahim komutasındaki orduya katılarak Kayseri'ye hareket etti. Karaman valisi Şeyh Çelebi Kayseri'yi boşalttı. Şehri teslim alan Memlûk sultanın oğlu İbrahim burada babası adına hutbe okutup para kestirdikten sonra burayı 16 Nisan 1419'da Nasreddin Mehmet Bey'e bıraktı.⁶⁵¹

Kayseri'nin Dulkadirli kulları geçmesi Dulkadirli kulları ile Karamanlıların arasını açtı. Karamanoğlu Mehmet Bey, Memlûk askerlerinin Anadolu'yu terk etmesi üzerine harekete geçti. Karamanoğlu Mehmet Bey'in oğlu Mustafa Bey ve Karamanoğlu Mehmet Bey'in damadı Ramazanoğlu İbrahim Bey birleşerek Kayseri'yi tekrar ele geçirmek için 7 Ağustos 1419 tarihinde Kayseri'ye geldi. Buna karşılık Nasreddin Mehmet Bey hemen Elbistan'dan Kayseri'ye hareket etti. Yapılan muharebede Karamanoğlu Mehmet Bey esir düşerken oğlu Mustafa Bey öldürüldü. Ramazanoğlu İbrahim Bey ise çareyi kaçmakta buldu. Karamanoğlu Mehmet Bey, Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey'e özgürlüğü karşılığında otuz bin dinar para teklif etti. Ancak Nasreddin Mehmet Bey, bu teklifi reddetti. Nasreddin Mehmet Bey, Karamanoğlu Mehmet Bey'i Kahire'ye götürmesi için oğlu Davut'a teslim etti. Karamanoğlu Mehmet Bey, Kahire'de sorgulandıktan sonra hapsedildi. Onu Kahire'ye teslim eden Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu Davut Bey'e önemli hediyeler ve bir hilat verildi. Davut Bey, görevini yerine getirdikten sonra Nisan 1420'de Dulkadirli topraklarına tekrar döndü.⁶⁵²

⁶⁵¹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6..., s.489; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.45; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısr ve'l-Kahire*, c.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısrîyye, Kahire, 1972, s. 61; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.93; Kazım Yaşar Kopraran, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.157-158; Uğur Kurtaran, "Dulkadir Beylerinden Nasreddin Mehmet Bey Dönemi (1399-1442)", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.154.

⁶⁵² Faruk Sümer bu tarihi 8 Temmuz 1419 (17 şaban) olarak vermektedir; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.6, s.507-508; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.7, s.4-7;

Sultan Şeyh 1421 yılında vefat edince Altunboğa Karmışi Suriye’de isyan etti.⁶⁵³ Alaeddin Ali Bey, Suriye’deki isyanı batırmaya gelen saltanat naibi Tatar’a itaatini bildirdi. Alaeddin Ali’nin bu itaatine istinaden Tatar, ağustos 1421’de Alaeddin Ali’ye Maraş’a ek olarak Antep ve Darende’nin de idaresini verdi. Daha sonra Memlûklerde Barsbay sultan olunca Alaeddin Ali’nin halka zulmettiğini öne sürerek Antep ve Darende’yi onun idaresinden aldı. Muhtemelen Sultan Barsbay Alaeddin Ali’nin elinden aldığı Darende ve Antep’i Nasreddin Mehmet Bey’e bırakmıştır. Çünkü bu esnada Alaeddin Ali ile Nasreddin Mehmet Bey arasında husumet vardı. Alaeddin Ali, 1424 yılında Nasreddin Mehmet Bey’e yenilerek Kahire’ye kaçtı. Burada sultanın yanına sığınan Alaeddin Ali’ye sultan öğütlerde bulundu ve onun kardeşiyle mücadeleye girmesinin yanlış olduğunu beyan etti. Sultan Barsbay’dan istediği ilgi ve desteği bulamayan Alaeddin Ali, Halep civarlarında yağmalarda bulundu. Halep valisi Çarkutlu, Alaeddin Ali’nin saldırgan tavırları karşısında harekete geçerek onun peşine düştü. Çarkutlu, Alaeddin Ali’yi Antep’te yakaladı ve nisan 1426’da Halep’e götürdü. Nasreddin Mehmet Bey, kardeşi Alaeddin Ali’nin affedilmesi için araya girdi; ancak onu kurtaramadı. Alaeddin Ali, haziran 1426’da başı kesilerek idam edildi. Onun ölümü üzerine Halep halkı rahatladı. Çünkü Alaeddin Ali bu bölgede çok aktif ve baskın bir rol oynamıştı. Barsbay’ın tahta geçtiği sırada 1421 yılında Dulkadirli İbrahim Bey’in torunu Tuğrak Malatya’yı ele geçirmişti. Daha sonra Memlûklerin gazabından korkan Tuğrak 1424 yılında Kahire’ye giderek sultana itaatini arz etti. Muhtemelen kısa bir süre sonra Malatya’dan çıkarıldı. Çünkü 1427 yılında onun Humus valiliği yaptığı bilinmektedir. Tuğrak 1435 yılında öldüğünde de Humus valiliği görevi devam ediyordu.⁶⁵⁴

Alaeddin Ali Bey, 1426 yılında vefat edince yeğeni Hamza Bey, Maraş’a geldi ve Nasreddin Mehmet Bey’e karşı rakip oldu. Nasreddin Mehmet Bey oğlu Süleyman Bey’in de yardımıyla Hamza Bey’i Maraş’tan uzaklaştırdı. Hamza Bey’in Memlûklerle ilişkileri iyiydi.⁶⁵⁵ Aslında bu tarihlerde Memlûklerle Dulkadiroğulları ilişkileri de kötü sayılmazdı. Nitekim Sultan Barsbay nisan 1433’te Halep’e geldiğinde Dulkadirli ve Ramazanlı Türkmenlerinin önde gelenleri sultanın yanına gelerek ona bağlılıklarını

Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.45; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420; Kazım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu’ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.178.

⁶⁵³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.45.

⁶⁵⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.46; Ahmet Akgündüz vd., “Dulkadir Beyliği Devrinde Darende”..., s.69.

⁶⁵⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.48.

bildirdiler.⁶⁵⁶ Memlûklere karşı özenli davranan Hamza Bey onlara itaatini arz etmek için şubat 1430'da annesini Kahire'ye yollamıştı. Bu nedenle Memlûkler, Hamza Bey'in Maraş'tan uzaklaştırılması üzerine duruma el attı. Olayla Halep valisi Korkmaz ilgilendi. Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu Feyyaz Bey'in yerine Hamza'yı getirmek isteyen Korkmaz, Maraş'a gitti. Korkmaz, Elbistan kuvvetleri yardımına yetişmeden Feyyaz Bey'i yakaladı ve daha sonra onu Kahire'ye götürerek burada hapsedti.⁶⁵⁷ Memlûklerin bu ciddi desteğiyle Hamza Bey aralık 1434'te Maraş'ın idaresini ele geçirdi.⁶⁵⁸

Dulkadirlielerin yukarıda bahsedilen iç karışıklıklarından yararlanmak isteyen Karamanoğlu İbrahim Bey, Kayseri'yi ele geçirmek için Sultan Barsbay'a ciddi tekliflerde bulundu. Sultan önce Karamanlılara meylettise de sonra Nasreddin Mehmet Bey'in eşi Hatice Sultan Kahire'ye giderek sultanı Dulkadirli tarafına çekmeyi başardı. Sultan Barsbay, Feyyaz Bey'i da serbest bırakarak Maraş'a atadı.⁶⁵⁹ Bu olayın ardından çok önemli ittifaklar yapan Karamanoğlu İbrahim Bey, Kayseri'ye saldırdı. Ciddi bir muharebenin ardından Dulkadirlieleri mağlup etti. Memlûkler ise Karamanlıların bu tavırlarına ses çıkarmadı. Hatta Memlûkler Dulkadirlieleri destekler gibi görünüp el altından Karamanoğullarına destek verdi. Çünkü Sultan Barsbay, Anadolu'da bulunan saltanat rakibi Canibeg'in⁶⁶⁰ Dulkadirlieler tarafından desteklenmesinden korkuyordu. Nitekim korktuğu başına geldi. Nasreddin Mehmet Bey 12 Eylül 1435 günü Canibeg'i ele geçirdi. Sultan Barsbay, Canibeg'in Dulkadirlieler tarafından ele geçirildiğini öğrenince hemen en yakın adamlarından Şadi'yi değerli hediyelerle Elbistan'a göndererek Canibeg'in kendisine teslim edilmesini istedi. Komşu beyliklerin liderleri Nasreddin Mehmet Bey'e Canibeg'i teslim etmemesi hususunda telkinlerde bulundular. Osmanlı Devleti de Dulkadiroğullarının Canibeg ile ittifak yapmasını ve onun Memlûk Sultanlığı'na karşı muhafaza edilmesini istedi. Timur Devleti'nin lideri Şahruh, Nasreddin Mehmet Bey'e önemli hediyelerle birlikte bir hilat göndererek Canibeg'i

⁶⁵⁶ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.164.

⁶⁵⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.48.

⁶⁵⁸ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.7..., s.283; Kanaatimizce Hamza Bey'in Memlûklerle ilişkileri oldukça iyi düzeydedir. Ancak daha sonra Hamza Bey'in Memlûklerle arası açılmıştır.

⁶⁵⁹ bk. Dulkadir Beyliği-Karamanoğulları Beyliği Münasebetleri.

⁶⁶⁰ bk. Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.7...

teslim etmemesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca Şahruh, Nasreddin Mehmet Bey'i Kahire'ye karşı bir ittifak kurmaya davet etti.⁶⁶¹

Nasreddin Mehmet Bey çevresindeki bu hareketlilikten elindeki kozun büyüklüğünü anlayınca Canibeg'e kızını vererek saltanat davasında ona çok büyük destek verdi. Dulkadirlilerin Canibeg'i teslim etmeyip aksine ona destek vermesine çok kızan Sultan Barsbay, iki bin kişilik bir Memlûk kuvvetini Kahire'den Dulkadirli üzerine gönderdi. Ayrıca Barsbay bütün büyük komutanlarına Dulkadirli üzerine yürüme emri verdi. Kahire ordusuna Halep'te Suriye kuvvetleri de katılınca büyük bir Memlûk kuvveti meydana geldi. Tanrıbirmiş komutasındaki Memlûk ordusu Antep üzerinden Pazarcık'a ulaştı. Bu orduda Emir Kanıbay da yer alıyordu. Burada iki gün konaklayan ordu Maraş'a yöneldi. Göynük'ün karla kaplı olmasından dolayı buradan Maraş'a ulaşamayan Memlûk kuvvetleri Besni yoluna yöneldi. 27 Mart 1436 günü Nurhak eteklerine gelen Tanrıbirmiş burada konakladı ve maiyetinden kırk atlıyı keşfe gönderdi. Bu keşif kolu Elbistan'ın güneyinde bulunan Zillihan civarında Dulkadirli keşif kolundan bazı kimseleri yakalayarak ordugâha götürdü. Yakalanan Dulkadirli tutsaklarını konuşurmaya başaran Tanrıbirmiş, Nasreddin Mehmet Bey'in Elbistan'da olduğunu ve Dulkadirli Türkmenlerin büyük çoğunluğunun Maraş'ın güney kesimlerindeki kışlaklarda olduğunu öğrendi. Tanrıbirmiş öğrendiği bilgilerden sonra hızlıca bir hamle ile Nasreddin Mehmet Bey'e baskın yapmak için Elbistan'a yöneldi. Bu sırada büyük bir Memlûk ordusunun geldiğini öğrenen Nasreddin Mehmet Bey, Elbistan'ı terk etti. Diğer taraftan Tanrıbirmiş Elbistan'a gelip Nasreddin Mehmet Bey'in kaçtığını görünce öfkeden bütün şehri yağma ve talan etti. Daha sonra da Elbistan'ı terk etti. Tanrıbirmiş Elbistan'dan ayrıldıktan sonra Maraş'a dönen Nasreddin Mehmet Bey, Canibeg ve iki bin kişilik atlı maiyetini Antep'e Memlûk ordusundan kalan kuvvetler üzerine gönderdi. Dulkadirli ve Canibeg'in kuvvetlerine karşı Hoca Sudun, Antep'te savunmaya geçti. Canibeg'in önemli adamlarından on sekiz tanesi esir düşerken o canını zor kurtardı.⁶⁶²

Savaş esnasında Tanrıbirmiş'in kardeşi Hasan, Antep birliklerine yardıma gelince Dulkadirli dağıldı. Dulkadirli bu düşmanca tavırları sultanı çok kızdırdı. 13 Temmuz 1436 günü sultana itaatini arz etmek için Kahire'ye giden Alaeddin Ali'nin

⁶⁶¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.51; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1972, s.65; Ahmet Akgündüz vd. *Darendeli Tarihi...*, s.100; M. Sobernheim, "Barsbay", *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.318

⁶⁶² Ahmet Akgündüz vd. *Darendeli Tarihi...*, s.100; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.52

oğlu Hamza derhal hapse atıldı. Sultan Barsbay, Dulkadirli ve Canibeg'in cezalandırılması konusundaki tavrından vazgeçmedi. Suriye kuvvetleri ve onlara destek veren Karamanoğulları, Nasreddin Mehmet Bey'i takibe aldılar. Bu takip kuvvetleri Sivas'a kadar gelince Nasreddin Mehmet Bey ve Canibeg, Akdağ'a giderek Osmanlılara sığındı. Bunun üzerine Memlûk kuvvetleri 1 Ekim 1436 günü Elbistan'ı tahrip ettikten sonra Halep'e döndü. Canibeg'in yine elden kaçtığını öğrenen Sultan Barsbay öfkesinden Kahire kalesinde hapsedtiği Dulkadirli Hamza Bey'i 27 Kasım 1436 (17 cemzaiyelevvel 840) günü öldürttü.⁶⁶³

Dulkadirli, Memlûklerin yukarıda bahsedilen baskıları üzerine Osmanlılardan yardım istedi. Bu sırada Osmanlıların hem Memlûklerle hem de Karamanlılarla sorunları vardı. II.Murat kardeşi Orhan'ın Mısır'a kaçan iki oğlunu Memlûk sultanı Barsbay'dan talep ediyordu. Diğer taraftan Karamanlılar bu dönemde Osmanlılara karşı cephe almış durumdaydı. Nasreddin Mehmet Bey, oğlu Süleyman'ı Gelibolu'ya II.Murat'ın yanına gönderdi.⁶⁶⁴ Osmanlılar zaten Karamanoğullarını idaresi altına almak istiyordu. Bu sebeple Dulkadirli'nin ittifak teklifini hemen kabul etti. Dulkadirli'ye gerekli silah ve teçhizatı temin eden II.Murat, Tokat valisine de haber göndererek Dulkadirli'ye katılmalarını emretti. Gelibolu'dan hareket eden Süleyman Bey dayısı Ali Zeynel Abidin ile beraber Kayseri'ye yöneldi. Kayseri'ye gelen Dulkadirli kuvvetleri ve onlara katılan Osmanlı kuvvetleri şehri kuşatmaya başlayınca Karamanoğlu İbrahim Bey hemen Sultan Barsbay'dan yardım istedi. Sultan Barsbay mart 1437'de bütün Suriye kuvvetlerini Karamanoğullarına yardıma gönderdi. Bunun üzerine II.Murat bizzat harekete geçerek Memlûk kuvvetleri Kayseri'ye gelmeden şehri Dulkadirli'nin ele geçirmesini sağladı. Memlûk ordusu mayıs 1437'de Maraş'a kadar geldi; ancak Kayseri'ye ulaşmadan ordunun geri dönmesi için Kahire'den emir geldi. Kayseri kuşatmasında bütün kuvvetlerini Süleyman Bey'in emrine veren Nasreddin Mehmet Bey ve Canibeg savunmasız kaldı. Bunun farkına varan Divriği valisi iki bin atlı ile temmuz 1437'de onlara baskın yaptı. Nasreddin Mehmet Bey, oğlu Süleyman Bey'in yanına; Canibeg de Kara Yülük'ün oğulları Mahmut ve Mehmet'in yanına kaçtı. Ancak Kara Yülük'ün oğulları 27 Ekim 1437 günü Canibeg'i öldürdü.⁶⁶⁵ Canibeg,

⁶⁶³ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.7..., s.339; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1972, s.207; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.53..

⁶⁶⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.53.

⁶⁶⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.7..., s.341; İbn Tagrıberdi, Tagrıberdi'nin memlûkünün elinde Canibeg'in başıyla Kahire'ye geldiğini ve sultanın bu sebeple çok memnun olduğunu

Memlûk-Dulkadiroğulları ilişkisinin bozulmasında çok etkili oldu. Canibeg'in ve daha sonra Sultan Barsbay'ın ölmesinden sonra Sultan Yusuf zamanında Memlûk-Dulkadiroğulları ilişkileri düzelmeye başladı.

Sultan Yusuf döneminde Dulkadirli Ali Bey haziran 1438'de Humus valiliğine getirildi. Kısa bir süre sonra Sultan Yusuf'un ardından tahta çıkan Sultan Çakmak, Nasreddin Mehmet Bey'in kızı Nefise Hatun ile evlendi.⁶⁶⁶ Nasreddin Mehmet Bey ilerleyen yaşına rağmen düğün için kızını da alarak bizzat Kahire'nin yolunu tuttu. Nasreddin Mehmet Bey, Kalatü'l Cebel'e geldiğinde Sultan Çakmak onları karşılamaları ve onlara ikramda bulunmaları için bir heyet hazırlatıp gönderdi. Nasreddin Mehmet Bey, Kahire'ye girince önemli Memlûk emirleri onları karşıladı. Nasreddin Mehmet Bey, Kahire'de Sultan Çakmak'ın huzuruna çıktı ve Sultan Çakmak onları çok iyi karşılayarak onlara güzel ikramlarda bulundu. 7 Nisan 1440 günü Sultan Çakmak ile Nefise Sultan'ın nikâhı gerçekleşti. 31 Mart 1440 günü düğün alayı Kahire'de büyük bir törenle karşılandı. Bir hafta sonra muhteşem bir düğün yapıldı. Nasreddin Mehmet Bey'e sultan çeyiz olarak otuz bin dinar verdi.⁶⁶⁷ Ayrıca Dulkadirli bu siyasi evlilik sayesinde 1429 yılında Akkoyunlulara kaptırdıkları daha sonra da 1439'da Memlûklerin eline geçen Harput'u tekrar aldı. Bu düğünden yaklaşık iki buçuk yıl sonra ekim 1442'de Nasreddin Mehmet Bey kırk altı yıllık bir beyliğin ardından seksen yaşın üstünde vefat etti.⁶⁶⁸

5.4.1.5. Süleyman Bey ve Melik Arslan Bey Dönemlerinde Münasebetler

Nasreddin Mehmet Bey'den sonra yerine oğlu Süleyman Bey geçti. Süleyman Bey hem Memlûklere hem de Osmanlılara kızlarını gelin etti. Süleyman Bey'in kızı Sitti Mükrime Hatun Osmanlı şehzadesi II. Mehmet ile evlenirken, diğer bir kızı Memlûklerden Çakmak'la evlendi. Her iki büyük devletle ilişkilerini sıcak tutmaya çalışan Süleyman Bey böylece Karamanlılar, Akkoyunlular ve Karakoyunlulara karşı kendini emniyete almaya çalıştı. Nitekim 1450 yılındaki Akkoyunlu şehzadeleri Cihangir, Uzun Hasan ve rakipleri Cihanşah'ın çekişmesi sırasında Memlûk sultanı

belirtir (İbn Tagrıberdi, En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısr ve'l-Kahire, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısrıyye, Kahire, 1972, s. 87).

⁶⁶⁶ İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.280; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar"..., s.104.

⁶⁶⁷ bk. Akrabalık Münasebetleri.

⁶⁶⁸ bk. Dulkadir Beyleri.

Çakmak Dulkadirlielerin zarar görmesini engelledi. Hemen arkasından aralık 1451'de Karakoyunlular ile Akkoyunlular arasında üstünlük mücadelesi başladı. Karakoyunlular, Akkoyunlular üzerine yaptığı sefer sonrasında Dulkadirlielere de saldırmayı planlıyorlardı. Ancak Memlûk sultanı Çakmak tüm Suriye valilerini kayınpederi Dulkadirli Süleyman Bey'in emrine verince Karakoyunlular, Dulkadirlielere saldırmaya cesaret edemediler.⁶⁶⁹

Memlûklerle çok fazla problem yaşamayan Süleyman Bey 28 Ağustos 1454 tarihinde vefat edince yerine oğlu Melik Arslan geçti. Melik Arslan hem beyliğinin onaylanması hem de karşısına rakip çıkmaması için hemen Memlûk sultanı Aynal Acrud'a bir elçi göndererek babası Süleyman Bey'in kılıcıyla birlikte ona itaatini arz etti. Diğer taraftan Melik Arslan Bey'in amcası Feyyaz Bey beyliğin başına geçmek için harekete geçti. Bu sırada Trablusşam'da Emir'ül-tabl görevinde bulunan Feyyaz Bey Kahire'ye giderek Dulkadir Beyliği'nin başına geçmek istediğini beyan etti. Fakat Memlûk sultanı Feyyaz Bey'e olumsuz cevap vererek Melik Arslan'ı Dulkadir beyi olarak tanıdığını bildirdi.

Karamanoğlu İbrahim Bey 1464 yılında vefat edince Uzun Hasan ve Memlûklerin desteği ile Karaman Beyliği'nin başına Karamanoğlu İshak Bey getirildi. Uzun Hasan'ın Karamanlıların iç işlerine karışması Osmanlıları kızdırdı. Fatih Sultan Mehmet 1465 yılında Karaman tahtına Pir Ahmet Bey'i yerleştirmek için harekete geçti. Osmanlıların bu harekâtı ile Karaman topraklarındaki otoritesinin azalacağını düşünen Memlûk sultanı Hoşkadem hemen Dulkadir beyi Melik Arslan'a haber göndererek Karaman Beyliği'nin başındaki İshak Bey'e yardıma gitmesini istedi. Dulkadirli Melik Arslan bu teklifi kabul etmedi. Çünkü Osmanlılarla ter düşmek istemiyor aksine onların dostluğuna ihtiyaç duyuyordu. Memlûk sultanı Hoşkadem'i de küstürmek istemeyen Melik Arslan, Memlûk sultanına haber göndererek Osmanlılara karşı koyabilecek güçte olmadığını, mecburiyetten Osmanlılara dost gibi görünmek zorunda kaldığını bildirdi. Böylece Melik Arslan Memlûk sultanını yatıştırdı. Bu olayın hemen ardından Akkoyunlular 1465 yılında Harput'u Dulkadirlielerin elinden aldı. Memlûk sultanı Hoşkadem bu durumdan rahatsızmış gibi görüldü. Ancak gerçekte sultan Hoşkadem, Akkoyunlular karşısında Dulkadirlielere bilerek yardım etmedi. Çünkü Dulkadirlielerin Osmanlılara yakınlaşmasını hazmedemedi. Diğer taraftan Akkoyunlular

⁶⁶⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.54-57; Abdullah Mesut Ağır, "Memluk Sultanı El-Melik Ez-Zahir Seyfed-Din Çakmak Döneminde Memluk-Dulkadir Münasebetleri (1438-1453)"..., s.156-157, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri...*, s.172.

Harput'u aldıktan sonra Memlûklerin düşmanlığını kazanmak istemedi. Uzun Hasan Memlûklerin gönlünü almak için annesiyle birlikte Harput'un anahtarını Kahire'ye gönderdi.⁶⁷⁰ Memlûk sultanı Hoşkadem Osmanlılara yakınlaşan Melik Arslan'a yardım etmeyerek onu cezalandırdı. Hoşkadem'in Melik Arslan'a öfkesi yine de geçmedi. Diğer taraftan daha önce Memlûklere sığınan Melik Arslan'ın kardeşi Şahbudak Bey sultanın Melik Arslan'a olan öfkesini fırsata çevirmek için harekete geçti. Şahbudak Bey Dulkadirliilerin başına geçmek için sultan Hoşkadem'den yardım istedi. Melik Arslan'dan kurtulmak isteyen sultan ona bir suikast düzenletti. Melik Arslan, ekim 1465'te Elbistan'da camide ibadet ederken bir Karmatî tarafından bıçaklanarak öldürüldü.⁶⁷¹

5.4.1.6. Şahbudak ve Şehsuvar Bey Dönemlerinde Münasebetler

Melik Arslan öldükten sonra daha önceden Memlûklerin desteğini alan Şahbudak Bey beyliğini Memlûklere onaylattı ve Elbistan'a gelerek beyliğin başına geçti. Dulkadirli halkı, kardeşi Melik Arslan'ın öldürülmesinde önemli rol oynayan Şahbudak Bey'e karşı çok da itaatkâr davranmadı. Şahbudak Bey'in beyliğin başına geçmesinden rahatsız olan Dulkadirli Türkmenlerinin önde gelen beyleri Fatih'e başvurarak daha önce Osmanlılara sığınan Melik Arslan'ın kardeşi Şehsuvar Bey'in beyliğin başına geçirilmesini istediler. Dulkadirli Türkmenlerinin Osmanlılardan yardım istemesi Osmanlı hükümdarı Fatih için de Dulkadirli iç işlerine karışmak için bir fırsat oldu. Fatih, hemen Şehsuvar Bey'in emrine bir kuvvet verdikten sonra onu Şahbudak Bey'le mücadele için Dulkadirli topraklarına gönderdi. Dahası Fatih, Şehsuvar Bey'i Bozok (Tokat), Artuk-Abad (Artova)'a ve Dulkadirli Süleyman Bey'in sahip olduğu bölgelere vali olarak atadı. Fatih, 4 Aralık 1465 tarihli fermanla "bütün beyler kendi memleketlerinde ne kadar hakka sahipse Şehsuvar Bey'in de kendi idaresine verilen bölgede o kadar idare hakkına sahip olduğunu ayrıca Bozoklu ve Dulkadirli Türkmenlerin Şehsuvar Bey'in emrine girmesi gerektiğini, bu hususa kimsenin müdahale etmemesi gerektiğini" bildirdi.⁶⁷²

⁶⁷⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.58,61.

⁶⁷¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.62; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., C.3, s.170; Besim Darkot "Maraş"..., s.311; Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman...*, s.307; bk. Dulkadir Beyleri.

⁶⁷² Şehabettin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"..., s.30; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.248.

Osmanlılardan aldığı büyük destekle Şehsuvar Bey, Şahbudak Bey'in üzerine yürüdü. Şahbudak Bey ise Memlûklere bağlı olduğunu bildirerek onlardan yardım istedi. Memlûk sultanı Hoşkadem Halep valisi Berdi Bey'i Şahbudak Bey'e yardıma gönderdi. Memlûk kuvvetleri yardıma yetişmeden Şehsuvar Bey, nisan 1466'da kardeşi Şahbudak Bey'i Zamantı Kalesi'nin önünde büyük bir mağlubiyete uğrattı. Yolda Şahbudak Bey'in yenildiğini öğrenen Halep valisi Dulkadirli topraklarına girmeden tekrar Halep'e döndü. Böylece Şehsuvar Bey Dulkadirli Beyliği'nin başına geçti. Memlûkler, Fatih'e hediyeler ile beraber bir elçi göndererek Şehsuvar Bey'i Dulkadir tahtına getirmemesini istediler. Buna karşılık Fatih, Memlûklere bir ferman göndererek Şehsuvar Bey'i Dulkadirliilerin ve Bozoklu Türkmenlerin reisi olarak tanıdığını ilan etti.⁶⁷³

Şehsuvar Bey Osmanlıların desteği ile beyliğin başına geçince Memlûkler derhal ona karşı muhalefete girişti. Memlûk sultanı Hoşkadem ilk olarak Şehsuvar Bey'in amcası Rüstem Bey'i Dulkadirliilerin başına geçmesi için teşvik etti. Halep valisi Yeşbeg Becasi'yi de Rüstem Bey'e destek vermekle görevlendirdi. Memlûklerin kendisini beylikten düşürmek için harekete geçtiğini öğrenen Şehsuvar Bey, hem Osmanlıların Arnavutluk fethini tebrik etmek hem de Memlûklerin Dulkadirli iç işlerine karışmaya çalıştığını haber vermek için bir mektup gönderdi. Ayrıca Şehsuvar Bey gönderdiği mektupta Mihaloğlu İskender Bey'in affedilmesini ve Dulkadiroğulları-Karamanoğulları sınırında bazı değişiklikler yapılmasını istedi. Şehsuvar Bey'in bu mektubuna cevaben Fatih, Mısır sultanına bir iltimasnâme⁶⁷⁴ yazdığını belirterek Şehsuvar Bey'den bunu Kahire'ye götürmesini istedi. Ayrıca Fatih yazdığı mektupta Şehsuvar Bey'den Memlûk sultanı ne cevap verirse versin kendisine danışmadan savaş açmamasını istedi.⁶⁷⁵

⁶⁷³ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420 Şehsuvar'ın Şahbudak'ı yenip Dulkadir tahtına oturması Tacü't-tevarih'te şöyle dile getirilir:

*Çeri koşdu şehinşeh Şehsüvar'a
Konaklar aştı irdi ol diyara
Budak asker hücumunu işitti
Karşı koyamadı ve Şam'a gitti
Çün oldu sadık bir kul Padişaha
Nasib oldu ol ülke Şehsüvar'a
Doğru yolu çünkü ol tutmuş oldu*

Atası postuna böylece el koydu” (Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.170; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.355).

⁶⁷⁴ İltimasname: Bir kimsenin kayırılmasını rica etmek için gönderilen mektup, referans mektubu.

⁶⁷⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.63; Şehabettin Tekindağ, “Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri”..., s.79; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.16, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1972, s.294.

Dulkadir-Karaman sınırındaki değişiklik meselesinde ise Fatih bu konuda Amasya kadısına görev verdiğini ve Dulkadir-Karaman sınırının Melik Arslan ve İbrahim Bey dönemindeki gibi çizileceğini bildirdi. Fatih'in kasım 1466'da Hoşkadem'e gönderdiği mektupta Şehsuvar Bey'in Dulkadir Beyliği'nin başına geçmesinin meşru olduğunu bu yüzden Sultan Hoşkadem'in Şehsuvar Bey'e dostça davranması gerektiğini bildirdi. Ayrıca Osmanlı idarecilerinden birinin Memlûk idarecilerinden birine gönderdiği mektupta Melik Arslan'ın ölümünden sonra Şehsuvar Bey'in Osmanlı devletine güvenerek varisi olduğu Dulkadirli tahtını ele geçirmek için harekete geçtiği ve Şehsuvar Bey'in amacının Osmanlı idaresinde kalarak onlara hizmet etmek olduğu ifade ediliyordu. Hem Fatih'in yazdığı mektup hem de Osmanlı ve Memlûk idarecilerinin yazışmalarından Osmanlıların çok açık şekilde Şehsuvar Bey'i desteklediği anlaşılmaktadır. Bu mektupların Kahire'ye ulaşip ulaşmadığı bilinmiyor. Dolayısıyla mektuplar Kahire'ye ulaştıysa Memlûk sultanı Hoşkadem'in buna ne tepki verdiğini bilemiyoruz. Ancak anlaşılan o ki Osmanlılar, Memlûklerin Dulkadirli'lere karşı yapacağı siyasi ve askeri hamlelere karşıdır. Diğer taraftan Memlûkler yıllardır himayesi altında tuttuğu Dulkadirli'lere Osmanlı idaresine bırakmak istemiyordu. Bu amaçla Memlûkler, Şehsuvar Bey'e karşı Rüstem Bey'e sürekli destek verdi. Ancak Şehsuvar Bey, Rüstem Bey'e karşı üstünlük gösterdi.⁶⁷⁶

Memlûklere ait Birecik, Besni, Gerger, Rumkale gibi önemli şehirler Şehsuvar Bey'in eline geçti. Şehsuvar Bey'in bu hareketi ve üstüne Osmanlıların Şehsuvar Bey'e yardım ettiği söylentileri Memlûk sultanı Hoşkadem'i ziyadesiyle rahatsız etti. Ayrıca Şehsuvar Bey'in Suriye topraklarına gireceği hakkında duyumlar gelmeye başlayınca Memlûk sultanı Hoşkadem ağustos 1467'de Suriye valilerine haber göndererek onlara Şehsuvar Bey üzerine yürümelerini ve Şehsuvar Bey'in yerine Şahbudak Bey'i Dulkadir tahtına çıkarmalarını emretti. Ayrıca ihtiyaç halinde takviye edilmesi için çeşitli rütbelerde birçok emir ve bin kadar memlûkten bir birlik oluşturuldu. Bu haberi duyan Şehsuvar Bey, Çukurova'da Memlûkleri karşılamak niyetindeydi. Şehsuvar Bey bir taraftan da Osmanlılara haber göndererek Memlûklerle aralarındaki gerginliğin askeri hareket boyutuna geldiğini haber verdi. Osmanlı sadrazamı Mahmut Paşa, Şehsuvar Bey'e cevaben yazdığı mektubunda Şehsuvar Bey'in direk savaşa girmekten ziyade anlaşma yoluna gitmesini istedi. Çünkü Mahmut Paşa'ya göre Memlûk-

⁶⁷⁶ Abdülkadir Özcan, "Hoşkadem", *DİA*, C.18, Ankara, 1998, s.249; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.64; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.30.

Dulkadirli savaşı için zaman ve şartlar uygun değildi. Mahmut Paşa ilk tercihin uzlaşmasıyla beraber zaruret karşısında Dulkadirlilerin Memlûklerle savaşması gerektiğini, herhangi bir başarısızlık durumunda Şehsuvar Bey, Osmanlılara sığınırsa derhal Dulkadirlilere yardım edileceğini bildirdi. Hatta Mahmut Paşa vaziyet Dulkadirli açılarından çok kötü olursa bizzat padişahın bile yardım edebileceğini belirterek Şehsuvar Bey'i cesaretlendirdi. Suriye valilerinin birleşmesiyle oluşan Şam valisi Berdi Bey komutasındaki Memlûk ordusu Dulkadirli üzerine yürümek için harekete geçti. Bu sırada Türkmen beylerinden Eslemezoğlu, Memlûk ordusu gelmeden Dulkadirliyi yıpratmak için Dulkadirli üzerine saldırılarda bulundu. Fakat bir başarı sağlayamadı ve Dulkadirli kuvvetleri karşısında kaçarak Karamanoğlu Pir Ahmet'e sığındı. Şahbudak Bey'in rehberlik ettiği Memlûk ordusu eylül 1467'de Dulkadir topraklarına girdi. Şehsuvar Bey coğrafi şartlardan faydalanmak için Memlûk ordusunun Maraş'a girişine izin verdi ve kendisi Maraş'ın kuzey kesimlerine çekildi. Memlûk ordusu Göksun civarında Turnadağ eteklerine gelince Dulkadirli ani bir saldırıya geçti. 4 Ekim 1467 günü Memlûk ordusu kumandanı Berdi Bey esir düştü, Trablusşam valisi Kanibeg Hasan, Halep atabeyi Karaca Zahiri, Şam atabeyi Elmas Eşrefî gibi önemli Memlûk komutanları savaş meydanında öldü. Kahire'ye kaçan Şahbudak Bey canını zor kurtardı.⁶⁷⁷ Esir alınan Şam valisi Berdi Bey savaştan yaklaşık bir ay sonra Dulkadirli kuvvetlerinin elinden kaçmayı başardı; ancak savaştaki başarısız durumun faturası ona kesildi ve Berdi Bey Kudüs'te hapsedildi. Memlûk tarihçileri Berdi Bey'in Memlûk sultanına karşı olan kızgınlığı yüzünden bu savaşı önemsemediğini, hatta onun Şehsuvar Bey ile gizlice anlaşmış olduğunu kaydederler.⁶⁷⁸

Memlûkler 1467 yılında Dulkadirliye fena şekilde yenilince Memlûklerin yeni sultanı Kayıtbay şubat 1468'de yeni bir ordu hazırlattı. Bu ordu Canibeg Kulaksız'ın komutasına verildi. Ayrıca orduda Emirü'l-asâkir Berdi Bey, büyük hacib Timur Zahir ve muhafız komutanı Nanik gibi önemli komutanlar bulunuyordu. Kahire'den harekete geçen orduya Suriye'den geçerken bütün Suriye valileri de katıldı. 7 Mart 1468 günü Kahire'den hareket eden Memlûk ordusu mayıs 1468'de Dulkadirli elinde olan Antep'e girdi. Tedbiri elden bırakmayan Şehsuvar Bey beklemeye geçti. Daha sonra Memlûk ordusunun keşif kolunu pusuya düşürüp Memlûkleri tahrik etmek için Antep'e doğru yaklaştı. 30 Mayıs 1468 günü Şehsuvar Bey peşine takılan Memlûk askerilerini

⁶⁷⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.65; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.32; J.H. Mordmann, "Kahta", Haz. Besim Darkot, *İA. C.6*, İstanbul, 1977, s.90.

⁶⁷⁸ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.33

ormanlık alana çekerek burada onları mağlup etti. Memlûk komutanı Kulaksız esir edildi ve birçok Memlûk emiri öldürüldü. Şam valisi Özbey, Ramazanoğlu Hasan Bey'in yardımı ile canını zor kurtardı. Canibeg ise Şehsuvar Bey'e esir düştü. Memlûk ordusundan kurtulanlar kendilerini Halep'e zor attılar. Dulkadiroğulları bu savaşta önemli miktarda silah, at ve ganimet elde etti.⁶⁷⁹ Böylece daha çok güçlenen Dulkadirliлер Adana, Antep, Bargas Tarsus ve Maraş'ı ele geçirdi. Daha sonra Yeşbek komutasındaki Memlûk ordusu Adana ve Tarsus geri aldı.⁶⁸⁰

Şehsuvar Bey'in Memlûklere karşı ikinci kez büyük bir galibiyet alması Kahire'de önemli yankılar buldu. Kahire halkı bu savaştan sonra heyecana kapıldı, Sultan Kayıtbay ise ciddi bir tedirginlik yaşadı. Kayıtbay ümerasını toplayarak bizzat Şehsuvar Bey üzerine sefere çıkmak istediğini belirtti. Tartışmalar sonunda bu fikrin doğru olmadığı kanısına varılsa da Sultan Kayıtbay yeni bir askeri birlik oluşturma çabasına girdi. Bu seferin maddi gelirlerini karşılamak için yeni vergiler ve vakıf mallarının fazlasının müsadere edilmesi konusu tartışıldı. Şeyhülislam Eminüddin Yahya el-Aksarayî bu duruma şiddetle karşı çıkınca yeni vergiler ve vakıf mallarının fazlasına el konulması meselesi olumsuz sonuçlandı.⁶⁸¹

Bu dönemde Anadolu'da güç mücadelesi iyice arttı. Özellikle Memlûkler, Osmanlılar ve Akkoyunlular Anadolu Beylikleri'ni kendi nüfuzları altına alabilmek için bir yarış içine girdiler. Bu devletlerden birine sırt dönen Türkmen beyleri gelecekteki siyasi şartlarını iyileştirmek için hemen diğer ikisine yakınlaşıyordu. Örneğin bu dönemde yeğeni Şehsuvar Bey tarafından mağlup edilen Rüstem Bey taraftarları Şah Mehmet ve Süleyman gibi Türkmenlerle Uzun Hasan'a sığındı. Diğer taraftan Bozca ailesinden Sevindi ve Susa, İnal ailesinden İbrahim, Akkoyunlulardan Ebu Tahir ve Egil beyi Şah Ali Bey Akkoyunluları terk ederek Osmanlı-Dulkadirli tarafına geçti. Memlûk cephesinde ise Halep ve Şam valileri Şehsuvar Bey'e haber göndererek Osmanlılara yakınlık duyduklarını ifade ettiler. Anadolu'da beylikler ile devletlerarasında karışık ilişkiler olduğundan Osmanlılar, Dulkadirliлер Memlûkler ile savaştan kaçınmaları hususunda telkinlerde bulundu. Çünkü bu sırada Akkoyunlularla ihtilafta olan Fatih güneyde Dulkadir-Memlûk çatışmasıyla iki savaş arasında kalmak istemiyordu. Osmanlıların, Şehsuvar Bey'e yaptığı savaştan kaçınma tavsiyesine rağmen Şehsuvar

⁶⁷⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.34.

⁶⁸⁰ Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.79; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66.

⁶⁸¹ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.35.

Bey bir taraftan Halep tarafına akınlar yaptırdı diğer taraftan da Darende'yi almak için sürekli çaba sarf etti. Memlûk sultanı Kayıtbay ise Şehsuvar Bey'in bu hareketlerine karşı bir sefer hazırlığına girişti. Ancak Memlûklerin bu dönemde maddi sorunları vardı. Kasasında para olmayan Memlûkler adet üzere Halife ve dört "kadı"nın katıldığı toplantıyla istemeyerek de olsa cami ve manastırların vakıflarını müsadere kararı aldılar. Memlûkler ordusu için para arayışları içindeyken Şehsuvar Bey daha önce esir aldığı Memlûk komutanlarını serbest bırakmak için fidye istiyordu.⁶⁸²

Esir komutanlar da fidye temin edebilmek için efendilerinin mallarını satmak için uğraşıyorlardı. Böylece Şehsuvar Bey hem siyasi hem de maddi açıdan gittikçe daha güçlü bir konuma geldi. Bağımsızlığını ilan eden Şehsuvar Bey, Suriye'ye mektuplar göndererek Suriye halkını kendisine itaate davet etti. Eylül 1468'te Halep'te ele geçen bu mektuplarda Şehsuvar Bey Suriye halkına tacirlerin canlarının ve mallarının emniyet altında olacağı garantisini veriyordu. Şehsuvar Bey, Halep'i iyice sıkıştırmaya başlayınca Memlûk sultanı Kayıtbay Dulkadirli kuvvetleri karşısında aciz kalan Halep garnizonuna beş yüz kişilik destek gönderdi ve onlardan asıl kuvvetler gelene kadar Halep'i korumalarını istedi. Diğer taraftan da Darende'yi sıkıştıran Şehsuvar Bey kasım 1468'de Memlûklerin Darende valisi Balabanoğlu'nu öldürerek Darende'yi ele geçirdi ve Memlûklerle anlaşma yapmak için Kahire'ye elçi gönderdi. Şehsuvar Bey'in elçisini kabul etmeyen Sultan Kayıtbay sefer hazırlıklarını tamamladı. Hatta sultan bizzat sefere katılmak istedi. Ancak Memlûk ümerasından Şehsuvar kimdir ki sultan ona karşı savaşsın, bir sultan ancak muadiliyle savaşır gibi sesler çıkınca sultan sefere katılmaktan vazgeçti. Sultan Kayıtbay, Memlûk ordusunu Özbey'in komutasına vererek onları Kahire'den hareket ettirdi. Bu orduya şubat 1469'da Halep'te Suriye kuvvetleri de katıldı. Ayrıca Şahbudak Bey ve Memlûklerden çekinen Ramazanlı Ömer Bey de Memlûk saflarında yerini aldı. Memlûklerin harekete geçtiğini öğrenen Şehsuvar Bey Dulkadir ordusunu kardeşi Moğolbay'ın kumandasına verdi. Nisan 1469'da Moğolbay, Maraş'ın güneybatısındaki Ceyhan'ın sol tarafında Memlûkleri karşıladı. Memlûkler bu ilk karşılaşmada Dulkadirli kuvvetlerini dağıttı ve Moğolbay savaş meydanında öldü. Şehsuvar Bey ise bu yenilginin ardından Kadirli'ye kadar

⁶⁸² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.67.

çekildi. Şehsuvar Bey'in emrindeki Türkmenler bölgedeki geçitleri tutarak Memlûk ordusuna baskın için bekleyişe geçti.⁶⁸³

Memlûk ordusu bir süre sonra iâşe kıtlığından Mısır'a dönmek için yola çıkınca geçitleri tutan Türkmenler aniden Memlûklere saldırdı. Mısır'ın düzlüklerinden başka yer görmeyen Memlûk ordusu, orman içinde kaya sırtlarında cirit atan Dulkadirli Türkmenleri karşısında bozguna uğradı. Haziran 1469'daki bu saldırıda panik haline düşen Memlûkler önemli zayıtlar verdi. Memlûk kumandanı Özbek ve kaçabilenler Halep'e döndü. Bu haberi alan Kayıtbay çok öfkeleni.⁶⁸⁴ Memlûk ordusu yenilip Halep'e dönünce Şehsuvar Bey'in kardeşi Yahya Bey Dulkadirli kuvvetlerinin başına geçerek Malatya üzerine yürüdü. Malatya'nın Memlûk valisi Korkmaz, sahte ricatla Yahya Bey'in şehre girmesine izin verdi. Sonradan Ramazanoğullarının da desteğiyle aniden saldırıya geçen Korkmaz ağustos 1469'da Dulkadirli Türkmenlerinden yaklaşık beş yüz tanesini öldürdü. Yahya Bey maiyetinden birçok kimse ile esir edilerek Halep'e götürüldü. Halep'ten sonra Yahya Bey Kahire'ye götürüldü ve mart 1470'de Kahire kalesine hapsedildi. Memlûkler Şehsuvar Bey'den yana o kadar dertliydi ki çok da büyük sayılmayacak bu başarı ve bu dönemde Ramazanoğullarının Sis'i Dulkadirliilerden alması Memlûklerde sevinçle karşılandı.⁶⁸⁵

Şehsuvar Bey'in 1468'den 1470'e kadar Memlûklere karşı üst üste sağladığı başarılar Uzun Hasan'ı heyecanlandırdı. Çünkü Uzun Hasan, Fırat bölgesini ele geçirme arzusu içindeydi. Şehsuvar Bey'in Memlûklere indirdiği darbelerden sonra harekete geçen Akkoyunlular, Memlûklere karşı düşmanca tavırlar sergilemeye başladı. İki taraftan da saldırı altında kalan Memlûkler, Dulkadirliilerle Akkoyunluların ittifak yaparak Halep ve civarına akın yapmalarından çekinmeye başladı ve yeni bir ordu kurma çabasına girdi.

Şehsuvar Bey, 1470 yılında Memlûk sultanı Kayıtbay'a bir elçi göndererek Memlûklerle sulh yapmak istediğini kendisinin Elbistan naibliğine getirtilip kendisine Halep binler emirliği payesinin verilmesi istedi. Eğer bu önerisi kabul edilirse Antep'i Memlûklere vereceğini vaat etti. Sultan Kayıtbay bu teklifi reddetti ve ordusunu toparlama işini hızlandırdı. Bu sırada Şehsuvar Bey'in ordusundan kaçan bir emir

⁶⁸³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.68, Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.100-101; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.82; Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende"..., s.71.

⁶⁸⁴ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.37.

⁶⁸⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.70; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.38.

Kahire'ye gelerek Şehsuvar Bey'in askerlerinin birçoğunun kaçtığı, arda kalan askerlerin yorgun ve perişan bir halde olduğu ve bunların can korkusundan Şehsuvar Bey'in maiyetinde kaldıkları bilgisini verdi.⁶⁸⁶ Bu bilgi muhtemelen Memlûklerin Şehsuvar Bey üzerine yapacakları yeni seferde Memlûkleri umutlandırmıştır. Çok ciddi maddi güçlük içinde oluşturulan Memlûk ordusu şubat 1471'de Kahire'den yola çıktı. Ordunun başına getirilen Yeşbek Suriye'deki bütün valileri görevden alma ve yerine yenisini atama gibi çok önemli yetkilerle donatıldı. Şahbudak Bey'in de eşlik ettiği Yeşbek mayıs 1471'de Halep'e geldi. Dulkadirli tarafından ülkelerinden atılan Ramazanlı şehzadeleri Ömer ve Davut Bey, Köpek ailesinden Sakalsızoğlu Mahmut, Eslemezoğlu Muhammet, Bozca oğlu Halil ve İnal oğlu Hamza Beyler maiyetiyle beraber Halep'te Memlûk ordusuna katıldılar. Bu Türkmen beylerinin Yeşbek'e katılmasıyla Memlûk ordusu önemli bir güce ulaştı. Bu sırada Dulkadirlilerden Pehlivanlı aşiretinin reisi Serim İbrahim, Malatya ile Besni arasında bir Memlûk kervanına saldırarak onların tüm mallarını yağmaladı. Bunun üzerine Memlûklerin Malatya valisi Korkmaz, hemen harekete geçerek Serim İbrahim'in bu hareketini cezalandırmak istedi. Korkmaz, Sakaltutan bölgesinde Serim İbrahim'e yetişti. Ancak yapılan muharebede atı ok isabeti ile devrilince esir düştü ve Şehsuvar Bey'in yanına götürüldü. Şehsuvar Bey çokça Türkmen öldüren Korkmaz'ı cezalandırmak için mayıs 1471'de onu bir eve hapsedirdi ve evin her yerini kapattırarak onu ölüme terk etti. Başka bir rivayete göre Korkmaz ağaca bağlanarak oklarla delik deşik edilmek suretiyle öldürüldü. Diğer yandan Halep'te hazırlıklarını tamamlayan Memlûk komutanı Yeşbek Antep'e doğru yola çıktı. Antep halkı Memlûk ordusunun geldiğini duyunca Yeşbek'e haber göndererek ona itaat ettiklerini bildirdi. Ancak Memlûkler Antep'e yaklaşınca Antep garnizon komutanı Dulkadirli Kanibay şehri teslim etmeyeceğini belirtince Yeşbek Antep'i kuşatarak saldırıya geçti. Şehsuvar Bey'den yardım gelmesini bekleyen Kanibay kaleyi savunmaya geçti.⁶⁸⁷

Kanibay dokuz gün boyunca kaleyi müdafaa etti; ancak Şehsuvar Bey'den yardım gelmeyince mancınıklarla açılan gedikler Kanibay'ı endişeye düşürdü. Durumun kötüye gittiğini gören Kanibay haziran 1471'de maiyetinin katledilmemesi şartı ile Antep'i Memlûklere teslim etti. Kanibay'a yardım için beş gün geciken Şehsuvar Bey, Antep civarındaki Sof dağına ordugâh kurdu ve Memlûklere baskın için pusuya yattı.

⁶⁸⁶ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.38.

⁶⁸⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.70; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.82; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., c.2,40.

Şehsuvar Bey, Memlûk ordusunun iâşe kollarını vurmak için Antep'in güneyine ve Rumkale cihetine birer kuvvet gönderdi. Memlûk komutanı Yeşbek Dulkadirli'den ele geçirdiği bir esirden Şehsuvar Bey'in bu kurnazlığını haber aldı. Yeşbek hemen Aynal Aşkar'ı Dulkadirli'den pusuya yatan kollarını bulmakla görevlendirdi. Aynal Aşkar bölgeyi çok iyi tanıyan Kürtleri yanına alarak Dulkadirli kuvvetlerinin yerlerini keşfetti. Memlûkler keşfettikleri Dulkadir kollarına ani baskın düzenleyince yirmi sekiz ölü veren Dulkadir kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Dulkadirli'den önde gelenlerinden Farisoğlu Kaya ve yeğeni, Şehsuvar Bey'in hekiminin kardeşi İlyas, Kızılkocaoğlu Hasan, Mesut oğlu Süleyman, Sokulganogullarından dört kişi, Ayrancıoğlu Teberrük ve Mustafa bu baskında öldü. Önemli kayıplar veren Şehsuvar Bey 9 Ağustos 1471 tarihinde Antep'te bulunan Yeşbek'e kıymetli hediyelerle beraber bir elçi göndererek affedilmesini istedi ve Memlûk sultanı Kayıtbay'a bağlılığını bildirdi. Şehsuvar Bey'in barış teklifini kabul eden Yeşbek barış şartlarını görüşmesi için Kazasker Şemseddin bin Aca'yı görevlendirdi. Memlûkler ısrarla Dulkadirli'den Darende ve Kozan şehirlerini terk etmelerini isteyince barış görüşmeleri tıkanı. Yeşbek, Şehsuvar Bey'i bir kez daha uyarmak ve isteklerini kabul ettirmek için bir elçi görevlendirdi; ancak bu elçi Sof dağına geldiğinde Şehsuvar Bey'in burayı terk ettiğini gördü. Yeşbek, Şehsuvar Bey'in güneye gittiğini öğrenince idaresi altındaki Türkmenlerden Gündüzoğlu Ömer Bey'i Amik'e gönderdi, İnal oğlu Hamza Bey'i de Halep yolu üzerinde önemli bir noktaya sahip olan Ravendan kalesinin muhafazası ile görevlendirdi. Şehsuvar Bey'in amacı hızlıca Amik ovasına gitmek ve buradaki Türkmenleri toplayarak taze bir kuvvet oluşturmaktı. Ancak Memlûklerin aldığı tedbirler karşısında ağustos 1471'de Maraş'a çekilmek zorunda kaldı.

Sultan Kayıtbay bir taraftan Dulkadirli'den askeri mücadeleye girişirken diğer taraftan Dulkadirli'den desteğini kesmek ve Dulkadirli'den üzerine yapılacak sefere Osmanlıların müdahil olmalarını engellemek için Osmanlılarla siyasi bir yakınlık kurmak istedi.⁶⁸⁸ Fatih'e hediyelerle beraber bir elçi gönderen Kayıtbay, Fatih'ten Şehsuvar Bey'e verdiği desteği çekmesini istedi. Dahası Kayıtbay Dulkadirli'den intikam almak istediğini ve daha sonra Dulkadirli topraklarını Osmanlılara bırakacağını da bildirdi.⁶⁸⁹ Bu dönemde Osmanlılarda Şehsuvar Bey'e karşı bir olumsuz düşünce meydana gelmişti. Şehsuvar Bey gerektiğinde sefer sırasında Osmanlılara yardım

⁶⁸⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.71; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.101.

⁶⁸⁹ Memlûk elçisi Alaeddin Hısnî önce Amasya'da şehzade Bayezid'e uğramış daha sonra Fatih'in yanına geçmiştir (bk. Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*).

edecekti; ancak Karaman seferinde Osmanlılara destek vermedi. Üstelik Osmanlıların Karaman seferinde Dulkadirli topraklarına kaçan Karamanoğlu Pir Ahmet Bey ile iyi ilişkiler kurdu. Şehsuvar Bey'in bu olumsuzluklarına karşı Fatih, Memlûklerin teklifini kabul etti ve Dulkadirliyi himaye etmekten vazgeçti. Bunun üzerine Yeşbek Türkmen Beylerine birer mektup göndererek Fatih'in artık Şehsuvar Bey'i desteklemediğini bu yüzden Türkmenlerin Memlûk ordusuna karşı mukavemet etmemesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca boş yere Müslüman kanının dökülmesini istemediğini belirten Yeşbek Türkmen beylerine mektupla beraber hediye olarak altın gönderdi. Anlaşılan o ki Türkmen beyleri bu mektup ve hediyelerden etkilendiler. Yeşbek hazırlıklarının büyük bölümünü tamamladıktan sonra Ramazanoğullarından da destek almak için Çukurova'ya yöneldi. Yeşbek Çukurova'ya gelince ilk olarak Dulkadirliyin elinde olan Yumurtalık (Ayas) üzerine yürüdü. Burada bazı Türkmenler Yeşbek'in tarafına geçti. Yeşbek çok zorlanmadan Ayas'ı ele geçirdi. Şehsuvar Bey'in kardeşleri Hüdadad ve Selman; Yeşbek'in yanına gelerek Yeşbek'e bağlılıklarını bildirdiler. Yeşbek onların bu hareketini maddi olarak ödüllendirdi. Memlûkler sefere çıkmadan önce Türkmenlere dağıtılmak üzere belirli bir bütçe ayırmışlardı. Bu maddi hediyeler Türkmenlerin çok kolay şekilde Memlûkleri desteklemesini sağladı. Yeşbek Ayas'ı aldığı anda Ramazanoğulları, Dulkadiroğullarını Adana'dan atmaya çalışıyordu.⁶⁹⁰

Yeşbek, Aynal, Aşkat komutasında bir kuvvet hazırlayarak derhal Ramazanoğullarının yardımına gönderdi. Kendisi ise Adana yakınlarında Savrun deresinin Ceyhan'a döküldüğü yerde pusu kurdu. Böylece Adana ve Tarsus arasındaki Dulkadirliyin irtibatını kesti. Şehsuvar Bey ise bu sırada hazırlıklarını tamamlayıp Kadirli'den harekete geçti. Savrun deresinin Ceyhan'a döküldüğü yerde iki ordu karşı karşıya geldi. Çok büyük ve kanlı bir muharebenin ardından üç yüz yirmi ölü ve yüz civarında esir veren Şehsuvar Bey 12 Kasım 1471 günü savaş meydanından kaçtı. Aynal Aşkal ile Ramazanlılar önce Adana daha sonra Tarsus ve Sis (22 Kasım 1471) bölgesini ele geçirirken Yeşbek de Kadirli'yi ele geçirdi. Şehsuvar Bey'in maiyetinden kaçan yüz altmış kişi ile Şehsuvar Bey'in devadarı ve ermiü'l-ahuru Yeşbek'e gelerek bağlılıklarını bildirdiler. Kadirli'den hareket eden Yeşbek, Kozan'a yürüdü. Burada şehrin Dulkadirli komutanı Devletbay şehri Memlûklere teslim etmemek için direndi; ancak Şehsuvar Bey'den beklediği yardımı alamayan Devletbay şehrin anahtarını Yeşbek'e teslim etmek zorunda kaldı. Yeşbek'in kısa vadedeki planı Dulkadirliyi

⁶⁹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.72.

Çukurova'dan çıkarmaktı. Bu ilk hedefine ulaşan Yeşbek kışı geçirmek için Halep'e döndü. Kışı Halep'te geçiren Yeşbek ilkbaharın gelmesiyle tekrar Şehsuvar Bey'in üzerine sefere çıktı. Türkmenlerin taraf değiştirmesiyle çok zor duruma düşen Şehsuvar Bey, Memlûk ordusunun harekete geçtiğini öğrenince hemen Yeşbek'e bir elçi gönderdi. Dulkadirli elçisi Tatar oğlu Alaeddin nisan 1472'de Amik ovasına Yeşbek'in yanına geldi. Dulkadirli elçisi Şehsuvar Bey'in barış istediğini ve Darende'yi⁶⁹¹ Memlûklere teslim edeceğini bildirdi. Barış teklifi Kahire'deki sultana iletildi. Sultan ise Şehsuvar Bey'in barış teklifini kabul etmedi. Bunun üzerine Yeşbek idaresindeki Memlûk ordusu Göksu'yu⁶⁹² geçerek Dulkadirli topraklarına kadar girdi. Memlûk ordusu Dulkadir topraklarında ilerledikçe Türkmenlerin birçoğu Şehsuvar Bey'i terk etti. Kuvveti iyice zayıflayan Şehsuvar Bey, Memlûk ordusunun karşısına çıkamadı ve Zamantı Kalesi'ne çekildi. Yeşbek nisan 1472'de pek fazla bir direnişle karşılaşmadan Elbistan'a kadar ulaştı. Yeşbek, Şehsuvar Bey'in kardeşi Erdivane'yi Hurman kalesine göndererek kaleyi Memlûklere teslim etmelerini istedi.⁶⁹³

Dulkadirli komutanlarından Hurman kalesi muhafızı Hoşkadem kaleyi teslim etmeye yanaşmadı. Bunun üzerine kale Memlûkler tarafından kuşatıldı ve kısa bir süre sonra kale Memlûk kuvvetlerinin eline geçti. Memlûkler Hurman kalesini de aldıktan sonra Zamantı Kalesi'ne yürüdü. Sarp dağlar üzerine kurulu Zamantı Kalesi müdafaası kolay ancak alınması çok zor bir kaledir. Yeşbek, Zamantı Kalesi civarına gelince burada Melik Gazi köyünde ordugâhını kurdu. İki günlük dinlenme ve hazırlıklardan sonra Yeşbek kaleyi kuşattı. Mancınık kullanmakta usta iki Memlûk komutanı Hayırbeg ve Zerdekeş burçları yıkmakla görevlendirildi. Maiyeti tarafından yalnız bırakılan Şehsuvar Bey'in kale içinde altmış kadar adamı ile üç yüz kadar da kadın ve çocuk vardı. Yeşbek, Şehsuvar Bey'in bu kadar zor durumda olduğunu anlayınca yanında bulunan Şehsuvar Bey'in kardeşi Erdivane ve Hurman kalesi komutanı Hoşkadem'i tutuklattı. Kaleyi inatla savunmak isteyen Şehsuvar Bey herhangi bir yardım alamayınca Memlûklere karşı direnmenin neredeyse imkânsız olduğunu anladı. Diğer taraftan II.Bayezid Yeşbek'e haber göndererek ihtiyaç halinde Memlûk ordusuna iâşe yardımı

⁶⁹¹ Şehsuvar Bey'in yakalanmasının ardından Darende Memlûklerin eline geçti. Tarihi kayıtlardan anlaşıldığına göre Darende 1492 yılında Dulkadirliilerin, 1512 yılında da Memlûklerin elindedir (Ahmet Akgündüz vd., "Dulkadir Beyliği Devrinde Darende"..., s.72).

⁶⁹² Seyhan nehrinin iki büyük kolu vardır. Bunlar: Zamantı ve Göksu'dur. Göksu nehri Adana üzerinden Akdeniz'e dökülür ve uzunluğu 188 km'dir (Besim Darkot, "Göksun", *İA*, C.4, İstanbul, 1964, s.812).

⁶⁹³ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.187; Mehmet Taşdemir, "Elbistan", *DİA*, C.11..., s.3.

yapacağını bildirdi. Sonuçta direnecek gücü kalmayan Şehsuvar Bey kaleyi teslim şartlarının görüşülmesi için Sultan Kayıtbay'ın akrabasından Timraz'ın yanına gönderilmesini istedi. Şehsuvar Bey, kalenin teslimini yapmak için Timraz aracılığı ile Yeşbek'i kaleye davet etti. Ancak Yeşbek bunu kabul etmeyerek Şehsuvar Bey'in bizzat kaleden inip itaatini arz etmesini istedi. Şehsuvar Bey, Yeşbek'e güvenmediğini belirterek kaleden inmek istemedi. Timraz'ın hayat garantisi vermesine karşılık kardeşi Erdivane ile Memlûk komutanlarından Aynal Aşkar ve Hayırbeg'in kendisi dönünceye kadar rehin tutulması şartı ile kaleden inebileceğini belirtti. Yeşbek, bu teklifi de reddetti ve kaleye saldırıların ciddiyetle devam etmesini emretti. Bu sırada son görüşmeler uzayınca Memlûkler kaledeki Memlûk elçilerinin rehin alındığını zannederek mancınık atışını yoğunlaştırdılar. Çok zor duruma düşen Şehsuvar Bey kaleyi teslim etmek için otuz kişilik maiyetiyle kaleden inerek Yeşbek'e teslim oldu. Yeşbek, Şam valisi Berkuk'u Şehsuvar Bey'e bir hilat giydirmekle görevlendirdi. Ancak bu bir tuzaktı hilatta boyuna geçecek bir tasma bulunuyordu. 4 Haziran 1472 günü Şehsuvar Bey'e hilat giydirirken Şehsuvar Bey zincire vurularak yakalandı.⁶⁹⁴ Şehsuvar Bey'in maiyeti hemen kılıçlarına sarıldı; ancak Şam valisi Berkuk'un askerleri derhal Şehsuvar Bey'in adamlarını öldürdü. Şehsuvar Bey'i tutuklayan Yeşbek Dulkadirli tahtının başına ikinci kez Şahbudak Bey'i getirdi. Şehsuvar Bey'in yakalanıp Şahbudak Bey'in Memlûkler tarafından başa getirilmesiyle Memlûkler, Çukurova bölgesine tekrar hâkim oldu.⁶⁹⁵ Bundan sonra Yeşbek, Şehsuvar Bey'i de yanına alarak Kahire'ye yöneldi. Sultan Kayıtbay, Memlûk ordusunun Şehsuvar Bey'i yakalayıp Dulkadirli Beyliği'nin başına da Şahbudak Bey'in getirildiğini öğrenince buna çok sevindi ve ordusunun karşılanması için büyük bir tören yapılmasını emretti. Memlûk sultanı Kahire'ye getirilen Şehsuvar Bey, kardeşleri Erdivane, Hüdadad ve Yahya'nın asılması için Mısır'ın dört kadısından da fetva aldı ve bunlar Babü'z-Züveyle'de asıldı.⁶⁹⁶

Memlûkler için önemli bir sorun olan Şehsuvar Bey'in ortadan kaldırılışı Memlûklerde önemli bir sevinç yaşattı. Onu yakalayan Emir Yeşbek'e, Sultan Kayıtbay tarafından çok kıymetli hediyeler verildi. Hatta bu başarısının ardından birçok şair Yeşbek'e Şiirler yazdı. Çünkü Şehsuvar Bey Memlûklere karşı aldığı büyük

⁶⁹⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.73-74; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.82.

⁶⁹⁵ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.187; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.148.

⁶⁹⁶ bk. Dulkadir Beyleri.

galibiyetlerle onları oldukça küçük düşürmüştü.⁶⁹⁷ Şehsuvar Bey ile beraber Kahire'ye getirilen diğer kardeşleri İsa, Yunus ve Salman Babü'n-Nasır'da asılacaktı; fakat halk onların çok genç ve yakışıklı olduğunu görünce onlara acıdı. Onların idam edilmemesi için istekte bulundu. Bunun üzerine İsa, Yusuf ve Selman idam sehпасından indirildi. Şehsuvar Bey'in tutuklanarak Kahire'ye getirilen maiyetindeki Türkmenler ise kılıçla ikiye bölünerek katledildi. Öldürülen Türkmenler arasında Bozca Halil ve Kara Bey oğulları gibi önemli kimseler vardı.⁶⁹⁸

Şehsuvar Bey'den sonra Dulkadirli Beyliği'nin başına ikinci defa Şahbudak Bey geçti. Şahbudak Bey tahta çıktıktan sonra Akkoyunlular, Dulkadir topraklarına saldırarak Kâhta ve Gerger'i ele geçirdi ve Dulkadirlieleri kendilerine itaat ettirmek için çabaladı. Bunun üzerine Şahbudak Bey derhal Memlûk sultanına haber göndererek Akkoyunluların Dulkadirlielere yaptıkları baskıyı haber verdi. Sultan Kayıtbay, hazırlattığı Memlûk ordusunun başına Yeşbek'i koyarak onu Dulkadirlielere yardıma gönderdi. 1472 yılında Memlûk ordusu Malatya'ya kadar ilerleyen Akkoyunluların üzerine yürüyerek onları Fırat'ın doğusuna çekilmek zorunda bıraktı. Şahbudak Bey yaklaşık sekiz yıl kadar Dulkadir Beyliği'nin başında kaldı. Bu kısa sürede Memlûklerle çok fazla problem yaşamadı. Zaten Memlûklerin büyük desteğiyle Dulkadir Beyliği'nin başına getirilmişti. Nihayetinde ise Şahbudak Bey, Osmanlıların desteklediği Alaüddevle Bey tarafından tahtan indirildi. Alaüddevle'ye yenilen Şahbudak Bey, Maraş'tan kaçarak Memlûklere sığındı.⁶⁹⁹

5.4.1.7. Alaüddevle Bey Döneminde Münasebetler

Alaüddevle Bey başa geçtikten sonra kendisine tepkili olan Memlûklerle kötü giden ilişkileri düzeltmek için Sultan Kayıtbay'a haber göndererek, kendisinin Şahbudak Bey'den daha çok Memlûk Devleti'ne bağlı olduğunu bildirdi. Onun bu yaklaşımı Sultan Kayıtbay'ın Alaüddevle'ye olan öfkesini dindirdi. Hatta Kayıtbay, Alaüddevle'nin bu yaklaşımından emin olunca Alaüddevle'ye zarar vermemesi için

⁶⁹⁷ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"... , s.47.

⁶⁹⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.76; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420.

⁶⁹⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.148; Ömer Faruk Yılmaz, *Fatih Sultan Mehmet Han*, İstanbul, 2000, s.208.

yıllardır desteklediği Şahbudak Bey'i tutuklattı.⁷⁰⁰ Ancak kısa süre sonra Alaüddevele Fatih'ten aldığı destekle 1479 yılında Antep'i Memlûklerin elinden aldı.⁷⁰¹

Osmanlı sultanı II.Bayezid, Cem Sultan'ın tahtı ele geçirme mücadelesiyle uğraşırken Alaüddevele'nin sık sık yardımına başvurdu. Alaüddevele ve II.Bayezid ittifakı sonunda Cem Sultan'ın Mısır'a kaçmasına sebep oldu.⁷⁰² Sultan Kayıtbay da Cem Sultan'a saltanat mücadelesinde destek verdi. Muhtemelen Memlûklerin bu hareketi yüzünden temmuz 1483'te Alaüddevele Bey Memlûklere tabi Malatya'yı kuşattı.⁷⁰³ Bir taraftan Dulkadirliilerin Malatya'yı kuşatması diğer taraftan Osmanlıların Memlûk topraklarına sefer yapma ihtimali üzerine Memlûk sultanı Kayıtbay, Mısır'da hazırladığı orduyu Suriye'ye göndererek Suriye şehirlerinin savunmasını güçlendirdi. Daha sonra Kayıtbay Suriye'de topladığı bu orduyu Alaüddevele'nin üzerine gönderdi. Alaüddevele Halep ve Safed naiblerini arka arkaya mağlup etti. Mısır büyük emir-i ahurunun kurduğu tuzaktan da kurtularak Elbistan'a geldi. Osmanlıların desteğini alan Alaüddevele şubat 1484'te Memlûk ordusunu Elbistan'da büyük bir mağlubiyete uğrattı. Bunun üzerine Memlûk sultanı mayıs 1484'te Emir-i silah Timraz'ın başında bulunduğu büyük bir ordu hazırlattı. Ayrıca bu ordunun içinde sultanın oğlu Kansu Gavri ve birçok emir vardı. 15 Temmuz 1484 günü Dımaşk'a gelen Memlûk ordusuna burada Emir Kaçmas el-İshakî komutasındaki Dımaşk kuvvetleri daha sonra da Halep'e

⁷⁰⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s80.

⁷⁰¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bu durum şöyle izah edilir: “*Ve vilâyet-i Ayntâb dâr-ı İslâma zamm olup gün-be-gün ma-mûr [u] âbâdân olup tâ sene (---) târîhinde Sultân-ı Mısır Tâhir Baybars hükmünde idi. Bi-emrillâh Tâhir Baybars dâr-ı bâkiye rihlet edince hilâfet Âl-i Zülkadriyye'ye nasîb olup Sultân Alâ'üddevele Maraş ve Ayntâb ve Haleb sultânı oldu. Ammâ devletleri za'îf olmak ile ol asırda İspanya küffârı fūrce bulup Kudüs'ü ve Şâm'ı ve Haleb'i ve Ayntâb'a istîlâ etdi. Seksen bin küffâr-ı şeyâtîn ve tevâbi-i melâ'in ü la'in ile Ayntâb'a karîb Tuntum ovası nâm mahalde kara hayme vü hargâhlârı ile mezbur çerâgâhda bî-pâk ü bî-pervâ meks edüp Ayntâb'dan bey' [ü] Şîrâ ederlerdi. Beri Mar'aş cânibinde Sultân Alâ'üddevele cümle a_yân [ü] vüzerâ ve vükelâsı ile meşveret edüp, “Âyâ bu kâfir-i bedkârı nice dünyâ sahîfesinden vücûdların hakk edelim” buyurdularında meğer bir âkıl u dâna kâr-âzmûde ihtiyâr vezîri var idi. Hîle ve fitnede mâhir ve re'y [ü] tedbîrde kâhir idi. Ser-âgâz edüp der: Serefrâz-ı cihân olmak nedenlü hûn-feşânlıktır. Sipâhîler içinde hîle dahi pehlivânlıktır deyü bu ebyâtı terennüm etdükte Sultân Alâ'üddevele, “Bu fende cümle re'y [ü] tedbîr senin olsun, hemân iş gör” deyü fermân etdi. Vezîr-i hem-nazîr ser-ber-zemîn baş koyup tedbîr [ü] tedârüke Şürû' etdi. Meğer Sultân Alâ'üddevele'nin yedi Şehbâz ve tüvânâ ve fetâ Şehzâdegânları var idi kim yedisi yedi iklimi sipehsâlâr-ı mu'azzam olup ekâlîm-i seb'âyı seb'a-i seyyâre-vâr devrân edüp sâlimîn [ü] gânimîn merkezlerinde kutb-ı ricâl-misâl sâbit olmağa is-tihkâkları var idi (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, C.9, s.166).*

⁷⁰² Cem Sultan Mısır'da iken II.Bayezid, Alaüddevele'ye Cem Sultan'ın yakalanması için gerekli tedbirlerin alınması hususunda bir mektup gönderdi. Feridun Bey Münşeât'ındaki bu mektubun tarihi mart 1482'dir (İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.370).

⁷⁰³ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2, TTK, Ankara, 1990, s.208; Yaşar Bedirhan, “Alaüddevele Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005, s.388.

giden bu orduya Özdemir Seyfi komutasındaki Halep kuvvetleri katıldı. Büyük bir ordunun geldiğini haber alan Alaüddevle derhal Osmanlı sultanından yardım istedi. Sultan Bayezid, Yakup Paşa komutasında bir ordu hazırlatarak Dulkadirliilerin yardımına gönderdi. Bu sırada Memlûklerin Halep valisi Varbaş, Mısır kuvvetlerinin gelmesini beklemeden Maraş'ı tahrip edip, Elbistan'a ilerledi. Bu sırada Yakup Paşa da Hurman yoluyla Elbistan'a ulaştı. Onun Elbistan'a girişiyle Alaüddevle hemen harekete geçerek Memlûklerin Halep valisinin önünü kesti ve 23 Eylül 1484 yılında kanlı bir muharebe meydana geldi. Neticede Osmanlı kuvvetleri ile desteklenen Dulkadiroğulları, Memlûk kuvvetlerini mağlup etti. Alaüddevle Halep valisi Varbaş'ın başını kesti. Safad valisi Elmas da savaş meydanında ölürken, Tarsus valisi Korkmaz, Trablusşam valisi Aynal ve daha birçok Suriye komutanı Dulkadirliiler tarafından esir alındı. Suriye kuvvetlerini mağlup eden Alaüddevle, daha önce kuşatıp alamadığı Malatya'nın fethi için Yakup Paşa'yı ikna etti. Alaüddevle ve Yakup Paşa, Malatya üzerine giderken Memlûk sultanı Kayıtbay'ın gulaman-ı hassından dört beş bin kişi onlara yetişerek saldırdı.⁷⁰⁴

Önden giden Yakup Paşa ağır zayıatlar vererek canını zor kurtardı. Onu daha geriden takip eden Alaüddevle, Memlûklerin bu hamlesini ucuz atlattı. Bu son saldırıda Memlûkler küçük de olsa bir başarı elde etti. Halep sokaklarında Osmanlılardan ele geçirilen bayrakları ve esirleri sergileyerek bu başarılarını kutladılar. Alaüddevle ise Memlûklerden aldığı esirlerin parmaklarını keserek onları serbest bıraktı. Bu hamle ile Alaüddevle Memlûklere kazandıkları başarının kesin bir sonuç olmadığını ima etti. Selahattin Tansel'e göre; Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın gulaman-ı hassından dört beş bin kişinin saldırması sırasında Alaüddevle'nin Yakup Paşa'ya yardım etmemiş aksine Alaüddevle, Osmanlıların ordugâhını yağmalatmıştır. Yine Tansel'e göre; Osmanlı-Memlûk savaşlarında Alaüddevle Osmanlılara yakın gibi görünmüş; ancak Memlûkleri desteklemiştir.⁷⁰⁵

Dulkadirliilere 1484 yılında iki kere yenilen Memlûkler⁷⁰⁶ Osmanlıların desteği olduğu sürece Dulkadirliilerin üstesinden gelemeyeceğini anladı. Sultan Kayıtbay

⁷⁰⁴ Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.247; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.507; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.126; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.187; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.208; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.265.

⁷⁰⁵ bk. Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.127.

⁷⁰⁶ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.208

Dulkadirlileri yalnız bırakmak için Osmanlılarla anlaşma çabasına girdi. Kayıtbay, Halife Mütevekkil'den aldığı bir menşurla elinde bulunan yerlerde ve fethedeceği yeni bölgelerde Osmanlı padişahını sultan olarak tanıyacağını bildirdi. Ayrıca halife de bu iki büyük Müslüman devletin arasındaki ihtilafın giderilmesini istiyordu.⁷⁰⁷ II.Bayezid, Kayıtbay'a karşı üstün olduğunu düşünerek barış teklifini kabul etmedi. Sultan Kayıtbay, II.Bayezid'in tavrı üzerine Papa'ya elçiler göndererek Osmanlıların aleyhine ittifak yapmak istedi. Osmanlılar, Memlûklerin bu hamlesini öğrenince Memlûklerin bütün tekliflerini reddederek Memlûk elçisi Canibeg Habib'i iyi karşılamadı. Ayrıca Osmanlılar, Hindistan'dan kendilerine gönderilen armağanlara Memlûklerin el koymasından dolayı Memlûklerin özrünü de kabul etmedi. Bu gelişmeler Memlûk-Osmanlı ilişkilerindeki gerginliği arttı. Aslında Memlûk-Osmanlı ilişkilerinin gerginleşmesi daha önceye dayanmaktadır. İlk olarak 1399 yılında Osmanlıların Nasreddin Mehmet Bey'e destek vererek onu Dulkadirlilerin başına geçirmesi Memlûklerin tepkisine neden olmuştu. Daha sonra 1459 yılında Hac yolundaki su kuyuları (Hicaz su yolları) yüzünden iki devletin arası açılmıştı. Anadolu'dan hacca gidip tekrar Anadolu'ya gelince daha önce hayır sahiplerinin yaptırdığı su kuyularının harabe haline geldiği ve bunların içinde bir damla su kalmadığını dolayısıyla hacıların çok zor şartlarda yolculuk yaptığını belirtmişlerdi. Osmanlı yönetimi de Memlûklere haber göndererek harabe haline gelen su kuyularını tamir ettirmek ve yeni su havuzları yaptırmak istemişlerdi. Memlûkler, Osmanlıların bu isteğine karşılık "Bizim tamire iktidarımız yoktur ve yabancı ayakların da memleketimizde dolaşması yakışmaz" demiş su kuyularını ne kendileri tamir ettirmiş ne de Osmanlıların tamir ettirmesine izin vermişlerdi. 1465 yılında Dulkadiroğlu Şahbudak Bey ile Melik Arslan Bey arasındaki çekişme sonucunda Memlûkler Şahbudak Bey'e destek vererek Melik Arslan Bey'i öldürmüştü. Şahbudak Bey bu olayın ardından Dulkadirli tahtını ele geçirmişti. Şahbudak Bey'in tahta geçmesini istemeyen Türkmen beyleri Fatih'e giderek ondan yardım istemişti. Fatih, Şehsuvar Bey'i Şahbudak Bey üzerine gönderip Dulkadir tahtına geçirmişti. Hemen ardından Memlûkler Şehsuvar Bey'i katledip yerine tekrar Şahbudak Bey'i Dulkadir tahtına getirmişti. Daha sonra ise Osmanlılar Alaüddevle'yi destekleyerek Şahbudak Bey'in yerine Dulkadir tahtına Alaüddevle'yi getirdi. Kısacası Melik Arslan'dan itibaren Dulkadir tahtına geçecek kişi Osmanlı-Memlûk çekişmesiyle

⁷⁰⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.82, Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.195.

belli oldu. Bütün bu gelişmeler Osmanlı-Memlûk gerginliğini gittikçe artırdı.⁷⁰⁸ Aslında Hicaz suyolları meselesi iki devlet arasındaki anlaşmazlığın bahanesiydi. Asıl problem iki büyük devletin de Dulkadiroğulları üzerinde nüfuz sahibi olmak istemesiydi.⁷⁰⁹ Memlûk-Osmanlı arasındaki bu gerginlikler 1485'te başlayıp, 1491'de sona eren Memlûk-Osmanlı savaşlarının yaşanmasına neden oldu.⁷¹⁰ Sonraki bölümlerde bu konu detaylandırılacaktır.⁷¹¹

Memlûk sultanı Kahire'de bir ordu hazırlatıp 1485 yılının başlarında Alaüddevle üzerine yolladı. Alaüddevle'nin Şam'da bulunan kardeşi Şahbudak Bey de Memlûkler tarafından Alaüddevle'nin üzerine gönderilmek üzere serbest bırakıldıysa da kısa süre sonra Şahbudak Bey'e olan güvensizlikten dolayı tekrar tutuklandı. Bu sırada Osmanlılara gönderilen Memlûk elçisi Kahire'ye tekrar döndü. Osmanlılar bu elçiyi sıcak karşılamadığı gibi Kayıtbay'ın tekliflerine kulak asmadı. Memlûk elçisi Kahire'ye döndükten sonra, Osmanlılar Memlûklerden şikâyetçi olan Türkmenleri⁷¹² bahane ederek Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşa komutasında bir Osmanlı kuvvetini Anadolu'nun güneyine gönderdi. Osmanlı kuvvetleri Gülek kalesini ele geçirip Adana ve Tarsus'u işgal etti. Böylece Osmanlı ve Memlûkler arasında fiilen bir savaş başladı. Dulkadirliler üzerine yoğunlaşan Memlûkler bu hareket üzerine hemen yönünü Osmanlılara çevirdi. Sultan Kayıtbay derhal en önemli komutanı olan Özbek'i hazırladı ve ona Şam ümerasını takviye ederek onu Adana ve Tarsus'u geri almakla görevlendirdi. Osmanlı ve Memlûk kuvvetleri 12 Mart 1485 tarihinde Seyhan nehri üzerinde bir köprü'nün karşılıklı iki tarafında karşılaştı. Bu sırada Alaüddevle, Karagöz'e bir haber ulaştırdı. Habere göre Alaüddevle bir gün sonra maiyetiyle Osmanlı ordusuna yardım için Çukurova'ya yardıma gelecekti. Karagöz Paşa, Alaüddevle'nin kuvvetlerinin de gelmesini beklemek için savaşa girişmekte acele etmedi. Çünkü Karagöz Paşa, Alaüddevle'nin de yardımıyla Memlûkleri mağlup

⁷⁰⁸ Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.242; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.354; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.345; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.586; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.147; Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.30.

⁷⁰⁹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.587; Remzi Kılıç, "XV. yüzyılın İkinci Yarısında Dulkadiroğulları Devleti Üzerinde Osmanlı-Memlûklu Rekabeti", *Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.231.

⁷¹⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı Klasik Çağ(1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, İstanbul, 2003, s.36; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.196; Bu savaşlar için bk. Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.248; Şerafettin Turan, Bayezid II, DİA, C.5, Ankara, 1992, s.236.

⁷¹¹ bk. Alaüddevle Bey Döneminde Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri.

⁷¹² Özellikle Adana ve Tarsus çevresinde hacıların soyulduğu haberleri ve şikâyetleri Osmanlılara kadar gelmekteydi (Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.244).

edeceğini düşünüyordu; ancak Alaüddevle'den beklenen yardım gelmedi. Memlûk ordusu ani bir baskınla kasım 1485'te Osmanlı kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı. Osmanlılar Anadolu'nun güneyinde aldıkları yerleri geri bıraktı ve Memlûkler tekrar Çukurova'yı ele geçirdi.⁷¹³ Memlûklerin bu savaşı kazanmasından sonra korkuya kapılan Alaüddevle Halep valisi Özdemir ile Memlûk sultanına barış teklifinde bulunduysa da Sultan Kayıtbay bu teklifi kabul etmedi. Alaüddevle Bey iki devletin birbirine düşmesinde çok etkili rol oynadı,⁷¹⁴ ancak onların arasındaki savaştan da uzak durmaya çalıştı. Ancak hem coğrafi hem siyasi sebeplerle Dulkadirliilerin bu çekişmenin dışında kalması imkânsızdı.⁷¹⁵ Nitekim II.Bayezid kısa süre sonra Alaüddevle'ye haber göndererek, başında Hersek Ahmet Paşa bulunan Çukurova'daki Osmanlı ordusuna yardıma gitmesini istedi. Hem II.Bayezid'e itaatsizlik etmek istemeyen hem de iki ülke arasındaki ihtilaftan uzak durmak isteyen Alaüddevle, Hersek Ahmet Paşa'nın yardımına bilerek geç gitti. Dulkadirliilerden yardım alamayan Hersek Ahmet Paşa, Memlûk komutanı Özbey tarafından mağlup edildi ve Özbey, Hersek Ahmet Paşa'yı esir etti.

Alaüddevle son iki çarpışmada Osmanlılara karşı üstünlük sağlayan Memlûklere yakınlaşmak için Özbey aracılığıyla Memlûk sultanına barış teklifini yinelediysede Sultan Kayıtbay bu teklifi şiddetle reddetti. Bu sırada Memlûk yenilgisini hazmedemeyen Osmanlı yönetimi Sadrazam Davut Paşa komutasında bir ordu hazırlayıp bu orduyu Çukurova'nın alınması için görevlendirdi. Osmanlılar, Alaüddevle'nin de bu sefere katılmasını istedi. Alaüddevle yine Memlûk-Osmanlı savaşına müdahil olmamak için Osmanlı ordusuna uzak bir mevkie bulunduğunu, yayla insanların deniz kıyısında iş göremeyeceklerini bahane ederek Osmanlılara katılamayacağını bildirdi. Davut paşa Çukurova'ya ilerlerken merkezden gelen bir emirle⁷¹⁶ Taşucu'nda isyan eden Turgutoğulları ve Varsaklar üzerine sevk edilince muhtemelen sıranın kendisine geleceğini düşünen Alaüddevle, Osmanlı kuvvetlerine katılmaya karar verdi. Alaüddevle, Aladağ eteğinde Kocakale mevkiinde Davut Paşa'yı

⁷¹³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.83; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.101-102.

⁷¹⁴ Hadidi bu durumu şu ifaldelerle dile getirir:

“...Ale'd-devle ider Mısır'a nifâkı

Ki ide Sultan ile ittifakı ...” (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman...*, s.328)

⁷¹⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.83; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.2...*, s.652.

⁷¹⁶ Ahsenü't-tevarih'te Memlûk ordusunun geri çekilmesinden dolayı Davut Paşa ile Alaüddevle'nin Varsakların üzerine yürüdüğü belirtilmektedir (Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.581).

karşıladi. Alaüddeve, Davut Paşa'ya Turgutoğullarının sarp yerlerde bulunduğunu burada alınacak bir mağlubiyetin çok vahim sonuçlar doğuracağını bunun yerine Turgutoğulları ve Varsakları isyana teşvik eden ve aynı zamanda Memlûk ordusuna da yardım eden Karamanoğlu Kasım Bey'in torunu Mahmut Bey üzerine bir sefer yapılması gerektiğini belirtti. Alaüddeve'nin tavsiyesi üzerine Davut Paşa, Karamanoğullarından Mahmut Bey'in üzerine yürüdü ve Mahmut Paşa bu orduya dayanamayacağını anlayarak Halep'e kaçtı. Kış mevsimi yaklaşınca Davut Paşa, Vize'de bulunan padişahın yanına gitti. Alaüddeve Bey de memleketine döndü. Bu sırada Memlûklerin elinde tutsak olan Şahbudak Bey, Şam'da tutuklu bulunduğu hapisneden kaçarak eylül 1487'de Osmanlılara sığındı ve Osmanlılar Alaüddeve'nin Memlûklere meyletmesi üzerine onu Vize sancak beyliğine getirdi.⁷¹⁷

Osmanlılar Hadım Ali Paşa komutasındaki bir orduyla Çukurova'yı ele geçirmek için harekete geçti. 14 Mart 1488 günü Çukurova'ya gelen Hadım Ali Paşa Adana ve Tarsus'u Memlûklerin elinden aldı.⁷¹⁸ Adana kalesini tamir ettiren Hadım Ali Paşa, İstanbul'a dönmeyi planlarken Memlûk ordusunun Çukurova'ya doğru geldiğini öğrendi. Alaüddeve Bey'e haber gönderen Hadım Ali Paşa ondan Memlûklere karşı yardım istedi. Alaüddeve Hadım Paşa'ya "Hazret-i Paşa'yı Muazzam" başlığıyla bir mektup gönderdi. Alaüddeve, bu mektupta Memlûklerin Dulkadir topraklarına saldırma ihtimaline karşılık Geben'e geçtiğini, burada bekleyip duruma göre hareket edeceğini ve şu an için Çukurova'ya gelemeyeceğini bildirdi. Ayrıca Alaüddeve, Memlûklerden ve Abbasi Halifesi'nin elçisinden aldığı habere göre Memlûklerin barış isteyebileceğini öğrendiğini bildirdi.⁷¹⁹ Ancak bu haber doğru çıkmadı. Emir Özbek idaresindeki Turgutoğulları ve Ramazanoğulları destekli Memlûk ordusu, Çukurova'ya geldi. 16 Ağustos 1488 günü Tarsus ile Adana arasındaki Ağaçayırı bölgesinde Memlûk ordusu Osmanlıları mağlup etti. Osmanlı ve Memlûkler gibi dönemin iki önemli gücü arasında sürekli temkinli davranan ve sık sık denge politikası izleyen Alaüddeve, 1488 yılında Osmanlılar Memlûklere karşı başarısız olunca Memlûk komutanlarından Emir Özbek'e haber göndererek kızını emir Özbek'in oğluna vermek istediğini ve oğlunu da

⁷¹⁷ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.387 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.84.

⁷¹⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.84.

⁷¹⁹ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.107-108; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, 85.

Memlûklere hizmet etmesi için Mısır'a göndermek istediğini belirtti.⁷²⁰ Hadidi'nin verdiği bilgilere göre Alaüddeve'nin bu teklifi Özbek tarafından kabul edilmiştir.⁷²¹ Hammer'e göre de Alaüddeve'nin kızı ile Emir Özbek'in oğlu izdivaç etmiştir.⁷²² Bunun üzerine Hadım Ali Paşa, Sultan II.Bayezid'e haber göndererek Alaüddeve'nin itaatten çıkarak Memlûklere meylettğini bildirdi. Sultan II.Bayezid daha önce Vize valisi yaptığı Şahbudak Bey'i Dulkadir Beyliği'nin başına getirmeye karar verdi. Osmanlı kuvvetleri ile desteklenen Şahbudak Bey 1489⁷²³ yılının ilkbaharında Dulkadir tahtına ele geçirmek amacıyla İstanbul'dan hareket etti. Padişahın emriyle Sivas valisi Mehmet Paşa ve Kayseri sancak beyi İskender Bey kuvvetleri ile beraber Şahbudak Bey'e katıldılar. Gerek görülürse Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa da Şahbudak Bey'e destek verecekti. Batıdan Dulkadir topraklarına giren Şahbudak Bey Kırşehir'de bulunan Alaüddeve'nin oğlu Şahrüh'u yakalattı ve onun gözlerine mil çekerek kör etti.⁷²⁴ Alaüddeve 1484 yılında Şahbudak Bey'in oğlu Feyyaz Bey'i yakalatıp gözlerine mil çekerek kör ettirmişti. Böylece Şahbudak Bey oğlu Feyyaz Bey'in intikamını almış oldu. Kısa süre sonra Alaüddeve toplayabildiği kadar kuvvet toplayarak Şahbudak Bey'e karşı mücadeleye başladı.⁷²⁵

Osmanlıların desteğiyle Şahbudak Bey'in Dulkadir topraklarına saldırdığını öğrenen Memlûkler Halep civarında bir kuvvet topladı. Zor duruma düşen Şahbudak Bey'in Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa'ya acil yardıma ihtiyacı olduğunu bildiren bir mektup yazdı. Bu mektup Alaüddeve Bey'in eline geçti ve Alaüddeve Bey bu mektubu kendi menfaatine uygun başka bir mektupla değiştirdi. Şahbudak Bey, Mahmut Bey'den gelecek yardımı beklerken birden Elbistan'da kardeşi Alaüddeve Bey'in kuvvetlerinin saldırısına uğradı ve Mihaloğlu İskender Bey esir düştü. Bu arada Şahbudak Bey'in Anadolu'daki Türkmenlerle arası bozulunca II.Bayezid ona verdiği desteği geri çekti. Altı ay sonra Şahbudak Bey Akkoyunlu Sultanı Yakup Bey'in aracılığı ile Kayıtbay'dan

⁷²⁰ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezid'in Siyasi Hayatı...*, s.129 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.391.

⁷²¹ bk. Akralık Münasebetleri.

⁷²² Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Şehabettin Tekindağ "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi"..., s.368.

⁷²³ Lütü Paşa Tevârih-i Ali Osman'da bu tarihi 1488 olarak vermektedir (Lütü Paşa, *Tevârihi Ali Osman*, Haz. Kayhan Atik, Ankara, 2001, s.107).

⁷²⁴ "...Kesüp menzil bular ol ile irdi

Ale'd-devle'nün oğlu ele girdi

İki gözine mil çekürdi derhâl

Buluşmadın adüya idüp ihmâl..."(Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.330).

⁷²⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.85; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.282.

özür diledi ve aralık 1490'da Kahire'ye gitti. Memlûkler ona Asyut'ta bir ıktâ tahsis etti.⁷²⁶ Refet Yinanç'a göre Şahbudak Bey, kasım 1489'da Kahire'ye giderek Memlûk sultanından af dilemiştir. Sultan ise onu affetmeyerek Mısır'da bir yere sürmüştür.⁷²⁷

Alaüddeve'nin Şahbudak Bey'i yenmesinden sonra Memlûkler tedbiri elden bırakmadı. Memlûkler, Alaüddeve'nin kardeşlerini Mısır'da tuttu. Bu hamle ile amacı hem bir problem anında kardeşleri birbirine karşı kullanmak hem de bunları gerektiğinde Osmanlılara karşı kullanmaktı. Örneğin Memlûkler Alaüddeve'nin kardeşi Abdurrezak'ı yanlarında tutabilmek için şubat 1489'da ona Hama garnizon komutanlığını verdi. Böylece Memlûkler hem Dulkadirliyle iyi geçiniyor hem de temkinli davranmış oluyordu. Alaüddeve ise Memlûk-Osmanlı gerginliğinden faydalanıp kendisine fırsat yaratma çabası içindeydi. Bu sebeple Dulkadirli, Osmanlıların Çukurova'ya saldıracakları dedikodularını Kahire'ye kadar götürdüler. Bu dönemde Osmanlılarla savaşa girmek istemeyen Kayıtbay, II.Bayezid'e Mamay Haseki'yi elçi olarak göndererek barış içinde ilişkileri sürdürme isteğinde bulundu.⁷²⁸ Ancak II.Bayezid, Memlûk elçisini tutuklattı. Bunun üzerine Sultan Kayıtbay, Özbek komutasında Halep'te bulunan Memlûk kuvvetlerini mayıs 1490'da Çukurova'ya gönderdi. Memlûk ordusunu karşılayan Alaüddeve onları Kayseri üzerine yürümeleri için teşvik etti. Memlûk ordusu Kayseri'ye gelerek şehri kuşattı.⁷²⁹ Bunun üzerine II.Bayezid, Hersek Ahmet Paşa'yı Memlûkler üzerine gönderdi. Osmanlı ordusunun Kayseri'ye doğru hareket ettiğini öğrenen Özbek ordusunu toparlayarak Kayseri kuşatmasından vazgeçip Karaman, Ereğli ve Niğde civarlarında yağma yaptıktan sonra güneye çekildi. Alaüddeve ise Dulkadir topraklarına döndü. Sürekli problem yaşadığı doğu topraklarında ciddi bir tedip yapmak isteyen II.Bayezid büyük bir savaş için hazırlıklar başlattı. Memlûkler bu haberi alınca Antep civarındaki Emir Özbek'den Alaüddeve ile iletişime girmesini istedi. Emir Özbek'in görevlendirdiği Emir-i Ahur Hamsemie, Pazarcık yakınlarına gelerek Alaüddeve ile görüşmek istediğini ona ilettiler. Alaüddeve bu elçi ile görüşmeye gidecekken oğlu Kasım Bey ve boy beyleri onu engellediler ve Alaüddeve, elçi Emir-i Ahur Hamsemie ile görüşmedi. Memlûkler ikinci bir elçi ile Dulkadirliyle, Memlûklere katılması konusunda ısrar etti. Alaüddeve

⁷²⁶ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.213; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.265; Şehabettin Tekindağ "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi"..., s.368.

⁷²⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.85; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.210.

⁷²⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.86; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.266; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.193.

⁷²⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.540.

ise ne size varırım ne de onlara diyerek iki büyük karşısında tarafsızlık politikası izledi.⁷³⁰ II.Bayezid'in çok büyük bir savaş hazırlık içinde olduğunu bilen Alaüddevle hem onlara karşı mücadele etmemek hem de Memlûkleri küstürmemek için bu politikayı seçti.⁷³¹ Bu sırada Sultan II.Bayezid hazırlıklarını tamamlayıp Üsküdar'a geçmek için Beşiktaş'a geldi. Osmanlı ulemasından Molla Arap lakaplı Müftü Alaeddin Ali sefer için acele edilmemesini gerektiği şeklindeki görüşünü sultana arz etti. Bu sırada özel hediyelerle İstanbul'a gelen Tunus elçisinin de gayretiyle Sultan II.Bayezid seferden vazgeçirildi.⁷³² Alaüddevle Bey hemen Osmanlılara bir elçi göndererek II.Bayezid'den af diledi. Sultan II.Bayezid, Alaüddevle'yi affetti ve Dulkadirli-Osmanlı ilişkilerinde bir yumuşama oldu.

Memlûk sultanı Kayıtbay 1492 yılında vefat edince Kahire'de taht mücadelelerinin sebep olduğu karışıklıklar ortaya çıktı. Tahtı ele geçirmek isteyenlerden biri olan Akbirdi, Kahire'de başarısız olunca bağımsız bir devlet kurmak amacıyla Suriye'ye geldi. Suriye'de de başarı sağlamayan Akbirdi, Halep valisi Aynal ile beraber Dulkadir topraklarına sığındı. Halep'in yeni valisi Canbolat, bu iki asi Akbirdi ve Aynal'ın peşine düştü. Alaüddevle, kendisine sığınmış olan Akbirdi ve Aynal'ı Halep valisi Canbolat'a teslim etmedi. Aksine onları koruyarak Canbolat'a karşı olumsuz bir tavır takındı. Mayıs 1498'de Antep civarında Dulkadirli destekli Akbirdi, Memlûk kuvvetleri karşısında ağır bir mağlubiyet aldı. Akbirdi, Malatya üzerinden Fırat'ın doğusuna geçerek canını zor kurtardı. Savaşta ölen Alaüddevle'nin oğulları ile eski Halep valisi Aynal'ın kesik başları Kahire'ye gönderildi. Oğullarının intikamını almak isteyen Alaüddevle, tekrar Dulkadir topraklarına gelen Akbirdi'yi ekim 1498'de yeni kuvvetlerle destekleyerek Canbolat'ın üzerine gönderdi. Buna karşılık Memlûkler bir taraftan Canibeg Cemalî komutasında bir kuvveti Halep'e gönderirken diğer taraftan Dulkadirliilerin Akbirdi'ye destek vermesini engellemek için Onlar Emiri Canım Taz aracılığı ile Alaüddevle'ye bir hilat gönderdi. Akbirdi, Halep'te Memlûk kuvvetlerine karşı bir kez daha yenilince Alaüddevle, Memlûklerin anlaşma

⁷³⁰ Memlûkler Alaüddevle'ye gönderdikleri mektupta: “Gerektir ki muavenet idüp bizümle bile önümüze düşüp ... olası” dediler. Bu mektuba cevaben Alaüddevle :“Sizin cem olup bunda geldiğünizi on beş gündür Hudavendigâr işitti. Öyle olsa Karaman'daki ve Rûm'daki oğullarına emroldu ki hazır olun deyu. Anlar dahi filcümle cem olup hazır oldular ve devletlu Hudâvendigâr dahi yümn-i ikbâl ile beru yakaya geçti, gelmek üzeredir.” dedikten sonra “ne size varurum ve ne hoz anlara vururum.” diyerek tarafsızlığını belirtti (Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.131).

⁷³¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.87.

⁷³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.194; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Niyazi Akşit, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi*, byy.1979, s.71.

teklifini kabul etmek zorunda kaldı. Mayıs 1499'da yapılan anlaşmanın ardından Akbırdi Halep'e döndü ve bir ay sonra orda öldü. Alaüddevle bu dönemde hem Osmanlılarla hem de Memlûklerle iyi münasebetler kurdu. Memlûklerle ilişkisi o kadar iyileşti ki 1501 yılında Memlûklere asi tavırlarda bulunan Birecik valisi Arıkmaz Alaüddevle'ye sığınınca Alaüddevle ona kefil olarak onun affedilmesini istedi.⁷³³

Alaüddevle 1507 yılında Safevîler tarafından sıkıştırılınca hem Osmanlılardan hem de Memlûklerden yardım istedi. Ancak Memlûkler, bu isteğe cevap bile vermedi.⁷³⁴ Özellikle Çaldıran savaşı sırasında ve sonrasında Alaüddevle ile Osmanlılar ciddi bir düşman haline geldi. Bunun üzerine Osmanlılar Alaüddevle'yi indirip Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Dulkadir liderliğine getirmek için harekete geçti. Osmanlılar ilk olarak Şehsuvaroğlu Ali Bey'e Bozok ve Kayseri yöresini idaresini verdi. Memlûk sultanı Osmanlıların bu hamlesine karşılık veremedi. 1515 mayısında sadece bir mektup ile Bozok ve Kayseri bölgelerinin Şehsuvaroğlu Ali Bey'den alınmasını istedi.⁷³⁵ 1515'te Osmanlılar, Dulkadiroğulları üzerine safere çıktı. Neticede 13 Haziran 1515 günü mağlup olan Dulkadirlilerden savaş sona erdiğinde Alaüddevle ve onun maiyetindeki bir oğlu, otuz boy beyi ve akrabalarından çoğu öldürülmüştü. Buna ek olarak Alaüddevle'nin dört oğlu, eşleri ve kardeşi Abdürrezzak da Osmanlılar tarafından esir edildi. Alaüddevle de bu savaşta öldürüldü. Osmanlılar Alaüddevle'nin kesik başını Kahire'ye yolladı. Sultan Kansu Gavri, Alaüddevle'nin kesik başını görünce bunlar kefare başımı ki Yavuz bana gönderdi diyerek üzüntüsünü dile getirdi.⁷³⁶ Ardından Dulkadir topraklarının tamamen hâkimiyetinden çıktığını anlayan Kansu Gavri Dulkadirlilerin ya paralarında ya da hutbelerinde adının okunmasını istedi. Bu isteğe karşılık Yavuz, Memlûk elçisine: "Sultanınız muktedir ise hükümlerlik haklarını kendi ülkesinde muhafaza etsin." diyerek onu Mısır'ı fethetmekle tehdit etti. Kansu Gavri, Sultan Selim'in Dulkadiroğlu topraklarını ilhakına çok sinirlenmiş, Osmanlı elçilerini tutuklattırıştır.⁷³⁷ Nihayetinde Memlûkler, Alaüddevle'yi gerektiği gibi destekleyemedi ve taht Osmanlıların himayesinde Şehsuvaroğlu Ali Bey'in eline geçti.

⁷³³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.88-89.

⁷³⁴ bk- Dulkadir Beyliği-Safevî Devleti Münasebetleri.

⁷³⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.100.

⁷³⁶ bk. Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri.

⁷³⁷ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2...,s.246; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.100.

5.4.1.8. Osmanlı Himayesinde Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri

Şehsuvaroğlu Ali Bey tahta çıktıktan sonra Osmanlılara sadakatiyle beraber Memlûklerle de iyi ilişkiler kurması gerektiğini biliyordu. Aslında Memlûklerin muhalefetine karşılık Dulkadirlilerin başına geçen Şehsuvaroğlu Ali Bey'e karşı Memlûkler oldukça tepkiliydi. Buna karşılık Şehsuvaroğlu Ali Bey 11 Şubat 1516'da Kahire'ye bir elçi göndererek Sultan Kansu Gavri'ye on beş erkek, sekiz iğdiş deve ve altı tane de katırı hediye etti.⁷³⁸ Bu sırada Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğullarından biri ile kardeşi Abdürrezzak Osmanlılardan kaçarak Memlûklere sığındı. Diğer yandan Osmanlı sultanı Yavuz, Safevî hükümdarı Şah İsmail'e karşı yeni bir savaş planlıyormuş gibi görünüyordu. Kansu Gavri, Şehsuvaroğlu Ali Bey ile anlaşmak bir yana ona karşı Abdürrezzak Bey'i kışkırtarak Türkmenlerin desteğini almaya çalıştı. Hatta Kansu Gavri Abdürrezzak Bey'e sekiz bin dinar vererek onu güçlendirdi.⁷³⁹

Abdürrezzak Bey ve yeğenleri Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Dulkadirli tahtından uzaklaştırmak için gerekli kuvveti toplamak amacıyla 18 Mart 1516 günü Kahire'den ayrıldı. Abdürrezzak Bey, Yavuz'un İran seferine çıkmasını bekliyordu. Yavuz sefere çıkarsa Abdürrezzak Bey de Kansu Gavri'nin desteğiyle hızlıca Şehsuvaroğlu Ali Bey'in üzerine yürüyecekti. Ancak Yavuz'un amacı İran üzerine yürümek değildi; asıl hedefi Memlûk Devleti üzerine yürümektir. Yavuz, seferin İran üzerine olduğuna herkesi inandırmak için Şehsuvaroğlu Ali Bey'e haber göndererek onu veziriazam Sinan Paşa'nın Gürcistan akınına memur etti. Bu durumun Şehsuvaroğlu Ali Bey'e bağlı halka duyurulmasını; atı, kendisi, kılıcı, yoldaşlığı işe yarayan yiğitlerin Sinan Paşa'ya tabi olmasını istedi. Ulufe isteyenlere de on ile on beş akçe arasında ulufe dağıtılacağını ve tımar isteyenlere de durumuna göre tımar verileceğini bildirdi. Ayrıca gelen haberde Sinan Paşa'nın Anadolu'ya geçerek seferi başlatacağı bildiriliyordu. Diğer taraftan Yavuz, Kansu Gavri'ye yazdığı mektupta "Sen benim babamsın, senden dua isterim; ben Alaüddeve'nin memleketine ancak senin izinle girdim; o, bana asi idi; babamla sultan Kayıtbay arasındaki fitneyi meydana getiren bu adamdı. Onun ölümü çok iyi oldu. Onun yerine tayin edilen Şehsuvarzade hoşunuza giderse yerinde bırakınız,

⁷³⁸ İbn İyaz, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul, 2006, s.18

⁷³⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.100; Zeynep Güngörmez, "Şehsuvaroğlu Ali Bey ve Faaliyetleri", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.140.

gitmezse değiştiriniz; bu size ait bir iştir. Size köle getiren tüccarları ben menetmedim. Ben Alaüddeve'den aldığım yerleri tekrar size iade ediyorum; sultan daha ne arzu ederse onu da yaparım.”⁷⁴⁰ diyerek Kansu Gavri'yi Osmanlılardan emin hale getirmeye çalıştı. Ayrıca Yavuz, İran üzerine yürüyeceğini dillendirerek yön değiştirdi ve seferin İran üzerine olduğuna herkesi inandırmayı da başardı. Yavuz, İran'a gidiyormuş süsü vererek Elbistan'a geldi. Şehsuvaroğlu Ali Bey de ona kılavuzluk etti. Antep'e kadar olan bölgelere akınlar yapılarak buralara Dulkadirli kuvvetleri yerleştirildi. Osmanlıların, Suriye cihetine yöneldiğini duyan Kansu Gavri derhal Abdürrezzak Bey'i beş bin kişilik bir kuvvetle Suriye'ye gönderdi. Arkasından derhal kendisi de ordusunu toparlayarak yola koyuldu. 24 Ağustos 1516 günü iki ordu günümüzde Kilis ile Halep sınırları arasında yer alan Mercidabık ovasında karşılaştı. Osmanlı ordusunun sağ kolu Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa'nın komutasına verildi. Şehsuvaroğlu Ali Bey de onun yanında yer aldı. Ramazanoğlu Mahmut Bey de Ali Bey ile beraber Osmanlıların sağ kanadında yer alıyordu.⁷⁴¹ Memlûklerin sol kanadında yani Şehsuvaroğlu Ali Bey'in tam karşısında Abdürrezzak ile Alaüddeve'nin torunu Şahruh'un oğlu Melik Arslan vardı. Savaşın başlamasıyla Şehsuvaroğlu Ali Bey, Melik Arslan'ın üzerine atılarak kılıcıyla onu öldürdü. Bu sırada Memlûk ordusu bütün kuvvetleri ile Osmanlıların sağ cenahına hücum etti. Sol kol kumandı Sinan Paşa'nın desteğine bile ihtiyaç olmadan Osmanlılar, Memlûkleri mağlubiyete uğrattı. Kansu Gavri öldürülürken Yusuf Paşa Abdürrezzak Bey'i yakalayarak esir etti. Abdürrezzak Bey daha sonra affedilerek Köstendil Sancak Beyliği'ne getirildi.⁷⁴²

Savaşın ardından Osmanlılar, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in kılavuzluğunda Suriye'ye doğru ilerlemeye devam etti. Şam'da devlet erkânı Mısır'a gitme ya da gitmeme hususunda müzakereler yaparken Şehsuvaroğlu Ali Bey Kahire'ye kadar gidilmesi hususunda görüş belirtti. İlerleyen Osmanlı ordusu Gazze'ye girdikten sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey sekiz bin atlı ile 20 Ocak 1517 günü Bilbis'e girdi. Ridaniye önlerine gelindiğinde vezirler buradan saldırıya geçmek istese de Şehsuvaroğlu Ali

⁷⁴⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.268; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2...,s.245.

⁷⁴¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.101, Solkazade, C.2 ,s.52; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.121-122.

⁷⁴² Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzîlnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzîlnâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2014, s.148; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.101; Kansu Gavri savaş meydanında öldürülen ilk Memlûk Sultanı'dır (Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, c.24, Ankara, 2001, s.315).

Bey'in önerisini kabul eden sultan Mukattan dağına yöneldi. 24 Ocak 1517 günü Ridaniye muharebesinde Şehsuvaroğlu Ali Bey ile Sinan Paşa Osmanlı ordusunun sağ kanadında yer aldı. Bu muharebede Sinan Paşa ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'in bir oğlu katledildi. Savaş Osmanlıların lehine sonuçlandı. Şehsuvaroğlu Ali Bey, Kahire'ye ilk giren kuvvetlerin başında bulunuyordu ve burada bizzat sokak çatışmalarına katıldı. Osmanlı ordusu Kahire şehrine girince Memlûk sultanı Tomambay, Buhayre'ye doğru kaçtı. Şehsuvaroğlu Ali Bey onu takibe koyuldu ve Tomambay, Nil nehrini geçmek isterken yakalandı.⁷⁴³ Yavuz, Memlûk sultanı Tomambay'ı Ali Bey'e teslim etti. Çünkü daha önce de bahsettiğimiz gibi Tomambay 1472 yılında Ali Bey'in babası Şehsuvar Bey'i yakalatıp idam ettirmişti. Şehsuvaroğlu Ali Bey kendisine teslim edilen Tomambay'ı Kahire sokaklarında dolaştırdıktan sonra Bab'üz-Züveyle'de idam ettirerek babasının intikamını aldı.⁷⁴⁴

⁷⁴³ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.67; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.144; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.4..., s.327; *Haydar Çelebi Ruznamesi*, Haz. Yavuz Senemoğlu, byy. bty, s.129; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.102;

“...Bozalum tedbirin anun darb ile
İdelüm Mısrı müсахhar harb ile
Şehsüvâr Oğlından itti şeh su 'al
Kim senün râyun nedür fi-küllî hâl
Pehlevân virdi cevâbın bi-hirâs
Kim bunun def'ine men buldum kıyâs
Varmayalum bi-tekellüf topına
Düşmeyelüm düşmeğn ser-kübına
Bozmayalım bu şufüfi sol u sağ
Yan virelüm kim bizüm-çündür kar'ag
Topunun bir yanı dönsün bizlere
Bunda fırsat var gümânsız sizlere
Karşu tedbirin görüptür ehl-i Şam
Cümle top ağzını gözler hâş u 'âm
Onların sağına döngeç bu şüküh
Cem iken bolur perişân ol gürüh
Top u handak cengi men olur müdâm
Bozular pergârı Şaminün tamâm
Topa varmaktan ne assıdur bize
Çok neberd olur gerekdür er size
Şâh olanda cür'et ü fırsat gerek
Gâh zür olsa gehi hikmet gerek
Ol kulunun uş bu tedbirini şâh
Dinledi itti pesend ol din-penah
Didi söz sen pehlevânundur bu dem
Rây ehl-i imtihanundur bu dem...” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.271-272).

⁷⁴⁴ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.601; Yaşar Yücel, *Ali Sevim, Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*, Ankara, 1991, s.135; Tomambay'ın ölümü ile ilgili bilgiler tarihi kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmaktadır. Kaynakların büyük çoğunluğu Tomambay'ın Şehsuvaroğlu Ali'ye teslim edildiğini ve Ali Bey'in onu astığını yazmaktadır. Başka bir bilgiye göre Tomambay, Yavuz Sultan Selim'in Yeniçeri Ağası Ayas Ağa tarafından idam edilmiştir(bk. Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.188-190). Ayrıca yukarıda zikredilen Ayas Paşa, Turnadağ savaşında yeniçeri ağası olarak

5.4.2. Dulkadir Beyliği-Osmanlı Devleti Münasebetleri

5.4.2.1. İlk Münasebetler ve Dulkadirlilerin Çelebi Mehmet'i Desteklemesi

Dulkadiroğulları ile Osmanlılar arasındaki ilk ilişkiler Yıldırım Bayezid döneminde başladı. Yıldırım Bayezid biri kendine biri de oğlu Çelebi Mehmet'e olmak üzere Dulkadir Beyliği'nden iki gelin aldı. Dulkadirlilerden Osmanlı sarayına gelin giden ilk kız "Sultan Hatun"dur. Hemen ardından Çelebi Sultan Mehmet 1391 yılında Dulkadiroğlu prenseslerinden Seveli Bey'in kızı Emine Hatun ile evlendi. Bu evlilikten II. Murat dünyaya geldi.⁷⁴⁵ Şüphesiz bu iki evlilik Dulkadirli ile Osmanlılar arasındaki ilişkilerde olumlu tesir etti.

Dulkadirli-Osmanlı ilişkileri Osmanlıların Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ne son vermesiyle daha da hızlandı. Akkoyunlu Kara Yülük Osman 1398 yılında Kadı Burhaneddin Ahmed'i öldürdü; ancak Sivas şehrinin mukavemeti karşısında şehri ele geçiremedi. Şehir yöneticisiz kalınca Sivas halkı Yıldırım Bayezid'e haber göndererek ondan yardım istedi. Bu fırsatı kaçırmayan Yıldırım Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi komutasında bir orduyu Sivas üzerine gönderdi. Osmanlı kuvvetleri Kara Yülük Osman'ı bozguna uğrattı ve Osmanlılar, Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'ne son vererek bu devletin topraklarını Osmanlı topraklarına kattı. Sivas, Kayseri ve Bozok (Yozgat) Osmanlı topraklarına katılınca Osmanlılar ile Dulkadirli komşu hale geldi.⁷⁴⁶

Dulkadirli Seveli Bey, 1398 yılında Memlûklerin eliyle katledilince yerine Sadaka Bey geçti ve Sadaka Bey ile Nasreddin Mehmet Bey arasında taht mücadelesi başladı. Büyük bir ihtimalle bu mücadele esnasında Nasreddin Mehmet Bey dönemin Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid'den yardım istemiştir. Yıldırım Bayezid, Elbistan'a yürüyerek Nasreddin Mehmet Bey'e destek verdi⁷⁴⁷ ve Nasreddin Mehmet

görev yapmıştır (M. Cavid Baysun, "Ayas Paşa", *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.44) Olayların akışı ve tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre bizce de Tomambay, Şehsuvaroğlu Ali tarafından idam edilmiştir.

⁷⁴⁵ bk. Akrabalık Münasebetleri.

⁷⁴⁶ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.179; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"... s.53; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*..., s.96; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.1..., s.310; Mehmet İpşirli, "Kayseri", *DİA*, C.25..., s.97; Ahmet Yaşar Ocak, "Bozok"... s.321.

⁷⁴⁷ Bazı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in Elbistan'a yürümesi konusunda Elbistan'ın Yıldırım Bayezid tarafından işgal edildiğini; ancak buranın Osmanlı topraklarına katılmayarak Nasreddin Mehmet Bey'e bırakıldığını belirtmektedir (M. Halil Yinanç, "Elbistan", *İA*, C.4..., s.228; Mehmet Taşdemir, "Elbistan", *DİA*, C.11..., s.2, M. Halil Yinanç, "Bayezid I", *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979, s.379); Kazım Yaşar Kopruman'a göre ise Yıldırım Bayezid Elbistan ve Maraş'ı alarak Dulkadiroğulları Devleti'ni ortadan kaldırmıştır (Kazım Yaşar Kopruman, "Osmanlı-Memlûk Münasebetleri"...s.171).

Bey bu yardım sayesinde 2 Ağustos 1399 yılında Dulkadirli Beyliği'nin başına geçti. Aynı zamanda bu olay Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin gerginleşmesine neden oldu. Bu tarihten itibaren Dulkadir Beyliği'nin himayesi iki devlet arasında üstünlük mücadelesi haline geldi.⁷⁴⁸

1399 yılında Timur'un Hindistan seferiyle uğraşmasından ve Memlûklerin bu dönemde siyasi buhranlar yaşamasından faydalanan Bayezid; Malatya, Divriği, Darende, Kâhta ve Besni kalelerini zapt etti. Memlûklere tabi Dulkadiroğullarının da iç işlerine karıştı.⁷⁴⁹ Dulkadir beyi Nasreddin Mehmet Bey, Osmanlılarla iyi münasebetler kurma politikası izledi. Osmanlılar 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra zor bir dönem yaşadı. Osmanlıları yakından takip eden Nasreddin Mehmet Bey, Osmanlı taht mücadelesinde Mehmet Çelebi ile yakın ilişki kurdu ve onu destekledi.⁷⁵⁰ Mehmet Çelebi, Gerede'de İsa Çelebi'yi mağlup edince Nasreddin Mehmet Bey, Mehmet Çelebi'yi tebrik için ona bir elçilik heyeti gönderdi.⁷⁵¹ Daha önce ifade edildiği üzere Çelebi Mehmet, Seveli Bey'in kızı ile evlenip Dulkadiroğulları ile akrabalık ilişkileri kurmuştu. Muhtemelen bu akrabalık ilişkisi Dulkadirli Çelebi Mehmet'i desteklemesinde önemli bir etken olmuştur.

Çelebi Mehmet taht mücadelesi sırasında 1412 yılında kardeşi Musa'ya İnceğiz'de mağlup olunca hemen Nasreddin Mehmet Bey'den yardım istedi. Nasreddin Mehmet Bey bizzat yardıma gidemese de oğlu Süleyman'ı Çelebi Mehmet'e yardıma gönderdi.⁷⁵² Çelebi Mehmet, Dulkadirli Süleyman Bey'in bu sefere katılacağını

⁷⁴⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.34; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.120; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.96; Makrizi'nin Kitab es-Sulûk'una göre; Osmanlıların 16 Ağustos 1399 günü Osmanlıların Elbistan ve Malatya'yı aldığı, Sadaka Bey'in Dulkadir topraklarından kaçtığı ve Osmanlıların Suriye'ye yürümek istediği, Darende'nin de Osmanlılar tarafından kuşatıldığı haberleri Mısır'a ulaşınca Memlûkler bu habere inanmadı. Bu haberin Sultanı Kahire'den çıkarmak için yapılan bir hile olduğunu düşündüler. Haberin doğruluğunun araştırılması için Memlûkler, Emîr Ahur Sudun et-Tayyûfi'yi görevlendirdi. (Cüneyt Kanat, "Makrizi'nin Kitab es-Sulûk'undaki Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar", *Türk Dünyası İncelemeleri*, C.4, İzmir, 2000, s.130).

⁷⁴⁹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C.4/1, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2010, s.8; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.146; Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyılla...*, s.16.

⁷⁵⁰ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419.

⁷⁵¹ Uğur Kurtaran, "Dulkadir Beylerinden Nasreddin Mehmet Bey Dönemi (1399-1442)"..., s.154.

⁷⁵² İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.2, Haz. Selim Kaya vd. Ankara, bty., s.251, İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.166; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.237; Çelebi Mehmet, Dulkadirli Süleyman Bey'e mektup yazarak onu Rumeli'de Musa Çelebi üzerine yapacağı akına davet etti. Süleyman Bey can ve başla diyerek bu çağrıya icabet edeceğini bildirmiş ve mektuba şöyle yazmıştır:

"Yürekten sadakatle el bağlamışım
Emirini fermanını hep gözlemişim
Varlığı Yüce Şah her ne diler ise

duyunca biraz olsun ferahladı. Dulkadirli Süleyman Bey, Engürnye ovasına gelince Çelebi Mehmet'in veziri onu törenle karşıladı. Çelebi Mehmet, Süleyman Bey'i hediyelerle onurlandırdı. Ona bol ikram ve iltifatlarda bulundu. Süleyman Bey ile akrabalık bağı da bulunan Çelebi Mehmet onunla ilişkilerini sıcak tutmak için ona özel toplantılar düzenledi. Bir toplantı sırasında Çelebi Mehmet, Dulkadirli Süleyman Bey'e işlemeli bir kemer, kendi elbisesinden birini, kendi belindeki gümüş kılıcı, bir hançer ve altın kakılmış eyerli bir at hediye etti. Bunlardan başka Çelebi Mehmet, çadırında verdiği şaşaalı bir toplantıda Süleyman Bey'e altın ve gümüş tabaklar hediye etti.⁷⁵³ Ayrıca Süleyman Beyin maiyetindeki Türkmenlere de hediyeler sunuldu. Dulkadirli Türkmenlerin desteğiyle Çelebi Mehmet kardeşi Musa ile mücadele için Rumeli'ye yöneldi. Yine Çelebi Mehmet'in Çelebi Musa ile mücadelesinde Dulkadiroğlu Şahbudak Bey Çelebi Mehmet'e mektup göndererek bin süvari ile Çelebi Mehmet'in emrinde olduğunu ve her ne emrederse emre itaat edeceğini bildirince Çelebi Mehmet bu durumdan oldukça memnun oldu. Neticede Dulkadir beylerinin de desteğini alan Çelebi Mehmet, Osmanlı tahtını ele geçirdi. Dulkadirli Şahbudak Bey, Paşa Yiğit ve Tırhala Beyler emirlerindeki üç bin süvari ile Çelebi Mehmet'in yanına gelip onu tebrik ettiler.⁷⁵⁴

Çelebi Mehmet Osmanlı tahtına geçtikten sonra 1414 yılında Karamanoğulları üzerine sefere çıktı. Sefere çıkarken Dulkadir, İsfendiyar ve Germiyanogullarından yardım istedi. Dulkadiroğulları Çelebi Mehmet'e hem askeri yardımda hem de erzak yardımında bulundu. Akşehir, Beyşehir, Said-eli, Seydişehir, Okluk Hisarı ve bazı diğer bölgeler Osmanlılar tarafından ele geçirildi. Daha sonra hava şartlarının olumsuzluğu yüzünden ağır kayıplar veren Osmanlılar ile Karamanoğulları arasında barış yapıldı.⁷⁵⁵

Can ve gönülden getiririm yerine” (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.2 ..., s.65).

Neşri ise bu durumu şöyle anlatır: “.. *Çün Sultan Mehmed'in elçisi Dulkadiroğluna yetişt, kemal-gayret ve izzet neyse yerine getirilidikten sonra sultanın mektubuna cevap-name yazıp eyitti ki “ey Sultan-ı âlem her nereye teveccüh edersen, Hak teala sana muavin olup, feth ü zafer makaarin olup, fırsat ve mustar senindir. İnşaallah ül'aziz eğer hizmetine ben varamayacak olursam oğlum kulumu gönderem.”* (Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C.2, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, Ankara, 1957, s.503).

⁷⁵³ İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.2..., s.254; Müneccimbaşı Ahmet, *Câmiü'd-düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi...*, s.195; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.2 ..., s.67; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.41; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.160.

⁷⁵⁴ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.164; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.215.

⁷⁵⁵ Necdet Öztürk, “Fetret Devri”, *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.417.

5.4.2.2. Dulkadir Beyliği, Osmanlı Devleti ve Karamanoğulları Beyliği Arasındaki Münasebetler

Dulkadirliiler 1419 yılında Kayseri'ye hâkim olduktan sonra bölgede Kızılkoca Türkmenlerinin yağma ve talanlarına katıldı. Kayseri yöneticisi Dulkadirli Hasan Bey bir taraftan Karamanlıları sıkıştırırken bir taraftan Kızılkoca Türkmenlerinin de teşvikiyle yakın bölgelerde yağmalar yaptı. Bu dönemde Kızılkoca Türkmenleri ile iyi anlaşmıştı düşündüğümüz Hasan Bey, Kızılkoca Türkmenlerinin Osmanlı topraklarında yaptıkları yağma hareketlerine de iştirak etti. Dönemin Osmanlı Tokat valisi Yörgüç Paşa'ya gönderilen talimatta Dulkadirliiler ve Kızılkocaların yaptıkları yağma ile soygunlar özellikle belirtilmekte, bununla birlikte bunların gerekli cezaya uğratılması istenmektedir. Neticede Tokat valisi Yörgüç Paşa Kızılkoca Türkmenlerinin tamamını ortadan kaldırdı. Böylece Dulkadirliiler de Osmanlı topraklarında yağma ve soygunu bıraktı.⁷⁵⁶

Nasreddin Mehmet Bey döneminde genel hatlarıyla Osmanlı-Dulkadirli ilişkileri iyiydi. Nasreddin Mehmet Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına geçen Süleyman Bey döneminde de Osmanlı-Dulkadirli arasındaki ilişkiler genel hatlarıyla iyi seyretti. Zaten Süleyman Bey daha beyliğin başına geçmeden Osmanlılarla ittifak yapıp onlarla beraber Kayseri seferinde kılıç sallayıp burayı kendi idaresine almıştı. Ayrıca Osmanlı padişahı II.Murat, Dulkadirliilerden Âlime Hatun ile evlendi. Âlime Hatun'un Fatih Sultan Mehmet'in annesi olma ihtimali vardır.⁷⁵⁷

Karamanoğlu İbrahim Bey 1433 veya 1435 yılında Dulkadiroğullarının elindeki Kayseri'yi aldıktan sonra Amasya üzerine yürüdü. O dönemde Amasya muhtemelen Canaroğullarından II.Murat'ın kayınpederi İbrahim Bey'in elindeydi. Karamanoğullarına Kayseri'yi kaptıran Dulkadiroğlu Nasreddin Mehmet Bey oğlu Süleyman Bey'i II.Murat'a göndererek Osmanlılardan yardım istedi. II.Murat, Hem Amasya'yı korumak hem de Karamanoğullarına karşı bir ittifak yapmak için Dulkadiroğlu Süleyman Bey'e destek verdi⁷⁵⁸ ve II.Murat ile Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey Karamanlılara karşı bir ittifak yaptı. Dulkadirliiler Kayseri'yi tekrar ele

⁷⁵⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.48; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevârih*, C.2 ..., s.157; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.287.

⁷⁵⁷ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.201; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi...*, s.228; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar"..., s.95.

⁷⁵⁸ Yahya Başkan, *Orta Anadolu'da Hâkimiyet Mücadelesi...*, s.56; Halil İnalçık, "Murad II", *DİA*, C.31, Ankara, 2006, s.168; İlyas Gökhan, "Dulkadirliilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.264.

geçirdi. Osmanlıların hizmetinde bulunan Karamanoğlu İsa Bey Osmanlılardan aldığı destekle Karamanoğulları üzerine yürüdü; ancak kardeşiyle yaptığı mücadelede katledildi.⁷⁵⁹

Osmanlı hükümdarı II.Murat, Süleyman Bey döneminde Dulkadirliyle arasındaki ilişkileri daha da ileriye taşıdı. Veziri Halil Paşa ile istişareden sonra II.Murat, oğlu Şehzade Mehmet'e Dulkadirli'den bir kız almaya karar verdi.1450 yılında dillere destan bir düğünle II. Murat oğlu Şehzade Mehmet'e Dulkadirli Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun'u aldı.⁷⁶⁰ Tarihçi Dukas bu evliliğin amacını siyasi temellere dayandırmaktadır. Ona göre Osmanlı topraklarının doğu kanadı Karamanoğulları ve Akkoyunlular tarafından tehdit ediliyordu. Bu nedenle Osmanlıların doğuda bir müttefike ihtiyacı vardı. II. Murat, Dulkadiroğulları ile akrabalık ilişkisi kurarak doğuda ihtiyacı olan müttefiki bulmuş oldu.⁷⁶¹

Dulkadirli Süleyman Bey 1454 yılında vefat ettikten sonra yerine Melik Arslan Bey geçti. Melik Arslan 1464 yılında Kayseri'yi ele geçirmek için Karaman ülkesine akınlar yaptı. Aksaray da dâhil olmak üzere Karamanoğullarına ait birçok bölgeyi ele geçirdi ve Kayseri'yi kuşattı. Bunun üzerine Karamanoğulları, Akkoyunlulardan yardım istedi. Uzun Hasan, Dulkadiroğulları üzerine yürüyerek Melik Arslan'ı mağlup etti ve Dulkadirli topraklarını yağmaladı. Konya, Aksaray, Develi, Beyşehir, Akşehir, Kayseri'yi yağmalayıp Karaman'ın idaresini de İshak Bey'e verdi.⁷⁶² Fatih, Uzun Hasan'ın Karaman ile Dulkadir arasındaki mücadeleye karışmasına kızarak kendi taraftarı olan Pir Ahmet'i Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçirmek istedi. Böylece Karamanoğulları-Akkoyunlu ittifakına karşılık Osmanlı-Dulkadiroğulları ittifakı meydana geldi.⁷⁶³ Fakat Memlûkler araya girerek Karamanoğullarının zayıflamaması için Dulkadir Bey'i Melik Arslan'dan Kayseri idaresine tevcih edilen İshak Bey'e destek vermesini istedi. Memlûkler ile Osmanlılar arasında sıkışan Melik Arslan Memlûklere bağlı olduğunu bildirmekle beraber İshak Bey'e destek vermedi.

⁷⁵⁹ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.93.

⁷⁶⁰ bk. Akrabalık Münasebetleri.

⁷⁶¹ Dukas, *Bizans Tarihi*..., s.136-137.

⁷⁶² Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti*..., s.37; Ebu Bekir-i Tihriani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*..., s.241; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*..., s.416; Zerrin Günel Öden, "Karamanoğulları Beyliği", *Türkler*, C.6..., s.1326; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.36; Öznur Polat, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*..., s.13; Halil İnalçık, "Mehmed II", *DİA*, C.28..., s.400.

⁷⁶³ Halil İnalçık, "Mehmed II", *İA*, C.7, İstanbul, 1955., s.523.

Karamanoğlu İshak ise Anadolu'daki bu karışık ortama dayanamayarak Uzun Hasan'ın yanına kaçtı.⁷⁶⁴

5.4.2.3. Osmanlı ve Memlûk Devleti Arasında Dulkadir Beyliği (1465-1480)

Dulkadiroğullarının hâkimiyetindeki Elbistan, sınır bölgesinde kilit bir konumdaydı. Hem Osmanlılar hem de Memlûkler bu beylikle evlilik bağı kurdu ve taht üzerinde hak iddia edenlere destek vererek bu beylik üzerinde kendi hâkimiyetlerini sağlamaya çalıştılar. Osmanlılar ile Memlûkler arasındaki ilk kriz, Memlûk sultanı Hoşkadem'in saltanatı sırasında 1465 yılında yaşandı. Melik Arslan'ın Osmanlılara yaklaşmasından hoşnut olmayan Memlûk sultanı Hoşkadem Melik Arslan'ı katletti ve Dulkadir Beyliği'nin başına Şahbudak Bey'i geçirdi. Şahbudak Bey Dulkadir Beyliği'nin başına geçince bu durumdan rahatsız olan Dulkadirli Türkmenlerinin önde gelen beyleri Fatih'e başvurarak daha önce Osmanlılara sığınan Melik Arslan'ın kardeşi Şehsuvar Bey'in beyliğin başına geçirilmesini istediler. Şehsuvar Bey, daha önce Osmanlılara sığınmıştı ve Osmanlılara birçok hizmette bulunmuştu. Fatih ile beraber seferlere katılan Şehsuvar Bey yaptığı hizmetler karşılığında Çirmen Sancak Beyliği'ne getirilmişti. Dulkadirli Türkmenlerinin Osmanlılardan yardım istemesi Osmanlı hükümdarı Fatih'e Dulkadirlilerin iç işlerine karışma fırsatı verdi. Fatih hemen Şehsuvar Bey'in emrine bir kuvvet verdikten sonra onu Şahbudak Bey'le mücadele için Dulkadirli topraklarına gönderdi. Dahası Fatih, Şehsuvar Bey'i Bozok (Tokat), Artuk-Abad (Artova)'a ve Dulkadirli Süleyman Bey'in sahip olduğu bölgelere vali olarak atadı.⁷⁶⁵ Fatih 4 Aralık 1465 tarihli fermanla "bütün beyler kendi memleketlerinde ne kadar hakka sahipse Şehsuvar Bey'in de kendi idaresine verilen bölgede o kadar idare hakkına sahip olduğunu ayrıca Bozoklu ve Dulkadirli Türkmenlerin Şehsuvar Bey'in emrine girmesi gerektiğini, bu hususa kimsenin müdahale etmemesi gerektiğini" bildirdi.⁷⁶⁶

Osmanlılar ile Memlûkler arasında 1459 yılında hac yolundaki su kuyuları (Hicaz su yolları) yüzünden bir anlaşmazlık çıkmıştı. Anadolu'dan hacca gidip tekrar Anadolu'ya gelen hacılar daha önce hayır sahiplerinin yaptırdığı su kuyularının harabe

⁷⁶⁴ Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"... , s.251.

⁷⁶⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.62; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"... , s.78.

⁷⁶⁶ Şehabettin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"... , s.30; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"... , s.248; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, C.2*..., s.148; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara,1999, s.333.

haline geldiği ve bunların içinde bir damla su kalmadığını dolayısıyla hacıların çok zor şartlarda yolculuk yaptığını belirtmişlerdi. Osmanlı yönetimi de Memlûklere haber göndererek harabe haline gelen su kuyularını tamir ettirmek ve yeni su havuzları yaptırmak istediklerini belirtmişti. Memlûkler, Osmanlıların bu isteğine karşılık “bizim tamire iktidarımız yoktur ve yabancı ayakların da memleketimizde dolaşması yakışmaz” diyerek su kuyularını ne kendileri tamir ettirmiş ne de Osmanlıların tamir ettirmesine izin vermişti. Diğer taraftan Dulkadiroğlu Şahbudak Bey ile Melik Arslan Bey arasındaki çekişme sonucunda Memlûkler Şahbudak Bey’e destek vererek Melik Arslan Bey’i öldürtüp Şahbudak Bey’i Dulkadir Beyliği’nin başına geçirince Osmanlılarda buna karşılık Şehsuvar Bey’e destek verip onu Dulkadir Beyliği’nin başına geçirdi. Bu durum Memlûkler ile Osmanlılar arasındaki ilişkileri iyice gerginleştirdi.⁷⁶⁷ Aslında Hicaz suyolları meselesi iki devlet arasındaki anlaşmazlığın bahanesiydi. Asıl problem iki büyük devletin de Dulkadiroğulları üzerinde nüfuz sahibi olmak istemesiydi.⁷⁶⁸ Dulkadirlilerin damadı olan Fatih, Memlûklerin Dulkadirliler üzerinde nüfuz sahibi olmasını istemiyordu. Eğer Dulkadir toprakları bir devlete bağlanacaksa bu devlet Osmanlılar olmalıydı. Osmanlıların güney topraklarında rahat hareket etmesi için Dulkadir topraklarını kendi idarelerine almaları gerekiyordu.⁷⁶⁹

Dulkadirli Şehsuvar Bey, Osmanlı Devleti’nden aldığı yardım ile kardeşi Şahbudak Bey’i kaçırmak için kendisini Dulkadirli beyi ilan etti.⁷⁷⁰ Ancak Memlûkler Şehsuvar Bey’i Dulkadir beyi olarak tanımadı. 1466 yılında Şehsuvar Bey, Fatih’e mektup yazarak hem onun Arnavutluk fethini tebrik etti hem de ondan Mihaloğlu İskender Bey’in affını ve Dulkadir-Karaman sınırında bir düzenleme yaptırmasını istedi. Fatih, Amasya kadısını görevlendirerek Dulkadir-Karaman sınırının Dulkadirli Melik Arslan ve Karamanlı İbrahim Bey dönemindeki Dulkadirli-Karaman sınırına göre yeniden bir düzenleme yaptırdı.⁷⁷¹ Ayrıca Şehsuvar Bey bu tebrikname ile birlikte Memlûklerin kendini tanımadığını bildiriyordu. Buna karşılık Fatih, Şehsuvar Bey’e

⁷⁶⁷ Tacü’t-tevarih c.3, s.242; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., 354; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.345; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.586; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.147; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri...*, s.330.

⁷⁶⁸ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.587; Remzi Kılıç, “Şah İsmail’in Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi ve Sonuçları”..., s.231.

⁷⁶⁹ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri...*, s.331

⁷⁷⁰ Halil İnalcık, “Mehmed II”, *DİA*, C.28..., s.,400; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.318.

⁷⁷¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.64.

Memlûklere bir iltimasname yazdığını belirterek ondan bu iltimasnameyi bir elçi ile Memlûklere göndermesini istedi. Ayrıca Fatih, Şehsuvar Bey'den Memlûklere gönderilecek iltimasnameye Memlûkler ne tepki verirse versin kendisinin haberdar edilmesini istedi. Fatih; Memlûklere gönderdiği iltimasnamede Şehsuvar Bey'in Osmanlılara yakın ve değerli bir emir olduğunu, birçok gaza ve cihada katıldığını ayrıca eskiden beri Mısır'la dostluk içinde olduğunu belirterek Şehsuvar Bey'e dostane davranılmasını rica etti. Bu iltimasnameden farklı olarak başka tarihte yazıldığı anlaşılan bir mektupta: "Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey "kahir" Osmanlı devletinin kullarının en muhlislerindedir ve bizim sultanımıza birçok hizmetlerde bulunmuştur. Kardeşi Arslan öldüğü zaman o, bizim yanımızdan ayrılarak ve Osmanlı Devleti'ne güvenerek babasının, kardeşinin ve dedelerinin mülküne hareket etti. Bu gidişinden maksat bize karşı olan kulluğu ve hizmeti eda içindir. Ümit olunur ki siz de onun işlerini yoluna koymasına yardımda bulunursunuz. Eğer böyle olursa aramızdaki dostluk ve ittifak artacaktır. Bu münasebetle size bir tepsi ve sağrak hediye olarak gönderilmiştir." yazmaktadır. Bu mektupların Kahire'ye ulaşip ulaşmadığı ve ulaştıysa Memlûklerde ne gibi etki yaptığı bilinmemektedir. Yaklaşık aynı tarihlerde Şehsuvar Bey Osmanlılara, "Gâvur ili"ne gidip Şamlı ile savaşmaya karar verdiği anlaşılan bir mektup göndermiştir. Bu mektuba karşılık vezir-i azam Mahmut Paşa Şehsuvar Bey'e şuanda bir savaş ortamının iyi olmayacağını eğer savaş gerekli ise bunun etraflıca düşünülmesi gerektiğini bildirdikten sonra eğer savaş olur ve Şehsuvar Bey'in yardıma ihtiyacı olursa Osmanlıların yardım edeceğini hatta işler daha da büyür ise padişahın bizzat duruma el atabileceğini yazmıştır.⁷⁷²

Memlûkler kendi yandaşları olan Şahbudak Bey'i, Şehsuvar Bey'in yerine Dulkadirliilerin başına getirmek için harekete geçti. Sultan Hoşkadem, Şahbudak Bey ile birlikte Bedri Bey kumandasında bir orduyu Şehsuvar Bey'in üzerine gönderdi ise de Osmanlı desteği gören Şehsuvar Bey, Göksun dağı yakınlarında 4 Ekim 1467 tarihinde Memlûk ordusunu yendi. Bunun üzerine Memlûk sultanı, Şehsuvar Bey'in üzerine Emir Canibeg Kulaksız komutasında bir ordu daha gönderdi. Ancak bu ordu da Antep yakınlarında 29 Mayıs 1468 günü Şehsuvar Bey tarafından mağlup edildi. Memlûk sultanı Kayıtbay, bu kez de Emir Özbek kumandasında bir orduyu Şehsuvar Bey üzerine gönderdi. Dulkadirliiler bu Memlûk birliğini de mağlup etti. Bu başarılarla

⁷⁷² Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri...*, s.334-335

kuvveti ve cesareti artan Şehsuvar Bey, 1469 yılında Ramazanoğulları üzerine akın yaparak Feke,⁷⁷³ Ayas, Sis kaleleri ile Bagras'a⁷⁷⁴ kadar uzanan Ramazanoğulları topraklarını alarak Kozan'ı kuşattı. Şahbudak Bey'e karşı yaptığı mücadele kendi safında yer alan Ömer Bey'i de Ramazanoğullarına Bey olarak tayin etti.⁷⁷⁵ Şehsuvar Bey ocak 1470'te Ayas, Adana ve Tarsus'u ele geçirdikten sonra haziran 1470'te Kozan'ı da tekrar aldı.⁷⁷⁶

Şehsuvar Bey, Fatih'e bir mektup göndererek Halep'e bağlı Kürt evlerini yağmaladıktan sonra Vefige kalesini alıp kardeşi Yunus'a verdiğini ve Ömer Bey'i Ramazanoğullarının başına bey olarak atadığını bildirdi. Anlaşılan Fatih, Şehsuvar Bey'in bu hareketlerinden çok memnun olmadı ve Şehsuvar Bey'in Memlûklerle savaştan ziyade anlaşması gerektiğini düşünüyordu. Memlûkler ise Şehsuvar Bey'in başarılarını Osmanlılardan destek almasına bağlıyordu. Aksine Fatih, bu dönemde Şehsuvar Bey'in kendi başına Memlûklere karşı üst üste başarılar almasından hoşnut değildi. Çünkü bu başarıların Şehsuvar Bey'de yapacağı etkilerden endişeliydi.⁷⁷⁷ Nitekim Fatih'in endişesi doğru çıktı ve üst üste aldığı zaferlerle cesareti artan Şehsuvar Bey, Türkmenlerin önde gelenleri ile yaptığı bir toplantıda kendisinin Fatih gibi bir hükümdar olduğunu belirtti ve Fatih'ten aldığı Osmanlı bayrağını yırttı. Fatih'e kafa tutarak el-Melik-el Muzaffer unvanıyla kendi adına para kestirip hutbe okuttu ve bağımsızlık alametlerinde bulundu (5 Haziran 1469).⁷⁷⁸ Şehsuvar Bey'in bu hamlesi

⁷⁷³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66.

⁷⁷⁴ Ayşegül Çalı, *Ramazanoğulları Beyliği...*, s.101.

⁷⁷⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66; Şehabettin Tekindağ, "Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri"..., s.79.

⁷⁷⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s. 69-70.

⁷⁷⁷ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri...*, s.335-336

⁷⁷⁸ Şehabettin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"..., s.31; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.185-186; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.68; Hadidi'de Şahbudak ve Şehsuvar'ın tahta çıkışı şöyle anlatılır:

"Melik Aslân karındaşı varidi
Mısır'da ana Budak Beg dirleridi
Mısır sultânı leşger koşdı göçdi
Melik Aslan'un ol tahtına geçdi

...

Budag'un bir karındaşı varidi
Sahi vü hem bahâdur serveridi
Olurdu ol Muhammed Hân katında
Birez olmuşdı anun hizmetinde
Yazup mektûbı begler Şehsüvâr'a
Hemân irsâl iderler ol diyara
Hemân-dem nâme-ber kim çıkdı gitdi
Kesüp menzil diyâr-ı Rûm'a yetdi
Gelüp mektûb erişdi Şehsüvâr'a

onun sonunu getirdi. Memlûkler, Fatih'e mektup yazarak Şehsuvar Bey'e verdiği desteği çekmesini istedi. Ayrıca Memlûkler, Şehsuvar Bey'den intikam alındıktan sonra Dulkadir topraklarının Osmanlılara bırakılacağını vaat etti. Bu sırada Şehsuvar Bey, Osmanlıların sözünü dinlemez olmuştu. Ayrıca Şehsuvar Bey gerektiğinde sefer sırasında Osmanlılara yardım edecekti; ancak Karaman seferinde Osmanlılara destek vermedi. Üstelik Karaman seferinde Dulkadirli topraklarına kaçan Karamanoğlu Pir Ahmet Bey ile iyi ilişkiler kurdu. Fatih onu cezalandırmak için Memlûklere artık Şehsuvar Bey'e yardım etmeyeceklerini bildirdi. Memlûkler bu haber üzerine hemen Anadolu Türkmen beylerine hediyelerle birlikte mektuplar göndererek Fatih'in artık Şehsuvar Bey'e yardım etmeyeceğini ve bu yüzden Türkmen Beylerinin de ona yardım etmemeleri gerektiğini bildirdi. Şehsuvar Bey'i yalnız bırakmayı başaran Memlûkler, onu mağlup ederek Mısır'a götürüp orada 1472 yılında idam etti ve onun yerine Şahbudak Bey'i ikinci kez Dulkadir tahtına çıkardı. Memlûkler Osmanlılara verdiği sözü tutmayarak Dulkadir Beyliği'ni kendi himayesine aldı.⁷⁷⁹

Memlûk sultanı Kayıtbay (1468-1496) döneminde Anadolu'da git gide büyüyen ve güçlenen Osmanlı Devleti Anadolu topraklarında üstünlük kurdu. Bu dönemin üç

*Varup mektûbı virdi şehriyâra
Demiş begler ki bizüm ile yağı
Getürüp tahta geçürdi Budag'ı
Araduk istedik gönlin anun çok
Beg idinmekde anı hazzumuz yok
Gelesin şâh olasin bu diyara
Eğer gelmekliğe varise çâre*

...
*Budak leşger gelişini işitdi
Mukabil olımadı kaçdı gitdi
Giceyi gündüze katdı dürişdi
Meğer bir subh irişdi Şam'a düşdi
Çeriyi Şehsüvâr ile getürdi*

Atası tahtına geçdi oturdu..." (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.307-308).

⁷⁷⁹ Detaylı bilgi için bk. Memlûk-Dulkadir ilişkileri ; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.356-357;

*"Ale'd-devle'ydi Türkman pâdişâhı
Buyidi bunların resmi vü râhı*

*Ki Osmân kapusına kul olalar
Şeh olmağa oradan yol bulalar*

*Livâ-yı Çirmen'i Sultân Muhammed
Bulara pâye itmişdi mukayyed*

*Ale'd-devle'den evvel
Şeh-süvâr'ı Oradan itdi Türkman şehriyârı...*" (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.396).

büyük gücü olan Memlûkler, Osmanlılar ve Akkoyunlu devletlerinin Çukurova üzerindeki hâkimiyet kurma rekabeti arttı. Osmanlılar 1473 Otlukbeli savaşında Akkoyunlu Devleti'ni ağır bir yenilgiye uğrattınca bu devlet Doğu Anadolu'da bir tehdit unsuru olmaktan çıktı. Böylece Memlûklerin kuzey sınır bölgesinin hâkimiyeti için çekişen iki güç kaldı.⁷⁸⁰

Şehsuvar Bey, Memlûkler tarafından idam edilip Dulkadir Beyliği'nin başına Şahbudak Bey geçirilince bu duruma üzülen Şehsuvar Bey'in kardeşi Alaüddevle Bey, amcası Âşik Bey ve beylerbeyi Mestan Bey bir kısım Dulkadirli Türkmenleri ile beraber Amasya'ya giderek şehzade Bayezid'e sığındılar. Osmanlılarla yakın ilişkiler kuran Alaüddevle Bey, kızı Ayşe Hatun'u (Gülbahar Hatun) şehzade Bayezid'e verdi. Bu izdivaçtan 1467 yılında ileride Osmanlıların en önemli padişahlarından biri olacak olan Yavuz Sultan Selim dünyaya gelmiştir.⁷⁸¹

Alaüddevle Bey, damadı Bayezid'in yanında bir süre kaldıktan sonra taraftarlığını kazandığı Türkmenlerle beraber Sivas ve civarına akınlar yapmaya başladı. Alaüddevle Bey'in akınlarına karşılık Sivas Sancak beyi Mihaloğlu Ali Bey bir baskınla Alaüddevle Bey'in karısını ve oğlunu ele geçirdi, Alaüddevle Bey ise canını zor kurtardı. Bu gelişme üzerine Alaüddevle Bey derhal Şahbudak Bey'den yardım istedi ve Şahbudak Bey, Alaüddevle Bey'e bin kadar atlı kuvvet gönderdi. Şahbudak Bey'den aldığı destekle hemen harekete geçen Alaüddevle Bey, Sivas yakınlarında Çiğnem Çayırı'nda Mihaloğlu Ali Bey'e baskın yaptı. Mihaloğlu Ali Bey kaçarak canını zor kurtardı. Alaüddevle Bey siyasi zekâyâ haiz biriydi. Bu saldırgan tavırlarının Fatih tarafından cezalandıracağını tahmin eden Alaüddevle Bey, derhal Fatih'ten özür diledi. Fatih de onun bu itaatkâr tavrına karşılık onu Çirmen sancak beyliğine getirdi. Fatih'in amacı aslında Dulkadir Beyliği'ni kendi idaresi altına almaktı. Ancak Akkoyunlular ve Karamanlılarla uğraşmasının yanında Batı'daki seferler yüzünden Dulkadirliyle uğraşacak vakti yoktu. Alaüddevle Bey'in kendisine sığınması Fatih'e aradığı fırsatı verdi. Fatih ilk olarak Kayıtbay'a haber göndererek 1471 yılında Kayıtbay'ın Fatih'e verdiği sözü hatırlattı. Kayıtbay 1471 yılında Dulkadirliyle saldıracağını bildirerek Osmanlıların bu işe karışmamasını istemiş, bunun karşılığında Memlûkler Şehsuvar Bey'den intikamını aldıktan sonra Dulkadir topraklarının Osmanlı idaresine bırakılacağını söylemişti. Memlûklerin vaatlerine kanan Fatih, o dönem Şehsuvar Bey'e

⁷⁸⁰ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.179.

⁷⁸¹ bk. Akrabalık Münasebetleri.

destek vermeyerek, Memlûklerin Dulkadirliilere saldırmalarına ve Şehsuvar Bey'i idam etmelerine karışmamıştı. Bu sırada Batı meseleleriyle ilgilenen Fatih, Şahbudak Bey'in Dulkadirliilerin başına getirilmesini engelleyememişti. Fatih, Dulkadir topraklarının kendi idaresine verilmesini istiyordu. Ancak Sultan Kayıtbay, Fatih'in bu isteğine pek de sıcak cevap vermedi. Sultan Kayıtbay'ın bu tavrına sinirlenen Fatih, Dulkadirli tahtına Şahbudak Bey'in yerine Alaüddevle Bey'i geçirmek için harekete geçti. Fatih, Memlûklere karşı hareket etmek için gayet uygun bir zaman seçti. Bu sırada Memlûkler, kasım 1480'de Urfa'da Uzun Hasan'ın kuvvetleri tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Memlûklerin bu zayıf anı Fatih'in oldukça işine geldi. Alaüddevle Bey'i Dulkadir Beyliği'nin başına geçmesi için teşvik etti ve ona Dulkadir Beyliği'nin menşuru ile Kırşehir sancağını verdi.⁷⁸² Kırşehir ile beraber Alaüddevle Bey'e Ortaköy, Koçaç, Hüseyinabat nahiyesine tabi Perçem, Kızılcaköy, Mucur, Salanda, Yatankavağı, Sofular, Kavurgalu, Saru Hoca köyleri, Budaköz nahiyesine tabi Öyük, Uç Karaağaç köyleri ve Bey Kışlası, Çarık, Üçorgun, Tahir Kara Talı, Kovağaç, Kirmide, Gölhisar, Seracak, Horka, Yassıviran, Topan, Kavukağaç, Ebeguli, Lodran, Hatip mezraları ile Cısr-i Sahip, Kızılöz, Araklu, Gömlen, Yaylacık, Bekinli, Daruözü, Gümüşcek, Aksenir, Malya, Semiryan, Alpi, Öşürlü Yüzü, Evrenderesi, Kolpak, Agoyuk nahiyelerinde muhtelif araziler, kışlak ve yaylaklar ile Varsak aşiretleri olmak üzere 25.000 akçelik tımar olarak verildi.⁷⁸³

Osmanlılardan aldığı destekle Alaüddevle Bey, Şahbudak Bey'in üzerine harekete geçti. İlk karşılaşmada Alaüddevle Bey'in maiyetindeki Türkmenlerden bir kısmı Şahbudak Bey'in tarafına geçince Alaüddevle Bey mağlubiyete uğradı. Bu mağlubiyetin ardından Osmanlı ordusu şehzade Bayezid'in kapıcıbaşı idaresinde Kozan'a sığındı. Burada Memlûkler Osmanlı askerlerini öldürerek onların başlarını Kahire'ye gönderdi. Memlûk sultanı Osmanlı askerlerinin kesilmiş başlarıyla Kahire'de Cirit Meydanı'nda top oynattı. Bu duruma çok kızan Fatih çok güçlü bir orduyu Alaüddevle Bey'in hizmetine vererek onu Dulkadir topraklarına gönderdi.⁷⁸⁴ Bu ikinci saldırıda Alaüddevle Bey, Şahbudak Bey'i mağlup etti ve Şahbudak Bey kaçarak

⁷⁸² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.78; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.2..., s.150; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.346; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri...*, s.339; Ahi Avren'in türbesinde, bir tamir safhasına işaret eden 886 (1481) tarihli bir kitabe, Dulkadirliilerin 1481 yılında Kırşehir'e hakim oldukları anlaşılmaktadır (Besim Darkot, "Kırşehir", İA, C.6, İstanbul, 1977, s.766).

⁷⁸³ Ahmet Dulkadiroğlu, "Kırşehir Tarihinde Dulkadiroğulları Beyliği"..., s.93.

⁷⁸⁴ bk. Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri.

Kahire'ye sığındı.⁷⁸⁵ Böylece Alaüddeve Bey Dulkadirli idaresini ele geçirdi. Alaüddeve Bey'in tahta geçmesinden itibaren Fatih, Çukurova ile ilgilenmeye başladı. Fatih, Rodos fethini müteakip beş yüz gemi ve pek çok asker toplayarak ciddi bir sefere hazırlığı yaptı. Muhtemelen bu sefer Memlûkler üzerineydi. Üsküdar'dan sefere çıkan Fatih, 3 Mayıs 1481 günü Gebze'de Hünkâr (Sultan veya Tekfur) Çayırını mevkiinde vefat etti. Gerçekleşmeyen bu seferin adı muhtemelen “mukaddime-i sefer-i Haleb ü Şam'dır. Ancak seferin kesin olarak nereye yapılacağı konusu hala meçhuldür.⁷⁸⁶

5.4.2.4. Alaüddeve Bey Döneminde Münasebetler

Alaüddeve Bey, Dulkadirlielerin başına geçtikten sonra Memlûklerin kendini rahat bırakmayacağını düşünerek Memlûk sultanı Kayıtbay'a haber gönderdi ve kendisinin Memlûklere Şahbudak Bey'den daha çok itaatkâr olduğunu belirtti. Sultan Kayıtbay, Alaüddeve Bey'in itaatinden emin olduktan sonra Şahbudak Bey'i tutuklatıp Şam kalesine attırdı. Alaüddeve Bey bu ustaca hamlesiyle hem Sultan Kayıtbay'ın düşmanca tavır sergilemesinden hem de kardeşi Şahbudak Bey'in muhalefetinden kurtuldu. Memlûklere yakınlık gösteren Alaüddeve Bey Osmanlılar ile de ilişkilerini bozmamak için çaba gösterdi. Bu sırada Osmanlı sultanı II.Bayezid kardeşi Cem Sultan ile uğraşıyordu. Cem'in isyanını bastırmak için Konya'ya kadar gelen II.Bayezid, Alaüddeve Bey'e haber göndererek Cem'i yakalamak için ondan yardım istedi. Alaüddeve Bey, Anadolu içlerinde Cem'i aradı; ancak onu bulamadı. Cem'in Mısır'a kaçışını öğrenen II.Bayezid Bursa'ya, Alaüddeve Bey de Maraş'a döndü.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.79; Şehabettin Tekindağ, “Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri”..., s.83; Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat...*, 142.

⁷⁸⁶ Şehabettin Tekindağ, “Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri”..., s.84; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.1...*, s.591; Şehabettin Tekindağ “II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi”..., s.347-348; Çetin Varlık, “Anadolu Beylikleri”..., s.251; Hadidi Alaüddeve'nin tahta çıkışını şöyle dile getirir:

*Budak Beg'ün karındaşı varidi
Ale'd-devle Beg ana dirleridi
Çeriler koşdı gönderdi şehin-şâh
Ale'd-devle sürüp leşger tutup râh
Ale'd-devle gelişini işitdi
Budak tahtı birahtı kaçdı gitdi
Giceyi gündüze katdı düürüşdi
Yine cân atdı vardı Şam'a düşdi
Ale'd-devle erişüp geçdi tahta
Cem'i mâlik oldu raht ü bahta”* (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman ...*, s.311).

⁷⁸⁷ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi, C.2 ...*, s.620; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.80.

Cem Anadolu'dan kaçarak Mısır'a gidince II.Bayezid, oğlu Şehzade Abdullah'ı Karaman valiliğine tayin etti. Bu dönemde Müslüman ve Hıristiyan tebaadan bir kısmı Karaman vilayetinden Dulkadirli topraklarına göç etti. Dulkadirli tahsildarı bu göç eden tebaayı Dulkadirli tebaası sayarak, onların Şehzade Abdullah'a ödeyecekleri vergi ve cizyelere el koydu. Bunun üzerine Şehzade Abdullah silahtarbaşısını göndererek ondan Karaman ülkesinden göç eden tebaayı Karaman'a getirmesini istedi. Ayrıca bu durumu Alaüddevle Bey'e de haber vererek ondan tebaanın Karaman'a gönderilmesi hususunda yardım etmesini istedi. Ancak Alaüddevle Bey, Şehzade Abdullah'ın bu isteğini çok da önemsemeyince olaya Sultan II.Bayezid müdahil oldu. II.Bayezid, Alaüddevle Bey'e haber göndererek Şehzade Abdullah'ın kendisinden şikâyetçi olduğunu bildirdi ve Karaman tebaasının vergisini toplamamasını istedi. II.Bayezid'in isteği karşısında Alaüddevle Bey'in ne cevap verdiği bilinmemekle beraber aralarında ciddi bir problemin çıkmadığı hesaba katılırsa bu olayın dostane şekilde kapatıldığı söylenebilir.

Cem Sultan ortalık biraz yatışınca tekrar Anadolu'ya geldi ve Karamanoğlu Kasım ile ittifak yaparak taht mücadelesine girişti. Alaüddevle Bey yine II.Bayezid'e yardım için harekete geçti. Sultan Kayıtbay da Cem Sultan'a saltanat mücadelesinde destek verdi. Muhtemelen Memlûklerin bu hareketi yüzünden temmuz 1483'te Alaüddevle Bey Memlûklere tabi Malatya'yı kuşattı. Bir taraftan Dulkadirliilerin Malatya'yı kuşatması diğer taraftan Osmanlıların Memlûk topraklarına sefer yapma ihtimali üzerine Memlûk sultanı Kayıtbay, Mısır'da hazırladığı orduyu Suriye'ye göndererek Suriye şehirlerinin savunmasını güçlendirdi. Daha sonra Kayıtbay Suriye'de topladığı bu orduyu Alaüddevle Bey'in üzerine gönderdi. Şubat 1484'te Alaüddevle Bey Memlûk ordusunu Elbistan'da büyük bir mağlubiyete uğrattı. Bunun üzerine Memlûk sultanı mayıs 1484'te Emir-i silah Timraz'ın başında bulunduğu büyük bir ordu hazırlattı. Ayrıca bu ordunun içinde sultanın oğlu Kansu Gavri ve birçok emir vardı. 15 Temmuz 1484 günü Dımaşk'a gelen Memlûk ordusuna Emir Kaçmas el-İshakî komutasındaki Dımaşk kuvvetleri, daha sonra da Halep'e giden bu orduya Özdemir Seyfi komutasındaki Halep kuvvetleri katıldı. Büyük bir ordunun geldiğini haber alan Alaüddevle Bey derhal Osmanlı sultanından yardım istedi. Sultan Bayezid, Yakup Paşa komutasında bir ordu hazırlatarak Dulkadirliilerin yardımına gönderdi. Bu sırada Memlûklerin Halep valisi Varbaş, Mısır kuvvetlerinin gelmesini beklemeden Maraş'ı tahrip edip, Elbistan'a ilerledi. Diğer yandan Yakup Paşa da Hurman yoluyla Elbistan'a ulaştı. Onun Elbistan'a girişiyle Alaüddevle Bey hemen harekete geçerek

Memlûklerin Halep valisinin önünü kesti ve 23 Eylül 1484⁷⁸⁸ yılında kanlı bir muharebe meydana geldi. Neticede Osmanlı kuvvetleri ile desteklenen Dulkadiroğulları, Memlûk kuvvetlerini mağlup etti. Alaüddevle Bey Halep valisi Varbaş'ın başını kesti. Safad valisi Elmas da savaş meydanında ölürken, Tarsus valisi Korkmaz, Trablusşam valisi Aynal ve daha birçok Suriye komutanı Dulkadirliler tarafından esir alındı.⁷⁸⁹

Suriye kuvvetlerini mağlup eden Alaüddevle Bey, daha önce kuşatıp alamadığı Malatya'nın fethi için Yakup Paşa'yı ikna etti. Alaüddevle Bey ve Yakup Paşa Malatya üzerine giderken Memlûk sultanı Kayıtbay'ın gulaman-ı hassından dört beş bin kişi onlara yetişerek saldırdı.⁷⁹⁰ Önden giden Yakup Paşa ağır zayıatlar vererek canını zor kurtardı. Hatta İsmail Hami Danişmed, Yakup Paşa'nın öldürüldüğü konusunda rivayetler olduğunu; ancak yaralı olarak kaçmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtir. Onu daha geriden takip eden Alaüddevle Bey, Memlûklerin bu hamlesini ucuz atlattı.⁷⁹¹ Cem'i yakalamaya muvaffak olamayan Alaüddevle Bey Larende'de Sultan II.Bayezid ile buluştu. Bu sırada Cem, Anadolu'dan ayrılarak Rodos şövalyelerine sığındı. Bunun üzerine II.Bayezid ve Alaüddevle Bey memleketlerine döndüler.⁷⁹² Selahattin Tansel'e göre; Memlûk sultanı Kayıtbay'ın gulaman-ı hassından dört beş bin kişinin saldırması sırasında Alaüddevle Bey Yakup Paşa'ya yardım etmemiş aksine Osmanlıların ordugâhını yağmalatmıştır. Yine Tansel'e göre; Osmanlı-Memlûk savaşlarında Alaüddevle Bey Osmanlılara yakın gibi görünmüş; ancak Memlûkleri desteklemiştir.⁷⁹³ Hadidî'nin, Tevarih-i Ali Osman'ında 1484 yılında bu çekişme ve Alaüddevle Bey'in Malatya'da Yakup Paşa'ya ihanet ettiğini kast eden şu ifadelerle aktarılmıştır:

“...Buyurdı Kayseri sancağı'nı şâh

⁷⁸⁸ Kemal Paşazade bu savaş için 1484 tarihini verirken Hoca Sadeddin, Münecimbaşı, Hammer ve Uzunçarşılı 1485 olarak verir. Ancak olayların akışına bakılırsa bu tarihin 1484 olması daha doğru gibi görünmektedir. (Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.96).

⁷⁸⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.82, Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.195.

⁷⁹⁰ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.247; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.126; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.208.

⁷⁹¹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.507; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.385.

⁷⁹² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.80.

⁷⁹³ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.127; Şehabettin Tekindağ “II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi”..., s.349.

Ale'd-devle'yle varup ola hem-râh

*Erişüp Kayseri'ye hükm-i şâhî
Çeri cem' eyledi Beg tutdı râhı*

*Tutup yol Kayseri Begi erişdi
Ale'd-devle çerisine karışdı*

*Ale'd-devle safa sürdi be-gâyet
Beg'e vâfir ider ta'zîm ü izzet*

*Ale'd-devle sürüp san berk-ı âcil
Erişüp düşmene oldı mukabil*

*Erişürek karışdı birbirine
İki leşger girişdi birbirine*

*Seherden zuhra dek cengidi uzmâ
Ki toldı küştelerden sahn-ı sahra*

*Haleb Begi'n tutup başın keserler
Nice begler dahi diri tutarlar*

*Bere vü Anteb ü Rûm-kal'a begin
Diri gönderdi Gâzî Hân'a değın*

*Her ok atar Arab kim getirürler
Kesüp baş barmağm salıvirürler*

*Kulı sultânun itmez cenge âheng
Biri meydâna girüp itmedi ceng*

Çeri sındukda sultân kulı nitdi

Malâtiyye yolım tutdı gitdi

*Ale'd-devle o demde Beg'e söyler
Bizüm sultân kulidur avumuz der*

*Salayduk birkaçın hünkâra anun
Delîlidi tamâm bu mâcerânun*

*Hemân ta'cîlile cem' eyleyüp er
Sürüp anlarun ardına düşerler*

*Pusu korniş olar tagda nihânî
Ale'd-devle işidüp bilmiş anı*

*Kaçup Türkman'ile idüp sıyânet
Bege irüp demez idüp hiyânet*

*Malâtiyye'nün ol tagı içinde
Yürürken kaldı ol yağı içinde*

*İder Beg anlamınla cengi vâfir
Olar gâlib beg sındı âhir*

*Olup ceng içre mecruh akdi kanı
Birez kişile kurtardı cânı*

*Koyup cengi Ale'd-devle'yle
Türkman gelüp Beg ordusun itmişdi tâlân ...⁷⁹⁴*

Osmanlılar, Kayseri'yi ele geçirdikten sonra Osmanlı-Dulkadirli sınırında ortak yerleşim yerleri meydana geldi. 1484 tarihli tahrir defterine göre Osmanlılar ile Dulkadirliilerin ortak sahip oldukları ve gelirlerini paylaştıkları yerler şunlardır: Tomarza

⁷⁹⁴ Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman ...*, s.317-319.

Köyü, Sömengah Köyü, Güllice mezarası, Ağcain Köyü, Palas (Gölova) Köyü, Şavlak Köyü, Sultan Hanı Köyü, Kevni mezarası, Cevni Köyü, Aşağı Marason (Maraçak) Köyü, Yukarı Marason Köyü, Haziri (Hinzırı) Köyü, Gömülgen, Malatya Ovası mezarları, Hadran Köyü, Palas Köyü, Kızılviran mezarası.⁷⁹⁵

Osmanlılar ile Memlûklerin Anadolu'nun güneyindeki nüfuz mücadelesi 1485-1491 yılları arasında Osmanlı-Memlûk savaşlarına dönüştü. Bu savaşın sebeplerine daha önce değinilmişti.⁷⁹⁶ Bu savaşların genel sebebi Dulkadir ve Ramazonoğulları Beyliği üzerinde hâkimiyet kurma çabasıydı.⁷⁹⁷ 1486 yılında Çukurova'da yapılan Memlûk-Osmanlı savaşında Osmanlılar, Dulkadiroğullarından yardım istedi. Alaüddevle Bey ise yardım için en az iki gün mühlet verilmesini istedi. Dulkadiroğullarının yardımı gelmeden Osmanlılar harekete geçti ve mağlup oldu.⁷⁹⁸

Alaüddevle Bey bu savaşa bilerek geç kaldı. Hatta Şehabettin Tekindağ'a göre Dulkadirli bu savaşta Memlûklere yardım etmişlerdir.⁷⁹⁹ Bu mağlubiyetin ardından Adana ve Tarsus'un elden çıktığını duyan II.Bayezid, Çukurova'yı ele geçirmesi için Sadrazam Davut Paşa'nın emrine dört bin yeniçeri on bin Azap, Rumeli ve Anadolu askerlerini verdi. Davut Paşa, Karaman sınırına gelince Hadım Ali Paşa da orduya katılmak üzere Gelibolu'dan yola çıktı. Alaüddevle Bey'in de Davut Paşa'ya katılması emredildi ve Alaüddevle Bey 24 Temmuz 1487 günü Koca Kalesi yakınında bulunan Aladağ mevkiinde Davut Paşa ile bir araya geldi. Alaüddevle Bey ile Davut Paşa Çukurova'ya nasıl geçeceklerine dair bir istişare yaptı ve Dulkadiroğulları topraklarından geçmenin daha uygun olacağını düşündüler. Alaüddevle Bey, Memlûkler üzerine yürünmesi gerektiğini aksi takdirde bunun bir zayıflık göstergesi olduğunu belirttikten sonra mevcut askerlerle Turgutoğlu'nun üzerine gidilmemesi gerektiğini ve Tarsus üzerine yürümenin doğru olacağını belirtti. Davut Paşa padişaha haber göndererek Alaüddevle Bey'in fikirlerini ilettiler. Ancak sultan bu fikirleri dikkate almayarak Turgutlu ve Varsakların üzerine gidilmesini emretti.⁸⁰⁰ Bu sırada Karamanoğullarının da torunu olan Turgutoğlu Mahmut Bey isyan çıkardı. Davut Paşa,

⁷⁹⁵ bk. Mehmet Çayırdağ, "Fatih Devrinde Kayseri'de Osmanlı- Dulkadirli Sınırı"..., s.261,262.

⁷⁹⁶ bk. Alaüddevle Bey Döneminde Dulkadir Beyliği-Memlûk Devleti Münasebetleri.

⁷⁹⁷ Şerafettin Turan, Bayezid II, DİA, C.5..., s.236.

⁷⁹⁸ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.384; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.201.

⁷⁹⁹ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.202; Şehabettin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"..., s.31.

⁸⁰⁰ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevârih*, C.3 ..., s.252; Edirneli Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi...*, s.134; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.387; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.121-122; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.404.

Memlûk ordusuna yardım eden ve asi hareketlerde bulunan Turgutoğlu Mahmut Bey'in üzerine yürüdü. Alaüddevle Bey'in iltihakıyla daha da güçlenen Osmanlı ordusu Turgutoğlu ve Varsakların hakkından gelmek için üç koldan Varsak İline girdi: Davut Paşa, Kapıkulu askeriyle Bulgar Dağı'ndan geçerek Turgutoğullarının yaz yaylağı olan Taşili'ne; Rumeli Beylerbeyi Hadım Ali Paşa Rumeli askerleriyle Tarsus'a, Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa ise Ulaş-yurdu (Varsakili)'nden yürüyerek, dört bir taraftan Varsakilini (Turgutili) kuşattılar.⁸⁰¹

Ciddi bir kuşatma altında kalan Varsak Beyleri Osmanlı itaatine girmeye razı oldu. Hatta Varsaklar, Osmanlılara katılarak Alaüddevle Bey'in şefaatine rağmen Turgutoğlu Mahmut'un, Turgutili'nden sürülmesinde önemli rol oynadılar. Osmanlılar Bulgar Dağı'nı tamamen ele geçirdi ve aman dileyenlere aman verdi. Varsak beylerinden Uyuz Bey'in vefatından sonra yerine geçen oğlu Osmanlılara teslim oldu. Turgutoğlu Mahmut Bey ise ailesiyle birlikte Halep'e kaçtı. Varsakili meselesi halledildikten sonra Alaüddevle Bey, Davut Paşa'dan Tarsus'un, oğlu Kasım Bey'e verilmesini istedi. Ancak onun bu isteği kabul görmedi ve Tarsus'a Emin Beyoğlu Mehmet Bey atandı. Neticede Davut Paşa, Akşehir üzerinden Bayezid'in yanına döndü.⁸⁰²

Memlûkler ile Osmanlılar 17 Ağustos 1488 günü Ağa Çayırı mevkiinde tekrar karşılaştı ve bu savaşı da Memlûkler kazandı.⁸⁰³ Bu iki Memlûk galibiyeti Dulkadiroğullarının Osmanlılardan uzaklaşarak Memlûklere yakınlaşmasına neden oldu.⁸⁰⁴ Hadım Ali Paşa 1488 yılında Memlûkler ile savaşırken Alaüddevle Bey Osmanlılara destek vermedi. Hadım Ali Paşa bu durumu II.Bayezid'e bildirdi ve Alaüddevle Bey'in ihanetine karşı Osmanlılar tedbir almak zorunda kaldı. Alaüddevle Bey'in kardeşi, aynı zamanda da rakibi Şahbudak Bey 26 Eylül 1487'de tutuklu bulunduğu Dımaşk'tan kaçarak Bagras'dan Çukurova'ya geçmiş ve Osmanlılara sığınmıştı. Sultan II.Bayezid tarafından çok iyi karşılanan Şahbudak Bey'e Rumeli'de Vize sancak beyliği verildi.⁸⁰⁵ Daha sonra Şahbudak Bey, Alaüddevle Bey'in yerine Dulkadir Beyliği'nin başına geçmesi için Anadolu'ya gönderildi. Şahbudak Bey,

⁸⁰¹ Şehabettin Tekindağ, Şehabettin Tekindağ "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi"..., s.359; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.404; Necdet Öztürk, *Anonim Osmanlı Kroniği*..., s.132.

⁸⁰² Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*..., s.204-206.

⁸⁰³ Şehabettin Tekindağ, "Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış"..., s.32.

⁸⁰⁴ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.652; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.274.

⁸⁰⁵ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1 ..., s.408.

Amasya sancak beyi Hızır Beyoğlu Mehmet Paşa, Kayseri sancak beyi Mihaloğlu İskender⁸⁰⁶ Dulkadir topraklarına girdi ve Alaüddevle Bey'in oğlu Şahruh'u yakalayarak onun gözlerine mil çekti. Bu sırada Alaüddevle Bey Memlûklerden aldığı destekle Şahbudak Bey'in üzerine yürüdü. Bunun üzerine Şahbudak Bey kaçtı. Ortada yalnız kalan Mihaloğlu İskender Bey yakalanarak Alaüddevle Bey'e gönderildi. O da İskender Bey'i 4 Temmuz 1489 tarihinde Kahire'ye gönderdi.⁸⁰⁷

Şahbudak Bey'i mağlup eden Alaüddevle Bey derhal Memlûklere bir mektup yazdı. Mektupta “Osmanlıların bundan böyle mukavemete iktidarları kalmamıştır. Hemen hücum ve gayret zamanı, Rum memleketinin ele geçirilmesinin günüdür.” gibi Memlûkleri Osmanlılara karşı kışkırtan sözler yazıyordu.⁸⁰⁸ Zor duruma düşen Şahbudak Bey'in Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa'ya acil yardıma ihtiyacı olduğunu bildiren bir mektup yazdı. Ancak mektup Mahmut Paşa'nın eline geçmeden Alaüddevle Bey'in eline geçti. Alaüddevle Bey, Şahbudak Bey'in ağzından yeni bir mektup yazdı. Bu mektupta Mahmut Paşa'ya Alaüddevle Bey ve kuvvetlerinin yenilerek perişan bir

⁸⁰⁶ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.212; Remzi Kılıç, “XV. yüzyılın İkinci Yarısında Dulkadiroğulları Devleti Üzerinde Osmanlı-Memlûklu Rekabeti” ..., s.238.

⁸⁰⁷ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.590 F. Giese, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman...*, s.127; Edirneli Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi...*, s.136 Solakzade Mihaloğlu İskender Bey'in Kahire'ye gönderilmeden yakalandığı yerde öldürüldüğünü belirtmektedir (bk. Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1 ..., s.408).

⁸⁰⁸ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.409; Hadidi:

“... Oturup iş ü nûşa itdi âgâz
İşi zevk ü terennüm nağme vü sâz
Gerekmez dâim ola lehvile bezm
Cihân-gîre gehî bezm ü gehî rezm
Çeküp leşger Ale'd-devle erişdi
Erişdi vü kaşdı vü girişdi
Ale'd-devle şu resme eyledi ceng
Budag'a oldı pehnâ-yı cihân teng
Budak Beg kaçtı başın aldı gitdi
Menâzil kesdi vardı Mısır'a yetdi
Budak Beg'den ki âgâh oldı sultân
Sa'îd-ili'nde'01 habs itdürdi ol ân
İskender Beg de kaçmadı uruşdı
O cânibden niçe beg hâke düşdi
Hücûm idüp girişüp uruşurlar
İskender Beg'ün oğlını düşürler
Gulüvv idüp bir uğurdan üşerler
Sinirin atının çalup düşürler
Ale'd-devle hemân emr itdi derhâl
Yarar âdemle Mısır'a itdi irsâl
İskender Beg ki Mısır'a irdi ol ân
İşidüp emr idüp habs itdi sultân
Bunun târihi giçen târih oldı
Tevârihi yazan pes böyle buldı.” (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman ...*, s.330).

duruma düştüğünü, herhangi bir yardıma ihtiyacı olmadığını ve kendi kuvvetlerinin Alaüddevle Bey'e karşı yeterli olduğunu yazdı.⁸⁰⁹ Bu mektup üzerine Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa ordusunu dağıttı.⁸¹⁰ Diğer taraftan padişahın emriyle Şahbudak Bey'e yardıma gidecek olan Rum Sipahsaları Hızır Beyoğlu Mehmet Paşa, Alaüddevle Bey'e meyletti ve bu yüzden bilerek savaşa geç kaldı. Şahbudak Bey, gelmeyecek yardımları beklerken Alaüddevle Bey hızlı bir hücum ile Şahbudak Bey'e saldırdı. Mihaloğlu'nun bin civarında askerle Şahbudak Bey'e yardıma gelip şiddetle çarpışmasına rağmen Şahbudak Bey, Alaüddevle Bey'in kuvvetlerine dayanamadı. Mihaloğlu İskender Bey ve Şahbudak Bey'in oğlu savaş meydanında kılıç sallarken Şahbudak Bey savaş meydanından kaçtı.⁸¹¹ Kuvvetlerinden iki yüz kadarı ölen Mihaloğlu İskender Bey esir düştü. Refet Yinanç'a göre Şahbudak Bey oğlu Şahkubad'ı yanına alarak önce Suriye'ye oradan da Kahire'ye giderek sultanın ayaklarına kapanıp ondan af ve merhamet dilendi. Sultan Kayıtbay onu affetmedi ve kasım 1489'da Mısır'da bir yere sürüldü.⁸¹² Fatma Akkuş Yiğit ise Şahbudak Bey'in aralık 1490'da Kahire'ye gidip sultandan özür dilediğini ve sultanın ona Asyut'ta ikta tahsis ettiğini belirtmektedir.

Alaüddevle Bey Osmanlı-Memlûk çatışmasını körüklemek için 1490 yılında Kahire'ye bir mektup göndererek Osmanlıların Çukurova'ya saldıracaklarını söyledi.⁸¹³ Sultan Kayıtbay hemen bir ordu düzenletti. İki taraf birbirine elçiler gönderip ortamı yumuşatmak istedi; ancak II.Bayezid'in Memlûk elçisini hapsedirmesiyle barış ortamı sağlanamadı. Bunun üzerine Memlûkler, Dulkadiroğlu topraklarından geçerek mayıs 1490'da Kayseri'yi kuşattı. Alaüddevle Bey'in iştirak ettiği Memlûk ordusu iki kola ayrıldı ve bir kol Darend'e'ye diğer kol ise Gülek üzerine yürüdü. II.Bayezid ise Memlûklerin bu hareketine karşılık Hersek Ahmet Paşa komutasında bir orduyu Memlûklerin üzerine gönderdi. Osmanlı ordusunun geldiğini haber alan Emir Özbek

⁸⁰⁹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.86; Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevarih*, C.3..., s.265.

⁸¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.86.

⁸¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.193; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.266.

⁸¹² Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.213; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.265; Şehabettin Tekindağ "II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi" ..., s.368.

⁸¹³ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.213.

komutasındaki Memlûk ve Dulkadir kuvvetleri Kayseri, Niğde, Ereğli, Karaman taraflarından ganimetler elde ederek güneye çekildi.⁸¹⁴

II.Bayezid, Memlûklerin güneyde Adana ve Tarsus tarafında yağma yaptığını öğrenince bizzat kendisi sefere çıkmak istedi. Bunu öğrenen Alaüddevle Bey hemen topraklarına döndü. Esasen iktisadi bunalım yaşayan Memlûkler böyle bir savaşı istemiyordu. Bu nedenle Adana ve bölgesindeki Küvare kalesinin kuşatmasını kaldırarak geri çekildiler. Osmanlılarda ise devlet ricali II.Bayezid'in bu sefere çıkmasının doğru olmadığını düşünüyorlardı.⁸¹⁵ İç ve dış bütün gelişmelere rağmen II.Bayezid, Memlûkler üzerine savaş hazırlıklarını arttırdı. Ordu sefere çıkmak için gerekli bütün hazırlıkları yaptı; ancak ordu sefere çıkacağı zaman 13 Temmuz 1490 tarihinde İstanbul'da muhteşem bir fırtına ve yağmur başladı. Osmanlıların silah deposu ve barut mahzeni olarak kullanılan At Meydanı'ndaki Güngörmez Kilisesi'ne yıldırım düştü ve büyük bir patlama ile yangın başladı. Galata, Üsküdar, Beşiktaş, Haliç ve Boğaz'a yayılan yangında can ve mal kayıpları yaşandı. Hemen ardından Anadolu'da kıtlık ve salgın hastalıklar meydana geldi. Ayrıca diğer taraftan Tunus hükümdarı Sultan Osman bir elçi göndererek iki büyük Müslüman devletin birbirini kırmamasını rica etti. Onun bu telkini II.Bayezid'i biraz olsun yatıştırdı. Diğer taraftan Memlûkler de kendi topraklarına çekilince devlet ricalinin de isteğiyle II.Bayezid Memlûk seferinden vazgeçti.⁸¹⁶

Memlûkler ile Osmanlılar arasında yaklaşık beş yıl süren çatışmaların ardından 1491 yılından sonra iki devlet arasında bir barış süreci başladı.⁸¹⁷ 1492 yılında Osmanlı-Memlûk arasında hem siyasi hem ticari içerikli bir barış anlaşması yapıldı. Osmanlı-Memlûk ilişkilerinde barış sağlanınca Alaüddevle Bey, Osmanlı hükümdarı II.Bayezid'e bir elçi göndererek ondan af diledi, sultan da onun affını kabul etti.⁸¹⁸ İki büyük güç arasında uzlaşma sağlanınca Alaüddevle Bey de II.Bayezid ile ilişkilerini düzeltti. II.Bayezid 1498 yılında Boğdan voyvodasının gönderdiği Leh esirlerden dört tanesi Alaüddevle Bey'e hediye olarak gönderdi. Osmanlıların yaptığı Modon savaşında

⁸¹⁴ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, C.2..., s.152; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.214.

⁸¹⁵ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.215.

⁸¹⁶ Niyazi Akşit, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi...*, s.71; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.220; Mehmet Hemedi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.409-410.

⁸¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.193.

⁸¹⁸ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.223.

Dulkadirliilerden Arslan oğlu Alparslan Bey ve Şadi Bey Osmanlı kuvvetleri arasında yer aldı.⁸¹⁹

II.Bayezid Mora seferinde iken 1500 yılında Karaman vilayetinde vergi toplama hususunda karışıklıklar çıkınca sipahiler Varsak ve Turgut aşiretlerini isyan ettirdi. Bu sırada İran'da bulunan Hacı Hamza Bey'in oğlu Karamanoğlu Mustafa'yı Anadolu'ya getirerek Konya'da tahta çıkardılar. Bu harekete karşı Beyşehir sancak beyi Mehmet Bey, Karaman valisi Şehinşah ve Amasya valisi Şehzade Ahmet görevlendirildi. Alaüddevle Bey de Kırşehir sancak beyi Şahrüh'u Osmanlılara yardıma gönderdi. Karamanoğlu Mustafa, üzerine gelen Dulkadir ve Osmanlı ittifakından oluşan orduyu püskürtmeyi başardı. Bu sırada kış mevsimi yaklaştığından Osmanlı ve Dulkadir kuvvetleri geri çekildi. İlkbahar gelince Mesih Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Karamanoğlu Mustafa üzerine yürüyerek onu Suriye'ye kaçırdı.⁸²⁰

a. Turnadağ Savaşı ve Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Hâkimiyetine Girmesi

Şah İsmail 1507 yılında Alaüddevle Bey'i Turnadağ'ında sıkıştırınca Alaüddevle Bey Osmanlılardan yardım istedi. II.Bayezid ona Yahya Paşa komutasında bir kuvvet gönderdi. Ancak bu kuvvet Alaüddevle Bey'e yardım etmedi. Ankara'ya kadar gelen Osmanlı kuvvetleri Şah İsmail'in Dulkadir topraklarında yaptığı harekâtı izlemekle yetindi.⁸²¹ Neticede Şah İsmail Dulkadirliileri mağlup ederek Dulkadir şehirlerini talan etti.⁸²² Dulkadirliilerin 1511 yılından itibaren Safevîlerle daha iyi ilişkiler kurmalarının ardından Osmanlılar ile Dulkadirliiler arasında soğukluk başladı.⁸²³ Aslında bu soğukluğun tek sebebi Safevîler değildir. II.Bayezid devrindeki Memlûk-Osmanlı çekişmesinde Memlûklerin üstünlüğü ve 1507 yılında Şah İsmail Dulkadir topraklarına girdiğinde Osmanlıların yardım etmemesi de Alaüddevle Bey'in Osmanlılardan uzaklaşmasına neden oldu. Alaüddevle Bey, Yavuz'un tahta çıkışını tebrik etmedi. Osmanlı-Safevî çatışmasında da Alaüddevle Bey Safevîlerle ittifak yaptı. Diğer taraftan Yavuz'un da Alaüddevle Bey'den pek hoşlandığı söylenemez. Yavuz daha sultan olmadan önce Trabzon valisi iken Alaüddevle Bey hakkında: "... ve ol fitne

⁸¹⁹ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı...*, s.132; Yaşar Bedirhan, "Alaüddevle Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu"..., s.388.

⁸²⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, S.89 Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.319; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.179.

⁸²¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.93.

⁸²² bk Dulkadir Beyliği-Safevî Devleti Münasebetleri.

⁸²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.95.

ulusu ki Türk yavusu Alaüddeve dedikleri habistir. Osmanlılarla Memlûklerin arasını açan odur, bu suretle iki devletin düşman oluşundan faydalanmak ister.” demiştir.⁸²⁴

Yavuz, Alaüddeve Bey'den pek hoşlanmamasına rağmen Çaldıran seferine giderken Çubuk ovasına gelince Alaüddeve Bey'e bir mektup göndererek yoldan çıkan bu dinsizleri yani Safevîleri kovmak için aynı yolda yürümeleri gerektiğini ve böylece ilayı kelimatullah edenlerden olacaklarını bildirdi.⁸²⁵ Alaüddeve Bey ise kendisinin

⁸²⁴ Feridun Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, , C.I, İstanbul, 1274, s.465; Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.82; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.101; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.96, Haydar Çelebi de Ruznamesinde Alaüddeve'nin Kızılbâş ile ittifak eden bir fitneci olduğundan bahsedilir. bk. *Haydar Çelebi Ruznamesi...*,

⁸²⁵ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.17, Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.393-394; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.102; Yavuz Sultan Selim, Konya üzerinden Kayseri'ye oradan da Çubuk ovasına geldiğinde Alaüddeve'ye mektup gönderdi. Yavuz Sultan Selim bu mektupta:

“Mezhepdaş olmak gereği dinden çıkan bid'at ehlinin tepelenmesinde fesatlık damarlarının kesilmesinde cihad kılıcın takmış bulunan temiz inançlı Sultana yoldaş olmak ve ters davranışları bırakmaktır, imdi gerektir ki bu yolda bizimle ol azgın dinsizlerin tepelenmesinde yoldaş olup ila-yi kelimetullah edenlerden olasız.

İtme bir saat savsama yiğit isen

Eğer İslam ile dert yoldaşı isen” diyerek Alaüddeve'yi İran seferine davet etti (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.181).

Hadidi:

“ ... İdüp tezvîr ü mekr ü âl ü hile

İ ellikin iderdî el ucile

Geleden tahta şîrâne Selîm-şâh

Unutdı hilesini cümle rûbâh

Kızılbâş'a giderken itdi da'vet

Ale'd-devle görünmez itdi illet

Berâber olmaz ehl-i Hakk'a hâyin

Kaçar medyûni da'vet itse dâyin

Çü gelmez gördi der Sultân Selîm-şâh

Gelevüz sana bir gün in-şâ'-Allah...” (Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.397).

Şükrî-i Bitlisî Yavuz'un davetini şöyle aktarır:

“ ...

Uş bu menziden şeh-i çâbük-süvar

Bir ulak saldı lî şarşar-vâr var

Eyt Aâü'd-devleye k'iy hürde-bin

Men budur Tebrize azm ittüm yakın

İtme bir saat taallüf merd isen

Ehl-i İslâm-ile ger hem-derd isen

Gel bu yolda sen de hem-râh ol bize

Hüsn-i İslâm-ile dil-hvâh ol bize

Çün Alâü'd-devleye irdi resül

İtmedi bu pendi husrevden kabul

Didi ol otuz yaşında nev-cevân

Uş bu toksan yaşluyı âldur hemân

Men ana varmam eger hûd Mehdidür

Zahir anun devri Mehdi ahdidür

Bu cevâb-ıla revân oldu berid

Göçdi Çubuktan Gedik kondı ferid” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.148).

doksan yaşını aştığını ve bu halde Osmanlı ordusuna faydası olamayacağını bahane ederek Çaldıran seferine iştirak etmedi.⁸²⁶ Alaüddeve Bey'in sefere iştirak etmemesinin asıl nedeni daha önce Şah İsmail ile anlaşmasıdır. Diğer taraftan Şehsuvar Bey 1472 yılında Memlûkler tarafından ele geçirilip öldürülünce Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey, Osmanlı sultanı II.Bayezid'e sığındı.⁸²⁷

Osmanlılar Şehsuvaroğlu Ali Bey'e devlet işlerinde önemli görevler verdi. Yavuz, Osmanlı tahtına çıktıktan sonra onu Çirmen sancak beyi yaptı. Daha sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey, Yavuz'un İran seferine katılarak Osmanlıların öncü kuvvetler komutanı olarak görev yaptı.⁸²⁸ Bu görev sırasında keşfe çıkan Safevî taraftarlarından Kızılbaşların bazılarını yakalayarak öldürüp onların başlarını amcasının oğlu Pirbende vasıtasıyla Sultan Selim'e yolladı. Pirbende, Eleşkird'e bağlı Sakallu konağında bulunan Sultan Selim'e ulaştı ve ona 18 Ağustos 1514 günü Kızılbaşların kesik başlarını takdim ederek Şah İsmail'in Hoy mevkiine kadar geldiğini haber verdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in bu başarısına karşılık Sultan Selim ona üç bin flori, al bir at, Hersek Ahmet Paşa'nın hazinedeki kılıcını hediye etti.⁸²⁹

826

Başta uçan devleti kuşun kıskandı düşman oldu
Bilmez ki kıskançlıkla tamah kişiyi kurutur

...

Alaüddeve bu sersemce tutumuyla
Padişaha ilgisizliğin belli etti
Esenlik, yolunda olmadı ana rehber
Başı mutluluk halkasına girmedi
Gururlandı da mala pula askerine
Alemlere gölge salan saçağı öpmeydi
Nasıl da görmedi bu devleti yaşlı kurt
Bir vuruşla tahtından yere düşüverdi. Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.236.

⁸²⁷ Bazı kaynaklar Alaüddeve'nin Diyarbakır seferinden önce oğlu Şahrüh'u veliyaht tayin ettiğini ve Ali Bey'in buna kızarak II.Bayezid'e sığındığını bildirmektedir (bk. Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyenlar...", s.112).

828

Dini kutlu o padişah muzaffer bir şekilde,
Seher vakti Ali Bey'i yanına çağırarak
Ertesi sabah erkenden,
Ordunun başında öncü olarak gitmesini buyurdu

...

Öncü kuvvetlerin başında Şahsuvaroğlu Ali Bey
Gerideki kuvvetlerin başında ise ünlü Şâdi Bey vardı (Abdüsselam Bilgen, *Ada'i-yi Şirazi ve Selim-namesi...*s.73, 85).

⁸²⁹ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.199; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.22; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.260; Haydar Çelebi *Ruznamesi...*, s.142; Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.146-147; Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.116; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.99; Hoca Sadeddin'de bu kılıcın altın olduğu belirtilmektedir(Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.195); Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer ...*, s.115-116; Şikari de bu olay şöyle dile getirilir:

Dulkadirîlilerin Antakya halkından aldığı beş yüz kuvvetle Şehsuvaroğlu Ali Bey, Şah İsmail'in ordusuna yaklaşarak onların durumu hakkında bilgiler öğrendi.⁸³⁰ Savaş sırasında da Şehsuvaroğlu Ali Bey Osmanlı ordusunun sol kanadında yer aldı. Neticede Çaldıran seferinde Osmanlılar, Safevîleri ağır bir mağlubiyete uğrattı.⁸³¹ Şehsuvaroğlu Ali Bey savaş sonrası kaçan Safevî askerlinin arkasından onları bir müddet takip ettiyse de sonra bu takipten vazgeçti. Şehsuvaroğlu Ali Bey Çaldıran savaşında Osmanlılara ziyadesiyle fayda sağladı. Çaldıran savaşının ardından Yavuz, Tebriz'e yürümeye karar verdi. Bu amaçla 29 Ağustos 1514 günü Dukakinzade Ahmet Paşa, Piri Çelebi, Sekbanbaşı ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i öncü kuvvet olarak Tebriz'e gönderdi. Kendisi de sonradan Tebriz'e girdi. Burada adına hutbe okutan Sultan Selim 14 Eylül 1514'te Tebriz'den Karacadağ'a hareket etti. Taht varisi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Yavuz tarafından bu denli desteklenmesi Alaüddeve Bey'in hiç hoşuna gitmiyordu.⁸³² Alaüddeve Bey, Çaldıran seferine çıkan Yavuz'a destek vermek bir

“...Şehsüvaroğlu Ali Begden revân
 Uş bu menzilde bir er geldi devân
 On Kızılbaş başın ol çâbü-k-süvâr
 Şâha göndermiş garaz bir itibar
 Şâh çün gördi anun da'vasını
 Cüşa keltürdi kerem deryâyısını
 Culdu izhâr itti dârâ-yı cihân
 Virdi bir at u bir altun boztoğan
 Bir muraşşa zin ü bir altun licam
 Ol semend üzre dahı inam-i âm
 Kızıl altundan dahı zencir ile
 Virbidi bu cümleyi anun ile
 İki fâkir hil'at ü şemşir-i zer
 Kıbrısî üç bin filori çok Güher
 Bir kerem gösterdi şâh-ı şir-dil
 Kim Ali bin Şehsüvar oldu hacil
 Mâcerâ şordı ol erden tâc-dâr
 Böyle takrir itti ol pâsuh güzâr
 K'iy ferid- alr u dârâ-yı zemin
 Yâver olsun şâha Rabbü'l-alemin

...
 Şehsüvar oğlından ol hem düst-kâm
 Zulkadir Oğlıdır ol bir bende-nâm
 Bu hod on bir baş getürdi ber-mezid
 Ana dahı anca lutf itdi ferid” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.158-159).

⁸³⁰ İdrîs-i Bitlisî, *Selim Şah-Nâme...*, s.197

⁸³¹ Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.49; İdrîs-i Bitlisî, *Selim Şah-Nâme...*, s.214.

⁸³² Alaüddeve Çaldıran savaşına kadar denge politikası izledi:

“Alaüddeve iki yüzlü bir siyaset izliyordu. Rum sultanın elçileri geldiği zaman kendi adamlarına Mısırlıların kıyafetlerini giydireyor ve o meclise getirip şöyle diyordu; bunlar Mısır'ın elçileridir ve birçok hediye getirmişler. Rum elçileri yanında onlara eziyet edilmesini emrediyordu ve Rum'un elçilerine şöyle diyordu; Rum sultanına tabiyim, Mısırlılardan usandım. Başka bir zaman da Mısır sultanının elçilerine böyle davranıyordu. Böylece her iki taraftan da bolca altın elde ediyordu. Rum ve

tarafa Memlûklerden aldığı talimatla Dulkadir topraklarında Osmanlı kuvvetlerine iâşe satımını yasakladığı gibi bir de onların iâşe kollarına saldırarak teçhizatlarını yağmalattı. Yavuz, Alaüddeve Bey'in bu hareketine karşılık Çaldıran seferi sırasında arkasını sağlama almak için Kayseri ile Sivas arasına kırk bin kişilik bir ordu bıraktı.⁸³³ Yavuz Eskitepe mevkiine gelince Gürcistan'ın önde gelen beylerinden Mirza Çapük, Sultana önemli hediyeler göndererek bağlılığını arz etti. Alaüddeve Bey'in yeğenlerinden iki Dulkadir Bey'i Şah İsmail'den kaçarak Mirza Çapük'e sığındı. Onlar da Mirza'nın elçisiyle gelerek sultana bağlılıklarını arz ettiler.⁸³⁴

Yavuz, Kansu Gavri'ye haber göndererek Memlûklerin himayesi altındaki Alaüddeve Bey'in Osmanlılara karşı yaptığı olumsuz tavırları bildirdi. Kansu Gavri ise Yavuz'a mektup göndererek Alaüddeve Bey'in kendisini dinlemediğini belirtti. Ayrıca bu mektupta Kansu Gavri, Yavuz'a gücünüz yetiyorsa Alaüddeve Bey'i siz tedip edin demektedir. Diğer taraftan Alaüddeve Bey'e de bir mektup gönderen Kansu Gavri Osmanlılara verdiği zarar için onu tebrik etti.⁸³⁵

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in hem yiğitliği hem de sadakati Sultan Selim'e oldukça fayda sağladı. Bunun farkında olan Sultan Selim, Çaldıran seferi sonrasında Dulkadir topraklarını işgal etmesi karşılığında buraları Şehsuvaroğlu Ali Bey'e vereceğini beyan etti.⁸³⁶ Dulkadirli Alaüddeve Bey'in, Osmanlıların Çaldıran seferi sırasında Yavuz'a düşmanca tavır takınmasının ardından Yavuz, Alaüddeve Bey'in Dulkadirli tahtından indirilerek yerine Şehsuvaroğlu Ali Bey'in getirilmesi kararını verdi. Savaş sonrası

Mısır sultanını kastederek daima diyordu ki benim iki tavuğum var biri altın diğeri gümüş yumurtluyor” (Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.99). Ancak Alaüddeve 1514 yılında Osmanlıların karşısında olduğunu açıkça belli etti.

⁸³³ Cüneyt Kanat, “Çaldıran Savaşı Esnasındaki Osmanlı- Safevî Mücadelesinde Memlûk Devleti'nin Tutumu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.4, İzmir, 2000, s.71; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.8; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.96; Niyazi Akşit, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi...*, s.79; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.252; Şinasi Altundağ, “Selim I”, *İA*, C.10..., s.427; Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer ...*, s.18.

⁸³⁴ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.191; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.21; İdris-i Bitlîsi, *Selim Şah-Nâme...*, s.196.

⁸³⁵ Cüneyt Kanat, “Çaldıran Savaşı Esnasındaki Osmanlı-Safevî Mücadelesinde Memlûk Devleti'nin Tutumu”..., s.72; Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bu durum şöyle aktarılır: 922 [1516] tarihinde I. Selim Şah İran ülkesi şahı Şah İsmail üzerine sefere giderken Zülkadriyye sahibi Sultan Alaüddeve Mısır'da Sultan Gavri'nin kışkırtmasıyla Osmanoğlu askerinin ilerisini ve gerisini yağmaladığında Selim Han Sultan Gavri'ye mektuplar göndererek, “Şu Alaüddeve'yi zabt edin, İslam askeri geçiş yeri üzerinde yol kesicilik eder. Hakkından gelin yoksa hakkından gelirim” diye mektuplar gönderdiğinde Gavri mektubu okuyup yazdığı cevapta, “Hakkından gelmeye kadir isen gel” demektedir. Bir mektup da Alaüddeve'ye gönderip, “Göreyim seni Şah İsmail'e nice yardım edersin” der (*Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3/1..., s.231). Nitekim Yavuz, Alaüddeve'yi öldürdükten sonra Kansu Gavri'ye “Bunun hakkından gelindi sıra sende” yazılı mektup göndermiştir.

⁸³⁶ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.389; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, 99; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.23; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.189; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.50-54; Haydar Çelebi, *Ruzname*, s.141; Şükrî-i Bitlîsi, *Selim-name...*, s.156.

Yavuz, kasım 1514'te Amasya şehrine geldi.⁸³⁷ Burada Dukakin oğlu Ahmet Paşa'yı veziriazam makamına getirdi. Bu sırada sultanı İran seferinden döndürmek isteyen bazı devlet adamlarının tahrikiyle yeniçeriler ayaklanma çıkardı. Bu duruma ek olarak Dukakin oğlu Ahmet Paşa'nın Alaüddevle Bey ile mektuplaşıp onunla ittifak yaptığını öğrenen Yavuz, Ahmet Paşa'yı yanına çağırarak bizzat onu hançerle yaraladı ve daha sonra içoğlanlara onun başını kestirdi. Ayrıca kethüdası Hasan da Alaüddevle Bey ile ittifak yapıp mektuplaştığı için katledildi.⁸³⁸

Osmanlıların desteği ile Dulkadir tahtına oturan Alaüddevle Bey, daha sonra Osmanlılara sırt çevirerek Memlûklere daha çok yaklaştı. Hoca Sadeddin, Alaüddevle Bey için "Memlûk devletinin kuvvetinden sanıp, mutlu otağa kulluk etmekten usanmış, eğri yolda olan Çerkeslere bağlanmaya heves etmiş", Mısır Emir-i kebirine mektup göndererek kızını onun oğluna vermek istediğini bildirmiş, dostluk töresini ve yakınlaşma sereğinin oluşturmak için de bir oğlunu Mısır sultanının emrine göndermek düşüncesinde olduğunu belirterek onun Osmanlılara karşı cephe aldığını belirtmektedir.⁸³⁹

Alaüddevle Bey, Yavuz'un İran seferi sırasında hem Osmanlı ordusuna zarar verdi hem de Osmanlı devlet erkânı arasında ittifaklar yaparak onu zayıflatmak istedi. Onun bu hareketlerinden oldukça rahatsız olan Yavuz, Alaüddevle Bey'i cezalandırmak için kolları sıvadı. Şehsuvaroğlu Ali Bey ile at üstünde yan yana giderken Şehsuvaroğlu Ali Bey'e Kayseri sancağını vererek onu bol miktarda hazine ile Dulkadirli sınırına atadı ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Dulkadirli topraklarını ele geçirmesi için teşvik etti.⁸⁴⁰ Şehsuvaroğlu Ali Bey Kayseri'ye geldikten sonra Bozok sancak beyi olan Alaüddevle Bey'in oğlu Süleyman Bey ile mücadeleye girişti. Bu mücadelede Şehsuvaroğlu Ali Bey, Bozok kalesini alarak Alaüddevle Bey'in oğlu Süleyman Bey'i öldürdü ve Süleyman Bey'in başını Yavuz'a gönderdi. Yavuz, bu gelişme üzerine Kayseri'ye ek olarak Bozok sancağını da Şehsuvaroğlu Ali'ye verdi.⁸⁴¹

⁸³⁷ Faruk Söylemez, "Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri", *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Kahramanmaraş, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, 2015, s.132.

⁸³⁸ Ali Seslikaya, Yavuz Sultan Selim'in Sefer ..., s.18,122; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.258; Haydar Çelebi'ye göre kethüdanın ismi Hüseyin'dir (Haydar Çelebi Ruzmane, s.150).

⁸³⁹ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.3 ..., s.263.

⁸⁴⁰ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni...*,125.

⁸⁴¹ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.32; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.229; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.565; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.17; Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, c.24..., s.315; Şinasi Altundağ, "Selim I", *İA*, C.10..., s.427; İdris-i Bitlisî, *Selim Şah-Nâme...*, s.263.

Alaüddevle Bey, Yavuz'un bu tavrından oldukça rahatsız oldu ve Memlûk sultanı Kansu Gavri'ye haber göndererek Osmanlıların Dulkadir topraklarını işgal için çalışmalar yaptığını bildirdi. Yavuz, mayıs 1515'te doğu ülkesinin kilidi olarak nitelendirilen Kemah seferinde iken Kansu Gavri, Yavuz'a elçi göndererek Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Kayseri ve Bozok sancaklarından alınmasını istedi.⁸⁴² Bu isteğe cevaben Yavuz, Alaüddevle Bey'in Dulkadir Beyliği'nin başından azledilerek yerine Şehsuvaroğlu Ali Bey'in getirilmesini istedi. Kansu Gavri ise Yavuz'un bu isteğine karşılık daha önce iki devletin arasında nifak çıkarttığı için Şehsuvaroğlu Ali Bey'in babası Şehsuvar'ın Kahire'de öldürüldüğünü bu nedenle onun Dulkadirli tahtına çıkartılmasının doğru olmadığını belirtti. Kansu Gavri, Dulkadir topraklarının artık elden çıkmak üzere olduğunu farkındaydı. Dulkadirlielerin ne paralarında ne de hutbelerinde adı geçer olmuştu. Kansu Gavri, Yavuz'a haber göndererek metbû olduğu Dulkadirlielerin ya paralarında ya da hutbelerinde adının okunmasını ve Dulkadirlielerin metbûluk hakkının paylaşılmasını istedi. Bu istek karşısında oldukça hiddetlenen Yavuz, Memlûk elçisine: “Sultanınız muktedir ise hükümlerlik haklarını kendi ülkesinde muhafaza etsin.”⁸⁴³ diyerek Mısır'ı bile fethedebilecek cesaret ve güçte olduğunu ima etti. Kansu Gavri ve Yavuz arasında elçiler gidip gelirken Alaüddevle Bey Osmanlıların işe kollarına saldırarak⁸⁴⁴ onları zayıyata uğrattı. Bu saldırı Osmanlı

⁸⁴² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.97; Mehmet Hemdemi Çelebi, Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.34; Gökür Gögebakan, “Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş”..., s.867.

⁸⁴³ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ...; s.234; Şükrî-i Bitlisî, *Selîm-name...*, s.203-204; Hammer'e göre; Yavuz Memlûklere cevaben: “Eğer sultan merd ise hutbede zikri ve sikkede hakkı hukuk-ı saltanatını Mısır'da muhafaza etsin.” demiştir (Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.566). Solakzade'ye göre; Yavuz Memlûklere cevaben : “Eğer kadir ise Mısır'da hutbesini ve sikkelerini icra eylesin.” demiştir (Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2...,s.34) Bitlisli Şükr-i ise mektubun içeriğini şu şekilde anlatır:

*“Kansu ger merd ise Mısır'ın beklesün
Bir zaman divâne gönlin dinlesün
O siyâsetgâhı kim yâd etmiş ol
Şehsuvar'a ad bünyâd itmiş ol
Hoz Züveyle Babına küsün nazar
Çün siyâsetgâh imiş kulsun hazer
Bu cevab üzre resûl-i kâmyâb
Döndü Gavri'ye perişan ü harab”* (Şükrî-i Bitlisî, *Selîm-name...*, s.204).

⁸⁴⁴ Şirazi Selimnamesi'nde, Alaüddevle'nin Yavuz'a sırt çevirmesi şu beyitlerle dile getirilir:

...
*Düzenbaz Alaüddevle'nin hileleri hakkında,
Padişahın kulağına yeni haberler geldi,
Taç arayan hükümdar acem ülkesinden ayrılıp,
Rum ülkesi tarafına geri dönmek için yöneldiğinde,
Padişahın huzuruna gitmekte olan erzak kafilesini,*

hayvanlarının yemlerinin tükenmesine, dolayısıyla birçok hayvanın telefine sebep oldu. Alaüddevle Bey'in bu hamlesi bardağı taşıran son damla oldu. Nitekim Yavuz, Kemah kalesinin Mayıs 1515'te düşmesiyle yönünü Dulkadirli topraklarına çevirdi.⁸⁴⁵

Yavuz 5 Haziran 1515 günü Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa komutasında otuz bin kişilik bir Osmanlı ordusunu Sivas'tan Elbistan'a gönderdi.⁸⁴⁶ Osmanlı ordusuna kılavuzluk eden Şehsuvaroğlu Ali Bey, Kayseri'de İncesu'ya gelince kendisi burada kalıp Osmanlı ordusunun harekâtını izledi. Bu sırada Diyarbakır halkı İran kuvvetlerine karşı Yavuz'dan yardım istedi.⁸⁴⁷ Ancak Yavuz öncelikle Alaüddevle'nin topraklarının

Yoldan geri çeviren de Alaüddevle idi.

Bu durumdan haberdar olan hükümdar

Kızıp öfkelenerek zamaneye sert davrandı.

Savaşın zafer kazanmış aslanlarını yanına çağırıp

Topal tilkinin yaptığı işlerden söz etti.

Emirler ağızlarının dolusunca övgülerde bulunup,

Hepsi de baştanbaşa toprağı öptüler.

Padişahın canına dualarını yenileyerek

Ey tacını güneş ve ayın taç yaptığı,

Gökyüzü senin değneğin sayesinde mavi olsun,

Düşmanların başı, senin savaş meydanının topu olsun.

Düzenbaz ve hilekâr Alaüddevle da kim oluyor ki,

Yine kendisi hakkında söz söyletebiliyor.

Başını savaş meydanında top yapar,

Bedenini de toprakla bir hale getiririm.

Dünya padişahının verdiği buyruk şu şekildeydi:

Ordu huzurdan ayrılıp hemen yola koyulsun,

Makam ve mevkisi kutlu tecrübe sahibi paşalardan

Ordunun sığınağı olan Sinan Bey,

Alaüddevle'nin bulunduğu tarafta savaşa girişip,

Mal ve mülk olarak nesi varsa hepsini ele geçirsin.

Dulkadir Beyliği'nin ülkesini dize getirerek,

Gökyüzü gibi hemen onun altını üstününe getirsin (Abdüselam Bilgen, Ada'i-yi Şirazî ve Selimnamesi..., s.109-110).

⁸⁴⁵ Refet Yınanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.97; Faruk Söylemez, "Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri"... , s.133; *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff C.10..., s.58; Seyyid Muhammed Es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, c.24..., s.315; Şinasi Altundağ, "Selim I", *İA*, C.10..., s.427; *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.88.

⁸⁴⁶ Hadidi:

"...

Meğer Sultân Selîm-şeh salmışıdi

Sinân Pâşâ mukaddem gelmişıdi

O tağ içinde ol üç yolu gördi

İçerü girmedi taşında turdı

Ale'd-devle dahi üç bölük itmiş

Birine oğlı, birine gendü gitmiş

Birine ehl-i beyti, ba'zı leşger

Varup bir tağ başında cem' olalar

Göçüp emmüsinün ardına düşdi

Ali Beg Şeh-sivâr-oğlı erişdi..." (Hadidi, Tevârih-i Âli Osman ..., s.397).

⁸⁴⁷ Diyarbakır'dan gelen mektup şöyledir: "Can-ü gönülden İslam Sultani'na biat eyledik, ilhadleri zahir olan Kızılbaşlardan teberri eyledik. Kızılbaşların dalalet ve bid'atlerini kaldırdık ve Ehl-i Sünnet mezhebi olan Şafî mezhebini icra eyledik. İslam Sultani'nin namı ile şeref bulduk ve hutbelerde dört halifenin

alınması gerektiğini daha sonra Diyarbakır'a gerekli yardımın gönderileceğini belirtti.⁸⁴⁸ Yavuz, Dulkadirliye Memlûklerin yardımını engellemek için Akdeniz'e bir donanma yolladı. Alaüddevle Bey ise Yavuz'un bu hareketlerine karşılık hazinesini ve haremını Turnadağı'na yolladı. Alaüddevle Bey'in de etrafında otuz bin⁸⁴⁹ maiyeti vardı. Maraş'a açılan önemli geçitleri de tutturarak Alaüddevle Bey maiyetindeki beylerin uzlaşma isteğine rağmen "benim Osmanlıdan ne bâkim var" diyerek emirlerinin sözünü dinlemedi. Otuz bin kişilik Osmanlı ordusunu karşılamak için harekete geçti. 13 Haziran 1515 günü⁸⁵⁰ Elbistan ve Göksun arasındaki Ördekli bölgesinde iki ordu karşı karşıya geldi. Şehsuvaroğlu Ali Bey atının üzerinde "Kanı benim pederim Şehsuvar Bey'in devletinde nân ü nimetiyle behremend olan ve nice, in'âm ve ihsanlarla başını yüceltenler, nimetin hukukuna riayet ederek mihr ü muhabbetten dem vuran ahbablar; ola ki sözlerinde sâdıktırlar. Böyle bir zamanda bana ve babama yâr-ı muvafık olanlar sancağımın dibine toplansınlar ki can ve baş ile emin olmağa Sâhipkırân cihan padişahı Yavuz sultan Selim'den rica edeyim."⁸⁵¹ diye bağıarak babasının ikramlarına nail olmuş Türkmenleri kendi tarafına çekmeye çalıştı ve bir kısım Türkmenleri Osmanlı saflarına çekmeyi başardı. Göksun'da meydana gelen çarpışmada Alaüddevle Bey'in kuvvetleri bozuldu.

ismini anmaya başladık. Cihada gayret gösterdik ve İslam Padişahı'nın yollarını bekledik. Duyduk ki, padişah Dulkadir eyaletine gitmiş; bunun üzerine biz de Mevlana İdris'i makamınıza gönderdik. Hepimizin arzusu şudur ki: Bu muhlis ve size itaat eden bendelere yardım edesiniz. Bizim beldelerimiz Kızılbaş diyarına yakındır, komşudur ve hatta karışıktır. Nice yıllar bu mühlidler, bizim evlerimizi yıkmışlar ve bizimle savaşmışlardır. Sadece İslam Sultanı'na muhabbet üzere olduğumuz için, bu inancı saf insanları o zalimlerin zulümlerinden kurtarmayı merhametinizden bekliyoruz. Sizin inayetleriniz olmazsa, biz kendi başımıza müstakil olarak bunlara karşı çıkamayız. Zira Kürtler, ayrı ayrı kabile ve aşiret tarzında yaşamaktadırlar. Sadece Allah'ı bir bilip, Muhammed ümmeti olduğumuzda ittifak halindeyiz. Diğer hususlarda birbirimize uymamız mümkün değildir. Sünnetullah böyle cari olmuştur. Ancak ümid varız ki, padişahın yardım olursa Arap ve Acem Irak'ı ile Azerbaycan'dan o zalimlerin elleri kesilir. Özellikle Diyarbakır ki, İran memleketlerinin fethinin kilidi ve Bayındırhan Sultanlarının payitahtıdır, bir yıldır Kızılbaş askerlerinin işgali altındadır ve elli binden fazla adam öldürmüşlerdir. Eğer padişahın yardımı bu Müslümanlara yetişirse, hem uhrevî sevap ve hem de dünyevî faydalar elde edileceği muhakkaktır... Baki ferman yüce dergahındır." (Mustafa Ekinci, "Yavuz Döneminde Osmanlı-Safevî İlişkileri", *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, 2002, s.845).

⁸⁴⁸ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.80; Yavuz kendisinden yardım isteyen Kürt Beylerine gönderdiği mektupta: "Diyar-ı Acem azimetimiz, Alaüddevle'nin def'i ve ortadan kaldırılmasına bağlı olup o mühim işin gerçekleşmesi müyesser oluncaya kadar o tarafların muhafazasına büyük bir gayret sarf ediniz" diyerek Alaüddevle meselesinin halledilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.42).

⁸⁴⁹ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.36; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.19.

⁸⁵⁰ Hoca Sadeddin bu tarihi rebiyülahir'in yirmi dokuzuncu günü (17 Haziran 1515) olarak vermektedir (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.42 ..., s.240). Haydar Çelebi'nin Ruznamesi'nde ise Yavuz'un gün gün Dulkadirliye üzerine yürüyüşü kaydedilmiştir. Buna göre; Yavuz 6 haziranda Alacahan'a (Malatya ile Sivas arasında) 7 Haziranda Çamur Çayırı'na, 8 haziranda Enikâh konağına, 9 haziranda Elbistan'daki Dağlıhan'a, 10 haziranda Türegin Yurdu'na, 11 haziranda Çini kalesine (Değirmendere ile Geben arasında) ve 12 haziranda savaş mevkiine geldi (*Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.91)

⁸⁵¹ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.36; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.566; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s. 105.

Bunun üzerine Alaüddeve Bey süratle Çinçin Boğazı'ndan geçerek Turnadağı'na doğru hareket etti.⁸⁵² Osmanlı kuvvetleri de onları takip etti. Alaüddeve Bey'in yanında çok az sayıda askeri kalmıştı. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in coğrafyayı çok iyi bilmesini değerlendiren Sinan Paşa, Alaüddeve Bey ve yanındaki askerlerini Turnadağı ve Çığşardağı eteklerinde mağlup etti.⁸⁵³

Savaş sırasında Osmanlı seyislerinden birisi güzel elbiseler içindeki Alaüddeve Bey'in üzerine atılarak onu öldürdü.⁸⁵⁴ Öldürdüğü kişinin Alaüddeve Bey olduğunu anlayınca da hemen başını keserek Sinan Paşa'ya takdim etti. Alaüddeve Bey ölünce

⁸⁵² Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni...*, s.125

⁸⁵³ Şükrü Bitlisi bu savaşı şu beyitlerle ifade eder:

“...İki canibden siyaset koptu fa
Kan döküldü gövdeden ayrıldı baş
At atı göğüsledi vü er eri
Kana boyandı erenler peykeri
Turdı feryâd itdi şurna zir ü bem
Gezdi küh-sar içre gün-a-gün alem
Zemberek top u tüfeng itdi sitiz
Taglara od düşdi kopdı rüş-t-e hiz
Kana kandı gürz ü tiğ-i âb-dâr
Lâlezar oldı tamâm ol küh-sâr
Zulkadirlüden adedsiz at u er
Düşdi ol gün iy semic-i behre-ver
Girdi meydana bahadır didi dâv
Er ere karşıdı kopdı hâv hâv
Cevşeni çâk itdi tiğ-i tiz dem
Nize efisinden âdem içdi sem
Püşte püşte lâşe düşdi küşteden
At u âdem aşmaz oldı püşteden
Bir hücum itdi heman rumi-ipâh
Döndi Türkün askeri bi-iştibah
Lik bunda her hüner k'oldı ayân
Lütfi ağa itdi ol ner-pehlevan
Zukadirliden yüzün döndürdü baht
Baht yüz döndürdi târâc oldı raht
Taşdı kan deryâsı germ oldı kutâl
Düşdi şaraşrdan dıraht-ı deyr-sâl
Döndi Türkistân revân itdi firâr
Baş alındı gövde akldı bi-şümar
Düşdi toprağa Alaü'd-devle beg
Uş bu üslüb üzre devr eyler felek
Başını tenden revân ayırdılar
İşin ol üftâdenün kayırdılar” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.209-210).

⁸⁵⁴ Âlemârâ-yi Şâh İsmâ'il'e göre Alaüddeve'nin atının ayağı bir fare çukuruna girdi ve Alaüddeve düştü. Bundan faydalanan Osmanlı askerleri onun etrafını sararak başını kesip mızrağa taktılar (Namiq Musalı, “Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış”..., s.413); İdrisi Bitlisi Turnadağ savaşını anlatırken Alaüddeve'ye ithafen şu sözleri kaydetmiştir:

“Sen ey akılsız, kafası karışık Türk, ey kan dökücülükle bana yol gösteren! Ey yontulmamış Türk! Bilmedin mi ki küçük olan oyunla büyümez. Kendi kanını dökene elini açıyorsun, serçe olduğun halde şahinlik taslıyorsun. Kara yılan pençe lafını o kadar eder ki denizin dibinden timsahı çıkarır.” (İdrîs-i Bitlisî, *Selim Şah-Nâme...*, s.300).

Dulkadir kuvvetleri Alaüddeve'nin dört oğlunu ve kardeşi Abdürrezzak'ı savaş alanında bırakarak kaçtılar. 13 Haziran 1515 günü savaş sona erdiğinde Alaüddeve Bey ve onun maiyetindeki bir oğlu, otuz boy beyi ve akrabalarından çoğu öldürülmüştü. Buna ek olarak Alaüddeve Bey'in dört oğlu, eşleri ve kardeşi Abdürrezzak da Osmanlılar tarafından esir edildi. Ancak daha sonra Abdürrezzak Bey Memlûklere sığındı.⁸⁵⁵

Turnadağ savaşından sonra sağ kurtulan Alaüddeve Bey taraftarlarının bir kısmı Şah İsmail'e bir kısmı da Memlûklere sığındı. Alaüddeve Bey'in öldüğü gün "merg-i hâin" (hainin ölümü) deyişi ile adlandırıldı ve onun kesik başı seher vakti Göksun Çayırı Konağı'nda bulunan Yavuz Sultan Selim'e takdim edildi.⁸⁵⁶ Yavuz dedesi Alaüddeve Bey'in, vezirinin ve oğullarından birinin kesik başını Mısır'a gönderdi. Yavuz, Hasan Bey'e bu kesik başlar ile beraber bir zafername ve "bunun hakkından gelindi, nöbet sana geldi." yazılı bir mektubu Kansu Gavri'ye gönderdi. Yavuz Sultan Selim, ayrıca Venedik Doç'una da bir zafername göndererek Dulkadir topraklarındaki üstünlüğünü haber verdi.⁸⁵⁷ Alaüddeve Bey'in Osmanlılara sırt çevirmesi onun sonunu getirdi. Yavuz, dedesi⁸⁵⁸ Alaüddeve Bey'i öldürttüktan sonra Dulkadir idaresini Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdi.

Evliya Çelebi Turnadağ savaşı hakkında şunları söyler:

"Uzun Hasan Şâh bu inhizâm derdinden merhûm olmağile Şehr-i Ahlad yine imâr olmayup harâb kaldı. Âhir İrân-zemîn Çâhları destine girüp Şâh İsmâ'îl mutasarrıf iken sene 920 târîhinde Selîm Şâh-ı Evvel'[ün] Çıldır gazâsı ki, meşhûr-ı âfâkdır, Selîm Hân'ın dest-i kahriyle hâh nâ-hâh İsmâ'îl Şâh münhezim olup firâr etdükte ahâlî-i Ahlad'ın bir cây-ı menâsları olmaduğu ecilden Erzurûm altında Selîm Hân-ı Evvel'in pây-ı semendlerine yüz sürüp "Pâdişâhım, ecdâd-ı ızâmının medfûn oldukları Ahlad şehrinde bize bir kal'a bünyâd eyle." deyü ricâ etdiklerinde bu halka

⁸⁵⁵ Alaüddeve'nin oğlu Şahruh Bey'in oğlu Mehmet Bey ve Mehmet Bey'in kardeşi Ali Bey Turnadağ savaşı sırasında kaçarak Şah İsmail'e sığındı. Daha sonra İran'dan da kaçan bu beyler Osmanlılara sığındı ve Osmanlılar, Mehmet Bey'i 1534 yılında Erzurum Beylerbeyliğine, Ali Bey'i de Çemişkezek Sancak beyliğine getirdiler (İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.171).

⁸⁵⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.98; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.113; Lütfi Paşa, *Tevarih-i Ali Osman...*, s.111; Hoca Sadeddin, *Tacüt Tevarih*, C.4 ..., s.240-241; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.19; Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.397.

⁸⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.268; Lütfi Paşa, *Tevarih-i Ali Osman...*, s.112; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.740; s.566; Ramazan Hurç, "Dulkadir Beyliği Döneminde Göksun", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.183; *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3/1..., s.71; Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.211; Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer ...*, s.76.

⁸⁵⁸ bk. Akrabalık Münasebetleri.

ihsân-ı firâvânlar edüp kal'a binâ etme sevdâsında olmayup Kızılbaş-ı nâtıraşa imdâd eden Mısır sultânının boybeği olan Mar'a hâkimi Âl-i Zülkadir Sultân Alâüddevle üzre (---) paşayı serdâr eyleyüp Göksun sahrâsında Alâüddevle'yi dahi münhezim edüp yetmiş bin kadar Türkman-ı bî-girân-ı bed-gümân askerinin dendân-ı şemşîr-i âteş-tâbdan geçirüp Alâüddevle'nin kelle-i bî-devletiyle yetmiş aded boy beğlerinin kellelerin Mısır'da Sultân Gavri'ye gönderüp "Hâzırbaş ol kim Mekke ve Medîne pâdişâhı olasın ve Kızılbaş kırk bin kırmızı şalvarlı Çerkes-i nâkes askeri gönderesin, hâzır-bâş ol!..."⁸⁵⁹

Hadidi ise Turnadağ Savaşı hakkında şunları söyler:

*"...Çü vâfir irişüp ulaşdı leşger
Ale'd-devle yolu kor, sarpa tutar*

*Kazâdur geldi, bağladı yolmu
Seçemez oldu, sağından solnu*

*Savaş içinde bir yoldaş olur duş
Yıkar, tutar, keser başın alur hoş*

*Oğullarını cümle akrabasın
Tevâbi'den cemî'i âmm u hâsın*

*Kılıçdan geçürüp pâk eylediler
Vücûdm hâyinün hâk eylediler*

*Ale'd-devle başın şâha getürler
Cihândan şerrini anun götürler*

*Tamâm itdükde a'dânun işini Kesüp, alup Ale'd-devle başını
Göçer ol aradan Sultân Selîm-şâh Tutar Kostantiniyye şehrine râh..."⁸⁶⁰*

⁸⁵⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, C.4, İstanbul,2000, s.85.

⁸⁶⁰ Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman* ..., s.398.

Şükrî-i Bitlisî Şehsuvar Bey'in Dulkadir topraklarını ele geçirmesini şöyle dile getirir:

“...Kayseriniün sancakın ol tâc-dâr
Şehsuvar oğluna virdi âşikâr

Bozokı hem ana ilhâk etti şâh
Böyle ferman etti kim iy kine-h vâh

Uş Alaü 'd-devle oğlu bi gümân
Adı Salman kendi Bozokda ayân

Çün bu dem bozok bie hem sâyedür
Mülketinden anun alâ-pâyedür

Yüri var sen müddei olgıl ona
Çünkü talibsin ona önden şona

...

Kim budur geldi Ali bin Şehsüvâr
Kesdi Kardaşun başın bi-intizâr

İstimâlet virmiş ana han Selim
Mülke da-vâ-dârdur bi-ters ü bim

Dinlegeç bu kıssayı Bozok begi
Münhezim boldı tağıldı derneği

Kaçdı kış kalbinde indi Mar'aşa
Turmadı karşı mer ol gerden-keşe

Aldı Bozokı vü zabt itdi Ali
İtdi ol kış Kayseride menzili”⁸⁶¹

⁸⁶¹ Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.197-198.

Şirazi Selimnamesinde Turnadağ savaşını şu beyitlerle aktarır:

*Mekanı yüce paşa haberi işitince,
Dünya padişahının buyruğu üzerine yola koyuldu.*

*Hepsi de iş bilir kimselerden oluşan bir ordu olup,
Felek gibi cesaret sahibi, güneş gibi mızraklı.*

*Pehlivan yapılı dört yüz yeniçeri askeri vardı.
Hepsi de aslanlar gibi güçlü, çevik ve genç idiler.*

*Askerlerin sayımı yapıldığında,
Kağıt üzerinde ordu mevcudunun altı bin olduğu görüldü.*

*Sinan Bey öncü önde,
Yaradılışı kutlu sultan ise gerisindeydi.*

*Davul ve çan seslerinin birbirini izlemesi yüzünden,
Kötü insanların ödü kopup yürekleri yerinden fırlamıştı.*

*Çan ve boru seslerinin yoğun gürültüsünden dolayı,
Kahramanların hepsi de savaşa can atar olmuştu.*

*Yiğitlerin (çıkardığı) tozdan dolayı hava kararıp
Onun içerisinde bakanların gözleri şaşıştı.*

...

*Alaüddevele sessizce düşkünlük köşesine çekilmiş,
Kendi yaptığı kötü şeylerden dolayı üzüntü duymuştu.*

*Komutanı sürat ve çeviklikte mızrağa (benzeyen)
Kalabalık bir ordunun geldiğini haber aldı.*

Askerlerin ve yoldaki tozun çokluğundan dolayı,

Yeryüzü kararıp gökyüzü simsiyah hale geldi.

*Korku ve heyecan içerisinde ayağa kalktı,
Kendi sığınağından (çıkıp) atının üzerine bindi.*

...

*Öğütte bulunma tarzında konuşmaya başlayıp,
Yaşlı kimselerden aklında kalan bir (öğüdü) şöyle nakletti:*

*“Ne kadar malın ve mülkün ve ülken olursa olsun,
Rum padişahına karşı küçüklük kapısını çal.*

...

*İki ordu arasında iki fersahlık mesafe kalıp,
Toprak çelik kuşananlardan kapkara oldu.*

*Alaüddevele topal bir tilki gibi
Ne ayağını geri çekiyor, ne de yerinde duruyordu.*

...

*Hava kararıp akşam olunca Rum ordusunun komutanı,
Ordusunu tıpkı yıldızlar gibi süsleyip hazırladı.*

*Karanlık gecede ovaya baskında bulundu,
Bahtı uyanık kimseler gibi geceleyin çalıştı.*

*Dağların ardından şafak söküp (sabah olunca),
İki ordu savaşın yapılacağı meydana ulaştı.*

*Kılıçlarını çekerek birbirlerinin üstüne saldırdılar,
Mızraklarının başını kin ve nefretle kaldırdılar.*

*Savaş meydanının alevi gökyüzünü yakıp kavurdu,
Ok ve mızrakların başı kıvılcım gibi çevreye sıçradı.*

Kılıçlarını, oklarını ve yaylarını ellerine aldılar,

Mızrakların dilleri açılıp konuşmaya başladılar.

...

*Ok ve yaylardan sonra sıra kılıç kullanmaya gelince,
İki ordu da karşılıklı ellerinden geleni yatılar.*

*Rum ordusunun yiğitleri tıpkı birer aslan gibi,
Cesaretle düşman ordusunun merkezine saldırdılar.*

*Kahramanlara kılıç darbeleriyle kötü yaradılışlı,
Alaüddeve'nin kalkanını düşürdüler.*

*Kafasını çabucak mızrağın başına geçirdiler,
Sanki dünyada aslan ondan bir eser yoktu.*

*Yiğitlik ce cesaret bakımında bu dünyada,
Kükreyen aslan ve kaplanın boynunu bükeceğini zannetti.*

...

*Alaüddeve'nin başını uçurduktan sonra,
Hemen onun ordusunun üzerine saldırdılar...⁸⁶²*

Dulkadirli Beyliği'nin metbûluğu Osmanlılara geçince Yavuz bu durumdan son derece memnun oldu. Çünkü Dulkadirli toprakları siyasi, askeri, stratejik ve ekonomik yönlerden çok önemli bir bölgeydi. Osmanlılar burayı alarak Anadolu'nun güneyinde hâkimiyetlerini iyice artırdı ve Çukurova'nın denetimi Osmanlılara geçti. Ayrıca Osmanlılar Alaüddeve Bey'in hazinesini, bol miktarda para, kıymetli mücevherler, mal ve hayvan elde etti. Öyle ki Dulkadir topraklarından elde edilen ganimet Çaldıran zaferinden elde edilen ganimetten daha fazla idi.⁸⁶³ Bu savaşın ardından Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa bu savaştaki başarısından ötürü 18 haziranda vezirlik makamına getirilirken Turnadağ savaşında yer alan Osmanlı askerilerine de biner akçe ihsan

⁸⁶² Abdüsselam Bilgen, *Ada 'i-yi Şirazî ve Selim-namesi...*, s.107-116.

⁸⁶³ Faruk Söylemez, "Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri"... s.135; Selim Kaya, "Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti"... s.49.

edildi.⁸⁶⁴ Fatih ayrıca bu zafer için oğlu Şehzade Süleyman'a bir fetihname yolladı. Şefeattin Severcan'ın tercümesi ile bu fetihname şu şekildedir:

“Saltanat, kudret ve hükümdarlık bahçemin çiçeği, ülkemin en zirve bahçesinin padişah ağacı, doğruluk ve merhamet deryası, hilafet evinin tek incisi, Allah'ın yardımına mazhar olmuş, saadetli ve pek şerefli oğlum Süleyman Şah, ömrün uzun olsun. Bu yüce buyruğum sana ulaşınca bilesin ki, daha evvel Çaldıran Seferinde Zülkadir Hâkimi talihsiz Alaüddeve, kutlu devletimin üzengisine hizmet etmekten kaçınıp bana bağlılıktan yüz çevirmiştir. Ayrıca bana çeşit çeşit daha başka hıyanetlerde de bulunmuş ve Safevilerle ittifak yaptığı da tam olarak açığa çıkmıştır. Bu sebeplerle onun ortadan kaldırılması dini bir görev haline geldi.

Ol zamanda Rumeli Beylerbeyi ve halen Veziri Azam olan, savaş ormanının panteri, deniz savaşının timsahı Sinan Paşa'yı bahtının açıklığı daim olsun her savaşta kazanan on bin seçkin asker ve bir miktar yeniçeri ile önce üzerine gönderildi. Bir gün sonrada, güç ve kuvvet sembolü kararlılığımla ben de askerimle hareket ettim. Yedinci günde Zülkadir Oğullarına bağlı Çepni Kalesinde konaklandı. Burada eksiklerin giderilmesi ve ihtiyaçların karşılanması için bir gün istirahat verdim. Bu sırada bize Sinan Paşa'nın düşmanla buluşup galip geldiği haberi ulaştı. Ertesi gün aynı yılın Cemaziye'l-evvel ayının ilk günü Çarşamba idi. Vezir Sinan Paşa'nın gönderdiği çavuşlarıyla birlikte birkaç asker, bedbaht Alaeddin'in talihsiz kellesini, bahtsız dört oğlu ve otuz boy beyinin toz toprak içinde kalmış perişan kellelerini getirip bahtiyar atımın ayağının önüne bıraktılar. Allah'ın bu lütfuna karşılık “Lutfedip hidayetiyle bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun. Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden doğru yolu bulacak ve muvaffak olacak değildik” ayeti kerimesi okunarak Allah'a şükürler edildi.

Fethedilen bu vilayetin emirliğini bize karşı hizmette kusur etmeyip, sadakatini hiç bozmadan her emrimize canını ve basını koyan ve aynı zamanda Alaüddeve'nin de akrabası olan saadetli Azudüddeve ve'd-din Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdim. Allah

⁸⁶⁴ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.107; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.242; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.738; İsmail Hami Danişmet Sinan Paşa'nın bu savaştan sonra veziriazamlık makamına getirildiği bilgisinin yanlış olduğunu belirtmektedir (İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.19); Buna karşılık Mustafa Cezar ise, Turnadağ savaşından önce Sinan Paşa'nın belgelerde Rumeli Beylerbeyi sıfatını taşıdığını; ancak Turnadağ savaşından yaklaşık on gün sonra yazılan Kemah ve Dulkadir fetihnamelerinde Sinan Paşa'nın Veziriazam sıfatını kullandığını kaydeder (Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.2 ..., s.,742). İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Hadım Sinan Paşa'nın Turnadağ zaferinin ardından Veziriazam olduğunu kaydeder (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.261); Haydar Çelebiye göre ise Sinan Paşa 18 Haziran 1515 günü Veziriazam makamına getirildi (*Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.92).

talihinin açıklığını daim etsin. Daha sonra Kayseri'ye geldim. En yakın bir zamanda kutlu dönüşümü İnsallah u Teala taht bahtlı İstanbul'a çevireceğimi bilesin. Bu güzel fetih müjdesinin ve bu büyük zaferin ilan edilmesi için kullarımdan, halkımın örneği, şan, şeref ve onur sembolü caşnigir Bali gönderildi. Allah sanını yüceltsin.

Bu fetih haber size ulaştığında, çeşit çeşit, en güzel şölen ve şenliklerle Allah'a şükür görevi yerine getirilsin. Bu fetihnameyi vezirler ve diğer üst düzey görevlilerin eşliğinde halkın huzurunda okutup, sevinç ve mutluluk kapıları bütün halkın yüzüne açılıp, saltanatının güç ve itibarının artması için sabah aksam dualar edilsin. 15 Cemaziyel evvel 921 (28 Haziran 1515) Kayseri.”⁸⁶⁵

5.4.2.5. Osmanlı Hâkimiyetinde Dulkadir Beyliği: Şehsuvaroğlu Ali Bey Dönemi

Yavuz, Alaüddevle Bey'in ölümü üzerine Dulkadir idaresini -Osmanlılara tabi olmak üzere- Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdi.⁸⁶⁶ Şehsuvaroğlu Ali Bey'e üç tuğlu vezir unvanı verildi.⁸⁶⁷ Ayrıca önemli yerlere ve büyük kalelere dizdar, kötavul ve vergilerin toplanması için tahsildar atandı.⁸⁶⁸ Şehsuvaroğlu Ali Bey, Dulkadir topraklarında Yavuz adına hutbe okutarak bu toprakların Osmanlı hâkimiyeti altında olduğunu ilan etti. Memlûk sultanı Kansu Gavri, Osmanlı sultanı Yavuz'a haber göndererek Alaüddevle Bey'in oğullarına az da olsa bir yerlerin verilmesini istedi. Yavuz ise “kılıçla aldığım yerleri ancak kılıçla teslim ederim.” diyerek bu teklifi reddetti. Şehsuvaroğlu Ali Bey

⁸⁶⁵ Şefeattin Severcan, “Yavuz Sultan Selim'in Oğlu Şehzade Süleyman'a Gönderdiği Dulkadir Fetihnamesi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.393,394; Ayrıca metnin orijinali için bakınız Feridun Bey, *Münşeati's-Selâtin*, , C.II, İstanbul, 1274, s.409-410; Bu Fetihnameye Şehzade Süleyman karşılık yazmıştır. bk. Refet Yinanç, “Yavuz Sultan Selim'in Gönderdiği Fetihnameye Oğlu Süleyman'ın Cevabı, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.75.

⁸⁶⁶ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.76; F. Giese, *Anonim Tevârih-iÂl-i Osman...*, s.137; Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.168; Halil Edhem, *Garbi Anadolu'da Selçukluların Varisleri...*, s.311; *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.151; Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat...*, s.169.

⁸⁶⁷ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.567.

“...
Dinin sultanı olan yüce ve şerefli padişah,
'Alâ' al-Davla'yi ele geçirme işinden dönünce,

*Bir gün ,Ali Bey'i huzuruna çağırdı
Ona lütuf ve bağışta bulunarak makamını yüceltti.*

*Çünkü o dünyada, Dulkadir ülkesinin tek vârisi idi,
Aynı zamanda hizmet topunu diğerlerinden kapmıştı (Abdüselam Bilgen, *Ada'i-yi Şirazî ve Selimnamesi...*, s.117).*

⁸⁶⁸ Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.242; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.57.

Dulkadir tahtına çıkınca Şahrüh'un oğulları Şehsuvaroğlu Ali Bey'i tahttan indirmek için ona karşı isyan hareketine girişti.⁸⁶⁹ İsyân edenler içinde Ahmet Bey oldukça güçlüydü. Şehsuvaroğlu Ali Bey onu Zamantı Kalesi'nde sıkıştırıp öldürünce otoriteyi sağladı. Osmanlıların önemli desteği ile beyliği ele geçiren Şehsuvaroğlu Ali Bey, Osmanlılara karşı nankörlük etmeyerek her fırsatta onlara sadakatini gösterdi.

Osmanlılar Dulkadir topraklarını kendi idaresine aldıktan sonra güneydeki en güçlü rakipleri olan Memlûkler üzerine yürümek için 1515 yılında hazırlıklara başladı. Yavuz Sultan Selim, Memlûkler üzerine yapacağı seferi gizleyerek Gürcistan üzerine sefer yapacaktı gibi savaş hazırlıklarına başladı. Rumeli kuvvetleri ile beraber Vezir-i Azam Sinan Paşa Anadolu'ya gönderildi. Sultan Selim ağustos 1515'te Şehsuvaroğlu Ali Bey'e bir mektup göndererek sözde Gürcistan üzerine yapılacak olan savaşın Dulkadirli halkına duyurulmasını ve işe yarayacak erlerin savaş için toplamasını emretti. Ayrıca savaşa katılacakların ulûfe ve tımarla ödüllendirileceğini bildirdi.⁸⁷⁰ Malatya'ya gelen Osmanlı kuvvetleri güneye yönelerek Dulkadirli idaresinde olan; ancak Memlûklülerin nüfuzu altında bulunan Behisni, Gerger, Kâhta, Hısnı Mansur gibi kaleleri istila etti. Halep'in alınıp Şam'a gidildiği sırada, Malatya, Darende, Minşar, Gömü, Gerger, Behisni, Kâhta, Divriği, Antep, Runkale emsali otuz pare Mısır kalesi Osmanlıların eline geçti.⁸⁷¹

Memlûkler üzerine yapılan Mercidabık (1516) ve Ridaniye (1517) savaşlarına Şehsuvaroğlu Ali Bey de katıldı. Bu savaşlarda Şehsuvaroğlu Ali Bey, Osmanlı ordusuna hem kılavuzluk yaptı hem de askeri güç sağladı. Mercidabık savaşında Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa ile beraber Osmanlı ordusunun sağ kanadında⁸⁷² yer aldı. Memlûk ordusunda Şehsuvaroğlu Ali Bey'in karşısında Ali Bey'in amcası Abdurrezzak ile Şahbudak Bey'in oğlu Melik Arslan bulunuyordu. Savaş başlayınca Memlûk saflarında yer alan Melik Arslan en önde atını Osmanlı ordusu üzerine sürdü. Karşı cenahında yer alan Şehsuvaroğlu Ali Bey bir kılıç darbesiyle Melik Arslan'ın başını gövdesinden ayırdı. Savaş sonunda Memlûkleri mağlup eden Osmanlılar bu savaşta oldukça ganimet ve esir elde ettiler. Savaştan bir gün sonra elde edilen esirler ve

⁸⁶⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.99; Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.116.

⁸⁷⁰ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.121; *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.187.

⁸⁷¹ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi, ...*, s.64; Gökür Gögebakan, "Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş"..., s.868.

⁸⁷² M. Cavid Baysun, "Mercidabık", *İA*, C.7, İstanbul, 1955, s.753

"Eyledi anın sağında karar

Zülkadir oğlu Ali bin Şehsüvar" (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.285).

kesilmiş başlar padişaha sunuldu. Sadece Şehsuvaroğlu Ali Bey beş yüz tane kesilmiş başı padişaha sundu. Anlaşılan Şehsuvaroğlu Ali Bey'in askeri yetenekleri Osmanlı ordusuna önemli katkı sağlamıştır.⁸⁷³ Diğer yandan Osmanlılar Bıyıklı Mehmet Paşa komutasında bir orduyu Diyarbakır'ın fethi için görevlendirince Şehsuvaroğlu Ali Bey derhal bu orduyu iki bin kişiyle destekledi. Diyarbakır Osmanlıların doğu toprakları için çok önemli bir mevkide bulunuyordu. Çünkü Osmanlıların, Safevîleri baskı altında tutabilmesi için Diyarbakır'a sahip olmaları gerekiyordu. Netice nisan 1516'da yapılan Koçhisar savaşında Osmanlılar Diyarbakır'ı ele geçirdi ve Şehsuvaroğlu Ali Bey bu önemli savaşta Osmanlılara hem iki bin kişilik askeri yardım hem de iâşe yardımı yaparak Osmanlıların Diyarbakır'ı ele geçirmelerinde oldukça katkı sağladı.⁸⁷⁴

Mercidabık zaferinden sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey Suriye'ye ilerleyen Osmanlı ordusunun öncü kuvvetleri arasında yer aldı. Osmanlı ordusu Şam'a gelince burada Mısır'a gidilmesi veya geri dönülmesi hususunda bir istişare yapıldı. Şehsuvaroğlu Ali Bey geri dönmek isteyenlere şiddetle karşı çıkarak sultanı Mısır'ın alınması için teşvik etti. Yavuz diğer taraftan Memlûklere bir beşaret-name göndererek Mercidabık savaşının sebebinin Şah İsmail'e yapılacak yardımları engellemek için yapıldığını, amacının hac yolunun Müslümanlara açılması olduğunu belirterek Mısır'a yapılacak seferi gizli tutmaya çalıştı. 20 Ocak 1517 günü Şehsuvaroğlu Ali Bey sekiz bin süvari

⁸⁷³ Şükrî-i Bitlisî:

“...Seybi vü Şâmi tamâm at şaldı fâş
İtti şâhun şağ yanında savaş
Kana gark oldı o şahra ser-be-ser
Toz u toprağa bulandı at u er
Ma'reke kan ile oldı lâle-gün
Gizledi şahrâ yüzün deryâ-yı hün
Şehsüvar Oğlını mağlup etti Şâm
Rüminün sağında cebk oldı müdâm
Sonra fırsat buldı ol çabüsüvar
Ya'ni meydânda Ali bin Şehsüvar
Gürz ü şemşir oldu âlât-ı cedel
Araya peygâr için girdi ecel
Virmedi anda amân ol nev-cevân
Kesdi Seybi başını ner-pehlevân
Döndi vü aldı Melik Arslanı fâş
Kesdi başın itti bir âli-savaş...” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.255-256).

“...
Safları yarıp geçen Ahmet Bey atını ileri sürdü
Elinde zafer kapısının anahtarı olan kılıç,
Arkasında cesaretli karamanlar vardı.
Onun ardından Şâhsuvaroğlu Ali Bey geliyordu,
Onun gibi başka bir usta binici yoktu...” (Abdüsselam Bilgen, *Ada'i-yi Şirazî ve Selim-namesi...*, s.150).

⁸⁷⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.100; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.76; Haydar Çelebi *Ruznamesi...*, s.158; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.57.

ile Bilbis (Bulbeys)'e girdi. Ridaniye köyüne yaklaşıldığında Osmanlı vezirleri buldukları noktadan hücum edilmesi konusunda fikir beyan ettiler. Şehsuvaroğlu Ali Bey ise bu fikrin uygulanmasının olumsuz sonuçlar doğuracağını, Mukattan dağı yönünde ilerlenmesi gerektiğini belirtti. Sultan Selim, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in planını kabul etti. Neticede Osmanlılar ile Memlûkler arasında 24 Ocak 1517 günü Ridaniye savaşı meydana geldi. Bu savaşta Osmanlıların sağ kanadında⁸⁷⁵ yer alan Ali Bey, savaş esnasında bir ara Canberdi Gazalî'nin hücumuyla biraz hırpalansa da daha sonra durumu toparlayarak Osmanlıların Mısır'ı ele geçirmesinde oldukça fayda sağladı. Osmanlı ordusu Kahire şehrine girince Memlûk sultanı Tomambay, Buhayre'ye doğru kaçtı. Ali Bey onu takibe koyuldu ve Tomambay Nil nehrini geçmek isterken yakalandı.⁸⁷⁶ Yavuz, Memlûk sultanı Tomambay'ı Ali Bey'e teslim etti. Çünkü daha önce de bahsettiğimiz gibi Tomambay 1472 yılında Ali Bey'in babası Şehsuvar'ı

⁸⁷⁵ Şehsuvaroğlu Ali Bey Mercidabık savaşında olduğu gibi Ridaniye savaşında da Osmanlı ordusunun sağ kanadında yer aldı (Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.311).; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.67,76; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.596; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.28.

⁸⁷⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.102; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.67; Yavuz Sultan Selim, s.144; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.327; *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.129;

“...Şehsüvâr Oğlundan itti şeh su'al
Kim senün râyun nedür fi-küllî hâl
Pehlevân virdi cevâbın bi-hirâs
Kim bunun def'ine men buldum kıyâs
Varmayalum bi-tekellüf topına
Düşmeyelüm düşmeğn ser-kübına
Bozmayalım bu sufüfi sol u sağ
Yan virelüm kim bizüm-çündür kar'ag
Topunun bir yanı dönsün bizlere
Bunda fırsat var gümânsız sizlere
Karşu tedbirin görüptür ehl-i Şam
Cümle top ağzını gözler hâş u 'âm
Onların sağına döngeç bu şüküh
Cem iken bolur perişân ol güriüh
Top u handak cengi men olur müdâm
Bozular pergârı Şaminün tamâm
Topa varmakdan ne assıdur bize
Çok neberd olur gerekdür er size
Şâh olanda cür'et ü fırsat gerek
Gâh zür olsa gehi hikmet gerek
Ol kulunun uş bu tedbirini şâh
Dinledi itti pesend ol din-penah
Didi söz sen pehlevânundur bu dem
Rây ehl-i imtihanundur bu dem
Er bunun teh demde bolgaç hüş-yâr
Ref'ider hikmetle hatırdan gubar
Bozdı tedbirin b u danış bendenün
Aklı şaşdı bende-i pergendenün ...” (Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name...*, s.271-272).

yakalatıp idam ettirmişti. Ali Bey kendisine teslim edilen Tomambay'ı Kahire sokaklarında dolaştırdıktan sonra Babüzüveyle'de idam ettirerek babasının intikamını aldı.⁸⁷⁷

Ridaniye savaşından sonra Anadolu'nun doğusunda Safevî hükümdarı Şah İsmail'in yeniden Osmanlılara karşı bir hareketlilik içinde olduğu haberleri gelmeye başladı. Osmanlı sınır uçlarından gelen habere göre Şah İsmail, Nahcivan'da kışlamaktaydı. Amacı kış geçince Amasya üzerine yürümektir. Daha sonra gelen bir bilgi Şah İsmail'in İsfahan'a çekilip buradan iki kola ayrılacağını ve bir kolun Mardin'e diğer kolun da Bayburt'a saldıracağını haber verdi. Bu bilgiler üzerine Sultan Selim Rumeli Beylerbeyi ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'e haber göndererek Şah İsmail üzerine bir sefere hazır olmalarını emretti. Bu haber üzerine Osmanlı'nın doğu sınırlarındaki durum hakkında bilgi toplayan Şehsuvaroğlu Ali Bey, padişaha haber göndererek Osmanlı'nın doğu sınırlarının güvende olduğunu ve buralarda Şah İsmail'in herhangi bir harekâta bulunmadığını bildirdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in verdiği bilgiler doğrultusunda Sultan, Selim İran'a bir sefer düzenlemekten vazgeçti.⁸⁷⁸ Daha sonra Yavuz Sultan Selim, vefat eden Hasan Ali Bey oğlu Mahmut Bey'in cenazesinin Kudüs'e götürülmesi için Şehsuvaroğlu Ali Bey'i görevlendirdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey'i 30 Aralık 1517 günü Kudüs'e giderek görevini tamamladıktan sonra 1 Ocak 1518 günü Kudüs'ten ayrıldı.⁸⁷⁹

Mısır'ın fethinden yaklaşık iki yıl sonra Turhal'da tımar sahibi olan Bozok Türkmenlerinden Celal 1519 yılında Şah Veli unvanıyla üç dört bin Kızılbaş'ı etrafına toplayarak Dulkadir topraklarında önemli bir isyan çıkardı.⁸⁸⁰ Bozok bölgesinde dört bin kişiyle Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğlu Üveys'in evini basan Celal, kısa sürede Şah İsmail'in de desteğiyle yaklaşık yirmi bin kişilik bir grubu etrafında topladı. Celal, kendisine karşı asker toplamaya çalışan Rum Beylerbeyi Şadi Paşa'nın üzerine yürüyerek Zile mevkiinde onu mağlup etti ve bu savaşta Dulkadirlilerden Zünnun Bey

⁸⁷⁷ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.601; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni...*, s.135; Tomambay'ın ölümü ile ilgili bilgiler tarihi kaynaklarda farklı şekillerde anlatılmaktadır. Kaynakların büyük çoğunluğu Tomambay'ın Şehsuvaroğlu Ali'ye teslim edildiğini ve Ali Bey'in onu astığını yazmaktadır. Başka bir bilgiye göre Tomambay, Yavuz Sultan Selim'in Yeniçeri Ağası Ayas Ağa tarafından idam edilmiştir (Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.188-190). Ayrıca Ayas Paşa, Turnadağ savaşında yeniçeri ağası olarak görev yapmıştır (M. Cavid Baysun, "Ayas Paşa", *İA*, C.2..., s.44) Olayların akışı ve tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre bizce de Tomambay, Şehsuvaroğlu Ali tarafından idam edilmiştir.

⁸⁷⁸ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.91; *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.114.

⁸⁷⁹ *Haydar Çelebi Ruznamesi...*, s.197.

⁸⁸⁰ Lütfi Paşa, *Tevrihi Ali Osman...*, s.115; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.102; Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.446; Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyânlar...", s.113

katledildi. Bu zaferden sonra cesareti ve taraftarı artan Celal'in isyanı daha da büyüdü. Dulkadir topraklarında çıkan ve çok ciddi bir hal alan isyanın Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından bastırılmaması üzerine Yavuz, Rumeli Beylerbeyi Ferhat Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi.⁸⁸¹ Diğer taraftan Karaman Beylerbeyi Hüsrev Paşa, Rum Beylerbeyi Şadi Paşa ve Şehsuvaroğlu Ali Bey de asilere karşı hareket emri aldılar. Kayseri'ye gelen Hüsrev Paşa ile Şehsuvaroğlu Ali Bey 23 Nisan 1519 günü Şadi Bey köprüsü (?) civarında bir araya geldiler ve isyanı bastırmak için harekete geçtiler. 24 Nisan 1519 günü meydana gelen ve yatsıya kadar süren çarpışmalarda Şehsuvaroğlu Ali Bey çok önemli yararlıklar gösterdi. Hatta Faruk Sümer bu savaşın kazanılmasını Şehsuvaroğlu Ali Bey'in yiğitliğine bağlamaktadır.⁸⁸² Asi Kızılbaşların çoğu öldürülerek kadınları ve çocukları esir edildi. Asilerin başı Celal kaçtı; ancak peşinden Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğlu Üveys Bey onu takip etti. Şah İsmail'in topraklarına kaçarken Erzincan'da Cunkar cemaatine yakalanan Celal, Şehsuvaroğlu Ali Bey'in eline geçti.⁸⁸³

Şehsuvaroğlu Ali Bey Akşehir'e yakın bir yerde Celal'in adamlarını yendikten sonra Celal'in başını keserek onun bedenini kulağı büyüklüğünde parçalara ayırdı ve sultana yolladı. Ayrıca Şehsuvaroğlu Ali Bey, isyancı Celal ile iş birliği yapan Dulkadirlilerden Hisar Bey'i, onun iki karısını, üç kızını, dört oğlunu ve bir gelinini hapsedirdi. Yavuz Sultan Selim bu başarısının karşılığında Şehsuvaroğlu Ali Bey'e bir hilat ve murassa bir kılıç gönderdi. Osmanlılar lehine üst üste önemli başarılar sağlayan Şehsuvaroğlu Ali Bey'in bu başarıları Osmanlı devlet adamlarından Ferhat Paşa'nın kıskançlığına neden oldu.⁸⁸⁴ İbn İyas Şehsuvaroğlu Ali Bey ile Celal arasında çok büyük bir savaşın meydana geldiğini ve Türkmenlerden otuz bin kişinin öldüğünü, ilk çarpışmada Şehsuvar Bey'in teberle Celal'in yüzünü yaraladığını kaydeder.⁸⁸⁵

Şükrî-i Bitlisî'den Celali isyanı ve Şehsuvaroğlu Ali Bey ile ilgili birkaç beyit:

“...Yüridi Bozok ile ceng eyledi

Başlarına alemi teng eyledi

⁸⁸¹ Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara, 1969, s.96.

⁸⁸² Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.73

⁸⁸³ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s. 611; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.103; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.96-97

⁸⁸⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.103; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.88-89; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.98; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.50;

⁸⁸⁵ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, ..., s.303

*Geldi basdı Veysün ordusun revân
Kendü zannında şeh-i sâhib-zamân*

*Gâret oldı ordı vardı seyle mâl
Nice başlar kesdi zulm ilen celâl*

...

*Didi bundan ol cihân-ı dâr u gir
Olmadı mı Şehsüvâr oğlu haber*

*Didiler iy şâh-ı gerdûn-iktidâr
Kim seninle buldu âlem iftihar*

*Kendünün taht-ı yedinden lâ-muhal
Uş bu günlerde hurûc etti celâl*

....

*Gelmedi Şâh-ı pehlevân
Zulkadirlü leşkerin dirdi revân*

*Olmadı hüküm-i hümâyün aşikâr
Çıkdı fi'l-hal ol ferid-i rüzgâr*

...

*Bindi bindürdi mübâriz leşkerin
Aldı çıkdı Zulkadirlünün erin*

*Zemherir kalbinde kim çokdur fesâd
Berf ü bârân oldı esdi tünd-bâd*

*Zulkadirlü tağların bend itdi berf
Her girive oldı bir küh-ı sigerf*

...

*Şefkat-i şahi vü lutf-ı husrevi
Şehsüvar Oğlına geldi eznevi*

*Rüz-gâr ehline rüşendür bu hâl
Kim bu tevcih ile def oldı Celâl*⁸⁸⁶

Mart/Nisan 1520'de Abdürrezzak Bey'in Şehsuvaroğlu Ali Bey ile sekiz gün boyunca savaştığı ve Elbistan, Maraş ve bazı bölgelerin Abdürrezzak Bey tarafından alınarak Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürüldüğü haberleri yayılmaya başladı.⁸⁸⁷ Ancak daha sonra bu haberin doğru olmadığı anlaşıldı.

Yavuz Mısır'ı fethettikten sonra Tomanbay'ın yetenekli emiri Canberdî Gazali, Sultan Selim'den af dilemişti. Sultan da onu affederek Şam beylerbeyliği ile Kudüs ve Gazze sancaklarına tayin etti. Yavuz'un ölümünün ardından Şam valisi Canberdî Gazali⁸⁸⁸ isyan ederek Şam'da adına hutbe okutup para kestirerek bağımsızlığını ilan etti. Ardından yirmi bin kişilik kuvvetle Halep'e geldi ve burayı kuşattı. Celâlî isyanında olduğu gibi bu isyanda da Osmanlılar isyanı bastırmak üzere Ferhat Paşa'yı görevlendirdi ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de ona yardımcı tayin etti.⁸⁸⁹ Ferhat Paşa'nın gelmesini bile beklemeyen Şehsuvaroğlu Ali Bey derhal harekete geçerek Halep valisi Karaca Paşa'nın yardımına gitti. Şehsuvaroğlu Ali Bey, Halep'e gelip Canberdî Gazali'yi geri çekilmeye mecbur etti ve Canberdî Şam'a kadar çekildi. Halep'i kurtaran Şehsuvaroğlu Ali Bey, Canberdi Gazalî'yi takip ederek onu bir kez daha mağlup etti. Bu sırada Ferhat Paşa Halep'e geldi. Şehsuvaroğlu Ali Bey ile dört bini yeniçerilerden oluşan sekiz bin kişilik kuvvetin başında bulunan Ferhat Paşa birleşerek Canberdi Gazali'nin üstüne gittiler. 27 Ocak 1521 günü Şam civarındaki Mastaba'da yapılan savaşta Canberdi Gazalî öldürüldü. Asilerin öldürülmesinin ardından Şehsuvaroğlu Ali Bey Dulkadirli topraklarına Ferhat Paşa'da Kanunî'nin emriyle Kayseri'ye döndü. Diğer taraftan Şehsuvaroğlu Ali Bey özellikle Kanunî'nin Batı seferlerinde Anadolu'nun doğusunu gelecek tehlikelerden korudu.⁸⁹⁰

⁸⁸⁶ Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name*..., s.297-302.

⁸⁸⁷ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, ..., s.300-301

⁸⁸⁸ Yavuz Sultan Selim Mısır'ı fethettikten sonra Memlûklerin önemli emirlerinden Canberdî Gazali Yavuz'dan af diledi. Yavuz da onu affederek Şam Beylerbeyliği ile Kudüs ve Gazze sancaklarına tayin etti (Yaşar Yücel, *Ali Sevim, Türkiye Tarihi*, C.2..., s.260).

⁸⁸⁹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.103; Yaşar Yücel, *Ali Sevim, Türkiye Tarihi*, C.2..., s.260.

⁸⁹⁰ Lütfi Paşa, *Tevarih-i Ali Osman*..., s.116; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.115; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.103; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.3..., s.664; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.295; M. Tayyip Gökbilgin, "Süleyman I", *İA*, C.11, İstanbul, 1979, s.102; s.295; Alaaddin Aköz, İbrahim Solak, "Dulkadir Beyliği'nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyenlar...", s.113.

a. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Katli ve Dulkadir Beyliği'nin Osmanlılara İlhakı

Şehsuvaroğlu Ali Bey'in Osmanlılara yaptığı hizmetler Ferhat Paşa'nın kıskançlığını iyice arttırdı. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in halkına baskı ve eziyet yaptığı haberleri İstanbul'a kadar yayılınca Osmanlılar durumu gözden geçirmek için Dulkadir topraklarına bir teftiş heyeti gönderdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey bu duruma sinirlenerek Dulkadir topraklarına gelen bir kadı ve iki çavuştan oluşan Osmanlı teftiş heyetini katletti.⁸⁹¹ Bu olaydan sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey'in çok şımardığı ve onun itaatten çıktığı haberleri yayıldı. Hatta onun bağımsızlık çalışmaları yaptığı söylentileri İstanbul'a kadar ulaştı.⁸⁹² Bu durum uzun zamandır Şehsuvaroğlu Ali Bey aleyhine fırsat kollayan Ferhat Paşa'ya aradığı fırsatı verdi. İsmail Hami Danişment, Dulkadir ülkesine gelen teftiş heyetinin Ferhat Paşa tarafından katledilmiş olma ihtimalinden bahseder. Ona göre Şehsuvaroğlu Ali Bey'in bu cinayetten haberi bile yoktur. Ferhat Paşa sırf Ali Bey'i kötü göstermek için böyle bir tuzak kurmuştur.⁸⁹³ Neticede Ali Bey'in ölüm fermanını alan Ferhat Paşa, derhal Tokat'a gelerek Şah İsmail üzerine sefere çıkılacağını bu sebeple Şehsuvaroğlu Ali Bey ve oğullarının Tokat'a gelmesi gerektiği haberini gönderdi. Çocukları ile beraber çağırılmanın hayra alamet olamadığını belirten emirlerine "benim Osmanlıdan ne alıp veremediğim var ki" diyerek kuvvetlerini toplayıp çocukları ile beraber Tokat'a gitti. Şehsuvaroğlu Ali Bey, Artukova'ya geldiğinde Ferhat Paşa tarafından karşılandı ve Ferhat Paşa, Şehsuvaroğlu Ali Bey'e bir ziyafet verdi. Bu ziyafet sırasında Ferhat Paşa, Şehsuvaroğlu Ali Bey ve oğullarını katletti.⁸⁹⁴ Ali Bey'in kesik başı temmuz 1522'de o sırada Rodos seferinde bulunan Kanunî'ye ulaştırıldı. Dulkadirlilerden geriye son şehzade Şehsuvar kaldı. O da 1587 yılında kendisini zehirleyerek intihar etti.⁸⁹⁵

Şehsuvaroğlu Ali Bey, Dulkadir Beyliği'nin başına geçtikten sonra Osmanlılara oldukça fayda sağladı. Onlara karşı sadakatini de bozmadı. Hem Yavuz döneminde hem de Kanunî döneminde Osmanlı sultanları ile iyi ilişkiler kurdu. Hatta Kanunî'nin

⁸⁹¹ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.104; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.66; Hasan Basri Karadeniz, "Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği'nin İlhakı"..., s.911.

⁸⁹² Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2..., s.260.

⁸⁹³ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.81.

⁸⁹⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.104; Şinasi Altundağ, "Selim I", *İA*, C.10..., s.431.

⁸⁹⁵ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.648.

Belgrad Seferi dönüşünde sultana tebrikname⁸⁹⁶ göndererek gidilecek seferlerde yer almak istediğini belirtti. Şehsuvaroğlu Ali Bey öldürülünce Anadolu'da "Osmanlı yiğit basandır." diye terimler ortaya çıktı. Neticede Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesi ile Dulkadir toprakları doğrudan Osmanlı topraklarına katıldı. Zaten Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ortadan kaldırılmasının en büyük amacı Dulkadir Beyliği'ni ortadan kaldırmaktı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin sınırları Mısır'a kadar ulaşmıştı. Anadolu'nun ortasında bağımsız veya yarı bağımsız bir beyliğin yaşamanın devam etmesi çok da mantıklı değildi. Dulkadirli toprakları Osmanlılara geçince Maraş merkez olmak üzere bir eyalet oldu. Bozok ise müstakil bir sancak yapılarak Osmanlılara katıldı.⁸⁹⁷ Şehsuvaroğlu Ali Bey öldürüldükten sonra Dulkadirli topraklarındaki tımarlar Osmanlı devlet hazinesine alındı. Bu durum bölgedeki Türkmenlerin isyanına neden oldu.⁸⁹⁸

Kaynakların verdiği bilgilere göre Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ölümüne kadar Osmanlılara hiç zarar vermediği aksine Osmanlıların Yavuz devrindeki doğu ve güney seferlerinde onlara çok fayda sağladığı çok açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim Osmanlı tarihçileri Şehsuvaroğlu Ali Bey'den bahsederken onu yüceltici sıfatlarla anarlar. Örneğin; Selimname'de Şehsuvaroğlu Ali Bey merd-i meydan-ı dilaveri (yiğitlik meydanının kahramanı), hizebr-i 'arsa-ı hünerveri (ustalık alanının arslanı), sahib-i ray-ı metin (sağlam görüş sahibi) ve fikr-i güzün (seçkin düşünceli) olarak tarif edilir.⁸⁹⁹ Şehsuvaroğlu Ali Bey, Sultan Selim'in yolunda canla başla savaşmış, ziyadesiyle ona yoldaşlık etmiştir.⁹⁰⁰ Peki, neden Osmanlılar kendisine bu kadar fayda sağlayan ve sadık olan Dulkadir beyini öldürdüler? Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülme sebebi sadece Ferhat Paşa'nın kıskançlığı veya entrikaları mıdır? Burada şunu hemen belirtmek gerekir ki devletlerarası ilişkiler karşılıklı çıkar ilişkisine dayanır. Bu durum, tarihin ilk devletlerinden günümüze kadar gelen bir gerçektir. Bu minvalde düşünülürse Osmanlılar doğru zamanı bulduğunda başındaki beyin kim olduğuna bakmaksızın çok önemli bir coğrafyada bulunan Dulkadir Beyliği'ne son verdi. Doğru zamandan

⁸⁹⁶ Şehsuvaroğlu Ali Bey, Belgrad fethini müteakip Kanuni Sultan Süleyman'a gönderdiği tebriknamede: "Ba'demâ pâdşâh-i âlem-penâh haledi saltanatehu bunun gibi gazalara teveccüh idicek me'mûldür ki bu çâker-i bî-mikdâr da'vet olma, tâ ki fermân-ı Şerîf-i vâcbii'l-iz'ân ile meşiyen ale'rre's varup sultânü'l-guzâtin önünde rikâb-i hümâyûnunda baş oynadup âhir ömrümüzde Hakku Taâlâ Şehâdet müyesser ide." diyerek sultana bağlılığını arz etmiştir (Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.3..., s.834).

⁸⁹⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.105 Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*, s.75; bk. Şehsuvaroğlu Ali Bey.

⁸⁹⁸ bk. Dulkadir Türkmenleri; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni...*, 154.

⁸⁹⁹ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.160.

⁹⁰⁰ Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.389.

kastımız şu ki; esasen Dulkadiroğulları Beyliği doğal ömrünü tamamlamıştı.⁹⁰¹ Kurulduğu günden Alaüddevle Bey'in ölümüne kadar Dulkadiroğulları güçlü devletlerarasında denge politikası izleyerek ayakta kalmayı başardı -bunu söylerken Dulkadiroğullarının askeri başarılarını ve yeteneklerini göz ardı etmemek gerekir-. Osmanlıların, Memlûkleri yok edip Safevîleri etkisiz hale getirmesiyle Dulkadiroğulları Beyliği'nin başı sıkışınca dayanabileceği bir güç kalmadı. Avrupa'nın doğusundan Arabistan'a, Afrika'ya kadar uzanan Osmanlı toprakları içinde bir Türkmen Beyliği'nin siyasi varlığı düşünülemezdi. Netice olarak kanaatimizce Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinin nedeni Ferhat Paşa'nın ufak tefek kıskançlıklarına ilaveten Osmanlıların siyasi gücünün artırılması ve Anadolu'da bulunan Osmanlı topraklarının bütünlüğünün sağlanmak istenmesidir.

Şehsuvaroğlu Ali Bey dönemi Dulkadirli topraklarının Osmanlılara entegrasyon olarak da değerlendirilebilir. Yavuz Sultan Selim, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i çok sevmesine ve ona çok güvenmesine rağmen onu kontrol altında tutmak için Çaldıran savaşı dönüşünde Ağrı ve Doğubayazıt bölgesinde önemli bir güce haiz olan Bayezidoğullarını Maraş ve çevresine getirerek onları Şehsuvaroğlu Ali Bey'e karşı denge unsuru olarak kullandı. Turnadağ savaşına Bayezidlilerin reisi olan İskender Bey de katıldı. Savaşın ardından İskender Bey'e çavuşbaşılık verilerek Maraş'a yerleştirildi. Ayrıca İskender Bey'e Maraş ve civarında birçok arazi arpalık olarak tahsis edildi. İskender Bey'den sonra da Bayezidoğullarına mensup çok sayıda şahıs gerek Osmanlı Devleti gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nde üst düzey görevlerde bulundu.

Yavuz Sultan Selim, Dulkadir beyi Alaüddevle Bey'i öldürdükten sonra beyliği Şehsuvaroğlu Ali Bey'e tevcih ederken Alaüddevle Bey'in bizzat tasarrufunda bulunan yerleri sekiz yüz bin akçalık has olarak verdi ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i sancak beyi olarak göreve getirdi. Arta kalan diğer kaleler ve bir gümüş madeni ise Hassâ-i Humâyun'a yani devletin merkezi yönetimine dâhil edildi. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in idaresinde bulunan yerlerde Dulkadirli idaresinde tımar sistemi uygulandı. Ancak belirtmek gerek ki Osmanlılar, Şehsuvaroğlu Ali Bey'e diğer sancaklardan farklı imtiyazlar verdi. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesinden kısa bir sonra tanzim edilen tahrir defterinde Şehsuvaroğlu Ali Bey'den müstakil bir bey olarak bahsedilmektedir. 1530 tarihli tahrir defterinde Şehsuvaroğlu Ali Bey'in amcası Alaüddevle Bey gibi vakıf, mülk ve muafiyet ile ilgili temessükler vardır. Oysa Osmanlı idare yapısında

⁹⁰¹ Faruk Söylemez, "Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri"..., s.137.

beylerbeyleri bile müstakil hareket edemez.⁹⁰² Bütün bu bilgilere göre Şehsuvaroğlu Ali Bey döneminde Dulkadiroğullarının ne tam bir bağımsızlığı ne de Osmanlılara tam bir bağımlılığı söz konusudur. Dolayısıyla Şehsuvaroğlu Ali Bey dönemini Dulkadirliilerin Osmanlılara bağlanma süreci olarak yorumlamak daha doğru olacaktır. Belki de 1522 tarihinde gerçekleşen bu olayı Şehsuvaroğlu Ali Bey'in öldürülmesi olarak değil de Dulkadiroğulları Beyliği'nin Osmanlılara katılması olarak değerlendirmek çok da yanlış olmayacaktır.

⁹⁰² Hasan Basri Karadeniz, "Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği'nin İlhakı"..., s.910-914.

6. DULKADİR BEYLİĞİ'NİN KOMŞU BEYLİK VE DEVLETLERLE SOSYAL VE EKONOMİK MÜNASEBETLERİ

6.1. Sosyal Münasebetler

6.1.1. Akrabalık Münasebetleri

Anadolu'yu yurt edinmek için özellikle XI. yüzyılın başından itibaren Anadolu'ya gelen Türkmenler aynı sosyal tabanın kollarıdır. Oğuzların bakiyeleri olan bu Türkmenlerin çoğunun birbiriyle kan bağı vardır. Nitekim bu Türkmenler Anadolu'da birer siyasi teşekkül haline geldikten sonra her ne kadar birbirleriyle siyasi rekabet içinde olsalar da akrabalık bağı kurmaktan geri kalmamışlardır. Mesela Dulkadirli; Osmanlılara beş, Memlûklere üç, Akkoyunlulara iki, Kadı Burhaneddin'e bir, tartışmalı olmakla beraber Eratnalılara da bir gelin göndermişlerdir. Ayrıca Kadı Burhaneddin Ahmed'ten de bir kız almışlardır.

Eratna Bey'in 1339 tarihli kitabesinde onun Dulkadirli Sevlî (Sulî) Bey'in kızı veya Amasya Emirlerinden Tülü Bey'in kız kardeşiyle evli olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁰³ Yukarıda da zikredildiği gibi bu hatunun kesin olarak hangi beylikten olduğu bilinmemektedir.

Kadı Burhaneddin, Dulkadiroğlu Halil Bey'in büyük kızını alarak onun damadı oldu. Halil Bey de oğlu Nasreddin Mehmet'e Kadı Burhaneddin'in kızı Hatice Hatun'u (Mısır Hatun) aldı. Kadı Burhaneddin Ahmed tarafından yetiştirilen Hatice Hatun çok iyi yetişmiş ve siyasetten anlayan bir hatundu. Nasreddin Mehmet Bey, Kayseri'yi Karamanoğullarından aldıktan sonra buranın idaresini eşi Hatice Hatun'a verdi. Ayrıca Nasreddin Mehmet Bey, onu Memlûk sultanları Şeyh Müeyyed ve Sultan Baybars devirlerinde iki defa Mısır'a elçi olarak gönderdi. Memlûk sultanları tarafından oldukça itibar gören Hatice Sultan, Mısır'a elçi olarak gitmesinden ötürü ona Mısır Hatun da denmiştir. Böylece Kadı Burhaneddin Ahmed ile Halil Bey arasında ciddi bir akrabalık ve dostluk bağı kuruldu. Türkmenlerin desteğini alan Kadı Burhaneddin başta Moğollar olmak üzere düşmanlarına karşı önemli bir güç kazandı.⁹⁰⁴ Mısır Hatun'un kabrinin Zamantı dağı eteklerinde olduğu tahmin edilmektedir.⁹⁰⁵

⁹⁰³ Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna...*, s.10; Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1402.

⁹⁰⁴ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.419; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar"..., s.127; Kerim Özdemir, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin "Tenkîhu't-Tevârih" Adlı Eserinin Selçukluların Zuhurundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Bölümlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi...*, s.72

Şah İsmail, Alaüddeve'nin güzelliği dillere destan kızı Benli Hatun ile evlenmek istedi. Alaüddeve, önce kızını Şah İsmail'e vereceğini beyan etse de daha sonra siyasi mücadelenin etkisiyle Şah İsmail'in Şifliğini bahane ederek onu Şah İsmail'e vermedi. Benli Hatun'u Akkoyunlu Şehzadesi Murat ile evlendirdi. Alaüddeve damadı Şehzade Murat'a siyasi destek de verdi.⁹⁰⁶ Şah İsmail, Alaüddeve'den damadı Murat Mirza'yı isteyince Alaüddeve: "... *Sultan Murad ise bana sığınmıştır ve şimdi damadımızdır. İltimas ederim ki, kendi dedeniz olan Hasan Padişah'ın mezarı hatırına bu kez onun kusurunu affedesiniz ve onu bana bağışlayasınız...*" demiştir. Mirza Murat daha sonra Osmanlılara sığındı. Yavuz Sultan Selim, Murat'ı doğu sınırına beylerbeyi olarak atadı ve ona büyük bir saygı gösterdi. Murat, Yavuz'un teyzesi aynı zamanda da Dulkadirli hükümdarı Alaüddeve'nin kızıyla evlenmiş olması sebebiyle Yavuz'un eniştesi idi. Murat'ın bu evliliğinden Yakup ve Hasan isimli iki oğlu vardır.⁹⁰⁷

Safevilerle Akkoyunlular arasındaki çekişmeye müdahil olarak Akkoyunlulara önemli destek veren Alaüddeve, Akkoyunlu Elvend Bey'in adamlarından Emir Bey'in kardeşi Kayıtmaz'ın Güneydoğu Anadolu'daki faaliyetlerinden memnun kalınca kızlarından birini ona verdi. Alaüddeve kardeşi Abdürrezzak'ı nikâh yapılması için vekil tayin etti.⁹⁰⁸ Alaüddeve Akkoyunlulara iki kızını gelin ederek onların topraklarında nüfuz sahibi olmayı planladı. Kanaatimizce Alaüddeve 1507 yılında Safeviler tarafından ağır bir mağlubiyete uğramasaydı muhtemelen bu plânını gerçekleştirecekti.

Memlûk sultanı 1440 yılında Çakmak, Nasreddin Mehmet Bey'in kızı Nefise Hatun ile evlendi. Nefise Sultan, Canibeg Suff'nin eski eşidir. Bu düğün sırasında Canibeg'den Nefise Sultan'nın üç yaşında bir kız çocuğu vardır.⁹⁰⁹ Nasreddin Mehmet

İlyas Gökhan, "Dulkadir Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler...", s. 284; İlyas Gökhan, "Marashlı Meşhur Kadımlar"..., s.107; Kemal Göde, "Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış"..., s.1402.

⁹⁰⁵ Seyit Burhanettin Akbaş, "Dulkadirli Devletinde Zamantı Bölgesinin Önemi", *Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.192.

⁹⁰⁶ Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları"..., s.228; Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*..., s.59; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.90-91; Tufan Gündüz, "Safeviler", *DiA*, C.35..., s.452; İlyas Gökhan, "Marashlı Meşhur Kadımlar"..., s.106.

⁹⁰⁷ Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, İstanbul, 2015, s.37; Coşkun Alptekin, "Türkiye Selçukluları"..., s.434; Haydar Koç, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri*..., s.114.

⁹⁰⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.94; Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*..., s.75; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.284; Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, c.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1448.

⁹⁰⁹ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1972, s. 337; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet

Bey ilerleyen yaşına rağmen düğün için kızını da alarak bizzat Kahire'nin yolunu tuttu. Nasreddin Mehmet Bey, Kalatü'l Cebel'e geldiğinde Sultan Çakmak onları karşılamaları ve onlara ikramda bulunmaları için bir heyet hazırlatıp gönderdi. Nasreddin Mehmet Bey, Kahire'ye girince önemli Memlûk emirleri onları karşıladı. Nasreddin Mehmet Bey, Kahire'de Sultan Çakmak'ın huzuruna çıktı ve Sultan Çakmak onları çok iyi karşılayarak onlara güzel ikramlarda bulundu. 7 Nisan 1440 günü Sultan Çakmak ile Nefise Sultan'ın nikâhı gerçekleşti. 31 Mart 1440 günü düğün alayı Kahire'de büyük bir törenle karşılandı. Bir hafta sonra muhteşem bir düğün yapıldı. Nasreddin Mehmet Bey'e sultan çeyiz olarak otuz bin dinar verdi. Nefise Hatun 1449 nisanda vebadan öldü. Nefise Hatun öldükten sonra Sultan Çakmak, Dulkadir beyi Süleyman Bey'in kızlarından biri ile evlendi.⁹¹⁰ Alaüddevle, 1488 yılında Osmanlılar Memlûklere karşı başarısız olunca Memlûk komutanlarından Emir Özbek'e haber göndererek kızını emir Özbek'in oğluna vermek istediğini ve oğlunu da Memlûklere hizmet etmesi için Mısır'a göndermek istediğini belirtti.⁹¹¹ Hammer'e göre Alaüddevle'nin kızı ile Emir Özbek'in oğlu izdivaç etmiştir.⁹¹² Hadidî'nin verdiği bilgilere göre de Alaüddevle'nin bu teklifi Özbek tarafından kabul edilmiştir:

“...Ale'd-devle de bâ-erkân-ı âyin
Cihâzın kızımın şer'î nikâhın

Cemî'i Türkman'un beglerle
Cemî'i beglerin hâtûnı bile

Bir oğlum bile sultân hizmetine
Salar kim kullug ide hazretine

Menâzil kesdi bunlar Mısır'a yetdi
Bulanın geldügin Özbek işitdi

ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler”..., s.280; İlyas Gökhan, “Maraşlı Meşhur Kadınlar”..., s.104

⁹¹⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.56

⁹¹¹ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*..., s.129 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.391.

⁹¹² Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.510; Şehabettin Tekindağ “II. Bayezid Devrinde Çukurova'da Nüfuz Mücadelesi”..., s.368.

Tiz istikbâle ekâbir gönderürler

Getürüp izzetile kondururlar

Ezel Özbek düğünler itmişidi

Safâ vü iş başa yetmişidi

Hemân matlûb u tâlib oldu vâsıl

Olidi maksadı aksa oldu hâsıl

Ale'd-devle oğlu sultân hizmetinde

Mu'azzez oldu Özbek himmetinde

Sekiz yüz toksan iki yıl Nebî'nün

Bu hâle târih oldu hicretinün”⁹¹³

Dulkadirlilerden Osmanlı sarayına gelin giden ilk kız “Sultan Hatun”dur. Yıldırım Bayezid’in hanımlarından biri olan bu hatun Süleyman Şah adlı bir beyin kızıdır. Bu evlilikle beraber şüphesiz Osmanlı-Dulkadir ilişkilerinde bir yakınlaşma olmuştur.⁹¹⁴ Hemen ardından Çelebi Sultan Mehmet 1391 yılında Dulkadiroğlu prenseslerinden Seveli Bey’in kızı Emine Hatun ile evlendi. Bu evlilikten II. Murat dünyaya geldi.⁹¹⁵ Bazı Osmanlı kaynakları bu prensesi Dulkadir beyi Nasreddin Mehmet Bey’in kızı olarak gösterir. Bazı kaynaklar ise onun Dulkadir beyi Süleyman Bey’in kızı olduğunu kaydeder. Bu konuda tetkik yapan Halil Ethem Bey, Emine Hatun’un Dulkadir Bey’i Seveli Bey’in kızı olduğunu belirtir ve bu düğünün 1391 yılında gerçekleştiğini ifade eder. Osmanlı Haremleri ile ilgili çalışmalar yapan Çağatay Uluçay, Emine Hatun ile Çelebi Mehmet’in 1403 yılında evlendiğini ileri

⁹¹³Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*...,s.329.

⁹¹⁴ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.149; İlyas Gökhan, “Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler”..., s.267; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.227; İlyas Gökhan, “Maraşlı Meşhur Kadımlar”..., s.90.

⁹¹⁵ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.147; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*..., s.101; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.238; İlyas Gökhan, *Kuruluştan*, s.227; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, İstanbul, 2015, s.99; Müneccimbaşı’na göre II. Mehmet’in Sitti Hatun ile evlenmesini Dulkadiroğulları teklif etmiştir (Müneccimbaşı Ahmet, *Câmiü’-d-düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*..., s.184).

sürmektedir.⁹¹⁶ Bostanzade Yahya, Emine Hatun için “Dulkadiroğullarının yıldız kadar temiz ve lekesiz kızıydı.” tabirini kullanır. Çelebi Mehmet ile 16 yıl evli kalan Emine Sultan 1416 yılında vefat etti.⁹¹⁷ Dulkadirlilerden Osmanlılara gelin giden üçüncü kız Âlime Hatun’dur. Osmanlı padişahı II.Murat, Dulkadirlilerden Âlime Hatun ile evlendi. Âlime Hatun’un Fatih Sultan Mehmet’in annesi olma ihtimali vardır.⁹¹⁸ Hakkında fazla malumat yoktur.

Osmanlı hükümdarı II.Murat ile Dulkadirli Süleyman Bey döneminde iki devlet arasındaki münasebetler iyiydi. II.Murat, veziri Halil Paşa ile istişareden sonra, oğlu Şehzade Mehmet’e Dulkadirlilerden bir kız almaya karar verdi. Dulkadirli Süleyman Bey’in beş kızı bulunuyordu. Hoca Sadeddin’e göre bu beş kızın hepsi birbirinden güzel idi. Cihanı aydınlatan parlak yüzleri, gönülleri birbirine düşüren tatlı yanakları vardı. Onlar güzellik ve nurdan sanki bir heykel, onların endamları sanki hurilerden alınmış örnek, her biri eşi olmayan tatlı ve temiz kızlardı. Ayrıca oldukça iffetliydi. Tâcü’t-Tevarih’te;

*“Adem’in Havva’ya düştüğü günden beri
Onların soyundan acep böyle kız geldi mi
İffet denizindedir gözler nurun cevheri
Yaratılışı melek sureti oldu peri”*

tabirleri ile Süleyman Bey’in kızlarına iltifat edilmektedir.⁹¹⁹ Solakzade ise bu beş kızın her birini yıldıza benzeterek onların güzelliğini ön plana çıkarır. Ancak sonuncu kızın hepsinden güzel olduğunu ve bu güzelliğinin insanı hayrete düşürdüğünü belirtmektedir.⁹²⁰ II. Murat, bu kızlardan birini beğenmesi için Amasya sancak beyi Hayrettin Hızır Ağa’nın eşini Elbistan’a gönderdi. Hızır Ağa’nın eşi Süleyman Bey’in kızlarından Sitti Hatun’u beğendi. Onun iki gözünden öptü ve Sitti Hatun’a padişah adına yüzük takıldı. Hızır Ağa’nın eşi daha sonra gelini ve çeyizini götürmek üzere yanında Rum’un ileri gelenlerinin hanımları ve Anadolu valileri ile birlikte tekrar Elbistan’a geldi. Kasım-aralık 1450’de iki ay süren

⁹¹⁶ İlyas Gökhan, “Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler”..., s.267; İlyas Gökhan, “Maraşlı Meşhur Kadınlar”..., s.91; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*..., s.10.

⁹¹⁷ Nurgül Sucu, “Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.257; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*..., s.100.

⁹¹⁸ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.201; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.228; İlyas Gökhan, “Maraşlı Meşhur Kadınlar”..., s.95.

⁹¹⁹ Hoca Sadeddin, *Tacü’t Tevarih*, C.2 ..., s.245;

⁹²⁰ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1 ..., s.251.

eşine az rastlanılır bir düğün yapıldı. II.Murat bu düğüne Anadolu'daki bütün ulema, kadı, fakir ve şairleri davet etti. Birçok kişiye bol ihsanlarda bulunuldu. Fatih Sultan Mehmet'in eşi Sitti Hatun, aynı zamanda Sultan II.Bayezid'in annesidir.⁹²¹ Dulkadirilerden Osmanlı sarayına gelin giden en önemli hatun muhtemelen Sitti Hatun'dur. Onun etkisiyle Osmanlı sarayında Maraş yemekleri ve giysilerinin etkisi görülmüştür.⁹²² Tarihçi Dukas bu evliliğin amacını siyasi temellere dayandırmaktadır. Ona göre Osmanlı topraklarının doğu kanadı Karamanoğulları ve Akkoyunlular tarafından tehdit ediliyordu. Bu nedenle Osmanlıların doğuda bir müttefike ihtiyacı vardı. II. Murat, Dulkadiroğulları ile akrabalık ilişkisi kurarak doğuda ihtiyacı olan müttefiki bulmuş oldu.⁹²³ Andreo Clot, Fatih ile Sitti Hatun için üç ay süren muhteşem bir düğün yapıldığını, düğün sonrası Fatih'in Sitti Hatun'u çok sevemediğini ve ona çok ilgi göstermediğini, bu evlilikten bir çocuğun doğmadığını ve Sitti Hatun'un uzun yıllar Edirne'de tek başına kaldığını ve burada adeta terk edilmiş bir kadın olarak vefat ettiğini bildirir.⁹²⁴ Kaynakların çoğunda II.Bayezid'in annesinin Sitti Hatun olduğu yazılıdır. Kanaatimizce Andreo Clot bu konuyla ilgili verdiği bilgilerde bir yanılığa düşmektedir.

Osmanlılara gelin giden bir diğer hatun Alaüddeve'nin kızı Ayşe Hatun'dur. İlk dönemlerinde Osmanlılarla yakın ilişkiler kuran Alaüddeve Bey, kızı Ayşe Hatun'u (Gülbahar Hatun) şehzade Bayezid'e verdi.⁹²⁵ Bu izdivaçtan 1467 yılında ilerde Osmanlıların en önemli padişahlarından biri olacak olan Yavuz Sultan Selim dünyaya gelmiştir.⁹²⁶ Trabzon'da bulunan İmaret Cami'si yakınındaki mezar kitabesinde: "Sultan

⁹²¹ Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*..., s.213; İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.2..., s.404 Gelibolulu Mustafa Âli Efendi, *Kitabü't Târih-i Künhü'l Ahbâr*, C.1, Haz. Ahmet Uğur vd. Kayseri, 1997, s.368; F. Giese, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*..., s.77; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.55; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., 251; Edirneli Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Atsız, byy. 1972, s.106; Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*..., s.3; Tacü't-Tevarih, C.2, s.245-246; Dukas, *Bizans Tarihi*..., s.136; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.274; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih*..., s.297; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.351; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1 ..., s.341; *Ruhi Tarihi*, Haz.Halil Erdoğan Cengiz, Yaşar Yücel, 1992, s.446; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*..., s.19-20; Halil İnalçık, "Mehmed II", *DİA*, C.28..., s.396; Halil İnalçık, "Murad II", *DİA*, C.31..., s.170; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*..., s.151; Necdet Öztürk, *Anonim Osmanlı Kroniği*, ..., s.84.

⁹²² İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.271.

⁹²³ Dukas, *Bizans Tarihi*..., s.136-137.

⁹²⁴ Andreo Clot, *Fatih Sultan Mehmet*, Çev. Necla Işık, İstanbul, 1994, s.26

⁹²⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.77; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1..., s.612; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*..., s.231.

⁹²⁶ İsmail Hami Danişment, c.1, s.315; Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*..., s.100; Niyazi Akşit, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi*..., s.77 Behset Karaca, "Safevî Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi

Selim-i evvelin mâder-i Şah-ı perveri, gülbûn-ı gülzâr-ı devlet, gülbahar-ı mâh-rû, intikal etmiş Trabzon'da rahmete" kitabesinde Gülbahar Hatun yazılıysa da Yavuz'un annesinin adı Ayşe Sultan'dır, Gülbahar ise onun sıfatıdır. Enver Behnan Şapolyo, Yavuz'un dedesinin Şehsuvar Bey olduğunu annesinin ise Gülbahar Hatun olduğunu belirtmektedir.⁹²⁷ İsmail Hami Danişment de Yavuz'un annesinin Ayşe Sultan mı yoksa Gülbahar Hatun mu olduğu konusunda karşılaştırma yapar ve neticede Yavuz'un annesinin Ayşe Hatun olma ihtimalini daha yüksek gördüğünü belirtir.⁹²⁸ Ayşe Hatun, 1505 yılında Yavuz Sultan Selim Trabzon sancak beyiyken Trabzon'da vefat etti. Türbesi Trabzon'dadır ve türbesine yanlılıkla Gülbahar Hatun yazılmıştır.⁹²⁹

6.1.2. Sosyo-Kültürel Münasebetler

Dulkadir Beyliği'nin sosyo-kültürel münasebetleri içinde Safevîlerin önemli bir yeri vardır. Safevî ailesinin Anadolu ile ilk ilişkileri Timur dönemine kadar gitmektedir. Timur, Anadolu seferinden dönerken yanında Türkmen esirleri de götürdü. Safevîyye şeyhi Hacı Ali, bu esirlere kefil olarak onların serbest bırakılmasını sağladı. Anadolu'dan İran tarafına yapılan göçlerin temeli buna dayanmaktadır. Dulkadirli dönemde Türkmenlerin önemli kesmi İran topraklarına göç etti.⁹³⁰ Anadolu'daki Türkmenlerden önemli bir bölümü Şah İsmail'e meylediyordu.⁹³¹ XVI. yüzyılda Dulkadir oymağında seksen bin hane bulunduğu ve bunlardan Bozok (Yozgat) bölgesinde yaşayanlardan bazılarının Safevî hizmetine girdiği bilinmektedir.⁹³² Safevî Devleti'ni kuran ana tebaa Türkmenlerden oluşmaktadır. Bu Türkmenlerin çoğunluğu

Osmanlı-Safevî İlişkileri"..., s.783; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi...*, s.453; Şinasi Altundağ, "Selim I", *İA*, C.10, İstanbul, 1964, s.423; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları...*, s.180.

⁹²⁷ Behset Karaca, "Safevî Devleti'nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevî İlişkileri"..., s.817.

⁹²⁸ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.221.

⁹²⁹ İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler"..., s.276; İlyas Gökhan, "Maraşlı Meşhur Kadınlar"..., s.100; Şehabettin Tekindağ, "Trabzon", *İA*, C.12, İstanbul, 1979, s.464; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları...*, s.21; Feridun Emecen, "Selim I", *DİA*, C.36, Ankara, 2009, s.407; Nurgül Sucu, "Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar" ..., s.263.

⁹³⁰ Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.224; Nesib Nesibli, "Osmanlı-Safevî Savaşları, Mezhep Meselesi ve Azerbaycan", *Türkler*, c.6 Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Ankara, 2002, s.1572; Tahsin Yazıcı, "Safevîler", *İA*, C.10..., s.59.

⁹³¹ bk. Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü...*; Ziver Hüseyinli, "Safevîler Devleti'nde Karamanlılar", *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.1, Konya, 2016, s.356.

⁹³² Selahattin Doğuş, "Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri"..., s.78; Namık Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.402.

Anadolu'nun göçebe ve köylü Türkmenleridir. Bu Türkmenlerin içinde Maraş, Elbistan ve Bozok bölgesindeki Dulkadirli'lere mensup Dulkadir boyu da bulunmaktaydı ve bu Türkmenler Safevî Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynadı.⁹³³ Dulkadirli Türkmenler, Safevî Devleti'nde korucubaşılık, mühürdarlık, tavacıbaşılık, valilik gibi askeri ve idari sahada önemli mevkiilerde bulundular.⁹³⁴ Hatta 1500 yılında Şah İsmail'in ordusunun büyük çoğunluğu Dulkadirli Türkmenlerden oluşmaktaydı.⁹³⁵ Mesela 1514 Çaldıran savaşında Avşarlı, Şamlı ve Musullu Türkmenleri ile Dulkadirli Türkmenlerinin başında bulunan Dulkadirli Halil Bey, Sefevîlerin sağ kanadında yer aldı. Yine Şah İsmail'in Şirvanşahlar üzerine yaptığı seferde Dulkadirli Selman Bey Dulkadirli Türkmenlerinin başında sefere katıldı. Safevî sarayının en önemli görevlerinden olan “korucubaşılık” neredeyse Dulkadirli Türkmenlerin elindeydi.⁹³⁶ Tarihi Kızılbaşan'da yazdığına göre Şiraz hâkimliği Dulkadirli'lere verildi. Dulkadirli'lardan Sultan Halil, Ali Sultan, Murat Sultan, Hamza Sultan, Kadı Han, İbrahim Han, Ali Sultan, Tali Oğlu, Şah Veli Sultan, Berhurdar Sultan, Muhammet Can Sultan ve Veli Sultan bu bölgenin hâkimleri olmuşlardır.⁹³⁷ Dulkadirli taifesi içindeki İmanlı Afşarları muhtemelen Safevîler döneminde (Akkoyulular döneminde olması da muhtemel) İran'a yerleşti. Sonraki dönemlerde bu Türkmenler arasından idareciler bile oldu.⁹³⁸ Dulkadirli çatısı altındaki Eymürler İran'a giderek burada, Safevî dönemindeki belli başlı Kızılbaş topluluklarından biri haline geldi.⁹³⁹ Safevî kaynakları Dulkadirli'lere önemli Kızılbaş boylardan biri olarak gösterir ve onlar için Safevî şeyhlerine sadık müritler ifadesini kullanırlar.⁹⁴⁰ Faruk Sümer “Anadolulu Kızılbaş Türkler olmasa değil Safevî Devleti'nin kuruluşu, Erdebil şeyhlerinin siyasi gayeleri taşımaları bile düşünülemezdi” diyerek Türkmenlerin siyasi kabiliyetlerinin Safevî askeri gücüne katkısını vurgulamak istemiştir.⁹⁴¹ Safevî Devleti için kullanılan “Gövdesi Anadolu'da

⁹³³ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*..., s.153.

⁹³⁴ Selahattin Döğüş, “Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri”..., s.78

⁹³⁵ Ziver Hüseyinova, “Dulkadirli'lilerin Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları”..., s.107; Mirza Bala, “Erdebil”, *İA*, C.4, MEB, İstanbul, 1964, s.291; Tahsin Yazıcı, “Şah İsmail”, *İA*, C.11, İstanbul, 1979, s.275; Yılmaz Karadeniz, “Safevî Devletinin Kuruluşu Meseleleri, Kızılbaşların Ortaya Çıkışı”, *Amasya Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, C.3, S.3, Amasya, 2014, s.63.

⁹³⁶ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*..., s.39; Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran*, İstanbul, 2011, s.41; Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail*, İstanbul, 2010, s.130; Selahattin Döğüş, “Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri”..., s.78

⁹³⁷ Tufan Gündüz, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*..., s. 81-82 .

⁹³⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*..., s.289.

⁹³⁹ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*..., s.348.

⁹⁴⁰ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*..., s.36.

⁹⁴¹ Selahattin Döğüş, “Dulkadir Türkmenleri ve Safevîlik”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, İstanbul, 2012, s.373.

başı İran'da" tabiri Safevîlerin Anadolu Türkmenlerinden ne denli destek aldığını göstermektedir.⁹⁴²

Daha önce Dulkadirli-Akkoyunlu ilişkileri bölümünde dile getirildiği gibi Dulkadirli Melik Arslan'ın oğlu Arslan Bey Anadolu'dan giderek Tebriz'de Akkoyunlulara sığınmıştı. Onunla beraber Avşar ve Bayatlardan birçok Türkmen topluluğu Akkoyunlu devletinin hizmetine girdi. Anadolu'dan Doğu'ya doğru giden Şîf guruplar İran ve çevresinde Şîf Türkmen nüfusunu oldukça artırdı. Akkoyunluların Türkmenlere karşı duyduğu bir güven ortamı da vardı. Mesela Akkoyunlu hükümdarı Rüstem, Şah İsmail'i ele geçirmek istediğinde Şah İsmail'i teyzesi Dulkadirli'den Aba (Ebe) adında bir kadına vererek onu saklatmıştı. Daha sonra Aba, Şah İsmail'i 1493 yılında babasının müritlerine teslim etti. Aba, Şah İsmail'i kurtardı; ancak kendi canını kurtaramadı. Rüstem Bey, İsmail'i yakalayamayınca Tebriz'in Pazar meydanında Aba'yı idam etti.⁹⁴³ Muhtemelen Dulkadirli Aba olmasaydı Şah İsmail hayatını kaybedecekti.

Şah İsmail XVI. yüzyılın başlarında siyasi olarak yavaş yavaş kendini göstermeye başladı. Bu siyasi teşekkülün zuhuruyla beraber Şîflik de yayılmaya başladı. Zaten Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd zamanında Anadolu'da Şîflik kendisine bir yer edinmişti. O dönemden beri pek çok Türkmen Şîflikle haşır neşir oldu. Dulkadirli toprakları içinde de oldukça Şîf unsur bulunmaktaydı.⁹⁴⁴ Hatta 1500 yılında Şah İsmail, Erzincan civarındaki Sarıkaya (Saru Kaya) bölgesine geldiğinde Türkmenler bu duruma çok sevindi. Şah'ın davetini alan Dulkadirli Türkmenlerden beş bin kişi yola koyuldu. Öyle ki gerdeğe girmek üzere olan Dulkadirli bir genç Şah'ın geldiğini duyunca gerdeği bırakıp hemen Erzincan'ın yolunu tutmuştur.⁹⁴⁵ Bu da Anadolu Türkmenlerinin Şah İsmail'i ne kadar sevdiğini göstermektedir.

⁹⁴² Selahattin Döğüş, "Maraş'ta Türkmen Aşiretleri"..., s.460.

⁹⁴³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.89; Remzi Kılıç, Şah İsmail'in "Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi ve Sonuçları", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005, s.409; Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail*..., s.39.

⁹⁴⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.89; Ziver Hüseyinova, "Dulkadirli'lerin Safevî Topraklarına Göçleri ve Safevîlerle İrtibatları"..., s.111.

⁹⁴⁵ Selahattin Döğüş, "Dulkadir Türkmenleri ve Safevîlik"..., s.383; Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*..., s.18; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*..., s.152; Tufan Gündüz, *Son Kızılbaş Şah İsmail*..., s.50; Qiyas Şükürov, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları"..., s.225; Şah İsmail'in Erzincan'a gelişi şöyle ifade edilir:

"Her yerne var ise bir bed nihâd
Müfsid ü mülhim mübâhî-itikâd
Vardı ol bed-kişe itti ittibâ
Oldı Erzincan'da hayli ictîma" (Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, Kayseri, 1989, s.48).

Dulkadir Beyliği'nin sosyo-kültürel münasebetleri noktasında dikkat çeken bir konu da Şehsuvar Bey'in Kerameti meselesidir.

Şehsuvar Bey'in Kerameti:

Şam askeri (Memlûkler) Şehsuvar Bey'i Semendun (Zamantı) Kalesi'nde yakalayarak Mısır'a götürdü. Memlûk komutanı Yeşbek, Şehsuvar Bey'in hal ve hatırının sorulmasını istedi. O esnada birisi konuşmalara şahit oldu. Özetle Şehsuvar Bey şöyle demiştir: Üç yıldır bu zincir boynuma vurulmuştu. Ben bilirdim kimse bilmezdi. Siyah ve güçlü birisi zincirin ucunu tutardı, her yere benimle gelirdi, gece gündüz yanımdan ayrılmazdı. Bunun sebebi bir zamanlar Sultan Mehmet Han'a isyan ettim. Doğru yoldan ayrıldım. Şarap meclisinde ahbablarımla çok fazla şarap içip gurura kapıldım. Hüdavendigâr'a muhtaç olmadığımı söyleyerek bağımsızlık davasında bulundum. Boş laflar ederek, Bundan sonra yeryüzünün sultanına bile itaat etmem. Osmanoğullarına baş eğdirip hizmet etmem ben de onlar gibi tek başıma sultanım. Devletim, boyum var, galip askerim var, kimseden korkum yok dedim. İçlerinden birkaç kişi bu sözlerini tasdik için Osmanoğlunun verdiği sancağı, askeri davulları getir ve parçala dediler. Ben de bunları sohbet yerine getirdim, bunları parça parça ettiler. Hemen bu musibet oldu. Çirkin bir adam karşımda biçimlendi, bir elinde zincir bir elinde değnek. O zinciri getirdi boynuma vurdu. Karşı koyacak gücüm olmadı. Zincirin ucunu tutup karşımda durdu. Onu herkes görüyor sandım ancak meclistekilerde bir korku ve ıstırap görmeyince anladım ki benden başkası görmez. Her yerde karşımda durdu. Kur'an ve ibadetle kurtuldum. Anladım ki şeytan hali değil, emr-i Rabbani'dir. Bu durum canıma tak etti. Üç yıl tamamlanınca Şamîler elinde esir oldum. Bu zincir boynuma vuruldu. O zinciri ben görürdüm kimse görmezdi ancak şimdi herkes görür.⁹⁴⁶ Bu menkıbe Osmanlı-Dulkadiroğlu münasebetlerinin bozuk olduğu yıllarda yazmıştır. Menkıbe Dulkadirlilerin en meşhur ve saygın beyinin başından geçmektedir. Bu menkıbe Anadolu kamuoyunda yayılmış, Osmanlılar lehine halk üzerinde bir baskı oluşturmuş ve önemli bir propaganda aracı olmuştur.⁹⁴⁷

⁹⁴⁶ İbn Kemal, Tevârih-i Âli Osman, Defter VII., Haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1991, s.394-396

⁹⁴⁷ Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyılla...*, s.84-85.

6.2. Ekonomik Münasebetler

6.2.1. Hayvancılık ve Tarım

Eski Türk ekonomisinin temeli konar-göçer hayvancılığa dayanmaktaydı. Bozkır coğrafyasının şartları gereği hayvancılık bu bölgede yaşayan Türklerin başlıca geçim kaynağıydı.⁹⁴⁸ Hayvanlar hem gıda maddesi, hem ticaret aracı ve hem de nakil vasıtası olması sebebiyle insan hayatında önemli rol oynamaktaydı.⁹⁴⁹ Orta Asya Türk toplumunun ekonomik temeli hayvancılık (besicilik) idi. At ve koyun yetiştiriciliği de Türk hayvancılığının ana unsuruydu.⁹⁵⁰ Hayvancılığın yanı sıra Türklerde tarım, ticaret, sanayi ve zanaat da ekonomik yaşamda belirli ölçüde bulunurdu. Anadolu'ya gelen Türkmenler bu özelliklerini büyük ölçüde devam ettirdiler. Daha önce bahsedildiği üzere Maraş, Ahir (Ahır) dağının güney etekleri ile Maraş ovası arasında yaklaşık rakımı 620-720 metre olan meyilli bir arazi üzerine kurulmuş bir yerleşim yeridir. Ceyhan nehrinin ana kollarından olan Aksu ve Ahir dağının yamaçlarından doğu-batı istikametinde akan Erkenez gibi önemli akarsular Maraş topraklarını verimli bir hale getirmektedir.⁹⁵¹

Her ne kadar Dulkadir Beyliği dönemine ait ekonomik unsurlar ile ilgili elimizde oldukça az kaynak bulunsa da XVI. yüzyılda bölgedeki ekonomik faaliyetlerin Osmanlılar tarafından kayda alınması Dulkadir Beyliği'nin ekonomik hayatı hakkında bize bilgi vermektedir. Bire bir rakamlar aynı olmasa da XVI. yüzyılda tutulan kayıtlar Dulkadirlilerin XIV-XV. yüzyıl ekonomisinin devamı niteliğindedir. Buradan hareketle Dulkadirlilerin ekonomik faaliyet ve münasebetleri tahmin edilebilir. Türkmen yapısı itibarıyla Dulkadirlilerin ekonomik temelini hayvancılık oluşturuyordu. Hayvancılıktan et, süt, peynir, yağ gibi gıdasal maddelerle yün ve ip gibi ürünler üretiliyordu. Hayvancılık açısından özellikle koyun, keçi, at, sığır, deve ve arıcılık öne çıkmaktadır. *Alaüddeve Bey Kanunnamesindeki:*

“-Ve her kim at oğrılasa veyahut katır oğrılasa eli kesilmezse on sekiz altın alına. Eğer sığır oğrılasa kat-ı yed olmazsa on dört altın alına.

-Ve koyun ve keçi oğrısından beş altın alına

⁹⁴⁸ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü...*, s. 317

⁹⁴⁹ Sadettin, Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara, 2006, s.83

⁹⁵⁰ Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri*, C.II, Ankara, 2003, s.127

⁹⁵¹ E. Honigman, “Maraş”, *İA*, C.7, İstanbul, 1955, s.310.

-Eğer bir kişi ya at ya iki deve ya iki sığır ya iki katır ya iki koyun ve yahut ikiden artık bir defa ya iki defa serika (sirkat) eylese her dava başına mezbur tamam cerime alına.

-Ve kovan ve saban demirü ve çul ve bukağı ve özengi ve eyer ve bunlara mümasil nesne serika eylese bahası on akçe ola beş altun alına.”⁹⁵² gibi maddeler Dulkadir Beyliği’ndeki tarım ve hayvancılığın gelişmişliğine delalet eder.

XVI. yüzyılda Bozulus bölgesinde kuzular hariç yaklaşık 2.000.000 koyunun varlığı bilinmektedir. Yaklaşık kişi başına 250 koyun düşmektedir.⁹⁵³ Aynı şekilde 1596 yılında Halep Türkmenlerinin yine 2.000.000’den fazla koyuna sahip oldukları bilinmektedir. Dulkadir Türkmenlerine gelince 757 aşiretten sadece 335 tanesine ağnam vergisi yazılmıştır. Buna rağmen yaklaşık 800.000 koyunun varlığı ortaya çıkmaktadır ve bu sayı muhtemelen gerçek sayının altındadır. Çünkü Dulkadirli Türkmenlerinin sadece beşte birini oluşturan Bozulus’ta iki milyon civarında koyun vardı.⁹⁵⁴ Temel dayanağı hayvancılık olan Konargöçer tebaa bu işe çok önem veriyordu. Daha önce de zikredildiği üzere 1401 yılında Emir Mirza, Ebubekir, Süleyman Şah ve Şeyh Nureddin kumandasındaki Timur kuvvetleri o sırada Tedmur’da bulunan Dulkadirliilerin üzerine gönderdi. Bu kuvvetler sadece Tedmur’daki Dulkadirliilerden 200.000 gibi önemli büyüklükte koyun sürüsüne el koydular.⁹⁵⁵ Koyun üretimi ilerleyen yıllarda azalma göstermiştir. Örneğin 1526⁹⁵⁶ yılında Maraş, Keferdiz, Pazarcık, Aladinek, Gügercinlik, Göynük, Tekak, Kargılık, Haruniye, Andırın ve Zeytun’da toplam 114.630 bulunurken 1563’te adı geçen yerlerde 22.804 bulunmaktadır.⁹⁵⁷ Yine 1526 yılında da Güvercinlik, Tekak ve Kargılık’taki koyun sayısı 30.950 iken 1563 yılında aynı yerlerde 5.260 koyun bulunmaktadır.⁹⁵⁸ Bu da halkın hayvancılıktan ziyade tarım ve üretime işlerine yönelmesiyle açıklanabilir.

XVI. yüzyılda Dulkadir Türkmenlerinin atçılıkla uğraştığı bilinmektedir. Özellikle Bozulus Türkmenleri iyi cins atlar yetiştirip bunları İran bölgesine

⁹⁵² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.109

⁹⁵³ Faruk Demirtaş, “Bozulus Hakkında”, *AÜDTCFD*, C.7, s.1, Ankara, 1949, s.40

⁹⁵⁴ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.45.

⁹⁵⁵ Refet Yinanç, bu sayıyı iki yüz bin olarak vermektedir (Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35); Ancak diğer bazı kaynaklar bu sayıyı yirmi bin olarak gösterir (Sadettin Baştürk, “Timur’un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri”..., s.406).

⁹⁵⁶ Detaylı bilgi için bk. Refet Yinanç, Mesut Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, C.1-2, Ankara, 1988

⁹⁵⁷ İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası...*, s.157

⁹⁵⁸ İbrahim Solak, “XVI. Yüzyılda Güvercinlik Kazası”, s.371

satmaktadır.⁹⁵⁹ Dulkadir Beyliği'nin de at yetiştiriciliğinde önemli bir yeri vardı. Sadece Dulkadir Beyliği'nde değil diğer Anadolu halkının atlara önem verdiğini biliyoruz. Nitekim Zeyneddin Karaca'nın rakibi Taraklı Halil, Elbistanın kendisinde kalması karşılığında Memlûklere 100 hediye gönderdi. Buna karşılık Karaca Bey, Taraklı Halil'in tarafında olan Halep valisi Altınboğa'ya 200 at hediye göndererek onun gönlünü almıştır.⁹⁶⁰ Dulkadirliler at yetiştiriciliği için bazı aileleri görevlendirmişlerdir. Alaüddevle ve Şehsuvaroğlu Ali Bey döneminde Binboğa dağlarında at yetiştiriciliği için kullanılan yirmi sekiz yaylak vardır.⁹⁶¹

Dulkadirlilerde deve yetiştiriciliği de gelişmiştir. Özellikle Dulkadir taifelerinden Ağca Koyunlular deve yetiştiriciliğinde önemli bir yere sahiptir. Develer genellikle taşımacılıkta kullanılıyordu. Hem yaylak kışlak arasındaki göçlerde, hem de ticaret eşyalarının taşınmasında develerin önemli bir yeri vardır. Çünkü Türkmen develeri beş yüz kilograma kadar yük taşıyabilmektedirler. Bu develer ayrıca ticaret kervanları ve hac yolculuğu için kiralanmakta veya satılmaktadır.⁹⁶² 1379 yılında Dulkadiroğulları-Ramazanoğulları ittifakındaki Türkmenler Ayas (Yumurtalık)'ta Memlûk ordusunu mağlup ettiğinde Memlûk ordusundan 30.000 deve, 13.000 kadar eyerli at ve kıymetli savaş aletleri ele geçirdi.⁹⁶³ 1417'de Şehy Müeyyed'in oğlu İbrahim, Dulkadirlilerden 700 deve ve 200 at ele geçirmiştir.⁹⁶⁴ Şehsuvaroğlu Ali Bey 11 Şubat 1516'da Kahire'ye bir elçi göndererek Sultan Kansu Gavri'ye 15 erkek, 8 iğdiş deve ve 6 tane de katır hediye etti.⁹⁶⁵ 1642 yılında sadece Bozulus Türkmenlerinin 5.109 devesi olduğu görülmektedir.⁹⁶⁶

Konargöçer Türkmenlerin sosyal yaşantı tarzına uygun olarak arıcılık önemli bir geçim kaynağıdır. 1526 yılındaki tahrirden anlaşıldığı üzere Maraş Kazası'nda 7.885 resm-i kovan vergisi alınmıştır.⁹⁶⁷ Bir kovana iki akçe vergi alındığına göre bu dönemde Maraş'ta yaklaşık 3.942 kovan bulunmaktadır. 1563 tarihli tahrire göre ise Maraş Sancağı'nda toplam 17.251 Kars-ı Maraş'ta da 1.431 kovan bulunmaktadır. Ayrıca bu

⁹⁵⁹ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.51.

⁹⁶⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.9-10.

⁹⁶¹ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.51.

⁹⁶² Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.48.

⁹⁶³ Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı...*, s.89; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi...*, s. 44.

⁹⁶⁴ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.43.

⁹⁶⁵ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul, 2006, s.18

⁹⁶⁶ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.50

⁹⁶⁷ İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası...*, s.158.

tarikhlerde Maraş Sancağı'nın her yerinde arıcılık yapıldığı görülmektedir.⁹⁶⁸ 1526 yılındaki tahrir göre Güvercinlik, Tekak ve Kargılık'taki kovanlardan 2.177 akçe, 1563 yılında aynı yerlerde kovanlardan 2.126 akçe vergi alınmıştır.⁹⁶⁹

XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Dulkadir Türkmenlerinin tarımsal üretimine bakacak olursak; Dulkadirlilerin hububat, bakliyat, pamuk, çeltik, susam, üzüm ve çeşitli meyvelerin üretildiğini görürüz. 1526'daki kayıtlara göre sadece Maraş, Kemer, Keferdiz, Kara Hayıt, Aladinek, Pazarcık, Gügercinlik, Göynük, Tekak, Kargılık Haruniye, Andırın, Zeytun, Bayındır'da 28.192 ton hububat üretimi bulunmaktadır. 1563 yılında ise 13.298 buğday, 8.887 ton arpa üretilmektedir.⁹⁷⁰ 1526 yılında Elbistan kazasında ise yaklaşık 24.000 ton hububat üretildiği görülmektedir. 1540 yılında ise Elbistan'da yaklaşık 18.000 ton hububat üretilmiştir.⁹⁷¹ Maraş civarında 1526 yılında yaklaşık 230.000 akçelik, 1563 yılında ise yaklaşık 90.000 akçelik çeltik üretilmektedir. 1526 yılında sadece Camustil, Kurupınar, Kemer, Keferdiz, Kara Hayıt, Aladinek, Pazarcık, Gügercinlik, Göynük, Bertiz, Tekak, Kargılık, Haruniye, Andırın, Zeytun, Yenice Kale, Bayındır nahiyelerinde 93.000 ton civarında, 1563 yılında da aynı nahiyelerde yaklaşık 70.000 ton pamuk üretilmektedir. 1526 yılında Maraş, Keferdiz, Pazarcık ve Kargılık nahiyelerinde 67 ton civarında susam üretildiği görülmektedir. Meyve olarak ise en çok dikkati çeken üzümdür. Bağcılık Maraş ve civarında oldukça gelişmiş durumdadır. 1526 yılındaki kayıtlara göre Maraş, Camustil, Kurupınar, Kemer, Keferdiz, Kara Hayıt, Aladinek, Pazarcık, Göynük, Bertiz, Tekak, Kargılık, Haruniye, Andırın, Zeytun, Yenice Kale nahiyelerinde 613.000, 1563 yılında ise yaklaşık yaklaşık 2.207.000 kök üzüm bulunmaktadır. Yine Maraş civarında nar ve bostan önemli yere sahiptir. Bunların haricinde de bölgede yetiştirilen muhtelif meyveler vardır.⁹⁷² Bu meyveler içinde Evliya Çelebi narı ve bağcılığı ayrı bir yere koyar. Ona göre Maraş narı çoktur ve fırında biraz kurutulup her yere götürülür.⁹⁷³

Yukarıda sadece Maraş civarındaki küçük nahiyelerle örneklendirmeye çalıştığımız ekonomi Dulkadir Beyliği'nin yekün ekonomik faaliyetlerinin yanında çok daha küçüktür. Çünkü Dulkadir Beyliği'nin etki sahası sadece Maraş ve çevresindeki nahiyelerden meydana gelmiyordu. Dulkadirliler zaman zaman doğuda Mardin'e, batıda

⁹⁶⁸ Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri...*, s.53.

⁹⁶⁹ İbrahim Solak, "XVI. Yüzyılda Güvercinlik Kazası", s.371.

⁹⁷⁰ İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası...*, s.139-155

⁹⁷¹ İbrahim Solak, *XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası*, Konya, 2013, s.73

⁹⁷² İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası...*, s.139-155

⁹⁷³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3/1, İstanbul, 2006, s.207

Kırşehir'e, kuzeyde Yozgat'a güneyde Çukurova'ya kadar yayılmış buraların idarelerini ele geçirmişlerdir. Dolayısıyla bu bölgelerdeki ekonomik faaliyetlerden de kendilerine gerekli olan geliri sağlamışlardır. Elbette bu üretilen ve elde edilen ürünlerin tamamı beyliğin sınırları içinde kalmıyordu. Muhtemelen bunların bir kısmı komşu beylik ve devletlere ihraç ediliyordu.

6.2.2. Üretim, Madencilik ve Ticaret

1526 ve 1563 tahrir defterlerine bakıldığında Maraş'taki sanayi ürünleri üretiminin tarımdan geri kalmadığı görülür. Bu üretim yerlerinden en önde gelenleri şunlardır: Boyahane, kasap, ma'sara (üzüm suyu elde etmek için kullanılan malzeme), debbağhâne (dericilik), kirişhane (hayvanların sinir ve bağırsaklarının işlendiği yer), ma'cunhâne, meyhane, helvaciyân-şerbetciyân, şemhâne (mumculuk), kapan (terazi), culah (dokumacı), ayakkabıcılar, değirmen, tekstil vb.⁹⁷⁴ Şüphesiz bu üretimlerin çoğu Dulkadirilerde de yapılmıştır. Muhtemelen bu ürünler yerel pazarlarında satıldığı gibi diğer siyasi teşekküllere de ihraç edilmiştir.

Osmanlı döneminde Maraş bölgesinin önemli gelir kaynaklarından birisi madenciliktir. Maraş civarındaki dağlarda demir, kurşun, bakır, kömür, asfalt, petrol, mermer ve tuz damarları bulunmaktadır.⁹⁷⁵ Çok eski dönemlerden itibaren Zeytun bölgesi yakınlarındaki Berit dağından demir madeni çıkarılmaktadır. Bu maden muhtemelen Dulkadir Beyliği zamanında da devam etmiştir. Tarihi kayıtlar bu madenin h.1282 (m.1865-1866) yılına kadar devam ettiğini bu dönemlerde demirin Avrupa'dan daha ucuza getirilmesi nedeniyle kapatıldığını kaydeder.⁹⁷⁶ Demirden başka Dulkadirilerde gümüş madeni de çıkartılmaktaydı. Nitekim Yavuz, Turnadağ savaşıdan sonra Şehsuvaroğlu Ali Bey'e Alaüddevle Bey'in bizzat tasarrufunda bulunan yerleri 800.000 akçalık has olarak verdi ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i sancak beyi olarak göreve getirdi. Arda kalan diğer kaleler ve bir gümüş madeni ise Hassâ-i Humâyun'a dâhil edildi.⁹⁷⁷ Maraş bakır işletmeciliği açısından da önemli bir yere sahiptir. Mesela 1571 yılında ihtiyaca binaen 500 kantar bakır ve 300 kantar demir Maraş'tan Bağdat'a gönderilmiştir. Yine Maraş'ta çıkarılıp işletilen önemli

⁹⁷⁴ İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazası...*, s.180, Hasan Arslan, *VXII. Yüzyılda Maraş Sancağı*, Ankara, 2014, s.241.

⁹⁷⁵ Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası...*, s.203.

⁹⁷⁶ F.French vd., *Die Grundlagen Türkischer Wirtschaftsverjüngung*, Berlin, 1916, s.107.

⁹⁷⁷ Hasan Basri Karadeniz, "Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği'nin İlhakı"..., s.910-914.

madenlerden birisi güherçile (potasyum nitrat)'dir. Barut yapımında kullanılan güherçile Maraş'ta çıkarılıp kârhaneler ve kâlhaneler de işlenilmiştir. 1573 yılında Karaman ve Zülkadriye vilayetlerinde on altı adet güherçile işletmesinin varlığı bilinmektedir. Burada üretilen güherçile Halep'ten İstanbul'a kadar ihtiyaç olan her yerlere gönderilmektedir.⁹⁷⁸ Muhtemelen Dulkadir Beyliği zamanında da üretilmiş ve kullanılmıştır.

Maraş'ın Akdeniz, Kuzey Suriye, Anadolu ve Irak'ı birbirine bağlayan kavşak noktada bulunması Orta Tunç Çağı'ndan itibaren bölgenin önemli bir ticaret güzergâhı olmasını sağlamıştır.⁹⁷⁹ Bunun en önemli nedeni bölgenin Amanos Dağı'ndan⁹⁸⁰ Antakya'ya giden yol, Maraş ovasını el-Hades üzerinden Malatya'ya bağlayan yol, Besni üzerinden Fırat'a ve Samsat'a giden yol, Antep üzerinden Halep'e giden yol, Adana'ya giden Kadirli-Anazarba-Misis yolu, Göksun üzerinden Kayseri'ye giden yol, Elbistan-Gürün-Sivas'tan Karadeniz'e giden yol, Kısık-Elbistan-Afşin yolu gibi ticaret geçişine uygun yol ağına sahip olmasıdır.⁹⁸¹ Dulkadir beyleri fetih hareketlerinde bulunurken bu ticaret yollarının önemine dikkat etmişlerdir. Örneğin Halil Bey döneminde Zamantı'yı alarak Pınarbaşı, Tomarza,⁹⁸² Sarız ve Bünyan topraklarının idaresini ele geçiren Dulkadirli Kayseri'ye giden Halep-Elbistan ve Malatya ticaret yollarının kontrolünü de ele geçirmişlerdir.⁹⁸³ Bu şartlar göz önüne alındığında Dulkadir Beyliği'nde önemli bir ticaret ağının bulunduğu söylenebilir. Dulkadirli bazen bu ticaret yollarındaki mallara el koymuşlardır. Örneğin 1390'lı yıllarda Sivaslı birtakım tüccarlar Kadı Burhaneddin'e, Dulkadirli tarafından soyulduklarını bildirip onları şikâyet etmişlerdir.⁹⁸⁴ 1420'li yıllarda Nasreddin Mehmet Bey'in oğlu Hasan ve

⁹⁷⁸ Hasan Arslan, *VXII. Yüzyılda Maraş Sancağı*, Ankara, 2014, s.244-245; Ahmet Refik Altınay, *Osmanlı Döneminde Türkiye Madenleri*, İstanbul, 1931, s.18.

⁹⁷⁹ Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Kahramanmaraş, 2010, s.79.

⁹⁸⁰ Toros Dağlarının en güneyindeki bölümdür. Ayrıca Nur Dağı veya Gavur Dağı olarak da bilinir.

⁹⁸¹ Besim Darkot "Maraş", *İA*, C.7, İstanbul, 1955, s. 313; Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi...*, s.80; bk. Emin Toroğlu, Yaşar Alparlan, *Kahramanmaraş'ın Tarihi Coğrafyasında Yollar*, Kahramanmaraş, 2016.

⁹⁸² Tomarza Dulkadirlielerin batıya açılan kapısıdır. O dönemki adı Kösi-dere (Kösdere) olan Tomarza stratejik bir öneme sahiptir (İlyas Gökhan, "Dulkadirlielerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri", *I. Tomarza Sempozyumu*, Kayseri, 2008, s.263).

⁹⁸³ Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3..., s.33; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.19; Kemal Göde, *Eratnalılar...*, s.104; İlyas Gökhan, "Dulkadir Beyliği'nin Kayseri Yöresinde Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.182; Abdullah Kaya, "Dülkadir Beyliği'nin Eratnalılarla Münasebetleri"..., s.90; İlyas Gökhan, "Dulkadirlielerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.262.

⁹⁸⁴ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti...*, s149; Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm...*, s.487; Sadettin Baştürk, "Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005, s.404.

Akkoyunlu Kara Yülük'ün oğlu birleşerek, Kayseri civarındaki köylerde yağmalar yaparak, ticaret kervanlarının ve hacıların mallarına el koydu.⁹⁸⁵

6.2.3. Ganimet

Dulkadir Beyliği'nin önemli gelir kaynaklarından birisi ganimetlerdir. Çok ciddi ve etkili bir güce sahip olan Dulkadir Türkmenleri yayıldıkları coğrafyalarda yaptıkları akınlar ile çok ciddi gelir elde etmişlerdir. Dulkadirlielerin önemli ganimet elde ettikleri bazı olaylara örnek verilirse: 1335 yılında Zeyneddin Karaca Bey beş bin atlı ile Çukurova'ya inerek kayda değer ganimetler elde etti. 1375 yılında Kilikya Ermenilerinin yıkılmasıyla Karaca Bey ganimet kapılarından birini kaybetti.⁹⁸⁶ 1339 yılında Karaca Bey, Eratnanın oğlunu esir alıp Eratnalılardan yirmi bin baş hayvan elde etti; ancak yapılan anlaşmanın ardından bunların bir kısmını iade etti.⁹⁸⁷ 1340'lı yıllarda Eratnalılardan Memlûklere giden hediyelerin bir kısmı Dulkadirli Türkmenleri tarafından yağmalanmıştır.⁹⁸⁸ 1343 yılında Karaca Bey, Amik ovasındaki Türkmenlerle birleşerek Sis bölgesine defalarca akın yaptı ve bu akınlardan bolca ganimet aldı.⁹⁸⁹ Hatta bir ara özgüveni çok artan Karaca Bey Ermenilerin Memlûklere ödediği vergiye el koymak istedi.⁹⁹⁰ 1379 şubatında Dulkadiroğulları-Ramazanoğulları ittifakındaki Türkmenler Ayas (Yumurtalık)'ta Memlûk ordusunu mağlup ederek otuz bin deve, on üç bin kadar eyerli at ve kıymetli savaş aletleri ele geçirdi.⁹⁹¹ 1384'te Halil Bey, Sivas tarafına yöneldi. Amacı ordusunu toparlamak için ganimet elde etmektir. Nitekim Halil Bey topladığı Türkmenlerle Darende, Divriği bölgesinden Akdeniz'e kadar akınlar

⁹⁸⁵ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.1..., s.310.

⁹⁸⁶ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova*,..., s.113 İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılda Kilikya Ermeni Prensligi ve Memluklarla İlişkileri", *Ermeni Araştırmaları 2. Türkiye Kongresi Bildirileri*, C.1, ASAM, Ankara, 2007, s.38.

⁹⁸⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti"..., s.167; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*..., s.93; Fatma Akkuş Yiğit, "Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu"..., s.216, Kemal Göde, *Sultan Alaeddin Eretna*..., s.32 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.98; Ahmet Sağlam, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun'un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*..., s.343; İlyas Gökhan, "XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti'nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri"..., s.88 .

⁹⁸⁸ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.13; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.99.

⁹⁸⁹ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 407; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti*..., s.22.

⁹⁹⁰ Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti*..., s.27; Besim Atalay, *Maraş Tarihi Coğrafyası*..., s.76; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.15; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.100.

⁹⁹¹ Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*..., s.89; Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*..., s. 44.

yaparak ganimetler topladı.⁹⁹² 1420'li yıllarda Hasan Bey, Develi, Tomarza, Ortaköy ve Ürgüp şehirlerini ele geçirip Aksaray ve Niğde'ye yönelerek buralardan çok fazla ganimet elde etti.⁹⁹³ Mayıs 1468'de Şehsuvar Bey peşine takılan Memlûk askerilerini ormanlık alana çekerek burada onları mağlup etti. Dulkadiroğulları bu savaşta önemli miktarda silah, at ve ganimet elde etti.⁹⁹⁴ Ayrıca Şehsuvar Bey, esir aldığı Memlûk komutanlarını serbest bırakmak için fidye istedi.⁹⁹⁵ 1490 yılında Emir Özbek komutasındaki Memlûk ve Dulkadir kuvvetleri Kayseri, Niğde, Ereğli, Karaman taraflarından önemli ganimetler elde etti.⁹⁹⁶ Dulkadir Beyliği önemli ganimetler elde etse de Kilikya Ermeni Kırallığı yıkıldıktan sonra Dulkadirlilerin komşuları arasında gaza ve cihat yapabileceği yer olmaması onların ganimet gelirlerinin artmasını engellemiştir.

Dulkadirliler başarı sağladıkları savaşlarda önemli ganimetler elde etti; ancak başarısız savaşlarda da zaman zaman önemli ekonomik zarara uğradılar. Bunlardan bazılarının değinmek gerekirse: Mesela Memlûkler 1353 yılınca Karaca Bey'i sıkıştırınca Karaca Bey, Düldül dağından kaçarak canını zor kurtardı. Memlûkler geri kalan çocukları, kadınları ve hayvanları ele geçirerek bunları Suriye ve Mısır'da sattı.⁹⁹⁷ 1401 yılında Timur kuvvetleri Tedmur'da bulunan Dulkadirlilerden 200.00 koyun gibi önemli büyüklükte koyun sürüsüne el koydular.⁹⁹⁸ Eylül 1465'te Melik Arslan Akkoyunlulara yenilince 4.000 eşrefi altın karşılığında Harput'u Akkoyunlulara bırakmak zorunda kaldı.⁹⁹⁹ Şeyh Müeyyed'in oğlu İbrahim 1417'de Nasreddin Mehmet Bey'in üzerine yürüdü. İbrahim bu seferde her biri fil gibi 100 beserek, 500 lök, 200 at

⁹⁹² Yaşar Yücel, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti...*, s.93; Abdülkerim Özaydın, "Kadı Burhaneddin Devleti", *DİA*, C.24, Ankara, 2001, s.76.

⁹⁹³ Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.246; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.47-48; İlyas Gökhan, "Dulkadirlilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.264.

⁹⁹⁴ Fatih Yahya Ayaz, "Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi"..., s.34; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.66.

⁹⁹⁵ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.67.

⁹⁹⁶ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.2..., s.152; Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.214.

⁹⁹⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.18; Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.101.

⁹⁹⁸ Refet Yinanç, bu sayıyı iki yüz bin olarak vermektedir. Ancak diğer bazı kaynaklar bu sayıyı yirmi bin olarak gösterir (Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.35; Sadettin Baştürk, "Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri"..., s.406).

⁹⁹⁹ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü't-Tevarih...*, s.432; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.60; Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye...*, s.242; Muhammet Beşir Aşan, "Dulkadiroğulları Döneminde Harput" ..., s.307; Halil İnalçık, "Mehmed II", *DİA*, C.28..., s.400; Fatma Akkuş Yiğit, *Akkoyunlu-Memlûk Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s.109.

ve daha birçok kumaş ve değerli eşyalar ele geçirdi.¹⁰⁰⁰ 1515 Turnadağ savaşı ile Osmanlılar Alaüddevle Bey'in hazinesini, bol miktarda para, kıymetli mücevherler, mal ve hayvan elde etti. Öyle ki Dulkadir topraklarından elde edilen ganimet Çaldıran zaferinden elde edilen ganimetten daha fazla idi.¹⁰⁰¹

6.2.4. Hediyeler

Ekonomik ilişkiler noktasında siyasi teşekküller arasındaki hediyeleşmeler de önemlidir. Ekonomik değeri de olan bu hediyeler bazen bir barışın, isteğin, yardımın, başarının, ödülün ve daha birçok şeyin habercisi olabilir. Bunlardan bazılarında değinmek gerekirse: Daha öncede bahsedildiği üzere Zeyneddin Karaca, Taraklı Halil'i destekleyen Halep valisi Altınboğa'yı kendi tarafına ona çekmek için 200 at hediye etti.¹⁰⁰² 1337 yılında Memlûk sultanı Karaca Bey'e para, bir kılıç, deve ve atlar hediye ederek, Karaca'nın idaresindeki otuz beye de emirlik verdi.¹⁰⁰³ Hemen ardından 1338 yılında Dulkadirli, Eratnalılardan Darende kalesini alarak kaleyi Memlûklere hediye etti. Sultan Nasır da durumdan memnuniyetini bildirerek Karaca Bey'e hilat gönderdi.¹⁰⁰⁴ Karaca Bey 1343 yılında Eratna'dan Memlûk'e giden hediyelere el koydu. Bu hareket mart 1343'teki Memlûk Dulkadir savaşına neden oldu. Bu savaşta Karaca Bey, Memlûkleri bozguna uğrattı ve Antep şehrini de ele geçirdi.¹⁰⁰⁵ 1379 yılında Ramazanlı ve Dulkadirli Türkmenler, Memlûklerle ihtilafa düşmemek için Demirtaş'a birçok hediye ile kırk kişilik bir heyet göndererek Memlûklere itaatlerini arz ettiler.¹⁰⁰⁶ 1391 yılında Seveli Bey Kozan'ı ele geçirdi. Bu sırada Memlûk komutanlarından Mintaş büyük bir orduyla harekete geçti. Seveli Bey bu seferin kendi üzerine olabileceğini düşünerek devâdarı Muhsinî'ye sultana hediye olarak sunması için

¹⁰⁰⁰ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire, 1970, s. 50-51; 436-437; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.43; İlyas Gökhan, "Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri"..., s.183; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.98; Kazım Yaşar Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.176,172; İlyas Gökhan, "Dulkadirlielerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.264.

¹⁰⁰¹ Faruk Söylemez, "Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri"..., s.135; Selim Kaya, "Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükümeti"..., s.49.

¹⁰⁰² Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.9-10.

¹⁰⁰³ bk. Dulkadir Beyleri.

¹⁰⁰⁴ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s. 252; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.11; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi...*, s.92.

¹⁰⁰⁵ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.3..., s.407 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.13-14; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükümeti...*, s.22.

¹⁰⁰⁶ Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s.88; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.22; Nihal Gezen, *Ramazanogulları-Memlûkler Devlet İlişkileri...*, s.31.

kumaş ve 200 at vererek onu Şam'a gönderdi.¹⁰⁰⁷ 1412 yılında Osmanlılar iç mücadele yaşarken Dulkadirli Çelebi Mehmet'i destekledi. Çelebi Mehmet kendisine yardıma gelen Süleyman Bey'e bol ikram ve iltifatlarda bulundu. Çelebi Mehmet, Dulkadirli Süleyman Bey'e işlemeli bir kemer, kendi elbisesinden birini, kendi belindeki gümüş kılıcı, bir hançer ve altın kakılmış eyerli bir at hediye etti. Bunlardan başka Çelebi Mehmet, çadırında verdiği şaşaalı bir toplantıda Süleyman Bey'e altın ve gümüş tabaklar hediye etti.¹⁰⁰⁸ 1413 yılında Dulkadirli Alaeddin Ali Bey, Memlûklerden Nevruz'a desteğe gittiğinde Nevruz ona ikramlarda bulunarak maiyetlerine uygun tahsisat bağladı. Alaeddin Ali Nevruz'dan önemli maddi gelir elde etti.¹⁰⁰⁹ 1417 yılında Memlûk sultanı Şeyh Müeyyed Dulkadirli Ali Bey'in oğlu Hamza'yı babasına göndererek ona sancak ve para hediye etti.¹⁰¹⁰ Aynı yıl Dulkadirli Alaeddin Ali Bey, Şeyh Müeyyed'e hediyelerle beraber Darende kalesinin anahtarını gönderdi.¹⁰¹¹ 1419 yılında Nasreddin Mehmet Bey, Karamanoğlu Mehmet Bey'i esir alınca Karamanoğlu Mehmet özgürlüğü karşılığında Nasreddin Mehmet'e 30.000 dinar para, 500 deve, 50 samur, vaşak ve sincap kürkü ile 4 cariye teklif etti.¹⁰¹² Ancak Nasreddin Mehmet Bey, bu teklifi reddetti. Nasreddin Mehmet Bey, Karamanoğlu Mehmet Bey'i oğlu Davut'a teslim ederek onu Kahire'ye gönderdi. Bu hizmeti karşılığında Memlûkler Davut Bey'e önemli hediyeler ve bir hilat verildi.¹⁰¹³ 1435 yılında Dulkadirli iç karışıklıklar yaşarken Karamanoğulları Kayseri'nin Dulkadirli'den alınıp kendisine verilmesi için

¹⁰⁰⁷ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.5..., s.311

¹⁰⁰⁸ İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.2..., s.254; Müneccimbaşı Ahmet, *Câmiü'd-düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi...*, s.195; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevârih*, C.2 ..., s.67; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.41; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1..., s.160.

¹⁰⁰⁹ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1970, s.5; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.41; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.138,139.

¹⁰¹⁰ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1970, s.52.

¹⁰¹¹ Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.156 Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.153.

¹⁰¹² Nevzat Topal, "Dulkadir Beyliği'nin Karamanoğulları ile Münasebetleri"..., s.245-246.

¹⁰¹³ Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk* i, C.7..., s.4-7; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm'z-Zâhire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.14, Kahire, 1970, s.88; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.45; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.420; Kazım Yaşar Koprıman, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri...*, s.178; İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Konya, 1964, s.242 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.203; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara, 2011, s.285 Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri"..., s.32; Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, C.6, İstanbul, 1977, s.324; Ayşegül Kılıç, "Karamanoğulları'nın Güneydoğu Komşusu Ramazanoğulları Beyliği İle Olan İlişkileri", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II*, C.1, Ed. Mehmet Şeker vd. Konya, 2016, s.381; İlyas Gökhan, "Dulkadirli'nin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri"..., s.262; Arifi Paşa, *Elbistan ve Maraş'ta Dulkadiroğulları Hükûmeti...*, s.31.

Memlûklere yılda 10.000 dinar, 30 buhti deve ve 30 at göndermeyi teklif etti.¹⁰¹⁴ Sultan Barsbay bu teklifi kabul edince durumu haber alan Nasreddin Mehmet Bey, mayıs 1435'te hanımı Hatice Hatun'u Kayseri şehrinin anahtarları ve hediyelerle birlikte Kahire'ye gönderdi. Sultan bizzat Hatice Hatun'u huzuruna kabul ederek onu bir müddet misafir etti. Hatice Hatun'a iyi davranan Sultan, Kalatu'l Cebel'de tutuklu olan Hatice Hatun'un oğlu Feyyaz'ı serbest bıraktı.¹⁰¹⁵ Aynı yıl Sultan Barsbay, Canibeg'in Dulkadirliiler tarafından ele geçirildiğini öğrenince hemen en yakın adamlarından Şadi'yi değerli hediyelerle Elbistan'a göndererek Canibeg'in kendisine teslim edilmesini istedi.¹⁰¹⁶ 1479 yılındaki Memlûk-Dulkadir mücadelesinde Şehsuvar Bey, Antep'te bulunan Yeşbek'e kıymetli hediyelerle beraber bir elçi göndererek affedilmesini istedi ve Memlûk sultanı Kayıtbay'a bağlılığını bildirdi.¹⁰¹⁷ II.Bayezid 1498 yılında Boğdan voyvodasının gönderdiği Leh esirlerden dört tanesi Alaüddeve Bey'e hediye olarak gönderdi.¹⁰¹⁸ 1508 yılında Şah İsmail, Alaüddeve'ye hediye olarak padişahane hilat, taç, tumar (taca veya külaha takılan süs), cıkka (taç veya sancağa takılan püskül), kemeriyle beraber kılıç ve hançer, kabâ' (cübbe), bâlâ-pûş (palto) ve kıymetli eşyalarla süslenmiş bir at gönderdi. Alaüddeve de Memlûk sultanı Kansu Gavri'nin hediyesi olan değeri 30.000 tümen olan topuz, mızrak, kalkan ve daha başka eşyaları Şah İsmail'e hediye etti.¹⁰¹⁹ 1511 yılında Alaüddeve'ye Şah İsmail'den gelen hediye bir çadırı Alaüddeve de Memlûklere hediye etti. Bu hediyeler Safevîlerle Dulkadirliilerin arasının yumuşamasına vesile oldu.¹⁰²⁰ Alaüddeve'nin yerine Şehsuvaroğlu Ali'yi Dulkadirliilerin başına getirmek isteyen Yavuz, Şehsuvaroğlu Ali Bey'e Kayseri sancağını vererek onu bol miktarda hazine ile Dulkadirli sınırına atadı ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i Dulkadirli topraklarını ele geçirmesi için teşvik etti.¹⁰²¹ 1514

¹⁰¹⁴ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.61; Faruk Sümer, "Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar"..., s. 52.

¹⁰¹⁵ İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, c.15, Kahire, 1972, s.62; Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rîfet Düvel el-Mulûk*, C.7..., s.288-289.

¹⁰¹⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.51; İbn Tagrıberdi, *En-nücûm 'z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, C.15, Matbaa-ı Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1972, s.65; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*..., s.100; M. Sobernheim, "Barsbay", *İA*, C.2, İstanbul, 1979, s.318

¹⁰¹⁷ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.71; Ahmet Akgündüz vd. *Darende Tarihi*..., s.101.

¹⁰¹⁸ Selahattin Tansel, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*..., s.132; Yaşar Bedirhan, "Alaüddeve Bozkurt Bey Devrinde Maraş'ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu"..., s.388.

¹⁰¹⁹ Namıq Musalı, "Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış"..., s.409-410.

¹⁰²⁰ Faruk Sümer, *Safevî Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*..., s.31; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*..., s.95; Göknur Gögebakan, "Doğu Anadolu'nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş"..., s.865; *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, C.10, İstanbul, 2007, s.58.

¹⁰²¹ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*...,125.

yılında Şehsuvaroğlu Ali Bey Doğu Anadolu'daki asi Kızılbaşlara karşı başarı sağlayınca Sultan Selim ona 3.000 flori,¹⁰²² al bir at, Hersek Ahmet Paşa'nın hazinedeki kılıcını hediye etti.¹⁰²³ Şehsuvaroğlu Ali Bey, Dulkadirli idareciliğine getirilince memlûklerle olan düşmanlığı gidermek için 11 Şubat 1516'da Kahire'ye bir elçi göndererek Sultan Kansu Gavri'ye 15 erkek, 8 iğdiş deve ve 6 tane de katır hediye etti.¹⁰²⁴ 1519 yılında Şehsuvaroğlu Ali Bey, Bozoklu Celal isyanın bastırılmasında önemli roller oynadı. Buna karşılık Yavuz, ona bir hilat ve murassa bir kılıç hediye etti.¹⁰²⁵

6.2.5. Diğer Ekonomik Münasebetler

1480'li yıllarda II.Bayezid, oğlu Şehzade Abdullah'ı Karaman valiliğine tayin etti. Bu dönemde Müslüman ve Hıristiyan tebaadan bir kısmı Karaman vilayetinden Dulkadirli topraklarına göç etti. Dulkadirli tahsildarı bu göç eden tebaayı Dulkadirli tebaası sayarak, onların Şehzade Abdullah'a ödeyecekleri vergi ve cizyelere el koydu. Bunun üzerine Şehzade Abdullah silahtarbaşısını göndererek ondan Karaman ülkesinden göç eden tebaayı Karaman'a getirmesini istedi.¹⁰²⁶ Neticede ciddi bir problemin çıkmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu olayın dostane şekilde kapatıldığı söylenebilir.

Fatih Sultan Mehmet, Alaüddevle'yi Dulkadir tahtına oturtmak onu destekledi ve ona Dulkadir Beyliği'nin menşuru ile Kırşehir sancağını verdi.¹⁰²⁷ Kırşehir ile beraber Alaüddevle Bey'e bazı yerler ile 25.000 akçelik tımar olarak verildi.¹⁰²⁸

¹⁰²² Yavuz Sultan Selim'in Şehsuvaroğlu Ali Bey'e gönderdiği hediyeleri kaynaklar farklı farklı göstermektedir: İbn Kemal; Bin sikke-i efrenkiye ile merhum Gedik Ahmet Paşa'dan bir murassa şemşir'in Ali Bey'e hediye edildiğini bildirir. Şükri; Bir murassa eğerlü, altun bozdoğanlu at ve bir şemşir ve iki hilafla üç bin sikke kırmızı altunun padişah tarafından Ali Bey'e gönderildiğini belirtir. Münecimbaşı; Ali Bey'e "esbân-i hassadan raht-i mülûkî ile bir rahş ve üç bin altun ihsan buyuruldu." der (Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.50).

¹⁰²³ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.99; Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.199; Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.22; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.2..., s.260; Haydar Çelebi *Ruznamesi...*, s.142; Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme...*, s.146-147; Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran...*, s.116; Ali Seslikaya, *Yavuz Sultan Selim'in Sefer ...*, s.115-116; Hoca Sadeddin'de bu kılıcın altın olduğu belirtilmektedir(Hoca Sadeddin, *Tacü't Tevarih*, C.4 ..., s.195).

¹⁰²⁴ İbn İyaz, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısır'da Osmanlı İdaresi*, Ter. Ramazan Şeşen, İstanbul, 2006, s.18

¹⁰²⁵ Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.2..., s.88-89; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim...*, s.98; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.2..., s.50; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.103.

¹⁰²⁶ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.82, Fatma Akkuş Yiğit, *Memlûkler Döneminde Çukurova...*, s.195.

¹⁰²⁷ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C.2..., s.150; İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1..., s.346; Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan*

Osmanlılar, Kayseri'yi ele geçirdikten sonra Osmanlı-Dulkadirli sınırında ortak yerleşim yerleri meydana geldi. 1484 tarihli tahrir defterine göre Osmanlılar ile Dulkadirliilerin ortak sahip oldukları ve gelirlerini paylaştıkları yerler şunlardır: Tomarza Köyü, Sömengah Köyü, Güllice mezarası, Ağcain Köyü, Palas (Gölova) Köyü, Şavlak Köyü, Sultan Hanı Köyü, Kevni mezarası, Cevni Köyü, Aşağı Marason (Maraçak) Köyü, Yukarı Marason Köyü, Haziri (Hinzırı) Köyü, Gömülgen, Malatya Ovası mezarları, Hadran Köyü, Palas Köyü, Kızılviran mezarası.¹⁰²⁹ Bu gelişmelerden Dulkadir Beyliği ile Osmanlıların ciddi ekonomik münasebetlerinin olduğu görülmektedir.

Ekonomik münasebetler içinde para kullanımına değinmek gerekir. Daha önce zikredildiği gibi kaynaklar Dulkadir Beyliği'nin kendi adına para bastırıldığını belirtmektedir. Ancak günümüze ulaşan bir Dulkadir parası mevcut değildir. Dulkadir Beyleri para bastırmak ve hutbe okutmak gibi devlet alametlerini genellikle metbûları olan Memlûkler ile Osmanlıların adına yaptılar.¹⁰³⁰ Alaüddeve Kanunnamesi'ne bakıldığında Dulkadir ülkesindeki cezaların altın ve akçe üzerinden yapıldığı görülmektedir. Muhtemelen altın en çok kullanılan para birimidir. Kuvvetle muhtemel bu paralar siyasi teşekküller arasındaki münasebetler de kullanılmıştır.

Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri..., s.339; Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.78; Ahi Avren'in türbesinde, bir tamir safhasına işaret eden 886 (1481) tarihli bir kitabe, Dulkadirliilerin 1481 yılında Kırşehir'e hakim oldukları anlaşılmaktadır (Besim Darkot, "Kırşehir", İA, C.6, İstanbul, 1977, s.766).

¹⁰²⁸ Ahmet Dulkadiroğlu, "Kırşehir Tarihinde Dulkadiroğulları Beyliği"..., s.93.

¹⁰²⁹ Mehmet Çayırdağ, "Fatih Devrinde Kayseri'de Osmanlı-Dulkadirli Sınırı"..., s.261,262.

¹⁰³⁰ Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği...*, s.106.

7 SONUÇ

Tarih boyunca her siyasi teşekkülde olduğu gibi Dulkadir Beyliği de münasebetlerini kendi çıkarlarına göre yönlendirdi. Gücü yettiğinde düşmanlarına saldırmaktan hiç çekinmedi, daimi dost ya da düşmanları olmadı, siyasi teşekküller arasında denge politikası izledi. Dulkadirliler, Anadolu Beylikler tarihinde çok etkili ve aktif bir rol oynadı. Hayvan sürüleri için sürekli otlaklar arayan, yeri geldiğinde süvari birlikleri ile akınlar düzenleyen, savaşçılık meziyetleri olan ve kendilerine has sosyo-kültürel özelliklere sahip bu Türkmen kitleleri Anadolu'nun Türk yurdu olmasına, İslamlaşmasına ve bayındırlaşmasına önemli katkı sağladı. Siyasi, ekonomik, mimari ve sosyal münasebetlerle ele geçirdikleri bölgelerin bugünkü tarihi dokusunun oluşmasına katkıda bulundu. Diğer yandan birçok faydasına rağmen klasik Türkmen karakteristiği Dulkadirlilerin merkezîyetçi bir devlet olmasını engelleyen en önemli faktördür.

Dulkadirlilerin Kuzey Suriye'de yaptığı faaliyetler Ramazanoğulları Beyliği'nin kurulmasına neden olmuştur. Çünkü Memlûkler, Dulkadiroğullarına söz geçiremez olunca Karaca Bey'i öldürerek Kuzey Suriye'deki Türkmen Emirliği'ni Ramazanoğullarına verdi. Bu hamlesiyle Memlûkler, Dulkadiroğullarına rakip çıkarttı ve onları bu hamle ile kontrol etmeye çalıştı. Ramazanoğullarının kurulmasıyla iki beylik bazen yakınlaşma bazen de rekabet dönemi yaşadı. Güçlerini birleştirdiklerinde Memlûkleri bile mağlup edecek güçte olduklarını gösterdiler. Bu nedenle Memlûkler çıkarları doğrultusunda bu iki beyliği istediklerinde düşman istediklerinde dost yapmaya çalıştı. Halil Bey döneminde bu iki beylik arasındaki ilişkiler dostane bir şekilde geçerken sonraki dönemlerde bu iyi münasebetler bozulmuştur. İki beylik arasında özellikle Adana, Sis, Tarsus, Ayas, Kozan gibi bölgeler rekabet sahası olmuştur. Özellikle Şehsuvar Bey döneminde bu bölgelerde Dulkadiroğullarının üstünlüğü söz konusudur.

Dulkadirliler, kuruluş yıllarında kuzeye doğru ilerlemek için Eratna topraklarına girmek zorundaydı. Bu nedenle Dulkadirliler ile Eratnalılar sık sık karşı karşıya geldi. Bu dönemde Orta Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden Darende, Sivas, Uzunyayla, Pınarbaşı, Zamantı, Tomarza, Harput gibi yerler iki siyasi teşekkülün üstünlük mücadelelerinin yaşandığı yerler oldu. Özellikle Zeyneddin Karaca Bey'in Eratnalılar tarafından yakalanarak Memlûklere teslim edilmesi iki siyasi teşekkül arasındaki ilişkilerde gerginliği artırdı. Karaca Bey'in oğlu Halil muhtemelen

Eratnalıların babası tarafından yakalanıp Memlûklere teslim edilmesine kızdığı için Zamantı, Sarız, Bünyan, Pınarbaşı ve Tohma Havzası'na akınlar yaparak buraları ele geçirdi. Bu bölgeler Dulkadirli'lere hem siyasi hem ekonomik fayda sağladı. Dulkadir Beyliği'nin bütün siyasi ilişkilerinde olduğu gibi Memlûkler, Dulkadirli'lilerin Eratnalılar ile ilişkilerine sık sık müdahil oldu. Memlûkler, Eratnalıları kontrol altında tutmak için Dulkadirli'lileri kullandı. Eratnalılar ne zaman Memlûklere karşı itaatten çıksa Memlûkler, Dulkadirli'lilerin Eratna topraklarını yağmalamasına izin verdi. Aksine Eratnalıların Memlûklere bağlı olduğu dönemde de Memlûkler, Dulkadirli'lilerin Eratna topraklarına girmesini engellemeye çalıştı. Dulkadirli'liler, Eratna Beyliği'nin yıkılışında önemli rol oynadı. Kadı Burhaneddin, Eratna yönetimini ele geçirmek için harekete geçince Dulkadirli'liler ona destek vererek Eratna Beyliği'nin yıkılıp Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nin kuruluşuna etki etti.

Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti'nin kurulduğu dönemde Dulkadirli'lilerin başında Halil Bey vardı. Bu dönemde Memlûklerle anlaşamayan Halil Bey, Memlûklere karşı güç kazanmak için Kadı Burhaneddin'e yaklaştı. Kadı Burhaneddin de kendi siyasi otoritesini sağlamlaştırmak için Dulkadirli'lilere yaklaştı. Halil Bey döneminde çok dostane olan ilişkiler Seveli Bey döneminde düşmanlığa döndü. Bu dönemde muhtemelen Memlûklerin korkusundan güneye doğru sefer yapamayan Seveli Bey eski müttefikleri Kadı Burhaneddin'in topraklarına göz dikti. Seveli Bey, kuzey komşularını o kadar rahatsız etti ki Kadı Burhaneddin, Dulkadirli'lilerle olan sınır bölgesine iki tane kale yaptırmak zorunda kaldı.

Dulkadir Beyliği ile Karamanoğulları Beyliği'nin siyasi ilişkileri Seveli Bey döneminde başladı. Genel hatlarıyla Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları arasındaki münasebetler rekabet içinde geçmiştir. Dostane ilişkileri oldukça azdır. Ancak güçlerini birleştirdiklerinde çok büyük devletlerin bile iç işlerine müdahale edebilecek siyasi yetenekte olduklarını belirtmek gerekir. Nitekim Şeyh Müeyyed'in Memlûk tahtını ele geçirmesinde bu iki beyliğin önemli rolü oldu. İki beylik arasındaki nüfuz mücadelesi Kayseri, Tomarza, Develi, Niğde, Aksaray gibi bölgelerde yoğunlaşmıştır. Özellikle Kayseri şehrine hâkim olma arzusu iki beylik arasındaki en büyük problemdi. Çünkü Anadolu'nun bu önemli şehrine iki beylik de sahip olmak istiyordu. Bu şehir birkaç kez iki beylik arasında el değiştirdi. Dulkadirli'liler ile Karamanoğulları arasındaki mücadeleye Memlûkler ve Osmanlılarda katıldı. 1436 yılındaki Dulkadir-Karaman mücadelesinde Osmanlılar Dulkadirli'lilere destek vererek onların Kayseri'yi almasını

sağladı. Aslında bu olay Dulkadir-Karaman mücadelesi olarak görünse de Osmanlı-Memlûk rekabetinin beylikler üzerinden gerçekleşen bir örneğidir. Osmanlıların Dulkadirlilere destek vermesindeki amaç iki önemli rakibi olan Karamanoğulları ve Memlûkleri zayıflatmaktır. Aynı şekilde Memlûkler de Karamanoğullarını destekleyerek hem Dulkadirlileri cezalandırdı hem de Osmanlıları zayıflatmak istedi. Daha sonra bu siyasi mücadeleye Karamanoğullarının davetiyle Akkoyunlular da müdahil oldu. Bu dönemde Akkoyunlular da Karamanoğulları gibi hem Osmanlıların hem de onların müttefikleri Dulkadirlilerin zayıflamasını istiyordu. Kısacası bu dönemdeki Karaman-Dulkadir mücadelesi Karamanoğulları-Akkoyun-Memlûk ittifakına karşı Dulkadirli-Osmanlı ittifakı mücadelesine dönüştü ki bu da aslında Osmanlı, Akkoyunlu ve Memlûkler gibi önemli güçlerin birbirine karşı yürüttüğü nüfuz mücadelesinin yine beylikler üzerinden gerçekleşmiş halidir. Bu mücadelede Karamanoğulları ile Dulkadiroğulları daha zayıf olduğu için büyük devletler tarafından piyon olarak kullanılmak istenmiştir.

Özeroğulları Beyliği ile Dulkadirliler arasında ciddi bir dostluk ya da düşmanlık görülmemektedir. Bu durum muhtemelen Özeroğullarının Memlûklerden çekinmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Özeroğulları Memlûklere karşı Dulkadirlilere destek verdiğinde Memlûkler tarafından cezalandırılmışlardır. Muhtemelen aynı sebeple Dulkadiroğulları-Karamanoğulları mücadelesinde Özeroğulları, Karamanoğullarını desteklemiştir.

Erzincan Beyliği ile Dulkadir Beyliği arasında çok fazla siyasi münasebet bulunmamaktadır. İki teşekkül arasında dikkat çeken olay 1379 yılında Eratnalılar, Erzincan Beyliği üzerine sefere çıkması üzerine Dulkadirlilerin Erzincan Beyliği'ne destek vermesidir. Kanaatimizce Dulkadirliler bu dönemde Eratnalıların zayıflaması için bu yardımı yapmıştır.

Kilikya Ermeni Krallığı, Çukurova'daki Türkmenlerin önemli ganimet kapılarından biriydi. Nitekim Karaca Bey, buradan çok önemli ganimetler elde etti ve Kilikya Ermenilerini zayıflattı. Karaca Bey'in gücünün ve nüfuzunun artmasında Kilikya Ermenilerine karşı kazandığı başarılar çok etkili olmuştur. Dulkadirliler ile Kilikya Ermenileri arasında Geben'e sahip olma mevzusu iki siyasi teşekkül arasındaki dikkat çeken noktalardandır. Kilikya Ermeni Krallığı'nın gayrimüslim bir yapıya sahip olması bölgedeki Müslüman siyasi teşekkülleri ittifak yapmaya teşvik etmiştir. Bu da dini inançların devletlerarası birleştiriciliğini ortaya koymaktadır. Kilikya Ermeni

Krallığı bölgedeki Dulkadirliilerin gaza ve cihat yapabileceği tek bölge konumundaydı. Onların ortadan kalkmasıyla Dulkadiroğullarının gaza, cihat ve önemli ganimet kapılarından birisi kapanmış oldu. Ayrıca Moğolların Anadolu'daki etkisi azaldıktan sonra bölgedeki tek gayrimüslim unsur olan Kilikya Ermenilerinin yıkılması bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasının hızlanmasını sağladı. Dolayısıyla Çukurova bölgesinin günümüze kadar süre gelen Türk ve İslam yurdu olmasında bölgedeki diğer Türkmenler gibi Dulkadiroğullarının da çok büyük katkısı vardır.

Dulkadirliiler ile Timur arasındaki ilk münasebetlerde bir yakınlık görülmektedir. Muhtemelen Dulkadiroğulları Memlûklere karşı Timur'a yaklaşarak rahat bir nefes almak istedi. Hatta bu dönemde Dulkadirliilerin başında bulunan Seveli Bey, Timur'a yaklaşmakla kalmadı onu Kuzey Suriye'deki Memlûk topraklarına saldırması için teşvik etti. Nasreddin Mehmet Bey döneminde Dulkadirliilerin Timur politikası değişti. Bu politika değişikliği Dulkadirliilere oldukça zarar verdi. Timur Dulkadirliilerin önemli şehirlerini yağmalayarak bu topraklardan büyük miktarda ganimet elde etti. Dolayısıyla Dulkadirliiler hem siyasi hem ekonomik olarak güç kaybetti.

Dulkadirliiler Harput'u alınca doğudaki en güçlü rakipleri olan Akkoyunlular ile karşı karşıya geldi. Özellikle Harput üzerinde nüfuz sahibi olma arzusu iki siyasi teşekkül arasında rekabete yol açtı. Akkoyunlulara güçlü bir dönem yaşatan Uzun Hasan, Dulkadirliileri oldukça rahatsız etti. Ayrıca Uzun Hasan Anadolu'daki Türkmenleri kendi topraklarına çekme politikası izledi. Böylece hem kendisi güçlendi hem de rakibi zayıfladı. Uzun Hasan, Harput'u ele geçirip Elbistan'a kadar yürüyerek Dulkadiroğullarını çok zor duruma düşürdü. Bu olayda dikkat çeken diğer nokta ise Memlûklerin Dulkadirliilere yardım etmemesidir. Kanaatimizce bunun nedeni Melik Arslan'ın Osmanlılara olan yakınlığıdır. Daha sonra Dulkadirliiler Şehsuvar Bey döneminde Güneydoğu Anadolu'daki nüfuzunu tekrar arttırmayı başardı. Akkoyunlular başlangıçta Dulkadirliileri çok uğraştırsa da sonra Dulkadirliilerin desteğine muhtaç hale geldi.

Safevîler, XVI. yüzyılın hemen başında gittikçe güçlenmeye ve Akkoyunlulardan arta kalan bakiyeleri ortadan kaldırmaya başlayınca Dulkadir-Akkoyun düşmanlığı dostluğa dönüşmeye başladı. Kanaatimizce Alaüddeve'nin amacı gittikçe zayıflayan Akkoyunluları ayakta tutarak Safevilere karşı onları kullanmak ve Safevîlerin güçlenmesini engellemektir. Bu siyaset ile Alaüddeve Dulkadir toprakları ile Safevîler arasında Akkoyunluları tampon olarak kullanmayı düşünmüş olabilir. Ayrıca

Alaüddeve muhtemelen Akkoyunluların eski sahip olduğu bölgeler üzerinde de nüfuz sahibi olmak istiyordu. Bu nedenle Alaüddeve eski düşmanı Akkoyunlulara çok ciddi askeri destek vererek onların topraklarını Safevîlere karşı koruması için yardım etti. Hatta Alaüddeve bu dönemde Akkoyunluların iç işlerine karışıp Akkoyunlu tahtı varisleri arasındaki mücadelelere müdahil oldu. Alaüddeve'nin bu çalışmaları kısa vadede yarar sağladı. Dulkadirli Urfa ve Diyarbakır dolaylarına kadar ilerledi. Bu gelişmelerin üstüne bir de Alaüddeve'nin kızı Benli Hatun ile evlenmek isteyen Şah İsmail'e kızını vermeyince Şah İsmail Dulkadir topraklarına yürüdü ve Elbistan'a kadar gelerek Dulkadir topraklarında önemli tahribata yol açtı. Şah İsmail Dulkadir topraklarını terk ettikten sonra Alaüddeve onun arkasından Güneydoğu Anadolu topraklarına saldırdı. Özellikle Diyarbakır bu iki siyasi teşekkül arasında nüfuz mücadelesinin yoğun yaşandığı yer oldu. 1511 yılından itibaren ise Safevîlerle Dulkadirli ilişkilerinde bir yumuşama hatta kısa süre sonrada sıcak ilişkiler meydana geldi. Kanaatimizce bunun iki temel sebebi olabilir bunlardan birisi Memlûk etkisi ki Memlûkler, Safevîlerle düşman değildi. Muhtemelen Memlûklerin araya girmesiyle Alaüddeve Safevîlerle olan ilişkilerini iyileştirdi. İkinci sebep ise Osmanlıların tavırlarıydı. Osmanlılar, Alaüddeve'nin özellikle son dönemlerinde Dulkadirli ile iyi ilişkiler kuramadı. Ayrıca bu dönemde Osmanlılar Anadolu ve Balkanlarda ciddi bir güce ulaştı. Alaüddeve de sıranın bir gün kendisine geleceğini bildiğinden Osmanlıların bu dönemdeki önemli rakiplerinden Safevîlere yaklaşmak zorunda kaldı. Ancak bu yakınlaşma Dulkadirli bir fayda sağlamadı. Aksine Yavuz'un Alaüddeve'ye olan düşmanlığını artırdı.

Dulkadir-Safevî ve Dulkadir-Akkoyunlu ilişkilerinde Dulkadirli ilişkilerinde diğer siyasi teşekküllerle olan ilişkilerinden farklı bir nokta var ki o da bu siyasi teşekküllerin münasebetlerindeki Türkmenlerin sosyo-kültürel özellikleridir. Osmanlı ve Memlûkler güçlü merkezi otoriteye sahiptiler ve bu siyasi otoriteye sahip olmak için kendi tebaalarına rahat hareket imkânı vermediler. Aslında güçlü bir merkezi otoritenin olduğu devletlerde siyasi açıdan güçlü bir dönem geçirildiği söylenebilir. Ancak XIV. ve XV. yüzyıl Anadolu'sunda bu güçlü merkezi otoriteyi kurmak çok zordu. Çünkü bölge halkının çok büyük bir bölümü konar-göçer Türkmenlerden oluşuyordu. Bu hareketli ve etkili Türkmenlerin yerleşik hale getirilmesi, onların vergiye bağlanması ve hareket alanlarının kısıtlanması Türkmenlerin doğasına aykırıdır. Nitekim XVI. yüzyılda bahsi geçen konu Osmanlıların başını çok ağrıttı. Dulkadirli Türkmenleri de

klasik yaşamları içinde merkezi güce boyun eğecek tipte bir tebaa değildi. Hem Akkoyunlular hem de Safevîler bu ince noktayı kendi lehlerine çok iyi kullandı. Türkmenlerin sosyo-kültürel hayatına daha yatkın yönetim tarzları ile onları kendi saflarına çekerek hem kendileri nüfuz sahibi oldu hem de rakiplerini zayıflattı. Özellikle Safevîler bu Türkmenleri kendi yanına çekmekle kalmadı. Onları siyasi ve askeri sahada çok aktif bir biçimde kullandı. Safevî Devleti'nin hem askeri hem idari kadrolarında çok fazla Dulkadirli Türkmeni olmasının altında yatan sebep budur.

Dulkadir Beyliği'nin muhakkak en çok münasebet içinde bulunduğu devlet kuruluşta metbûları olan Memlûklerdir. Kanaatimizce Memlûkleri en çok uğraştıran beylik Dulkadiroğulları olmuştur. Memlûkler Biladü'sh-Şam bölgesine Şam Türkmenleri adı ile anılan Türkmenleri yerleştirirken bunları başıbozuk ve rastgele yerleştirmede. Memlûkler bu Türkmenler vasıtasıyla Anadolu ile Memlûk toprakları arasında bir tampon bölge oluşturdu. Böylece Anadolu'nun güçlü siyasi teşekküllerinden kendi topraklarını korumayı amaçladı. Bu konar-göçer Türkmenler hareketli ve kontrol edilmesi zor bir yapıya sahiptirler. Memlûkler onları siyasi bir teşekkül haline getirip onları dizginleyerek siyasi ve askeri işlerde kendisine fayda sağlamayı amaçlamıştır. Bu hamle kısa vadede işe yarasa da uzun vadede zaman zaman Memlûkleri çok müşkül duruma düşürdü. Dulkadirli kuruluştan yıkılışına kadar bağımsızlık için savaştı. Buna karşılık Memlûkler her defasında Dulkadirliere karşı askeri güç kullanmaktan kaçınmadı. Memlûklerin Dulkadirliere üzerindeki etkisi askeri harekâtla da sınırlı değildi. Memlûkler canı istediğinde Dulkadir beylerine suikast düzenletti, canı istediğinde Anadolu'daki diğer siyasi teşekkülleri Dulkadirliere karşı kışkırttı. Dulkadirliere ne zaman Memlûklere sırt çevirse Memlûkler buna karşılık bir ceza yöntemi uyguladı. Memlûklerle Dulkadirliere arasındaki ilişkilerde iki siyasi teşekkülün başındaki idareciler de çok etkili oldu. Mesela Memlûklerin başına ne zaman zayıf bir sultan geçse Dulkadirliere başına buyruk hareket etmeye başladı. Aksi durumda da Dulkadirliere hareket alanı kısıtlandı. Dulkadir-Memlûk ilişkilerinde Suriye'deki Memlûk valilerinin Dulkadirliere ile münasebetleri önemli yer tutmaktadır. Bu valilerin Dulkadir Beyliği'ne yakınlığı veya düşmanlığı Dulkadirliere döneminde siyasi ilişkilerini yönlendirmiştir. Ayrıca Suriye'deki valilerin zaman zaman Kahire'ye karşı isyanlarına lehte veya aleyhte müdahil olan Dulkadirliere bu münasebetle Memlûklerin iç mücadelelerine yön vermeye çalışmıştır.

Kanaatimizce Memlûk-Dulkadir ilişkilerindeki en önemli dönüm noktası Osmanlıların Anadolu'da güçlenerek Dulkadir iç işlerine karışması olmuştur. Osmanlılar kuruluşunu tamamlayıp Anadolu'daki nüfuz mücadelesine müdahil olunca güneyde Memlûklerin nüfuzu altındaki Dulkadir ve Ramazanoğulları Beyliği'nin kendi nüfuzu altına girmesini istedi. Bu bölge stratejik açıdan önemli bir bölge olduğundan Anadolu'da nüfuzunu arttırmak isteyen her siyasi teşekkülün bölge üzerinde plânları vardı. Bu mücadelede önce Akkoyunluları sonra da Safevîleri saf dışına iten Osmanlılar son olarak Memlûklerle mücadele içine girmek zorunda kaldı. Bu mücadele XV. yüzyılın ortalarından itibaren Dulkadirlilerin başına geçecek beyleri belirledi. Dulkadirlilerin bu mücadele ortamında tek bir çaresi vardı: denge politikası. Çünkü bu iki güçlü devlete tek başına karşı koyacak siyasi ve askeri gücü yoktu.

Dulkadir Beyliği üzerinde nüfuz sahibi olma yarışında Memlûklerin şüphesiz en büyük rakibi Osmanlılardı. Memlûklerin en büyük dezavantajı devlet merkezinin bölgeye çok uzakta bulunmasıydı. Diğer yandan Osmanlılar, Anadolu ve Balkanlara yayılan güçlü bir devlet haline geldi. Bu iki siyasi teşekkül arasında kalan Dulkadirlilerin askeri faaliyetlerine bakarsak onların ne kadar başarılı savaşçılar olduklarını görebiliriz. Şüphesiz onların en büyük problemi siyasiydi. Diplomasi ilmini iyi kullanamadıklarını açıkça ifade edebiliriz. Biraz güçlenseler gerekli alt yapıyı oluşturmadan bağımsızlık arzusuna kapıldılar. Kendi başlarına ayakta durmakta zorlanınca da denge politikası izlediler. Ancak bu hareketlerinin sonucunda Dulkadir beylerinden beş tanesi Memlûkler tarafından, Şehsuvaroğlu Ali Bey'i de dâhil edersek iki tanesi Osmanlılar tarafından katledildi. XVI. yüzyılın başında Osmanlılar gittikçe güçlenirken Alaüddevle'nin sırtını dayadığı Memlûklerin, Osmanlılarla mücadele edecek kadar gücü kalmadı. 1515 yılında Osmanlılar Alaüddevle Bey'i öldürülerek Dulkadir Beyliği'ni Osmanlılara bağladı. Dulkadirlilerin başına Şehsuvaroğlu Ali Bey'i getirildi. 1522 yılında da onun katliyle Dulkadir Beyliği tarih sahnesinden çekildi. Bazı araştırmacılar Alaüddevle'nin ölümü ile Dulkadir Beyliği tarihini sonlandırırken bazı araştırmacılar Şehsuvaroğlu Ali Bey'in özel yetkilere sahip bir vali olduğunu belirtirler. Bizim kanaatimize göre ise yedi yıllık Şehsuvaroğlu Ali Bey dönemi Dulkadirlilerin Osmanlılara entegrasyon sürecidir.

KAYNAKÇA

Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, C.3, Haz. Mesut Aydın, Güler Aydın, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2004.

Abû'l Farac Tarihi, C.II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK, Ankara, 1987.

ACAR, Abdurrahman, “Memlukleri İle Dulkadirli’lerin Maraş Üzerindeki Nüfuz Mücadelesi”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1 İstanbul, 2005.

AĞIR, Abdullah Mesut, “Memluk Sultanı El-Melik Ez-Zahir Seyfed-Din Çakmak Döneminde Memluk-Dulkadir Münasebetleri (1438-1453)”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

AKA, İsmail, “Selçuklu Sonrası Ortadoğu’da Türk Varlığı”, *Türkler*, C.6, , Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, “Timur”, *DİA*, C.41, TDV, Ankara, 2012.

_____, *Mirza Şahruh ve Zamanı*, TTK, Ankara, 1994.

_____, *Timur ve Devleti*, TTK, Ankara, 2000.

AKBAŞ, Seyit Burhanettin, “Dulkadirli Devletinde Zamantı Bölgesinin Önemi”, *Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam Ve Matbaa, İstanbul, 2012.

AKDAĞ, Mustafa, Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, C.1-2, Tekin Yay. Ankara, 1979.

AKGÜNDÜZ, Ahmet vd., “Dulkadir Beyliği Devrinde Darende”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Ukde yay. Kahramanmaraş, 2008.

_____, *Darende Tarihi*, Nasihat Yay. Malatya, 2002.

- AKÖZ, Alaaddin, SOLAK, İbrahim, “Dulkadir Beyliği’nin Osmanlı Devletine İlhakı ve Sonrasında Çıkan İsyanlar”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ukde Yay. Kahramanmaraş, 2008.
- _____, “Osmanlı Taşra Yönetimi ve 16. Yüzyılda Maraş Kazası Yöneticileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, Konya, 2003.
- AKŞİT, Niyazi, *Padişahlarla Osmanlı Tarihi*, Dilek Yay. byy.1979.
- AKYOL, Hasan, *Akkoyunlu-Karakoyunlu Mücadelesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.
- ALİCAN, Mustafa, “Orta Çağ’da Besni”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 27, Hatay, 2014.
- ALPTEKİN, Coşkun, “Türkiye Selçukluları”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.8, Çağ Yay. İstanbul, 1992.
- ALTINAY, Ahmet Refik, *Osmanlı Döneminde Türkiye Madenleri*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- ALTINÖZ, İsmail, “Dulkadir Eyaletinin Kuruluşunda Antep Şehri”, *Cumhuriyet’in 75. Yılına Armağan*, Gaziantep, 1999.
- _____, *Dulkadir Eyaletinin Kuruluşu ve Gelişmesi*, Ukde Yay. Kahramanmaraş, 2009.
- ALTUNDAĞ, Şinasi, “Selim I”, *İA*, C.10, MEB, İstanbul, 1964.
- ANADOL, Cemal, vd. *Türk Kültür ve Medeniyeti*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2002.
- Arifi Paşa, “Elbistan ve Maraş’ta Dulkadir Oğulları Hükümeti”, *TOEM*, C.V-VII, İstanbul, 1915.
- _____, *Elbistan ve Maraş’ta Dulkadiroğulları Hükümeti*, Ed: Yaşar Alparslan-Serdar Yakar, Ukde Yay. Kahramanmaraş, 2011.

- ARSLAN, Hasan, *XVII. Yüzyılda Maraş Sancağı*, Öncü Basımevi, Ankara, 2014.
- AŞAN, Muhammet Beşir, “Dulkadiroğulları Döneminde Harput”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Aşık Paşazade, *Osmanoğullarının Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz, Yekta Saraç, MAS Matbaacılık, İstanbul, 2003.
- ATALAY, Besim, *Maraş Tarihi Coğrafyası*, Haz. İlyas Gökhan, Mehmet Karataş, UKDE yay. Kahramanmaraş, 2008.
- _____, Besim, *Maraş Tarihi Coğrafyası*, Matbai- Amire, İstanbul, 1339.
- AYAN, Ergin, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Oğuz İsyanı*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2007.
- AYAZ, Fatih Yahya, “Memlûk Kaynaklarına Göre Şehsuvar Bey Meselesi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Aziz b. Erdeşeri Esterâbadi, *Bezm u Rezm*, Çev. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1994.
- BALA, Mirza, “Erdebil”, *İA*, C.4, MEB, İstanbul, 1964.
- BARKAN Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yay. İstanbul, bty.
- BAŞ, Yaşar, Tekin, Rahmi, *Maraş Vakıfları*, Bahçıvanlar Yay. Konya, 2007.
- BAŞKAN, Yahya, *Orta Anadolu'da Hâkimiyet Mücadelesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- BAŞTÜRK, Sadettin, “Timur'un Anadolu-Ortadoğu Seferleri Döneminde Maraş ve Dulkadiroğulları İlişkileri”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005.

- BAYHAN, Ahmet Ali, “Güneydoğu Anadolu’da Memlûk Hakimiyeti ve Bunun Maraş’a Yansımaları”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1 İstanbul, 2005.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, “Uzun Hasan’ın Osmanlılara Karşı Katî Mücadeleye Hazırlıkları ve Osmanlı-Akkoyunlu Harbinin Başlaması”, *Belleten*, XXXI, S.82, TTK, Ankara, 1957.
- BAYKARA, Tuncer, “Bir Selçuklu Devri Türkmen Şehri Olarak: Maraş”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam Ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- BAYRAM, Mikail, “Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı”, *Türkler*, C.6, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002.
- BAYSUN, M. Cavid, “Ayas Paşa”, *İA*, C.2, MEB Basımevi, İstanbul, 1979.
- _____, “Mercidabık”, *İA*, C.7, MEB Basımevi, İstanbul, 1955.
- BEDİRHAN, Yaşar, “Alaüddeve Bozkurt Bey Devrinde Maraş’ın Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005.
- Bertrandon De La Broquiere’in Denizaşırı Seyahati*, Ed. Ch. Schefer, Çev. İlhan Arda, Eren Yay. İstanbul, 2000.
- BİLGİN, Abdüsselam *Ada’i-yi Şirazî ve Selim-namesi*, TTK, Ankara, 2007.
- CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- Celâl-zade Mustafa, *Selim-nâme*, Haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1990.
- CLOT, Andreo, *Fatih Sultan Mehmet*, Çev. Necla Işık, Milliyet Yay. İstanbul, 1994.
- CRAMER, J.A., *Geographical and Historical Description of Asia Minor*, Oxford at the University Press, 1832, UK, s.138.

- ÇAKIR İbrahim Etem, “Ayntab Şehrinde Dulkadir İzleri”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- ÇALI, Ayşegül, *Ramazanoğulları Beyliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.
- ÇAYIRDAĞ, Mehmet, “Fatih Devrinde Kayseri’de Osmanlı-Dulkadirli Sınırı”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, “Kayseri’de XIV ve XV. Yüzyıllarda İki Emir Ailesi Emir Zaireddin Mahmud ve Emir Şeyh Çelebi”, *Vakıflar Dergisi*, S.27, Ankara, 1998.
- _____, “Kayseri’de Kitabelerinden XV. ve XVI. Yüzyıllarda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları”, *Vakıflar Dergisi*, S.XIII. Ankara, 1981.
- ÇINAR, Musa, *Su Şehri Tarihi*, Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2010.
- ÇIPLAK, Esra, “XIV. Yüzyılda Süper Güçlerin Nüfuz Sahası Sivas”, *Selçuklular Zamanında Sivas Sempozyum Bildirileri*, Sivas, 2006.
- DANIŞMENT, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.1-2, Türkiye Yay. İstanbul, 1971.
- DARKOT, Besim, “Erzincan Beyliği”, *İA*, C.4, MEB, İstanbul, 1978.
- _____, “Harput”, *İA*, C.5, MEB Yay, İstanbul, 1987.
- _____, “Kayseri”, *İA*, C.6, MEB. Yay, İstanbul, 1977.
- _____, “Kırşehir”, *İA*, C.6, MEB. Yay, İstanbul, 1977.
- _____, “Maraş”, *İA*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1955.
- _____, “Tarsus”, *İA*, C.12, MEB Yay., İstanbul, 1979.

- _____, DAĞLIOĞLU, Hikmet, “Ayıntab”, *İA*, C.2, MEB. Yay. İstanbul, 1979.
- _____,” Göksun”, *İA*, C.4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964.
- DEMİR, Necati “Hacıemiroğulları Beyliği”, *Türkler*, c.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- DEMİRTAŞ, Faruk, “Bozulus Hakkında”, *AÜDTCFD*, C.7, s.1, Ankara, 1949.
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, *Oğuzdan Selçukluya*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2005.
- _____, *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 1999.
- DOĞAN, Mesut, *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Döneminde Malatya*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2011.
- DÖĞÜŞ, Selahattin, “Dulkadir Türkmenleri ve Safevilik”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, “Kadın Alplardan Bacıyân-ı Rum’a (Anadolu bacılar Teşkilatı), Türklerde Kadının Siyasi ve Sosyal Mevkii”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12, S.1, Kahramanmaraş, 2015.
- _____, “Maraş’ta Dulkadirli Türkmenleri ve İsyanları”, *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, Ed. Mehmet Özkarcı, İlyas Gökhan, Ukde Yay. 2008.
- _____, “Maraş’ta Dulkadirli Türkmenleri ve İsyanları”, *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, Ed. Mehmet Özkarcı, İlyas Gökhan, 2008.
- _____, “Maraş’ta Türkmen Aşiretleri”, *I.Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005.
- _____, “Osmanlıların Fethine Kadar Dulkadirli Türkmenleri”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Ukde yay. Kahramanmaraş, 2008.

- _____, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Sosyal Kuruluşlar*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri, 1999.
- Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1956.
- Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Ukde Yay, Kahramanmaraş, 2008.
- Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Ukde Yay, Kahramanmaraş, 2008.
- DULKADİROĞLU, Ahmet, “Kırşehir Tarihinde Dulkadiroğulları Beyliği”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- DULKADİROĞLU, Muhammed, Seher Tuğba Dulkadiroğlu, vd. “Osmanlı Devletinde İki Dulkadirli Şehzadesi: Dulkadiroğlu Mehmed Han Paşa ve Dulkadiroğlu Ali Mirza Paşa”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Ebu Bekir-i Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014.
- Edirneli Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman 1001 Eser, byy. 1972.
- EKİCİ, Zeynep Mehlika, *Memlûkların Güneydoğu Anadolu'da Bıraktığı İzler*, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman, 2013.
- EKİNCİ, Mustafa, “Yavuz Döneminde Osmanlı- Safevi İlişkileri”, *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- El-Aynî, Bedreddin Mahmut, *Ikdü'l-Cüman Fi Tarihi Ehli'z-Zaman*, Tah. Mahmut Rızık Mahmut, Darü'l-Kütüb ve'l-Vesaikü'l-Kavmiyye, Kahire, 2010.
- El-Makrîzî, Takiyüddin Ahmet b. Ali, *Kitâb es-Sulûk li-Ma'rifet Düvel el-Mulûk*, C.1-8, Tah. Muhammed Abdülkadir Ata, Dar al-Kütüb al- İlmiyah, Lübnan, 1997.

- _____, *Kitâb es-Sulûk li Marifet Düvel el-Mülûk*, c. III/II, Haz. M. Mustafa Ziyade, Kahire, 1970.
- EMECEN, “Selim I”, *DİA*, C.36, TDV, Ankara, 2009.
- ENER, Kasım, *Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış*, Beksoy Matbaası, İstanbul, 1961.
- ERAVCI, Mustafa, “Safevi Hanedanı”, *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ERSAN, Mehmet, “Dulkadir Beyliği Refet Yinanç”, *TTK Yay. VII. Dizi*, S.108, Ankara, 1989.
- _____, *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 1995.
- _____, *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, TTK, Ankara, 2007.
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3/1, C.4, C.4/1, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2006, 2000, 2010.
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, C.9, C.10, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2005, 2007.
- Feridun Bey Münşeati*, TBMM Kütüphanesi, C.I-II, İstanbul, 1274.
- French, F. vd., *Die Grundlagen Türkischer Wirtschaftsverjüngung*, Berlin, 1916.
- Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, *Kitabü’t Târih-i Kühü’l Ahbâr*, C.1, Haz. Ahmet Uğur vd. Kayseri, 1997.
- GENÇ, Vural, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran*, Bengi Yay., İstanbul, 2011.
- GEZEN, Nihal, *Ramazanoğulları-Memlûkler Devlet İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- GİESE, F., *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1992.

- GÖÇEN, Kevser, *Ramazanoğulları*, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Tez, İstanbul, 1941-1942.
- GÖDE, Kemal, “Eratnalı Devleti Tarihine Bir Bakış”, *Türkler*, c.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, *Eratnalılar*, TTK, Ankara, 2000.
- _____, *Sultan Alaeddin Eretna*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1990.
- GÖĞEBAKAN, Göknur, “Doğu Anadolu’nun Osmanlı Hâkimiyetine Giriş”, *Türkler*, c.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Süleyman I”, *İA*, C.11, MEB, İstanbul, 1979.
- GÖKHAN, İlyas, “Dulkadir Beyliği Hanedanı Mensupları ile Komşu Devlet ve Beylik Hanedan Mensupları Arasında Yapılan Siyasi Evlilikler”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, “Dulkadir Beyliği’nin Kayseri Yöresinde Hâkimiyeti ve Eserleri”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Ukde Yay, Kahramanmaraş, 2008.
- _____, “Dulkadir Türkmenlerinin Diyarbakır ve Yöresindeki Faaliyetleri”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, Ukde Yay, Kahramanmaraş, 2015.
- _____, “Dulkadirlilerin Tomarza ve Çevresindeki Faaliyetleri”, *1. Tomarza Sempozyumu*, Kayseri, 2008.
- _____, “Gaziantep ve Yöresinin Osmanlı Hakimiyyetine Geçmesi”, *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu*, Gaziantep, 2000.
- _____, “İslam ve Bizans Sınırları Arasında Hades Şehri”, *Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S.2, Elazığ, 2013.

- _____, “Kayseri ve Yöresinde Dulkadir Beyliği Hâkimiyeti ve Eserleri”, *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Kayseri, 2003.
- _____, “Kilikya Ermeni Prenslığı'nin Kuruluşu ve Türklerle Olan İlişkileri”, *Kahramanmaraş'ta Ermeni Sorunu Sempozyumu*, KSÜ yay. Kahramanmaraş, 2002.
- _____, “Maraşlı Meşhur Kadınlar”, *Kahramanmaraş Kültürü*, Ed. İlyas Gökhan, Mesut Akben, Kemalattin Koç, Kahramanmaraş Kültürü, KSÜ Yay, Kahramanmaraş, 2012.
- _____, “Memluk Devleti'nin Kilikya Ermenileri ile Siyasî ilişkileri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.165, 2006.
- _____, “Memluklar Döneminde Maraş”, *GEFAD*, Özel Sayı I, Ankara, 2009.
- _____, “Memlûkler Döneminde Antakya”, *Hatay Araştırmaları I*, Ed. Ahmet Gündüz, Selim Kaya, Canset Matbaa, byy, 2010.
- _____, “Ortaçağın Başından Dulkadirli Zamanına Kadar Göksun”, *100. Yılında Göksun Sempozyumu*, Ed. Lütfü Alıcı, 2010.
- _____, “Selçuklular Zamanında Maraş Uç Beyliği ve Nusretüddin Hasan Bey”, *VII.-XVI. Asırda Maraş Emirleri*, Ed. İlyas Gökhan, Selim Kaya, UKDE yay. Kahramanmaraş, 2008.
- _____, “Türkiye Selçukluları İle Kilikya Ermenileri Arasındaki Siyasi İlişkiler”, *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1*, Nevşehir, 2012.
- _____, “XIII. Yüzyılda Maraş”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.13, Konya, 2015.
- _____, “XIII. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, İstanbul, 2005.
- _____, “XIV. Yüzyılda Kilikya Ermeni Prenslığı ve Memluklarla İlişkileri”, *Ermeni Araştırmaları 2. Türkiye Kongresi Bildirileri*, C.1, ASAM, Ankara, 2007.

- _____, “XIV. Yüzyılın İlk Yarısında Memlûk Devleti’nin Anadolu Siyaseti ve Eretna Bey İle Olan İlişkileri”, *Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyumu*, Sivas, 2006.
- _____, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Ukde Yay., Kahramanmaraş, 2011.
- _____, Selçuklular Zamanında Maraş Emiri Nusretüddin Hasan Bey, I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, SÜ Basımevi, Konya, 2001.
- _____, *Selçuklular Zamanında Maraş*, Halim Ofset, Kahramanmaraş, 2013.
- GÜLER, Ayşe, *Memlûk-Dulkadiroğulları İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014.
- GÜLSOY, Ersin, “XVII. Yüzyılda Yeni-İl Türkmenleri, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri”, *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015.
- GÖMEÇ, S. , *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Akçağ Yay. , Ankara, 2006.
- GÜNDÜZ, Tufan, “Kahramanmaraş”, *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, “Kars”, *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, “Oğuzlar”, *GTT* C.2, Ed. Celal Güzel, Ali Birinci, Ankara, 2002.
- _____, “Safeviler”, *DiA*, C.35, TDV, Ankara, 2008.
- _____, “Şah İsmail”, *DİA*, C.38, TDV, Ankara, 2010.
- _____, *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*, Yeditepe Yay. İstanbul, 2015.
- _____, *Bozkırın Efendileri*, Yeditepe Yay.İstanbul, 2009.
- _____, *Kızılbaşlar Tarihi Tarih-i Kızılbaşan*, Yeditepe Yay. İstanbul, 2015.
- _____, *Kızılbaşlar, Osmanlılar Safeviler*, Yeditepe Yay. İstanbul, 2015.
- _____, *Son Kızılbaş Şah İsmail*, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010.

GÜNGÖRMEZ, Zeynep,” Şehsuvaroğlu Ali Bey ve Faaliyetleri”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

Hadidi, *Tevârih-i Âli Osman*, Haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Ankara, 1991.

HALAÇOĞLU, Yusuf, “Adıyaman”, *DİA*, C.1, TDV, Ankara, 1988.

_____, “Aşiret”, *DİA*, C.4, TDV, Ankara, 1991.

Halil Edhem, *Garbi Anadolu’da Selçukluların Varisleri*, Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1926.

_____, *Kayseri Şehri*, Haz. Kemal Göde, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1982.

HAMMER, J.V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1-2-3-4, Haz. Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, bty.

Hasan-ı Rumlu, *Ahsenü’-t-Tevarih*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2006.

Haydar Çelebi Ruznamesi, Haz. Yavuz Senemoğlu, Kervan Kitapçılık, byy. bty.

Hoca Sadeddin, *Tacü’-t-Tevarih*, C.1-2-3-4, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1979.

HONIGMAN, E., “Maraş”, *İA*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1955.

<http://perseus.uchicago.edu/cgi-bin/philologic/getobject.pl?c.371:20.GreekTexts>
(24.12.2016).

HURÇ, Ramazan, “Dulkadir Beyliği Döneminde Göksun”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

- HÜSEYİNOVA, Ziver, “Dulkadirîlilerin Safevi Topraklarına Göçleri ve Safevilerle İrtibatları”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Hüseyinli, Ziver, “Safeviler Devleti’nde Karamanlılar”, *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.I, Erman Ofset, Konya, 2016.
- Işık, Mustafa, *Kayseri’de Mimarî Eserlerde Geçen Ayet ve Hadisler*, Kayseri, 2003.
- İbn Bibi, *Anadolu Selçuki Tarihi*, Terc. Nuri Gençosman, F.N. Uzluk, Uzluk Basımevi, Ankara, 1941.
- _____, *El Evamirü’l-Ala’iye Fi’l Umuri’l-Ala’iye*, C.II, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara, 1996.
- İbn Furat, *Tarih-i İbn Furat*, C.9/1, ed. Costi K. Zurayk, Beyrut, 1936.
- İbn İyas, *Yavuz’un Mısır’ı Fethi ve Mısır’da Osmanlı İdaresi*, Ter. Ramazan Şeşen, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006.
- İbn Kemal, *Tevârih-i Âli Osman*, Defter VII., Haz. Şerafettin Turan, TTK, Ankara, 1991.
- İbn Kesîr, *El-Bidaye ve’n-Nihaye*, C.13-14-15, Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yay. İstanbul, bty.
- İbn Şeddad, *Baypars Tarihi*, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, TTK, Ankara, 2000.
- İbn Tagrıberdi, *En-nücûm’z-Zâhire fi Mulûk Mısır ve’l-Kahire*, c.10, c.11 c.12, c.14, c.15, c.16, Matbaa-ı Daru’l-Kütübi’l-Mısriyye, Kahire, 1949-1972.
- _____, *En-Nücûmu’z-Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.
- İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, C.1-2, Haz. Selim Kaya vd. BETAV Yay. Ankara, bty.
- _____, *Selim Şah-Nâme*, Haz. Hicabi Kırlangıç, Hece Yay. Ankara, 2016.
- İNALCIK, Halil, “Mehmed II”, *DİA*, C.28, TDV, Ankara, 2003.

_____, “Mehmed II”, *İA*, C.7, MEB, İstanbul, 1955.

_____, “Murad II”, *DİA*, C.31, TDV, Ankara, 2006.

_____, “Murad II”, *İA*, C.8, MEB, İstanbul, 1979.

_____, *Osmanlı Klasik Çağ(1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2003.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Kayseri”, *DİA*, C.25, TDV, Ankara, 2002.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat A.Ş, İstanbul, 2007.

KANAT, Cüneyt, “Çaldıran Savaşı Esnasındaki Osmanlı- Safevi Mücadelesinde Memlûk Devleti’nin Tutumu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.4, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İzmir, 2000.

_____, “Makirizi’nin Kitab es-Sulûk’undaki Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C.4, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayını, İzmir, 2000.

_____, “Memlûklerin Baybars Zamanındaki (1266-1277) Suriye -Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova’nın Türkleşmesindeki Rolü”, *III. Uluslararası Halk Kültürü Bilgi Şöleni Sempozyumu*, Adana, 1999.

KANAT, Derviş, *Elbistan Şehir Coğrafyası*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2012.

KARACA, Behset, “Safevi Devleti’nin Ortaya Çıkışı ve II. Bayezid Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri”, *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel vd. Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002.

KARADENİZ, Hasan Basri, “Dulkadir Beyliği Tarihine Bir Bakış”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ukde Yay. Kahramanmaraş, 2008.

- _____, “Osmanlı Beyliğinin Beylikleri İlhak siyaseti ve Dulkadir Beyliği’nin İlhakı”, *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, *Osmanlılar ile Beylikler Arasında Anadolu’da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyıllar)*, Yeditepe Yay. İstanbul, 2008.
- KARADENİZ, Yılmaz, “Safevi Devletinin Kuruluşu Meseleleri, Kızılbaşların Ortaya Çıkışı”, *Amasya Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, C.3, S.3, Amasya, 2014.
- Karamanoğulları Sempozyumu, C.I, Erman Ofset, Konya, 2016.
- KARTEKİN, Enver, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, Alpay Basımevi, İstanbul, 1979.
- KAYA, Abdullah, “Dülkadir Beyliği’nin Eratnalılarla Münasebetleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, S.25, 2014.
- _____, “İlhanlıların Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası”, *EÜSBED* 2013 [VI] 2, Erzincan, 2003.
- KAYA, Selim, “Elbistan ve Maraş’ta Dulkadir Oğulları Hükümeti”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları I*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Serdar Yakar, Ukde Yay, Kahramanmaraş, 2008.
- _____, “Ortaçağ’da Maraş’ın Sosyo Kültürel ve Etnik Yapısı Hakkında Bir Değerlendirme”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.I, İstanbul, 2005.
- _____, “Selçuklular Döneminde Maraş Şehri”, *Maraş Tarihi ve Sanatı Üzerine*, Ed. Mehmet Özkarcı, İlyas Gökhan, Selim Kaya, KSÜ Yay. Kahramanmaraş, 2008.
- KAYMAZ, Nejat, *Pervane Muinüd-din Süleyman*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.
- KELLNER, Barbara, “Memlûkler Döneminde Bilâd eş-Şam ve Türkmenler” Çev. Alparslan Demir, *Prof. Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN’a Armağan*, Ankara, 2003.

- KEMALOĞLU, Muhammet, “XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Sosyal Zümreler”, *Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, S.4, 2011.
- KILIÇ, Ayşegül, “Karamanoğulları’nın Güneydoğu Komşusu Ramazanoğulları Beyliği İle Olan İlişkileri”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II*, C.1, Ed. Mehmet Şeker vd. Erman Ofset, Konya, 2016.
- KILIÇ, Remzi, “XV. yüzyılın İkinci Yarısında Dulkadiroğulları Devleti Üzerinde Osmanlı-Memlûklü Rekabeti”, *Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, Şah İsmail’in “Dulkadiroğulları Devleti Üzerine Yaptığı Orta Anadolu Seferi ve Sonuçları”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005.
- KOCA, Salim, “Anadolu Beylikleri”, *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, “Anadolu Türk Beyliklerinde Teşkilât ve Kültür”, *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.II, Erman Ofset, Konya, 2016.
- _____, “Sir Derya (Ceyhun) Boylarından Anadolu'ya: Oğuzlar (Türkmenler)”, *Türkler*, C.4, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2015.
- _____, *Türk Kültürünün Temelleri c.II*, Başkent Matbaacılık, Ankara, 2003.
- KOÇ Haydar, *Fatih Devrinde Osmanlı-Akkoyunlu ilişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.
- KOÇ, Kemalettin, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yay. Kahramanmaraş, 2010.
- KOÇ, Yunus, “Dulkadirli’den Osmanlı’ya Bozok”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları II*, Ukde Yay., Kahramanmaraş, 2008.

KOMAN, Mesud, *Şikârinin Karaman Oğulları Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1946.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Ereğli'si Tarihi*, Fatih Matbaası, İstanbul, 1970.

_____, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1964.

_____, *Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi*, C.1, Fatih Yay. İstanbul, 1974.

KOPRAMAN, Kazım Yaşar, "Baybars I", *DİA*, C.5, TDV, Ankara, 1992.

_____, "Beyliklerden Türkiye'nin Siyasi Birliğine", *Makaleler*, Berikan Yay. Ed. Semih Yalçın, Altan Çetin, Ankara, 2005.

_____, "Memlûkler Sahasında Oğuzlar, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri", 5. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015.

_____, "Mısır Memlûkleri", *DGBİT*, C.6, Çağ Yay. İstanbul, 1992.

_____, *Mısır Memlûkleri Tarihi al Melikal-Mu'ayyad Şeyh al-Mahmudi Devri (1412-1421)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

_____, "Osmanlı-Memlûk Münasebetleri", *Makaleler*, Haz. Semih Yalçın, Altan Çetin, Berikan Yay. Ankara, 2005.

KOYUNCUOĞLU, Tülay, *İbn İyâs'ın Bedai'ez-Zuhur fi Vekâi' ed-Duhûr Adlı Eserindeki Ramazanoğulları ve Akkoyunlular ile İlgili Kayıtlar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, İzmir, 2004.

KÖPRÜLÜ, Fuad, "Baybars I", *İA*, C.2, MEB Basımevi, İstanbul, 1979.

_____, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara, 1984.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK, Ankara, 1991.

_____, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. TTK, Ankara, 1976.

KURT, Yılmaz, “Ramazanoğulları (1378-1608)”, *Tarihte Türk Devletleri II*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.

_____, “Ramazanoğulları”, *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, Çukurova’da Türkmen Beylikleri: Özeroğulları, <http://www.sanalbasin.com/cukurovada-turkmen-beylikleri-ozeroğullari-10055606/> (14/04/2016).

KURTARAN, Uğur, “Dulkadir Beylerinden Nasreddin Mehmet Bey Dönemi (1399-1442)”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

KÜÇÜK, Cevdet, “Erzurum”, *DİA*, c.11, TDV, Ankara, 1995.

Lütfi Paşa, *Tevarih-i Ali Osman*, Haz. Kayhan Atik, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 2001.

Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, C.1-2, Haz. Vahid Çabuk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1989.

Mehmet Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ*, C.1-2, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, TTK, Ankara, 1957.

_____, *Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi*, Sad. Necdet Öztürk, Timaş, İstanbul, 2011.

MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2015.

MİLLİ, Burhan, *Osmanlı Öncesi Sivas ve Yöresi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007.

MİNORSKY, V., “Mardin”, *İA*, C.7, MEB Basımevi, İstanbul, 1955.

- MİROĞLU, İsmet, “Erzincan”, *DİA*, C.11, TDV, Ankara, 1995.
- MORDMANN, J.H., “Kahta”, Haz. Besim Darkot, *İA*. C.6, MEB, İstanbul, 1977.
- MUSALI, Namıq, “Anonim Bir Safevî Müellifinin Gözüyle Dulkadir Beyliğinin Son 20 Yıllık Tarihine Bakış”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.1-6, TTK, Ankara, 2011.
- Müneccimbaşı Ahmet Dede ibn Lütfullah, *Câmiü'd-düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*, Haz. Ahmet Ağırakça, Akdem yay. İstanbul, 2014.
- _____, *Sahaif-ül-Ahbar fi Vekayi-ül-A'sar*, C.1-2, Çev. İsmail Erünsal, Tercuman 1001 Temel Eser, byy. bty.
- NESİBLİ, Nesib, “Osmanlı-Safevî Savaşları, Mezhep Meselesi ve Azerbaycan”, *Türkler*, c.6 Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Nişancı Mehmet Paşa, *Hadisat*, Nşr. Ahmet Remzi Eser, Kamer Neşriyat, İstanbul, 1983.
- Nizamüddin Şâmi, *Zafernâme*, Çev. Necati Lugal, TTK, Ankara, 1987.
- NÜZHET, Mehmet, “Ramazanoğulları”, *Tarih-i Osmani Mecmuası*, Cüz.12, İstanbul, 1327.
- OCAK, Ahmet Yaşar, “Bozok”, *DİA*, C.6, TDV, Ankara, 1992.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yay. İstanbul, 1987.
- ÖDEN, Zerrin Günel, “Karamanoğulları Beyliği”, *Türkler*, C.6, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “Kadı Burhaneddin Devleti”, *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Hoşkadem”, *DİA*, C.18, TDV, Ankara, 1998.

ÖZDEĞER Hüseyin, “Gaziantep”, *DİA*, C.13, TDV, Ankara, 1996.

ÖZDEMİR, Kerim, *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin “Tenkîhu't-Tevârih” Adlı Eserinin Selçukluların Zuhurundan Osmanlı Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Bölümlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2007.

ÖZDOĞAN, Senem, *Orta Asya'dan Diyarbakır ve Çevresine Göçler*, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2007.

Özetli Tarih Atlası, Emek İş Yay. İstanbul, bty.

ÖZKAN, Ali Rafet, “Dulkadirlielerin Bozok-Çandır'daki İzleri ve Eserleri”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

ÖZKARCI, Mehmet, *Kahramanmaraş Türk Kültür Varlıkları Envanteri*, TTK Ankara, 2007.

ÖZTÜRK, Necdet, “Fetret Devri”, *Türkler*, C.9, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, *Anonim Osmanlı Kroniği*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000

ÖZTÜRK, Said, “Göksun'un İktisadi ve İctimai Tarihi”, *100. Yılında Göksun Sempozyumu*, Ed. Lütfü Alıcı, 2010.

PALA, Ayhan, *XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuzların Karkın Boyu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi I*, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1981.

POLAT, Öznur, *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2011.

Reşîdü'd-din Fazlullah, *Cam'i ü't-Tevarih Selçuklu Devleti*, Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş, Selenga Yay. İstanbul, 2010.

- Ruhi Tarihi*, Haz.Halil Erdoğan Cengiz, Yaşar Yücel, TTK, 1992.
- SAĞLAM, Ahmet, “Memlük Kaynaklarında Karamanoğulları”, *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.I, Erman Ofset, Konya, 2016.
- _____, *Memlûk Sultanı Nâsır Muhammed b. Kalavun’un Siyasi Faaliyetleri (684-741/1285-1341)*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Manisa, 2015.
- SAKAOĞLU, Necdet, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Yay. İstanbul, 2015.
- SARI, Arif, “Dulkadir Beyliği”, *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Ankara, 2016.
- _____, “Dulkadirli Sahasında Oğuz Boyları, Oğuzlar Dilleri ve Kültürleri”, 5. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz, Ankara, 2015.
- _____, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- SESLİKAYA, Ali Yavuz Sultan Selim’in Sefer Menzıl-nâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzıl-nâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2014
- SEVERCAN, Şefeattin, “Yavuz Sultan Selim’in Oğlu Şehzade Süleyman’a Gönderdiği Dulkadir Fetihnamesi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- Seyyid Muhammed Es-Seyyid, “Kansu Gavri”, *DİA*, c.24, TDV, Ankara, 2001.
- SOBERNHEİM, M., “Memlûkler”, *İA*, C.7, MEB, İstanbul, 1955.
- _____, “Barsbay”, *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979.
- SOLAK, İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazası*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- _____, *XVI. Yüzyılda Elbistan Kazası*, Palet Yay. Konya, 2013.

- _____, “XVI. Yüzyılda Güvercinlik Kazası”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.18, Ankara 2005.
- _____, “Dulkadirli Ülkesinde Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaacılık, İstanbul, 2012.
- SÖYLEMEZ, Faruk *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi*, Kitabevi, İstanbul, 2011.
- _____, “Osmanlı-Dulkadirli Siyasi ve Sosyal Münasebetleri”, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, Ed. Yaşar Alparslan, Mehmet Karataş, Ukde Yay. Kahramanmaraş, *Dulkadir Beyliği Araştırmaları*, 2015.
- SUCU, Nurgül, “Dulkadir Beyliği Mensubu Osmanlı Hanım Sultanlar”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.2, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- SÜMER, Faruk, “Ağaçeriler”, *DİA*, C.I, TDV, Ankara, 1988.
- _____, “Akkoyunlular”, *DİA*, C.2, TDV, Ankara, 1989.
- _____, “Anadolu’da Moğollar”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, TTK, Ankara, 1970.
- _____, “Çukur-ova Tarihine Dair Araştırmalar”, *AÜDTCFTAD*, C.I, S.1, 1963.
- _____, “Karamanoğulları”, *DİA*, C.24, TDV, Ankara, 2001.
- _____, “Oğuzlar”, *DİA*, C.33, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.
- _____, “Oğuzlar”, *Türkler* C.2, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal ÇİÇEK, Salim KOCA, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____, “Ramazanoğulları”, *DİA*, C.34, TDV, Ankara, 2007.
- _____, “Ramazan-Oğulları”, *İA*, C.9, MEB Basımevi, İstanbul, 1964.
- _____, “Türkmenler”, *DİA*, C.41, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.
- _____, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972.

- _____, *Oğuzlar*, TDAV Yayınları, İstanbul, 1992.
- _____, *Oğuzlar'a Ait Destanî Mahiyette Eserler*, Ankara, 1960.
- _____, *Safevi Devleti'nin kuruluşunda Anadolu Türkmenlerinin Rolü*, Güven Matbaası, Ankara, 1976.
- _____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yay. İstanbul, 2013.
- _____, *Yabanlu Pazarı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1985.
- ŞAHİN, İlhan, "Dulkadir Eyaleti", *DİA*, C.9, TDV, Ankara, 1994.
- _____, "Nevşehir", *DİA*, C.33, TDV, Ankara, 2007.
- ŞEKER, Mehmet, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Sürecinde Maraş Bölgesi ve Bölgeye Yerleşen Türk Boyları", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, C.1, İstanbul, 2005.
- _____, *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Şemsettin Sami, *Kamus'ül-Âlâm*, C.3, Mihran Matbaası, 1891.
- Şükrî-i Bitlisî, *Selim-name*, Haz. Mustafa Argunşah, Erciyes Üniversitesi Yay. Kayseri, 1997.
- ŞÜKÜROV, Qiyas, "Şah İsmail ve Dulkadiroğulları", *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- TANSEL, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, TTK, Ankara, 1999.
- _____, *Sultan II. Bayezit'in Siyasi Hayatı*, MEB, İstanbul, 1966.
- _____, *Yavuz Sultan Selim*, MEB, Ankara, 1969.

TAŞAĞIL, Ahmet, *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları*, TTK Yayınları, Ankara, 2004.

TAŞDEMİR, Mehmet, “Elbistan”, *DİA*, C.11, TDV, Ankara, 1995.

TAŞKIRAN Hasan, “Karamanoğlu II. İbrahim Bey ve Etrafındaki Dünya: Hristiyan Aktörlerle Münasebetler”, *Uluslararası Karamanoğulları Sempozyumu*, C.I, Erman Ofset, Konya, 2016.

TEKİNDAĞ, Şehabettin, “XVI. Asrın Sonunda Memluk Ordusu,” *İst. Üniv. Edeb. Fak. Tarih Dergisi* c.11 S.15. 1960.

_____, “Anadolu’da Türk Tarih ve Kültürü”, *Karadeniz Teknik Üniversitesinde 16.5.1966-31.5.1966 Arası verilen Konferanslar*, Trabzon,1967.

_____, “ Memluk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat. Fakültesi Tarih Dergisi*, S.25, 1971.

_____, “Fatih Devrinde Osmanlı-Memlûk İlişkileri”, *İÜEFD*, S.30, İstanbul, 1976.

_____, “II. Bayezid Devrinde Çukurova’da Nüfuz Mücadelesi”, *Belleten*, TTK S.123, Ankara, 1967.

_____, “Karamanlılar”, *İA*, C.6, MEB, İstanbul, 1977.

_____, “Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.25- 1971.

_____, “Trabzon”, *İA*, C.12, MEB, İstanbul, 1979.

_____, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1961.

TOPAL Nevzat, “Dulkadir Beyliği’nin Karamanoğulları ile Münasebetleri”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.

TOROĞLU, Emin, ALPARSLAN, Yaşar, *Kahramanmaraş’ın Tarihi Coğrafyasında Yollar*, Kahramanmaraş, 2016.

TURAN, Osman, “Türkler ve İslâmiyet”, *Türkler*, C.4, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yay. İstanbul, 2013.

_____, *Tarihi Takvimler*, Ankara, 1984.

TURAN, Şerafettin, Bayezid II, *DİA*, C.5, TDV, Ankara, 1992.

Türkiye Tarihi, C.1 Ed.Kate Fleet, Çev.Ali Özdamar, Kitap Yay. Bty.

TÜYSÜZ, Cem, “Oğuzlar”, *Türkler* C.II, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, “Türkmenler”, *Türkler*, C.4 Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

UĞUR, Ahmet, *İbn-i Kemal*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Tekser Ofset, İzmir, 1987.

_____, *Yavuz Sultan Selim*, Erciyes Üniv. Yay, Kayseri, 1989.

ULUÇAY, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, TTK, Ankara, 1980.

Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu I-II-III, İstanbul, 2012.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Sivas, Kayseri ve Dolaylarında Eratna Hükümeti”, *Bellekten*, XXXII,-126, Ankara, 1968.

_____, *Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1937.

_____, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara, 2011.

_____, *Osmanlı Tarihi*, C.1, TTK. Yay. Ankara, 1988.

_____, *Osmanlı Tarihi*, C.2, TTK, Ankara, 2011.

ÜNAL, Mehmet Ali, “Harput”, *DİA*, C.16, TDV, Ankara, 1997.

- ÜNER, Mehmet Emin, “Osmanlı-Akkoyunlu Hâkimiyet Mücadelesinde Karamanoğulları'nın Rolü”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II, Karamanoğulları Beyliği*, C.I, Konya 2016.
- VARLIK, Çetin, “Anadolu Beylikleri”, *DGBİT*, C.10, Redaktör Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay. İstanbul, bty.
- _____,”Akkoyunlular” *DGBİT*, C.8, Redaktör Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay. İstanbul, 1992.
- YAZICI Tahsin, “Safeviler”, *İA*, C.10, MEB. İstanbul, 1966.
- _____, “Şah İsmail”, *İA*, C.11, MEB, İstanbul, 1979.
- YETİŞGİN, Memet, “Besni Coğrafyası ve Tarihi Gelişimi”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.3, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- YILDIZ, Sara Nur, “Şikârî”, *DİA*, C.39, TDV, Ankara, 2010.
- YILMAZ, Ömer Faruk, *Fatih Sultan Mehmet Han*, Osmanlı Yay. İstanbul, 2000.
- YİĞİT, Fatma Akkuş, “Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu”, *Akademik Bakış*, C.7, S.13, Ankara, 2013.
- _____, *Akkoyunlu-Memlûk Münasebetleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- _____, *Memlûkler Döneminde Çukurova*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- YİĞİT, İsmail, “Memlûkler”, *DiA*, C.29, TDV, Ankara, 2004.
- _____, *Memlûkler*, Kayıhan Yay, İstanbul, 2008.
- YİNANÇ, M. Halil, “Akkoyunlular”, *İA*, C.1, MEB, İstanbul, 1978.
- _____, “Bayezid I”, *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979.

- _____, “Bayezid II”, *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1979.
- _____, “Besni”, *İA*, C.2, MEB, İstanbul, 1972.
- _____, “Dulkadir”, *İA*, C.3, MEB, İstanbul, 1979.
- _____, “Elbistan”, *İA*, C.4, MEB, İstanbul, 1964.
- _____, *İbn Bibi Selçuknâme*, Haz. Refet Yinanç, Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2015.
- YİNANÇ, M. Halil, Selim Kaya, “Maraş Emîrleri”, *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri*, Ed. İlyas Gökhan, Selim Kaya, Ukde, Kahramanmaraş, 2008.
- YİNANÇ, Refet, “Dulkadiroğulları”, *DİA*, C.9, TDV, Ankara, 1994.
- _____, “Yavuz Sultan Selim’in Gönderdiği Fetihnameye Oğlu Süleyman’ın Cevabı”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- _____, *Dulkadir Beyliği*, TTK, Ankara, 1989.
- YİNANÇ Refet, ELİBÜYÜK Mesut, *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, C.2, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay. Ankara, 1988.
- YÖRÜK, Doğan, “Karaman ve Dulkadir Beylikleri Bakıyyelerinin Osmanlı İlhak Sürecine Verdikleri Tepkeler”, *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, C.1, Ed. Cevdet Kabakçı, Serdar Yakar, Kristal Reklam ve Matbaa, İstanbul, 2012.
- YÜCEL, Yaşar, Ali Sevim, *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*, TTK, Ankara, 1991.
- _____, Ali Sevim, *Türkiye Tarihi*, C.2, TTK, Ankara, 1990.
- _____, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*, TTK, Ankara, 1991.
- _____, *Kadı Burhanettin Ahmet ve Devleti*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1970.

_____, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları*, TTK, Ankara, 1989.

ZORLU, ığır Doğu, *Anadolu Beylikleri*, Kemer Yay, İstanbul, 2015.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Samet ALIÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : Kahramanmaraş / 1988
Medeni Durumu : Evli ve bir çocuk babası.

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Tarih Bölümü (2011)
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
(2013)
Doktora Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
(2017)
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (YDS : 68,75)
Bilimsel Faaliyetleri : **Uluslararası Makale :**

1- Samet ALIÇ, “Oğuznamelere Göre Türk Toplumunda Kadının Siyasi ve Askeri Rollerini”
KSÜ sosyal Bilimler Dergisi, C.13, s.2, 2016

2- Samet Aliç, Fuat Köprülü-“Anadolu Beylikleri Tarihine Ait Notlar” *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 2016-15-
S.3

Uluslararası Bildiri:

1- Samet ALIÇ, “Şehsuvaroğlu Ali Bey Döneminde Osmanlı-Dulkadir İlişkileri” - *İNOCTE (International New Tendencies Congress in Ottoman Researches)* – Sarajevo 2016

2- Samet ALIÇ, “Ramazanoğulları Beyliği-Dulkadiroğulları Beyliği Münasebetleri (1352-1522)” *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-3* – Adana 2016

3- Samet ALIÇ, “Ermenilerin İşgalinden Dulkadir Beyliği'nin Kuruluşuna Kadar Maraş, *Uluslararası Selçuklular Zamanında Maraş Sempozyumu*- Kahramanmaraş 2016

Diğer Yayınlar:

1- Samet ALIÇ, “Ahmet Abdik” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

2- Samet ALIÇ, “Abdulcelilzâde Ahmet Paşa” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

3- Samet ALIÇ, “Abdulvehhab Paşa” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

4- Samet ALIÇ, “İbn Abdüzzahir” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

5- Samet ALIÇ, “Curazâde Amet Paşa” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

6- Samet ALIÇ, “Ahmet Seydi Paşa” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

7- Samet ALIÇ, “Alaüddeve (Bozkurt) Bey” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

8- Samet ALIÇ, “Ali Efendi (Gümüş Ayak)” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

9- Samet ALIÇ, “Ali Kabil Efendi” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

10- Samet ALIÇ, “Ali Paşa” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

11- Samet ALIÇ, “Ali Rıza Efendi” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

12- Samet ALIÇ, “Arslan (Melik) Bey” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

13- Samet ALIÇ, “Aslan/Arslan Bey” Maddesi, *Kahramanmaraş Ansiklopedisi*, Kahramanmaraş 2016

14- Samet ALIÇ, “Abdurrezzak Bey” Maddesi,

Kahramanmaraş Ansiklopedisi, Kahramanmaraş
2017

Akademik Görevler:

Uluslararası Selçuklu Zamanında Maraş
Sempozyumu Sekreteryası

İş Deneyimi

Stajlar : Kahramanmaraş Lisesi Öğretmenlik Stajı
(2012)

Projeler : “Dulkadir Beyliği'nin Komşu Beylik ve
Devletlerle Münasebetleri” KSÜ Bilimsel
Araştırmalar Projesi

Çalıştığı Kurumlar : Erol Altaca Dershanesi- Öğretmen (2008-2009)

KSÜ – Araştırma Görevlisi (2015- Devam
Ediyor)

İletişim

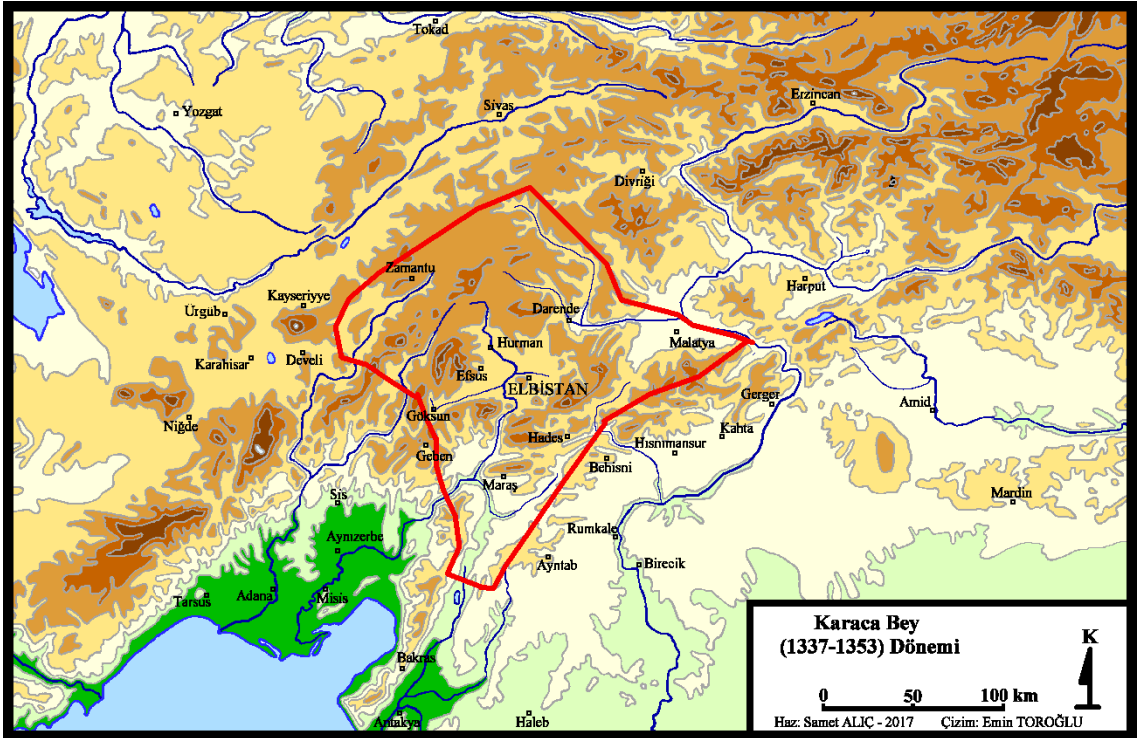
E-Posta Adresi : sametalic@hotmail.com.tr

Tel. :0534 882 54 55

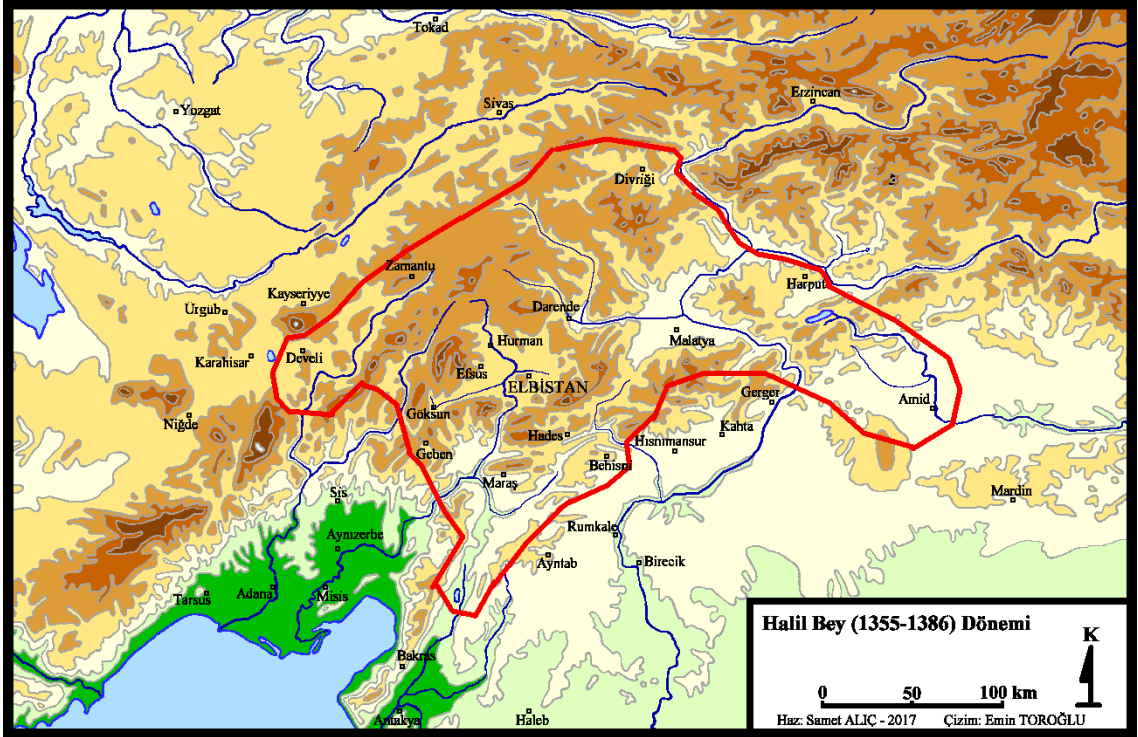
Tarih : 2017

EKLER

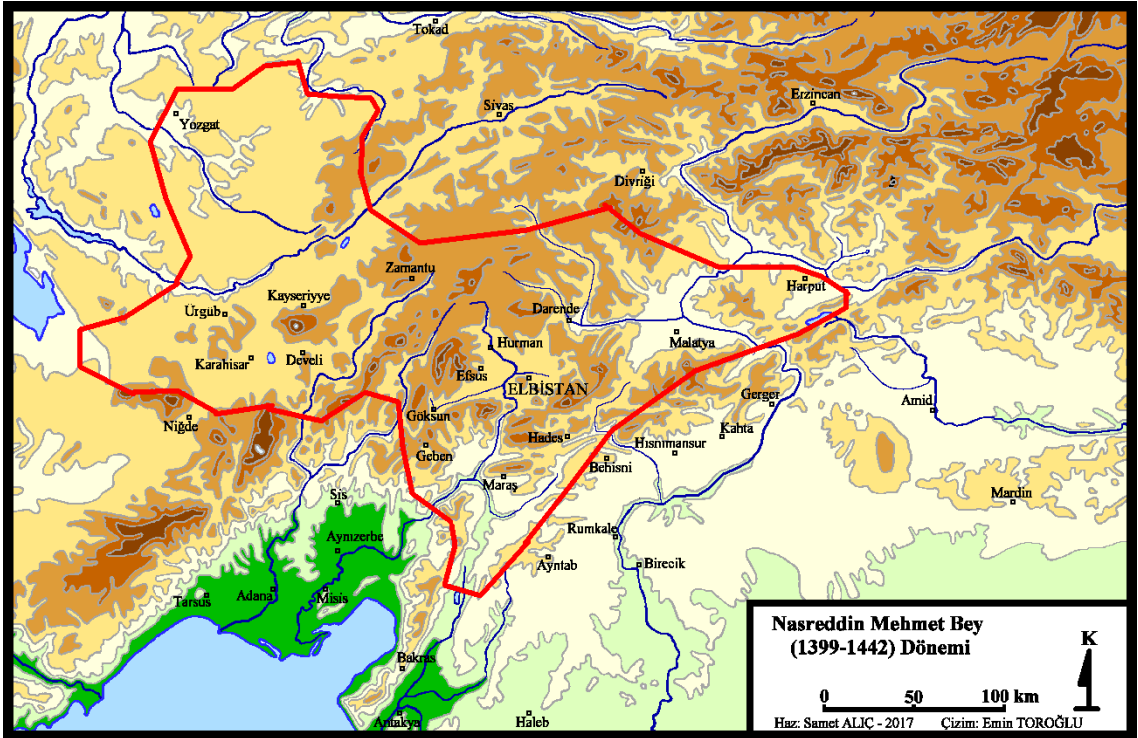
Kaynakların verdiği bilgilere göre kesin bir Dulkadir Beyliği haritası oluşturmak neredeyse imkânsızdır. Çünkü hangi bölgenin ne zaman alınıp ne zaman elden çıktığı konusunda kaynaklar çok yetersiz kalmaktadır. **Aşağıdaki haritalar Dulkadir Beyliği'nin haritası değil Dulkadir beylerinin yoğun etki altına aldıkları sahalardır.**

Karaca Bey döneminde Dulkadirliilerin etki sahası

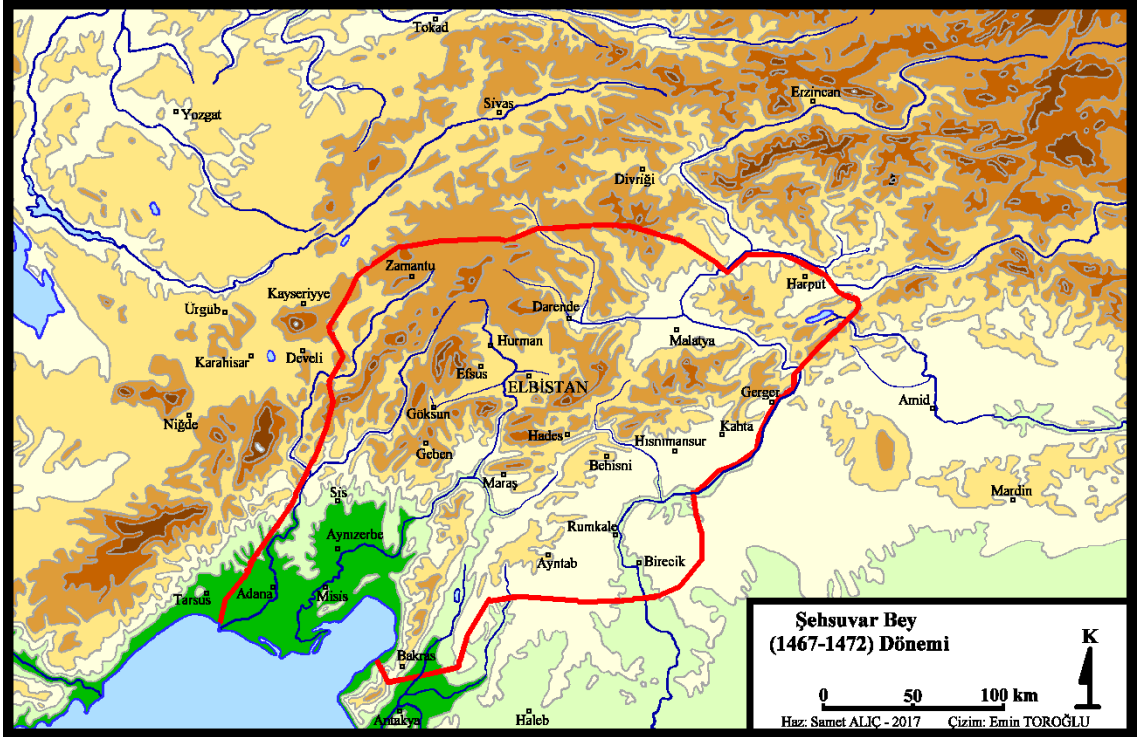
Halil Bey döneminde Dulkadirliilerin etki sahası

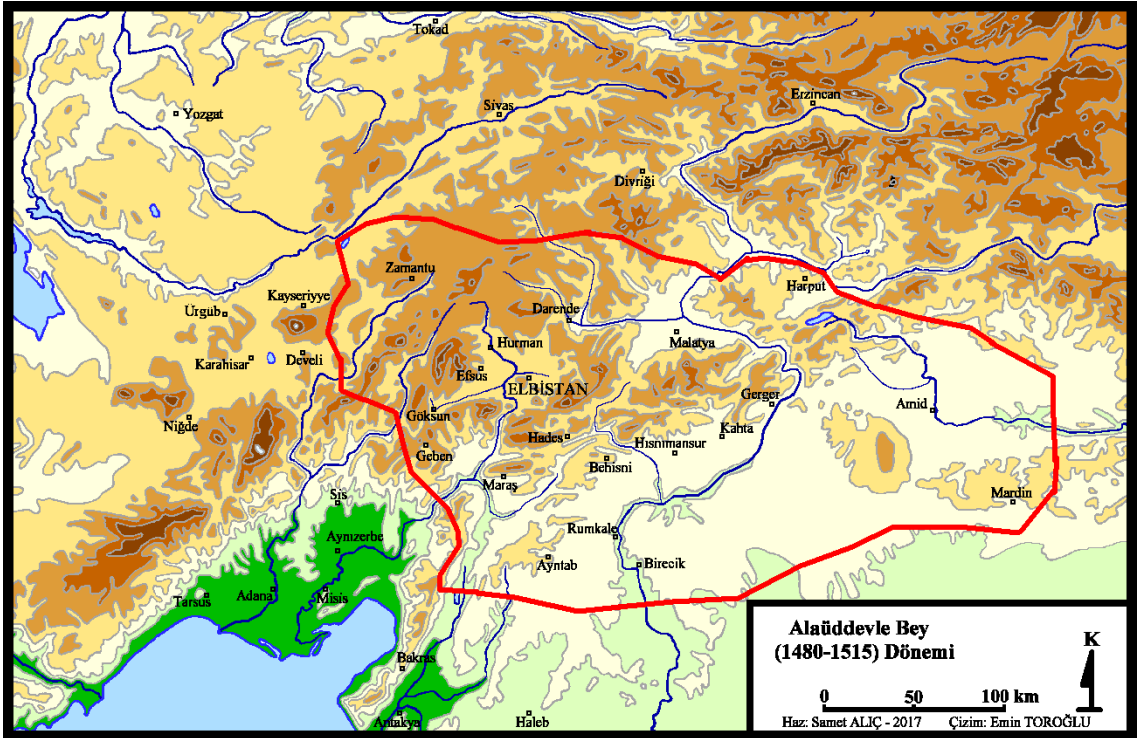
Nasreddin Mehmet Bey döneminde Dulkadirliilerin etki sahası

Şehsuvar Bey döneminde Dulkadirliilerin etki sahası

Alaüddeve Bey döneminde Dulkadirliilerin etki sahası

Zamantı Kalesi

Zamantı Kalesi

Harput kalesi

Süleyman Bey Türbesi

Süleyman Bey Türbesi

Halil Bey Türbesi